Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ.

ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Τριμελής επιτροπή:

Καθ. Αθανάσιος Γκίκας (Πρωτοπρεσβύτερος) - Σύμβουλος Καθηγητής

Καθ. Άννα Καραμανίδου

Καθ. Μιλτιάδης Βάντσος

ΑΡΗΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Πρωτοπρεσβύτερος π. PETRU SIDOREAC

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ.

ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Διδακτορική διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Ποιμαντικής και

Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Θεσσαλονίκη 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 7

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 10

Α΄ ΜΕΡΟΣ. 17

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ. ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ 17

Κεφ. Α΄. Ο ΛΟΓΟΣ: ΜΕΣΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ καί ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ 18

1. Ὁ προφορικός λόγος τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου 18

1.1. Καθημερινές πνευματικές συζητήσεις 18

1.2. Ἀναφορές σέ ἁγιοπατερικά καί ἁγιογραφικά κείμενα - πηγές τοῦ ἁγίου Παϊσίου 23

2. Τό συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Παϊσίου 34

2.1. Βιβλία καί ἐπιστολές 34

2. 2. Ἐπιγράμματα καί σημειώματα 38

Κεφ. Β΄. Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΙΣΙΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΕ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 40

1. Πίστη 40

1.1. Ὀρθό δόγμα καί αἱρέσεις. 40

1.2. Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας 51

1. 3. Ἐσχατολογία 58

2. Πνευματική ζωή 63

2.1. Πάθη καί ἀρετές στήν πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου 63

2.1.1. Κάθαρση 63

2.1.2. Θεωρία 78

2.1.3. Ἕνωση μέ τό Θεό 82

2.2. Ὁ διάβολος – μιά καθημερινή πραγματικότητα 84

2.3. Ἡ θεολογία τοῦ πλησίον 89

ΜΕΡΟΣ Β΄ 103

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ 103

Κεφ. Α΄. ΟΙ ΙΕΡΟΜΕΝΟΙ 104

1. Οἱ κληρικοί 104
1.1. Ἡ εἰκόνα τοῦ κληρικοῦ κατά τό Γέροντα Παΐσιο 104
1.2. Συμβουλές πρός τούς κληρικούς 108
2. Οἱ μοναχοί 117
2.1. Ὁ Γέροντας Παΐσιος – πρότυπο τοῦ τελείου μοναχοῦ. 117
2.2. Τό πνευματικό σκιαγράφημα τοῦ μοναχοῦ 133
2.3. Ἀναγέννηση τοῦ μοναχικοῦ βίου 136
Κεφ. Β΄. ΟΙ ΛΑΪΚΟΙ 141
1. Ποιμαντική καί οἰκογένεια 141
1.1. Προσωπικές ἀναμνήσεις τοῦ Γέροντος Παΐσίου 141
1.2. Συμβουλές πρός τούς γονεῖς 148
1.2.1. Σχέσεις μεταξύ τῶν γονέων 151
1.2.2. Γονεῖς καί παιδιά 159
1.3. Οἱ νέοι – τέκνα τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς κοινωνίας 167
1.3.1. Μικρά παιδιά καί ἔφηβοι 167
1.3.2. Καθοδήγηση τῶν νέων 171
1.4. Διαζύγιο καί οἰκογενειακά προβλήματα 181
2. Ποιμαντική εἰδικῶν κατηγοριῶν ἀνθρώπων 187
2.1. Ἀσθένεια καί ἀσθενεῖς 187
2.1.1. Σωματική ἀσθένεια 187
2.1.2. Πνευματική ἀσθένεια 191
2.1.3. Ὁ ἅγιος Παΐσιος ὡς ἀσθενής 195
2.2. Ἐξαρτημένοι ἀπό οὐσίες 198
2.3. Μαγεία 202
2.4. Δαιμονισμένοι 206
3. Κοινωνική ποιμαντική 212
3.1. Ἔννοια καί σημασία τῆς πατρίδας 212
3.2. Χαρακτηριστικά τῆς σύγχρονης κοινωνίας 216
3.3. Φιλανθρωπία 222
ΜΕΡΟΣ Γ΄ 226
ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ 226
Κεφ. Α΄. Εκδόσεις και εκδηλώσεις 227

1. Ἐκδόσεις μέ κύριο θέμα τόν Γέροντα Παΐσιο 227
1.1. Κείμενα καί εἰκόνες 227
1.2. Ὁ Γέροντας Παΐσιος στόν ψηφιακό χῶρο 235
2. Πνευματικές ἐκδηλώσεις εἰς τιμήν τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου. 239
2.1. Συνέδρια καί ἐκπομπές. 239
2.2. Προσκυνηματικές ἐκδρομές 247
Κεφ. Β΄. Ἁγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παϊσίου 253
1.1. Γενικευμένη ἀνεπίσημη ἀναγνώριση τῆς ἁγιότητάς του 253
1.2. Ἁγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παϊσίου 256
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 262
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 263
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ 285
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄ - ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ 295
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ - ΑΦΙΣΕΣ 297
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄ - ΕΙΚΟΝΕΣ 304

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἀπό τήν ἀρχή πρέπει νά ἐπισημάνουμε ὅτι, ἡ ἐκπόνηση τῆς παρούσας διατριβῆς ἐγκρίθηκε ἀπό τήν Γ.Σ.Ε.Σ. μέ τήν ὑπ᾽ ἀριθμ. 180/28-6-2010 ἀπόφασή της. Ὁ κύριος σκοπός μας ἦταν διπλός: πρῶτον νά ἐρευνήσουμε τό ἐάν καί τό πῶς ἐντάσσεται ὁ Γέροντας Παΐσιος στή χορεία τῶν Ἁγίων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι κοσμοῦν διαχρονικά τήν Ἐκκλησία, καί δεύτερον ποιός εἶναι ὁ ρόλος του στήν πνευματική καί ποιμαντική πορεία τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Τό πολυαναμενόμενο γεγονός τῆς ἁγιοκατάταξής του ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο στίς 13 Ἰανουαρίου 2015 μᾶς βρῆκε στή συγγραφή τῆς ἐργασίας μας καί μᾶς ὑποχρέωσε νά τροποποιήσουμε τό κείμενο, ὡς πρός τό πρῶτο στόχο του. Ἐνῶ σκοπεύαμε νά ἀναδείξουμε τήν ἁγιότητά του, ἐνόψει τῆς ἐπικειμένης ἀναγνωρίσεώς του ὡς ἁγίου, τώρα στόχος μας εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς ἁγιότητάς του, ἄν καί ἡ θεόπνευστη πράξη τοῦ Πατριαρχείου, βασισμένη στά χαρακτηριστικά ἀποδεικτικά στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ εὐλάβεια τοῦ λαοῦ, εἶναι ἐπαρκής καθεαυτή καί δέν χρειάζεται ἐκ τῶν ὑστέρων ὑποστήριξη ἤ ἐπιβεβαίωση. Σ᾽ αὐτήν τήν περίπτωση, ὁ κύριος στόχος τοῦ πονήματός μας κατέστη ἡ παρουσίαση μέ ἐπιστημονικό τρόπο τῶν δύο κατευθύνσεων, πού ἐπιλέξαμε, τῆς πατερικῆς καί τῆς ποιμαντικῆς, ἔχοντας τήν πεποίθηση ὅτι, ὁ ἀκαδημαϊκός χαρακτήρας τῆς ἐργασίας δέν ἀλλοιώνει σέ κάτι τό μυστήριο τῆς πνευματικῆς ἀντιμετώπισης, πού ὀφείλουμε στούς ἁγίους τοῦ Θεοῦ.

Ἔχουμε συναίσθηση ὅτι, εἴμεθα ἀνάξιοι νά παρουσιάσουμε τό βάθος τῆς θεολογίας ἑνός ἁγίου τόσο ὑψηλῶν μέτρων. Ὁ ἴδιος ὅμως μᾶς λέγει ὅτι, γιά νά ἐπιχειρήσει κανείς γιά παράδειγμα νά γράψει Ἀκολουθία γιά ἕναν Ἅγιο, πρέπει νά τόν εὐλαβεῖται καί νά τόν ἀγαπᾶ[1]. Λαμβάνοντας λοιπόν, ὡς βακτηρία τήν εὐλάβειά μας καί τήν ἀγάπη μας πρός τόν ἅγιο Παΐσιο, ἐπιστηριζόμεθα εἰς τήν πεποίθηση ὅτι, ὁ ἅγιος θά μᾶς βοηθίσει στό ἔργο μας, ὥστε νά μήν τόν ἀδικήσουμε καί θά μᾶς συγχωρήσει τίς ἀδυναμίες μας. Ἄλλωστε, δέν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις πού ὁ ἅγιος Παΐσιος μέ θαυμαστό τρόπο παρίστατο σέ παρόμοιες προσπάθειες, δείχνοντας τήν εὔνοιά του καί

---

[1] Βλ. *Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, Λόγοι Β', Πνευματική ἀφύπνιση*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 1999, σ. 134. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα – Ἐπιστολές Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου 1924-1994*, Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 257.

βοηθώντας τούς συγγραφεῖς νά συντάξουν τά κείμενά τους γιά τό πρόσωπό του[2].

Ὁ κεντρικός λόγος τῆς ἐπιλογῆς τοῦ θέματός μας αὐτοῦ ὑπῆρξε πρῶτα ἀπό ὅλα ὁ θαυμασμός μας πρός τή μεγάλη προσωπικότητα τοῦ περίφημου Γέροντα, γιά τόν ὁποῖο, παραβρισκόμενος προσωρινά γιά σπουδές στή Θεσσαλονίκη, ἀκούσαμε γιά πρώτη φορά τό 1993, χωρίς νά ἀξιωθοῦμε νά τόν γνωρίσουμε προσωπικά. Γιά μᾶς, καθοριστικό ρόλο εἶχε τό ἔτος 2005, κατά τό ὁποῖο συνέβησαν προσωπικά γεγονότα, πού ἀπετέλεσαν σταθμούς ζωῆς ὅσον ἀφορᾶ τή σχέση μας μέ τόν καθομολογούμενο ἀπό ὅλους ἅγιο. Ἡ ἔλλείψη πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἀντιμετωπίσεων τοῦ μεγάλου ἀσκητῆ ἦταν ἀκόμα ἕνας λόγος πού μᾶς παρακίνησε στήν πρωτοβουλία μας.

Μετά τίς παραπάνω ἐπισημάνσεις, νιώθουμε τήν ἀνάγκη πρωτίστως νά εὐχαριστήσουμε, μέ δέος, τό Θεό καί τόν ἴδιο τόν ἅγιο Παΐσιο, γιά τή μεγάλη εὐλογία πού ἀξιωθήκαμε νά λάβουμε, νά ἐπιμεληθοῦμε τό παρόν θέμα, τό ὁποῖο ξεπερνάει κατά πολύ τίς πνευματικές καί διανοητικές μας δυνάμεις.

Ἐκφράζουμε, ἐπίσης, τίς θερμές εὐχαριστίες μας στό σύμβουλο καθηγητή μας, Πρωτοπρεσβύτερο π. Ἀθανάσιο Γκίκα, ὁ ὁποῖος γιά ἕξι ὁλόκληρα χρόνια συμβαδίζει μαζί μας στήν ὁδό τῆς ἐπιστημονικῆς μας πορείας. Ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς θυσιαστικῆς του ἱερωσύνης καί ἡ εὐαισθησία του γιά τήν ποιμαντική προσφορά στόν συνάνθρωπο συνέβαλαν ὥστε, νά πραγματοποιηθεῖ αὐτή ἡ συνοδοιπορία μέ ἄριστο τρόπο μέ τήν ἔκφραση τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, ἡ ὁποία εἶναι ἕνα κυρίαρχο χαρακτηριστικό στοιχεῖο τοῦ ἁγίου, πού μᾶς ἕνωσε τά βήματα αὐτό τό χρονικό διάστημα.

Ἰδιαίτερες εὐχαριστίες ἀπευθύνουμε καί στά ἄλλα δύο μέλη τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, κα. Ἄννα Καραμανίδου καί κ. Μιλτιάδη Βάντσο, καθώς καί στήν ἐξεταστική ἑπταμελή ἐπιτροπή, ἡ ὁποία καλεῖται νά ἐπισφραγίσει τήν προσπάθειά μας.

Εὐχαριστοῦμε ἐπίσης ὅλους ἐκείνους πού μέ κάποιο τρόπο συνέβαλλαν στήν πραγματοποίηση τῶν μεταπτυχιακῶν καί τῶν διδακτορικῶν μας σπουδῶν. Ἀναφέρουμε τόν Αἰδεσιμολογ. ὁμότιμο καθηγητή τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., π. Θεόδωρο Ζήση, πρώην σύμβουλο καθηγητή μας στίς τετραετεῖς μεταπτυχιακές σπουδές καί τόν Ποιμενάρχη μας, Σεβ. Μητροπολίτην Κασσανδρείας, κ Νικόδημο, στοῦ ὁποίου τή δικαιοδοσία βρίσκεται τό Ἱερό Ἡσυχαστήριο τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σουρωτῆς, ὅπου φυλάσσονται τά ἱερά λείψανα τοῦ ἁγίου Παϊσίου.

---

[2] Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν. Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης 1924-1994*, 5η ἔκδ., Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 359.

Ταπεινή μετάνοια ὀφείλω καί στόν πνευματικό μου, Πανοσιολογ. Ἀρχιμ. π. Θεόκλητο Μπόλκα, Ἡγούμενο τοῦ Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου στό Βατοπαίδι Χαλκιδικῆς, ὁ ὁποῖος ὡς προσωπικά γνωρίσας καί καθοδηγηθείς ἀπό τόν ἐν λόγῳ Ἅγιό μας, μᾶς συμπαραστάθηκε ὅλο αὐτό τό διάστημα πνευματικῶς ἀλλά καί μέ τήν παρουσία του σέ διάφορες ἐκδηλώσεις εἰς τιμήν τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Μιά ἀπό αὐτές ἦταν τό πρῶτο στόν κόσμο διεθνές συνέδριο ἀφιερωμένο στόν Γέροντα Παΐσιο, τό ὁποῖο διοργάνωσε μεταξύ 13 καί 15 Νοεμβρίου 2014, κατόπιν προτάσεώς μας, ἡ Ἱερά Μητρόπολη Μολδαβίας καί Μπουκοβίνας Ρουμανίας.

Ἕνα θερμό εὐχαριστῶ ἐπίσης ὀφείλουμε καί στούς συμπορευθέντες στήν προσπάθειά μας γνωστούς καί φίλους: καθ. Δέσποινα Ἀνυφαντάκη, καθ. Ἀθανάσιο Ρακοβαλή - γνήσιο μαθητή τοῦ ἁγίου Παϊσίου - καί καθ. Παναγιώτη Τσολακόπουλο.

Τέλος, θερμές εὐχαριστίες ἐκφράζουμε στήν οἰκογένειά μας, στήν Πρεσβυτέρα Φελίτσια καί στά τέκνα Ἀλεξάνδρα, Κασσιανή καί Παϊσία, καθώς καί στήν πεθερά μας, Μαρία, γιά τήν ἀμέριστη συμπαράσταση τους καί γιά τή διευκόλυνση τῆς ἀφοσίωσής μας στήν ἐκπόνηση τῆς ἐργασίας αὐτῆς.

Γιά ὅλους αὐτούς ἐπικαλούμαστε θερμά τή χάρη καί τήν εὐλογία τοῦ Ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ παρουσία στό πλήρωμα τῆς σύγχρονης Ἐκκλησίας τῆς μεγάλης προσωπικότητας τοῦ ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου προκάλεσε καί συνεχίζει νά προκαλεῖ τό ἐνδιαφέρον συνεχῶς καί περισσοτέρων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι βλέπουν στό πρόσωπό του τήν καλύτερη ἐνσάρκωση τῆς προτροπῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πού ἔχει διαχρονικό χαρακτήρα: «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ» [3] . Κληρικοί ἀνωτέρου καί κατωτέρου βαθμοῦ, ἐγκαταβιοῦντες σέ μοναστήρια ἤ σέ ἐνορίες· ἐπιστήμονες καί ἀμόρφωτοι· μικροί καί μεγάλοι· ἄνθρωποι σέ ὑψηλές θέσεις καί ἁπλοί πιστοί· πλησίαζαν καί πλησιάζουν μέ δέος τόν ἅγιο Γέροντα καί περιμένουν ἀπό αὐτόν βοήθεια καί ἀπάντηση στίς ἀναζητήσεις τους, μέ τήν πεποίθηση ὅτι, μέσῳ αὐτοῦ ἐκφράζεται ὁλοφάνερα τό θέλημα τοῦ Ἴδιου τοῦ Θεοῦ.

Ἀπό τήν ἔρευνα πού κάναμε γιά τήν ἐκπόνηση τῆς παρούσας ἐργασίας προκύπτει ὅτι, γιά τό σύγχρονο ὀρθόδοξο χριστιανό, ὁ διεθνῶς ἀναγνωρισμένος ἅγιος μέ τό ὄνομα *Γέροντας Παΐσιος* εἶναι ὁ πιό δημοφιλής ἅγιος ὅλων τῶν ἐποχῶν. Αὐτό ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι ἀναρίθμητοι ἄνθρωποι τόν γνώρισαν προσωπικά καί ὠφελήθηκαν ἀπό τό σύνδεσμο μαζί του μέσῳ, εἴτε τῶν θαυμάτων του, εἴτε τῶν συμβουλῶν του, πού ὁ στοργικός πνευματικός Πατήρ τούς προσέφερε ἄφθονα. Ἕνα ἀκόμη στοιχεῖο, πού ἐπιβεβαιώνει ἐπίσης τήν παραπάνω ἄποψή μας, εἶναι τό γεγονός ὅτι, δέν ὑπάρχει ἄλλος ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας, γιά τόν ὁποῖο νά δείχνει τόσο πολύ ἐνδιαφέρον ὁ κόσμος. Ἐνῶ, συνήθως, οἱ πιστοί, πέρα ἀπό τή λατρευτική ἐκδήλωση τῆς εὐλάβειάς τους, ἀρκοῦνται στό νά διαβάσουν τό Βίο κάποιου ἁγίου ἤ ἔργα του, στήν περίπτωση τοῦ ἁγίου Παϊσίου τά ἀναρίθμητα βιβλία, ἄρθρα, μελέτες, συνέδρια, τό πλῆθος τῶν ὁμιλιῶν, ἐκπομπῶν, ἁγιογραφιῶν, προσκυνηματικῶν ἐκδρομῶν καί τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων ἀποτελοῦν αὐθεντικές μαρτυρίες τόσο τῆς γενικῆς ἀποδοχῆς τῆς ἁγιότητάς του στή συνείδηση τῶν πιστῶν, ὅσο καί τῆς ἀπεριόριστης ἀγάπης καί εὐγνωμοσύνης τῶν ἁπανταχοῦ πιστῶν πρός τό πρόσωπό του. Ἄν σέ ὅλα αὐτά προσθέσουμε καί τούς σημαντικότατους παράγοντες διακίνησης πληροφοριῶν τῶν ἡμερῶν μας, τά ΜΜΕ καί τό διαδίκτυο, ἔχουμε μιά ὁλοκληρωμένη εἰκόνα, τοῦ τί σημαίνει νά εἶναι κανείς μεγάλος Ἅγιος τοῦ 20^{ου} αἰῶνα. Αὐτές οἱ ἰδιαιτερότητες δέν ξέφυγαν ἀπό τήν προσοχή τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φθιώτιδος, κ. Νικολάου, ὁ ὁποῖος, ἔκθαμβος μπροστά στίς ποικίλες ἐκδηλώσεις εὐλάβειας τοῦ λαοῦ πρίν ἀκόμη ἁγιοκαταταγεῖ ὁ ἐνάρετος μοναχός, ὑποστηρίζει: «Αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μὲ τὸν

---

[3] *Α΄ Κορ.* 11, 1.

μακαριστὸ Γέροντα Παΐσιο τὸν Ἁγιορείτη δὲν ἔχει προηγούμενο στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία»[4].

Ἡ ἐργασία μας ἀπαρτίζεται ἀπό τρία μέρη. Στό πρῶτο μέρος ἐπιχειροῦμε νά ἐρευνήσουμε σέ ποιό βαθμό ἐπηρεάστηκε ἡ ζωή καί ἡ διδασκαλία τοῦ Γέροντος Παϊσίου ἀπό τή ζωή καί τά ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Διαπιστώσαμε ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν παραπομπῶν του εἶναι ἐντυπωσιακός καί ἀναιρεῖ συντριπτικά τίς ἀστήρικτες ἀπόψεις σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ὁ Γέροντας δέν διάβασε πολλά βιβλία. Ἡ προσοχή μας ἑστιάστηκε κυρίως στούς ἕξι τόμους τῶν λόγων του, πού ἐξέδωσε τό Ἱερόν Ἡσυχαστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης, ὑπό τόν γενικό τίτλο *Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, Λόγοι* καί στά ἔργα πού ἔγραψε ὁ ἴδιος: *Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης, Ὁ Γέρων Χατζη-Γεώργης ὁ Ἀθωνίτης 1809-1886, Ἁγιορεῖται Πατέρες καί Ἁγιορείτικα* καί *Ἐπιστολές*, τά ὁποῖα ἐπίσης ἐξέδωσε τό ἴδιο Ἡσυχαστήριο[5]. Στό Β' κεφάλαιο τοῦ πρώτου μέρους ἀποκαλύπτουμε ἕναν ἀσκητή, πού βιώνει ἔντονα καί μέ ἀκρίβεια τίς Εὐαγγελικές ἐντολές τῆς πίστεως, κατά τό ὑπόδειγμα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῶν πρώτων αἰώνων, ἐκ τῶν ὁποίων ξεχωρίζει ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος, τό κατεξοχήν πρότυπο τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Αὐτές τίς ἐντολές ἐφαρμόζει, δίνοντας λιγότερη προσοχή στήν θεωρητική πλευρά τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί περισσότερη στήν πράξη. Εἶναι γνώστης τῆς Πατερικῆς καί τῆς Φιλοκαλικῆς Παράδοσης, κυρίως στό χῶρο τῆς μοναχικῆς καί ἀσκητικῆς ζωῆς, καθώς καί τῆς ἠθικῆς. Ἀσχολεῖται με θέματα πίστεως, ἀντιμετωπίζει σύγχρονες προκλήσεις τῆς κοινωνίας καί ἐξηγεῖ μέ γλαφυρότητα πολλά μελλούμενα γεγονότα. Ζεῖ ἔντονα καί διδάσκει γιά τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ διά τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, δίνοντας ἰδιαίτερη βαρύτητα στή Μετάνοια, ὡς τό μοναδικό τρόπο ἀποκατάστασης τῆς σχέσης μας μέ τό Θεό καί ὡς τό θεμέλιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Προκειμένου νά δείξουμε πῶς βλέπει ὁ Ἅγιός μας τήν πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου, ἀναλύσαμε τή διδαχή του ἀπέναντι στά πάθη καί τίς ἀρετές καί δώσαμε τόν τρόπο πού προτείνει νά γίνεται ὁ ἀγώνας πρός τό καθ᾽ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ. Σύμφωνα μέ τό φωτισμένο Γέροντα, σ᾽ αὐτή τήν προσπάθεια ὁ ἄνθρωπος ἔχει μπροστά του δύο πραγματικότητες - τόν διάβολο καί τόν πλησίον - καί καλεῖται νά προσαρμόσει τή συμπεριφορά του

[4] Νικολάου, Μητροπολίτου Φθιώτιδος, *Ὁ Ὅσιος Γέρων Παΐσιος*, στό http://paterikakeimena.blogspot.gr/2013/07/blog-post_12.html.

[5] Γιά νά δείξουμε τό χαρακτήρα τῆς πνευματικῆς του ἀναφορᾶς, ἐντρυφήσαμε στήν προφορική καί στήν γραπτή του διδασκαλία, δίνοντας στό τέλος τῆς ἐργασίας μας τίς παραπομπές του στήν Ἁγία Γραφή, στά ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων, στούς Βίους τῶν Ἁγίων καί σέ διάφορα λατρευτικά καί πνευματικά βιβλία, ὅπως τό Γεροντικόν, ἡ Φιλόθεος Ἱστορία, ἡ Φιλοκαλία, ὁ Εὐεργετινός, ἡ Κλίμακα κ.λπ.

ἀπέναντί τους καταλλήλως. Ἡ σωστή ἀντιμετώπιση τῶν δύο φέρνει τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία φανερώνεται μέ τά πολλά χαρίσματα δῶρα τοῦ Θεοῦ, πάντα μέ γνώμονα τό καλό τοῦ ἄλλου. Ὁ Γέροντας δέν παρουσιάζει μιά συστηματική διδασκαλία γιά τά παραπάνω θέματα, ἀλλά προσφέρει περιστασιακά στοιχεῖα, πού κατόπιν κατάλληλης ἐπεξεργασίας καί ταξινόμησης, παρουσιάζουν μιά ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τῶν σκέψεών του[6].

Στό δεύτερο μέρος τῆς ἐργασίας μας, παρουσιάσαμε τή συμβολή τοῦ μεγάλου ἁγίου στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καί πιό συγκεκριμένα στήν ἀναζωπύρωση τοῦ μοναχικοῦ βίου τόσο στό Ἅγιον Ὄρος ὅσο καί ἔξω ἀπό αὐτό, καί συνάμα στήν ἀνακαίνηση καί ἐνδυνάμωση τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν λαϊκῶν. Ἐξετάσαμε σέ χωριστές ἑνότητες, προσέχοντας καί τήν ἀλληλοεπίδρασή τους, τήν βοήθεια πού προσέφερε σέ μεμονωμένους ἀνθρώπους, σέ οἰκογένειες, σέ ἐνορίες καί στήν κοινωνία γενικότερα. Ἀπό τά κείμενα, πού σχετίζονται μέ τά παραπάνω θέματα φανερώνεται ἡ μεγάλη εὐαισθησία του μπροστά στόν πόνο τοῦ κόσμου καί τό χάρισμα τῆς διακρίσεως, πού ἔχει καί πού τόν βοηθᾶ νά προσφέρει στόν καθένα αὐτό πού τοῦ χρειάζεται, εἴτε πρόκειται γιά πνευματική καθοδήγηση, εἴτε γιά σωματική ἀποκατάσταση μέσῳ τῶν πολλῶν θαυμάτων του. Μᾶς τράβηξε τήν προσοχή ἡ ἰδιαίτερη ἀγάπη του πρός τούς νέους, τούς ἀσθενεῖς καί τούς προβληματικούς ἀνθρώπους γενικά, τούς ὁποίους ἀντιμετωπίζει, χωρίς νά εἶναι κληρικός, μέ τόν καλύτερο ποιμαντικό τρόπο. Τό πλῆθος τῶν παραπομπῶν πού χρησιμοποιήσαμε ἀποσκοποῦν ἀφενός στήν τεκμηρίωση τῶν γραφομένων καί ἀφετέρου στήν εἰσαγωγή ὅσο πιό σωστά γίνεται στόν ἐσωτερικό πνευματικό κόσμο ἑνός ἁγίου δοσμένου ὁλοκληρωτικά στό συνάνθρωπο - κεντρικό χαρακτηριστικό στοιχεῖο πού τόν διακρίνει ἀνάμεσα στούς ἁγίους.

Τό τρίτο μέρος τῆς διατριβῆς ἔχει ὡς σκοπό νά προβάλλει τούς καρπούς τοῦ περάσματος τοῦ Γέροντος Παϊσίου στά ἑλληνικά ἐδάφη καί τίς ἐπιδράσεις του στό ἐξωτερικό. Μᾶς ἐνδιέφερε νά ἐξετάσουμε τό πῶς ἐκφράζεται ἡ συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντί του. Τό ἀποτέλεσμα τῆς ἔρευνας εἶναι πραγματικά ἐντυπωσιακό. Τά κείμενα πού γράφονται συνεχῶς γι᾽ αὐτόν, οἱ ἐκδηλώσεις (συνέδρια, ὁμιλίες κ.λπ.), πού αὐξάνονται μέ γοργούς ρυθμούς, τό πλῆθος τῶν προσπαθειῶν ἐξωτερίκευσης τῆς εὐλάβειας τοῦ λαοῦ, διά ἁγιογραφιῶν, τηλεοπτικῶν καί ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν, ἀναρτήσεων στό

[6] Συστηματοποιημένη ἀντιμετώπιση θεμάτων ἔχει ἀπέναντι στό μοναχισμό, π.χ., δείχνοντας τήν ἱκανότητά του νά συντάξει ἑνιαία κείμενα, μέ ἄρτιο περιεχόμενο. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, Ἔκδοση 5η, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2000.

διαδίκτυο κ.λπ. ἀποδεικνύουν, πέρα ἀπό τή λατρευτική τιμή του, τήν πλούσια καρποφορία του στό πλαίσιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς χάρη στό προσωπικό του παράδειγμα. Τό ἐνδιαφέρον πού δείχνουν οἱ ὁμόδοξοι ἀλλοδαποί ὑλοποιεῖται σέ μεταφράσεις, ἐκδηλώσεις, ἐκδρομές στήν Ἑλλάδα στά μέρη πού σχετίζονται μέ τόν ἅγιο. Παρατηροῦμε μιά χωρίς προηγούμενο ἐκδήλωση ἀγάπης καί εὐλάβειας, ἡ ὁποία δικαιολογεῖ ἄριστα τό χαρακτηρισμό, πού προτείνει ὁ μεγάλος καθ. Γεώργιος Μαντζαρίδης, αὐτόν τοῦ «παγκόσμιου ἀνθρώπου».

Ὡς ἐπιστέγασμα τῆς ἐργασίας θέσαμε τό γεγονός τῆς ἁγιοκατάταξης τοῦ Γέροντος Παϊσίου, γιά τήν ὁποία παρουσιάσαμε καινούργια στοιχεῖα, κατόπιν εὐγενικῆς προσφορᾶς αὐτῶν τοῦ Πανοσιολογ. Ἱερομονάχου Ἀθανασίου τοῦ Σιμωνοπετρίτου. Ἡ ἁγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παϊσίου εἶναι ὁ ἐπίλογος μιᾶς ζωῆς, πού μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς ἕνας ἀσταμάτητος ὕμνος καί μιά συνεχής δοξολογία πρός τό Θεό. Χωρίς τό φόβο νά κάνουμε λάθος, ὑποστηρίζουμε ὅτι, ὁ ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης εἶναι ὅ,τι πολυτιμότερο εἶχε νά προσφέρει στό Θεό ἡ σύγχρονη κοινωνία.

Στό τέλος παρουσιάσαμε τίς σελίδες ἀπό τά ἔργα του, πού ἀποθυσαυρίζουν τόν πατερικό καί τόν ἁγιογραφικό πλοῦτο τῆς Ἐκκλησίας, καθώς καί δύο Παραρτήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τό πρώτο μέ ἀφίσσες ἀπό διάφορες ἐκδηλώσεις εἰς τιμήν τοῦ Ἁγίου, ἐνῶ τό δεύτερο μέ φωτογραφίες καί εἰκόνες του ταξινομημένες μέ συγκεκριμένα κριτήρια.

Γιά τήν ἐκπόνηση τῆς παροῦσας ἐργασίας ἀκολουθήσαμε τά ἑξῆς βήματα:

Μελετήσαμε λεπτομερῶς ὅλα τά ἔργα τοῦ Γέροντος Παϊσίου καί συντάξαμε τό σχεδιάγραμμα πάνω στό ὁποῖο ἔπρεπε νά δομηθεῖ ἡ ἐργασία. Ἐντοπίσαμε τά σημεῖα ὅπου ἔπρεπε νά γίνει σύγκριση μέ ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων καί ἐπιλέξαμε προσεκτικά τά κατάλληλα χωρία, πού ἁρμόζουν σέ κάθε περίπτωση. Πρώτιστη θέση Πηγῆς ἔχει ἡ γνωστή σειρά Patrologia Graeca ἤ συντομογραφικά PG.

Μετά σπουδῆς ἐπίσης ἐντρυφήσαμε στά ἔργα, πού σχετίζονται μέ τόν μελετώμενο ἅγιο, διαλέγοντας τά ἀποσπάσματα, πού θά ἐντάσσονταν στό τελικό κείμενό μας, χωρίς νά ἐπιχειρήσουμε νά ἐξαντλήσουμε ἀπολύτως ὅλο τό ὑλικό πού ὑπάρχει διαθέσιμο σήμερα στόν κόσμο. Ὁ σκοπός μας εἶναι νά δείξουμε ὅτι ὁ Γέροντας Παΐσιος ἀποτελεῖ κεντρικό πόλο ἕλξεως γιά ἀναρίθμητους συγγραφεῖς καί πιστούς.

Δώσαμε βαρύτητα στή συμβολή τῶν ΜΜΕ καί τοῦ διαδικτύου στήν προβολή τοῦ ταπεινοῦ Γέροντος, τονίζοντας ταυτόχρονα τόν κίνδυνο μέ τόν

ὁποῖο εἶναι συνυφασμένη μιά τέτοια ἐπιχείρηση. Καί ἐδῶ ἡ πρωτοβουλία μας ἔχει πρωτότυπο χαρακτήρα.

Τί ἄλλο νέο προσφέρει ἡ παροῦσα ἐργασία;

Κατ᾽ ἀρχάς, ὅπως μαρτυρεῖ καί ὁ τίτλος της, συνδυάσαμε δύο πολύ σημαντικές διαστάσεις τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας: τό παρελθόν καί τό παρόν, τή θεολογία καί τή βιωτή τῶν Ἁγίων Πατέρων μέ τά δεδομένα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, ὅπως συναντιοῦνται στό πρόσωπο τοῦ πιό προσφάτως ἀναγνωρισμένου ἁγίου τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὡς ἐκ τούτου, ἀποδείξαμε ὅτι, ὁ Γέροντας Παΐσιος εἶναι ἀναμφίβολα ἕνας αὐθεντικός Ἅγιος Πατήρ τῆς Ἐκκλησίας μας, ἰσάξιος τῶν πάλαι μεγάλων Πατέρων, διά τοῦ βίου του καί τῆς διδασκαλίας του, σύγχρονη ἔκφραση τῆς ἀσκητικῆς παράδοσης τῆς ἁγιοτόκου Καππαδοκίας, σύνοψη καί ἀνακεφαλαίωση ὅλων τῶν Ὁσίων ἀσκητῶν τῆς Ἐκκλησίας μας καί ταυτόχρονα ἕνας κατἐξοχήν πνευματικός ποιμένας τῆς σύγχρονης Ἐκκλησίας[7].

Κάναμε ἐπίσης μία προσεκτική ἀνάλυση τῶν βιβλίων τοῦ Γέροντος Παϊσίου μαζί μέ τά βιβλία πού ἀναφέρονται σ᾽ αὐτόν, ἔχοντας κυρίως ὑπόψη τῶν σημαντικότατων κειμένων πού ἐξέδωσαν: τό Ἱερό Ἡσυχαστήριο τῆς Σουρωτῆς, ὁ μακαριστός Ἱερομόναχος Ἰσαάκ, ὁ Ἱερομόναχος Χριστόδουλος ὁ Ἁγιορείτης, ὁ Νικόλαος Ζουρνατζόγλου, ὁ Ἀθανάσιος Ρακοβαλής κ. ἄ. Ἐπίσης ἔγινε ἐκτενής ἀναφορά στά ΜΜΕ καί στό διαδίκτυο, ὡς μέσα προβολῆς τοῦ ἁγίου μετά τήν ὁσιακή κοίμησή του. Τό πλῆθος τῶν παραπομπῶν στόν ψηφιακό κόσμο μαρτυροῦν εὐνοϊκά γιά τά παραπάνω.

Διασαφηνίσαμε πολλά θέματα γιά τά ὁποῖα κυκλοφοροῦν ἀντικρουόμενες ἀπόψεις, ὅπως: ἄν ὁ Γέροντας διάβασε ἤ ὄχι πνευματικά βιβλία· πόσο πιστά ἀποδίδεται ἡ διδασκαλία του στούς ἕξι τόμους τῆς Σουρωτῆς· ποιά ἦταν ἡ στάση του ἀπέναντι στόν Οἰκουμενισμό· τί πορεία εἶχαν τά λεγόμενα «Τετράδια» τοῦ ἁγίου κ.λπ.

Βασιζόμενοι στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, προτείναμε ἀφενός ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναγκαία τήν ἀνακομιδή τῶν Ἱερῶν Λειψάνων τοῦ ἁγίου Παϊσίου καί τήν προσφορά μικρῶν τεμαχίων σέ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου καί ἀφετέρου τήν καθημερινή πρόσβαση τῶν προσκυνητῶν στόν τάφο τοῦ Ἁγίου, ἀφοῦ τό Ἡσυχαστήριο ἀπέκτησε χαρακτήρα παγκόσμιου προσκυνήματος.

Τέλος, συμβάλαμε στήν προσπάθεια τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κόσμου νά μελετᾶ πνευματικά θέματα, πού ἀναφέρονται μέ σύγχρονους Γέροντες καί Ἁγίους. Ἔτσι, τό μήνυμα τοῦ Γέροντος Παϊσίου βγαίνει ἀπό τό χῶρο τῶν βιβλιοπωλείων - ἐνοριακῶν, δημοτικῶν κ.λπ. - καί ἐμπλουτίζει ἕνα χῶρο τῶν

[7] Ὁ. π., σ. 201.

γραμμάτων, ὅπως εἶναι τό Πανεπιστήμιο, ἔχοντας προοπτική τήν περαιτέρω μελέτη καί ἔρευνα.

Ὁλοκληρώνοντας τήν ἐργασία μας, συνειδητοποιήσαμε ὅτι **δέν μποροῦμε νά κάνουμε μιά ἀπολύτως σαφή διάκριση ἀνάμεσα στόν πατερικό καί στόν ποιμαντικό χαρακτήρα τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου, γιατί ὅταν ἀναφέρεται στούς Ἁγίους Πατέρες τό κάνει γιά νά ὠφελήσει τά πνευματικά του τέκνα, δηλαδή ἔχει ποιμαντικό σκοπό, ἐνῶ ὅταν τά καθοδηγεῖ ποιμαντικά, τούς εἰσάγει στό Πατερικό κλίμα: α') διά τῶν παραπομπῶν στά ἔργα τους, β') διά τῆς γενικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ξεχειλίζει ἀπό τήν πληθώρα τῶν ἁγιοπατερικῶν ἐννοιῶν καί γ') διά τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία κηρύττει ἀθόρυβα καί προσφέρει τό καταλληλότερο παράδειγμα πρός μίμηση**. Γι᾽ αὐτό στήν ἐργασία μας αὐτά τά δύο στοιχεῖα, ὅταν δέν ἐξετάζονται χωριστά, ἀλληλοπεριχωροῦνται, ἔχοντας ὅμως μιά σαφή διάκριση μεταξύ τους.

Σέ γενικές γραμμές, ἡ ζωή τοῦ Γέροντος Παϊσίου ἐκτυλίσσεται ὡς ἑξῆς:

Γεννήθηκε στίς 25 Ἰουλίου 1924, ἀνήμερα τῆς κοιμήσεως τῆς Ἁγίας Ἄννης τῆς μητρός τῆς Θεοτόκου, στά Φάρασα τῆς Καππαδοκίας, καί εἶναι ὁ ὄγδοος ἀπό τά δέκα τέκνα τοῦ Προδρόμου καί τῆς Εὐλογίας Ἐζνεπίδη. Ἡ μεγάλη εὐλογία νά βαπτιστεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἅγιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη καί νά πάρει τό ὄνομά του, μέ τήν εὐχή νά γίνει «καλόγερος στό πόδι του», τόν συντροφεύει πάντα καί τόν κάνει νά ζεῖ ὅλη τή ζωή του ὑπό τό φῶς του καί τήν προστασία του. Τήν ἴδια χρονιά, μέ τήν Ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν, ἡ οἰκογένειά του μετακομίζει στήν Ἑλλάδα καί ἐγκαθίσταται τελικά στήν Κόνιτσα τῆς Ἠπείρου.

Παρακινούμενος ἀπό ἕνα δυνατό αἴσθημα αὐταπάρνησης, ὁ ἅγιος ἐνεργεῖ πάντα μέ αὐτοθυσία, ἀπό τή μικρή του ἡλικία μέχρι τήν κοίμησή του. Γι᾽ αὐτό κινδυνεύει πολλές φορές τόσο ὡς στρατιώτης-ἀσυρματιστής στό Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ὅσο καί ἀργότερα ὡς μοναχός καταβαλλόμενος ἀπό τίς χρόνιες ἀρρώστιες, ἀλλά καί ἀπό τήν ὑπερκόπωση πού ὀφείλεται στήν χωρίς ὅρια ἄσκησή του καί στήν γιγαντιαία προσφορά του πρός τούς συνανθρώπους του.

Ἡ μοναχική ζωή του, πού ξεκίνησε στίς 27 Μαρτίου 1954 τερματίζεται 40 χρόνια ἀργότερα, στίς 12 Ιουλίου 1994. Ἐν τῷ μεταξύ τόν βλέπουμε νά βρίσκεται σέ μιά συνεχή ἐπιδίωξη τῆς πνευματικῆς τελειότητας, περνώντας διαδοχικά ἀπό διαφορετικούς τρόπους μοναχικῆς βιωτῆς: κοινοβιάτης στή Μονή Ἐσφιγμένου, μοναχός στήν ἰδιόρρυθμη Μονή Φιλοθέου, ἀνακαινιστής τῆς ἐν τῷ κόσμῳ Μονῆς Στομίου Κονίτσης, ἐρημίτης στό Ὄρος Σινᾶ, ἡσυχαστής στήν Ἰβηριτική Σκήτη Ἁγίου Ὄρους, ἐρημίτης στό ξηροκάλυβο τοῦ

Ὑπατίου στά Κατουνάκια, στήν Καλύβη τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στήν Ἱ. Μονή Σταυρονικήτα, καί τέλος, στήν περίφημη Παναγούδα τῆς Ἱ. Μονής Κουτλουμουσίου. Συνέβαλλε καθοριστικά στήν ἀναβίωση τοῦ ὑγιοῦς μοναχισμοῦ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀλλά καί στόν κόσμο, μέ τήν ἵδρυση διάφορων Μονῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέχουσα θέση ἔχει τό Ἡσυχαστήριο τοῦ «Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου» στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης.

Καθοδήγησε πνευματικά - διά λόγου, ἐπιστολῶν καί βιβλίων - κληρικούς καί μοναχούς, καθώς καί ἀναρίθμητες οἰκογένειες καί ἄπειρους προσκυνητές, ἀναζωπυρώνοντας τό αὐθεντικό πνεῦμα τῆς γνήσιας πατερικῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Αὐτοθυσία, χαρίσματα, θαύματα, θεϊκές ἐμπειρίες, ἀγάπη, ταπεινοφροσύνη, φιλότιμο, ὑπακοή καί ὑπομονή εἶναι οἱ λέξεις-ἔννοιες κλειδιά πού χαρακτηρίζουν ὅλη τή ζωή του καί τόν καθιστοῦν σύγχρονο ὑπόδειγμα μεγάλου ἁγίου. Ὁ μακαριστός βιογράφος του καί πνευματικό τέκνο του ὁ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ σημειώνει γιά τόν ἅγιο: «Τόν Γέροντα Παΐσιο οὐδείς τόν ἐννόησε. Ἦταν ἕνα φρέαρ, πού οὐδείς γνώριζε τόν πυθμένα του. Εἶναι ἐφάμιλλος, σέ χάρη, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου»[8].

Ἡ ἁγιοκατάταξή του στίς 13 Ἰανουαρίου 2015 ἀποτελεῖ τήν ἐπίσημη ἀναγνώριση τῆς ἐνάρετης ζωῆς του. Ἡ γενικευμένη εὐλάβεια τῶν ἁπανταχοῦ πιστῶν τόν χαρακτηρίζει ὡς τόν παγκόσμιο ἅγιο τῶν ἡμερῶν μας. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται στίς 12 Ἰουλίου κάθε ἔτους.

[8] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 256.

Α΄ ΜΕΡΟΣ.

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ. ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Κεφ. Α΄. Ο ΛΟΓΟΣ: ΜΕΣΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ καί ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

1. Ὁ προφορικός λόγος τοῦ **ἁ**γίου Γέροντος Παϊσίου

1.1. Καθημερινές πνευματικές συζητήσεις

Ὁ λόγος ἀποτελεῖ ἀνέκαθεν ἕνα μέσον κοινωνίας καί ἐπικοινωνίας. Ἡ ἵδρυση τῆς πρώτης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, μέ τήν ὁρατή μορφή της, ὑπῆρξε τό ἀποτέλεσμα τῶν φωτισμένων ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα λόγων τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου κατά τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου, ἔχοντας τήν δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔφερε στίς καρδιές τῶν ἀκροατῶν κατάνυξη καί τούς ὁδήγησε σέ μετάνοια καί ἐκζήτηση τῆς σωτηρίας τους. Στή συνέχεια, οἱ Ἀπόστολοι μέ τό λόγο τους, προφορικό στήν ἀρχή καί γραπτό ἀργότερα (ἐπιστολές, βιβλία κτλ.), κήρυξαν τό Εὐαγγέλιο στήν Οἰκουμένη καί στή συνέχεια στήριξαν τούς πιστούς[9].

Οἱ Ἅγιοι Πατέρες συνέχισαν τό ἔργο τῶν Ἀποστόλων, χρησιμοποιώντας καί τόν προφορικό καί τόν γραπτό λόγο, γιά νά κηρύττουν, γιά νά ὑπερασπίζονται καί γιά νά ἀναπτύσσουν τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, πάντα μέ στόχο τήν δόξα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί μέ προοπτική τήν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἀνάγκη τῶν πιστῶν νά ἀκοῦνε πνευματικούς λόγους, ἔκανε, ἀπό τά πρῶτα χριστιανικά χρόνια ἤδη, πολλούς μοναχούς καί χριστιανούς νά διασχίζουν τίς ἐρήμους, γιά νά ἐπικοινωνήσουν καί νά πάρουν τήν συμβουλή ἐναρέτων ἀσκητῶν, στούς ὁποίους ἀπευθύνονταν μέ τό γνωστό: «Εἰπὲ ἡμῖν λόγον, ἵνα σωθῶμεν»[10].

---

[9] *Ματθ.* 28, 28. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρει καί τά δύο μέσα ἐπικοινωνίας: «Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι᾽ ἐπιστολῆς ἡμῶν». Βλ. *Β΄ Θεσ.* 2, 15.

[10] *Τό Γεροντικόν* ἤτοι *ἀποφθέγματα Ἁγίων Πατέρων*, Ἔκδοσις 3η, Ἐκδοτικός Οἶκος «Ἀστήρ» Ἀλ. & Ἐ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα, α.χ. σσ. 3, 64, 95. Στούς *Λόγους* του, ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος προβάλλει μέ πολύ θαυμασμό τήν μορφή ἑνός «παλαιοῦ Γέροντος», ὁ ὁποῖος εἶχε τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ διαχρονικοῦ πνευματικοῦ καθοδηγητοῦ: «Ἄλλοτε πάλιν ἀπῆλθον πρός τινα παλαιὸν γέροντα καλὸν καὶ ἐνάρετον. Μεγάλως δέ με οὗτος ἠγάπα. Καὶ ἦν ἰδιώτης μὲν τῷ λόγῳ, πεφωτισμένος δὲ τῇ γνώσει, καὶ βαθὺς τῇ καρδίᾳ, καὶ τὰ ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτῷ χορηγούμενα ἐλάλει. Οὐκ ἐξήρχετο συχνῶς ἐκ τοῦ ἰδίου κελλίου, ἀλλ᾽ εἰς τὰς ἁγίας συνάξεις». Βλ. Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἅπαντα τὰ εὑρεθέντα Ἀσκητικά*, Ἐπιμέλεια Ἱερομονάχου Ἰωακείμ Σπετσιέρη, Ἐκδ. Χ. Σπανός, Ἀθήνα, α.χ., σ. 296. Πρβλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου*, μετάφραση Ἱεροδιδασκάλου Καλλινίκου Παντοκρατορινοῦ, ἐκδ. «Ἀπόστολος Βαρνάβας», Ἀθήνα 1976, σ. 260.

Στή σημερινή ἐποχή, ἡ μορφή τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου διακρίνεται, λόγω τῆς ὑποδειγματικῆς ἐναρέτου ἀσκητικῆς βιωτῆς του, ἡ ὁποία τράβηξε σάν μαγνήτης τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί ἔτσι ὁ λόγος του, ὅπως τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἀπέκτησε τήν δύναμη, νά πληροφορεῖ τίς καρδιές τῶν ἀκροατῶν του. Ἔτσι ὁ Θεός τόν ἀνέδειξε ***διδάσκαλο χαρισματοῦχο***, ἀντάξιο τῶν Ἁγίων Πατέρων. Ἡ προσφορά του στόν πνευματικό χῶρο εἶναι ἀνεκτίμητη. Ἡ μεγάλη του ἀγάπη γιά τό σημερινό κόσμο μέ τά ἀναρίθμητά του προβλήματα, πού τοῦ ζητάει βοήθεια, τόν κάνει νά πάσχει. Ὁ πόνος του γίνεται προσευχή καί προσπάθεια συμμετοχῆς στό πρόβλημα τοῦ πλησίον. Ἀγκαλιάζει τόν πονεμένο συνάνθρωπό του καί τοῦ προσφέρει καί μέ τό λόγο του τήν ἀπαραίτητη πνευματική ἐνίσχυση, πάντα κινούμενος μέ ταπεινοφροσύνη, κατά τό μέτρο πού συνιστοῦν οἱ Ἅγιοι Πατέρες, γιά νά μή φανεῖ ὅτι διδάσκει, ὡς ἄφρων: «Ἡ σιωπὴ καλλίων ἐστί˙ ἐὰν δὲ ἀμφιβάλλωσι καὶ οἶδας αὐτό, διὰ τὸ λυθῆναι τὴν ἀμφιβολίαν, εἰπὲ μετὰ ταπεινώσεως ὃ οἶδας˙ εἰ δὲ οὐκ οἶδας, μηδὲν εἴπῃς ὡς ἀπὸ ἰδίου λογισμοῦ, ἀφροσύνη γάρ ἐστιν»[11] .

Προσπαθώντας, νά μᾶς μεταφέρει τό ἄρωμα τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου, ὁ πλησιέστερος πνευματικά, κατά τήν γνώμη μας, βιογράφος του, χρησιμοποιεῖ πολλά ἐπίθετα: «Ὁ λόγος του ἦταν ἁπλός, σάν τῶν ἁλιέων-Ἀποστόλων, πρακτικός, ζωντανός, παραστατικός, ἑλκυστικός, ἁπαλός καί γλυκύς»[12]. Τόν προσέφερε ἀβίαστα μέ κάθε εὐκαιρία, χωρίς νά ἐπιδιώκει τήν αὐτοπροβολή. Μιλοῦσε μέ μεγάλη εὐκολία γιά πολλή ὥρα χωρίς προετοιμασία, διεισδύοντας μέ χαρακτηριστική διάκριση μέχρι τό βάθος τῆς

---

[11] Βλ. Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, *Κείμενα διακριτικά καί ἡσυχαστικά*, τομ. Γ', ἐκδ. «Ἑτοιμασία» Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρέα, 1997, σ. 318.

[12] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*, Ἅγιον Ὄρος 2004, σ. 564. Βλ. καί τίς ἑπόμενες σελίδες, 565-568, ὅπου περιγράφεται ἀναλυτικά τό χάρισμα τοῦ λόγου τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Ἐνδεικτικά, παρουσιάζουμε τήν μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, ὁμότιμου καθηγητῆ Θεολογίας, Θεσσαλονίκης, πού διηγεῖται τό πῶς ὠφελήθηκε ἀπό τήν γνωριμία του μέ τόν ἐνάρετο μοναχό: «Ὁ Γέροντας ἦταν καί πολύ καλός δάσκαλος. Προσωπικά αἰσθάνομαι ὅτι ἔχω μάθει πολύ περισσότερα ἀπό τά λόγια του παρά ἀπό τίς πολύχρονες ἀκαδημαϊκές σπουδές. Τά λόγια του ἦταν ἁπλᾶ, ἀλλά ἐμπειρικά, λόγια θείου φωτισμοῦ καί κύρους. Θυμᾶμαι πού κάποια φορά πῆγα στό Γέροντα γιά ἕνα σοβαρό θέμα. Ἦταν φανερά κουρασμένος. Ὅταν ὅμως ἄρχισε νά μέ ἀκούει, σάν νά ἀναγεννήθηκε, σάν νά ἔγινε ἕνα γερό παλλικάρι. Ξέχασε τήν κούρασή του καί τούς πόνους. Τά μάτια του ἔμοιαζαν δύο λαμπρά ἀστέρια. Κατάλαβα ὅτι κάτι ὑπερφυσικό γίνεται μέσα του. Ἡ ἀπάντησή του ἦταν καταπληκτική˙ δέν τήν περίμενα καθόλου». Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 77.

ψυχῆς καί ἀναλύοντας τά θέματα τῶν συνομιλιῶν μέχρι τήν πλήρη διασαφήνιση τους στούς ἀκροατές[13].

Μελετώντας ὅσα κείμενα ἔχουν γραφεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν ἅγιο καί ὅσα λόγια του μᾶς ἔχουν διασωθεῖ καί ἔχουν καταγραφεῖ σέ πλῆθος βιβλίων, εἴμαστε σέ θέση, νά παρουσιάσουμε σέ γενικές γραμμές τήν προσφορά τοῦ ἁγίου Παϊσίου στήν πνευματική ἀναγέννηση καί οἰκοδομή καί στήριξη τῶν ἀκροατῶν του.

Ἕνα ἀπό τά κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς διδαχῆς του εἶναι τό πνευματικό μήνυμα, πού πάντα προσπαθεῖ νά περάσει στούς συνομιλητές του, καθώς καί ἡ προσευχή μέ τήν ὁποία συνοδεύει ὅσα λέει. Πολλά στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας του δέν εἶναι παρμένα ἀπό βιβλία, ἀλλά ἀποτελοῦν ἀποκαλύψεις ἀπό τόν Θεό, ὡς θεῖα δῶρα, γιά τήν ἐπιμονή του στήν πνευματική αὐτοκάθαρση, γι᾽ αὐτό καί ἔχουν τήν δύναμη νά ἀνασύρουν πάθη κρυμμένα στό βάθος τῆς καρδίας, καί συνάμα νά προσφέρουν παρηγοριά καί διάθεση γιά ἀλλαγή πρός τό καλό[14].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος προσαρμόζει τόν λόγο του ἀνάλογα μέ τήν καταγωγή, μόρφωση, πνευματική κατάσταση καί διάθεση τοῦ καθενός. Δέν ἐπιμένει, ἀλλά περιμένει τήν ἀνταπόκριση τοῦ ἄλλου, γνωρίζοντας ὅτι, ὁ λόγος εἶναι πιό ἀποτελεσματικός, ὅταν τόν ἀναζητάει κάποιος καί ὄχι ὅταν ἐπιβάλλεται ἀπό κάποιον ἄλλον. Στήν περίπτωση μή ἀποδοχῆς τῶν λόγων του στενοχωριέται καί ἀποτραβιέται, κάνοντας προσευχή γιά τήν φώτιση τοῦ συνομιλητή του. Ὅταν ὁ τελευταῖος, παρ᾽ ὅλες τίς προσπάθειές του, ἐπιμένει

---

[13] Τά ἀναφερόμενα στοιχεῖα βρίσκονται σέ πολλά βιβλία, πού ἔχουν θέμα τους τόν Ἅγιο Παΐσιο καί προκαλοῦν τόν θαυμασμό τόσο τῶν ἰδίων τῶν συγγραφέων, ὅσο καί τῶν ἀναγνωστῶν. Ὁ Γεώργιος Κολιός, στόν *Πρόλογο* τοῦ βιβλίου του, τό ὁποῖο γιά πρώτη φορά παρουσιάζει συστηματικά τήν παιδαγωγική πλευρά τοῦ ἔργου τοῦ Γέροντος Παϊσίου, τονίζει ὅτι, πέρα ἀπό τίς εὐχάριστες ἐντυπώσεις, πού τοῦ προκάλεσε ἡ ταύτιση τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁ γίου Παϊσίου μέ τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἀντιμετώπισε καί δυσκολίες ἐξαιτίας τῆς ἁπλότητας τῶν λόγων τοῦ ἀειμνήστου Γέροντος, οἱ ὁποῖοι χρειάζονταν «ἀποκωδικοποίηση». Βλ. Γεωργίου Κολιού, *Γέρων Παΐσιος*, *Ἡ παιδαγωγική σκέψη του*, ἐκδ. Εν πλῷ, Ἀθήνα 2009, σ. 12. Μιά ἄλλη ἐπίσης μαρτυρία ἐνισχύει τά προηγούμενα: «Ὁ ἴδιος ὁ Γέροντας εἶχε ἐπηρεάσει χιλιάδες ἀνθρώπους, τόσο μέ τά πνευματικά του χαρίσματα, ὅσο καί μέ τίς διδαχές του. Δέν ἦταν ἱεροκήρυκας οὔτε καί ἑτοίμαζε ποτέ τό τί θά πεῖ στούς ἀνθρώπους, πού καθημερινά τόν ἐπισκέπτονταν κατά δεκάδες. Κι ὅμως πάντα συγκινοῦσε κι ἔπειθε». Βλ. Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Διηγήσεις γιά τόν Γέροντα Παΐσιο*, Β' ἔκδοση, Κόνιτσα 2009, σ. 109.

[14] Γιά τή δύναμη τοῦ λόγου του ἀναφέρουμε: «Οἱ ἀπαντήσεις του ἦταν τόσο ξεκάθαρες, πού πληροφοροῦσαν ἐσωτερικά καί γίνονταν δεκτές σάν λόγια τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Εἶχαν τά λόγια αὐτά τοῦ Γέροντα ξεχωριστή δύναμη, ἀδιαμφισβήτητη ἀποδοχή, γιατί δέν ἦταν δικά του, ἀλλά ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα. Αὐτός ὁ λόγος εἶναι "τό ξεχωριστόν καί τέλειον καί ἀληθινόν γνώρισμα τῶν Ἁγίων"». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 567.

στόν στραβό λογισμό του - ὑπάρχουν λίγα περιστατικά -, ἁπλά τόν διώχνει, μή θεωρώντας, ὅτι μπορεῖ, νά τόν πείσει, ὅσο πιστεύει στόν λογισμό του[15].

Σέ μιά πρώτη ἐπαφή μέ τίς διδαχές του, ὁ λόγος του δείχνει ἁπλός, ἀλλά μέ μιά προσεκτικότερη ἀνάγνωσή τους ἀναδεικνύονται πολλά στοιχεῖα, πού ἐντυπωσιάζουν, γιά τήν ἀκρίβεια καί τό βάθος τους, πνευματικούς ἀνθρώπους, ἐπιστήμονες ἐξειδικευμένους σέ διαφόρους τομεῖς, γεωργούς, μηχανικούς κτλ., κάνοντάς τους νά ἀναγνωρίσουν τήν θεία φώτιση καί τήν «εὐρυμάθεια» τοῦ ὀλιγογράμματου, κατά τά κοσμικά πρότυπα, Γέροντα. Θά τολμοῦσα νά πῶ γιά τόν ἅγιο Γέροντα Παΐσιο ὅτι ἰσχύει, αὐτό, τό ὁποῖο ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γιά τόν ἑαυτό του ἀπευθυνόμενος στούς ὑπερηφάνους Κορινθίους: «ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ᾽ οὐ τῇ γνώσει»[16].

Τά κείμενα, πού προέκυψαν ἀπό τήν καταγραφή προφορικῶν ὁμιλιῶν του, ἔχοντας κυρίως ὑπ᾽ ὄψη μας ἐδῶ τούς 6 τόμους ὑπό τόν γενικό τίτλο «*Λόγοι*», πού ἐξέδωσε τό Ἡσυχαστήριο «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτῆς, ἀποτελοῦν ἕναν ἀμύθητο αὐθεντικό πνευματικό θησαυρό, πού προσφέρεται μέ μεγάλη ἀπήχηση στήν σημερινή κοινωνία. Μέχρι ἕνα σημεῖο εἶναι ἐπεξεργασμένα, μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀφαιρέθηκαν κάποια στοιχεῖα, πού δυσκολεύουν τήν κατανόηση τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Παϊσίου.

Οἱ μή ἐπεξεργασμένοι λόγοι, πού ἔχουν ἀποθηκευθεῖ σέ κασέτες, σέ CD κτλ., δείχνουν τίς δύσκολες συνθῆκες, πού ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀντιμετώπιζε καθημερινά. Ἀπό τή μιά μεριά, οἱ πολλοί προσκυνητές, ἀπό τήν ἄλλη οἱ ἀσθένειες καί οἱ ὑπεράνθρωπες ἀσκήσεις του, πού φρόντιζε νά κρύβει. Δυσκολεύεται νά ἔχει μιά ὁμαλή ροή τῶν προτάσεων, γιατί πολλές φορές καί ὁ πειρασμός, γιά νά μήν ὠφεληθοῦν οἱ ἀκροατές του, τόν διακόπτει μέ διαφόρους τρόπους καί ἀναγκάζεται νά ἐπαναλαμβάνει ἀπό τήν ἀρχή, αὐτά πού ἔλεγε, ὥστε νά ξαναφέρει τό ἀκροατήριο στήν κατάλληλη κατάσταση, γιά νά κατανυχθεῖ καί νά μετανοήσει. Καμιά φορά ζητάει περισσότερες πληροφορίες, γιά νά καταλάβει σωστά μιά κατάσταση ἤ αὐτό, πού θέλει νά πεῖ ὁ συνομιλητής του[17]. Διακόπτει τίς ἰδέες στή μέση, ἐπαναλαμβάνει

---

[15] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 52 καί 223˙ Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Διηγήσεις*, σ. 124˙ Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, Ἅγιον Ὄρος 1994, σσ. 80- 82.

[17] *Β΄ Κορ.* 11, 6.

[17] Βλ. Ἀνέκδοτο *Τετράδιο 1*, σ. 24, πού καταγράφει μιά ὁμιλία τοῦ Ἁγίου Παϊσίου μαγνητοφωνημένη καί ἀποθηκευμένη σέ CD, ὑλικό, πού μᾶς παραχωρήθηκε ἀπό τήν καθ. Δέσποινα Ἀνυφαντάκη. Δέν πρέπει νά μᾶς ἐκπλήττει αὐτό, ἀφοῦ εἶναι κοινό στοιχεῖο καί γιά τούς μεγαλύτερους ἁγίους τό νά μήν γνωρίζουν τά πάντα, ἀλλά, μόνον αὐτά, πού τούς ἀποκαλύπτει ὁ Θεός καί, ἔτσι λόγῳ τῶν ἀνθρωπίνων ὁρίων, νά χρειάζονται διευκρινήσεις.

ἐκφράσεις καί λέξεις, ὅπως, γιά παράδειγμα, τό «ἄς ὑποθέσουμε»[18], ἀπό ταπεινοφροσύνη, γιά νά μή φανεῖ ὅτι διδάσκει. Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ ἕναν ἄλλο σύγχρονό μας ἐνάρετο Γέροντα τόν π. Ἰάκωβο Τσαλίκη, πού ἡ προσφιλής του ἔκφραση ἦταν τό: «μέ συγχωρεῖτε»[19]. Παρ᾽ ὅλα αὐτά, ὁ λόγος του τρέχει σάν τόν χείμαρρο, μέ πολλή εὐκολία. Σέ μιά μικρή ἐρώτηση ἀπαντάει μέ πολλές λεπτομέρειες, κάνοντας μιά πολυσύνθετη ἀνάλυση τοῦ θέματος. Κάποιες φορές δημιουργεῖ τήν ἐντύπωση, ὅτι ἀπομακρύνεται ἀπό τό θέμα του. Στό τέλος ὅμως ὁ ἀκροατής καταλαβαίνει, ὅτι τίποτα δέν εἶναι περιττό, ἀλλά ὅλα εἶναι τεταγμένα μέ μιά σειρά ἔτσι ὥστε, μέ τά παραδείγματα τῶν Ἁγίων νά φιλοτιμηθεῖ, νά τούς μιμηθεῖ καί νά ἔχει μιά πλήρη εἰκόνα τοῦ θέματος[20].

Ὀφείλουμε νά σημειώσουμε ὅτι, σύμφωνα μέ τούς βιογράφους του, στά ἀνθρώπινα θέματα ἀναγνωρίζει, ὅτι μπορεῖ καί νά κάνει λάθη. Γιά νά δείξει ὅτι γιά κάτι δέν ἔχει ἄνωθεν πληροφορία, χρησιμοποιεῖ τίς γνωστές του ἐκφράσεις: «Μοῦ λέει ὁ λογισμός μου…» καί «Νομίζω ὅτι…». Μέ αὐτό τόν τρόπο σηματοδοτεῖ, ὅτι ἔχει κάποια ἐπιφυλακτικότητα, γι᾽αὐτά, πού ὑποστηρίζει καί πρέπει νά ἐξεταστοῦν καλύτερα[21]. Τό γεγονός αὐτό δέν μᾶς ἐκπλήττει, ἀφοῦ εἶναι γνωστό ὅτι, στήν Ἐκκλησία ὁ πνευματοφόρος Ἅγιος μεταφέρει τό μήνυμα, πού λαμβάνει ἀπό τόν Θεό, χρησιμοποιώντας τίς δικές του δυνατότητες, τά φυσικά του προσόντα, τά ὁποῖα ἐμπλουτίζει, βάζοντάς τα στήν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καί τοῦ συνανθρώπου. Δέν εἶναι κανείς ἄνθρωπος ἀλάθητος, ἀλλά ἁγιάζοντας τόν ἑαυτό του γίνεται σκεῦος ἐκλογῆς, πού ὁ Θεός ἀποκαλύπτεται, χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

Μποροῦμε ἐπίσης νά παρατηρήσουμε ὅτι, κυρίως, ὁ ἅγιος Παΐσιοςἀπευθύνεται σέ πολλούς ἀκροατές μαζί. Σέ εἰδικές περιπτώσεις συνομιλεῖ ξεχωριστά μέ αὐτούς, πού περιμένουν τά λόγια του, ὡς τελευταία λύση στά προβλήματά τους. Ἀκούει πρῶτα ὑπομονετικά τόν συνομιλητή, δίνοντας ἀπόλυτη προσοχή στά λόγια του και μετά ἀφοῦ ἀναλύσει τήν κατάσταση, προτείνει μέ λίγα λόγια τήν πολυπόθητη λύση. Τό χάρισμα τοῦ λόγου τόν βοηθάει, νά καλύψει ὅλες τίς προσδοκίες τῶν ἐπισκεπτῶν του. Τήν

[18] Ὅ. π., σ. 27, 28, 38 κ.α.

[19] *Ἕνας ἅγιος Γέροντας ὁ μακαριστός π. Ἰάκωβος,* Ἔκδοση τῶν πατέρων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Δαβίδ Γέροντος, Ροβιές Εὐβοίας 1993, σ. 86.

[20] Στό Ἀνέκδοτο *Τετράδιο 2*, τίθεται μιά ἐρώτηση στή σελίδα 4. Ἡ πλήρης ἀπάντηση τοῦ Ἁγίου Παϊσίου ἔρχεται στίς σελίδες 10-11, μετά ἀπό μιά μεγάλη εἰσαγωγή.

[21] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 566. Μιά ἐξήγηση στό ἐρώτημα: «πῶς μπορεῖ ἕνας ἅγιος, νά ἔχει λανθασμένες τοποθετήσεις στή διδασκαλία του», μᾶς τήν δίνει ὁ Ἅγιος Βαρσανούφιος. Αὐτός παρουσιάζει τήν περίπτωση ἑνός διδασκάλου, πού, ἐκτός ἀπό τίς προσωπικές θεῖες πληροφορίες του, χρησιμοποιεῖ καί τά στοιχεῖα πού εἶχε μάθει ἀπό τούς καθηγητές του, χωρίς νά εξετάσει ἐάν εἶναι ἀπό τόν Θεό. Ἔτσι ἐμφανίζονται λανθασμένες διδασκαλίες ἀνάμεσα στίς σωστές, οἱ ὁποῖες σκανδαλίζουν. Βλ. Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, *Κείμενα*, σ. 158.

ποικιλόμορφη ἀποτελεσματικότητα αὐτή τονίζει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου, κ. Εἰρηναῖος, ὁ ὁποῖος, μέ ἀφορμή τήν προσωπικότητα τοῦ ἄλλου συγχρόνου μας, ἁγίου Γέροντος Πορφυρίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου, ἀναφέρει: «Ὁ λόγος τῶν Ἁγίων Πατέρων καί Μητέρων, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπό τό αὐθεντικό ἐκκλησιαστικό βίωμα, ἀναπαύει καί καθοδηγεῖ, διαλύει πλάνες, βεβαιώνει τήν καρδιά, στηρίζει τή συνείδηση, ζωντανεύει τήν πίστη, ἀνοίγει ὁρίζοντες καί δρόμους πρός τήν ζωή τήν αἰώνια καί πρός τήν εὐλογημένη Βασιλεία τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως αὐτή βιώνεται στήν Ὀρθόδοξη Λειτουργία καί Λατρεία»[22].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος συνειδητοποιεῖ ὅτι, μέ τά λόγια του ἐκτελεῖ θεία ἐντολή καί ὅτι, εἶναι ἕνας ἁπλός ἀναμεταδότης τῶν οὐρανίων μηνυμάτων. Ἡ πνευματική ροή τῶν συμβουλῶν του ἀπό τά ἄνω (οὐρανό) πρός τά κάτω (γῆ) εἶναι ἀποτέλεσμα καί συνέχεια τῆς προηγηθείσης, ἀπό τά κάτω πρός τά ἄνω, ἐπικοινωνίας του, τήν ὁποία πραγματοποιοῦσε μέ τήν ἔμπονη προσευχή του, σάν αὐθεντικός ἀσυρματιστής τοῦ Θεοῦ μέσα στήν στρατευομένη Ἐκκλησία.

1.2. Ἀναφορές σέ ἁγιοπατερικά καί ἁγιογραφικά κείμενα - πηγές τοῦ ἁγίου Παϊσίου

Συνεχίζοντας τή μακραίωνη παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἅγιος Παΐσιος βασίζεται τόσο στήν Ἁγία Γραφή, ὅσο καί στούς αὐθεντικούς ἑρμηνευτές της, τούς Ἁγίους Πατέρες. Ἡ πράξη καί ἡ διδασκαλία του εἶναι πιστή ἐφαρμογή ὅσων εἶχε διαβάσει ἀπό διάφορα βιβλία ἤ ἀκούσει ἀπό ἔμπειρους πνευματικούς ἀνθρώπους. Προσπαθεῖ νά ἐμφυτεύσει τό ἴδιο πνεῦμα σέ ὅλους, ὅσους ἔχουν ἐπαφή μαζί του καί νά τούς παρακινήσει, νά ἀξιοποιοῦν αὐτόν τόν μεγάλο πνευματικό θησαυρό, πού διαθέτει ἡ Ἐκκλησία.

Στή συνέχεια, θά πραγματευθοῦμε τό θέμα αὐτό ἀκολουθώντας δυό βασικούς ἄξονες: α. Τήν προσωπική του στάση ἀπέναντι στά ἱερά κείμενα καί β. Τήν ἀξιοποίηση ἀπό τόν ἴδιο τῶν ἱερῶν κειμένων γιά τήν οἰκοδομή τῶν πνευματικῶν του τέκνων.

Ὅσον ἀφορᾶ τήν προσωπική του στάση, τονίζουμε τήν ἐπιμονή τῶν βιογράφων του, ἀλλά καί τοῦ ἰδίου, νά ἀναφέρουν τήν ἀπό μικρό παιδί ἀγάπη

[22] Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος και Λόγοι*, Γ΄ἔκδ., Ἱερά Μονή Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2009, σ. 19.

του γιά τήν Ἁγία Γραφή καί τούς Βίους τῶν Ἁγίων. Ἡ καθημερινή τους μελέτη τοῦ γίνεται δεύτερη φύση καί τόν κάνει, νά κινεῖται πάντα μέσα στόν χῶρο τῆς ἁγιότητας. Δέν παραμένει μόνο στό θαυμασμό τῶν Βίων τῶν Ἁγίων, ἀλλά προσπαθεῖ μέ φιλότιμο νά τούς μιμηθεῖ, καταβάλλοντας μεγάλες προσπάθειες. Προσπαθεῖ, νά ἐμφυτεύσει αὐτή τήν καλή συνήθεια καί σέ ἄλλους γνωστούς του[23].

Ἀργότερα, σάν μοναχός, συνεχίζει νά διαβάζει πνευματικά βιβλία, ἄν καί ἡ προσοχή του στρέφεται πιό πολύ πρός τήν προσευχή καί τά διακονήματα, πού πρέπει νά ἐκτελεῖ, συμπεριλαμβανομένου τῆς φιλοξενίας τῶν προσκυνητῶν. Μελέτη, προσευχή, προσοχή, διακόνημα, συνυπάρχουν μέ ἰσορροπία στή ζωή του, σάν κάτι φυσιολογικό, καί τοῦ δημιουργοῦν τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά νά ἐξαγνίζει συνεχῶς τόν ἑαυτό του[24].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος δέν παρουσιάζει μιά συστηματική διδασκαλία, ὀργανωμένη σέ θέματα καί ἑνότητες, ἀλλά ὡς ἀκούραστος κήρυκας προσφέρει στό ἀκροατήριό του ποικιλόμορφα στοιχεῖα ἀπό τόν πνευματικό του πλοῦτο, ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες, πού διαπιστώνει. Ἀποσπάσματα τῶν λόγων του - διασκορπισμένα χρονικά καί τοπικά – ἑνώθηκαν, μέ τήν φροντίδα συγγραφέων, ἐκδοτικῶν οἴκων, Ἱερῶν Μονῶν κτλ. καί μποροῦν νά προσφέρονται στό κοινό σάν ἑνιαῖο ὑλικό, τοῦ ὁποίου ἡ ροή καί οἱ ἔννοιες ἀκολουθοῦν μιά συγκεκριμένη γραμμή. Ἔτσι ἔχουμε σήμερα συλλογές ἀπό διάφορες ἐπιστολές ἤ ὁμιλίες του, καθώς καί μαρτυρίες τῶν πιστῶν, πού εὐεργετήθηκαν ἀπό αὐτόν[25].

Ὁ σεβασμός καί ἡ εὐλάβειά του πρός τούς Ἁγίους γενικά εἶναι στοιχεῖα πολύ ἐμφανῆ. Θαυμάζει τούς Μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας γιά τόν ἡρωισμό τους, ἐνῶ τούς Ἁγίους Πατέρες εὐλαβεῖται γιά τό ἰδιαίτερο μαρτύριο, πού ὑπέφεραν

---

[23] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 44-47. Κατά συνέπεια, ἡ πεποίθησή του ἦταν ὅτι: «πρέπει νά συγκρίνουμε τούς ἑαυτούς μας μέ τούς Ἁγίους, γιά νά δοῦμε ἄν εἴμαστε στήν Παράδοσή τους». Ὅ. π., σ. 675. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ ὁμοιότητα μέ ἄλλους Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας, πού διακρίθηκαν γιά τήν ἐπιμονή, μέ τήν ὁποία μοίραζαν στόν κόσμο ἀποσπάσματα ἀπό ἱερά κείμενα γιά τήν ὠφέλεια τῆς ψυχῆς. Στό *Βίο* τῆς Ἁγίας Μελάνης π.χ., βλέπουμε ὅτι, ἀντέγραφε καλλιγραφικά, κομμάτια ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τά μοίραζε. Βλ. Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Μητερικόν*, Ἔκδοση Ἱ. Ἡσυχαστηρίου Τιμίου Προδρόμου Ἀκριτοχωρίου, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 249. Παρόμοια περίπτωση ἔχουμε μέ τόν Ἅγιο Νεκτάριο. Βλ. *Ἀκολουθίαι καί Βίος τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ*, ἐπιμελείᾳ Ἀρχιμ. Συμεών Π. Κούτσα, Ἀθήνα, α.χ. σ. 150.

[24]Στην Ἱερά Μονή Στομίου Κονίτσης, π.χ., ἄν δέν εἶχε προσκυνητές, «μελετοῦσε, εὐχόταν καί ἔκανε πνευματική ἐργασία στόν ἑαυτό του». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 132.

[25] Ἡ προσπάθεια θεματικῆς ταξινόμησης τῶν λόγων του εἶχε ὡς καρπό τήν ἔκδοση ἕξι τόμων μέ τόν τίτλο: Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι* (Α'- ΣΤ'), ἀξιέπαινο ἔργο τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἡσυχαστηρίου Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σουρωτῆς.

διά τῆς ἀσκήσεώς τους καί γιά τό διαχρονικό παράδειγμα, πού ἀποτελοῦν: «Οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες ἔχυσαν τό αἷμα τους, οἱ Ὅσιοι Πατέρες ἔχυσαν ἱδρῶτες καί δάκρυα, ἔκαναν πνευματικά πειράματα στόν ἑαυτό τους, σάν καλοί βοτανολόγοι, ταλαιπωρήθηκαν οἱ ἴδιοι ἀπό ἀγάπη πρός τόν Θεό καί πρός τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τόν ἄνθρωπο, γιά νά μᾶς ἀφήσουν τίς πνευματικές τους συνταγές. Ἔτσι προλαβαίνουμε τό κακό ἤ θεραπεύουμε μιά πνευματική ἀρρώστια μας καί ἀποκτᾶμε ὑγεία καί, ἐάν φιλοτιμηθοῦμε νά τούς μιμηθοῦμε στούς ἀγῶνες, μποροῦμε ἀκόμη καί νά ἁγιάσουμε»[26].

Συμφωνοῦμε μέ τήν ἄποψη τῶν βιογράφων του, κατά τήν ὁποία ἀπό τούς Ἁγίους, πού ἐπηρεάζουν ἀποφασιστικά τήν πνευματική του ἐξέλιξη ξεχωριστό ρόλο παίζουν ὁ Ὅσιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης[27] καί ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος[28]. Αὐτοί οἱ δύο ἅγιοι γίνονται γι'αὐτόν μέτρο ἄσκησης καί ἀντιμετώπισης τῶν πνευματικῶν ἀγώνων. Μετά ἀπό πολλή μελέτη τῶν Ἀσκητικῶν Λόγων τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ, ταυτίζεται μέ αὐτόν τόν Ἅγιο καί φτάνει στό σημεῖο, νά ἐνεργεῖ καί νά ὁμιλεῖ μέ τόν ἴδιο τρόπο. Βρίσκουμε συχνά ὁλόκληρες ἐκφράσεις ἤ λέξεις, πού ἡ πατρότητά τους ἀνήκει στό πνευματικό του πρότυπο, στό γραπτό ἤ προφορικό του λόγο. Ἡ ἔμπονος προσευχή του γιά τόν πάσχοντα συνάνθρωπο, ὥστε νά μή λογαριασθεῖ σάν ἀποβλητέα, στηρίζεται στήν ἐφαρμογή τοῦ λόγου τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ: «πᾶσα προσευχή, ἐν ᾗ μή μοχθήσῃ τό σῶμα, καί θλιβῇ ἐν αὐτῇ ἡ καρδία, ἔκτρωμα λογίζεται»[29].

Ὑπάρχει ἡ ἄποψη ὅτι ὁ ἅγιος Παΐσιος περιορίζεται στό νά διαβάζει πολύ λίγα βιβλία. Ἕνας ἀπό τούς ὑποστηρικτές της εἶναι ὁ Ἀρχιμανδρίτης

---

[26] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 238-239.

[27] Ὁ Γέροντας Παΐσιος ζοῦσε ὅλη τή ζωή του μέ τήν πεποίθηση ὅτι βρίσκεται ὑπό τήν προστασία τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου: βαπτήστηκε ἀπό αὐτόν καί πῆρε τό ὄνομά του, ἀπό μικρῆς ἡλικίας διάβαζε τόν Βίο του, ὡς μοναχός προσπαθούσε νά μιμηθεί τήν ασκητική του ζωή, ἔκανε τήν ἐκταφή τῶν λειψάνων του, τοῦ εἴχε ἐμφανιστεί πολλές φορές, ἔγράψε τόν Βίο του καί ἔπαιξε πρώτιστο ρόλο στήν ἁγιοκατάστασή του. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 43, 127-130.

[28] Σημειωτέον ὅτι, στήν κουρά μερικῶν ἀπό τούς πιό κοντινούς του μαθητές, τούς ἔδωσε τό ὄνομα Ἀρσένιος ἤ Ἰσαάκ, ὡς ἔνδειξη εὐλάβειας πρός τούς δύο ἁγίους (π.χ. ὁ Ἱερομόναχος Ἀρσένιος, ὁ σημερινός Γέροντας τῆς Καλύβης τῆς Παναγούδας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καί ὁ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ (†1996), ὁ μακαριστός Γέροντας τῆς Καλύβης Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Καψάλα). Ἐντυπωσιακή εἶναι ἡ διήγηση τῆς πρώτης ἐπαφῆς του μέ τά συγγράμματα τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου καί ἡ μετέπειτα ἐξέλιξη τῆς μεγάλης του ἀγάπης πρός τόν Ἅγιο αὐτό. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε', Πάθη καί ἀρετές*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010, σ. 319.

[29] Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 261. Μιά σχετική μαρτυρία ἀναφέρει: «Εἶχε βιώσει ὅσα εἶχε διαβάσει καί γι᾽ αὐτό μιλοῦσε μέ τά δικά του βιώματα καί ὄχι μέ τά διαβάσματά του». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές καί Ἀλληλογραφία*, ἐκδ. Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, Μήλεσι 2007, σ. 76.

Γεώργιος, ὁ μακαριστός Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὄρους, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει: «Εἶναι γνωστό ὅτι, ὁ Πατήρ Παΐσιος δέν διάβαζε ἄλλα βιβλία ἐκτός ἀπό τό Εὐαγγέλιο καί τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ τόν Σύρο»[30]. Κατά τή γνώμη μας, βασισμένη στή μελέτη διαφόρων **πηγῶν**, ὁ ἅγιος Παΐσιος δείχνει ἐνδιαφέρον καί πρός ἄλλα ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὅπως καί ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ: «Θυμᾶμαι, λίγα[31] Πατερικά διάβασα, ἀλλά σημείωνα, ἔκανα σύγκριση μέ τούς Ἁγίους Πατέρες, ἔβλεπα πόσο μακρυά τους βρίσκομαι καί καθρέφτιζα τόν ἑαυτό μου»[32]. Ἄν καί ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ παίζει πρώτιστο ρόλο στή ζωή τοῦ ἁγίου Παϊσίου, βλέπουμε ἐπίσης νά χρησιμοποιεῖ ἀρκετά ἀποσπάσματα πολλῶν Ἁγίων Πατέρων στίς συνομιλίες του, σημειώνοντάς τα καί σε τετράδια γιά τήν πνευματικη ἐνίσχυση τῶν γνωστῶν του[33].

Ὁ μακαριστός π. Νικόδημος Μπιλάλης σημειώνει γιά τόν ἅγιο Παΐσιο: «Μελετοῦσε, πέραν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν Βίων τῶν Ἁγίων, τῶν Λειτουργικῶν Βιβλίων, τῶν Ἀσκητικῶν καί Νηπτικῶν, καί ἄλλα βασικά καί πάντοτε καθαρά καί ἐπιλεγμένα βιβλία. Καί ἀπ᾽ ὅλα αὐτά "ἔπιανε τό νόημα", τήν οὐσία, ἀνάγοντάς το πάντα στήν Πηγή κάθε καλοῦ, τό Θεό, εὑρισκόμενος

---

[30] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 65. Βλ. καί Πρεσβ. Διονυσίου Δ. Τάτση, *Ἀθωνικόν Ἡμερολόγιον (Διδαχές ἑνός Γέροντος)*, Ἐκδ. Ὀρθοδόξου Τύπου, Ἀθήνα 1988, σ. 93˙ Ἀθανασίου Γ. Μελισσάρη, *Παΐσιος, Ὀρθοδοξίας ἄνθος εὔοσμον*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2004, σ. 77.

[31] «Λίγα» δέν σημαίνει καθόλου. Γιά νά ἀναλύει Πατερικά ἔργα καί νά συνιστᾶ ἕνα συγκεκριμένο βιβλίο, ὑπάρχουν πολλές πιθανότητες νά τό εἶχε διαβάσει ὁ ἴδιος: «Πολύ βοηθᾶνε οἱ Ἅγιοι Πατέρες (οἱ Νηπτικοί) στόν 4ον τόμο τῆς Φιλοκαλίας, ἀλλά καί πολύ ἐπικίνδυνο εἶναι γιά ἕναν ἀρχάριο εἰς τό νά πλανεθεῖ (χρειάζεται καθοδηγός). Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου , *Διδαχές*, σσ. 192-193.

[32] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 493. Ἡ συνήθεια νά διαβάζει ἀσκητικά βιβλία παρατηρεῖται καί στήν ἀρχή τῆς μοναχικῆς του ζωῆς, στήν Ἱερά Μονή Ἐσφιγμένου: «Ἀπό τήν περίοδο αὐτή ἄρχισε νά κρατᾶ σημειώσεις ἀπό ὅσα διάβαζε. Ὅ,τι τόν βοηθοῦσε στόν ἀγῶνα του, τό ἀντέγραφε σέ ἕνα τετράδιο καί προσπαθοῦσε νά τό κάνη πράξη. Ὁ ἐσωτερικός του ἀφανής ἀγώνας ἦταν: Λίγη πρακτική μελέτη στά ἀσκητικά συγγράμματα, πολλή προσοχή, ἀδιάλειπτη προσευχή καί ἐπίμονη προσπάθεια γιά τήν κάθαρση ἀπό τά πάθη καί τήν ἀπόκτηση τῆς θείας χάριτος». Ὅ. π., σ. 92. Ὁ Ἅγιος ὁμολογεῖ γιά τήν περίοδο αὐτή, προβάλλοντας, ὡς πρότυπό του, τήν μορφή ἑνός ἀγωνιστή δόκιμου μοναχοῦ: «Περισσότερο ὠφελήθηκα ἀπό αὐτόν τόν δόκιμο παρά ἀπό τά βιβλία, πού εἶχα διαβάσει μέχρι τότε». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 128. Συνιστᾶ ἐπίσης στά πνευματικά του τέκνα νά διαβάζουν συγκεκριμένα κείμενα ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τά ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων. Μιά συλλογή τέτοιων κειμένων παρουσιάζεται στό: Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σσ. 127-132.

[33] Γιά τά τετράδια, πού δημοσιεύτηκαν σέ διαφορετικά βιβλία, θά κάνουμε λόγο στό ὑποκεφάλαιο «Ἐπιγράμματα καί σημειώσεις».

μέ τήν καθαρή προσευχή του σέ ἀδιάκοπη ἐπαφή μαζί του»[34]. Αὐτή ἡ μαρτυρία μας ἔκανε νά προβοῦμε σέ λεπτομερή ἔρευνα γιά τά ἔργα πού χρησιμοποιεῖ ὁ Γέροντας Παΐσιος στά συγγράμματα καί τις ὁμιλίες τοῦ καί νά συντάξουμε ἕνα ἰδιαίτερο **στατιστικό πίνακα**, στον ὁποίο νά καθρεπτίζονται αὐτές **οἱ πηγές** του. Τό ἀποτέλεσμα τῆς ἔρευνάς μας ἦταν ἐντυπωσιακό: μελετώντας τους ἕξι τόμους τῆς Σουρωτῆς ἐντοπίσαμε ἀναρίθμητες ἀναφορές στήν Ἁγία Γραφή, στούς Βίους τῶν Ἁγίων καί στά ἱερά κείμενα τῆς χριστιανικῆς Γραμματείας γενικά, πού ἀποδεικνύουν ἀναμφίβολα τόν εὐρύτερο πνευματικό πλοῦτο τοῦ μεγάλου ἀσκητῆ[35]. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες πού ἀναφέρονται στά ἔργα καί τις ὁμιλίες του, ἐκτός ἀπό τόν Ὅσιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη καί τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ εἶναι: ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Μέγας, ὁ Ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης, ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτολός, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἀββᾶς Μακάριος, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Ὅσιος Παΐσιος ὁ Μέγας, ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ὁ Μέγας, ὁ Ὅσιος Μάρκος ὁ Ἀσκητής, ὁ Ἀββᾶς Ποιμήν ὁ Βοσκός, ὁ Ἀββᾶς Μωυσῆς, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος κ.α.

Ὁ Γέροντας στηρίζει τίς συμβουλές του στή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, κυρίως στό χῶρο τῆς ἀσκητικῆς καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Χρησιμοποιεῖ πολλές λεπτομέρειες ἀπό τή ζωή τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου, γιά νά δώσει παραδείγματα πνευματικού αγώνος, στό οποίον ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά ἀντιμετωπίζει σωστά τους ἀοράτους, ἀλλά καί τους ὁρατούς ἐχθρούς, καλλιεργώντας συνεχῶς τίς ἀρετές[36]. Σ'αὐτή τήν προσπάθεια ἀνατρέχει στούς γνωστούς ἁγίους καί ἀσκητές τῶν πρώτων αἰώνων, ὅπως τόν Ἀββᾶ Εὐάγριο καί τον Ἀββᾶ Ἰωάννη τό Σιναΐτη - γιά νά δείξει τήν σπουδαιότητα τοῦ μοναχισμοῦ[37]· τόν Μέγα Βασίλειο - γιά τήν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν καί κυρίως τῆς ταπείνωσης[38]· τόν Ἀββᾶ Μακάριο - γιά τόν ῥόλο τοῦ πνευματικοῦ πατέρα στήν πνευματική νεκρανάσταση τοῦ ἀνθρώπου[39] κτλ. Ἀσχολούμενος μέ τήν σύγχρονη ἐκκλησιαστική κατάσταση, ὑποδεικνύει τό παράδειγμα τῶν μεγάλων ὁμολογητῶν τῆς πίστεως, δίνοντας

[34] Βλ. Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Ὁ Ἀσκητής τῆς Παναγούδας*, Ἐκδ. Μέλισσα, Ἀσπροβάλτα 1997, σ. 32.

[35] Βλ. Παράρτημα Α', Στατιστικός πίνακας, στό τέλος τῆς ἐργασίας μας.

[36] Ἐνδεικτικά, βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α', Μέ πόνο καί ἀγάπη γιά τόν σύγχρονο ἄνθρωπο*, Ιερόν Ησυχαστήριον «Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 1998, σσ. 105, 277-280, 305· Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σσ. 65, 86, 143-144, 225· Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ', Πνευματικός ἀγώνας*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2001', σσ. 114, 189, 196, 198, 207, 277.

[37] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 64

[38] Ὅ. π., σ. 218.

[39] Ὅ. π., σ. 61.

βαρύτητα στόν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ καί τόν Ἅγιο Μᾶρκο τόν Εὐγενικό[40]. Ἐξ ἄλλου, πάρα πολλά σημεία τῆς ἐργασίας μας εἶναι κεντημένα μέ ἀνάλογες ἀναφορές, οἱ ὁποίες ἔδιναν κύρος στά λεγόμενα τοῦ ἁγίου Παϊσίου.

Ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος μιλάει γιά τήν σπουδαιότητα τῶν πατερικῶν κειμένων καί ἐξηγεῖ γιατί, π. χ., ἀγαπάει τόσο πολύ τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ καί πῶς τόν ἀντιμετωπίζει: «Πάντως, γιά νά κατανοήσει κανείς τούς Πατέρες, πρέπει νά σφίξει τόν ἑαυτό του, νά συγκεντρώσει τόν νοῦ του καί νά ζεῖ πνευματικά, γιατί τό πνεῦμα τῶν Πατέρων γίνεται ἀντιληπτό μόνο μέ τό πνεῦμα. Εἰδικά οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου πολύ βοηθοῦν, ἀλλά χρειάζεται νά τούς μελετάει κανείς λίγο-λίγο, γιά νά ἀφομοιώνει τήν τροφή»[41]. Σέ ἄλλο σημεῖο χαρακτηρίζει μέ τά καλύτερα λόγια τό ἀναφερόμενο ἔργο: «Τό ἕνα αὐτό βιβλίο εἶναι ὁλόκληρη Πατερική βιβλιοθήκη»[42]. Εἶναι πάρα πολλά τά σημεῖα, πού εἶναι παρμένα ἀπό τή διδασκαλία τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ, τά ὁποῖα δίνουν βαρύτητα στά λόγια τοῦ ἁγίου Παϊσίου, διατηρώντας τήν δύναμη καί τήν ἐπικαιρότητά τους.

Ἐνδεικτικά, παρουσιάζουμε κάποια στοιχεῖα, πού δείχνουν τήν πνευματική τους συγγένεια, καθώς καί τήν υἱοθέτιση τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ ἀπό τόν ἅγιο Παΐσιο.

Μέ εὐκολία διακρίνουμε, τό πόσο βαθιά βλέπουν καί οἱ δύο Πατέρες τήν πνευματική ζωή καί τό πόσο ἐνδιαφέρονται κυρίως γιά τόν ἐσωτερικό ἄνθρωπο, πού καλεῖται νά ἀνεβεῖ στά ὑψηλότερα μέτρα διά τῆς ἀσκήσεως καί τῆς καλλιέργειας τῶν ἀρετῶν. Ὡς θεμέλιο καί ἀρχή τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, θέτουν τό φόβο τοῦ Θεοῦ, πού βοηθάει τόν ἀγωνιζόμενο, νά ἀποβάλλει τόν παλαιόν ἄνθρωπο. Προχωρεῖ στόν ἀγῶνα του, βιάζοντας τόν ἑαυτό του καί χρησιμοποιώντας ὅλα τά πνευματικά μέσα γιά τήν ἐνίσχυση της ψυχής του: ἀποφυγή τῶν αἰτίων τῶν παθῶν, ἀντίσταση στίς προσβολές τῶν πειρασμῶν μέ ἀνάλογες προσπάθειες (πνευματικοῦ ἤ σωματικοῦ χαρακτῆρα), ἄσκηση μέ ταπεινοφροσύνη, ἡσυχία καί ἀποφυγή τοῦ περισπασμοῦ. Ὅλα αὐτά εἶναι ἐξαρτημένα ἀπό τήν ἀπόλυτη ἀγάπη πρός τόν Θεό, πού συνεπάγεται καί τήν ἀγάπη πρός τόν συνάνθρωπο, μέ καρδιακό πόνο γιά τήν κατάσταση τοῦ

[40] Ὅ. π., σ. 348.

[41] Στή συνέχεια, συνιστᾶ τόν Εὐεργετινό, ὁ ὁποῖος «εἶναι εὐεργεσία μεγάλη, γιατί μποροῦμε νά γνωρίσουμε ὅλο τό πνεῦμα τῶν Ἁγίων Πατέρων». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σ. 101. Εἶναι πολλές οἱ φορές, πού συμβουλεύει τά πνευματικά του τέκνα νά διαβάζουν Πατερικά ἔργα: «Δέν ξέρω τώρα μέ τί ἀσχολεῖσαι, ἀλλά ἐάν εἶχες εὐκαιρία νά διάβαζες λίγο Ἀββᾶ Ἰσαάκ καί λίγο ἀπό τόν Ἅγιο Συμεών τόν Νέον Θεολόγο καί παράλληλα νά ἔλεγες καί τήν εὐχή» καί συνεχίζει: «Προσπάθησε νά βάλεις μιά καλή σειρά ἐπάνω στά σταθερά θεμέλια τῶν Ἁγίων Πατέρων, μελετώντας βιβλία τῶν Ἁγίων Πατέρων». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 220 και 245.

[42] Ὅ. π., σ. 276.

τελευταίου[43]. Τό κυριότερο ἔργο, πού συνδέεται μέ τίς παραπάνω ἐνέργειες εἶναι ἡ προσευχή, ἡ ὁποία γίνεται καθαρή, μέ τήν Πατερική ἔννοια, ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθάσει στό σημεῖο, νά θεωρεῖ ὅλους τούς ἄλλους ἀνθρώπους καθαρούς καί ἀνωτέρους του. Στό σημεῖο αὐτό, στό ὁποῖο λίγοι φτάνουν, ἡ ψυχή ξεπερνᾶ τά ὅρια τῆς συνηθισμένης προσευχῆς καί γίνεται μέτοχος τῆς θεωρίας, ὡς προχωρημένου σταδίου στήν πνευματική ἐξέλιξη[44]. Οἱ Ἅγιοι διά τῆς θεωρίας τῆς ἑνωμένης μέ τήν πίστη, συνάγουν τόν νοῦν τους ἀπό κάθε μετεωρισμό καί μαθαίνουν τήν μυστική ἔννοια τῶν λόγων τῶν Ἁγίων Γραφῶν[45]. Κατά τόν Ὅσιο Ἰσαάκ, ἡ καλύτερη ὁδός γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐνάρετης ζωῆς εἶναι ἡ **ἐγκατάλειψη τοῦ κόσμου**. Αὐτή ἡ ἐνέργεια προϋποθέτει βέβαια μιά γεωγραφική ἀπομάκρυνση, κυρίως ὅμως μιά ἐσωτερική διάθεση ἀπελευθερώσεως ἀπό τά πράγματα τοῦ κόσμου.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
«Διὰ νὰ βάλλῃ τις θεμέλιον τῆς ἀρετῆς, δὲν εἶναι ἄλλο καλύτερον, παρὰ τοῦ ν᾽ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ **πράγματα τοῦ κόσμου**, καὶ νὰ διαμείνῃ εἰς τὸν νόμον τοῦ φωτός, ὅστις εἶναι αἱ εὐθεῖαι καὶ ἅγιαι ἐντολαί»[46]	«Δέν μπορεῖ κανείς νά πλησιάσει εἰς τόν Θεό, ἄν δέν ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τόν **κόσμο**. … Κόσμος κατ᾽ ἀρχάς εἶναι ὅλα τά κοσμικά πράγματα»[47]. «Τό μεγαλύτερο κακό γιά μένα εἶναι τό ὅτι μερικοί θεωροῦν πρόοδο τό κοσμικό αὐτό πνεῦμα»[48].

Πρέπει νά τονίσουμε ὅτι ἡ ἀπαλλαγή ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα, πρέπει νά ἀπασχολήσει καί τούς λαϊκούς. Πολύ ἐκτεθειμένοι εἶναι οἱ νέοι, ὅταν δέν διαπιστώνουν τόν κίνδυνο, πού φέρει ἡ λάθος τοποθέτησή τους: «Οἱ περισσότεροι ὅμως νέοι ἔχουν ἐπηρεαστεῖ ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα καί ἔχουν πάθει ζημιά»[49]. Τό κοσμικό πνεῦμα φαίνεται ἀκόμη καί στήν ὑπερβολική διακόσμηση τῶν ναῶν, τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων κτλ.[50].

43 Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 8.

44 Ὅ. π., σ. 118.

45 Ὅ. π., σ. 335.

46 Ὅ. π., σ. 1. Σημειωτέον ὅτι, ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ δίνει μεγάλη ἔμφαση στό θέμα τῆς ἀποφυγῆς τοῦ κόσμου καί τό ἀναλύει λεπτομερῶς στά πρῶτα ἕξι κεφάλαια τῶν Ἀσκητικῶν Λόγων του.

47 Βλ. Ἀνέκδοτο *Τετράδιο 3*, σ. 1, πού καταγράφει μιά ὁμιλία τοῦ Ἁγίου Παϊσίου μαγνητοφωνημένη καί ἀποθηκευμένη σέ CD, ὑλικό, πού μᾶς παραχωρήθηκε ἀπό τήν καθ. Δέσποινα Ἀνυφαντάκη.

48 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 79. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 686, ὅπου ὁ Γέροντας καταλήγει: «Νά πάρ᾽ ἡ εὐχή. Βγήκαμε στήν ἔρημο γιά τά ἄκτιστα φῶτα καί ὅλο τά κτιστά κυνηγᾶμε».

49 Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 238.

50 Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα – Ἐπιστολές, Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου 1924-1994*, ἐκδ. Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 184.

Ἕνα ἀκόμα βασικό στοιχεῖο στήν πνευματική ἐξέλιξη εἶναι ἡ **μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς** καί ἄλλων πνευματικῶν βιβλίων.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
«Ἡ παντοτεινή **μελέτη τῆς θείας γραφῆς** εἶναι φῶς τῆς ψυχῆς»[51].	«Γιά τήν συγκέντρωσή σου γενικά, καί ἰδίως στήν προσευχή, καθώς καί γιά τήν τόνωση τῆς ψυχῆς σου, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ **μελέτη τῆς Καινῆς Διαθήκης** καί βοηθητικά βιβλία τῶν Ἁγίων Πατέρων»[52].

Τήν μελέτη αὐτῶν συνιστᾶ ὁ Γέροντας Παΐσιος, ὡς παρακαταθήκη καί ἐφόδιο στόν καλό ἀγώνα τόσο τῶν μοναχῶν, ὅσο και τῶν λαϊκῶν.

Τό διάβασμα, γιά νά εἶναι ἀποτελεσματικό, γίνεται μέ μιά σειρά. «Νά διαβάσεις πρῶτα τό Γεροντικό, Φιλόθεο Ἱστορία, Εὐεργετινό, δηλαδή ὄχι θεωρητικά βιβλία ἀλλά πράξη, γιά νά φύγη ἡ κοσμική λογική μέ τό πατερικό ἁπλό πνεῦμα τῆς ἁγιότητος. Μετά νά ἀρχίσης τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ, γιά νά μή δεχθῆς τόν Ἀββᾶ Ἰσαάκ ὡς φιλόσοφο ἀλλά ὡς θεοφώτιστο»[53]. Τό διάβασμα ἐπίσης πρέπει νά συνοδεύεται μέ προσευχή. Ἀφοῦ πρῶτα κάποιος διαβάσει πνευματικά βιβλία, τότε θερμαίνεται καί προετοιμάζεται ἡ ψυχή του γιά εὐκολότερη ἕνωση μέ τό Θεό[54]. Ὁ Γέροντας Παΐσιος συνιστᾶ τό διάβασμα, ἀλλά δέν παύει ταυτόχρονα νά τονίζει τόν ρόλο τῆς ἐφαρμογῆς ὅσων διαβάζουμε: «Στήν ἐποχή μας, πλήθυναν δυστυχῶς τά λόγια καί τά βιβλία, καί λιγόστεψαν τά βιώματα, διότι ἐπηρεάστηκαν οἱ ἄνθρωποι πάλι ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα, πού ἐπιδιώκει ὅλο τίς εὐκολίες καί ἀποφεύγει τόν σωματικό κόπο. Ἀναπαύονται δηλαδή οἱ περισσότεροι ἀπό ἐμᾶς στό πολύ διάβασμα καί στήν λίγη ἤ καθόλου ἐφαρμογή»[55]. Ἐπίσης προειδοποιεῖ ὅτι, ἐάν κάποιος ἀσχολεῖται μέ τήν ἑρμηνεία τῆς Ἀποκάλυψης καί τῶν Ἁγίων Πατέρων κινούμενος ἀπό ἐγωισμό σκοτίζεται, φθάνει σέ ἀπιστία καί χάνει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ[56].

Ἡ **μετάνοια** εἶναι βασική χαρακτηριστική πράξη τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία τόν συνοδεύει πάντα. Εἶναι μία συνεχής προσπάθεια τελειοποιήσεως διά της ασκήσεως, ἡ ὁποία πραγματοπειήται πιό αποτελεσματικά στήν ἔρημο.

---

[51] Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 123.

[52] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 31.

[53] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σ. 230.

[54] Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 4. Πρβλ. Ἀρχιμ. Ἰωαννικίου Κοτσώνη, *Ἀθωνικόν Γεροντικόν*, Γ΄ ἔκδοση, ἐκδ. Ἱ. Ἡσυχαστηρίου Ἁγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ Κουφάλια Θεσσαλονίκης, 1999, σ. 252.

[55] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 134.

[56] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σ. 216.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
«Ἡ μετάνοια ὑπάρχει ὑψηλοτέρα πασῶν τῶν ἀρετῶν, τῆς ὁποίας τό ἔργον δέν δύναται νά τελειώσῃ, παρά μόνον ἐν τῇ ὥρα τοῦ θανάτου»[57].	«Χάθηκε ἡ αἴσθηση μετανοίας ἀπό τούς ἀνθρώπους. Ἁμαρτάνουν καί δέν τούς ἐλέγχει ἡ συνείδησή τους. Ὁ ἑαυτός μας ἔχει ἀτέλειωτη δουλειά. Ἡ μετάνοια δέν τελειώνει ποτέ, ὅπως ἕνα ξυλόγλυπτο πού μπορεῖ νά τό δουλεύει κανείς σέ ὅλη του τήν ζωή μέ φακό»[58].
«Ἡ ἔρημος κοιμίζει τά πάθη»[59].	«Ἡ ἔρημος ἐρημώνει τά πάθη»[60].

Συγγενική αντιμετώπιση των σφαλμάτων έχουν και οι δύο Πατέρες της Εκκλησίας, τονίζοντας ὅτι ἡ πτώση δέν πρέπει νά γίνει μόνιμη κατάσταση. Ἡ ἀποφυγή τῆς ἐπαναλύψεως σημαίνει ἀπελευθέρωση ἀπό τά δεσμά τῶν παθών.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
«Δέν πρέπει νά λυπώμεθα, ὅταν σφάλλωμεν κατά τι, ἀλλ᾽ ὅταν ἐμμένωμεν εἰς αὐτό τό σφάλμα· διότι τά μέν σφάλματα συμβαίνουσι πολλάκις καί εἰς αὐτούς τούς τελείους, τό δέ νά ἐμμένῃ τις εἰς αὐτό τό σφάλμα, τοῦτο εἶναι τελεία νέκρωσις»[61].	«Ὅταν συμβαίνει κάτι, δέν πρέπει νά στενοχωριούμαστε, ἀλλά νά τακτοποιούμαστε. Ἐγώ, ὅταν ἔβλεπα καμμιά ἁμαρτία μου, χαιρόμουνα, ἐπειδή ἀποκαλύφθηκε ἡ πληγή μου γιά νά τήν θεραπεύσω. Κάποιος σπάζει ἕνα ποτήρι καί γελᾶ. Δέν εἶναι τόσο τό σπάσιμο τοῦ ποτηριοῦ, ὅσο ἡ μή ἀναγνώριση αὐτοῦ πού ἔκανε. Ἐφ᾽ὅσον γελᾶ, δέν ἀναγνώριζει τό σφάλμα του καί θά σπάσει καί ἄλλο. Πρέπει νά λυπηθῇ κανείς κατ᾽ἀναλογίαν τοῦ σφάλματός του, διότι ἀλλιῶς πέφτει στά ἴδια»[62].

Η αμαρτολή κατάσταση φέρνει μέσα στή ψυχή την **ταπείνωση**. Ο άνθρωπος καταλαβαίνει την πτώση του και αυτό τον κάνει να χρησιμοποιεί όλα τα μέσα που έχει στη διάθεση για την διόρθωσή του. Η ταπείνωση αποτελεί και στους δύο Πατέρες βασικό στοιχείο της πνευματικής ζωής, επάνω στο οποίο στιρίζονται οι ασκητικοί κόποι του ανθρώπου, και

57 *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 193.
58 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 406-407.
59 *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 323.
60 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 163.
61 Βλ. *Οἱ Ασκητικοί Λόγοι*, σ. 216.
62 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 407.

εξασφαλίζουν την αυθεντικότητα της πορείας του. Εχει ενδιαφέρον πως παρουσιάζει ο Αββάς Ισαάκ όλα αυτά τα στοιχεία σε μια φράση, της οποίας τα στοιχεία βρίσκονται στον Γέροντα Παισιο διασκορπισμενα σε πολλά σημεία της διδασκαλίας του.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
"Ἐάν ἀδιαλείπτως ἐνθυμῆται τάς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας καί τήν πλησιάζουσαν ὥραν τοῦ θανάτου, καί ἐάν ἐνδύηται εὐτελῆ ἐνδύματα, καί εἰς πᾶσαν περίστασιν προτιμᾷ τόν **ἔσχατον τόπον**, καί ἐργάζηται τά εὐτελῆ ἔργα, καί ἐάν ὑπακούῃ προθύμως ἢ σιωπᾷ πάντοτε, καί ἐάν δέν ἀγαπᾷ νά παρευρίσκεται εἰς τάς συναναστροφάς, καί θέλει πανταχοῦ **νά** ἦναι ἄγνωστος καί ἀψήφιστος, καί ἐάν δέν ἔχῃ κανέν πρᾶγμα ἰδιόρρυθμον, καί **μισῇ τήν ὁμιλίαν** τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, καί δέν ἀγαπᾷ τά κέρδη, καί μετά τούτων ἐάν δέν μέμφηταί τινα κατά διάνοιαν, καί δέν ἐγκαλῇ τινα ἄνθρωπον, καί δέν ζηλοτυπῇ, καί ἐάν δέν φροντίζῃ διά κανέν **κοσμικόν πρᾶγμα**, καί νά εἴπω ἐν συντόμῳ, ἡ ξενιτεία καί ἡ πτωχεία καί ἡ διαγωγή τῆς μονώσεως γεννῶσι τήν ταπείνωσιν καί καθαρίζουσι τήν καρδίαν"[63].	"Ἐκεῖνοι πού ἀγωνίστηκαν πνευματικά καί προτίμησαν τό **ταπεινό φαγητό καί το ταπεινό σκαμνί** (ἀντί θρόνους) καί κάθιζαν τόν ἑαυτό τους στό σκαμνί - τόν δίκαζαν οἱ ἴδιοι -, ἀπαλλάσσσονται ἀπό τήν δίκη τοῦ Δικαίου Κριτοῦ..."[64]. "Ὁ ταπεινός καί ἀφανής ἥρωας τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ἐξυπνότερος τοῦ κόσμου, διότι κατορθώνει νά προφυλάσση τόν πνευματικό του θησαυρό στοῦ Θεοῦ τό θησαυροφυλάκιο"[65]. "Αὐτός πού ἔχει ταπείνωση, **δέν κάνει ποτέ τόν δάσκαλο**· ἀκούει καί, ὅταν τοῦ ζητητῆ ἡ γνώμη του, μιλάει ταπεινά"[66]. "Ὅλα λοιπόν **τά κοσμικά** στό Μοναστήρι θεώρησέ τα θηλειές πού σιγά-σιγά θά σέ πνίξουν μέ τό ἄγχος τους, διότι θά βρίσκεσαι πιά στό Μοναστήρι καί δέν θά μπορῇς νά τά ἀπολαμβάνης, ὅπως θέλεις, καί θά υποφέρης"[67].

Καί τό θέμα τῆς ελεημοσύνης αντιμετωπίζεται μέ τόν ἴδιο τρόπο ἀπό τους δύο ἁγίους, ὡς ἔμπρακτη ἔκφραση τῆς ἀγάπης πρός τόν πλησίον, ἡ ὁποία δέν ἔχει περιορισμούς. Πρόκειται γιά μια συνεχή διάθεση πρός βοήθεια καί ὑποστήριξη τῶν συνανθρώπων.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
"Ἐάν τις ἔφιππος ὤν, ἐκτείνῃ τήν	"Σοῦ ζητάει κάποιος φτωχός βοήθεια;

[63] *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 270.
[64] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 143.
[65] Ὅ. π., σ. 219.
[66] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 79.
[67] Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σ. 47.

χεῖρα αὐτοῦ πρός σέ διά ἐλεημοσύνην, μή ἐπιστρέψης αὐτόν κεν'ον· διότι κατ᾽ἐκείνην τήν στιγμήν βεβαίως ὑπάρχει πτωχός"[68].	Ἀκόμη καί ἂν ἀμφιβάλλης γιά τήν κατάστασή του, πάλι νά τόν βοηθήσης μέ διάκριση, γιά νά μή σέ πειράξη ὁ λογισμός. Δέν ξέρεις σέ τί κατάσταση εἶναι"[69].

Ὁ πνευματικός ἄνθρωπος ὑπομένει τά πάντα μέ καρτερία, ἀκόμα καί τήν **ἀδικία**. Ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὑποστηρίζει ὅτι τό νά ὑπομένει κάποιος μέ ταπεινοφροσύνη τήν ἀδικία ἀποτελεῖ τήν μεγαλύτερη καί πιό δυσκατόρθωτη ἀρετή. Στό ὑποκεφάλαιο «Δικαιοσύνην ἠγάπησε» τοῦ βιβλίου του, ὁ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ καταθέτει ἀρκετές μαρτυρίες τοῦ Ἁγίου Παϊσίου, πού ταυτίζονται ἀπόλυτα μέ τήν παραπάνω θέση. Σέ μιά ἀπό αὐτές ἀναφέρει ρητά γιά τόν μοναχό καί, κατ᾽ ἐπέκταση, γιά κάθε χριστιανό ὅτι πρέπει ὄχι μόνο νά ὑπομένει τήν ἀδικία, ἀλλά καί νά χαίρεται.

Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος	Γέροντας Παΐσιος
«Ὅστις δύναται νά ὑποφέρει μετά χαρᾶς καί εὐχαριστήσεως τήν ἀδικίαν, καίτοι ἔχει τόν τρόπον ν᾽ ἀποφύγῃ αὐτήν, αὐτός ἐδέχθη παρά Θεοῦ τήν παρηγορίαν διά τῆς πίστεως, τήν ὁποίαν ἔχει πρός αὐτόν»[70].	«Νά χαίρεται ὁ μοναχός ὅταν τόν ἀδικοῦν, ... γιατί ἀκολουθεῖ τά ἴχνη τοῦ ἀδικημένου Χριστοῦ»[71].

Κοινό στοιχεῖο τοῦ ἁγίου Παϊσίου καί τοῦ Ὁσίου Ἰσαάκ εἶναι, π. χ., ἡ περιγραφή κάποιων προσωπικῶν ἄνωθεν, **θείων πνευματικῶν ἐμπειριῶν καί ἀποκαλύψεων** μέ σκοπό νά τεκμηριωθεῖ μιά διδασκαλία ἤ νά ὠφεληθοῦν οἱ ἀποδέκτες. Ἡ ἀναφορά τους στό γεγονός γίνεται μέ ταπεινοφροσύνη καί μέ τήν πεποίθηση ὅτι, οἱ ἴδιοι ζημιώνονται, σκορπίζοντας μοναδικές στιγμές καί βιώματα, πού θά ἔπρεπε νά εἶναι θησαυρισμένα βαθιά στήν καρδιά τους[72].

---

68 *Οἱ Ασκητικοί Λόγοι*, σ. 86.

69 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σ. 170.

70 Βλ. *Οἱ Ασκητικοί Λόγοι*, σσ. 18-19.

71 Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 450.

72 Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τήν ἄνεση μέ τήν ὁποία ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ διηγεῖτο πόσο εὔκολα ἔπεφτε εἰς «ἔκπληξιν καί θεωρίαν». Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 13. Μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ Γέροντας Παΐσιος ἀποκαλύπτει διάφορες θεϊκές ἐμπειρίες του, ὅπως ἡ παρουσία τοῦ ἀκτίστου φωτός, ἁγιοφάνιες κτλ. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 199, 280, 286.

Τά παραδείγματα, πού δείχνουν τήν ἀδιαμφισβήτητη πνευματική συγγένεια τῶν δύο μεγάλων ἀσκητικῶν Πατέρων, εἶναι πάρα πολλά καί ἐμφανίζουν μεγάλη ποικιλία, ἀλλά περιοριζόμαστε σ᾽ αὐτά, ἀφοῦ μέ τήν βοήθειά τους δώσαμε κάποιους κοινούς πνευματικούς προσανατολισμούς τους.

2. Τό συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Παϊσίου

2.1. Βιβλία καί ἐπιστολές

Τέσσερα βιβλία, κυρίως ἁγιολογικοῦ περιεχομένου, συναπαρτίζουν τό κύριο συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Παϊσίου: Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης (1975), Ὁ Γέρων Χατζη-Γεώργης ὁ Ἀθωνίτης 1809-1886 (1985), Ἁγιορεῖται Πατέρες καί Ἁγιορείτικα (1993) καί Ἐπιστολές (1994).

Πλήν τῶν προαναφερθέντων, ἀπό τόν ἅγιο, συνετάγησαν ἐπίσης καί διάφορα ἄλλα περιστατικά πνευματικά κείμενα[73], καθώς καί ἀναρίθμητες ἐπιστολές, ἀπό τίς ὁποῖες πολλές διασώζονται ἕως καί σήμερα[74].

---

[73] Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε: «Σημεῖα τῶν καιρῶν, 666» (1987), «Ὁ ἁγνός ἥρωας Στρατηγός Μακρυγιάννης», στό Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 29-43.

[74] 123 ἐπιστολές δημοσιεύθηκαν στό: Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*. Πάνω ἀπό 30 ἐπιστολές σέ φωτοτυπία καί μεταγραφή δημοσιεύθηκαν στό ἤδη μνημονευθέν ἐξαιρετικό βιβλίο τοῦ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, μέ τίτλο: *Κείμενα - Ἐπιστολές Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου. 1924-1994*. Σημειώνουμε καί τίς 6 ἐκτεταμένες ἐπιστολές διά τῶν ὁποίων ὁ Ἅγιος, παρουσιάζει σημαντικότατες τοποθετήσεις του περί τοῦ μοναχισμοῦ. Γιά τήν πρώτη ἀπό αὐτές, ὁ Ἅγιος συγγραφέας ἀναφέρει μέ συστολή καί ταπείνωση: «Τήν τετραδιοποιημένη αὐτή ἐπιστολή τήν εἶχα γράψει, γιά νά τήν στείλω σέ μερικούς νέους στήν Ἀθήνα (πού θέλουν νά καλογερέψουν), οἱ ὁποῖοι μοῦ ζητούσανε συνέχεια βοήθεια (…). Πῆγα νά τήν κάψω, ἀλλά τήν λυπήθηκα, διότι εἶχα κοπιάσει τρεῖς ἡμέρες νά γράφω καί ἐπειδή εἶδα μερικά καλά, τά ὁποῖα ἴσως βοηθήσουν τίς ἀδελφές γιά τόν καθημερινό τους ἀγώνα». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 17. Ἡ ἐπιστολή περιλαμβάνεται στό βιβλίο ἀπό τή σελίδα 19 μέχρι τή σελίδα 88. Τελικά δέν στάλθηκε στήν Ἀθήνα, ἀλλά στό Ἡσυχαστήριο τῆς Σουρωτῆς. Ὑπάρχουν δημοσιευμένες διάσπαρτα καί σέ ἄλλα βιβλία καί ἄλλες Ἐπιστολές. Βλ. Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Σκεῦος ἐκλογῆς*, Ἅγιον Ὄρος 1996, σσ. 338-346˙ Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Ὁ ἀσκητής*, σσ. 51-80.

Οἱ λόγοι, πού τόν κάνουν νά γράφει ἁγιολογικά κείμενα, εἶναι ποικίλοι. Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι, παρακινείται σ᾽ αὐτή τήν πρωτοβουλία ἀπό τόν θαυμασμό καί τήν εὐλάβεια, πού εἶχε ἀπέναντι σέ πνευματικούς πατέρες, φανερούς ἤ ἀφανεῖς. Ὁ πρῶτος, πού τόν συγκινεῖ, εἶναι ὁ Ὅσιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης, τοῦ ὁποίου τόν βίο ἀκούει ἀπό τήν τρυφερή, ἁπλή καί ἄπλαστη παιδική του ἡλικία. Αὐτόν, ὡς ὑπόδειγμα, ἀκολουθεῖ ἀπό τότε μέ ζῆλο[75].

Στή συνέχεια, τόν συγκινοῦν οἱ Ἁγιορεῖτες, πού εἶχε γνωρίσει κυρίως κατά τή διάρκεια τῶν μεγάλων του πνευματικῶν ἀναζητήσεων. Ἐπίσης, βρίσκουμε στά συγγράμματά του στοιχεῖα γιά παλαιούς ἀσκητές, μέ πιό ἀντιπροσωπευτικό τό Γέροντα Χατζη-Γεώργη, στόν ὁποῖο ἀφιερώνει ἕνα ὁλόκληρο βιβλίο, συναριθμώντας τον ἀνάμεσα στούς «ἀδικημένους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας», προσπαθώντας μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο, νά τόν κάνει γνωστό στό κοινό[76].

Ἕνας ἀκόμη λόγος τῆς συντάξεως τῶν γραπτῶν κειμένων εἶναι ἡ φροντίδα του, νά μήν χαθοῦν πολύτιμες πληροφορίες γιά προγενεστέρους πνευματικούς ἀνθρώπους. Αὐτή ἡ παρακαταθήκη πρέπει νά μείνει ζωντανή γιά τίς ἑπόμενες γενεές, ὡς ὑπόδειγμα ἀφοσιωμένης στόν Κύριο ζωῆς. Παρατηροῦμε ὅτι ὁ Γέροντας διακατέχεται ἀπό ἕνα αἴσθημα λύπης, προκαλούμενο ἀπό τό γεγονός, τοῦ ὅτι δέν εἶχε σκεφτεῖ πιό νωρίς, νά συγκεντρώσει περισσότερα στοιχεῖα γιά τό βίο τους καί ἔτσι αὐτά χάθηκαν μαζί μέ τούς ἀνθρώπους, πού μποροῦσαν νά τά προσφέρουν[77]. Σέ ἄλλο κείμενό του, ἐξηγεῖ τήν καθυστέρηση τῆς συντάξεως κειμένων περί τῶν συγχρόνων ἁγίων[78], τονίζοντας ὅτι, αὐτό εἶναι ὄντως «ἱερό καθῆκον», πού ὠφελεῖ τούς ἀναγνῶστες ἀλλά, ταυτόχρονα, «καί οἱ Ἅγιοι συγκινοῦνται περισσότερο καί μᾶς βοηθοῦν γιά νά φθάσουμε καί ἐμεῖς κοντά τους»[79].

Ἐμφορούμενος ἀπό αὐτό τό πνεῦμα τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἄλλου, ὁ ἅγιος Παΐσιος δίνει εὐλογία στίς ἀδελφές τοῦ Ἡσυχαστηρίου τῆς

---

[75] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 43.

[76] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Χατζη-Γεώργης ὁ Ἀθωνίτης. 1809-1886*, ἐκδ. Ἱ. Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγ. Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 11η ἔκδοση, 2010, σ. 8.

[77] Τοῦ αὐτοῦ, *Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 29η ἐκδοση, 2010, σ. 12.

[78] «Ζώντας λοιπόν σ᾽αὐτή τήν πνευματική ἀτμόσφαιρα τῆς Χάριτος, ποτέ δέν περνοῦσε λογισμός ἀμφιβολίας γιά ὅσα ἄκουγες, γιατί καί ὁ ἴδιος κάτι θά ἔβλεπες ἀπό αὐτά. Ἀλλά οὔτε καί περνοῦσε λογισμός, γιά νά σημειώσης ἤ νά κρατήσης στήν μνήμη σου τά θεῖα ἐκεῖνα γεγονότα γιά τούς μεταγενέστερους, γιατί νόμιζες ὅτι θά συνεχιστῆ ἐκείνη ἡ Πατερική κατάσταση». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἁγιορεῖται Πατέρες καί Ἁγιορείτικα*, ἐκδ. Ἱ. Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 14η ἔκδοση, 2010, σ. 8.

[79] Τοῦ αὐτοῦ , *Ὁ Γέρων Χατζη-Γεώργης*, σ. 7.

Σουρωτῆς, νά προσφέρουν στό κοινό καί τίς ἕξι ἐπιστολές-δοκίμια περί Μοναχισμοῦ, πού τούς εἶχε στείλει. Βάζει, ὅμως, ἕναν ὅρο: νά δημοσιευτοῦν μετά τό θάνατό του, μαζί μέ τή διαθήκη του, ἡ ὁποία θά διασφάλιζε «τό γνήσιο καί ἀναλλοίωτο τῶν ἐπιστολῶν»[80].

Τρία ἀπό τά βιβλία, πού γράφει ὁ ἅγιος Παΐσιος, ἀνήκουν στήν κατηγορία τῶν ἁγιολογικῶν κειμένων. Προβάλουν, ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, ἐξαιρετικές πνευματικές μορφές, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μία συμπεριλαμβάνεται σήμερα στό Συναξάρι τῆς Ἐκκλησίας[81].

Ὁ συγγραφέας αναδεικνύεται καλός γνώστης τῆς ἁγιολογικῆς παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας. Τό ἦθος, ἀλλά καί τό περιεχόμενο τῶν Βίων του, ἐντάσσονται ἄριστα στήν εὔλογη προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας, νά καταγράφει τήν πνευματική πορεία τῶν ἁγίων, πού τήν κοσμοῦν διαχρονικῶς. Συγκεντρώνει τήν προσοχή του στόν ἠθικό καί ἀσκητικό χαρακτῆρα τῶν Ἁγίων καί τῶν Γερόντων, πού περιγράφει, δημιουργώντας στόν ἀναγνώστη τήν ἐντύπωση ὅτι, διαβάζει τό περίφημο Γεροντικό ἤ κάποιο παλαιότερο Συναξάρι.

Τό κείμενο εἶναι ζωντανό, γεμᾶτο διαλόγους καί περιγραφές, στοιχεῖα πού, πέρα ἀπό τόν χαρακτῆρα τοῦ ἁγίου, πού βιογραφεῖ, ὁ Γέροντας Παΐσιος φανερώνει καί τόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ συγγραφέως, τίς δικές του πνευματικές ἀναζητήσεις καί τους προβληματισμούς.

Ἐάν τά ἁγιολογικά του κείμενα παρουσιάζουν μιά ὁμοιομορφία ὡς πρός τό γενικό περιεχόμενο καί τόν τρόπο συντάξεως, λόγῳ τοῦ κοινοῦ θέματός τους, πού εἶναι ἡ καταγραφή τοῦ βίου ἑνός προσώπου, οἱ ἐπιστολές του χαρακτηρίζονται ἀπό μιά μεγάλη ποικιλία θεμάτων, ἐμφανίζοντας ταυτόχρονα καί μιά ποιοτική ἐξέλιξη. Ὅπως εἶναι φυσικό, ὑπάρχει διαφορά μεταξύ τῶν ἐπιστολών, πού συνέταξε ὡς νέος μοναχός καί ἐκείνων τῆς προχωρημένης του ἡλικίας, ὅταν καί ἡ πνευματική του κατάσταση ἦταν πιό ἑδραιωμένη, ἀλλά καί ὁ κύκλος τῶν πνευματικῶν του τέκνων εἶχε μεγαλώσει καί διαφοροποιηθεῖ. Στήν ἀρχή, οἱ ἐπιστολές εἶναι ἀρκετές φορές μικρῆς διαστάσεως καί περιέχουν χαιρετίσματα, προσωπικές πληροφορίες γιά τήν ὑγεία του, ἀναφορές σέ τρίτα πρόσωπα καί λίγες πνευματικές συμβουλές. Μέ

[80] Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σ. 9.

[81] Πρόκειται γιά τόν Ἅγιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη. Ἡ ἁγιοκατάταξή του ὀφείλεται σέ μεγάλο βαθμό στόν Γέροντα Παΐσιο, ὁ ὁποῖος, βασιζόμενος καί στίς μαρτυρίες τοῦ Προδρόμου Κορτσινόγλου, ψάλτη τοῦ Ἁγίου Ἀρσενίου, ἦταν ὁ πιό ἔνθερμος ὑποστηρικτής τῆς ἁγιότητος τοῦ συμπατριώτη του. Σέ μιά ἐπιστολή, πού ἔγραψε στίς 2.10.1975, ὁ ταπεινός μοναχός ἀναφέρει: «Τώρα κοντά θά κυκλοφορήση ἡ βιογραφία τοῦ πατρός Ἀρσενίου. Δέν μπόρεσα νά τόν κρατήσω στήν ἀφάνεια, γιατί ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ τόν πρόδιδε συνέχεια μέ θαύματα κι ἐμφανίσεις ἀπό τό 1970». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 253.

τήν πάροδο τοῦ χρόνου, τά κείμενα ἐμπλουτίζονται μέ ἀναφορές στήν Ἁγία Γραφή καί στούς Ἁγίους Πατέρες, καθώς καί μέ συμβουλές, πού διακρίνονται γιά τήν εὐστοχία τους[82].

Οἱ παραλῆπτες εἶναι λαϊκοί, μοναχοί καί κληρικοί, μέ τούς ὁποίους τόν συνδέει ἡ φιλία καί ἡ ἐν Χριστῷ ἀγάπη. Συμμετέχει στίς χαρές καί στίς θλίψεις τους. Τούς δείχνει ὅτι, ἄν καί εἶναι μακριά, δέν τούς ξεχνάει, ἀλλά τούς μνημονεύει στίς προσευχές του καί συχνά ζητάει καί ὁ ἴδιος, νά μνημονευτεῖ ἀπό αὐτούς. Ἔχοντας ὑπ᾽ὄψη μας τόν αὐστηρά ἀσκητικό χαρακτῆρα τοῦ ἁγίου Παϊσίου εὔλογα γεννιέται ἡ ἀπορία: γιατί ἀσχολιόταν μέ τέτοιου εἴδους ἐπικοινωνία, ἡ ὁποία μποροῦσε νά τόν ἀποσπάσει ἀπό τό μοναχικό του πρόγραμμα; Ἡ ἀπάντηση εἶναι ὁλοφάνερη: ἡ ἀγάπη τόν ἔκανε νά ψάχνει τρόπους γιά νά εἶναι κοντά στούς γνωστούς του, μέ τόν τρόπο πού χρειαζόταν ὁ καθένας. Μέ τίς λίγες σειρές, πού τούς γράφει, τούς προσφέρει πνευματική τροφή ἀνάλογη μέ τίς ἀνάγκες τους. Ἔχει στήν οὐσία ποιμαντικό χαρακτήρα ἡ ἀλληλογραφία του.

Τά μικρά κείμενα, πού τούς στέλνει, δείχνουν ταπεινοφροσύνη, ζεστασιά, συμπαράσταση, ἀνυπομονησία γιά ἐπικοινωνία ἐν Κυρίῳ. Ἐπίσης, ξεχειλίζει ἡ εὐγνωμοσύνη του ἀπέναντι στούς εὐεργέτες του. Ὁ ταπεινός μοναχός δέν κάνει τόν δάσκαλο, ἀλλά δέν παύει ταυτόχρονα, νά προσφέρει συμβουλές πολλές φορές μέ τηλεγραφικό τρόπο. Ἡ ὑπογραφή του δείχνει τήν οἰκειότητα, πού θέλει νά καλλιεργεῖ πάντοτε, βοηθώντας τούς παραλῆπτες νά τόν νιώθουν δικό τους: «Ὁ ἐν Χριστῷ ἀδελφός σας Μον. Παΐσιος», «Ὁ ἀδελφός σου Παΐσιος», «Ὁ ἀδελφός σας Μον. Παΐσιος», «Μοναχός Παΐσιος», «Μον. Παΐσιος», «Μ. Παΐσιος», «Παΐσιος» κλπ.[83].

Σημειωτέον ὅτι, ὁ ἅγιος Παΐσιος ἐπιμένει στόν προσωπικό χαρακτήρα τῶν ἐπιστολῶν του. Μιά ἐπιστολή δέν ἰσχύει γιά ὅλους, ἄν καί μπορεῖ νά ὠφεληθοῦν ἀπό τήν ἀνάγνωσή της καί ἄλλοι. Ἐπιπλέον, πολλές φορές οἱ συμβουλές, πού δίνει σ᾽ ἕνα πρόσωπο, δέν ἰσχύουν γιά πάντα, ἀφοῦ ἄλλαξαν τά δεδομένα καί στή συνέχεια ὁ παραλήπτης ἐξελίχτηκε πνευματικά[84].

Συμπερασματικά, μπορούμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι, τό συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Παϊσίου, ἀποτελεῖ ἕνα σημαντικό κομμάτι τῆς πνευματικῆς του προσφορᾶς, τό ὁποῖο λόγῳ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπανεκδόσεων του προσφέρει συνεχῶς βοήθεια σ᾽ ἐκείνους, πού ἀναζητούν ἀπαντήσεις κυρίως στό χῶρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

---

[82] Ὅ. π., σ. 123. Ἐνδεικτικά, βλ. καί τίς σσ. 127, 137, 235 σέ ἀντιπαραβολή μέ τίς σσ. 240, 246, 276.
[83] Ἐνδεικτικά βλ. Ὅ. π., σσ. 141, 143, 168, 192, 197, 270.
[84] Ὅ. π., σ. 123.

2. 2. Ἐπιγράμματα καί σημειώματα

Γιά τήν ὁλοκλήρωση τῆς εἰκόνας τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου, δέν θά ἦταν δυνατόν, νά μήν ἀναφερθοῦμε στίς δικές του μικρές ἀναφορές, ἐπιγράμματα καί σημειώσεις, τίς ὁποῖες ἀντλοῦμε ἀπό καταγραφές του σέ βιβλία, φωτογραφίες, κάρτ ποστάλ κτλ.

Ἀπό αὐτές τίς ἀναφορές τοῦ ἁγίου, ὁ μελετητής του, διαπιστώνει ὅτι, πρόκειται γιά σημειώσεις, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν εἴτε γεγονότα φυσικά καθημερινά, ὅπως ἐπισκέψεις σέ διάφορα μέρη[85], χαιρετισμούς καί εὐχές, εἴτε γεγονότα «οὐράνια», «ἄνωθεν δῶρα», ὅπως ὁράματα, ἁγιοφάνιες κτλ.[86]. Ὅταν πρόκειται γιά θεϊκά γεγονότα, τά κείμενα εἶναι γραμμένα λακωνικά. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀποκαλύπτεται τό γεγονός, πού δέν πρέπει νά ξεχαστεῖ, ἀλλά καί ταυτόχρονα μένουν στήν ἀφάνεια οἱ λεπτομέρειες του, ὅσα ὁ ἀναγνώστης δέν δύναται νά καταλάβει πλήρως, ἰδίως, ἄν εἶναι νήπιος πνευματικά. Θεωροῦμε ὅτι αὐτή ἡ τακτική τοῦ Γέροντος Παϊσίου εἶναι μιά ἀκόμη ἔνδειξη τῆς εὐλαβείας του στό θεῖο καί συνάμα τῆς ταπεινοφροσύνης του, πού τόν διέκρινε πάντα στή ζωή του.

Στήν παρούσα συνάφεια ἐντάσσονται καί τά λεγόμενα «Τετράδια»[87]. Αὐτά ἀποτελοῦνται ἀπό συλλογές ἁγιογραφικῶν χωρίων καί πατερικῶν λόγων, τούς ὁποίους ἀντέγραφε καί ἔστελνε στή συνέχεια στά πνευματικά του παιδιά, μοναχούς καί λαϊκούς, προκειμένου νά τά ἐνισχύσει στόν ἀγώνα τους, συμβάλλοντας μέ τόν τρόπο αὐτό στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

Πολύ χαρακτηριστική εἶναι μιά συλλογή, σέ «Τετράδιο», πατερικῶν κειμένων περί Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως, πού στό εξώφυλο φέρει τόν τίτλο «Ταμεῖον τῆς Ἱ. Μ. Στομίου, Μ. Παϊσίου Φιλοθεΐτου». Ἀποτελεῖ μιά ἀδιαμφισβήτητη ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι, ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος εἶχε ἀπό νεαρῆς ἡλικίας διευρυμένα πνευματικά ἐνδιαφέροντα, τά ὁποῖα τόν ὠθοῦσαν, νά διαβάζει πατερικά καί ἁγιογραφικά κείμενα καί νά τά

[85] Στό πίσω μέρος μιᾶς φωτογραφίας, πού ἔβγαλε στά Φάρασα τῆς Καππαδοκίας, περιγράφει τόν τόπο, πού ἐπισκέφθηκε τό 1972, τονίζοντας τήν ὕπαρξη τῆς Ἐκκλησίας. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 223.

[86] Ἐπίσκεψη τῆς Παναγίας, τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, ὅ. π., σσ. 229, 297 κ.α.

[87] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 10. Τό πρόσωπο, πού ἔστελνε στόν Ἅγιο Παΐσιο ἄγραφα τετράδια καί μετά, προσέφερε τά γραμμένα «ἐκεῖ, πού θά τά διάβαζαν» ἦταν ἡ Καίτη Πατέρα ἀπό τήν Κόνιτσα. Βλ. Ἱερέως Γεωργίου Μάνου, *Τό Τετράδιο τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Κείμενα περί Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως*, Ἔκδοση Γ᾽, Ἀμβοῦργο 2009, σ. 61.

θησαυρίζει καί πρός δική του ὠφέλεια, ἀλλά καί τῶν πνευματικῶν του παιδιῶν, στά ὁποῖα τά ἔστελνε[88].

Πληροφορίες γιά τήν ὕπαρξη αὐτοῦ τοῦ «Τετραδίου» ὑπάρχουν σέ διάφορα βιβλία. Τό κείμενο, ὁλόκληρο ἤ μέρος του, συμπεριλαμβάνεται σέ τρία διαφορετικά βιβλία.

Ἀναφέρουμε ἀρχικά τό βιβλίο, πού δημοσίευσε ὁ π. Γεώργιος Μάνος στή Γερμανία[89]. Σύμφωνα μέ τή δική του κατάθεση[90], τό πρωτότυπο «Τετράδιο» τοῦ χαρίστηκε ἀπό τήν μακαριστή Χριστίνα, ἀδελφή τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Μιά πιστή ἔγχρωμη φωτοτυπία τῶν δύο ἐξωφύλλων καί τῶν 25 σελίδων τοῦ «Τετραδίου» συμπεριλαμβάνονται στό βιβλίο τοῦ π. Μάνου μεταξύ τῶν σελίδων 105 και 132, ἀφοῦ ὁ συγγραφέας παρουσιάζει προηγουμένως (σσ. 63-104) τή μεταγραφή καί τήν προσωπική του ἑρμηνεία στά κείμενα τῆς συλλογῆς τοῦ ἁγίου Παϊσίου.

Τό περιεχόμενο τοῦ «Τετραδίου» χρησιμοποιεῖται καί ἀπό τή Συνοδεία τῆς Ἱεράς Μονῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Μήλεσι σ᾿ ἕνα βιβλίο της, πού κυκλοφόρησε τόν Ἰανουάριο τοῦ 2007[91].

Τρίτο βιβλίο, πού συμπεριλαμβάνει μέρος τοῦ κειμένου τοῦ «Τετραδίου» (σσ. 1-7) ἀνήκει στόν Νικόλαο Ζουρνατζόγλου[92]. Πρόκειται, ὅπως μᾶς ἐπιβεβαίωσε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, γιά ἐπεξεργασμένο φωτοτυπικό ἀντίγραφο τοῦ ἤδη δημοσιευμένου στή Γερμανία πρωτοτύπου κειμένου. Ὁ Ζουρνατζόγλου ἀποδίδει σέ ἔγχρωμο φόντο τά χειρόγραφα γράμματα τοῦ ἁγίου Παϊσίου. Αὐτά ὅμως εἶναι ὅλα μαῦρα, ἐνῶ στό πρωτότυπο ἀρκετά εἶναι κόκκινα. Ἐπίσης ἔχουν σβηστεῖ, μέ ἠλεκτρονική ἐπεξεργασία, οἱ δύο κάθετες γραμμές πού πλαισιώνουν τό κείμενο κάθε σελίδας τοῦ πρωτοτύπου Τετραδίου.

---

[88] Τό «Τετράδιο» ἔρχεται πρός ἀντίκρουση τῶν ἀναφερομένων ἀπόψεων ὅτι, ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος δέν διάβαζε πολλά βιβλία. Τό «Τετράδιο» ἀποδεικνύει τό ἀντίθετο.

[89] Πρόκειται γιά τό Τετράδιο πού ἀναφέρεται στήν παραπομπή 87.

[90] Ὅ. π., σ. 139.

[91] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 293-312. Στή σελίδα 292 ὑποστηρίζεται ὅτι, τά κείμενα εἶναι παρμένα ἀπό «ἕνα τετράδιο, τό ὁποῖο μᾶς παραχώρησε εὐγενικά ἕνας ἀπό τούς συγγενεῖς του». Σέ μιά τηλεφωνική ἐπικοινωνία, στίς 22 Ὀκτωβρίου 2015, ἀδελφή τῆς Μονῆς μᾶς ἐπιβεβαίωσε τό γεγονός ὅτι, ἡ Συνοδεία χρησιμοποίησε τό πρωτότυπο Τετράδιο, τό ὁποῖο εἶχε δανειστεῖ γιά λίγο καιρό ἀπό τήν Κόνιτσα καί μετά τό ἐπέστρεψε.

[92] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 289-295.

Κεφ. Β΄. Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΙΣΙΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΕ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Πίστη

1.1. Ὀρθό δόγμα καί αἱρέσεις.

Ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀγωνίζεται μέ μεγάλο σθένος γιά τή διαφύλαξη ἀνόθευτης τῆς πατροπαραδότου Ὀρθοδόξου πίστεως καί ταυτοχρόνως παροτρύνει καί τά πνευματικά του τέκνα, ἀλλά καί ὅλους τούς πιστούς, νά ὁμιλοῦν μέ θάρρος, ὅταν ἡ φωνή τῆς Ἐκκλησίας χρειάζεται νά ἀκουσθεῖ. Καταπολεμᾶ τό μαλθακό καί χλιαρό πνεῦμα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς καί τήν ἀδιαφορία ἐκείνων, πού ἰσοπεδώνουν τά πάντα, λόγῳ τῆς λεγομένης ἀνεξιθρησκίας. Ἐπίσης, σέ κάθε εὐκαιρία, τονίζει τήν ἀνωτερότητα τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως ἔναντι τῶν ἄλλων ὁμολογιῶν καί θρησκειῶν.

Ἄν καί ὑπάρχουν ἀπόψεις, ὅτι ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος δέν ἔλαβε θέση σέ θέματα πίστεως, τά κείμενά του[93], καθώς καί οἱ προσωπικές μαρτυρίες τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι τόν γνώρισαν ἐπιβεβαιώνουν τό ἀντίθετο[94].

Ἡ στάση τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου ἀπέναντι στό διάλογο μέ τίς ἄλλες θρησκεῖες καί ὁμολογίες συνοψίζεται, κατά τή γνώμη μας, σέ μιά φράση, ἡ ὁποία πρέπει νά εἶναι καί ἡ βάση κάθε διαλόγου, ὥστε αὐτός νά μήν κινδυνεύει νά πέσει οὔτε στήν παγίδα τῆς ἀποδοχῆς τῶν αἱρέσεων, οὔτε στήν παγίδα τοῦ φονταμενταλισμοῦ: «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μας δέν ἔχει καμμίαν ἔλλειψιν»[95]. Αὐτή ἡ πεποίθηση, πού εἶναι καρπός τῆς πορείας 2000

---

[93] Χαρακτηριστικό κείμενο τοῦ ἁγίου στήν προκειμένη περίπτωση ἀποτελεῖ ἡ ἐπιστολή, μέ ἡμερομηνία 23η Ἰανουαρίου 1969, πού ἔστειλε πρός δημοσίευση στήν ἐφημερίδα «Ὀρθόδοξος Τύπος», ἡ ὁποία ἀπευθύνεται πρός τούς φιλενωτικούς Ὀρθοδόξους καί τόν Πατριάρχη Ἀθηναγόρα, πού δείχνουν κοσμική ἀγάπη πρός τή Ρώμη καί ὄχι ἀγάπη πρός τή Μητέρα Ἐκκλησία. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 18-26.

[94] Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, Πρωτοπρεσβυτέρου, "Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ἔναντι τοῦ Οἰκουμενισμοῦ", στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ΄, Τεῦχ. 2, Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 2015, σ. 291.

[95] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σ. 21. Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 318· Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 687. Φωτισμένη εἶναι ἡ θέση του ὅτι: «Ἄν ἐμεῖς ἤμασταν σωστοί καί τέλειοι Χριστιανοί, δέ θά ὑπῆρχε σήμερα οὔτε ἕνας ἄνθρωπος πού νά μήν εἶναι Ὀρθόδοξος!». Συνεπῶς εἴμαστε οἱ μεγαλύτεροι ἐχθροί τῆς Ὀρθοδοξίας μας, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι οἱ πιστοί, πού δέν ζοῦμε ὅπως πρέπει ὡς Ὀρθόδοξοι. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν, Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης 1924-1974,* Τόμ. Β΄, Ἐκδ. ΑΓΙΟΤΟΚΟΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 164.

χρόνων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ γιά τόν μεγάλο ἀσκητή τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο τῆς ὑπάρξεώς του. Δέν ἀποκλείει τήν ἱεραποστολή στό ἐξωτερικό ἤ τήν ἐπαφή μέ ἑτεροδόξους ἤ αἱρετικούς σέ προσωπικό ἐπίπεδο, ὥστε νά ἀποκτήσουν τήν καλή ἀνησυχία καί νά καταλάβουν ὅτι εἶναι σέ πλάνη[96]. Προειδοποιεῖ ὅμως ὅτι, χρειάζεται πολλή προσοχή κυρίως σήμερα πού, τό κοσμικό εὐρωπαϊκό πνεῦμα καί ἡ λογική συνταιριασμένα μέ τό φόβο νά μή θεωρηθοῦμε ὀπισθοδρομικοί, μποροῦν νά μᾶς δημιουργήσουν τήν τάση νά τά ἀποδεχθοῦμε ὅλα, χωρίς διάκριση καί νά γίνουμε «ταραμοσαλάτα μέ τούς κακοδόξους»[97].

Γιά τόν ἅγιο, πού ἀκολουθεῖ τά ἴχνη ὅλων τῶν ἁγίων, ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ἡ μόνη πού κατέχει τήν Ἀλήθεια στό Πρόσωπο τοῦ ἐνσαρκωμένου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, στόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ Ὁποῖος ἐνσαρκώθηκε γιά νά προσφέρει στούς ἀνθρώπους τή σωτηρία τῆς ψυχῆς καί τήν αἰώνια κοινωνία μαζί Του. Τό νά εἶναι κάποιος Ὀρθόδοξος προϋποθέτει τήν ἔνταξή του στό σῶμα τῆς ἀληθινῆς Ἐκκλησίας - πού ἔχει Κεφαλή τόν ἴδιο τόν Θεάνθρωπο ἱδρυτή της – διά τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος εἰς τό ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐπίσης προϋποθέτει τήν κοινωνία μέ ὅλους τούς Ἁγίους Πατέρες, μέ τούς Μάρτυρες καί τούς Ὁσίους τῆς Ἐκκλησίας[98], καθώς καί μέ τούς συγχρόνους πνευματικούς ἀνθρώπους, στούς ὁποίους ἀναπαύεται σήμερα τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τίς χειροπιαστές ἀποδείξεις τῆς διαχρονικῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀκόμη ἕνα σημαντικό χαρακτηριστικό στοιχεῖο εἶναι ἡ συμμετοχή στήν Θεία Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας καί στά Μυστήριά της μαζί μέ τήν πεποίθηση τοῦ πιστοῦ ὅτι, βρίσκεται στήν ἀληθινή ὁδό, ἡ ὁποία τόν ὁδηγεῖ στήν αἰώνια σωτηρία.

Ἡ στάση, πού τηρεῖ, ὁ ἅγιος, ἔναντι τῶν αἱρετικῶν καί τῶν κακοδόξων εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης του πρός τήν Ἀλήθεια, τό Χριστό, καθώς καί τοῦ πόνου τῆς εὐαίσθητης ψυχῆς του γιά τήν πλάνη τους, πού τούς ὁδηγεῖ στήν ἀπώλεια. Διαπιστώνουμε καί τήν προσπάθειά του, νά βοηθήσει τόν πλανεμένο ἀδελφό, νά καταλάβει τό λάθος του καί νά ἐπιστρέψει στήν ὀρθή πίστη[99]. Ἡ ἀνιδιοτελής ἀγάπη του πρός τόν πλησίον, πού ἔχει τήν ἀρετή τῆς

---

[96] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 348-349.

[97] Ὅ. π., σ. 348.

[98] Ὅ. π., σσ. 361-362.

[99] Τούς κατοίκους τῆς Κόνιτσας, πού εἶχαν παρασυρθεῖ ἀπό τούς «Εὐαγγελικούς», καταφέρνει νά τούς ἐπιστρέψει στήν πατροπαράδοτή τους πίστη, συμβουλεύοντάς τους ἕναν-ἕναν προσωπικά. Ἐπίσης γιά νά πετύχει στό ἔργο του χρησιμοποιεῖ γραπτά κείμενα, πού δείχνουν τίς πλάνες τους, καθώς καί ὁμιλίες για θέματα πίστεως. Ἐπιπλέον, ἔχει ἰδιαίτερες συναντήσεις καί μέ τούς πρωτεργάτες τῶν αἱρέσεων-κακοδοξιῶν. Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ὁ*

διακρίσεως, δέν τόν ἀφήνει νά παραβλέπει, ὡς ἀσήμαντες, τίς δογματικές πλάνες τῶν αἱρετικῶν.

Ἡ τοποθέτισή του ἐκδηλώνεται μέ λόγια καί μέ ἔργα, ἀπό τά ὁποῖα φαίνεται ὅτι, ἀλληλεγγύη πρός τόν πονεμένο συνάνθρωπο[100], δέ σημαίνει καί συγκατάθεση μέ τήν πλάνη του[101].

Γιά τόν ἅγιο Γέροντά μας, ὁ αὐθεντικός κανόνας ἑρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, γιά τήν ἀποφυγή τῆς πλάνης, εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν Ἁγίων εἴτε μέ τό ἅγιο παράδειγμα τῆς ζωῆς τους εἴτε μέ τά θεόπνευστα λόγια τους. Τό ξεκάθαρο μήνυμα, πού στέλνει πρός ὅλους - ὀρθοδόξους καί αἱρετικούς - μέ τή διδαχή: «Οἱ Ἅγιοι ἑρμηνεύουν σωστά τό Εὐαγγέλιο μέ τή ζωή τους»[102] δείχνει ὅτι, ἕνα ἀπό τά βασικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως εἶναι ὁ βιωματικός της χαρακτήρας, ὁ ὁποῖος βοηθᾶ τόν πιστό νά μή μείνει ἀγκιστρωμένος σέ μιά ἄκαρπη καί ἄπρακτη θεωρητική προσέγγιση τῆς πίστεως[103]. Παροτρύνει ὁ Ἅγιος τούς σημερινούς Ὀρθοδόξους νά ἔχουν τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὡς βάση τῆς πίστεώς τους στήν προσπάθεια ἀποφυγῆς τῶν αἱρέσεων. Στήν περίπτωση μάλιστα πού, οἱ γνώσεις τους δέν ἐπαρκοῦν γιά νά καταλάβουν τά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, νά ἐμπιστεύονται τούς Ἁγίους Πατέρες τόσο πού, νά εἶναι ἕτοιμοι καί νά μαρτυρήσουν μέ τήν πεποίθηση ὅτι κατέχουν τήν Ἀλήθεια[104].

Προβληματιζόμενος ἀπό τή γενικευμένη ἐξάπλωση τῶν πνευματικῶν παρεκτροπῶν, σήμερα στήν Ἑλλάδα, δίνει μιά γεωγραφική κατηγοριοποίηση τῶν θρησκειῶν καί ἰδεολογιῶν, τοποθετώντας στό κέντρο τήν Ὀρθοδοξία, ὡς ἀντίποδα σέ ὅλες τίς σύγχρονες πλάνες. Στό Βορρᾶ εἶναι ὁ κομμουνισμός, στό

Ἁγιορείτης, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Βασιλικά Θεσσαλονίκης 2015, σσ. 187-189.

100 Παρόμοια στάση παρατηροῦμε καί στόν Ἅγιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη, ὁ ὁποῖος εὑρισκόμενος σέ μουσουλμανικό ἔδαφος, θεραπεύει μουσουλμάνους καί Χριστιανούς, ἀλλά ταυτόχρονα τονίζει τήν ἀναγκαιότητα διατήρησης τῆς ὀρθοδόξου πίσεως, ἡ ὁποία ἀπειλεῖται καί ἀπό τούς μουσουλμάνους, ἀλλά καί ἀπό τούς προτεστάντες. Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου, *Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος*, σσ. 44-45. Γιά τά κοινά χαρακτηριστικά σέ θέματα πίστεως μέ τόν Ἅγιο Πορφύριο τόν Καυσοκαλυβίτη βλ. Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, Πρωτ., *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, σ. 301.

101 Βλ. την διδασκαλία που συναντᾶμε στόν Κλήμεντα τόν Ἀλεξανδρέα στό ἔργο του Στρωματεῖς. PG. 8. 1225B-1232B. Σύμφωνα μέ τόν 6ο καί τόν 34ο κανόνα τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας, μεταξύ ἄλλων διατάξεων, ἀπαγορεύεται ἡ ἀπόδοση τιμῆς στούς αἱρετικούς ψευδομάρτυρες καθώς καί στά λείψανά τους.

102 Βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ταξίδι στή Θράκη μέ τόν Ὅσιο Παΐσιο*, Θεσσαλονίκη 2015, σ. 7.

103 Διδαχή βασισμένη στό Κυριακό λόγιο: «Ὃς δ᾽ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Βλ. *Μτθ.* 5, 19. Βλ. καί Ε.Δ. Θεοδώρου, *Μαθήματα κατηχητικῆς ἤ χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς*, Ἀθήνα 1988, σ. 105.

104 Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 347.

Νότο ἤ μαγεία τῶν Ἀφρικανῶν, στήν Ἀνατολή ὁ Ἰνδουισμός καί ἄλλες ἀποκρυφιστικές θρησκεῖες, ἐνῶ στή Δύση πολλές θεωρίες[105].

Ἀναφέρεται πολλές φορές πρός τίς ἀνατολικές θρησκεῖες. Μιλάει γιά βαπτισμένους Ὀρθοδόξους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πρίν γνωρίσουν καλῶς τήν πίστη τους, ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ αὐτές καί ἀγνοώντας τόν δαιμονικῆς προέλευσης χαρακτήρα τῶν ὑπερφυσικῶν ἐμπειριῶν, πού εἶχαν στήν Ἀνατολή, ἐπιθυμοῦν νά ζήσουν κάτι παρόμοιο καί στήν Ἐκκλησία. Ἡ συμβουλή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου γιά τέτοιες περιπτώσεις νέων μέ καλή διάθεση εἶναι, νά πλησιάσουν τήν Ἐκκλησία καί νά τήν γνωρίσουν καί νά μετάσχουν στά Μυστήριά της, ὥστε νά γνωρίσουν τό Χριστό[106]. Τονίζει τήν ἀναμφισβήτητη παρουσία τῶν δαιμόνων στίς λατρευτικές ἐκδηλώσεις αὐτῶν τῶν θρησκειῶν[107]. Καταπολεμάει τή Γιόγκα καί τίς ἐναλλακτικές ἀνατολικές θεραπεῖες, ὅπως τό βελονισμό καί τήν ὁμοιοπαθητική, δείχνοντας τήν ἄμεσή τους σχέση μέ τά ἀκάθαρτα πνεύματα[108].

Ἰδιαίτερη ἐπίσης ἀντιμετώπιση δείχνει ὁ Ἅγιος Γέροντας καί στόν ἰσλαμισμό. Γνωρίζει καλά τίς διαχρονικές δυσκολίες, πού ἀντιμετώπισαν οἱ πρόγονοί του ἀπό τά Φάρασα τῆς Καππαδοκίας, καθώς καί ὁ ὑπόλοιπος ἑλληνικός πληθυσμός τῆς Ρωμιοσύνης καί τό ρόλο πού διαδραμάτισε σ᾽ αὐτές ἡ μουσουλμανική θρησκεία. Τό μήνυμά του εἶναι πάντοτε ἐλπιδοφόρο: Οἱ πνευματικοί νόμοι θά λειτουργήσουν ἔτσι ὥστε ἡ μεγάλη ἀδικία πού ὑπέστη ὁ

---

105 Ὅ. π., σσ. 246 και 357.

106 Ὅ. π., σ. 247.

107 Ὁ Ἅγιος Γέροντας ἀναφέρθηκε στό θέμα αὐτό πάρα πολλές φορές. Θεωροῦμε ὅτι, ἡ καλύτερη μαρτυρία γιά τό χαρακτήρα καί τούς πνευματικούς κινδύνους, πού σχετίζονται μέ τίς ἀνατολικές θρησκεῖες, καταγράφεται στό ἐξαιρετικό αὐτοβιογραφικό βιβλίο, τοῦ συγγραφέα τοῦ ὑπογραφομένου μέ τό ψευδώνυμο Διονύσιος Φαρασιώτης, μέ τίτλο: *Οἱ Γκουροῦ, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παΐσιος*, Θεσσαλονίκη 2000. Μιά ἄλλη περίπτωση μᾶς παρουσιάζει πολύ πιό περιληπτικά και ὁ πιο γνωστός βιογράφος τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου. Πρόκειται γιά τή μαρτυρία σημαντικοῦ στελέχους τῆς ἰνδουιστικῆς Κινήσεως «Χάρε Κρίσνα», τό ὁποῖο ἀναγώρισε τόσο τό δαιμονικό χαρακτήρα τῶν ἐμπειριῶν του, ὅσο καί τή θεϊκή βοήθεια πού δέχτηκε μέσῳ τοῦ μετέπειτα πνευματικοῦ του πατέρα: «Ἄν δέν ἦταν ὁ Γέροντας νά μέ σκεπάζη μέ τίς προσευχές του, δέν θά μποροῦσα νά ξεφύγω μέ τίποτα ἀπό τίς σατανικές ἐνέργειές τους". Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 320-321. Γιά τήν ἄμεση σχέση μεταξύ Σιωνιστῶν καί σατανισμοῦ, βλ. ὅ.π. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σσ. 175-177.

108 Ενδεικτικά, βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ πατήρ Παΐσιος*, σσ. 54-57˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 322˙ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τομ. 1, σσ. 114-117. Τήν ἴδια στάση περί τῆς ὁμοιοπαθητικῆς ἔχει καί ὁ Ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης, ὁ ὁποῖος προειδοποίησε ὅτι, ὁμοιοπαθητικά φάρμακα πού προορίζονταν γιά ἕναν ἀσθενή εἶχαν διαβαστεῖ ἀπό τούς μάγους. Βλ. Ἀθανασίου Ἀβραμίδη, *Ἡ ... Ὁμοιοπαθητική ὑπό τό πρίσμα τῆς Ἰατρικῆς Ἐπιστήμης*, Ἀθῆναι 1996, σ. 39.

Ἑλληνικός λαός νά σταματήσει. Ἡ Ὀρθόδοξη πίστη θά ξαναθριαμβεύσει στά παλαιά της ἐδάφη καί τό πνευματικό σύμβολό της, ἡ Ἁγία Σοφία, θά παραδοθεῖ στούς Ἕλληνες καί στή Θεία Λατρεία[109]. Πολύ σημαντική εἶναι ἡ ἐπίσκεψη, πού κάνει στή Θράκη, γιά νά ἐπισκεφτεῖ δύο γνωστούς του νεοφώτιστους Χριστιανούς, πρώην μουσουλμάνους. Μέ ἀφορμή τήν εὐκαιρία αὐτή βοηθᾶ πνευματικά πολλούς μουσουλμάνους μέ τίς ἁγιασμένες συμβουλές του καί μέ τίς θεραπεῖες πού ἐπιτελεῖ, πείθοντάς τους γιά τήν ἀλήθεια τῆς Ὀρθοδοξίας[110].

Σύμφωνα μέ τή διδαχή του οἱ λόγοι, πού ὁδηγοῦν τόν σύγχρονο ὀρθόδοξο πιστό νά ἀρνηθεῖ τήν πίστη του, εἶναι ποικίλοι: ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τό Θεό, ἡ ἔλλειψη γνώσεως τῆς Ὀρθοδοξίας, ὥστε νά μπορεῖ νά ξεχωρίζει τό «μπακίρι ἀπό τό χρυσό» καί νά καταλάβει τόν πνευματικό πλοῦτο της[111], ἡ σύγχυση, ὁ ἐγωισμός καί ἡ ὑπερηφάνεια[112].

Σέ περίπτωση ἐπιστροφῆς ἀπό ἄλλες θρησκεῖες, ἑνός ἤδη βαπτισμένου καί μυρωμένου ὀρθοδόξου, πού πλανήθηκε καί θέλει νά γίνει καί πάλι δεκτός ἀπό τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, τοῦ συνιστᾶ πρῶτα νά μετανοήσει καί νά ἐξομολογηθεῖ καί στή συνέχεια νά χρισθεῖ μέ τό Ἅγιο Μύρο, γιατί ἔχασε τή Χάρη[113]. Ἐντασσόμενος ξανά στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας σταματᾶ καί ἡ ἀπαγόρευση τῆς μνημόνευσής του στήν Προσκομιδή[114]. Μιά πνευματική καί πολύ σοβαρή συνέπεια, πού μπορεῖ νά ὑποστοῦν ἐκεῖνοι, πού ἀφήνουν τήν ὀρθόδοξη πίστη καί προσχωροῦν στήν πλάνη τῶν Πεντηκοστιανῶν καί μάλιστα «ξαναβαπτίζονται» ἀπό αὐτούς, εἶναι ἡ δαιμονική ἐπίδραση καί ὁ δαιμονισμός τους[115]. Ἔναντι τῶν

---

[109] Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 405-406, 410˙ Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ πατήρ Παΐσιος*, σ. 76.

[110] Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Ταξίδι*, σ. 36.

[111] Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σσ. 237-239.

[112] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β'*, σ. 234.

[113] Στήν ἐρώτηση: «Ὅταν ἕνας Ὀρθόδοξος πάη μέ τούς Ἰνδουϊστές κ.λπ., ἄν μετανοιώση μετά, γίνεται πάλι δεκτός στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία;», ὁ Ἅγιος ἀπαντᾶ: «Αὐτός χρειάζεται μετάνοια μεγάλη καί μύρωμα. Ἄν θελήση νά ἐπιστρέψη στήν Ὀρθοδοξία καί νά γίνη πάλι μέλος τῆς Ἐκκλησίας, κανονικά πρέπει πρῶτα νά βεβαιώση μέ λίβελλο ὅτι ἀποκηρύττει τίς κακοδοξίες τους καί ὁμολογεῖ τήν ὀρθόδοξη πίστη καί ὕστερα νά τοῦ διαβάση ὁ ἱερεύς τίς εὐχές γιά τόν ἐπιστρέφοντα στήν ἀληθινή πίστη καί νά τόν χρίση μέ τό Ἅγιο Μύρο». Βλ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σ. 239.

[114] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α'*, σ. 333.

[115] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σσ. 227-228˙ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Β', σ. 94.

Προτεσταντῶν - Εὐαγγελικῶν ξεκίνησε ἀπό νωρίς τόν ἀγώνα του, ὅταν ἡ Παναγία τόν κάλεσε στό Μοναστήρι της στό Στόμιο[116].

Ὁ Ἅγιος, κατέστη γνώστης τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, μετέχοντας στή θεία Λατρεία της, σέ ὅτι σχετίζεται καί μέ τόν τρόπο ὑπερασπίσεως τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Ἡ ἀναφορά του στό παράδειγμα τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, τῆς ὁποίας τό τίμιο λείψανο διά θαύματος ἔδειξε τή σωστή ὀρθόδοξη διδασκαλία ἔναντι τῆς διδασκαλίας τῶν αἱρετικῶν τοῦ 5ου αἰῶνος, καθώς καί στή στάση τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀπέναντι στούς μονοφυσίτες καί ἄλλους αἱρετικούς, πού σύγχρονοι θεολόγοι προσπαθοῦν νά τούς «ἀποκαθάρουν» ἀπό τόν χαρακτηρισμό τοῦ αἱρετικοῦ, τό ἐπιβεβαιώνουν[117].

Ἕνα ἀκόμη θέμα πού τόν ἀπασχολεῖ, γιατί πονάει πού ψυχές παρασύρονται, εἶναι τό θέμα τοῦ ἡμερολογίου. Ἀπό τή μιά μεριά ἀναγνωρίζει ὅτι, δέν ἔπρεπε νά ὑπάρχει τέτοιο θέμα στήν Ἐκκλησία. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἀφοῦ κάθε τοπική Ἐκκλησία ἀποφάσισε νά ἀκολουθήσει μιά συγκεκριμένη πορεία, εἴτε μέ τό παλαιό, εἴτε μέ τό νέο ἡμερολόγιο, ὅλοι οἱ πιστοί πρέπει νά κάνουν ὑπακοή γιά νά μή δημιουργοῦνται σχίσματα, ὅπως συνέβη μέ τούς παλαιοημερολογίτες. Προτρέπει χωρίς δισταγμό στούς Ἕλληνες νά κρατοῦν τό νέο ἡμερολόγιο, ἀφοῦ ἡ ἀλλαγή του δέν ἀλλοιώνει τήν πίστη, καί ταυτόχρονα πείθει πολλούς παλαιοημερολογίτες νά ξαναγυρίσουν στή Μητέρα Ἐκκλησία, διευκρινίζοντας ὅτι, τό Ἅγιον Ὄρος ἀκολουθεῖ μέν τό παλαιό ἡμερολόγιο, ἀλλά εἶναι ἑνωμένο μέ τήν Ἑλλαδική Ἐκκλησία, πού ἀκολουθεῖ τό νέο, γιατί ἔχει κοινωνία μέ αὐτήν καί ὄχι μέ τούς παλαιοημερολογίτες[118]. Στήν προαναφερθεῖσα ἐπιστολή του (σημ. 64), ἐννοώντας κυρίως τούς παλαιοημερολογίτες, πού δικαιολογοῦν τό σχίσμα τους καί μέ ἐπιχειρήματα πού σχετίζονται μέ τόν Οἰκουμενισμό, ἀναφέρει: «Εἰς τούς καιρούς μας βλέπομεν ὅτι πολλά πιστά τέκνα τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας, μοναχοί καί λαϊκοί, ἔχουν, δυστυχῶς, ἀποσχισθῆ ἀπό Αὐτήν ἐξ αἰτίας τῶν φιλενωτικῶν. Ἔχω τήν γνώμην, ὅτι δέν εἶναι καθόλου καλό ν᾽ ἀποχωριζώμεθα ἀπό τήν Ἐκκλησίαν κάθε φοράν πού θά πταίῃ ὁ Πατριάρχης,

---

[116] Χαρακτηριστική θεωροῦμε ὅτι εἶναι ἡ περίπτωση αὐτή τῆς Κόνιτσας. Πιστεύουμε ὅτι, ἡ Παναγία οἰκονόμησε νά πάει ἐκεῖ, πού ἡ παρουσία πολλῶν αἱρετικῶν ἀπειλοῦσε τούς πιστούς. Ὁ Ἅγιος Γέροντας, μετά ἀπό θεία ἀποκάλυψη, ἐγκαταστάθηκε στήν Ἱερά Μονή Στομίου. Καρπός τοῦ ἀντιαιρετικοῦ του ἔργου ἦταν ἡ ἐπιστροφή ὅλων τῶν περίπου 80 οἰκογενειῶν, πού εἶχαν παρασυρθεῖ ἀπό τήν πλάνη τῶν Εὐαγγελικῶν. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 137-138˙ *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης*, Βασιλικά, σσ. 187-189.

[117] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 691.

[118] Ὅ. π., σσ. 691-696.

ἀλλά ἀπό μέσα, κοντά στήν Μητέρα Ἐκκλησία ἔχει καθῆκον καί ὑποχρέωσιν ὁ καθένας νά διαμαρτύρεται καί ν᾽ ἀγωνίζεται μέ τόν τρόπο του»[119].

Ἡ συνεχής του φροντίδα γιά τήν ἀναλλοίωτη διατήρηση τῆς Ὀρθοδοξίας ὠθεῖ τόν ἅγιο Παΐσιο νά ἀσχολεῖται πολύ μέ τό θέμα τοῦ οἰκουμενισμοῦ. Συνεχίζοντας τή γραμμή τῶν Ἁγίων, πού πολέμησαν τήν αἵρεση τοῦ παπισμοῦ [120] , προσθέτει τή δική του δυνατή μαρτυρία, καταδικάζοντας τίς προσπάθειες, πού καταβάλλουν κάποιοι σύγχρονοι ὀρθόδοξοι νά ἀποκαταστήσουν τήν ἀρχική ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας μέ Συνέδρια καί ἄλλες δραστηριότητες. Τά συνέδρια πού διοργανώνονται γιά θέματα πίστεως, ὑποστηρίζει ὁ ἅγιος Γέροντας, εἶναι περιττά ἐπειδή αὐτά ἔχουν ἤδη διασαφηνιστεῖ, ἀφοῦ ὑπάρχουν διατυπωμένες οἱ δογματικές θέσεις τῆς Ἐκκλησίας, ὁπότε δέν χρειάζεται νά ξανασυζητηθοῦν. Ἀκόμη καί μεταγενέστεροι Ἅγιοι δέν ἄλλαξαν τίποτα ἀπό αὐτές τίς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας. Τό νά ἀσχοληθοῦν οἱ ὀρθόδοξοι μέ αὐτά, σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Παΐσιο, συνεπάγεται δύο κινδύνους: α') νά ἐνθαρρυνθοῦν νά ἀγκαλιάσουν αἱρέσεις καί β') νά δημιουργηθοῦν σχίσματα μέσα στούς κόλπους τῆς Μητέρας Εκκλησίας[121].

---

[119] Πρωτ. Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, σ. 294.

[120] «Οἱ Ἅγιοι δὲν ἔκαναν, τρόπον τινά, ξεχωριστὴ ''ἀντιαιρετικὴ ἐργασία''. Αὐτὴ προέκυψε ἀβίαστα ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ξεκάθαρης δογματικῆς συνειδήσεως ποὺ εἶχαν γιὰ τὴν μοναδικότητα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς κιβωτοῦ τῆς σωτηρίας». Βλ. Μοναχοῦ Ἀρσενίου Βλιαγκόφτη, "Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ὡς ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ πολέμιος τῆς πλάνης τῶν αἱρέσεων", στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ', Τεῦχος 2, 2015, σ. 300. Χαρακτηριστικές εἶναι οἱ περιπτώσεις τῶν Ἁγίων Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, καθώς καί συγχρόνων Ἁγίων καί ἐναρέτων Γερόντων, ἔχοντας ἐξέχουσα θέση ὁ Ἅγιος Ἰουστίνος ὁ Πόποβιτσι. Εὐλόγως ὁ ἀρθρογράφος, ἀφοῦ προβάλλει τήν προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου Παϊσίου ὡς ὑπερασπιστή τῆς πίστεως, ἀναρωτιέται γιατί ἡ Ἐκκλησία, ἀφοῦ τιμάει ἰδιαίτερα αὐτούς τούς Ἁγίους, δέν ἐμπνέεται ἀπό τό παράδειγμά τους, γιά νά ἔχει μιά ἀποφασιστική καί ξεκάθαρη ἀντιμετώπιση ὅλων τῶν αἱρέσεων;

[121] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σ. 210. Στήν παραπομπή 4 τοῦ παραπάνω κειμένου, οἱ ἀδελφές τῆς Ἱερᾶς Μονῆς στή Σουρωτή ἑρμηνεύουν τή στάση τοῦ Ἁγίου ἀπέναντι στά συνέδρια αὐτά ὡς ἑξῆς: «Μέ τήν διατύπωση αὐτή ὁ Γέροντας δέν ἐννοεῖ ὅλα τά συνέδρια, ἀλλά ἀναφέρεται σέ συνέδρια, τά ὁποῖα συγκαλοῦνται γιά θέματα πού ἔχουν ἤδη παγιωθῆ στήν Ἐκκλησία ἤ καθορίστηκαν ἀπό τούς Ἁγίους Πατέρες ἤ δέν χρειάζεται νά συζητηθοῦν». Ἐνισχύουμε τή θέση τῶν ἀδελφῶν τῆς Σουρωτῆς, προσθέτοντας τή διδαχή τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου σύμφωνα μέ τήν ὁποία δέν μπορεῖ ὁ καθένας νά ἀσχολεῖται μέ τόσο σημαντικά θέματα, ὅπως τήν καταγράφει στήν προαναφερθεῖσα ἐπιστολή του: «Ἐπειδή τό θέμα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι κάτι τό πνευματικόν, καί ἀνάγκην ἔχουμε πνευματικῆς ἀγάπης, ἄς τό ἀφήσουμε σέ αὐτούς, πού ἀγαπήσανε πολύ τόν Θεόν καί εἶναι θεολόγοι σάν τούς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καί ὄχι νομολόγοι, πού προσφέρανε καί προσφέρουν ὁλόκληρο τόν ἑαυτόν τους εἰς τήν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας (ἀντί μεγάλης λαμπάδας) τούς ὁποίους ἄναψε τό πῦρ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καί ὄχι ἡ ἀναπτῆρα τοῦ

Γιά νά παρουσιάσουμε τή θέση τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἀπέναντι στόν οἰκουμενισμό βασισθήκαμε σέ διάφορα κείμενά του, ἀλλά καί σέ προφορικές του ἀναφορές στό θέμα, οἱ ὁποῖες ἐντάχτηκαν ἀργότερα σέ βιβλία.

Ἀπό τίς ἀπολογητικές ἐπιστολές πού, γράφει ὁ ἴδιος, χρονολογικά προηγεῖται ἡ ἐπιστολή του μέ ἡμερομηνία 21.11.1968, ἡ ὁποία συνυπογράφεται ἐκτός ἀπό τόν Ἅγιο Γέροντα Παΐσιο καί ἀπό τόν Ἀρχιμ. Βασίλειο Γοντικάκη, τόν τότε ἡγούμενο τῆς Ἱ. Μονῆς Σταυρονικήτα καί ἀπό τόν Ἱερομόναχο Γρηγόριο Χατζηεμμανουήλ[122].

Ἡ δεύτερη ἐπιστολή του, στήν ὁποία ἀναφερθήκαμε ἤδη, μέ ἡμερομηνία 23.01.1969, ἀπευθύνεται κυρίως στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Ἀθηναγόρα. Ὁ ἔνθερμος Ἀθωνίτης ὑποστηρικτής τῆς Ὀρθοδοξίας παίρνει θέση ἐναντίον τῶν ἐπικίνδυνων ἀνοιγμάτων τοῦ ὑψηλοῦ Ἱεράρχου σέ σχέση μέ τόν παπισμό, μέ ἀποκορύφωμα τήν ἀπό κοινοῦ ἄρση τοῦ ἀναθέματος τοῦ 1054. Ἡ ἐπιστολή ἀπευθύνεται στόν π. Χαράλαμπο Βασιλόπουλο, ἱδρυτή τῆς ἐφημερίδας «Ὀρθόδοξος Τύπος», μέ τήν παράκληση στήν ἀγάπη του νά τήν δημοσιεύσει. Τό κείμενο ὅμως, δέν δημοσιεύθηκε ἀμέσως, ἀλλά μετά ἀπό 38 χρόνια(!)[123]. Τό περιεχόμενο της χαρακτηρίζεται ἀπό τόν συντάκτη της ὡς «ἕνας βαθύς πόνος», προκαλούμενος ἀπό «τήν γραμμήν καί κοσμικήν ἀγάπην δυστυχῶς τοῦ πατέρα μας κ.κ. Ἀθηναγόρα», ὁ ὁποῖος «ἀγάπησε μίαν ἄλλην γυναῖκα μοντέρνα, πού λέγεται Παπική Ἐκκλησία, διότι ἡ Ὀρθόδοξος Μητέρα μας δέν τοῦ κάμνει καμμίαν ἐντύπωσι, ἐπειδή εἶναι πολύ σεμνή»[124]. Ἡ ἐπιστολή ἄν καί διακρίνεται γιά τόν ἤπιο χαρακτήρα της, εἶναι πολύ ξεκάθαρη. Ἀνακεφαλαιώνει ὅλη τή στάση τοῦ ἁγίου ἀπέναντι στή σχέση Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας καί παπισμοῦ. Ἡ ἐπιστολή συνοδεύεται ἀπό τή

νεωκόρου». Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σ. 20. Ἔτσι ἐξηγεῖται καί ἡ ἀπογοήτευσή του, ὅταν παρατηρεῖ ὅτι, λείπει τό Πατερικό πνεῦμα: «Μερικοί ἀπό τούς Ὀρθοδόξους πού ἔχουν ἐλαφρότητα καί θέλουν νά κάνουν προβολή, ''Ἱεραποστολή'', συγκαλοῦν συνέδρια μέ ἑτεροδόξους, γιά νά γίνεται ντόρος καί νομίζουν ὅτι θά προβάλουν ἔτσι τήν Ὀρθοδοξία, μέ τό νά γίνουν δηλαδή ταραμοσαλάτα μέ τούς κακοδόξους. ... Ἐάν ζούσαμε πατερικά, θά εἴχαμε ὅλοι πνευματική ὑγεία, τήν ὁποία θά ζήλευαν καί ὅλοι οἱ ἑτερόδοξοι, καί θά ἄφηναν τίς ἀρρωστημένες τους πλάνες καί θά σώζονταν δίχως κήρυγμα». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 348.

122 Βλ. Πρωτ. Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, σσ. 291-292.

123 Βλ. *«Ὀρθόδοξος Τύπος»*, ἀρ. φύλλου 1680, 9.03.2007, σσ. 1-5. Ὁ Νικόλαος Ζουρνατζόγλου θεωρεῖ ὅτι ἡ ἐπιστολή δέν δημοσιεύτηκε πιθανότατα λόγῳ τῆς ἀνωνυμίας της, ἀφοῦ ὁ Γέροντας ὑπογράφει: «Ἕνας Μοναχός ἐρημίτης». Ἔχουμε, ὅμως, τήν πεποίθηση ὅτι οὔτε ἐνυπόγραφη θά ἔβλεπε τό φῶς τῆς δημοσιότητας, λόγῳ τῆς τότε ἐπικρατούσης κατάστασης στά ἐκκλησιαστικά πράγματα. Τά τελευταῖα χρόνια, ἡ ἐπιστολή ἀναδημοσιεύτηκε καί σάν αὐτοτελές κείμενο, ἀλλά καί σάν ἐντεταγμένο σέ διάφορα βιβλία, ὅπως στό: Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 508-511 καί τοῦ αὐτοῦ: *Κείμενα*, σσ. 18-26.

124 Ὅ. π., σσ. 18-19.

διακοπή τοῦ μνημοσύνου τοῦ Πατριάρχου γιά ἕνα χρονικό διάστημα, ὡς τελευταία προσπάθεια, γιά νά τοῦ δείξει τήν ἀντίθεσή του[125].

Κατά τόν ἅγιο Γέροντα, ὁ οἰκουμενισμός εἶναι πνευματική μοιχεία, συνεταιρισμός ἁμαρτωλῶν καί ἀντίθετος μέ τήν ἁγιότητα. Ἐπίσης συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν σημείων, πού προειδοποιοῦν γιά τά ἔσχατα, ἀνήκει στά «Σημεῖα τῶν καιρῶν», μαζί μέ τήν κοινή ἀγορά, μέ τή δημιουργία ἑνός μεγάλου κράτους καί μιᾶς θρησκείας. Ὅλα αὐτά εἶναι σχέδια διαβόλων[126].

Ἡ τρίτη ἐπιστολή, μέ ἡμερομηνία 27.2.1977, συντάχτηκε μέ τήν παρότρυνσή του ἐναντίον τῆς συμμετοχῆς τῶν παπικῶν στό κοινό Ποτήριο μέ τούς Ὀρθοδόξους. Πρόκειται γιά τό «Ἀποκαλυπτικό γράμμα τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος κατά τῆς μεταδόσεως τῆς Θείας Κοινωνίας εἰς τούς αἱρετικούς Παπικούς ἀπό τήν Ρωσικήν Ἐκκλησίαν»[127].

Ὁ Γέροντας Παΐσιος δέν δέχεται τήν κοινή Θεία Λειτουργία, οὔτε κάποια ἄλλη μορφή συμπροσευχῆς μέ τούς αἱρετικούς. Γιά νά τονίσει μάλιστα καί τήν ἐπικινδυνότητα τοῦ ὀλισθήματος, εἴτε διακόπτει τίς σχέσεις του, εἴτε ἀποφεύγει νά δεῖ, κληρικούς, πού συμμετεῖχαν σέ συμπροσευχές, ἀφήνοντάς τους νά καταλάβουν τό λάθος, πού ἔχουν κάνει[128]. Διδάσκει ὅτι, τό κεντρικό σημεῖο τῆς πνευματικῆς ἑνότητας εἶναι ἡ ὀρθή πίστη. Χωρίς αὐτήν, δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει κοινωνία σέ λατρευτικό πλαίσιο, ἐπειδή οἱ αἱρετικοί δέν ἀνήκουν στήν Ἐκκλησία[129].

Καταδικάζει τήν αἵρεση τοῦ παπικοῦ πρωτείου, τονίζοντας ὅτι σέ καμμία περίπτωση ἡ ἀναφορά τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὅτι «θά γίνει μία ποίμνη καί

---

[125]Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί ἡ μελέτη τοῦ κλίματος τῆς διακοπῆς τοῦ μνημοσύνου τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Ἅγιος Γέροντας συμμετέχει σ᾽ αὐτήν τήν πρωτοβουλία μαζί μέ ἄλλους κληρικούς, κάποιοι τῶν ὁποίων εἶναι ἱεράρχες, μέσα σέ ἕνα πνεῦμα ἐλευθερίας. Οἱ ὑπογράφοντες ἱεράρχες δέν καταδικάζονται γιά τή συμμετοχή τους, ἀλλά οὔτε καί ἐπιβάλουν στά ὑπόλοιπα μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου νά ἔχουν τήν ἴδια θέση. Μέ τόν τρόπο αὐτό καθένας σέβεται τήν ἐλεύθερη ἐπιλογή τοῦ ἄλλου. Βλ. Πρωτ. Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, σ. 295.

[126] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σ. 176.

[127] Βλ. Πρωτ. Ἀγγέλου Ἀγγελακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, σσ. 295 καί 298.

[128] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 690, ὅπου μάλιστα ὁ βιογράφος του, γνωρίζοντας τήν ὀρθόδοξη εὐαισθησία τοῦ Ἁγίου, τόν χαρακτηρίζει ὡς «σφοδρό πολέμιο τῶν αἱρέσεων».

[129] Γιά τή σχέση Ἐκκλησίας καί πίστεως οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἐκφράζονται μέ κατηγορηματικό τρόπο: «Ἐκκλησία γάρ ἐστιν ἀπό μιᾶς πίστεως γεγεννημένη, τεχθεῖσα δέ διά Πνεύματος ἁγίου, μία τῇ μόνη, καί μία τῇ γεγεννηκυίᾳ». Βλ. Ἐπιφανίου Κύπρου, *Περί πίστεως καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας*, εἰς τό ἔργο του *Κατά αἱρέσεων Ὀγδοήκοντα*, PG 42, 781 D. Ἡ ὀρθή πίστη εἶναι αὐτή, πού ἐξασφαλίζει ἀκόμα καί τόν αὐθεντικό χαρακτήρα τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας χάνει τή θεϊκή της βάση. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 285-286.

εἷς ποιμήν», δέν ἐννοεῖ τό ὅτι θά γίνει αὐτό μέ τό διάλογο μέ τόν Πάπα. Παράλληλα, δέν ἐνοχλεῖται ἀπό τό γεγονός ὅτι τό νέο ἡμερολόγιο εἶναι ἔργο ἑνός Πάπα, ἀφοῦ αὐτό δέν ἔχει δογματικό χαρακτήρα[130].

Στήν περίπτωση πού, πιστοί ἄλλων ὁμολογιῶν ἐκφράσουν τήν ἐπιθυμία νά ἀσπασθοῦν τήν Ὀρθοδοξία, ὁ ἅγιος Γέροντας ἐπιμένει ἀφοῦ κατηχηθοῦν, νά βαπτιστοῦν, τονίζοντας μέ αὐτό τόν τρόπο τήν ἀκυρότητα τῶν μυστηρίων τῶν αἱρετικῶν[131].

Ἡ μεγάλη εὐγνωμοσύνη τοῦ ἁγίου γιά τήν κληρονομιά, πού μᾶς ἄφησε ὁ Χριστός, ὡς ἔθνος καί πού τίμησαν οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀπό τήν πλευρά τῆς πίστεως καί οἱ πιστοί ἥρωες, ἀπό ἐθνικῆς πλευρᾶς, τόν κάνει νά θλίβεται καί νά ἀγανακτεῖ γιά τήν ἀδιαφορία τοῦ συγχρόνου Ἕλληνα, πού ἔχασε τό πνευματικό του αἰσθητήριο καί δέν αἰσθάνεται τήν ὑποχρέωσή του ἀπέναντι στήν Ὀρθοδοξία καί τήν Πατρίδα καί τά ἔχει ἰσοπεδώσει ὅλα[132].

Τονίζει ὅτι, δέν ἀρκεῖ ἡ πίστη μας στά ἀσφαλῆ δόγματα τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλά ὅτι συνάμα πρέπει νά ὑπάρχει καί ἡ ἐφαρμογή αὐτῶν στή ζωή μας, ἡ Ὀρθοπραξία δηλαδή, ὅλων τῶν πιστῶν, κλήρου καί λαοῦ. Ἡ ἀπροσεξία τῶν κληρικῶν, γιά παράδειγμα, μπορεῖ νά προκαλέσει τήν στροφή τῶν ἀνθρώπων εἴτε πρός τόν ἀθεϊσμό, εἴτε πρός τίς αἱρέσεις[133]. Γιά τό λόγο αὐτό θεωρεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία κινδυνεύει κυρίως ἀπό μέσα καί ὄχι ἀπ᾽ ἔξω, ὅπως λέει χαρακτηριστικά. Στήν κατηγορία τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν συμπεριλαμβάνονται αὐτοί, πού εἶναι πολύ καλά ἐφοδιασμένοι μέ τή γνώση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ἀλλά τούς λείπει τό πνεῦμα τῶν Πατέρων καί ἔτσι τά ἐξετάζουν ὅλα μέ τή λογική, χωρίς τό πατερικό φρόνημα. Στήν ἴδια κατηγορία, τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν δηλαδή, ἀνήκουν ἐπίσης καί οἱ ἀγράμματοι, οἱ ὁποῖοι «ἔπιασαν τό δόγμα μέ τά δόντια γι᾽ αὐτό καί τρίζουν τά δόντια, ὅταν συζητοῦν ἐκκλησιαστικά θέματα» καί μέ τόν ἀδιάκριτο ζῆλο τους

---

130 Βλ. Γέροντος Παϊσίου, *Διδαχές*, σ. 111. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σ. 329˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 692.

131 Ἡ μαρτυρία τοῦ βιογράφου του καί στενοῦ μαθητή του εἶναι ἡ ἑξῆς: «Τά ''μυστήρια'' τῶν ἑτεροδόξων δέν τά ἀναγνώριζε καί συμβούλευε οἱ προσερχόμενοι στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία νά κατηχοῦνται καλά πρίν βαπτισθοῦν». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 690.

132 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 361-362˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 702.

133 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 319-320. Βλ. καί Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σ. 134. Ὁ Γέροντας δέ συμφωνεῖ μέ τούς ὀρθοδόξους πού – ἔστω καί δικαιολογημένα – ἀσκοῦν δημόσια κριτική ἐνάντια στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἤ στούς ἐκπροσώπους της. Προτείνει σ᾽ αὐτούς, ἀντί αὐτῆς τῆς κριτικῆς, χωρίς νά περιμένουν τίποτα ἀπό τούς ἄλλους, νά καθαρίσουν πρῶτα τόν ἑαυτό τους, ὥστε καθαριζόμενοι αὐτοί, νά καθαρίζεται καί ἕνα κομμάτι τῆς Ἐκκλησίας. Βλ. ὅ. π., σσ. 136-137˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 688.

προκαλοῦν μεγάλη ζημιά στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ εἰρηνικός μοναχός προτείνει τή μεσαία βασιλική ὁδό, ὅπου ἡ διακριτική ἰσορροπία δεσπόζει[134].

Ὁ Ἅγιος Γέροντας δέν ἀρκείται μόνον στήν ἐπισήμανση τῶν κινδύνων καί τήν καταπολέμιση τῶν αἱρετικῶν δογμάτων, ἀλλά ταυτόχρονα προσφέρει καί λύσεις, πού ἀποβλέπουν στή στερέωση τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Προτείνει γιά παράδειγμα, ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι - ἱεράρχες, καθηγητές Θεολογίας, μοναχοί καί πιστοί - μέ πνεῦμα διακρίσεως νά μιλοῦν, νά παίρνουν θέση ἔναντι τῶν αἱρετικῶν, τῶν ἀθέων καί τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Κράτους, πού προσπαθοῦν νά ἀλλοιώσουν τό καθαρό πνεῦμα τῆς Ὀρθοδοξίας[135]. Συγκεκριμένα συμβουλεύει: «Εἶναι φορές πού δέν πρέπει νά μιλήσουμε καί ἄλλες φορές πού πρέπει νά ὁμολογοῦμε μέ παρρησία τό "πιστεύω" μας, γιατί φέρουμε εὐθύνη, ἄν δέν μιλήσουμε. Σ᾽ αὐτά τά δύσκολα χρόνια ὁ καθένας μας πρέπει νά κάνη ὅ,τι γίνεται ἀνθρωπίνως καί ὅ,τι δέν γίνεται ἀνθρωπίνως νά τό ἀφήνη στό Θεό... Ἡ Ἑλλάδα, ἡ Ὀρθοδοξία, μέ τήν παράδοσή της, τούς Ἁγίους καί τούς ἥρωές της, νά πολεμῆται ἀπό τούς ἴδιους τούς Ἕλληνες καί ἐμεῖς νά μή μιλᾶμε! Εἶναι φοβερό!»[136]. Ἡ συμβουλή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου στηρίζεται στήν πρακτική τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία μέσῳ τῶν Ἁγίων Πατέρων καταπολεμοῦσε τήν ἀδράνεια στό χῶρο τῆς ὑπεράσπισης τῆς πίστεως: «Παρακαλεῖτε δὲ πάντες οἱ φιλοκάλοις ἐντυγχάνοντες, τῷ τε προοιμίῳ καὶ ταῖς μετέπειτα αἱρέσεσι, καὶ τῇ ὑπέρ τῆς ἀληθείας ὁμολογίᾳ τε καὶ διδασκαλίᾳ τῆς ἀληθείας, καὶ πίστει τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας»[137].

Γιά νά προστατευτεῖ ἡ νεολαία ἀπό τά διάφορα πνευματικά ρεύματα, πού χαρακτηρίζουν τόν σύγχρονο κόσμο, ὁ Ἅγιος ἐκφράζει τήν ἄποψη ὅτι τά Ἑλληνόπουλα πρέπει νά ἀποφεύγουν νά σπουδάζουν στή Δύση, γιά νά μή «μολύνονται» ἀπό τίς αἱρετικές ἀντιλήψεις. Θεωρεῖ ὅτι τό φαινόμενο τῆς «μόλυνσης» ἀπέκτησε (λέχθηκε τό 1992) διαστάσεις ἐπιδημίας καί σύντομα θά ἀπειλήσει τήν ἑνότητα καί τή συνοχή τῆς Ὀρθοδοξίας[138].

---

[134] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 323.

[135] Ὁ Ἅγιος ἀναφέρει πολλές κατηγορίες ἀνθρώπων πού πρέπει νά ἀντιστέκονται φανερά. Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 37. Γιά τή συμμετοχή τῶν μοναχῶν, ἀπό τούς πρώτους αἰῶνες μέχρι σήμερα, καθώς καί τοῦ Γέροντος Παϊσίου, στήν ὑπεράσπιση τῆς πίστεως, βλ. Μοναχοῦ Ἀρσενίου Βλιαγκόφτη, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, σσ. 299-304.

[136] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σσ. 36-37. Γιὰ τὴν παρουσία τῶν μοναχῶν σὲ ὅλους τοὺς ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως, βλ. τὴ σπουδαία μελέτη τοῦ ἀρχιμ. Βασιλείου Παπαδάκη μὲ τίτλο: *Οἱ ἀγῶνες τῶν Μοναχῶν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας*, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Ρωμαίας, Ρέθυμνο, 2008.

[137] Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου, *Ἀνακεφαλαίωσις*, PG 42, 833 B.

[138] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Β΄, σ. 92.

«Ὁ οἰκουμενισμός», μᾶς λέγει, «εἶναι μεγάλο λάθος καί δέν πρόκειται νά καταφέρουν τίποτα σωστό», οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ὀρθοδόξων καί τῶν ἄλλων ὁμολογιῶν, πού χρησιμοποιοῦν ὡς πρόφαση τήν ἀγάπη γιά τούς ἑνωτικούς τους σκοπούς. Προτείνει τή μίμηση τῶν Ἁγίων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι «πρῶτα ἔκαναν μεγάλο ἀγώνα, γιά νά ἀποβάλουν τά πάθη τους καί ἀφοῦ κατάφερναν νά διώξουν ἀπό τήν καρδιά τους τό μίσος, φυσικό ἑπόμενο ἦταν τήν θέση αὐτή τῆς καρδιᾶς νά τήν καταλάβη ἡ ἀγάπη. Ἔτσι, λοιπόν, κατόρθωναν, ἀποβάλλοντας τά πάθη τους, πρῶτα νά γίνουν καλοί καί μετά νά ἑνωθοῦν μέ τόν Θεό». Στή συνέχεια συμπεραίνει: «Τό ἴδιο πρέπει νά κάνουν καί σήμερα οἱ ἄνθρωποι. Οἱ ὀρθόδοξοι πρέπει νά φροντίσουν νά γίνουν καλοί Ὀρθόδοξοι, οἱ καθολικοί πρέπει νά φροντίσουν νά διώξουν ὅ,τι στραβό ἔχουν κ.λπ. καί γενικά ὁ καθένας νά διώξει ἀπό πάνω του ὅ,τι δέν ἀρέσει στόν Θεό· μόνον ἔτσι θά κατορθώσουν οἱ ἄνθρωποι νά ἑνωθοῦν καί ν᾽ ἀγαπηθοῦν». Στό τέλος ἀναρωτιέται: «Ὅταν κυριευόμαστε ἀπό τά πάθη μας, πῶς εἶναι δυνατόν νά μιλᾶμε γιά θεολογία; Γιά παράδειγμα, ὅταν ὁ πάπας πιστεύει στό ἀλάθητο, τότε ὁ ἴδιος δείχνει ὅτι ἐφ᾽ ὅσον δέν κάνει λάθη, δέν μπορεῖ νά ἀποδεχτεῖ ἤ μᾶλλον νά ἀκούσει κι ἄλλη γνώμη, εἶναι ἀδιάλλακτος. Ἐνῶ οἱ ὀρθόδοξοι πιστεύουμε ὅτι μόνο ὁ Θεός εἶναι ἀλάθητος», καί καταλήγει: «Ἐμεῖς θέλουμε τήν ἕνωση τῶν ἐκκλησιῶν καί εὐχόμαστε γι᾽ αὐτό, ὄχι ὅμως ὅπως τήν θέλουν ὅλοι αὐτοί, ἀλλά ὅπως τήν θέλει ὁ Θεός»[139].

1.2. Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ προβολή τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τόν ἅγιο Παΐσιο ἀντικατοπτρίζει τή συνεχῆ ἀδιάκοπη προσπάθειά του, νά ὑποδεικνύει ἀνελλιπῶς τά μέσα, τά ὁποία διαθέτει ἡ Ἐκκλησία στόν κάθε πιστό γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι, χωρίς τά Μυστήρια - ἐννοώντας στήν προκειμένη περίπτωση κυρίως τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως καί τή Θεία Κοινωνία, στά ὁποῖα πρέπει νά μετέχει ὁ βαπτισμένος πιστός ὀρθόδοξος- ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά σωθεῖ, ὁ ἅγιος Γέροντας δέν ἐκφράζει παρά τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καταγράφηκε

[139] Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Σκεῦος ἐκλογῆς*, σσ. 60-61.

διαχρονικά στήν Πατερική διδασκαλία, σύμφωνα μέ τήν ὁποία τά Ἱερά Μυστήρια ἀπαρτίζονται ἀπό δύο κατηγορίες: ὑποχρεωτικά γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς καί ἐνισχυτικά στόν πνευματικό ἀγώνα τοῦ πιστοῦ[140].

Σύμφωνα μέ τήν ἀσφαλή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, τήν ὁποία ἀκολουθεῖ ὁ ἅγιος Παΐσιος, ὁ τελῶν τά Μυστήρια εἶναι ὁ Ἴδιος ὁ Χριστός. Ὁ ἱερέας εἶναι ἐκεῖνος, πού δανείζει τά χέρια του, ὥστε νά μεταδίδεται δι᾽ αὐτοῦ ἡ θεία Χάρη μέ τήν ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[141]. Ἡ ἐγκυρότητα τῶν Μυστηρίων δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τόν κληρικό, ὁ ὁποῖος βεβαίως ἔχει τήν ὑποχρέωση νά διατηρεῖ τόν ἑαυτό του καθαρό ἀπό ὁτιδήποτε θά μποροῦσε νά ἀποτελέσει κώλυμα στό νά ἱερουργεῖ[142]. Παρατηροῦμε σ᾽ αὐτό τό σημεῖο τήν ἀπήχηση τῆς διδασκαλίας τῶν Ἁγίων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι τονίζουν ὅτι, τά Μυστήρια «τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστί, κἀκεῖνός ἐστιν ὑμᾶς ὁ μυσταγωγῶν»[143], ἐνῶ τά ἐξωτερικά τῆς μεταδόσεως τῆς χάριτος μέσα εἶναι δευτερευούσης σημασίας[144].

Δέκτης τῶν Μυστηρίων εἶναι κάθε βαπτισμένος πιστός, ὁ ὁποῖος συνειδητοποιεῖ τήν ἀναγκαιότητά τους καί συμμετέχει ἐνεργά σ᾽αὐτά. Ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἡ καθοδήγηση ὅλων τῶν τέκνων της πρός τό Θεό διά μέσου τῶν Μυστηρίων, κυρίως τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως. Γι᾽ αὐτό οἱ κληρικοί ὀφείλουν νά προσπαθοῦν συνεχῶς νά ἐξηγοῦν τή σημασία τους καί νά ἐνθαρρύνουν τήν ἐλεύθερη ἀπό τούς πιστούς συμμετοχή τους σ᾽ αὐτά. «Νά βοηθοῦμε, ὅσο μποροῦμε, τόν κόσμο στήν μετάνοια, γιά νά δεχθοῦμε τίς εὐλογίες τοῦ Θεοῦ. Μετάνοια καί ἐξομολόγηση, αὐτό χρειάζεται σήμερα, ...

---

[140] Γιά περισσότερες λεπτομέρειες κατηγοριῶν τῶν Μυστηρίων στό θεολογικό χῶρο, βλ. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, Sfintele Taine, στο *Îndrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1986, σ. 512.

[141] Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Εἰς τό κατά Ἰωάννην, Ὁμιλία Πστ᾽*, PG 59, 472, δ᾽. Γιά τήν ἐνεργό παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν τέλεση τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, βλ. Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, *Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, PG 32, 172AB.

[142] Στήν ἐρώτηση ἐάν «ἡ θεία Χάρις χάνεται ἀπό ἕναν κληρικό, ὅταν πέση σέ κάποιο θανάσιμο ἁμάρτημα», ὁ Ἅγιος ἀπαντᾶ: «Ὄχι, πῶς νά χαθῆ; Ἡ θεία Χάρις μπορεῖ νά ἀπομακρυνθῆ, ὄχι ὅμως νά χαθῆ. Ἕναν ἱερέα, ἅμα τόν κάνουν ἀργό, ἔχει τήν ἱερωσύνη, ἀλλά τά Μυστήρια δέν ἐνεργοῦν. Δέν ἔχει δύναμη πιά ὁ ἱερεύς. Τό κυριώτερο εἶναι ἡ Χάρις. Ἄν ἀποκατασταθῆ, τότε εἶναι τά Μυστήρια ἔγκυρα». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι* Α᾽, σ. 317. Γιά τήν καθαρότητα, πού πρέπει νά χαρακτηρίζει τόν ἱερέα, βλ. ὅ.π., σ. 311.

[143] Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Εἰς Α᾽Κορ. Ὁμιλία 8, 1*, PG 61, 69.

[144] Γιά ἐμπεριστατωμένες ἀναφορές γιά τή στάση τῶν Ἁγίων Πατέρων στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου π. Θεοδώρου Ζήση, *Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου κατά τόν Ἅγιον Ἰωάννην Χρυσόστομον*, Σειρά Πατερικά 2, Ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 194-205. Πρβλ. Σάββα Ἀγουρίδου, *Ἑρμηνευτική τῶν ἱερῶν κειμένων*, Ἀθήνα 1979, σ. 342.

γιά νά χάση τά δικαιώματα ὁ διάβολος, νά κοποῦν οἱ ἐξωτερικές δαιμονικές ἐπιδράσεις»[145].

Γιά τήν καλύτερη κατανόηση τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἔναντι τῶν κυριότερων Μυστηρίων[146] -Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως καί Θείας Κοινωνίας-, θά παρουσιάσουμε τίς διδαχές του, οἱ ὁποῖες καταγράφονται σέ διάφορα βιβλία καί ἀπευθύνονται τόσο σέ μοναχούς ὅσο καί σέ λαϊκούς.

Μελετώντας τά κείμενα, τοῦ ἐνάρετου ἁγιορείτη, ἀβίαστα ἐξάγουμε τό συμπέρασμα ὅτι, ἡ Μετάνοια καί ἡ Ἐξομολόγηση[147] διαδραματίζει, γιά τόν ἴδιο, πρώτιστο ρόλο ἀπό τήν ἀρχή τῆς πνευματικῆς του ἀναβάσεως[148]. Δέν ἀναφέρεται οὐδέποτε στήν ἐξομολόγηση, ὡς μιά πράξη ἀπαρίθμησης-ἐξαγόρευσης ἁμαρτιῶν, ἀλλά σέ μιά ἐξομολόγηση συνοδευομένη μέ τήν μετάνοια, ἡ ὁποία γεννᾶται ἀπό τή συναίσθηση ὅτι, λυπήσαμε τόν ἀγαθό Θεό, πού τόσα μᾶς προσφέρει καθημερινά. Αὐτή ἡ συναίσθηση δημιουργεῖ τήν ἀπαραίτητη ἐσωτερική ἀλλοίωση-κατάσταση, ἡ ὁποία φέρει τήν πραγματική ἀλλαγή τοῦ ἀνθρώπου: «Μετάνοια πραγματική εἶναι πρῶτα νά συναισθανθῆ ὁ ἄνθρωπος τό σφάλμα του, νά πονέση, νά ζητήση συγχώρεση ἀπό τόν Θεό καί μετά νά ἐξομολογηθῆ. Ἔτσι θά ἔρθη ἡ θεία παρηγοριά. Γι᾽αὐτό πάντα συνιστῶ μετάνοια καί ἐξομολόγηση. Μόνον ἐξομολόγηση ποτέ δέν συνιστῶ»[149].

Ἡ σωστή ἐξομολόγηση προϋποθέτει ταπείνωση ἑκούσια καί εἰλικρίνεια. Ἀνάλογα μέ τήν καθαρότητα τῆς ἐξομολογήσεως δεχόμαστε καί τίς εὐλογίες της, ὅπως παρηγοριά, καλωσύνη πρός ὅλους, ἀγάπη, εἰρήνη, ἀπομάκρυνση τῆς ταραχῆς, τῆς ἀγριάδας καί τοῦ ἄγχους, ἀπόκτηση ἐκ νέου τῆς θείας

---

[145] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 350-351.

[146] Γιά τό Μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος καί τοῦ Χρίσματος ἤδη ἀναφερθήκαμε.

[147] Ἀξιόλογη συγκέντρωση στοιχείων γιά τό πῶς κατανοεῖ καί τό πῶς ἐφαρμόζει ὁ Ἅγιος Παΐσιος τήν Μετάνοια καί τήν Ἐξομολόγηση στή ζωή του, βρίσκουμε σέ εἰδικό κεφάλαιο «Ἐργάτης καί κήρυξ μετανοίας» τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 401-408.

[148] Διαφωνούμε μέ τήν ἄποψη μερικῶν ὅτι, ὁ Γέροντας Παΐσιος δέν εἶχε πνευματικό καί δέν ἐξομολογοῦταν. Ὁ τόσο θερμός ὑποστηρικτής τῆς μετανοίας δέν μποροῦσε νά μήν ἐφαρμόζει στήν πράξη τίς συμβουλές πού ἔδινε στά πνευματικά τοῦ τέκνα. Γιά καλύτερη πληροφόρηση γιά τήν ἐξομολόγησή του σέ διάφορους πνευματικούς, βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σσ. 105-106 καί σ. 562. Πρβλ. καί Ὁ *Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης*, Βασιλικά, σ. 122. Ὁ πιο γνωστός πνευματικός του ἦταν ὁ Παπα-Τύχων, γιά τόν ὁποῖον ὁ Γέροντας ἔχει ἰδιαίτερη εὐλάβεια. Βλ. ὅ.π., σ. 256. Ἡ συνεχής ἐπιθυμία του γιά τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τά δεσμά τῆς ἁμαρτίας φαίνεται ξεκάθαρα ἀπό τά λόγια που ἐξέφρασε μετά ἀπό μια ἔξοδό του στόν κόσμο: "Ἡ ἁμαρτία σήμερα ἔγινε τῆς μόδας. Οὔτε τό δέκα τοῖς ἑκατό δέν ἦταν ἐξομολογημένοι ἀπό αὐτούς που εἶδα. Ἐγώ ἔχω ἀνάγκη καί κάθε μέρα νά ἐξομολογοῦμαι καί αὐτοί δέν βρίσκουν ἁμαρτίες!". Βλ. Ιερομονάχου Ισαάκ, *Βίος*, σ. 401.

[149] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 170.

Χάριτος, ἡ ὁποία μᾶς δίνει δύναμη στόν πνευματικό μας ἀγώνα[150]. Στήν περίπτωση πού, δέν ἔχουμε μετάνοια πραγματική καί ἡ συνείδησή μας «ἔχει πιάσει πουρί», τότε καί ἡ ἐξομολόγησή-ἐξαγόρευσή μας δέν εἶναι εἰλικρινής καί καθαρή καί φυσικά δέν δεχόμαστε τίς θεῖες εὐλογίες, ἀλλά δαιμονικές ἐπιδράσεις, ἀνάλογες βέβαια μέ τό σφάλμα καθενός[151]. Ὁ ἅγιος Γέροντας συνιστοῦσε τήν ἐξομολόγηση γιά «νά φύγη ἡ δαιμονική ἐπίδραση», τόνιζε ὅτι, σήμερα οἱ ἄνθρωποι «δέν μποροῦν οὔτε νά σκεφθοῦν ἀπό τήν δαιμονική ἐπίδραση. Ἡ μετάνοια, ἡ ἐξομολόγηση κόβει τό δικαίωμα τοῦ διαβόλου»[152]. Ὁ Θεός ἐπιτρέπει νά λειτουργήσουν οἱ πνευματικοί νόμοι καί νά πέσουμε σέ κάποιο σφάλμα γιά τό ὁποῖο κατακρίναμε κάποιον πού, ἔπεσε σ᾽ αὐτό νωρίτερα. Μέ τόν τρόπο αὐτό θέλει νά μᾶς «ξυπνήσει», κτυπώντας μας τό καμπανάκι μέ τόν πόνο, πού αἰσθανόμαστε γιά τήν πτώση μας, ὥστε νά συναισθανθοῦμε τό λάθος μας καί νά τό διορθώσουμε μέ τήν μετάνοια καί ἐξομολόγηση. Ἔτσι μᾶς δίνει καί τή δύναμη νά μήν ξαναπέσουμε στό ἴδιο σφάλμα, διατηρώντας μέσα μας καί μιά κατάσταση ἐγρήγορσης καί πνευματικοῦ συναγερμοῦ[153].

Εἶναι δεδομένο ὅτι, ἡ συνειδητοποίηση τῆς ἁμαρτωλότητάς μας φέρνει μιά λύπη στήν ψυχή μας. Ὁ ἅγιος Παΐσιος, ὡς καλός γνώστης τῶν βαθέων τῆς ψυχῆς, μᾶς προειδοποιεῖ ὅτι, χρειάζεται πολλή προσοχή, γιά νά μήν πέσει ὁ ἄνθρωπος, πού ἁμάρτησε, σέ ἀπόγνωση: «Ἄς ὑποθέσουμε, κάνει μιά ἁμαρτία ὁ ἄνθρωπος καί λυπᾶται. Ἄν λυπᾶται ἀπό καθαρό φιλότιμο γιά τήν πτώση του, γιατί στενοχώρησε τόν Χριστό, νιώθει μέσα του ἕναν γλυκό πόνο, γιατί ὁ Θεός σκορπᾶ στήν ψυχή του γλυκύτητα, τήν θεία παρηγοριά. Αὐτή ἡ λύπη εἶναι κατά Θεόν. Ἐνῶ, ὅταν κανείς νιώθει συνεχῆ λύπη μέ ἄγχος καί ἀπελπισία, πρέπει νά καταλάβη ὅτι αὐτή ἡ λύπη δέν εἶναι κατά Θεόν. Ἡ κατά Θεόν λύπη εἶναι χαρά πνευματική καί φέρνει στήν ψυχή παρηγοριά, ἐνῶ ἡ λύπη πού δέν εἶναι κατά Θεόν φέρνει ἄγχος καί ἀδιέξοδο»[154].

Ἡ καθαρή ἐξομολόγηση τῶν ἁμαρτιῶν μας, καί ὄχι τῶν παραπόνων μας γιά τή συμπεριφορά τῶν ἄλλων, δείχνει τήν αὐτογνωσία μας καί δίνει τή δυνατότητα στό Θεό, νά δώσει μέσω τοῦ Πνευματικοῦ, τή συγχώρησή τους.

---

[150] Περιστατικά στά ὁποῖα φαίνεται ἐμφανῶς ἡ ἀλλαγή, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς πραγματικῆς μετανοίας καί τῆς καθαρῆς ἐξομολογήσεως, καταγράφονται στό βιβλίο τοῦ Ἀθανασίου Κατιγκᾶ, *Τά δάκρυα τῆς μετανοίας. Οἱ ἐμπειρίες ἑνός ταξιτζῆ. Ἀληθινές ἱστορίες*, Θεσσαλονίκη 2013.

[151] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σσ. 130-131.

[152] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σ. 53. Πρβλ. καί Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, Σκεῦος *ἐκλογῆς*, σ. 210.

[153] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 104-106.

[154] Ὅ. π., σ. 138.

Ταυτόχρονα σιγά-σιγά μᾶς ἀπελευθερώνει ἀπό τή δουλεία στά πάθη μας, πού μᾶς ταλαιπωροῦν καί μᾶς δημιουργοῦν ψυχοσωματικά προβλήματα καί ἀσθένειες. Χωρίς, ὁ Ἅγιος, νά ἀπαξιώνει τό ρόλο τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ, τοῦ ψυχολόγου, τοῦ ψυχιάτρου κτλ., στήν ψυχολογική ὑποστήριξη ἤ καί ἀποκατάσταση τῶν ἀσθενῶν, τονίζει ὅτι, ἡ προσφορά τους εἶναι πολύ περιορισμένη, κυρίως ἄν δέν εἶναι πιστοί, γιατί δέν βοηθοῦν τόν ἄνθρωπο, νά τοποθετηθεῖ σωστά ἔναντι τῶν προβλημάτων του καί τῶν ἀσθενειῶν του, συλλαμβάνοντας τό βαθύτερο νόημα τῆς ἐπιγείου ζωῆς[155]. Αὐτό, πού σίγουρα θά βοηθήσει εἶναι ἡ μετάνοια, ἡ ὁποία φέρνει καί τήν ταπείνωση, ἡ ὁποία προσελκύει καί τή θεία Χάρη[156]. Ἡ μετάνοια ἐπιφέρει τή ριζική ἀλλαγή τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς καί τήν ἀπόρριψη τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καί τήν πνευματική καί ψυχολογική ἀνανέωση, μέ σωστές θεϊκές βάσεις[157]. Ἡ εἰλικρινής μετάνοια βοηθάει τόν ἄνθρωπο νά ἀποκτήσει τή βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, τή διάκριση, πετώντας ἀπό πάνω του τή λάσπη τῆς ἁμαρτίας καί ἀνοίγοντας τά μάτια τῆς ψυχῆς του. Ἔτσι «ὁ νοῦς του λαμπικάρεται, διακρίνει καλύτερα τά σφάλματά του καί τίς πολλές εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, ταπεινώνεται, συντρίβεται ἐσωτερικά καί ἔρχεται φυσιολογικά ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, ὁ θεῖος φωτισμός καί ἀποκτᾶ διάκριση. Τότε σέ κάθε περίπτωση βλέπει καθαρά ποιό εἶναι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί δέν σκοντάφτει στήν πνευματική του πορεία»[158].

Τήν ἀπόκτηση τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ, ὡς καρπό τῆς μετάνοιας, τονίζει ὁ ἅγιος Γέροντας σέ κάθε εὐκαιρία στά πνευματικά του τέκνα καί στούς προσκυνητές, πού πολλές φορές παραξενεύονται γιά τήν ἐπιμονή του σ᾽αὐτήν τήν πνευματική πράξη. Πολύ χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἀπάντηση, πού δίνει σέ κάποιον, πού ἐπιμένει, νά διαπιστώσει στόν Γέροντα Παΐσιο τά σημάδια τῆς ἁγιότητας, πού ἄκουσε ὅτι ἔχει, προσπαθώντας νά πληροφορηθεῖ σέ ποιά πνευματική κατάσταση εὑρίσκεται. Ὁ ταπεινός μοναχός ἐξηγεῖ τί ἐργασία κάνει, δείχνοντας τή βαθμιαία καί σταθερή πνευματική ἐξέλιξη, πού ἐξασφαλίζει ἡ μετάνοια: «Ζητῶ ἀπό τόν Θεό νά γνωρίσω τόν ἑαυτό μου. Ἄν γνωρίσω τόν ἑαυτό μου, θἄχω μετάνοια. Ἄν ἔρθη ἡ μετάνοια, θἄρθει ἡ ταπείνωση, μετά ἡ χάρι. Γι᾽ αὐτό ζητῶ μετάνοια, μετάνοια, μετάνοια. Μετά ὁ

---

155 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σσ. 343-347.

156 Ὅ. π., σ. 350.

157 Σέ ἀντίθεση μέ αὐτά πού προσφέρει ἡ ὀρθόδοξη πνευματικότητα, ἡ ἁπλή ἀνθρώπινη προσπάθεια ἀγγίζει ἐπιφανειακά τήν οὐσία τῶν προβλημάτων, χαρακτηριστικό εἶναι αὐτό, πού μᾶς λέει ὁ Ἅγιος: «Οἱ Εὐρωπαῖοι καπακώνουν τήν συνείδησή τους καί μετά ζοῦν σέ μιά κατάσταση, πού οὔτε ἔχουν τίποτε, οὔτε καλά εἶναι». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 407.

158 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 306.

Θεός στέλνει τήν χάρι Του»[159]. Ἡ ἐπανάληψη τῆς λέξης «μετάνοια» στό παραπάνω κείμενο εἶναι μιά ἀπόδειξη ὅτι, γιά κανένα ἄλλο θέμα δέν δίνει τέτοια βαρύτητα, ὅσο γι᾽αὐτή τήν πνευματική πράξη, πού ἐξασφαλίζει τήν πορεία πρός τά ἄνω, πορεία δηλαδή πρός τήν πνευματική τελείωση[160].

Ἡ ἀλλαγή μέν τοῦ ἀνθρώπου μέ τή μετάνοια ἔχει προσωπικό χαρακτήρα, ἀλλά οἱ διαστάσεις τῶν ἀποτελεσμάτων της εἶναι παγκόσμιες. Τό νά διορθώσει κάποιος τόν ἑαυτό του σημαίνει ὅτι διορθώνει ἕνα κομμάτι τῆς Ἐκκλησίας καί ἔτσι συμβάλει στήν τελειοποίηση τοῦ πληρώματός της, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ[161].

Ἡ μετάνοια, πού ὁδηγεῖ στήν καθαρή ἐξομολόγηση κατά τόν μεγάλο Ἁγιορείτη, ἔχει προπαρασκευαστικό χαρακτήρα γιά τή μετοχή τοῦ πιστοῦ στό Μυστήριο τῆς Θείας Κοινωνίας, ὡς τοῦ τελειότερου τρόπου ἑνώσεως μέ τήν κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας, τό Χριστό. Τά δάκρυα τῆς μετανοίας καθαρίζουν τόν πιστό ἀπό τίς προσωπικές ἁμαρτίες του, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων θυσιάστηκε ὁ Χριστός.

Ἐμφορούμενος ἀπό τό αὐτό Ἅγιο Πνεῦμα, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος διδάσκει ὅτι, ἡ Θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ τήν ὁλοκλήρωση τῆς κοινωνίας καί τήν πραγματική μετοχή τῶν πιστῶν στόν Χριστό, ἡ ὁποία ἀρχίζει μέ τήν εἰσοδό τους διά τοῦ βαπτίσματος στό Σῶμα του τήν Ἐκκλησία. Τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου τρέφουν τούς πιστούς καί ταυτόχρονα τούς βοηθοῦν νά καλλιεργήσουν τό δεσμό συγγένειας μέ τό Χριστό καί μεταξύ τους, ἀφοῦ ἀποτελοῦν μέλη τοῦ Σώματός Του[162].

Ἔχουν καταγραφεῖ περιστατικά, τά ὁποῖα φανερώνουν τή μεγάλη εὐλάβεια καί προσοχή τοῦ Ἁγίου στή Θεία Κοινωνία, καθώς καί τήν ἀπερίγραπτη χαρά, πού νιώθει ὅταν κοινωνάει τά Ἄχραντα Μυστήρια. Αὐτά τά βιώματά του ἀποτελοῦν μιά ἀκόμη ἀπόδειξη τῆς χριστοκεντρικῆς ζωῆς του, στήν ὁποία ἡ μετάληψη τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων ἀποτελεῖ τό ἐπιστέγασμα τῆς συνεχοῦς ἑνώσεώς του μέ τό Χριστό διά μέσου ὅλων τῶν αἰσθήσεών του[163].

Ἡ Θεία Κοινωνία, μαζί μέ τά ὑπόλοιπα ἁγιαστικά μέσα πού ἔχει στή διάθεση του ὁ πιστός -τό Βάπτισμα, τό Χρίσμα, τή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς- ὅταν ἐμπιστεύεται τά πάντα καί τούς πάντες στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ,

---

[159] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 403-404.

[160] Γιά τήν μετάνοια, ὡς δημιουργική δύναμη στήν πορεία πρός τό μέλλον, βλ. Γεωργίου Ἰ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ἠθική Ι. Εἰσαγωγή - Γενικές ἀρχές. Σύγχρονη προβληματική*, Δεύτερη ἔκδοση βελτιωμένη, Ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ Θεσσαλονίκη 2009, σ. 198.

[161] Ὅ. π., σ. 688.

[162] "Καθάπερ γάρ τό σῶμα ἐκεῖνο ἥνωται τῷ Χριστῷ, οὕτω καί ἡμεῖς αὐτῷ διά τοῦ ἄρτου τούτου ἑνούμεθα". Βλ. *Εἰς Α΄Κορ. Ὁμιλία 24, 2.* PG 61, 397.

[163] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 181˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 165.

ἐξασφαλίζουν σ᾽ αὐτόν μιά ζωή, ἀσφαλή, προστατευμένη ἀπό κάθε κακό. Παρ᾽ ὅλα αὐτά, παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Γέροντας μέ λύπη, ὑπάρχουν χριστιανοί πού, ἄν καί ἔχουν στή διάθεσή τους ὅλα αὐτά, φοβοῦνται καί ἀγχώνονται λόγῳ κάποιων κινδύνων, ὅπως ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος, ἡ δηλητηρίαση τῶν τροφίμων κ.λπ., παραμένοντας σέ ἕνα ἀνώριμο πνευματικό στάδιο[164].

Ἡ μεγαλύτερη προστασία, πού προσφέρει σέ μᾶς τούς πιστούς, ἡ Θεία Κοινωνία, εἶναι ἔναντι τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν μας, οἱ ὁποῖοι βάζουν σέ κίνδυνο τή σωτηρία μας. Γι᾽ αὐτό τό λόγο, βλέπουμε συχνά τόν Ἅγιο Παΐσιο νά ἐνθαρρύνει τούς πιστούς νά μή φοβοῦνται, ἐπειδή «Σέ ἕναν πού είναι πιστός, ἐκκλησιάζεται, ἐξομολογεῖται, κοινωνάει, ὁ διάβολος δέν ἔχει καμμιά δύναμη, καμμιά ἐξουσία»[165].

Προετοιμασμένοι καταλλήλως, μέ τή μετάνοια καί τήν ἐξομολόγηση καί προσέχοντας τή ζωή τους, οἱ πιστοί πρέπει νά συμμετέχουν ἐνεργά στή Θεία Λειτουργία, κοινωνώντας ὅσο πιό συχνά τούς ἐπιτρέπει ὁ Πνευματικός τους. Ὁ ἅγιος Γέροντας ἐπιμένει νά ὑπάρχουν πάντα ἄνθρωποι, ἔστω καί λίγοι, στή χειρότερη περίπτωση ἕνα παιδί, πού νά κοινωνήσουν, ἀφοῦ μόνον ἔτσι δικαιολογεῖται ἡ τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας[166]. Συμφωνεῖ μέ τή συχνή προσέλευση τοῦ πιστοῦ στή Θεία Κοινωνία, προειδοποιώντας ὅμως ὅτι, πρέπει νά πληροῦνται καί οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις γι᾽ αὐτήν, ὥστε νά γίνουν ὅλα σωστά: «Δέν ἔχει καί τόση σημασία πόσο συχνά κοινωνεῖ κανείς, ἀλλά κυρίως καί τί προετοιμασία ἔχει κάνει στόν ἑαυτό του προηγουμένως καί τό πόσο διατηρεῖ μέσα του τό Χριστό στή συνέχεια[167], θυμίζοντάς μας τό λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «δοκιμαζέτω δέ ἄνθρωπος ἑαυτόν καί οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καί ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω» (Α᾽ Κορ. 11, 28).

Παρατηρώντας μέ προσοχή ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος, γιά νά ὠφεληθεῖ πνευματικά, τούς ἐνάρετους γέροντες τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῶν ὁποίων, ὡς καλή μέλισσα συλλέγει τό μέλι πού μάζεψαν στήν ἡσυχία, γιά νά τό μοιραστεῖ μαζί μας, δημοσιεύοντας τό βίο τους, δείχνει μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τή μυστηριακή

---

164 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 280. Γιά τό θεραπευτικό ρόλο τῆς Θείας Κοινωνίας, βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σ. 333.

165 Ὅ. π., σ. 53.

166 Ὅ. π., σσ. 331-333. Ὡς προετοιμασία γιά τή Θεία Κοινωνία, ὁ Ἅγιος Γέροντας προβάλει καί τή νηστεία, ὡς τρόπο ἐξαγνισμοῦ, ἐπικρίνοντας τούς Δυτικούς γιά τήν ἐλαφρότητα μέ τήν ὁποία ἀντιμετωπίζουν τή «Θεία Κοινωνία τους» νηστεύοντας μιά ὥρα πρίν κοινωνήσουν. Ἀναρωτιέται ρητορικά: «Θά πᾶμε κι ἐμεῖς μέ αὐτό τό πνεῦμα; Νά εὐλογοῦμε τίς ἀδυναμίες μας, τίς πτώσεις μας; Δέν ἔχουμε δικαίωμα γιά τίς ἀδυναμίες μας νά κάνουμε ἕναν Χριστιανισμό στά μέτρα μας». Ὅ. π., σ. 360.

167 Διονυσίου Φαρασιώτη, *Οἱ γκουρού*, σ. 327.

τους ζωή, τονίζοντας, ὅπου βρίσκει λεπτομέρειες, τή σημασία τῆς Θείας Κοινωνίας στήν πνευματική τους πορεία[168].

Ὁ Ἅγιος γνωρίζει ὅτι μιά ἀπό τίς διαφορές τῶν Ὀρθοδόξων μέ τούς παπικούς εἶναι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἀντιμετωπίζουμε τή Θεία Κοινωνία. Οἱ Ὀρθόδοξοι βασιζόμενοι στήν πίστη, ἐπιτρέπει ὁ Θεός γιά διάφορους λόγους, πολλές φορές νά δοῦν μέ τά αἰσθητά μάτια τους τή Σάρκα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου στήν ἁγία Λαβίδα ἤ νά Τά αἰσθανθοῦν στό στόμα τους. Οἱ ρωμαιοκαθολικοί, ἀντιμετωπίζοντας τό θέμα μέ τόν ὀρθολογισμό τους καί τήν ἀνθρώπινη λογική τους, φθάνουν στό σημείο «νά ἐξετάσουν τήν Θεία Κοινωνία στό Χημεῖο, γιά νά δοῦν ἄν πράγματι εἶναι Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ»[169].

1. 3. Ἐσχατολογία

Μέ τό βλέμμα του μπροστά, στραμμένο πρός τό μέλλον, ἔχοντας ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος ὅτι, ἐμεῖς οἱ παλαιότεροι, ἑτοιμάζουμε καί καθορίζουμε τήν μελλοντική πορεία τῆς ἱστορίας καί τοῦ κόσμου διδάσκει, νουθετεῖ, προτρέπει ὁ ἅγιος Γέροντας τά πλήθη τοῦ κόσμου, πού ἔρχονται σ᾽ αὐτόν. Σύμφωνα μέ αὐτόν, ὁ αὐριανός κόσμος εἶναι ὁ καρπός τῶν σημερινῶν πράξεών μας. Ἡ ἔλλειψη τῆς πίστεως, ἡ ἀποστασία, ἡ ἀνηθικότητα εἶναι τά πραγματικά αἴτια τά ὁποῖα ἐπισπεύδουν τό τέλος τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἡ μετάνοια μπορεῖ εἴτε νά σταματήσει εἴτε νά ἀναβάλει τουλάχιστον τά ἀναπόφευκτα - κατά τήν κοινή γνώμη - γεγονότα[170].

Ἡ ἐσχατολογία στόν ἅγιο Παΐσιο ἀποτελεῖ ἕναν ἀπό τούς τρεῖς παράγοντες στό τρίπτυχο: Θεός - ἄνθρωπος - διάβολος. Μόνο τό καλό (ἡ σχέση Θεός - ἄνθρωπος) μπορεῖ νά ἐξουδετερώνει τή δύναμη τοῦ κακοῦ, πού ὑλοποιεῖται διά τῆς ἁμαρτίας (ἡ σχέση διάβολος - ἄνθρωπος). Ἡ προσωπική σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό δέν χάνεται ἐντελῶς, ὅσο καί ἄν φαίνεται ἀπελπιστική ἡ κατάσταση τοῦ γενικοῦ συνόλου. Κάθε ἄνθρωπος καλεῖται νά καλλιεργήσει μιά καθαρή κοινωνία μέ τό Θεό διά μέσου τῆς σωστῆς πίστης

[168] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἁγιορεῖται Πατέρες*, σσ. 27, 42, 44, 45, 78, 83 κ.λπ.
[169] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α᾽*, σ. 226.
[170] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σσ. 352-356.

του[171] καί τῆς ὑπομονῆς του ἔναντι τῶν πειρασμῶν, πού προσπαθοῦν νά τόν ἀπομακρύνουν ἀπό Αὐτόν. «Τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ εἶναι νά χρησιμοποιεῖ τό κακό πού κάνει ὁ σατανᾶς, ὥστε νά καταλήγει τελικά σέ καλό» θά πεῖ ὁ Γέροντας, τονίζοντας μέ αὐτόν τόν τρόπο ὅτι, ὁ τελευταῖος λόγος ἀνήκει πάντα στό Θεό[172].

Οἱ θέσεις τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου συμπίπτουν καί πολλές φορές στηρίζονται σέ παλαιότερες προφητεῖες, εἴτε Γραφικές εἴτε ἁγίων, ὅπως τῶν : Μεθοδίου ἐπισκόπου Πατάρων, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου καί ἄλλων[173].

Ἀπό τίς μαρτυρίες τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν του μαθαίνουμε ὅτι, ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος εἶναι ἕνας ἀπό τούς λίγους, πού προσπαθεῖ νά ἀπαντήσει στίς ἀνησυχίες τῶν πιστῶν, τήν ἐποχή πού στήν Ἑλλάδα ἐμφανίζονται τά πρῶτα σημεῖα τῆς προσπάθειας κάποιων νά ἐπιβληθεῖ τό νέο ὕποπτο σύστημα φακελώματος, πού βασίζεται στό γνωστό «δυσώνυμο» ἀριθμό τοῦ «θηρίου» τό 666[174] (κάρτες, ταυτότητα καί τελικά τό σφράγισμα). Παρατηροῦμε ὅτι, τό μήνυμα τοῦ ἁγίου γιά αὐτά πού πρόκειται νά συμβοῦν ἔχει πίστη στό Θεό καί ἐλπίδα. Δέν φοβίζει τούς πιστούς, ἀλλά τούς προετοιμάζει γιά τίς δυσκολίες, πού θά ἀντιμετωπίσουν καί τούς ἐνθαρρύνει, ὑπενθυμίζοντας τή μαρτυρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς γιά τή συντόμευση ἐκείνων τῶν χαλεπῶν ἡμερῶν γιά τό χατήρι τῶν ἐκλεκτῶν[175] . Οἱ ἀποκαλύψεις του[176] κάνουν μεγάλη ἐντύπωση στούς μαθητές του, γιά τούς ὁποίους ἡ τελική νίκη τοῦ καλοῦ γίνεται σύνθημα ζωῆς καί κινητήρια δύναμη στήν πνευματική θεώρηση τῆς ζωῆς[177].

Γιά νά δώσουμε μιά ὁλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τό τί σημαίνει ἐσχατολογία κατά τόν ἅγιο Παΐσιο πρέπει νά ἔχουμε ὑπόψη μας κάποιες λέξεις-κλειδιά πού συσχετίζονται τόσο μέ τό ἐγγύς μέλλον, ὅσο καί μέ τό μακρινό. Στήν πρώτη φάση, τῆς ὁποίας τό χρονικό ὅριο δέν φανερώνεται,

---

[171] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, Μαρτυρίες προσκυνητῶν, σ. 424.

[172] Ὅ. π., σ. 338. Πρβλ. καί Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ πατήρ Παΐσιος*, σ. 186.

[173] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 461.

[174] *Ἀποκ.* 13, 18.

[175] *Ματθ.* 24, 22.

[176] Ἡ πλάνη πού θά φέρει ὁ Ἀντίχριστος καί ἡ σύγχυση πού θά ἐπικρατεῖ τότε, θά κάνει τούς ἀνθρώπους νά ἀναζητοῦν ἕνα Μεσσία γιά νά τούς σώσει. Τότε θά παρουσιάσουν κάποιο πού θά ἰσχυριστεῖ: «Ἐγώ εἶμαι ὁ Ἰμάμης, ἐγώ εἶμαι ὁ πέμπτος Βούδδας, ἐγώ εἶμαι ὁ Χριστός, πού περιμένουν οἱ Χριστιανοί, ἐγώ εἶμαι αὐτός πού περιμένουν οἱ Ἰεχωβάδες, ἐγώ εἶμαι ὁ Μεσσίας τῶν Ἑβραίων». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι* Β΄, σ. 176. Περισσότερες πληροφορίες βλ. στό Pr. Dr. Ioan Mircea, "A doua Venire a Domnului, Parusia", στό *Îndrumări Misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, σ. 910.

[177] Βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ταξίδι*, σ. 63. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 299.

ἀναφέρονται πολλά στοιχεῖα, πού ἤδη βρίσκονται σέ ἐξέλιξη: πόλεμοι, ἀκαταστασίες, πολιτική ἀστάθεια, φτώχεια, αὔξηση τῆς ἀνηθικότητας, κυριαρχία τοῦ ψέματος καί τῆς διαφθορᾶς, διωγμός τῶν χριστιανῶν, μαγεία, σατανισμός, ἀποστασία, οἰκουμενισμός, μιά θρησκεία, ἕνα κράτος, κοινή ἀγορά, ἀκραῖος περιορισμός καί ἐξαφάνιση τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων[178]. Ἡ δεύτερη φάση περιέχει ὀδυνηρές καταστάσεις, γιά τίς ὁποῖες γίνεται λόγος στήν Ἐκκλησία ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Χριστοῦ, ὡς σημεῖα τῶν καιρῶν: 666, σφράγισμα, ἄρνηση, Ἀντίχριστος[179].

Ἡ συμβολή τοῦ ἁγίου Παϊσίου στή διασάφηση τῶν ἐσχατολογικών θεμάτων εἶναι πολύ σημαντική. Χρησιμοποιώντας ἕνα εὐκολονόητο λεξιλόγιο καί σύγχρονες ἔννοιες, ἐπεξηγεῖ τήν χρονολογική ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, προσφέροντας σημαντικές ἱστορικές λεπτομέρειες. Ἔτσι, γιά παράδειγμα, ἀναφερόμενος στή σταδιακή ἐπιβολή τοῦ σφραγίσματος, προειδοποιεῖ: «Μετά λοιπόν ἀπό τήν κάρτα, καί τήν ταυτότητα, ''τό φακέλλωμα'' γιά νά προχωρήσουν πονηρά στό σφράγισμα, θά λένε συνέχεια στήν τηλεόραση, ὅτι πῆρε κάποιος τήν κάρτα τοῦ δείνα, καί τοῦ σήκωσε τά χρήματα ἀπό τήν τράπεζα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, θά διαφημίζουν ''τό τέλειο σύστημα'' τό σφράγισμα στό χέρι ἤ στό μέτωπο μέ ἀκτίνες λέϊζερ, πού δέν θά διακρίνεται ἐξωτερικά, μέ τό 666 τό ὄνομα τοῦ ἀντιχρίστου»[180]. Ἐπίσης, γιά τόν ἀριθμό 666, δίνει πληροφορίες ἄγνωστες γιά τούς περισσότερους ἀκροατές του: «Ἐπειδή, λοιπόν, οἱ Ἑβραῖοι στόν καιρό τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶχαν μέ διάφορους πολέμους ὑποτάξει πολλούς λαούς, ἤθελαν τότε νά τούς ἐπιβάλουν μιά ἐθνική φορολογία συγκεκριμένη γιά ὅλους τούς λαούς πού θά δήλωνε ὑποτέλεια καί τότε ὅρισαν ὅτι ἡ ἐθνική τους φορολογία γιά τά ἔθνη θά ἦταν συγκεκριμένη. Γράφει, λοιπόν, ἡ Παλαιά Διαθήκη: Ὁ χρυσός ὁ ὁποῖος κάθε ἔτος εἰσήρχετο εἰς τό ταμεῖον τοῦ Σολομῶντος ἦταν ἑξακόσια ἑξήκοντα ἕξ τάλαντα χρυσοῦ. ''Καί ἦν ὁ σταθμός τοῦ χρυσίου τοῦ ἐνεχθέντος τῷ Σαλωμών ἐν ἐνιαυτῷ ἑνί ἑξακόσια ἑξήκοντα ἕξ τάλαντα χρυσίου...'' (Παραλειπομένων

---

178 Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 457.

179 Ἐνδεικτικά βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 297-301.

180 Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 188. Βλ. καί τό φυλλάδιο *Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου (1924-1994). Ἀντίχριστος - 666 - Κάρτες - Ταυτότητες - Χάραγμα*, Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ βιβλίου: Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Α' (6η ἔκδοση), στά ὁποῖο ἀναδημοσιεύεται τό γραμμένο μέ τό χέρι κείμενο τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου «Σημεῖα τῶν καιρῶν», γραμμένο τό 1987, καθώς καί ἕνα ἀπόσπασμα τῆς Ἐγκυκλίου 2641 τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ, τό ἐπίσημο δελτίον της, τεῦχος 15ης Φεβρουαρίου 1998, ἀρ. 4, ὅπου τονίζεται ἡ ἀρνητική στάση τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας ἀπέναντι στή χρήση τοῦ ἀριθμοῦ 666 στίς νέες ἠλεκτρονικές ταυτότητες. Ὁ καθοριστικός ρόλος τῆς θέσεως τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου πάνω στό θέμα εἶναι φανερώτατος.

Β' κεφ. Θ' στιχ. 13), ἐπίσης καί (Βασιλειῶν Γ' κεφ. Ι'στιχ. 14). Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι αὐτός ὁ ἀριθμός δέν εἶναι τυχαῖος, ἀλλά ἀποσκοπεῖ στό ἐθνικό συμφέρον τῶν Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι δέν πίστεψαν στόν Κύριό μας καί γι᾽ αὐτό θεωροῦν τίς προφητεῖες ἐκεῖνες ἀνεκπλήρωτες. Θά πλανηθοῦν, λοιπόν, κάνοντας μεσσία τους τόν ἀντίχριστο, μέ τόν ὁποῖο ἐλπίζουν ὅτι θά ὑποτάξουν ὅλον τόν κόσμο. Κι ἔτσι ὡς συγκεκριμένο ἀριθμό ὑποτέλειας βάζουν πάλι τόν παλιό ἐθνικό φορολογικό ἀριθμό, πού εἶναι 666 (ἑξακόσια ἑξήντα ἕξ), τόν ὁποῖο εἶχαν ἐπιβάλλει καί τότε, παλιά, στούς ὑποταγμένους λαούς. Γι᾽ αὐτούς, λοιπόν, εἶναι ἱερός ἀριθμός, πού συνδέεται μέ τήν παλιά ἔνδοξη πατρίδα τους, τότε πού ὁ ἑβραϊκός λαός ἦταν ὁ κατ᾽ ἐξοχήν ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ. Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος πού δέν θέλουν νά τόν ἀλλάξουν»[181].

Ὁ ἅγιος Γέροντας διευκρινίζει ὅτι, τό τέλος τοῦ κόσμου καί ἡ Δευτέρα Παρουσία δέν θά ἀκολουθήσουν ἀμέσως μετά τά δύσκολα χρόνια τοῦ σφραγίσματος, ἀλλά ὕστερα ἀπό κάποιο χρονικό διάστημα, κατά τό ὁποῖο ὁ κόσμος θά παρουσιάσει μιά ριζική ἀλλαγή πρός τό καλό καί τό Θεό[182]. Τά γεγονότα, πού συνδέονται μέ τόν ἐρχομό τοῦ ἀντιχρίστου εἶναι «μία μπόρα», «θεία ἐπέμβαση» καί ὄχι εἰσαγωγή στή Δευτέρα Παρουσία, ὅπως ἑρμηνεύονται κατά λάθος τρόπο ἀπό πολλούς[183].

Πιό συγκεκριμένα, ἡ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων τῆς δεύτερης φάσης θά εἶναι ἡ ἑξῆς: ἀποκορύφωση ὅλων τῶν προαναφερθέντων δυσκολιῶν θά ἀποτελέσει τό «στρίμωγμα», πού θά διαρκέσει τρία-τριάμισι χρόνια. Ἄν καί οἱ ἀληθινοί πιστοί θά ὑποστοῦν μεγάλες δοκιμασίες, θά ἔχουν ὅμως εἰδική ὑποστήριξη ἀπό τό Θεό. Ὅλα θά δείχνουν μιά κατοχή τοῦ ἀντιχρίστου σατανᾶ, ἀλλά στό τέλος αὐτός θά νικηθεῖ ἀπό τόν Χριστό. Ἡ νίκη τοῦ Χριστοῦ θά συγκλονίσει ὅλα τά ἔθνη καί θά γίνει ἡ μεγάλη μεταστροφή τοῦ κόσμου πρός τό Θεό «γιά πολλά χρόνια»[184]. Θά εἶναι ἡ μεγάλη εὐκαιρία γιά ὅλους νά πιστέψουν καί νά σωθοῦν: «Θά ἐπιστρέψουν στόν Χριστόν καί θά ἔρθη μιά πνευματική γαλήνη σέ ὅλη τήν οἰκουμένη γιά πολλά χρόνια. Μερικοί συνδυάζουν μέ αὐτήν τήν ἐπέμβαση τοῦ Χριστοῦ τήν Δευτέρα Παρουσία. Ἐγώ

---

[181] Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Σκεῦος ἐκλογῆς*, σσ. 225-226.

[182] *Ματθ*. 24, 14.

[183] «Θά γίνουν πράγματα, πού θά συγκλονιστοῦν τά ἔθνη. Δέ θά εἶναι ἡ Δευτέρα Παρουσία ἀλλά θεία ἐπέμβαση. Θά ψάχνουν οἱ ἄνθρωποι νά βροῦν κάποιον νά τούς μιλήσει γιά τό Χριστό. Θά σέ τραβᾶν ἀπό τό χέρι. Ἔλα ἐδῶ, κάτσε νά μοῦ πεῖς γιά τό Χριστό». Βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ Πατήρ Παΐσιος*, σ. 141. Βλ. καί Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 436.

[184] Ὁ Ἅγιος Γέροντας, γνωρίζοντας τόν συμβολικό χαρακτήρα τῶν ἀριθμῶν, πού ἀναφέρονται στίς προφητεῖες τῆς Ἁγίας Γραφῆς (*Ἀποκάλυψη* 20, 2-3), ἀποφεύγει νά ἀναφέρει ἐδῶ ἕνα συγκεκριμένο ἀριθμό ἐτῶν.

δέν μπορῶ νά τό πῶ. Ὁ λογισμός μοῦ λέει ὅτι δέν θά εἶναι ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἔρθη ὁ Κριτής, ἀλλά μιά ἐπέμβαση τοῦ Χριστοῦ, γιατί εἶναι τόσα γεγονότα πού δέν ἔχουν γίνει ἀκόμα. Θά ἐπέμβη ὁ Χριστός, θά δώση μιά σφαλιάρα σέ ὅλο τό σύστημα, θά πατάξη ὅλο τό κακό καί θά βγάλη τό καλό τελικά. Θά γεμίσουν οἱ δρόμοι προσκυνητάρια. ... Ἔτσι, θά κηρυχθῆ τό Εὐαγγέλιο σέ ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη καί τότε ὁ Χριστός θά ἔρθη ὡς κριτής νά κρίνη τόν κόσμο. Ἄλλο Κρίση, ἄλλο μιά ἐπέμβαση τοῦ Χριστοῦ, γιά νά βοηθήση τό πλάσμα Του»[185].

Οἱ περιορισμοί καί οἱ ἐξαναγκασμοί στούς ὁποίους θά προσφεύγουν οἱ ἐχθροί τοῦ Θεοῦ καί οἱ ὁποῖοι μέ τόν τρόπο αὐτό θά φανερώνουν συνεχῶς καί περισσότερο τόν ἀληθινό ἑαυτό τους, θά δώσουν τή δυνατότητα νά ἐκδηλωθοῦν οἱ ἐσωτερικές προθέσεις καί πεποιθήσεις ὅλων[186].

Τά μελλοντικά γεγονότα ἐξηγοῦνται ἀπό τό χαρισματοῦχο Γέροντα μέ ἁπλό τρόπο, μέ λεπτομέρειες πού δείχνουν τήν γνώση τῶν σχετικῶν γραφικῶν χωρίων καί τῶν προφητειῶν τῶν προγενεστέρων Ἁγίων καί Γεροντάδων, πού κάνουν λόγο γιά τό θέμα. Ὁ ἅγιος Γέροντας διασαφηνίζει πολλά πράγματα, βοηθώντας τόν ἀκροατή ἤ τόν ἀναγνώστη νά καταλάβει τήν ἐκπλήρωση τῶν προφητευμένων γεγονότων, καθώς καί τίς σύγχρονες ἐξελίξεις. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ τοποθέτησή του ἀπέναντι σ᾽ αὐτά πού ὀνόμασε «σημεῖα τῶν καιρῶν»[187]. Πολλοί μαθαίνουν γιά πρώτη φορά γιατί ἐπιλέχτηκε, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, ὁ ἀριθμός 666 γιά νά χρησιμοποιηθεῖ στό σύγχρονο οἰκονομικό καί κοινωνικό σύστημα, ὁ ὁποῖος θά ἔχει ἄμεση σχέση μέ τό σφράγισμα, τί ἐπιπτώσεις ἔχει ἡ ὑποταγή στήν καινούργια κατάσταση, πῶς νά ἐπιβιώνουν οἱ ἀληθινοί πιστοί στούς δύσκολους καιρούς, ἐφαρμόζοντας καί πάλι τήν ἀγάπη τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ

---

[185] Βλ. Π. Μ. Σωτῆρχος, *Γέρων Παΐσιος, Βίος, Διδαχές, Προφητεῖες, Θαύματα*, Β᾽ ἔκδοση, ἐκδ. Παπαδημητρίου, Αθήνα 2009, σ. 59. Ἡ ἐκτενής παραπομπή ἔχει ὡς σκοπό νά δείξει καθαρά τή θέση τοῦ ἁγίου Παϊσίου γιά τή Δευτέρα Παρουσία. Σημειωτέον ὅτι στήν ἀρχή τοῦ κειμένου προσθέτει χαρακτηριστικά "ὁ λογισμός μοῦ λέει...", ἔκφραση πού χρησιμοποιεῖ συνήθως ὅταν βασίζεται πιό πολύ στήν προσωπική τού ἀντίληψη ἑνός πράγματος, παρά σέ θεϊκή πληροφορία. Περισσότερες λεπτομέρειες γι'αυτόν τόν τρόπο ἔκφρασης βρίσκονται στίς πρώτες σελίδες τῆς ἐργασίας μάς, στό ὑποκεφάλαιο 1.1. "Καθημερινές πνευματικές συζητήσεις".

[186] "Εὐλογημένε, ἄνοιξε ἡ πρώτη σελίδα. Ξεκίνησαν". Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 140.

[187] Τό κείμενο πού ἔγραψε ἰδιοχείρως ὁ Ἅγιος Παΐσιος τό 1987, γιά νά μήν παρεξηγηθοῦν ἤ νά ἀλλαχθοῦν τά λόγια του, κυκλοφόρησε ἀρχικά ὡς μικρό ἀνεξάρτητο βιβλιάριο, γιά νά ἐνταχτεῖ ἀργότερα σέ διάφορα βιβλία, περιοδικά, ἐφημερίδες κ.λπ. Βλ. τήν δημοσίευσή του τό 1994, κατά τή χρονιά τῆς κοιμήσεως τοῦ Ἁγίου στό: Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σσ. 185-192. Βλ. καί Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ πατήρ Παΐσιος*, σσ. 190-196.

ἅγιος Γέροντας βλέπει τήν κανονική πορεία τῆς κοινωνίας μέσα στά πλαίσια τοῦ παραδοσιακοῦ τρόπου ζωῆς, μακριά ἀπό τίς ἠθικές παρεκτροπές πού χαρακτηρίζουν τήν ἀνθρωπότητα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Λέει χαρακτηριστικά: «Μία εἶναι ἡ ἀξία τῆς ζωῆς: ἡ οἰκογένεια! Μόλις σβήσει ἡ οἰκογένεια, θά σβήση καί ὁ κόσμος»[188].

Ἀπό ὅλα τά προαναφερθέντα, παρατηροῦμε τό μεγάλο καί ἐνισχυτικό ρόλο πού κατέχει ὁ ἅγιος Παΐσιος γιά τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο ἐναγωνίως προσπαθεῖ νά ἀφομοιώσει τήν ποιμαντική προσφορά τῶν ἐκπροσώπων της ὅσον ἀφορᾶ τά σημαντικότατα γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς μέλλοντα νά συμβοῦν γεγονότα. Ὁ «τῆς ἐνθέου ἀγάπης τό πῦρ δεξάμενος»[189] σύγχρονος προφήτης εὐστόχως μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ, ὡς ὁ ἅγιος τῆς ἐλπίδας καί τῆς παρηγοριᾶς, πού μέ τό ἔργο του ἑρμηνεύει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ στίς ἡμέρες μας καί καθοδηγεῖ τό ποίμνιο τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νά τοποθετηθεῖ καταλλήλως.

2. Πνευματική ζωή

2.1. Πάθη καί ἀρετές στήν πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου

2.1.1. Κάθαρση

Τό θέμα τῆς πνευματικῆς τελειώσεως ἀπασχολεῖ ἀνέκαθεν τούς Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, ἀπό τούς Ἁγίους Πατέρες μέχρι τούς συγχρόνους Πνευματικούς. Ἀπό αὐτούς, μερικοί μᾶς παρέδωσαν μέ τά συγγράμματά τους μιά ὁλοκληρωμένη μέθοδο, γιά τήν πνευματική πορεία μας. Οἱ περισσότεροι διάσπαρτα, καταθέτοντας τήν πεῖρα τους στόν ἀγώνα τους γιά τήν πνευματική τελείωσή τους, μᾶς ἔδωσαν σημαντικά στοιχεῖα, ὁδοδεῖκτες, οἱ ὁποῖοι συμβάλλουν, ὥστε νά βαδίσουμε καί ἐμεῖς ἀπλανῶς τόν Ὀρθόδοξο δρόμο τῆς πνευματικῆς τελειώσεως.

Ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀνήκει στή δεύτερη κατηγορία. Ἀσχολεῖται τά μέγιστα μέ τό θέμα, ἀλλά μέ ἕνα τρόπο ἐμπειρικό, βιωματικό καί ἐλεύθερο ἀπό κάθε

---

[188] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Β΄, σ. 320.

[189] Ἀπολυτίκιον, ἀπό τόν *Παρακλητικόν Κανόνα εἰς τόν Ὅσιον Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην* τοῦ Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2015, σ. 6.

συστηματοποίηση καί ταξινόμηση. Ἄν καί δέν ἦταν ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων[190], κατάφερε νά μᾶς δώσει μέ τίς περιστατικές ὁμιλίες του, πού καταγράφηκαν, καί τά κείμενά του, μιά ὁλοκληρωμένη διδασκαλία γιά τό πῶς προχωρᾶ ὁ ἄνθρωπος ἀπό τό στάδιο τοῦ κατ᾽ εἰκόνα στό καθ᾽ ὁμοίωση. Δηλαδή, ποιά εἶναι τά βήματα, πού πρέπει νά κάνει κάποιος στήν συνεχή προσπάθειά του, νά φθάσει στήν πνευματική τελειότητα. Οἱ ἀπαντήσεις του στίς ἐρωτήσεις τῶν προσκυνητῶν, οἱ ἐπιστολές του καί οἱ καταγραμμένες ὁμιλίες του μᾶς δίνουν τή δυνατότητα, νά γνωρίζουμε λεπτομερῶς τή στάση του ἀπέναντι σ᾽ αὐτό τό μεῖζον θέμα, τό ὁποῖο ἔχει ἄμεση σχέση μέ τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου[191].

Ἔχοντας ὑπ᾽ ὄψη μας τήν σπουδαιότητα τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς τοῦ ἁγίου Παϊσίου, θεωρήσαμε καλό, νά πραγματευθοῦμε τό θέμα αὐτό, πρῶτα, παραθέτοντας ταυτόχρονα καί τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, πού εἶναι γενικῶς ἀναγνωρισμένοι γιά τήν πρωτοπορία τους.

Τά τρία στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως μέ τά ὁποῖα συμφωνοῦν οἱ περισσότεροι Ἅγιοι Πατέρες καί Ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς εἶναι ἡ κάθαρση, ἡ θεωρία (φωτισμός) καί ἡ ἕνωση μέ τό Θεό (θέωση) [192]. Ἡ ἀρχή τῆς πνευματικῆς ἀνόδου γίνεται διά τῆς καθάρσεως ἐκ τῶν παθῶν. Αὐτή ἡ προσπάθεια συνοδεύεται μέ τήν ταυτόχρονη ἐφαρμογή τῶν ἀρετῶν. Δέν ὑπάρχει μιά χρονολογική ἀλληλοδιαδοχή τῶν δύο κινήσεων, δηλαδή δέν γίνεται ἀρχικά ἡ ἐκρίζωση ὅλων τῶν παθῶν καί στή συνέχεια ἡ καλλιέργεια ὅλων τῶν ἀρετῶν. Οἱ δύο κινήσεις γίνονται ταυτόχρονα, ὡς ἑνιαῖο πνευματικό ἔργο στόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου[193].

---

[190] Παρ᾽ὅλα αὐτά ἄφησε στήν Ἐκκλησία ἁγιολογικά κείμενα, πού ἐντάχτηκαν πολύ γρήγορα στόν χῶρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Βλ. στούς *Βίους*, πού ἔχει συντάξει, τή δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νά τελειοποιηθεῖ πνευματικά: *Ὁ Ὅσιος Ἀρσένιος*, *Ὁ Χατζη-Γεώργης*, *Ἁγιορεῖται Πατέρες καί Ἁγιορείτικα*. Γιά τήν ἔλλειψη συστηματοποίησης τῆς διδασκαλίας του, βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, *Οἰκογενειακή ζωή*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2008, σ. 11˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε'*, σ. 10.

[191] Ἀναφερόμαστε κυρίως στούς ἕξι τόμους μέ γενικό τίτλο: Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου. Λόγοι Α'-ΣΤ', πού ἐξέδωσε τό Ἡσυχαστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στή Σουρωτή Θεσσλονίκης, μεταξύ 1998 και 2012.

[192] Ἀπό αὐτούς ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης, τόν Ὠριγένη, τόν Φίλωνα, τόν Νικήτα Στηθᾶτο. Βλ. Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατά Νικήταν Στηθᾶτον*, στά «Ἀνάλεκτα Βλατάδων» 11, Πατριαρχικόν Ἵδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 3.

[193] Αὐτό ἰσχύει στήν ἀρχή τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος. Ὑπάρχει ὅμως στούς πολύ προχωρημένους καί ἁγίους ἀνθρώπους ἡ δυνατότητα νά φθάσουν, μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ, στήν ἀπάθεια καί τότε δέν ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν παθῶν, ἀλλά καλλιεργοῦν μόνο τίς ἀρετές, χωρίς ὅμως νά σταματήσουν νά προσέχουν τίς προσβολές τοῦ πειρασμοῦ. Ὁ βιογράφος τοῦ

Ἡ δεύτερη φάση στήν πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ θεωρία, δηλαδή ἡ ἀποκάλυψη τῶν ἰδιοτήτων, γνωρισμάτων τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία δέχεται ὅσο εἶναι δυνατόν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς[194]. Σημειώνουμε ὅτι, αὐτό τό στάδιο δέν εἶναι ἕνα ἀπομονωμένο δεύτερο μέρος τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλλά ἀλληλοσυμπλέκεται μέ τό πρῶτο, καθώς ὁ πιστός ἀγωνίζεται, νά καθαρθεῖ ἀπό τά πάθη του καί νά ἐπιτύχει τίς ἀρετές. Ὅσο καθαρίζεται ὁ νοῦς, τόσο δέχεται τίς θεῖες ἀποκαλύψεις. Βλέπει τά νοητά καί φθάνει στήν κατάσταση τῆς ἔκστασης. Ἡ γνώση τήν ὁποία λαμβάνει εἶναι κυρίως δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἀλλά εἶναι καί ἀνάλογη ἐπιβράβευση γιά τούς προσωπικούς του κόπους[195].

Στό τρίτο στάδιο τῆς ἕνωσης μέ τό Θεό φθάνει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ὁ νοῦς του γίνεται τέλειος καί ἡ καρδιά του καθαρή ἀπό κάθε μολυσμό. Στήν προσπάθεια αὐτή, πρέπει νά διατηρήσει τήν παρθενικότητα τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία θά μένει ἁγνή ἀπό ὅλα τά ἁμαρτήματα, φανερά καί ἀφανῆ: «Μετά τή νοερή ἕνωση τῆς καρδιᾶς μέσῳ τῆς χάρης, ὁ νοῦς βλέπει χωρίς πλάνη μέσα σέ φῶς πνευματικό καί τείνει νά φτάσῃ τό ἐπιθυμητό του, πού εἶναι ὁ Θεός, παραιτώντας ὁλότελα τήν αἴσθηση, χωρίς νά τοῦ μένῃ κάποια χροιά ἤ ἕνα ποιόν ἤ κάποια ἐπίδραση ἀπό τίς φαντασίες τῶν αἰσθητῶν» [196]. Σύμφωνα μέ τούς Ἁγίους Πατέρες, ἡ ὑπέρλογη ἕνωση τῆς ψυχῆς μέ τό Θεό εἶναι «τό ἀκρότατο ἀπό ὅλα τά ἐπιθυμητά»[197].

Ἁγίου Παϊσίου, τόν χαρακτηρίζει ὡς «οἶκον ἀπαθείας», πού ἀποτελεῖ ἔνδειξη τῆς ἁγιότητάς του. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 514. Γιά τήν διπλή προσπάθεια καθαρισμοῦ ἀπό τά πάθη καί καλλιέργειας τῶν ἀρετῶν, βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου π. Πέτρου Sidoreac, *Ἡ πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου κατά τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης*, Διπλωματική μεταπτυχιακή ἐργασία πού ὑποβλήθηκε στό Τμῆμα Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2007, σ. 80.

194 Ἔκθαμβος ἀπό τό μεγαλεῖο τῶν ὑπερφυσικῶν ἀποκαλύψεων, πού ἀξιώθηκε νά δεχτεῖ, ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀπορεῖ: «Τί μεγάλα καί ἀνείπωτα εἶναι δυνατόν νά χαρισθοῦν στόν ἄνθρωπο, καί μέ τί τιποτένια ἀσχολούμαστε!». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 242.

195 Ἀνάλογη διδασκαλία ἔχει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Καθ. Γεώργιος Μαντζαρίδης στό βιβλίο του *Παλαμικά*, Ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ, Τρίτη Ἔκδοσις, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 85. Βλ. και Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Β΄ἑκατοντάδα περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμος Β΄, Ε΄ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας Θεσσαλονίκη 2006, σ. 63. Ἐπίσης, βλ. Ἁγίου Καλλίστου τοῦ Καταφυγιώτη, *Περί τῆς ἑνώσεως μέ τό Θεό καί τοῦ θεωρητικοῦ βίου*, Φιλοκαλία τ. Ε΄, σ. 220.

196 Βλ. Ὁσίου Καλλίστου Ἀγγελικούδη, *Περί προσευχῆς*, Φιλοκαλία, τ. Ε΄, σ. 168. Βλ. καί *Λόγος περί τοῦ Ἀββᾶ Φιλήμονος*, Φιλοκαλία, τομ. Β΄, σ. 312. Γιά τίς ἁμαρτίες, πού πρέπει νά ἀποφεύγει ὁ ἄνθρωπος, βλ. Ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, *Περί τῆς πνευματικῆς τελειότητας*, Φιλοκαλία, τομ. Γ΄, σ. 249.

197 Βλ. Ἁγίου Καλλίστου τοῦ Καταφυγιώτη, *Περί τῆς ἑνώσεως μέ τό Θεό καί τοῦ θεωρητικοῦ βίου*, Φιλοκαλία, τόμ. Ε΄, σ. 227.

Σχετικά μέ τό πρῶτο στάδιο τῆς πνευματικῆς τελειότητας, παρατηροῦμε ὅτι, συνεχίζοντας τήν παράδοση τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὁ ἅγιος Παΐσιος δίνει βαρύτητα στό θέμα τῆς καθάρσεως, παρουσιάζοντας ἐκτεταμένη διδασκαλία περί τῶν παθῶν καί τῶν ἀρετῶν, τῶν δύο κεντρικῶν ἀξόνων, πού καθορίζουν τήν πορεία κάθε ψυχῆς πρός τή σωτηρία της. Σ᾽ αὐτό τό πνεῦμα, διδάσκει ὅτι, ἡ πνευματική πρόοδος καί ἡ ἐκπλήρωση τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Χριστοῦ γίνονται μόνο στό βαθμό, πού ἡ ψυχή καθαρίζεται ἀπό τά πάθη της[198] . Οἱ ὁρμές ἤ τά πάθη τοῦ ἀνθρώπου ἐξαγνίζονται καί ἀποκτοῦν ἐκ νέου τήν ἀρχική τους καθαρότητα. Οἱ ὁρμές ὀνομάζονται ἀπό τόν ἅγιο Παΐσιο δυνάμεις: «Ἐγώ τά πάθη τά βλέπω σάν δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Ὁ Θεός δέν δίνει ἐλαττώματα ἀλλά δυνάμεις. (…) Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά γνωρίση τίς δυνάμεις πού ἔχει καί νά τίς στρέψη στό καλό. Ἔτσι θά φθάση, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, σέ καλή πνευματική κατάσταση. Τόν ἐγωισμό λ.χ. νά τόν στρέψη ἐναντίον τοῦ διαβόλου καί νά μήν τό βάζη κάτω, ὅταν πάη καί τόν πειράζη. Τήν τάση γιά φλυαρία νά τήν ἁγιάση καλλιεργώντας τήν εὐχή. Δέν εἶναι καλύτερα νά μιλάη μέ τόν Χριστό καί νά ἁγιάζεται παρά νά φλυαρῆ καί νά ἁμαρτάνη; Ἀνάλογα δηλαδή μέ τό πῶς θά χρησιμοποιήση ὁ ἄνθρωπος τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, μπορεῖ νά γίνη καλός ἤ κακός»[199].

Στό ἴδιο πνεῦμα, ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης διδάσκει ὅτι, ὅλες οἱ ὁρμές τῆς ψυχῆς εἶναι παρμένες ἀπό τήν ἄλογο φύση, ἀλλά συμβάλλουν στό νά ἐκφραστεῖ ἡ λογική δύναμη. Αὐτή, ἡ λογική δύναμη, ὅταν ἡγεμονεύει ἐπί τῆς ἀλόγου, δέν ἀφήνει νά ἐνεργοποιηθεῖ ἡ κακία μέσα μας, φέρνοντας ὡς ἀποτέλεσμα τίς ἑξῆς ἀλλαγές: ὁ φόβος μετατρέπεται σέ ὑπακοή, ὁ θυμός σέ ἀνδρεία, ἡ δειλία σέ ἀσφάλεια, ἡ ὁρμή τῆς ἐπιθυμίας σέ ἁγία ἡδονή[200]. Ἐπίσης, ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής ἐπιμένει στήν διαλεκτική ἀνάμεσα στό λογικό καί τίς αἰσθήσεις, στά πάθη καί στίς ἀρετές: «Καθάπερ ὁ λόγος κρατῶν τῶν παθῶν, ἀρετῆς ὄργανον ποιεῖται τάς αἰσθήσεις· οὕτω καί τά πάθη κρατοῦντα τοῦ λόγου, μορφοῦσι τάς αἰσθήσεις πρός ἁμαρτίαν. Καί χρή νηφόντως σκοπεῖν τε καί μελετᾶν, πῶς ἡ ψυχή τήν καλήν ποιήσεται δεόντως

---

[198] Βλ. Χριστοδούλου Ἱερομονάχου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 127.

[199] Βλ. Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 21-22. Μέ τή μετάθεση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν Θεό ἀσχολεῖται καί ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς στό ἔργο: *Περί παθῶν καί ἀρετῶν καί περί τῶν τικτομένων ἐκ τῆς κατά νοῦν σχολῆς*, βλ. PG 150, 1043-1088, καί στήν 33η Ὁμιλία του: *Περί ἀρετῶν καί τῶν ἀντιθέτων ταύταις παθῶν˙ καί ὅτι κόσμος, οὗ κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστιν, οὐ τά κτίσματά ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾽ οἱ διά τῆς παραχρήσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες αὐτῷ*, βλ. PG 151, 412-424.

[200] Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως*, PG 46, 61 B. Γιά τόν διπλό τρόπο ἀντιμετώπισης τῆς ἡδονῆς καί τῆς ὀδύνης, βλ. Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Τετάρτη ἑκατοντάδα περί ἀγάπης*, P.G. 90, 1048-1080 καί *Φιλοκαλία*, τ. Β', σ. 173 κ.ἑ.

ἀντιστροφήν, τοῖς δι᾽ ὧν τό πρίν ἐπλημμέλει χρωμένη πρός γένεσιν ἀρετῶν καί ὑπόστασιν»[201].

Κατά τόν ἅγιο Παΐσιο, τό πέρασμα ἀπό τήν ἁμαρτία στήν ἀρετή πραγματοποιεῖται, ἀκολουθώντας διάφορες τακτικές. Μπορεῖ νά γίνει σέ κάποιους σταδιακά: «Στήν ἀρχή θυμώνει κανείς μέ τούς ἄλλους· ὕστερα, ἄν ἀγωνισθῆ, θά θυμώνη μέ τό ταγκαλάκι καί στό τέλος φθάνη νά θυμώνη μόνο μέ τόν παλαιό του ἄνθρωπο, μέ τά πάθη του»[202]. Ἄν καί στήν παραπάνω περίπτωση φαίνεται ὅτι, χρειάζεται χρόνος γιά τήν ἀλλαγή τῆς διάθεσης, ὁ ἅγιος Παΐσιος παρουσιάζει καί μιά ἄλλη στρατηγική, ὑποστηρίζοντας σέ ἄλλο σημεῖο ὅτι, ἡ ἀντιμετώπιση καί ἐκκοπή τῶν παθῶν πρέπει νά γίνει μέ πολλή ἀποφασιστικότητα καί μέ γρήγορο τρόπο[203].

Κάνοντας συνεχῶς παραλληλισμούς μέ τήν κατάσταση τοῦ σώματος, ὁ ἅγιος Παΐσιος διδάσκει ὅτι, τά πάθη εἶναι «πνευματικές τοξίνες», πού πρέπει νά ἀποβάλλονται γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς πνευματικῆς ὑγείας[204]. Ὁ πνευματικά ὑγιής ἄνθρωπος ἀντέχει στούς πειρασμούς ἐπειδή ἔχει ἀναμμένη μέσα του μιά θεία φλόγα, μέ τήν ὁποία καίει τίς προσβολές τοῦ διαβόλου καί ἔτσι καθίσταται κατοικητήριο τοῦ Χριστοῦ. Γι᾽αὐτό δέν ἐπηρεάζεται οὔτε ἀπό τά μάγια, οὔτε ἀπό τήν κακία τῶν συνανθρώπων του[205].

Ὁ καλύτερος τρόπος γιά νά γίνει ἡ πνευματική θεραπεία εἶναι νά βλέπει καθένας στόν καθρέφτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν Πατέρων τόν ἑαυτό του, δηλαδή τόν παλαιό του ἄνθρωπο[206]. Ὁ ἅγιος Παΐσιος προσφέρει ὅμως καί μιά ἐναλλακτική λύση: νά καθρεφτίζει καθένας τόν ἑαυτό του στούς ἄλλους, καί μάλιστα, πιό συγκεκριμένα στά ἐλαττώματά τους: «Ἄν δοῦμε λ.χ. στόν

---

201 Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Τρίτη ἑκατοντάδα. Διάφορα κεφάλια περί θεολογίας, Οἰκονομίας, ἀρετῆς καί κακίας*, P.G. 90, 1201Α καί Φιλοκαλία, τ. Β', σ. 146. Γιά τίς εὐεργεσίες πού φέρνει ἡ νίκη τῶν παραλόγων ὁρμῶν, βλ. Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, *Περί τοῦ πένθους ὡς δεύτερης ἐντολῆς, Φιλοκαλία*, τομ Γ', σσ. 89-94.

202 Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 129-130.

203 Ὅ. π., σ. 32 καί σ. 168. Γιά τό θέμα αὐτό καλό εἶναι νά μελετήσουμε ὅλο τό κεφάλαιο «Ὁ ἀγώνας κατά τῶν παθῶν», σσ. 21-48.

204 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σ. 124.

205 Τοῦ αὐτοῦ, Λόγοι Ε, σ. 33.

206 Ὅ. π., σ. 32. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ παρακάτω μαρτυρία, ἡ ὁποία δείχνει τήν ἀποτελεσματικότητα αὐτῆς τῆς μεθόδου: «Ἐπειδή ὁ Γέροντας δέν ἤθελε νά μέ κάνει ἐκεῖνος νά αἰσθανθῶ ὅλη τήν ἐσωτερική ἀκαθαρσία μου, μοῦ συνιστοῦσε νά διαβάζω διάφορα κείμενα Ἁγίων Πατέρων, πού μοῦ ἔδιναν τήν δυνατότητα νά καθρεφτίζομαι καί νά βλέπω μόνος μου τήν ἀσχήμια τῆς ψυχῆς μου και ἔτσι ν᾽ ἀρχίζω, σιγά-σιγά, νά καθαρίζομαι, ἀνάλογα μέ το φιλότιμο πού διέθετα». Βλ. Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 127.

ἄλλον ἕνα ἐλάττωμα, ἀμέσως νά ποῦμε: "γιά νά δῶ, μήπως τό ἔχω κι ἐγώ;" καί ἄν τό ἔχουμε, νά ἀγωνισθοῦμε νά τό κόψουμε"»[207].

Μελετώντας τή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Παϊσίου γιά τά διάφορα πάθη, τά ὁποῖα ταλαιπωροῦν τόν ἄνθρωπο, παρατηροῦμε τήν προσπάθειά του νά τά κατηγοριοποιήσει καί νά προτείνει ἔμπρακτους τρόπους ἀπαλλαγῆς ἀπό τήν κυριαρχία τους.

Ἐπειδή τά πάθη, ὅπως καί οἱ ἀρετές, εἶναι συνδεδεμένα μεταξύ τους ἀποτελώντας μιά ἁλυσίδα, ἡ ἀπαλλαγή ἀπό ἕνα πάθος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀπελευθέρωση μας καί ἀπό ἄλλα συναφῆ, ὅπως καί ἡ ἀπόκτηση μιᾶς ἀρετῆς βοηθᾶ στό νά ἀποκτήσει ὁ ἀγωνιστής ἄνθρωπος καί ἄλλες συναρμοσμένες μέ αὐτή ἀρετές. Τά φιλοκαλικά κείμενα ἐκφράζονται μέ παρόμοιο λεξιλόγιο: «Ἡ κατά Θεόν ζωή εἶναι σάν μία πολύτιμη ἁλυσίδα καί μία χρυσοποίκιλτη σειρά, ὅπου ἡ μία ἀρετή εἶναι δεμένη ἁρμονικά ἀπό τήν ἄλλη, ταιριασμένες ὅλες σέ μία ἑνότητα, καί ὅλες μαζί οἱ ἀρετές συμπληρώνουν ἕνα ἔργο, τό ὁποῖο εἶναι νά θεωθῆ ὁ ἄνθρωπος, πού ζεῖ ἀπόλυτα μέ αὐτές»[208].

Ἀπό τό σύνολο τῶν παθῶν, μερικά ξεχωρίζουν λόγω τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς τους στήν ψυχή, καθώς καί τῆς δυνατότητάς τους νά γεννοῦν ἄλλα πάθη. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι οἱ χαρακτηρισμοί, πού δίνει ὁ ἅγιος Παΐσιος στά πιό σημαντικά ἀπό αὐτά: ἡ φιλαυτία – «τό πρακτορεῖο τῶν παθῶν», ἡ ὑπερηφάνεια – «τό Γενικό Ἐπιτελεῖο τῶν παθῶν», ἡ κατάκριση – «ἡ μεγάλη ἀδικία»[209].

Μιά σύντομη ἐπεξήγηση τῶν τριῶν κυριοτέρων παθῶν σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παΐσιο εἶναι ἡ ἑξῆς: **ἡ φιλαυτία**, δηλαδή ἡ ἀγάπη πρός τόν παλαιό μας ἄνθρωπο, μᾶς κάνει, νά ἀσχολούμαστε ὑπερβολικά μέ τόν ἑαυτό μας, καλλιεργώντας σωματικά ἀλλά καί πνευματικά πάθη, ὅπως: γαστριμαργία,

[207] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σ. 143. Καί στήν περίπτωση τῆς ἀρετῆς, αὐτή ἡ μέθοδος εἶναι πολύ ἀποτελεσματική. Καθρεφτίζουμε τόν ἑαυτό μας στούς εὐλαβεῖς συνανθρώπους μας καί κυρίως στούς Ἁγίους. Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 156-157.

[208] Καλλίστου καί Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων, *Μέθοδος καί κανόνας ἀκριβής γιά ὅσους διαλέγουν τήν ἡσυχαστική καί μοναστική ζωή*, *Φιλοκαλία*, τ. Ε', σ. 27. Βλ. καί Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 32

[209] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 39, 59, 100. Μιά προσπάθεια γιά τήν κατηγοριοποίηση τῶν παθῶν συναντᾶμε σέ πάρα πολλούς Ἁγίους Πατέρες. Π.χ., γιά τόν Ἅγιο Ἡσύχιο τά τρία πάθη, πού τυφλώνουν τήν ψυχή, εἶναι ἡ φιλαργυρία, ἡ κενοδοξία καί ἡ ἡδονή. Βλ. *Πρός τό Θεόδουλο, Λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια*, στο *Φιλοκαλία*, τ. Α', ΣΤ' ἔκδ. Θεσσαλονίκη 2004, σ. 190. Ὁ Ὅσιος Θεόδωρος Ἐδέσσης μιλάει ἐπίσης γιά τρία πάθη, μέσω τῶν ὁποίων γεννιοῦνται ὅλα τά ἄλλα: φιληδονία, φιλαργυρία καί φιλοδοξία. Βλ. *Ἑκατό ψυχωφελῆ κεφάλαια*, *Φιλοκαλία*, τ. Β', σ. 13.

ἐγωισμό, πεῖσμα, ζήλεια[210]· **ἡ ὑπερηφάνεια** «εἶναι κακός ἀγωγός, μονωτικό, πού δέν ἀφήνει τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ νά περάση καί μᾶς ἀπομονώνει ἀπό τόν Θεό» καί ἀποτελεῖ τήν «μεγαλύτερη πνευματική ἀρρώστια»[211], ἐνῶ **ἡ κατάκριση** μαζί μέ τήν καταλαλιά «εἶναι οἱ μεγαλύτερες ἁμαρτίες καί ἀπομακρύνουν τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο ἁμάρτημα»[212].

Ἡ ἐσωτερική κάθαρση προϋποθέτει τό μαρτύριο τῆς συνειδήσεως, ὅπου ἡ τήρηση τῶν θείων ἐντολῶν, ἡ μνήμη θανάτου καί ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ἐξασφαλίζουν τήν τελική νίκη ἐναντίων τῶν παθῶν. Ἡ θεία Χάρη συνοδεύει καί ὑποστηρίζει τόν ἄνθρωπο σ᾽ αὐτή του τήν προσπάθεια, ὅσο καιρό κοπιάζει, γιά νά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τά πάθη. Ἄν ὅμως ὁ ἄνθρωπος συμβιβάζεται μέ τά πάθη του, τότε ἡ θεία Χάρη τόν ἐγκαταλείπει[213]. Γιά τή διατήρηση τῆς θείας Χάρης δέν ἀρκεῖ μόνο ἡ προσοχή ἀπέναντι στά πάθη. Ἀναγκαία προϋπόθεση εἶναι καί ἡ καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν, π.χ. τῆς ταπείνωσης, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀρχοντιᾶς, τοῦ φιλότιμου[214].

Ἔχοντας πάντα ὑπ᾽ὄψη τού ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπαρτίζεται ἀπό ψηχή καί σῶμα, ὁ ἅγιος Παΐσιος δίνει προσωχή καί στά δύο αὐτά τά μέρη ἐξίσου, προσπαθώντας τόσο νά τά καλλιεργήσει σύμφωνα μέ τούς πνευματικούς κανόνες, ὅσο καί νά παροτρίνει τά πνευματικά τού τέκνα νά κάνουν τό ἴδιο. Χρησιμοποιεῖ καί τούς δύο ὅρους "ψυχή" και "πνεῦμα" γιά νά προσδιορίσει τό ἀόρατο στοιχείο τοῦ ἀνθρώπου, ἐνώ γιά νά δεῖχνει τήν πτωτική κατάστασή τού μιλάει γιά "ψυχικά πάθη". Αὐτά ἔχουν ἅμμεση σχέση μέ τά σωματικά πάθη, ὅπως καί οἱ ἀρετές, οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο. Τή σχέση τῶν δύο στοιχείων τήν βλέπει ὡς συνεχή πνευματικό ἀγώνα γιά τήν ὑπερίσχυση τῆς ψυχῆς καί τήν πλήρη ὑποταγή σ᾽ αὐτήν τοῦ σώματος. Αὐτό τό κατόρθωμα ἐπιτυγχάνεται διά τῆς ἀσκήσεως. Γιά τόν ρόλο τῆς συμμετοχῆς τοῦ σώματος στήν πνευματική πορεία, λέει χαρακτηριστικά: «Ὁ σωματικός κόπος ὑποτάσσει τό σῶμα στό πνεῦμα. Καί ἡ νηστεία καί ἡ ἀγρυπνία καί κάθε ἄσκηση, ὅταν γίνωνται γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, παράλληλα μέ τόν

---

[210] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 39-42. Ἀνάλογο κατάλογο παρουσιάζει καί ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τό σαρκικό φρόνημα ὡς πηγή τῶν παθῶν. Βλ. *Ὁμιλία* 33, PG151, 417 B-D. Σύντομη συστηματική ἀνάλυση τῆς περί τῶν παθῶν διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ κάνει ὁ Καθ. Γεώργιος Μαντζαρίδης στό προμημονευθέν ἔργο του *Παλαμικά*, σσ. 220-224. Πρβλ. Ἀνέστη Κεσελόπουλου, *Πάθη καί ἀρετές κατά τόν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ*, Ἐκδ. Δόμος Ο. Ε., 1982, σ. 36.

[211] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 80 και 82.

[212] Ὅ. π., σ. 103.

[213] Ὅ. π., σ. 11.

[214] Ὅ. π., σσ. 151-162. Γιά τήν προσοχή στήν πνευματική ζωή, βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Ὑπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων*, ὅ.π. Φιλοκαλία, τ. Δ', Δ' ἔκδοση, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 278.

ἀγώνα γιά τήν ἐκκοπή τῶν ψυχικῶν παθῶν, βοηθοῦν. Γιατί, ἄν δέν κάνη κανείς ἀγώνα γιά νά ξερριζώση τά ψυχικά πάθη, τήν ὑπερηφάνεια, τήν ζήλεια, τόν θυμό, καί κάνη μόνο μιά ξερή σωματική ἄσκηση, θά θρέψη τά πάθη του μέ τήν ὑπερηφάνεια. Τά ψυχικά πάθη μᾶς κάνουν μεγαλύτερο κακό ἀπό ὅ,τι τό πάχος τοῦ σώματος˙ αὐτό εἶναι καλοήθης ὄγκος, ἐνῶ τά ψυχικά πάθη εἶναι κακοήθης ὄγκος. Δέν λέω νά μήν κάνη κανείς ἄσκηση, ἀλλά νά μπῆ στό νόημα τῆς ἀσκήσεως πού σκοπός της εἶναι ἡ ἀπέκδυση ἀπό τόν παλαιό μας ἄνθρωπο» καί καταλήγει: «Οἱ θεῖες ἡδονές γεννιοῦνται ἀπό τίς σωματικές ὀδύνες»[215]. Οἱ φιλοκαλικοί Πατέρες ἐπίσης χωρίζουν τά πάθη σέ δύο κατηγορίες καί συνιστοῦν ἀνάλογη θεραπεία: «Τά σωματικά καί ὑλικά πάθη λιγοστεύουν καί μαραίνονται μέ τίς σωματικές κακοπάθειες˙ τά ψυχικά καί μή φαινόμενα ἐξαφανίζονται μέ τήν ταπεινοφροσύνη, τήν πραότητα καί τήν ἀγάπη»[216].

Ἕνα σημαντικό κεφάλαιο στόν χῶρο τῶν παθῶν εἶναι **οἱ λογισμοί**. Ὁ ἅγιος Παΐσιος ἐπισημαίνει τόν μέγιστο κίνδυνο τῆς καλλιέργειας τῶν κακῶν λογισμῶν ἀπό τόν ἄνθρωπο. Ὁ διάβολος, τό «ταγκαλάκι», ὅπως τόν ἀποκαλεῖ, συνεχῶς σπείρει κακούς λογισμούς στό νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τούς ὁποίους καλούμαστε νά μή δεχόμαστε, ἀλλά νά τούς ἀποδιώκουμε. Ἀδιάκοπη προσπάθειά του εἶναι νά πείσει τούς ἀκροατές του, νά καλλιεργοῦν τούς καλούς λογισμούς. Τονίζει ὅτι ὁ χριστιανός πρέπει νά κάνει λεπτή ἐργασία στόν ἑαυτό του, ἀνάλογα καί μέ τήν εὐαισθησία του προσέχοντας, νά μήν ἀχρηστευθεῖ, ἀπό τήν ὑπερευαισθησία.

«Μέ βλάσφημους λογισμούς βασανίζει ὁ διάβολος συνήθως τούς πολύ εὐλαβεῖς καί πολύ εὐαίσθητους. Μεγαλοποιεῖ τήν πτώση τους, γιά νά τούς θλίβη, καί ἐάν δέν κατορθώση νά τούς φέρη σέ ἀπόγνωση, ὥστε νά αὐτοκτονήσουν, προσπαθεῖ τοὐλάχιστον νά τούς τρελλάνη καί νά τούς ἀχρηστέψη. Καί ἐάν δέν μπορέση νά κάνη οὔτε καί αὐτό, τόν εὐχαριστεῖ νά τούς φέρη ἔστω μιά μελαγχολία», μᾶς λέγει ὁ ἅγιος Παΐσιος[217].

Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο, λόγῳ τῆς συγκατάθεσης μέ τούς λογισμούς τῆς ὑπερηφανείας κάποιοι ἔχασαν μακροχρόνιους κόπους ἀσκήσεως ἤ κόπηκαν

---

[215] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 49-50 και σ. 52.

[216] Βλ. Ὁσίου Θεοδώρου Ἐδέσσης, *Ἑκατό ψυχωφελῆ κεφάλαια*, Φιλοκαλία, τ. Β΄, σ. 14. Βλ. καί Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, P.G. 88, 1001B. Ἕνα κατάλογο φανερῶν ἀλλά καί ἀφανῶν παθῶν μᾶς ἀναφέρει ὁ Ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος. Βλ. *Περί τῆς πνευματικῆς τελειότητος*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τ. Γ΄, Δ΄ ἔκδοση, ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006, σ. 249. Γιά τήν πνευματική πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου, βλ. Εὐσταθίου Τσιναρίδη, *Ἄσκηση καί ἁγιότητα στόν βίο καί τό ἔργο τοῦ Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*, Μεταπτυχιακή ἐργασία στή Θεολογική Σχολή τοῦ Α. Π. Θ., Σύμβουλος καθηγητής: Συμεών Πασχαλίδης, Θεσσαλονίκη 2010.

[217] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σ. 36.

τά φτερά πολλῶν ἀρχαρίων. Αὐτούς τούς λογισμούς δικαιολογημένα κατά κάποιον τρόπο τούς ἔχουν ἄνθρωποι προικισμένοι μέ κάποια φυσικά ἤ πνευματικά χαρίσματα. Ἐκεῖνοι, ὅμως, πού δέν ξεχωρίζουν σέ τίποτα, ὅταν ἔχουν λογισμούς ὑπερηφανείας, δέν ἔχουν καθόλου ἐλαφρυντικά[218].

Ὁ πνευματικός πόλεμος ὅμως, δέν δίνεται μόνο στό ἐπίπεδο τοῦ νοῦ. Οἱ λογισμοί τοῦ ἀνθρώπου προδίδουν καί τό ποιόν τῆς καρδίας του, κατά τόν ἀληθῆ λόγο τοῦ Κυρίου μας: «Ἐκ γάρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοί πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. Ταῦτά ἐστιν τά κοινοῦντα τόν ἄνθρωπον» (Ματθ. 15,19-20). Γιά νά προοδεύσει ὁ ἄνθρωπος στήν πνευματική ζωή, καί νά φθάσει στήν καθαρή καρδιά πρέπει ἀφ᾽ ἑνός νά μή δέχεται τούς κακούς λογισμούς καί ἀφ᾽ ἑτέρου γιά ὅλους, νά βάζει καλό λογισμό, βλέποντας μέ ἐπιείκεια τά σφάλματα τῶν ἄλλων. Τότε δικαιοῦται τή θεία βοήθεια στόν ἀγώνα του γιά τήν κάθαρση τοῦ νοῦ καί τῆς καρδίας[219].

Εἶναι γνωστόν ὅτι, ἡ συγκατάθεση στόν λογισμό ἀποτελεῖ τήν πρώτη φάση τῆς ἁμαρτίας. Τό νά μᾶς βομβαρδίζει ὁ διάβολος μέ λογισμούς, εἶναι τό ἔργο του, ἐμεῖς, ὅσο δέν τούς δεχόμαστε, δέν ἁμαρτάνουμε. Ὅταν ὅμως οἱ πονηρές σκέψεις πολυκαιρίζουν μέσα μας καί μᾶς κινοῦν τά πάθη, τότε μέ τή δική μας συγκατάθεση, περνᾶμε σέ μιά δεύτερη φάση, γιά τήν ὁποία εἴμαστε ὑπεύθυνοι: «Ἔρχεται ὁ λογισμός καί ἐσύ ἀνοίγεις τήν πόρτα λίγο. Γιά νά δῶ τόν κλέφτη, λές, μετά πιάνεις κουβέντα μαζί του, τόν βάζεις μέσα καί μετά σέ κλέβει»[220]. Γιά τήν πονηρή στρατηγική, πού ἐφαρμόζει ὁ διάβολος, ὥστε νά καταφέρει, νά εἰσχωρήσει σταδιακά ἡ ἁμαρτία στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Ἅγιος Κασσιανός ὁ Ρωμαῖος μᾶς προειδοποιεῖ: «Μέ τό νά παραδεχτοῦμε τό κεφάλι, πού εἶναι ἡ ἀρχή τοῦ λογισμοῦ, θά παραδεχτοῦμε καί τό ὑπόλοιπο σῶμα τοῦ φιδιοῦ, πού εἶναι ἡ συγκατάθεση στήν ἡδονή, καί αὐτό θά κατακρημνίσει τή διάνοιά μας στήν παράνομη πράξη. Ἀλλά πρέπει κατά τή Γραφή, κάθε πρωί νά ἐξολοθρεύουμε ὅλους τούς ἁμαρτωλούς λογισμούς ἀπό τή γῆ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ καρδιά μας, σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Καί ὅσο εἶναι ἀκόμη νήπια οἱ γιοί τῆς Βαβυλῶνας, δηλαδή οἱ πονηροί λογισμοί, νά τούς χτυπᾶμε στό ἔδαφος καί νά τούς τσακίζομε πάνω στήν πέτρα, ἡ ὁποία πέτρα εἶναι ὁ Χριστός»[221].

---

[218] Ἕνα χαρακτηριστικό παράδειγμα στό: Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 62-63 καί σ. 92.

[219] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ΄*, σσ. 61-62.

[220] Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ Πατήρ Παΐσιος*, σ. 111. Βλ. καί Ὁσίου Θεοδώρου Ἐδέσσης, *Ἑκατό ψυχωφελῆ κεφάλαια*, Φιλοκαλία, τ. Β', σ. 13.

[221] Βλ. *Περί τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας καί τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας*, Φιλοκαλία, τ. Α', σ. 92.

Ἡ ἐνάρετη ζωή εἶναι ἡ κατά φύση ζωή ἐνόψει τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Κατά τόν ἅγιο Παΐσιο, ἡ ἐνάρετη ζωή ἐπιστρέφει τόν ἄνθρωπο στήν κατάσταση, πού βρισκόταν πρίν τήν πτώση. Εἶναι ἡ παρουσία τῆς θείας Χάρης, αὐτή ἡ ὁποία συμπαρίσταται στόν ἐνάρετο ἄνθρωπο καί ἡ ὁποία ἀποκαθιστᾶ τή σχέση του μέ τόν Θεό, ἀλλά καί τήν κτίση καί τόν βοηθᾶ νά θεωθεῖ, δηλαδή νά προχωρήσει στήν ὁδό του πρός τό καθ᾽ὁμοίωση. Οἱ ἀρετές κάνουν τόν ἄνθρωπο νά συγγενεύει μέ τό Θεό, λόγω τῆς μιμήσεως τῶν γνωρισμάτων Του. Ἐνῶ ὁ Θεός εἶναι ἡ κατεξοχήν ἀγάπη, ὁ μιμητής τοῦ Θεοῦ διά τῆς ἀγάπης γίνεται θεός κατά χάρη. Αὐτό ἰσχύει γιά κάθε ἀρετή. Ἄν καί ἀναφερόμαστε σέ πολλές ἀρετές, στήν πραγματικότητα ἡ ἀρετή εἶναι μία, ἡ ταπείνωση[222]. Ἐκφράζεται ὅμως, μέ ποικίλους τρόπους. Αὐτή δίνει στόν ἄνθρωπο μιά θεϊκή ὀμορφιά, πού ἦταν ἔκδηλη στό πρόσωπο τῆς Παναγίας. Ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος μέ τόν τρόπο τῆς ζωῆς του δοξάζει τόν Θεό: «Ὅποιος ἔχει τήν πνευματική ὀμορφιά πού δίνει ἡ ἀρετή, λάμπει ἀπό τήν θεία Χάρη. Γιατί, ὅσο ἀποκτάει ὁ ἄνθρωπος ἀρετές, θεώνεται, καί ἑπόμενο εἶναι νά ἀκτινοβολῆ καί νά προδίδεται ἀπό τή θεία Χάρη. Ἔτσι φανερώνεται στούς ἀνθρώπους, χωρίς νά τό θέλη καί χωρίς ὁ ἴδιος νά τό καταλαβαίνη, καί δοξάζεται ὁ Θεός»[223].

Τονίζει ὁ ἅγιος, ἐπίσης, ὅτι ἡ ἀρετή ἔχει ἕνα πρακτικό χαρακτήρα καί ἐκφράζεται μέ τήν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Δέν περιορίζεται στό νοητικό ἐπίπεδο τῆς ὑπάρξεως, ἀλλά ἔχει ἄμεση σχέση μέ τήν καθημερινή ζωή. Γιά παράδειγμα μᾶς διδάσκει ὅτι, ὁ Θεός δέν μᾶς δίνει ταπείνωση, ἀλλά εὐκαιρίες γιά νά ταπεινωθοῦμε[224]. Γιά νά ἔχει ἀξία ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει ὁ ἄνθρωπος νά αἰσθανθεῖ, ὡς δική του ἀνάγκη τήν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς, ὥστε νά ἐργάζεται νά τήν ἀποκτήσει ἐλεύθερα, χωρίς ἐξαναγκασμούς[225].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος διακρίνει δύο περιπτώσεις ἀνθρώπων, ὅσον ἀφορᾶ τήν δυνατότητα ἐργασίας τῶν ἀρετῶν, λόγω τῶν φυσικῶν χαρισμάτων, πού ἔλαβαν ἀπό τόν Θεό. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀπό τή φύση τους εἶναι ἁπλοί, φιλήσυχοι, πραεῖς. Αὐτοί πρέπει νά καλλιεργήσουν τίς παραπάνω ἀρετές καί νά τίς αὐξήσουν, ὥστε μέ τόν ἀγώνα τους, νά ἀποκτήσουν καί τά πνευματικά χαρίσματα, δηλαδή τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ περισσότεροι ὅμως τῶν ἀνθρώπων, λόγῳ ἐλλείψεως τέτοιων φυσικῶν χαρισμάτων, ξεκινοῦν τήν ἐργασία στόν ἑαυτό τους, βιάζοντάς τον, νά κόψει

[222] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 165.

[223] Ὅ. π., σ. 162.

[224] Ὅ. π., σ. 180. Βλ. καί *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 140.

[225] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 153.

τά πάθη του καί νά καλλιεργεῖ τίς ἀρετές. Ἐπειδή ὁ ἀγώνας εἶναι σκληρότερος σ᾽ αὐτούς, γι᾽ αὐτό, αὐτοί, ἀξιώνονται καί μεγαλυτέρου μισθοῦ. Καλλιεργώντας κάποιο χάρισμά μας ὁ Θεός μᾶς βοηθᾶ, ὥστε ἀλυσιδωτά νά καλλιεργούνται καί ἄλλες ἀρετές: «Ὅταν κανείς ἀγωνίζεται λ.χ. στήν ἐγκράτεια, συγχρόνως καλλιεργεῖ τήν σιωπή, τήν προσοχή, τήν προσευχή, τήν σύνεση κ.λπ.»[226].

Ἔμπειρος γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὁ ἅγιος Παΐσιος, μᾶς κρούει τό κουδούνι τοῦ κινδύνου, τονίζοντας ὅτι, μπορεῖ τά κίνητρα μας, νά μήν εἶναι πάντοτε ἁγνά καί τότε ἡ ἀρετή μας εἶναι «τοξινωμένη ἀρετή». Αὐτό συμβαίνει, ὅταν, γιά παράδειγμα, ἡ καλωσύνη ἔχει ἀνθρωπαρέσκεια ἤ ὅταν ἡ ἀγάπη, πού δείχνουμε ἔχει κίνητρα ἰδιοτελῆ. Ἐάν τά ἐξωτερικά γνωρίσματα κάποιας ἀρετῆς δέν ἐκφράζουν τόν ἐσωτερικό κόσμο μας, τότε δέν πρόκειται γιά ἀληθινή ἀρετή. Σ᾽ αὐτή τήν περίπτωση, εὔκολα μπορεῖ νά ἀποκαλυφεῖ ὅτι ἡ γενική ἀντίληψη περί ἁγιότητας κάποιου ἦταν λανθασμένη[227]. Ἐπίσης, τονίζει ὁ Ἅγιος, ἡ ταπείνωση ἔχει ἀξία τότε πού, δέχεται κανείς τίς ταπεινώσεις ἀπό τούς ἄλλους – βρισιές, συκοφαντίες κτλ. – καί ὄχι τότε πού, ἀρκεῖται νά κακολογήσει τόν ἑαυτό του, μή μπορώντας ἔτσι νά ἐλέγξει τήν αὐθεντικότητα τῆς ἀρετῆς[228]. Γιά τό θέμα αὐτό, ὁ συγγραφέας τῆς Κλίμακος ἀναφέρει: «Οἱ περισσότεροι ἀπό ἐμᾶς ὀνομάζομε τούς ἑαυτούς μας ἁμαρτωλούς˙ ἴσως καί νά τό παραδεχόμαστε. Ἀλλά τήν ταπεινόφρονα καρδιά τήν ἐλέγχει ἡ προσβολή καί ἡ ἐξουδένωσις ἐκ μέρους τῶν ἄλλων»[229].

Ἀπό τίς ἀρετές πού χαρακτηρίζουν τή χριστιανική ζωή, ὁ ἅγιος Παΐσιος προβάλλει κυρίως τήν ταπείνωση καί τήν ἀγάπη.

Κατά τή διδαχή του: «Μία εἶναι ἡ ἀρετή, ἡ ταπείνωση». Καί μόνη της μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει τή θεία Χάρη στόν ἄνθρωπο. Στήν πραγματικότητα, ποτέ δέν εἶναι μόνη, ἀλλά πάντα συνοδεύεται ἀπό ἄλλες ἀρετές: ἁπλότητα, πραότητα, ἀπέραντη ἀγάπη, καλωσύνη, ἀνεξικακία, θυσία, ὑπακοή, εὐλάβεια, σιωπή κτλ. Ἡ καλύτερη προσωποποίηση τῆς ταπείνωσης εἶναι ἡ ἴδια ἡ Παναγία[230].

Μέ τή μεγάλη του διάκριση ὁ ἅγιος Παΐσιος μᾶς διευκρινίζει ὅτι τήν ἀρετή τῆς ταπείνωσης δέν τήν φέρνει πάντα ἡ πολυχρόνια ἄσκηση. Πολλοί ταλαιπωροῦν τό σῶμα τους μέ τήν ἄσκηση χρόνια ὁλόκληρα, ἀλλά προκοπή πνευματική δέν ἔχουν, γιατί «νομίζουν ὅτι κάτι εἶναι». Δέν γνωρίζουν τήν ἀδυναμία τους καί δέν ταπεινώνονται γιά νά τούς ἐπισκιάσει ἡ θεία Χάρη.

---

[226] Ὅ. π., σ. 154.

[227] Ὅ. π., σσ. 158-159.

[228] Ὅ. π., σσ. 176-182.

[229] Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, P.G. 88, 996 B-C.

[230] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 165-167.

Ἕνας ταπεινός λογισμός μετράει περισσότερο ἀπό χρόνια ὁλόκληρα μέ ἀγῶνες ὑπερφυσικούς. Ἄν ὁ ἄνθρωπος ταπεινωθεῖ, τότε καί σέ ἕνα λεπτό μπορεῖ νά τόν λούσει ἡ θεία Χάρη. Ἀντιθέτως, ἕνας περαστικός λογισμός ὑπερηφανείας μπορεῖ νά καταστρέψει ὅ,τι ἔχει κτίσει ὁ ἄνθρωπος μέ πολύ κόπο[231].

Σέ ἐρώτηση ἀδελφῆς τῆς Σουρωτῆς[232], ὁ ἅγιος Παΐσιος ἐξηγεῖ ὅτι, ἡ ταπείνωση εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἐργασία τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἀναφερόμενος στήν ταπεινοφροσύνη, πού ἀπαιτεῖται στόν ἀγώνα γιά τήν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν, ὅπως ὀρθῶς ἐπισημαίνουν οἱ ἀδελφές στήν ὑποσημείωσή τους[233].

Πράγματι ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ, στόν ΜΘ' λόγο του: «Περί τῆς ἀληθοῦς γνώσεως καί περί πειρασμῶν», τονίζει ὅτι ὑπάρχει συνοδοιπορία τῆς ταπείνωσης μέ τίς ὑπόλοιπες ἀρετές λέγοντας μέ παραστατικότητα: «Καθάπερ ἅλας πάσῃ τροφῇ, οὕτως ἡ ταπείνωσις πάσῃ ἀρετῇ»[234], κάνοντας τόν ἅγιο Παΐσιο νά ἀναφωνήσει: «Δηλαδή χωρίς τήν ταπείνωση δέν ... τρώγονται οἱ ἀρετές!»[235].

Ἐπίσης ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ στόν Κ' λόγο του, «Περί τοῦ πόσην τιμήν κέκτηται ἡ ταπεινοφροσύνη καί πόσον ἀνώτερός ἐστιν ὁ βαθμός αὐτῆς», διακρίνει μεταξύ τοῦ ταπεινόφρονος ἀνθρώπου καί ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἀξιώθηκε νά λάβει ὡς χάρισμα τήν ἀληθῆ ταπεινοφροσύνη, ὡς ἐπιβράβευση τῆς προσπάθειάς του: «Ταπείνωσις ἐστί δύναμίς τις μυστική, ἥν μετά τήν τελείωσιν τῆς πολιτείας ἁπάσης ὑποδέχονται οἱ τέλειοι ἅγιοι. Καί οὐ δίδοται αὕτη ἡ δύναμις, εἰ μή τοῖς τελείοις μόνοις ἐν ἀρετῇ, διά τῆς δυνάμεως τῆς χάριτος, καθ᾽ ὅσον ἱκανοί τῇ φύσει ἐν ὅρῳ. Διότι ἡ ἀρετή συγκλείει ἐν ἑαυτῇ πάντα. Διά τοῦτο οὐ δύναταί τις ἕκαστον ἄνθρωπον, ὡς ἔτυχε, λογίσασθε ταπεινόφρονα, ἀλλά μόνους τούς ἀξιωθέντας ταύτης τῆς τάξεως, ἧς εἴπομεν»[236].

Αὐτή ἡ διδασκαλία εἶναι σύμφωνη καί μέ τήν στάση τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, ὁ ὁποῖος ἀναγνωρίζει τόν πρωτεύοντα ρόλο τῆς ταπεινοφροσύνης στήν ἐργασία τῶν ἀρετῶν γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἀπάθειας: «Ὁπόταν τινά ἴδῃς ἤ ἀκούσῃς ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν ὑψηλοτάτην ἀπάθειαν κτησάμενον, καί μή ἄλλην, ἀλλά ταύτην αὐτόν τήν μακαρίαν σύντομον ὁδόν

---

231 Ὅ. π., σσ. 167-172, 190-191.

232 Ὅ. π., σ. 165.

233 Ὅ. π., σ. 166.

234 *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 179.

235 Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 165.

236 *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 69.

πεζοπορήσαντα ὑπολάμβανε»[237]. Ἀπό τά γραφόμενα καθίσταται σαφές τό ὅτι: ἡ ταπείνωση-ταπεινοφροσύνη συνόδευε τήν ὅλη προσπάθεια τοῦ ἀγωνιστοῦ ἀπό τήν ἀρχή, στηρίζοντας τίς ἄλλες ἀρετές.

«Γιά νά γίνη ἡ ταπείνωση μόνιμη κατάσταση στόν ἄνθρωπο, ὥστε νά παραμείνη μέσα του ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, χρειάζεται δουλειά πνευματική», καταλήγει ὁ ἅγιος Παΐσιος, λέγοντάς μας γιά τήν ἀρετή τῆς ταπείνωσης[238]. Στή συνέχεια μᾶς ἀναλύει, τό πῶς ἀποκτᾶται ἡ ταπείνωση αὐτή, ὡς μόνιμη κατάσταση τῆς ψυχῆς, περνώντας ὁ ἀγωνιστής πιστός ἀπό τήν ἀκούσια στήν ἑκούσια ταπείνωση καί ἀπό τήν διανοητική στήν καρδιακή ταπείνωση, φθάνοντας τελικά νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του κατώτερο ἀπό κάθε πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη καί τό διάβολο[239].

Περί τῆς ἀποκτήσεως τῆς ταπεινοφροσύνης ὡς φυσικῆς καταστάσεως τῆς ψυχῆς καί περί τοῦ «δυσπορίστου» αὐτῆς, ὁ ἅγιος Διάδοχος Φωτικῆς ἀφιερώνει τό 95ο ἀπό τά ἑκατό Γνωστικά Κεφάλαιά του. Ὁ ἀγωνιζόμενος, μᾶς λέγει, διά τῶν ἀσθενειῶν καί τῶν θλίψεων, πού ὑφίσταται ἀπό τούς ἐχθρούς του καί διά τῶν πονηρῶν λογισμῶν, ἀποκτᾶ ταπεινότερο φρόνημα. Ὅταν ὅμως τόν ἐπισκιάσει ἡ θεία Χάρη, τότε ἡ ψυχή του ἔχει τήν ταπείνωση ὡς φυσική της κατάσταση[240].

Ἡ ταπείνωση δέν μπορεῖ νά χωριστεῖ ἀπό τήν ἀγάπη μᾶς διδάσκει ἐκ τῆς πείρας του ὁ ἅγιος Παΐσιος: «Ἡ ἀληθινή ἀγάπη εἶναι ἀγκαλιασμένη μέ τήν ταπείνωση σάν δύο ἀδέλφια δίδυμα, πολύ ἀγαπημένα. Ἡ ἀγάπη δέν χωρίζει ἀπό τήν ταπείνωση. Μέσα στήν ἀγάπη βρίσκεις τήν ταπείνωση καί μέσα στήν ταπείνωση βρίσκεις τήν ἀγάπη»[241]. Καί διευκρινίζει ὅτι: «Μόλις αὐξηθοῦν αὐτές οἱ δύο ἀρετές, ἡ ὑπερηφάνεια καί ἡ κακία θά μείνουν ἀτροφικές καί τά πάθη θά ἀρχίσουν νά ψυχορραγοῦν. Ἔτσι ὅλα τά πάθη σιγά-σιγά θά ἀφανισθοῦν καί ὅλες οἱ ἄλλες ἀρετές θά ἔρθουν μόνες τους»[242].

[237] *Τοῦ ὁσίου Πατρός ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, Κλίμαξ, Εἰσαγωγή-Κείμενον-Μετάφρασις-Σχόλια-Πίνακες*, ὑπό Ἀρχ. Ἰγνατίου, Ἔκδ. Τετάρτη, Ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Παρακλήτου, Ὠρωπός Ἀττικῆς 1989, σσ. 294-295. Ἐπιπροσθέτως, στό ἴδιο ἔργο, ἀναφέρεται καί ἡ δυνατότητα νά ἀποκτήσει κάποιος τήν ταπείνωση, λόγῳ τῆς πτωχείας του σέ χαρίσματα: «Ἕτεροι δι᾽ ἔνδειαν χαρισμάτων τήν τῶν χαρισμάτων μητέραν ᾠκειώσαντο». Ὅ. π., σ. 273.

[238] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 172.

[239] Ὅ. π., σσ. 173-186.

[240] *Τοῦ Ἁγίου Διαδόχου Φωτικῆς, Τά ἑκατόν "Γνωστικά Κεφάλαια"*, Κείμενον-Μετάφρασις-Σχόλια μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἅγιον Ὄρος-Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 203-205.

[241] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 209. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης ἀπορεῖ καί ἐκπλήττεται ἀπό τήν ἱερή συζυγία καί ἀναφωνεῖ μέ θαυμασμό: «Ἡ ἱερά ξυνωρίς, ἀγάπη καί ταπείνωσις· ἡ μέν γάρ ὑψοῖ, ἡ δέ τούς ὑψωθέντας κρατοῦσα οὐδέποτε πίπτει». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, P.G. 88, 997A.

[242] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 209.

Συμφώνως διδάσκει καί ὁ ἅγιος Διάδοχος ὁ Φωτικῆς λέγων: «Οὔτε γάρ ἀπάθειαν ἄλλη ἀρετή δύναται περιποιῆσαι τῇ ψυχῇ, εἰ μή ἀγάπη μόνη»[243].

Γιά τόν ἅγιο Παΐσιο ἡ ἀγάπη, πού ἀποδεικνύεται ἡ γνησιότητά της ἀπό τήν θυσία τοῦ ἑαυτοῦ μας ὑπέρ τοῦ πλησίον μας, εἶναι αὐτή, πού φανερώνει ὅτι εἴμαστε δοσμένοι ὁλοκληρωτικά στό Θεό. Ἡ καρδιά καί τό μυαλό μας τότε, γεμίζουν ἀπό τόν Θεό καί δέν θέλουν πιά τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό Αὐτόν[244]. Σημειωτέον ὅτι ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀναγνωρίζει στόν ἄνθρωπο τή δυνατότητα βιώσεως τῆς θεϊκῆς ἀγάπης, δηλαδή τῆς ἀνώτατης μορφῆς ἀγάπης ἀπό ὅλες τίς ἄλλες, πού ὑπάρχουν, ἡ ὁποία μᾶς κάνει νά συγγενεύουμε μέ τόν Θεό: «Σέ ποιότητα εἶναι ἴδια ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μέ τήν δική μας, ὅταν καί ἡ δική μας εἶναι πνευματική»[245].

Ὑπάρχει ὅμως καί ὁ θεῖος ἔρως, ἡ φλόγα τῆς ἀγάπης, πού ἀνάβει ὁ Θεός στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καί τότε ὁ ἄνθρωπος καίγεται, πετάει, ἀγαπάει μέ ἀγάπη πραγματική. Φθάνει σέ τέτοια πνευματική κατάσταση, πού λιώνει σάν τό κερί, πού εἶναι σέ θερμό περιβάλλον καί οἱ χτύποι τῆς καρδιᾶς του ἀκούγονται κυριολεκτικά ἀπό τούς γύρω του. Ὁ θεῖος ἔρως εἶναι ἀνώτερος ἀπό τήν ἀγάπη γιά τόν Θεό. Εἶναι ἕνωση μέ τόν Θεό. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκτός ἑαυτοῦ μέ τήν καλή ἔννοια. Βρίσκεται στό θρόνο τοῦ Θεοῦ. Πέρα ἀπό τήν σωματική ἀλλοίωση, γεύεται τίς θεῖες ἡδονές, πού δέν συγκρίνονται μέ τίποτα γήινο[246].

Ἕνα χαρακτηριστικό, πού κάνει τόν ἅγιο Παΐσιο νά ξεχωρίζει εἶναι ἡ μεγάλη ἀγάπη, πού ἔνοιωθε γιά ὅλο τόν κόσμο. Ἔβγαλε τόν ἑαυτό του ἀπό τήν ἀγάπη του καί πλατύνθηκε ἡ καρδία του, ὥστε νά χωρέσει ὅλο τόν κόσμο. Ἔφθασε στά μέτρα τῆς καθαρότητος, ἡ ὁποία κατά τόν λόγο τοῦ ἀγαπημένου ἁγίου του, Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου εἶναι: «Καρδία ἐλεήμων ὑπέρ πάσης τῆς κτιστῆς φύσεως»[247]. Θυσιάστηκε μέ πολλούς τρόπους σέ ὅλη του τή ζωή. Εἶναι τό βασικό χαρακτηριστικό του γνώρισμα, τό ὁποῖο τόν κάνει νά συγκαταλέγεται μέ τούς μεγάλους ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτό ἦταν καί τό στοιχεῖο, πού ἔκανε χιλιάδες πιστούς νά τόν ψάχνουν καί νά τρέχουν κοντά του, γιά νά εὐεργετηθοῦν ἀπό τήν ἀγάπη του. Ὁ ἴδιος περιγράφει τήν

---

243 *Τοῦ Ἁγίου Διαδόχου Φωτικῆς,* ὅ.π., σ. 187.

244 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σσ. 201-203.

245 Ὅ. π., σ. 203. «Κατ᾽ ἐμέ», λέγει ὁ ἅγιος Παΐσιος, «ἡ ἀγάπη εἶναι τριῶν εἰδῶν: ἡ σαρκική ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη πνευματικά μικρόβια, ἡ κοσμική ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι φαινομενική, τυπική, ὑποκριτική, δίχως βάθος, καί ἡ πνευματική ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀληθινή, ἡ ἁγνή, ἡ ἀκριβή ἀγάπη. Αὐτή ἡ ἀγάπη εἶναι ἀθάνατη». Ὅ. π., σ. 210.

246 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄,* σσ. 203-207. Εἶναι αὐτό πού αναφέρει ἡ Ἁγία Γραφή: «τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ». Βλ. Ἆσμα Ἀσμάτων 2, 5.

247 Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἅπαντα,* σ. 306.

πνευματική κατάσταση, στήν ὁποία εἶχε φθάσει χάρη στή μεγάλη του ἀγάπη. Ταυτόχρονα μέ ἕνα γλαφυρό τρόπο δείχνει τόν ἔμπρακτο χαρακτῆρα τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἐξελίσσεται σέ βαθύτατο πόνο γιά τήν κατάσταση τῶν πονεμένων ἀνθρώπων: «Εἶναι δυνατό στόν ἄνθρωπο νά ἔχη μέσα του πάντα τήν φλόγα τῆς θεϊκῆς ἀγάπης. Ἐγώ εἶχα συνέχεια αὐτήν τήν οὐράνια γλυκύτητα. Καιγόμουνα ὁλόκληρος καί τά κόκκαλα γίνονταν σάν ἀναμμένες λαμπάδες. Ὅταν ἔπρεπε νά κάνω κάτι ἤ νά πάω κάπου, βίαζα τόν ἑαυτό μου νά βγῶ ἀπ᾽ αὐτήν τήν κατάσταση. Πολλές φορές ἀπό τήν γλυκύτητα αὐτή τήν οὐράνια ἔπεφτα κάτω. Τώρα μετατράπηκε αὐτό σέ πόνο γιά τόν κόσμο. Πονάω γιά τόν κόσμο καί μέρα μέ τήν μέρα μεγαλώνει αὐτός ὁ πόνος. Λειώνω κυριολεκτικά»[248].

Εἶναι ἀξιοπρόσεκτο τό γεγονός ὅτι, ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀποδεικνύεται πολύ καλός γνώστης τῆς πατερικῆς διδασκαλίας περί ἀγάπης. Μέ ἁπλᾶ λόγια ἀποδίδει διδασκαλίες μέ μεγάλο βάθος θεολογικό, οἱ ὁποῖες βρίσκονται διάσπαρτες στά σημαντικότερα ἔργα τῆς ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας, γραμμένα ἀπό τούς πιό φωτισμένους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀπόδειξη τῆς μετοχῆς του στό ἴδιο Ἅγιο Πνεῦμα. Τονίζει ὁ ἅγιος Παΐσιος ὅτι, ὁ ἄνθρωπος πρέπει πρῶτα νά ἀγαπήσει τόν Θεό, δίνοντας Του ὅλη του τήν καρδιά. Αὐτή ἡ ἀγάπη, ὅταν ὡριμάσει, φέρνει τήν αγάπη πρός τόν πλησίον, τόν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος βρίσκει στό Θεό. Μποροῦμε στό σημεῖο αὐτό νά θυμηθοῦμε, τόν Ἀββᾶ Δωρόθεο καί τό παραστατικότατο παράδειγμά του μέ τόν κύκλο καί τίς ἀκτίνες του, τοῦ ὁποίου τό κέντρο εἶναι ὁ Θεός. Οἱ ἄνθρωποι ἐκκινώντας τήν πορεία τους ἀπό τήν περιφέρεια πρός τό κέντρο τοῦ κύκλου γιά νά συναντήσουν ἀγαπητικά τόν Θεό, πλησιάζουν ἀγαπητικά καί μεταξύ τους συνεχῶς καί περισσότερο, ὅσο πλησιάζουν τό κέντρο του κύκλου[249]. Πρόκειται γιά τήν καινούργια ὁδό πού, βαδίζουν οἱ ἀπό τόν κόσμο χωριζόμενοι μοναχοί καί τήν ὁποία, ὅπως εὔστοχα παρατηρεῖ ὁ καθ. Γεώργιος Μαντζαρίδης, ὁδεύει καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἀποδεικνύοντας τήν ἀνωτερότητα αὐτῆς σέ σύγκριση μέ τήν κλασσική ὁδό, πού βαδίζουν οἱ ἄνθρωποι, πού ζοῦν στόν κόσμο, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος φθάνει στό Θεό διά μέσου τοῦ πλησίον του[250].

Ὁ χῶρος, πού καλλιεργοῦνται οἱ δύο ἀρετές εἶναι ἡ καρδία, ἡ ὁποία ἀποκτάει πνευματικές διαστάσεις συνεχῶς καί μεγαλύτερες γιά νά

---

[248] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 216, ὑποσ. 8.

[249] *Ἀββᾶ Δωροθέου, Ἔργα Ἀσκητικά,* Εἰσαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια-Πίνακες. Ἐκδ. «ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ» Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρέας 1991, σ. 202.

[250] Τονίζεται χαρακτηριστικά: «Ἡ ἀγάπη μας πρός τόν Θεό φέρνει τήν ἀγάπη πρός τόν πλησίον». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 200. Πρβλ. Γεωργίου Μαντζαρίδου, *Παλαμικά*, σσ. 63-66.

ἐξασφαλίζει τήν ἀνάπτυξή τους. Ἡ συνεργασία τοῦ νοῦ καί τῆς καρδιᾶς στήν πνευματική ἐργασία, εἶναι τό κλειδί τῆς προόδου στήν πνευματική ζωή. Γιά νά ἐπιτύχει κάποιος τήν ἀγαστή συνεργασία τους, πρέπει νά ἀκολουθήσει, κατά τόν ἅγιο Παΐσιο, ἕναν ἀπό τούς παρακάτω τρόπους: Ἤ νά νιώθει πολλή εὐγνωμοσύνη γιά τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, ὁπότε λειώνει καί δοξολογεῖ τόν Θεό, ἤ νά νιώθει τό βάρος τῶν ἁμαρτιῶν του καί νά ζητᾶ μέ πόνο ἀπό τό Θεό συγχώρηση, ἤ νά ἔρχεται στή θέση τοῦ ἄλλου πού ἔχει κάποια δυσκολία καί νά τόν πονάει φυσιολογικά[251].

2.1.2. Θεωρία

Ἄς ἀφήσουμε τόν ἅγιο Παΐσιο νά μᾶς μυήσει ὁ ἴδιος στό βηματισμό πρός τήν θεωρία (φωτισμό): «Ὁ νοῦς τρέχει μέ ταχύτητα μεγαλύτερη ἀπό τήν ταχύτητα τοῦ φωτός καί μέ δυσκολία χαλιναγωγεῖται. Ὅλη ἡ βάση τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι νά καθαρίση ὁ ἄνθρωπος τήν καρδιά, ὥστε νά δεχθῆ τόν Χριστό, καί νά χαλιναγωγήση τόν νοῦ, νά τόν γλυκάνη μέσα στήν καρδιά. Ἄν ὁ νοῦς γλυκαθῆ μέσα στήν καρδιά, δέν τοῦ κάνει καρδιά νά φύγη, ὅπως τό παιδάκι, ὅταν τό ἀφήσης ἐλεύθερο μέσα σ᾽ ἕνα ζαχαροπλαστεῖο, δέν θέλει νά φύγη ἀπό ἐκεῖ. Μιά ἐργασία πού μπορεῖ νά δώση κανείς στόν νοῦ του, γιά νά τόν συμμαζέψη, εἶναι ἡ μνήμη τοῦ θανάτου ἤ τό νά ζῆ συνέχεια τά γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Μέ τήν ἐπιμονή καί τήν ὑπομονή ὁ νοῦς δένεται μέ τόν Θεό καί δέν Τόν ἀποχωρίζεται, δέν μετεωρίζεται κατά τήν διάρκεια τῆς προσευχῆς. Θέλει νά προσεύχεται συνεχῶς. Ὕστερα ἀπό αὐτό, ἔρχεται μιά τέλεια νέκρα· κανένας λογισμός δέν πλησιάζει τήν ὥρα τῆς προσευχῆς καί ὁ νοῦς μένει ἄδειος ἀπό λογισμούς. Μετά καί ἀπό αὐτό τό στάδιο ἔρχεται ἡ θεωρία»[252].

Ἄς σκύψουμε ταπεινά νά δεχθοῦμε, ὡς πνευματική του ἐλεημοσύνη πρός ἐμᾶς, τήν ἐξομολόγηση μιᾶς προσωπικῆς του ἐμπειρίας θεωρίας, ἐπισκέψεως τῆς θείας Χάριτος, πού εἶχε ὅταν βρισκόταν στό Κελλί τοῦ Ἁγίου Ὑπατίου στά Κατουνάκια, ὡς ἀπάντηση σέ σχετική ἐρώτηση ἀδελφῆς τῆς Σουρωτῆς γιά τό «πῶς εἶναι τό ἄκτιστο φῶς»: «Ὅσο ἤμουν σέ αὐτήν τήν κατάσταση, μέσα στό

[251] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 220.

[252] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι ΣΤ΄, Περί προσευχῆς*, Ιερόν Ησυχαστήριον «Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2012, σσ. 180-184.

θεῖο ἐκεῖνο φῶς, ἤμουν σ᾽ ἕναν ἄλλον κόσμο, πνευματικό. Αἰσθανόμουν μιά ἀνέκφραστη ἀγαλλίαση, καί τό σῶμα μου ἀνάλαφρο· εἶχε χαθῆ τό βάρος τοῦ σώματος. Ἔνιωθα τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, τόν θεῖο φωτισμό. Θεῖα νοήματα περνοῦσαν γρήγορα ἀπό τόν νοῦ μου σάν ἐρωταποκρίσεις. Δέν εἶχα προβλήματα, οὔτε θέματα νά ρωτήσω, ὅμως ρωτοῦσα καί εἶχα συγχρόνως καί τήν ἀπάντηση. Ἦταν ἀνθρώπινα λόγια οἱ ἀπαντήσεις, εἶχαν ὅμως καί θεολογία, ἀφοῦ ἦταν θεῖες ἀπαντήσεις. Καί ἦταν τόσα πολλά ὅλα αὐτά, ὥστε, ἄν τά ἔγραφε κανείς, θά γραφόταν ἄλλος ἕνας *Εὐεργετινός*... Μέ τί χαζά πράγματα περνοῦμε τόν καιρό μας καί τί χάνουμε! Γι᾽ αὐτό, ὅταν βλέπω μικρότητες, κακομοιριές, χαμένα πράγματα, πολύ στεναχωριέμαι»[253].

Ὁ Θεός χάρισε στόν σωστά ἀγωνιζόμενο Ἅγιο Γέροντα Παΐσιο τή δυνατότητα νά ὑπερβεῖ τό γήινο ἐπίπεδο τῆς ὑπάρξεώς του καί νά εἰσχωρήσει σέ ἀθέατες γιά μᾶς διαστάσεις τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἡ ἄσκηση, ἡ ὁποία ἦταν συνεχής συνοδοιπόρος στή ζωή του, τόν βοήθησε νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τά δεσμά τοῦ σώματος καί νά κυριαρχήσει ὁ νοῦς του ἐπί τῶν αἰσθήσεών του. Καθαριζόμενος ὁ νοῦς του ἀπέκτησε τήν ἀπαραίτητη πνευματική κατάσταση, ὥστε νά φθάσει, νά βλέπει τά μυστήρια τοῦ Θεοῦ. Κινούμενος πλέον σέ ἄλλες διαστάσεις, καταλαβαίνει τήν οὐσία τῶν πραγμάτων καί κατά συνέπεια τήν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων, ἀκόμα καί αὐτῶν, πού θεωροῦνται καλά[254]. Γίνεται μέτοχος καινούργιων ἐμπειριῶν, ἀκούει θείους λόγους, βλέπει θεωρία ὑψηλοτέραν τῆς φύσεως, ἀπολαμβάνει τή θέα τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων.

Στούς ἀσκητικούς λόγους του ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος, διευκρινίζει τί εἶναι θεωρία ἀληθής καί πῶς καί πότε καί ἀπό ποίους ἀποκτᾶται. Ὁ Σύρος Πατήρ τῆς Ἐκκλησίας ἐξηγεῖ ὅτι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποδυθεῖ τόν παλαιό ἄνθρωπο τῶν παθῶν, δηλαδή φθάσει στήν ἀπάθεια, τότε ὁ νοῦς του γίνεται ἱκανός νά γεννηθεῖ πνευματικά καί νά δεχθεῖ θεωρία πνευματική. Ἡ θεωρία, τότε, τοῦ καινοῦ αἰῶνος, πού γίνεται ἀπό τό πνεῦμα τῆς ἀποκαλύψεως, εἶναι ἐνέργεια τῆς θείας Χάρης. Αὐτή ἡ θεωρία τρέφει τό νοῦ καί τόν δυναμώνει, ὥστε νά δεχθεῖ στή συνέχεια καί ὑψηλότερη θεωρία μέχρι νά φθάσει στήν τέλεια ἀγάπη. Αὐτό, «τό χάρισμα τῶν ἀποκαλύψεων τῆς θεωρίας τοῦ νοός», προσφέρεται γιά δύο λόγους ἀπό τό Θεό στούς ἀνθρώπους: εἴτε γιά τήν θερμότητα τῆς πίστεώς τους, ὅπως στούς Ἀποστόλους, εἴτε γιά τήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν Του καί γιά τήν καθαρότητά τους[255]. Ἀντιθέτως κάποιοι, πού

---

[253] Ὅ. π., σσ. 244-247.

[254] Ὅ. π., σ. 247: «Ξεκίνησα νά κάνω ὅπως κάθε μέρα τό πρόγραμμά μου. ...ἐργόχειρο, ... κομποσκοίνι, ... τήν Ἐνάτη Ὥρα, ... ἀλλά ἔνιωθα σά ζῶο... καί ἔλεγα μέσα μου: γιά δές μέ τί ἀσχολοῦμαι! Τόσα χρόνια ἔτσι τά πέρασα;».

[255] Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἅπαντα*, σσ. 389-395.

εἶχαν ὀξύτητα νοῦ καί συνάμα δοξομανία, καί θέλησαν βιαστικά πρίν τόν ἁρμόδιο καιρό, νά ἔχουν θεωρία πνευματική καί ἀποκαλύψεις, αὐτοί ἐξέλαβαν τήν φαντασία τῶν δαιμόνων, ὡς θεωρία καί ἐπλανήθηκαν. Μάλιστα κάποιοι δυστυχῶς ἔγιναν αἱρεσιάρχες. Ἐξ αἰτίας τοῦ κινδύνου αὐτοῦ, ἐπισημαίνει μέ ἔμφαση ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ: «Ἐάν μή καθαρισθῇ ἡ ὅρασις τοῦ νοός ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν, καί ἐν ταῖς πράξεσι τῶν πολιτειῶν τῆς ἡσυχίας, καί κτήσηται τό φῶς τῆς ἀγάπης ἐν τελειότητι, καί αὐξηθῇ ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῆς καινότητος τοῦ Χριστοῦ, καί ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς γνώσεως πλησίον γένηται τῶν πνευματικῶν φύσεων ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ ζητεῖ τήν ἀγγελικήν πολιτείαν τοῦ πνεύματος, οὐ δύναται θεωρητικός ἀληθινός γενέσθαι τῆς θείας θεωρίας. Καί ὅσα ὁμοιώματά τινα νομίζει ὁ νοῦς ὑπέρ αὐτῶν ποιεῖσθαι, φαντασία λέγεται καί οὐκ ἀλήθεια. Καί τοῦτο τό θεωρεῖν ἄλλοτι ἀντ᾽ ἄλλου τόν νοῦν, ἐκ τοῦ μή καθαρεύειν συμβαίνει αὐτόν. Ἡ φύσις γάρ τῆς ἀληθείας ἀναλλοίωτος μένει ἀεί, μή ἀλλοιουμένη ποτέ εἰς ὁμοιώματα. Ἡ αἰτία τῆς φαντασίας τῶν εἰκόνων, ἡ ἀσθένεια, καί οὐχ ἡ καθαρότης ἐστί τοῦ νοός[256].

Παρατηροῦμε τήν ταυτότητα τῶν ἐμπειριῶν τῶν δύο Ἁγίων καί στή διδασκαλία τους περί τῆς θεωρίας τῆς πνευματικῆς.

Ὁ ἅγιος Παΐσιος προτρέπει, συνεχίζοντας τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί ἀπό τά παραμικρά παραδείγματα τά κτιστά, νά λαμβάνουμε ἀφορμές, γιά νά κινεῖται ὁ νοῦς μας πρός τά οὐράνια, ἀξιοποιώντας τα, λόγῳ τοῦ καθοδηγητικοῦ, παιδαγωγικοῦ χαρακτήρα τους, ὡς προγυμνάσματα γιά τήν θεωρία[257]. Ἡ πρακτική του αὐτή στοιχίζεται ἀπολύτως μέ τόν λόγο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, γιά τήν αἰτία τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, πού ἀντιλαμβανόμαστε μέ τίς αἰσθήσεις μας, ὡς ὁδηγῶν τῆς ψυχῆς πρός τήν ἐπίγνωση τῶν ἀοράτων: «Ὁ πεπαιδευμένος τά θεῖα μυστήρια, οὐκ ἀγνοεῖ πάντως, ὅτι οἰκεία μέν καί κατά φύσιν ζωή τοῖς ἀνθρώποις ἐστίν ἡ ζωή ἡ πρός τήν θείαν φύσιν ὡμοιωμένη· ἡ δέ αἰσθητική ζωή, διά τῆς τῶν αἰσθητηρίων ἐνεργείας διεξαγομένη, ἐπί τούτῳ φύσει δέδοται, ἐφ᾽ ᾧ τήν τῶν φαινομένων γνῶσιν ὁδηγόν γενέσθαι τῆς ψυχῆς πρός τήν τῶν ἀοράτων ἐπίγνωσιν· καθώς

[256] Ὅ. π., σ. 388.

[257] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 270. Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 237. Σέ προσωπικές συζητήσεις του μέ στενούς μαθητές του, ὅπως αὐτοί μᾶς κατέθεσαν ἱκανές μαρτυρίες, ὁ Ἅγιος Παΐσιος ἔκανε συνεχεῖς ἀναφορές στό Θεό καί στά οὐράνια, ἀξιοποιώντας πνευματικά κάθε πράξη του καί κάθε ἀντικείμενο μέ τό ὁποῖο ἐρχόταν σέ ἐπαφή, καταδεικνύντας ἔτσι τήν ἀπαρέγκλητη πορεία τῆς κινήσεως τῆς ψυχῆς καί τοῦ νοῦ του πρός τά πνευματικά μέ ἀφετηρία τά ἐπίγεια. Μιά τέτοια μαρτυρία προέρχεται καί ἀπό τόν Ἁγιορείτη Ἱερομόναχο Παΐσιο, πνευματικό τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἱλαρίωνος, Προμάχων Ἀριδαίας.

φησίν ἡ Σοφία "ἐκ μεγέθους καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως τόν πάντων γενεσιουργόν καθορᾶσθαι" (*Σοφ. Σολομῶντος 13, 5*)» [258].

Ἡ θεωρία κινεῖται πρός δύο κατευθύνσεις. Ἡ μία κατεύθυνση εἶναι ἡ θεληματική κίνηση τοῦ ἀνθρώπου, νά ὑπακούσει στίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ὥστε νά καθαρισθεῖ ἀπό τά πάθη του, βυθιζόμενος ἔτσι σέ συνεχῶς μεγαλύτερα βάθη ταπεινώσεως, κατά τό ὑπόδειγμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος πρῶτος τήρησε τίς ἐντολές τοῦ ἐπουρανίου Πατέρα Του. Ἡ ἄλλη κατεύθυνση εἶναι ἡ ἀγαπητική ἐπίσκεψη τῆς θείας Χάρης στόν ἁρμόδιο γιά κάθε ψυχή καιρό, ὥστε νά τῆς ἀποκαλυφθεῖ μέ διάφορες θεωρίες, πού χαροποιοῦν τήν ψυχή καί ἀλαφρώνουν τό βάρος τοῦ ἀγώνα της, κατά τό Κυριακό λόγιο: «Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καί πεφορτισμένοι, κἀγώ ἀναπαύσω ἡμᾶς. Ἄρατε τόν ζυγόν μου ἐφ᾽ ὑμᾶς καί μάθετε ἀπ᾽ ἐμοῦ, ὅτι πραΰς εἰμι καί ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καί εὑρήσεται ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γάρ ζυγός μου χρηστός καί τό φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν»[259].

Παρατηροῦμε μιά κατάφαση καί μιά ἀπόφαση, θά λέγαμε στίς δύο αὐτές κατευθύνσεις. Στήν κατάφαση, ὁ καταφατικός χαρακτήρας τῆς θεωρίας συνίσταται στήν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Στήν ἀπόφαση, ὁ ἀποφατικός χαρακτήρας τῆς θεωρίας συνίσταται, στήν συνεχή προσπάθεια τοῦ ἐναρέτου ἀνθρώπου ἀποφυγῆς ὑποδούλωσής του στά αἰσθητά, τά ὁποῖα τά βλέπει πλέον ὡς πράγματα τιποτένια καί μηδαμινά[260]. Ἀφοῦ γεύτηκε μιά φορά ἀπό τό τραπέζι τῶν θείων ἀποκαλύψεων, κατακυριευμένος ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα, πού τόν ἐνισχύει, ἀφορμᾶται σέ μεγαλύτερους ἀγῶνες γιά τό «λαμπικάρισμα» τῆς ψυχῆς καί τῆς καρδιᾶς του, κατά τήν προσφιλή ἔκφραση τοῦ Ἁγίου Παϊσίου [261], ὥστε νά ἀξιωθεῖ, ἄν ἡ θεία Χάρη εὐδοκήσει, πλειόνων ἀποκαλύψεων. Ἡ θεόσδοτη οὐράνια χαρά, πού πλημυρίζει τόν ἄνθρωπο ἀπό τή βίωση τέτοιων ἐμπειριῶν εἶναι ἱκανή νά κρατήσει πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα[262].

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθάσει σ᾽ αὐτό τό σημεῖο, ἐμφανίζονται σ᾽ αὐτόν πολύ ἔντονα τά σημάδια τῆς ἁγιότητας, πού τόν «προδίδουν» στούς ἄλλους: ἄνωθεν προερχομένη εὐωδία, ἤ εὐωδία, πού προέρχεται ἀπό τόν ἴδιο καί ἀπό

---

[258] Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς Ἐκκλησιαστήν, ὁμιλία 1*, PG 44, 624 B.

[259] *Ματθ*. 11, 28-30.

[260] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 247. Ἁγίου Ἡσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου, *Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά καί εὐκτικά)*, Φιλοκαλία Α', σσ. 204-205.

[261] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου. *Λόγοι Ε'*, σσ. 88, 99, 162.

[262] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 96, 200 κ. ἄ.

τά προσωπικά του ἀντικείμενα, οὐράνια ἀκούσματα καί ὁράματα μέ τά φυσικά, ἀλλά κυρίως μέ τά πνευματικά μάτια[263].

Ἡ ἀγαθή καί νηφάλια μέθη γιά τήν ὁποία μιλάει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης[264], ὀνομάζεται ἀπό τόν ἅγιο Παΐσιο «πνευματική τρέλλα»[265]. Διακρίνει ὁ ἅγιος Παΐσιος μιά διαβάθμιση τῆς «πνευματικῆς τρέλλας». Στά πρῶτα στάδια ὁδηγεῖ τόν πιστό ἄνθρωπο, νά προβεῖ σέ ἐνέργειες, πού οἱ ἄλλοι δύσκολα κατανοοῦν καί ἀποδέχονται[266]. Στή συνέχεια ὅσο ἡ ψυχή προκόπτει ἀναβαίνουσα ἀπό τή θεληματική ἀποφυγή τῆς κακίας στήν ἀπό τόν Θεό δωρουμένη κατόρθωση τῆς τελείας ἀπραξίας τῶν παθῶν, φθάνει εἰς τό «*συμμετεωροπορεῖν τῷ* Θεῷ», ὅπως ἡ ἀσματική νύφη κατά τήν ἔκφραση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης[267].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος τήν περιγράφει, ὡς μιά κατάσταση πού δείχνει τελεία ὑπέρβαση τῶν φυσικῶν νόμων, ὅπου ὁ ἄνθρωπος κυριευμένος ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα, μεθυσμένος πνευματικά, λειώνοντας ἀπό τήν οὐράνια χαρά μέ τήν ὁποίαν τόν πλημμυρίζει ἡ θεϊκή ἀγάπη, πανηγυρίζει, ξεσπώντας σέ δοξολογία ἀκατάπαυστη τοῦ Πλάστη του. Τότε ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται σέ «ἔκσταση», «ἐκτός ἑαυτοῦ», μέ τήν καλή ἔννοια καί δέν σκέφτεται τίποτα ἄλλο ἐκτός ἀπό τό Θεό, τά θεῖα, τά πνευματικά, τά οὐράνια[268].

2.1.3. Ἕνωση μέ τό Θεό

Ἀφοσιωμένος στήν προσπάθειά του, τῆς συνεχοῦς τελειοποιήσεως, ὁ πνευματικός ἄνθρωπος προχωράει ἀσταμάτητα στήν πορεία του πρός τό καθ᾽ ὁμοίωση, στήν ἕνωση μέ τόν Θεό. Μέ ὁδηγό τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου μας, προοδεύει στήν ἀρετή καί ἐξαγιάζει τά αἰσθητήρια τόσο τῆς ψυχῆς ὅσο καί τοῦ

---

263 Μιά περιληπτική παρουσίαση κάποιων ἁγιοφανιῶν τοῦ Ἁγίου Παϊσίου μᾶς δίνει ὁ βιογράφος του, Ὅ. π., σσ. 639-642. Γιά τά ὁράματα, ὁ Ἅγιος ἐξηγεῖ: «Ὅταν βλέπη κανείς ὅραμα, βλέπει μέ τά μάτια τῆς ψυχῆς. Μερικές φορές σέ τέτοια ὁράματα ἔκλεινα τά μάτια καί πάλι ἔβλεπα. Ἄρα μέ τά μάτια τῆς ψυχῆς ἔβλεπα». Ὅ. π., σ. 640.

264 «Ἐκείνην λέγω τήν μέθην, δι᾽ἧς τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῶν ὑλικῶν πρός τό θειότερον ἡ ἔκστασις γίνεται», *Εἰς τά Ἄσματα τῶν Ἀσμάτων*, *ὁμιλία Ε΄*, PG 44 873 B.

265 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σσ. 157, 207.

266 Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 126-127.

267 Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τά Ἄσματα τῶν Ἀσμάτων*, *ὁμιλία Η΄*, PG 44, 945 B.

268 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 157, 207. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σ. 335.

σώματος, ἀνοίγοντας τίς πύλες μιᾶς κοινωνίας μέ τό Θεό, στήν ὁποία λίγοι ἀγωνιστές φθάνουν.

Αὐτή τήν ἀνάβαση τῆς ψυχῆς περιγράφοντας εἰς τό ἔργο του «Θεωρία εἰς τόν τοῦ Μωσέως βίον», ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης[269], μᾶς μιλᾶ γιά τήν σφοδρή ἐπιθυμία τοῦ ἐραστῆ τοῦ θείου κάλλους, νά προχωρήσει ἀκόμη περισσότερο ἀπό τή μέχρι τότε μετοχή του στίς θεῖες ἐνέργειες. Ὁ πόθος τόν ὁδηγεῖ νά ζητᾶ, νά δεῖ τό πρόσωπο τοῦ Ἠγαπημένου. Τότε ὁ Θεός λέγει στόν Μωυσῆ ὅτι, τό νά δεῖς τό πρόσωπό μου εἶναι ἀδύνατο, γιατί αὐτό σημαίνει ὅτι, θαρθοῦμε πρόσωπο πρός πρόσωπο καί δέν θά ζήσεις[270]. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἐξηγεῖ ὅτι, αὐτό, πού ἐννοεῖται ἐδῶ, εἶναι ὅτι, ὁποιοδήποτε γνώρισμα ἀποδίδουμε στόν Θεό, ὅπως ἐδῶ ἡ ἔννοια «ζωή», φανερώνει μόνο κάποια ἐνέργειά Του καί ὄχι τήν οὐσία Του. Καί ἐπεξηγεῖ ὅτι, τό νά δεῖ πραγματικά κάποιος τόν Θεό, ὅσο εἶναι δυνατό στόν ἄνθρωπο, εἶναι ἡ συνεχής καί ἀδιάκοπη ἐπιθυμία νά Τόν δεῖ, ἡ ὁποία ἐπιθυμία δέ σταματᾶ ποτέ, γιατί δέν ἔχει ὅριο Τό ποθούμενο. Αὐτό σημαίνεται καί μέ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ «ὄψει τά ὀπίσω μου»[271]. Δηλαδή, ἔλα πίσω ἀπό μένα καί ἀκολούθα με, ὅπου πηγαίνω, καί ἔτσι ἔχεις τό ζητούμενο. Συνεπῶς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ παραμένει γιά τόν ἄνθρωπο, κρυμμένη στό θεῖο γνόφο τῆς ἀγνωσίας, ἀφήνοντας ὁ Ἠγαπημένος μόνο τίς ἀκτίνες τῶν ἐνεργειῶν Του νά καταλάμπουν στούς ἀξίους καί νά φανερώνουν τήν ἀνάβασή τους στό στάδιο αὐτό τῆς ἑνώσεως μαζί Του ἀπό τό φῶς, πού καί οἱ ἴδιοι ἐκπέμπουν, ὅπως ὁ Μωυσῆς κατεβαίνοντας ἀπό τό ὄρος[272].

Στό τρίτο αὐτό στάδιο τῆς πνευματικῆς τελειότητας προγεύεται τόν παράδεισο. Λουσμένος στό ἄκτιστο φῶς, ὁ ἄνθρωπος σταματάει καί τήν προσευχή, ἡ ὁποία τόν βοήθησε μέχρι τώρα νά βυθίζεται στά θεῖα νοήματα καί νά χάνει τήν αἴσθηση τοῦ τόπου καί τοῦ χρόνου. Τώρα δέν χρειάζονται λόγια, ἐπειδή ἡ ἐπικοινωνία μέ τό Θεό βιώνεται πλέον ὡς ἕνωση. Ὁ ἀεικίνητος ἕως τώρα νοῦς βρίσκεται πλέον σέ στάση, δηλαδή κάθε μετάβασή του ἀπό νόημα σέ νόημα ἤ θεωρία ἔχει σταματήσει[273].

Ἀνακεφαλαιώνοντας τήν μακραίωνη παράδοση τῆς Ἐκκλησίας σχετικά μέ τό θέμα αὐτό, ὁ ἅγιος Παΐσιος καταθέτει τίς προσωπικές του ἐμπειρίες, οἱ ὁποῖες μᾶς ὑπενθυμίζουν Φιλοκαλία: «Δέν λές τίποτε· νιώθεις τήν θεία θέρμη, τήν θεία γλυκύτητα. Σταματάει πλέον καί ἡ εὐχή, ἐπειδή ὁ

[269] PG 44, 327 - 430.

[270] *Ἔξοδ.* 33, 20.

[271] *Ἔξοδ.* 33, 23.

[272] *Ἔξοδ.* 34, 29.

[273] Κάλλιστος Ἀγγελικούδης, *Περί τῆς ἑνώσεως μέ τό Θεό,* Φιλοκαλία, τ. Ε΄, σ. 245.

νοῦς ἔχει ἑνωθῆ μέ τόν Θεό καί δέν θέλει μέ κανέναν τρόπο νά φύγη ἀπό κοντά Του· τόσο εὐχάριστα νιώθει (...). Εἶναι ἕνωση πλέον, ἐπικοινωνία»[274].

Ἔχουμε μαρτυρίες ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι εἶδαν τόν ἅγιο Παΐσιο, λουσμένο στό ἄκτιστο φῶς, νά λάμπει τό πρόσωπό του καί νά ἐκπέμπει καί ὁ ἴδιος φῶς, ὡς ἄλλος Μωυσῆς[275].

2.2. Ὁ διάβολος – μιά καθημερινή πραγματικότητα

Ἔχουμε ἤδη ἀναφερθεῖ σέ προηγούμενο ὑποκεφάλαιο ὅτι ἡ πορεία τῆς ψυχῆς πρός τήν τελειότητα προϋποθέτει ἕναν πνευματικό ἀγώνα, πού πραγματοποιεῖται σ᾽ ἕνα χῶρο ὅπου οἱ ἀρετές συγκρούονται μέ τά πάθη. Σ᾽ αὐτόν τόν ἀγώνα, οἱ δύο πόλοι, ἀντιδιαμετρικοί, ὁ Θεός καί ὁ διάβολος. Ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς κατορθώνεται ἀκολουθώντας τό δρόμο τοῦ Θεοῦ καί μέ τή συνεχή προσπάθεια ἀποφυγῆς ὅσων σχετίζονται μέ τό πονηρό πνεῦμα, τό ὁποῖο πολεμᾶ τόν ἄνθρωπο καί προσπαθεῖ νά τοῦ ἀνακόψει τήν πορεία του πρός τό καθ᾽ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ.

Γι᾽ αὐτό, δέν εἶναι δυνατόν κάποιος, νά ἀσχοληθεῖ μόνο μέ τό Θεό, χωρίς νά λάβει ὑπόψη του καί τό ἀντιτιθέμενο πνεῦμα στό Θεό, τό διάβολο. Μελετώντας τήν Πατερική Γραμματεία, παρατηροῦμε ὅτι, ἐμπεριέχει πολλά ἔργα, πού ἔχουν ὡς κύριο θέμα τους ἀποκλειστικά τό διάβολο, γιά νά μήν ἀναφέρουμε τό γεγονός ὅτι, σέ ἀναρίθμητα βιβλία κυρίως ἀσκητικοῦ καί πνευματικοῦ χαρακτῆρος γίνεται, μεταξύ ἄλλων, μιά ἀναλυτική ἀναφορά στόν πεσμένο ἄγγελο καί στίς μεθοδεῖες του, μέ τίς ὁποῖες προσπαθεῖ νά καταστρέψει τόν αἰώνιο ἐχθρό του, τόν ἄνθρωπο.

Γιά τόν ἅγιο Παΐσιο, ὁ διάβολος εἶναι μιά καθημερινή πραγματικότητα, μέ τήν ἔννοια ὅτι, ἐπειδή ὅλη ἡ ὕπαρξη τοῦ Ἁγίου εἶναι στραμμένη πάντα πρός τό Θεό αὐτό ἔχει σάν συνέπεια νά ἀποτελεῖ ἕνα παντοτινό ἀντίπαλο τῶν πονηρῶν πνευμάτων, πού τόν πολεμοῦν συνεχῶς μέ ὁρατά καί μέ ἀόρατα μέσα. Ὁ Γέροντας ἔχει ἀναρίθμητες ἐμπειρίες πολέμου ἐναντίον εἴτε ἑνός εἴτε

---

[274] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ΄*, σ. 248.

[275] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 643 - 649.

πλήθους δαιμόνων μαζί. Κάποιες ἀπό αὐτές ἔχουν δραματικό χαρακτήρα[276]. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, λόγῳ τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας καί δύναμης, καθώς καί τῆς «οἰκειότητας», θά λέγαμε, πού ἀπόκτησε ὁ Ἅγιος μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου, διαφαίνεται ἕνας περιπαικτικός χαρακτήρας, ὑπενθυμίζοντάς μας παλιές σελίδες τοῦ Γεροντικοῦ[277].

Ὅπως γιά τούς Πατέρες, ἔτσι καί γιά τό σύγχρονο ἅγιο ὁ διάβολος εἶναι πρόσωπο καί ὄχι μιά ἰδέα, μιά φαντασία τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ. Οἱ προσωπικές του ἐμπειρίες καθ᾽ ὅλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς του εἶχαν σκοπό νά τοῦ ἀποκαλύψουν στοιχεῖα πού γνωρίζουν μόνο οἱ μεγάλοι ἀσκητές - ἀθλητές τοῦ πνεύματος. Ἡ εἰκόνα πού σχηματίζει κάποιος, διαβάζοντας τά κείμενά του περί τοῦ διαβόλου ἀπαρτίζεται ἀπό τά ἑξῆς στοιχεῖα:

Ὁ διάβολος εἶναι ὁ πεσμένος ἄγγελος, πού μέ ἀρχηγό τόν Ἑωσφόρο ἀνῆκε στό πιό φωτεινό οὐράνιο τάγμα. Ἡ πτώση του ὀφείλεται στήν ὑπερηφάνειά του. Θυμᾶται καί τώρα τήν προηγούμενη κατάστασή του, ἐπιθυμεῖ νά ξαναποκτήσει τή χαμένη θέση του, ἀλλά δέν μετανοεῖ. Ἐλπίζει ὅτι, στό τέλος ὁ Θεός θά λυπηθεῖ ὅλους τούς ἁμαρτωλούς ἀνθρώπους καί θά τούς πάρει κοντά του, καί ἔτσι θά ἐπωφεληθεῖ καί αὐτός, χωρίς νά χρειαστεῖ νά ταπεινωθεῖ. Ἡ ταπείνωση ἔχει τή δύναμη νά τόν ξαναμετατρέψει σέ ἄγγελο φωτός, εἶναι ὅμως μιά ἀρετή τήν ὁποία ὁ διάβολος δέν θέλει νά ἐφαρμόσει ποτέ[278].

Ὁ διάβολος ἔχει τή δυνατότητα νά πάρει διάφορες μορφές, νά μετασχηματίζεται, ὥστε νά μάχεται σῶμα μέ σῶμα μέ τόν ἄνθρωπο, «Δέν μποροῦμε νά ποῦμε ὑλοποίηση. Εἶναι μιά ἄλλη ἐνδιάμεση κατάσταση», μᾶς διευκρινίζει ὁ ἅγιος[279]. Ἐμφανίζεται μέ τήν κλασική μορφή του, ἀλλά καί μέ μορφή ζώου. Ἀρκετές εἶναι οἱ φορές πού κάνει αἰσθητή τήν παρουσία του μέ

---

[276] Τέτοιοι εἶναι οἱ πειρασμοί, πού τοῦ προκαλοῦν τά δαιμόνια τήν ὥρα τῆς προσευχῆς, ὅπου τοῦ ἐπιτίθενται μέ μεγάλη ἀγριότητα γιατί τούς χαλάει τά σχέδια. Ἐνδεικτικά, βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 107, 141, 144-145, 165, 168-170, 174-175.

[277] Ὅ. π., σ. 90, 149. Χαρακτηριστικό εἶναι τό περιστατικό πού διηγεῖται ὁ Ἅγιος Γέροντας γιά τήν πολύμορφη προσπάθεια τοῦ διαβόλου νά τόν πλανήσει μέ τό δυνατό φῶς, πού τοῦ ἐμφανίστηκε στήν ὥρα τῆς προσευχῆς, καθώς καί μέ τήν ἴδια τήν ἐμφάνισή του: «Ἀφοῦ εἶδε (ὁ διάβολος) ὅτι δέν ταράχθηκα ἀπό τό φῶς, ἔκανε κάτι ἄλλο. Λίγα μέτρα ἀριστερά μου παρουσιάστηκαν δύο διαβολάκια, περίπου ἑνάμισι μέτρο ὕψος, τόσα δά, πού ἔπαιζαν καί χτυπιοῦνταν μεταξύ τους μέ τά χέρια καί τά πόδια καί γελοῦσαν. Σωστός κινηματογράφος. Ἔ! Δέν μπόρεσα νά κρατηθῶ. Ξέσπασα σέ γέλια. Εἶδες τί ἔκανε ὁ πειρασμός; Δέν τόν πρόσεξα μέ τό φῶς, ἔστειλε μετά τά διαβολάκια». Ὅ. π., σσ. 228-229.

[278] Βλ. Ὅ. π., σ. 576. Πρβλ. καί Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 65-66. Κατά τόν Ἅγιο Παΐσιο, οἱ δύο ἀρετές πού διαλύουν τό διάβολο εἶναι ἡ ἀγάπη καί ἡ ταπείνωση. Ὅπου ὑπάρχουν αὐτές, ὁ διάβολος δέν χωράει. Ὅ. π., σ. 67.

[279] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 577.

θορύβους καί μέ φωνές. Ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπό τόν Θεό τόν ἔκανε νά ἀποκτήσει μιά τέτοια ἀσχήμια, πού ὁ ἄνθρωπος δέν ἀντέχει οὔτε νά τήν ἀντικρύσει. Ἐμφανίζεται μέ διάφορα χρώματα: μαῦρος, κόκκινος, κατακίτρινος. Εἶναι φαλακρός, μέ οὐρά καί μέ «ὅλα τά ἐξαρτήματα». Οἱ προχωρημένοι πνευματικά δέ δειλιάζουν, ἀλλά ἔχουν τή δύναμη νά τόν δοῦν, νά τοῦ μιλήσουν, νά παλεύουν μαζί του, ἀκόμα καί νά τόν διατάζουν[280].

Ὁ διάβολος, σέ ἀντίθεση μέ τό Χριστό, δέν ἔχει δύναμη, ἔχει κακία καί μίσος[281]. Ἐνεργεῖ μόνο κατά παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Δέ γνωρίζει οὔτε τίς ἐσωτερικές σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου, τούς καλούς λογισμούς, οὔτε τό μέλλον. Μόνο ἡ πείρα, πού ἔχει ἀποκτήσει, τόν βοηθάει νά καταλάβει τί θά γίνει σέ διάφορες περιπτώσεις. «Δέν ἔχει ἐξυπνάδα· εἶναι πολύ κουτός. Εἶναι ὅλος ἕνα μπέρδεμα»[282].

Ὁ διάβολος, ὅπως καί ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἐλεύθερο ὄν. Χάρη στήν ἐλευθερία του ἔχει τή δυνατότητα, ἄν θελήσει, νά ἀλλάξει διά τῆς μετανοίας καί νά ἐπιστρέψει στό Θεό, ἀλλά δέν τό θέλει, γιατί ἔχει πεῖσμα, ἐγωισμό καί δέν θέλει νά καμφθεῖ, δέν θέλει νά σωθεῖ[283].

Ἐνεργεῖ πάνω στόν ἄνθρωπο, μόνο κατά παραχώρηση Θεοῦ, στό βαθμό πού ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος τοῦ δίνει δικαιώματα. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος προστατεύεται ἀπό τά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, δέ βλάπτεται ἀπό τή δύναμη τοῦ διαβόλου[284].

Ὁ πόλεμος τοῦ διαβόλου κατά τοῦ ἀνθρώπου δέ σταματάει ποτέ. Ἡ ὕστατη προσπάθειά του νά ἀνακόψει τήν πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρός τό Θεό πραγματοποιεῖται ἀμέσως μετά τό θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἡ ψυχή του ἀνεβαίνει στόν Οὐρανό[285].

Ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος ὑποστηρίζει ὅτι, στόν ἀόρατο πόλεμο μέ τά ἀκάθαρτα πνεύματα συναντᾶμε δύο περιπτώσεις ἀνθρώπων. Στήν πρώτη περίπτωση ἀνήκουν ἐκεῖνοι, πού ζοῦν ὑπό τήν ἐπίδραση τοῦ διαβόλου, χωρίς νά εἶναι ἀκόμη ἐντελῶς κυριευμένοι ἀπό αὐτόν. Ὅσο περισσότερο τοῦ δίνουν δικαιώματα, μέ τήν χρονίζουσα μέσα στήν καρδιά τους ἁμαρτία, τόσο περισσότερο ἐπηρεάζονται, αὐτοί, καί τούς κάνει ζημιά. Στή δεύτερη περίπτωση ἀνήκουν αὐτοί, πού ἔπεσαν σέ κάποιο θανάσιμο ἁμάρτημα, ὁπότε

---

[280] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 59. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 240, 577-580. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Βασιλικά, σσ. 184-185.

[281] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 57.

[282] Ὅ. π., σσ. 60-62.

[283] Ὅ. π., σσ. 64-65.

[284] Ὅ. π., σσ. 52-53.

[285] Ὅ. π., σσ. 53-54.

στήν καρδιά τους κατοικεῖ πλέον τό ἀκάθαρτο πνεῦμα[286]. Κάθε πάθος ταυτίζεται μέ τόν ἀνάλογο δαίμονα, ὅπως καί στήν Πατερική Γραμματεία[287]. Ὁ ἄνθρωπος, πού βρίσκεται εἴτε στήν μία κατάσταση εἴτε στήν ἄλλη γιά νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τή δουλεία τῶν παθῶν πρέπει νά ἐρευνήσει γιά νά βρεῖ τό πῶς ἔφθασε σέ αὐτή τήν κατάσταση: «Ὅταν ὁ διάβολος ἔχη ἀποκτήσει μεγάλα δικαιώματα στόν ἄνθρωπο καί τόν ἔχη κυριεύσει, τότε πρέπει νά βρεθῆ ἡ αἰτία, γιά νά κοποῦν τά δικαιώματα. Ἀλλιῶς, ὅση προσευχή καί νά κάνουν οἱ ἄλλοι, αὐτός δέν φεύγει. Σακατεύει τόν ἄνθρωπο. Οἱ ἱερεῖς δῶσ᾽του-δωσ᾽του ἐξορκισμούς, καί τελικά τά πληρώνει ὁ ἄνθρωπος, γιατί βασανίζεται ἀκόμη περισσότερο ἀπό τόν διάβολο. Πρέπει νά μετανοήση ὁ ἄνθρωπος, νά ἐξομολογηθῆ, νά κοποῦν τά δικαιώματα πού ἔχει δώσει, καί μετά θά φύγη ὁ διάβολος· ἀλλιῶς θά ταλαιπωρῆται»[288].

Ἐκτός ἀπό τίς δύο προηγούμενες κατηγορίες, μποροῦμε νά δοῦμε ὅτι ὁ Ἅγιος διακρίνει καί μιά ἀκόμη κατηγορία. Πρόκειται γιά τόν ἄνθρωπο, πού ἐγκαταλείπεται ἀπό τή Χάρη τοῦ Θεοῦ, γιατί δέν θέλει νά κόψει τά πάθη του καί τότε γίνεται χειρότερος καί ἀπό τόν ἴδιο τό διάβολο, κάνοντας πράγματα, πού τό πονηρό πνεῦμα δέν τά κάνει[289].

Στήν ἐρώτηση πῶς δίνει ὁ ἄνθρωπος δικαιώματα στό διάβολο, ὁ ἅγιος Γέροντας ἀπαριθμεῖ κάποιες ἰδιότητες τοῦ διαβόλου, τίς ὁποῖες, ἀνάλογα μέ τό βαθμό, πού τίς οἰκειοποιεῖται καί ὁ ἄνθρωπος δέχεται καί μιά ἐξωτερική ἐπίδραση ἀπό τό διάβολο. Τέτοιες εἶναι ἡ λογική (ὀρθολογισμός), ἡ ἀντιλογία, τό πεῖσμα, τό θέλημα, ἡ ἀνυπακοή, ἡ ἀναίδεια, οἱ ἀπροσεξίες, οἱ ὑπερήφανοι λογισμοί[290].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος τονίζει μέ ἰδιαίτερο τρόπο τό ρόλο τῶν λογισμῶν στόν πνευματικό ἀγώνα[291]. Μάλιστα ὅπως πολύ σωστά γράφτηκε: «Τό μεγάλο διακόνημα τοῦ Πατρός Παϊσίου ἦταν νά διορθώνη λογισμούς μοναχῶν καί λαϊκῶν»[292]. Ἐφοδιασμένος μέ τήν πεῖρα του καί μέ τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων, προσφέρει σημαντικές πληροφορίες γιά τό ὅπλο τῶν λογισμῶν, πού

[286] Ὅ. π., σσ. 52-55. «Ὁ διάβολος μπαίνει στόν ἄνθρωπο, ὅταν ὑπάρχη λάσπη στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου· δέν πλησιάζει στό καθαρό πλάσμα τοῦ Θεοῦ». Ὅ. π., σ. 55.

[287] Οἱ σύγχρονες προκλήσεις συσχετίζονται μέ καινούργια δαιμόνια. Ὁ Ἅγιος Παΐσιος μιλάει π.χ. γιά τό δαίμονα τῆς τηλεόρασης. Ὅ. π., σ. 146.

[288] Ὅ. π., σ. 54. Γιά τό πόσο σημαντικό εἶναι τό νά βρεθεῖ ἡ αἰτία τῶν ἀλλαγῶν στόν πνευματικό ἀγώνα, βλ. Εὐαγρίου Μοναχοῦ, *Περί διακρίσεως παθῶν καί λογισμῶν*, Φιλοκαλία Α', σ. 85.

[289] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α'*, σσ. 52-53.

[290] Ὅ. π., σσ. 52-54.

[291] Ἐκτενής ἀνάλυση τοῦ θέματος βρίσκεται στό: «Ὁ πόλεμος τῶν λογισμῶν», στό Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σσ.19-68.

[292] *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Βασιλικά, σ. 461.

χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος στόν ἀόρατο πόλεμό του μέ τόν ἄνθρωπ, ἐνισχύοντας τή θέση τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, γιά τόν ὁποίον οἱ λογισμοί ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τή σωτηρία τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ ἀποτελοῦν ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος γιά νά ρίξει τόν ἄνθρωπο στήν «κατά διάνοια ἁμαρτία ἤ στήν ἔμπρακτη». Ἡ ἀπαλλαγή ἀπό τά πάθη σημαίνει ταυτόχρονα ἀπαλλαγή ἀπό τόν ἴδιο τό διάβολο[293]. Προτρέπει ὁ Γέροντας τούς χριστιανούς νά ἔχουν πάντα καλούς λογισμούς[294] καί νά μήν ἀφήνονται στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ μέ τό νά ἀνοίξουν «πόρτες» καί «παράθυρα». Διευκρινίζει ὅτι, οἱ λογισμοί, πού στέλνονται ἀπό τόν διάβολο δέν ἀποτελοῦν, στήν πρώτη φάση, ἁμαρτία, ἐνῶ ἡ συζήτηση μέ αὐτούς δείχνει συγκατάβαση καί πτώση. Κατά συνέπεια, πρέπει νά ἀποφευχθεῖ κάθε συζήτηση μαζί του[295].

Ἡ μεγάλη ἀγάπη γιά ὅλη τήν κτίση κάνει τόν θερμό ἀσκητή νά προσεύχεται καί γιά τό «ταγκαλάκι»[296], λυπούμενος εἰλικρινά γιά τήν αἰώνια κατάντιά του. Αὐτή ἡ πράξη δέν εἶναι μοναδική στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά τό ἀποτέλεσμα εἶναι πάντα τό ἴδιο: ὁ διάβολος δέ δέχεται τή βοήθεια κανενός γιά τήν ἀλλαγή τῆς κατάστασής του. Ἀντιθέτως, κοροϊδεύει τόν εὐεργέτη του καί δείχνει ἀδιαφορία γιά τήν ἀγάπη του[297].

Πέρα ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ διάβολος εἶναι ἐχθρός τοῦ ἀνθρώπου, αὐτός ἐναντιώνεται καί στό Θεό. Ἡ ἀποκορύφωση τῆς ἐχθρικῆς του στάσης ἀπέναντι στό Θεό, θά φανεῖ μέ τόν ἐρχομό τοῦ ἀντιχρίστου, ὁ ὁποῖος θά εἶναι ὅ,τι χειρότερο μπορεῖ νά προσφέρει ἡ ἀνθρωπότητα, ὑπό τήν ἐπήρεια τοῦ διαβόλου. Ἡ ἄμεση σχέση μεταξύ τῶν δύο ἐξηγεῖται ἀπό τόν ἅγιο Παΐσιο μέ τά ἀκόλουθα λόγια: «Ὁ Ἀντίχριστος θά εἶναι ὁ ἀναμενόμενος κατά κάποιον τρόπο ἐνσαρκωμένος διάβολος, πού θά παρουσιασθῆ στόν ἰσραηλιτικό λαό ὡς Μεσσίας καί θά πλανήση τόν κόσμο»[298]. Τό «κατά κάποιον τρόπο ἐνσαρκωμένος διάβολος» παραμένει ἕνα μυστήριο, ἀφοῦ μέ τή λογική δέν μποροῦμε νά καταλάβουμε ἀκριβῶς τί σημαίνει αὐτό, ὅπως δέν καταλαβαίνουμε τόν τρόπο ἐμφάνισης τοῦ διαβόλου, γιά τόν ὁποῖο ὁ Γέροντας

---

[293] Βλ. *Β΄ Ἑκατοντάδα περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία Β΄, σ. 63.

[294] Τήν ἀνάγκη νά ἔχει καλούς λογισμούς νιώθει καί ὁ συντάκτης τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος τοῦ Ἁγίου Παϊσίου: «Πατρικῇ σου φροντίδι, καὶ ἀρωγῇ σκέπασον, νέων τὴν παράταξιν πάτερ, ἐκ τῆς συγχύσεως, τῶν λογισμῶν τοῦ νοός, καὶ τῶν παθῶν τυραννίδος, ὅπως ἂν πορεύωνται, τρίβον σωτήριον». Βλ. Ἱερά Μητρόπολις Λεμεσοῦ, *Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Βίος - Διδασκαλία. Παρακλητικός Κανών*, ἄ. τ. καί χ., σ. 36.

[295] Γιά τήν ἀνάλυση τῶν λογισμῶν καί τῶν σταδίων τῆς ἁμαρτίας βλ. Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Βιβλίο Πρῶτο, *Διαφορά λογισμῶν καί προσβολῶν*, Φιλοκαλία Γ΄, σ. 180. Βλ. καί Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σσ. 56-57.

[296] Ὀνομασία πού χρησιμοποιεῖ συχνά ὁ Γέροντας γιά τόν διάβολο.

[297] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 234.

[298] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σσ. 176 καί 189. Πρβλ. *Ἀποκ.* 13, 16-18.

μᾶς δίνει τίς ἑξῆς λεπτομέρειες: «Ὁ διάβολος πραγματικά μετασχηματίζεται σέ ἄνθρωπο, σέ ζῶα κ.λπ. Πραγματικά ψηλαφᾶται. Εἶναι μιά ἄλλη κατάσταση, πού δέν γνωρίζουμε. Τόν βλέπεις, τόν ψηλαφᾶς, τόν δένεις καί ἀμέσως τόν χάνεις ἀπό μπροστά σου. Δέν μποροῦμε νά ποῦμε ὑλοποίηση. Εἶναι μιά ἄλλη ἐνδιάμεση κατάσταση»[299].

2.3. Ἡ θεολογία τοῦ πλησίον

Στή σχέση τοῦ κάθε ἀνθρώπου μέ τόν πλησίον του, σύμφωνα μέ τόν ἐνάρετο μοναχό, συναντιοῦνται δύο κόσμοι: ὁ κόσμος τοῦ «ἐγώ» καί ὁ κόσμος τοῦ «ἐσύ»[300]. Δέν πρόκειται γιά μιά ἀνταγωνιστική ἀντιμετώπιση τοῦ ἄλλου, ἀλλά γιά τήν ἀξιοποίηση τῆς ὕπαρξης τοῦ ἄλλου γιά τήν προσωπική πνευματική πρόοδο. Ὁ ἅγιος Γέροντας, βίωσε σέ ὅλη του τή ζωή τήν ἀλήθεια ὅτι, ὁ πλησίον, «φανερώνει τό Θεό», ὅπως ἡ πείρα τῶν Ἁγίων μᾶς διδάσκει, λέγοντας: «Εἶδες ἄνθρωπο, εἶδες τό Θεό σου»[301].

Ἀξιοθαύμαστη ἡ ταυτότητα τῆς παραπάνω Πατερικῆς ρήσεως μέ τήν προτροπή του: «Νά μήν ὑπάρχει ὁ ἑαυτός μας στίς ἐνέργειές μας. Νά μή ζητοῦμε τήν δική μας ἀνάπαυση. Αὐτό ἐμποδίζει νά ἔρθη ὁ Χριστός. Νά κοιτάζη κανείς τί ἀναπαύει τόν ἄλλον. Ἡ πραγματική ἀνάπαυση γεννιέται ἀπό τήν ἀνάπαυση τοῦ ἄλλου. Τότε ἀναπαύεται καί ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο καί ὁ ἄνθρωπος παύει νά εἶναι ἄνθρωπος, θεώνεται. Ἀλλοιῶς δουλεύει μόνον τό

---

[299] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π. σσ. 576-577.

[300] Φαίνεται ὅτι αὐτή ἡ ἀντίληψη ἀποτέλεσε τό ὑπόβαθρο τῆς συγγραφῆς ἑνός ἐξαίρετου διδακτικοῦ βιβλίου γιά παιδιά. Βλ. Μυρσίνη Βιγγοπούλου, *Ἀπό τήν ἐγώπολη στήν ἐσύπολη*, Ἐκδ. Ἄθως Παιδικά, Ἀθήνα 2008. Βλ. καί το δεύτερο έργο της: *Ἀπό τήν ἐσύπολη στήν οὐρανούπολη*, Ἐκδ. Ἄθως Παιδικά, Ἀθήνα 2011.

[301] Σ᾽ αὐτή τή ρήση ἀνακεφαλαιώνεται ὅλη ἡ χριστιανική διδασκαλία. Πόσο ἀπέχει αὐτή ἡ διδασκαλία ἀπό τή φιλοσοφική ἀντιμετώπιση τοῦ ἄλλου! Τόν ἀντίποδα τῆς ἀντιμετώπισης τοῦ συνανθρώπου, ὡς ἀδελφό ἐν Κυρίῳ, ἐκφράζει στό χῶρο τῆς φιλοσοφίας ἡ θέση τοῦ J.P. Sartre, γιά τόν ὁποῖο οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἔχουν ἀπαραιτήτως ἕναν ἀνταγωνιστικό χαρακτήρα: *"L'enfer c'est les autres*". Βλ. Huis Clos et la question des autres: L'enfer intersubjectif, στο *http://la-philosophie.com/enfer-autres-sartre. Στό ἴδιο πνεῦμα κινεῖται καί ὁ* Thomas Hobbes, ὅταν ἐκφράζει τήν πεποίθησή του ὅτι, "L'homme est un loup pour l'homme". Βλ. Hobbes et l'homme-loup: une anthropologie fondée sur la guerre, στο http://la-philosophie.com/homme-loup-pour-homme-hobbes.

μυαλό, καί τότε ὅλα εἶναι σαρκικά, ἀνθρώπινα»[302]. Τό βίωσε. Ἔζησε τή θέωση καί μᾶς προτείνει νά ἀκολουθήσουμε τά ἴχνη του γιά νά θεωθοῦμε καί ἐμεῖς.

Ὁ ἅγιος ἀγωνίσθηκε ἀπό τήν ἀρχή τῆς μοναχικῆς του ζωῆς «νά βγῆ ἀπό τήν μικρή ἀγάπη τῆς μικρῆς του οἰκογένειας καί νά μπῆ στήν μεγάλη οἰκογένεια τήν Ἐκκλησία καί νά ἔχη τή μεγάλη γενική ἀγάπη καί νά ἀγαπᾶ ὅλους τούς ἀνθρώπους ἐξίσου», τηρώντας αὐτό, πού συμβούλευε σέ νέους, πού ἤθελαν νά γίνουν μοναχοί[303].

Ὅλοι, γνωστοί καί ἄγνωστοι, φίλοι καί ἐχθροί, μικροί καί μεγάλοι, ἀποτελοῦν γι᾽ αὐτόν ἀφορμή ἐκπλήρωσης τῆς προτροπῆς τοῦ Κυρίου: ὁ ἄνθρωπος νά ἀγαπᾶ τό Θεό μέ ὅλη του τήν ὕπαρξη καί τόν πλησίον του ὡς τόν ἑαυτόν του[304] . Ὁ μελετητής τοῦ Βίου τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἀνακαλύπτει μέ δέος τήν ἀπεριόριστή του ἀφοσίωση στό Θεό καί στόν πλησίον, στοιχεῖο πού τόν ξεχωρίζει ἀνάμεσα στούς Ἁγίους καί τοῦ ἐξασφαλίζει μιά ἐξέχουσα θέση στή συνείδηση τοῦ λαοῦ, κυρίως ὅλων ἐκείνων πού ὠφελήθηκαν ἀπό τήν πνευματική του προσφορά[305].

Ὁ πλησίον, κατά τό «Γέροντα τῆς ἀγάπης»[306], εἶναι τό πᾶν. Γι᾽ αὐτόν προσεύχεται, αὐτόν θεραπεύει, τή δική του πνευματική πρόοδο παρακολουθεῖ μέ ὅλη του τήν προσοχή. Τά Ἀποστολικά λόγια: «Μηδείς τό ἑαυτοῦ ζητείτω ἀλλά τό τοῦ ἑτέρου ἕκαστος»[307], ἀποτελοῦν τή βάση ὅλης τῆς πνευματικῆς ζωῆς του. Ὁ ἴδιος τά ἑρμηνεύει, λέγοντας: «Ὅλη ἡ βάση στήν πνευματική ζωή ἐδῶ εἶναι: νά ξεχνάω τόν ἑαυτό μου μέ τήν καλή ἔννοια καί νά σκέφτωμαι τόν ἄλλον, νά συμμετέχω στόν πόνο, στήν δυσκολία τοῦ ἄλλου. Νά μήν κοιτάζω πῶς νά ξεφύγω τή δυσκολία, ἀλλά πῶς νά βοηθήσω τόν άλλον, πῶς νά τόν ἀναπαύσω»[308]. Παρόμοια διδασκαλία: "Όλη η βάση της πνευματικής ζωής είναι να σκέφτεται τον άλλον και τον εαυτό του να τον βάζει τελευταίο, να

---

[302] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 229-230.

[303] Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σ. 40.

[304] *Ματθ*. 22, 37-39.

[305] Οἱ ἐντρυφῶντες στή ζωή τοῦ Ἁγίου Παϊσίου παρατηροῦν πάντα τή στενή του σχέση μέ τό Θεό καί τόν πλησίον: «Ἀπό ἀγάπη πρός τόν Θεόν, ἐθυσιάζετο διά τούς ἄλλους, ξεχνώντας ἐντελῶς τόν ἑαυτό του, προκειμένου νά κάνη τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, πρός δόξαν Θεοῦ καί ὄχι πρός ἔπαινον καί προβολήν ἰδικήν του». Βλ. Ἀρχιμανδρίτου Θεοκλήτου Μπόλκα,"Ὁ π. Παΐσιος διδάσκαλος τοῦ φιλοτίμου ἐν τῇ πράξει", στο *Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Πρακτικά Διορθοδόξου Συνεδρίου Ἱεράς Μονής Νεάμτς - Ἱερά Μητρόπολη Μολδαβίας καί Μπουκοβίνας, 12-15 Νοεμβρίου 2014*, Ἐπιμέλεια Ἱερομ. Ναθαναήλ Νεάκσου, Εκδ. Doxologia, Iasi, 2015, σ. 9.

[306] Βλ. Μαρίας Γουμενοπούλου, *Π. Παΐσιος. Ὁ Γέροντας τῆς ἀγάπης*, Ἐκδ. Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη, Ἀθήνα 2012.

[307] *Α΄ Κορ*. 10, 24.

[308] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 44.

μην τον υπολογίζει. Όταν έρθουμε στη θέση του άλλου και τον καταλάβουμε, τότε συγγενεύουμε με τον Χριστό"[309].

Ἡ σχέση τοῦ ἁγίου Γέροντος μέ τόν πλησίον του σημαίνει θυσία, αὐταπάρνηση, κατανόηση, μακροθυμία, νηστεία καί προσευχή ἕως ἐξαντλήσεως, προφορικές καί γραπτές συμβουλές καί, τό σημαντικότερο, προσωπικό παράδειγμα. Τό σιωπηλό κήρυγμα πού κάνει μέ τήν ἴδια του τή ζωή ἐντυπωσιάζει, ἀλλοιώνει καί δημιουργεῖ τήν ἐπιθυμία γιά ἀλλαγή της ζωής[310].

Ὁ πλησίον καί ὁ πόνος του, πού γίνεται δικός του πόνος, σπρώχνει τήν εὐαίσθητη ψυχή του, νά προσεύχεται, νά δαπανᾶται ὁλοκληρωτικά στή διακονία τοῦ ἄλλου μέ χαρά. Ἐνῶ ἐξαντλεῖται σωματικά, εἶναι κάθε στιγμή ἕτοιμος, νά δώσει καί τό παραμικρό ἴχνος ἰκμάδας του, γιά νά παρηγορήσει, τόν καθένα, πού ἔρχεται. Εἶναι ἀσθενής, μά δέ ζητᾶ ἀπό τό Θεό τή θεραπεία του τήν προσωπική, γιά νά ἔχει μεγαλύτερη παρρησία στήν προσευχή του γιά τήν θεραπεία τῶν ἄλλων[311]. Ὁ ἴδιος παραδέχεται ὅτι, ἀπαλλαγμένος ἀπό ποιμαντικά καθήκοντα, πού θά εἶχε ἄν ἦταν ἱερέας, ἔχει ὡς μοναχός μιά συγκεκριμένη ἀποστολή, δηλαδή νά ὑποστηρίζει πνευματικά τούς ἀνθρώπους: «Ἐγώ σάν μοναχός μπορῶ νά κλείσω καί τήν πόρτα μου, νά φύγω καί στήν ἔρημο, νά ἐξαφανισθῶ, καί νά βοηθῶ μέ τήν προσευχή ἀθόρυβα. Γιατί ἡ δουλειά μου δέν εἶναι νά λύνω τά προβλήματα τοῦ κόσμου, ἀλλά νά λέω καμμιά εὐχή γιά τόν κόσμο»[312]. Αὐτή ἀκριβῶς εἶναι ἡ θέση του γιά τήν προσφορά τοῦ μοναχοῦ στόν κόσμο. Ὁ μοναχός φεύγει ἀπό τόν κόσμο, γιά νά βοηθήσει τόν κόσμο, ὡς «ἀσυρματιστής τοῦ Θεοῦ», κατεβάζοντας τίς εὐλογίες τοῦ Θεοῦ στούς ἀνθρώπους, διά τῆς προσευχῆς του γιά ὅλο τόν κόσμο. Ὁ μοναχός δέν εἶναι ἕνας ἁπλός στρατιώτης, πού πολεμάει τόν ἐχθρό μέ τό λιανοντούφεκό του. Κρύβεται ὁ μοναχός γιά νά μή δίνει στόχο καί ἀθόρυβα ἐπιτελεῖ τό ἔργο του[313]. Αὐτή τήν ἀφάνεια τοῦ ἁπλοῦ μοναχοῦ ἐπιδίωξε σέ ὅλη τή ζωή του, ἀλλά ὁ Θεός εἶχε ἄλλα σχέδια γιά τά ὁποῖα τόν πληροφόρησε: «Τώρα βλέπω ὅτι ὁ Θεός θέλει νά βοηθάω προσωπικά τούς ἀνθρώπους, ὄχι μόνο μέ τήν προσευχή· γι᾽ αὐτό καί δέν μπορῶ νά ἀπομακρυνθῶ»[314].

---

309 Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 715.

310 Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ταξίδι*, σ. 8. Γιά τήν ἀλλοίωση πού νιώθει κανείς κοντά σ᾽ ἕναν Ἅγιο, βλ. Ὅ. π., σ. 38.

311 Βλ. Μάρθα Πατλάκουτζα, *Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης, Βιογραφία, Θαύματα, Προφητεῖες*, Ἐκδόσεις Ἔξη, Ἀθήνα 2015, σσ. 418-419 .

312 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 312-313.

313 Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Βασιλικά, σ. 76.

314 Εἰπώθηκαν αὐτά, μετά τήν ἐπιστροφή του στήν «Παναγούδα», ἀπό τό Σινᾶ, ὅπου πῆγε γιά δεύτερη φορά τό 1982, ἐπιθυμώντας νά παραμείνει ἐκεῖ ἀφανής, ὡς ἀσκητής. Βλ. Ὅ. π., σ. 419.

Ἄν καί ἡ προσφορά του ἀπό τότε εἶναι σχεδόν ἀδιάλειπτη, στούς δεκάδες καθημερινούς προσκυνητές, πού καταφθάνουν στήν «Παναγούδα», ὑπάρχουν χρονικά διαστήματα πού ὁ ἅγιος Γέροντας ἀπό ταπείνωση κρύβεται κυριολεκτικά, ζώντας μέσα στό θεῖο φῶς, στήν οὐράνια γλυκύτητα[315], ἐπεξηγώντας αὐτή του τήν πράξη μέ τήν αἰτιολογία τῆς προσφορᾶς ἀνώτερης βοήθειας διά μέσου τῆς προσευχῆς του παρά διά τῶν λόγων του. Στό σημείωμά του, πού εἶχε γιά κάποιο χρονικό διάστημα στήν αὐλόπορτα τῆς «Παναγούδας» ἀναφέρει: «Γράψετε τί θέλετε, ρίξετε τό σημείωμα στό κουτί, καί θά σᾶς βοηθήσω περισσότερο μέ τήν προσευχή, παρά μέ τίς πολυλογίες. Ἔτσι, θά ἔχω χρόνο νά βοηθήσω καί περισσότερους πονεμένους. Ἐδῶ ἦρθα γιά προσευχή, καί ὄχι γιά νά κάνω τόν δάσκαλο»[316] .

Αὐτή του ἀκριβῶς ἡ συναίσθηση ὅτι ἔχει τό διακόνημα τῆς προσευχῆς ὑπέρ τοῦ κόσμου καί τοῦ σπανίου χαρίσματός της, τό ὁποῖο ἀξιώθηκε νά λάβει μετά ἀπό τούς πολλούς του ἀγῶνες, τοῦ ἔδωσαν ἐπαξίως τήν ἐπωνυμία «εὐχέτης τοῦ σύμπαντος κόσμου»[317].

Μιά ἀκόμη ἐπάξια γιά τόν ἅγιο ἐπωνυμία προτείνει ὁ Καθηγητής Γεώργιος Μαντζαρίδης: «παγκόσμιος ἄνθρωπος». Τήν τεκμηριώνει στηρίζοντάς την ἀκριβῶς στήν παγκόσμια διάσταση τῆς προσευχῆς τοῦ Γέροντος Παϊσίου, γράφοντας: «Χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ παγκόσμιου ἀνθρώπου εἶναι ἡ προσευχή του γιά ὅλον τόν κόσμο. Καί αὐτό αἰσθητοποιεῖται μέ τήν παρουσία τῶν παγκοσμίων πατέρων τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μας. Εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικό ὅτι μεγάλοι ἅγιοι καί ἀσκητές τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως εἶναι ὁ ὅσιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος, ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, ὁ ὅσιος Σιλιουανός ὁ Ἀθωνίτης, χαρακτηρίζονται στούς *Βίους* ἤ στούς *Ὕμνους* τους, ὡς "πατέρες παγκόσμιοι"»[318].

Ὁ καθηγητής κ. Μαντζαρίδης παρουσιάζει τίς ἀρετές, πού χαρακτηρίζουν περισσότερο τόν ἅγιο Γέροντα Παΐσιο καί τοῦ δίνουν τήν παγκόσμια διάσταση: «Ἦταν ἄνθρωπος τῆς ἀγάπης καί τῆς θυσίας· ἄνθρωπος πού πρόσφερε κυριολεκτικά ὁλόκληρο τόν ἑαυτό του καί ὁλόκληρη τή ζωή του στόν Θεό καί στήν εἰκόνα Του, τόν ἄνθρωπο. Ἦταν ὁ ἀθλητής τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὑπηρέτης τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἀσκητής τοῦ ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ. Ἡ παρουσία του ἦταν παρουσία ἀγάπης· ἀληθινῆς καί ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης χωρίς ὅρια. Τά ὅριά της ἦταν ἡ ἀπεραντοσύνη. Ζοῦσε στούς ἄλλους, χωρίς ποτέ νά παύει νά εἶναι ὁ ἑαυτός του. Ὁ πραγματικός ἑαυτός του ἦταν ὁ

---

315 Ὅ. π., σσ. 425-427.

316 Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, Βίος, σ. 555.

317 Ὅ. π., σσ. 555-563.

318 Βλ. Γεωργίου Ἰ. Μαντζαρίδη, "Ὁ Γέροντας Παΐσιος - παγκόσμιος ἄνθρωπος", στο *Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Πρακτικά, σ. 68*.

πλησίον· ὁ κάθε πλησίον. Ἔβγαινε κυριολεκτικά ἀπό τήν ἀτομικότητά του, γιά νά προσφερθεῖ στούς ἄλλους. Καί προσφερόμενος στούς ἄλλους, ἕνωνε ὅλους μέσα του: στήν ἀγάπη του, στή φροντίδα του, στήν ἀγωνία του, καί προπαντός στήν προσευχή του. Ὅταν ἄκουε τόν πόνο σου ἤ τό δύσκολο πρόβλημά σου, ἀναστέναζε βαθιά. Ἔκανε τό πόνο ἤ τό πρόβλημά σου δικό του πόνο καί δικό του πρόβλημα. Σέ ἔβαζε στήν προσευχή του καί δέν σέ ξεχνοῦσε καθόλου. Σέ στήριζε, δημιουργοῦσε προοπτικές, ἔδινε ἀπαντήσεις καί συμβουλές, πού ἴσως ἀμέσως δέν τίς καταλάβαινες, ἀλλά ἀργότερα ἀντιλαμβανόσουν τό νόημά τους. Θυμόταν τά ὀνόματα ὅλων καί τά προβλήματά τους. Ἐκεῖνος ξεχνοῦσε τά βάσανά του. Εὐχαριστοῦσε τόν Θεό γιά τούς πόνους καί τίς ἀρρώστιες του. Ποτέ δέν ζητοῦσε τήν ἀπαλλαγή του ἀπό αὐτές»[319].

Τήν εὐθύνη, πού αἰσθάνεται ὁ ἅγιος, ἀπέναντι σέ ὅλους, ἐκφράζει μέ τά ἑξῆς λόγια του, πού ἀποτελοῦν μιά ταπεινή ἐξομολόγηση, εἰλικρινή προσευχή πρός τό Θεό: «Ἄν ἤμουν σέ καλή πνευματική κατάσταση, θά μέ ἄκουγες καί δέν θά ὑπέφερε ὁ κόσμος. Τό ξέρω, εἶμαι πολύ ἁμαρτωλός· ὅμως δέν εἶναι ἀδικία νά ὑποφέρη ὁ κόσμος ἐξαιτίας μου; Βοήθησέ τους»[320].

Στήν πραγματικότητα, ὅλη ἡ ζωή του εἶναι μιά προσεκτική πνευματική ἄνοδος, στήν ὁποία ὁ πλησίον πρωταγωνιστεῖ[321]. Ἀναρωτιέται κανείς, πῶς ξεκίνησε ὁ πόθος του, νά δίδεται στόν ἄλλο ἀπό: τίς συμβουλές τῆς μητέρας του, τά ἀναγνώσματα στά ὁποῖα ἐντρυφᾶ ἀπό μικρό παιδί, τόν προσωπικό του ἀγώνα, τό θυσιαστικό πνεῦμα τοῦ τόπου του, πού πέρασε ἀπό γενιά σέ γενιά ὡς ἀλυσίδα πνευματική, ἤ ἀπό ὅλα αὐτά μαζί; Ὡς μικρό παιδί τρέφεται ἀπό τά Συναξάρια καί τρέφει καί τά ἄλλα παιδιά μέ τά κείμενα αὐτά. Πρόθυμα κάνει καί τίς δουλειές τῶν ἄλλων παιδιῶν καί συνάμα τούς προσφέρει τή χαρά τῆς νίκης στά παιχνίδια μή ἐπιδιώκοντας αὐτός νά νικᾶ καί νά προβάλεται. Συγχωρεῖ ἀμέσως τό συγχωριανό του, πού τόν ἔστειλε στό ἐκτελεστικό ἀπόσπασμα. Ὡς στρατιώτης θυσιάζεται ἐπανειλημμένα γιά τούς ἄλλους, βάζοντας σέ κίνδυνο τή δική του τή ζωή[322]. Ὡς μοναχός, θυσιάζει τό χρόνο του, δεχόμενος ὅλους, ἀνεξαρτήτως θρησκείας, καταγωγῆς, μορφώσεως, πνευματικοῦ ἐπιπέδου. Παραβλέπει τά δικά του προβλήματα ὑγείας καί

[319] Ὅ. π., σσ. 74-75.

[320] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ΄*, σ. 128.

[321] Κατά τόν Ἀββᾶ Παμβώ, ἡ φύλαξη τῆς συνειδήσεως τοῦ μοναχοῦ, καθαρῆς ἔναντι τοῦ πλησίον, εἶναι αὐτό, πού σώζει τόν ἄνθρωπο. Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 102. Ὁ Ἀββᾶς Δωρόθεος, στό ἔργο του: *Ἔργα ἀσκητικά*, ἀφιερώνει τή Γ΄ Διδασκαλία του στή συνείδηση καί ἀναλύει διεξοδικά τό πῶς γίνεται ἡ φύλαξή της. Βλ. Ἀββᾶ Δωροθέου, *Ἔργα Ἀσκητικά*, σσ. 132-141.

[322] *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Βασιλικά, σσ. 33-89.

προσφέρει παρηγοριά, ὑγεία καί χαρά σέ ὅλους. Προσεύχεται πιό πολύ γιά τούς ἄλλους, βάζοντας τόν ἑαυτό του σέ δεύτερη θέση[323].

Γιά χάρη τοῦ πλησίον, προσφέρει τόν πνευματικό του πλοῦτο, ὡς πνευματική ἐλεημοσύνη, ἀποκαλύπτοντας θεϊκές του ἐμπειρίες. Αὐτό γίνεται γιά περισσότερους λόγους: α') γιά νά ἐπιβεβαιώσει τό λόγο του, β') γιά νά τονώσει τήν πίστη, γ') γιά νά παρηγορήσει, δ') γιά νά δώσει θάρρος, ε') γιά νά ἐμπνεύσει τήν ἐμπιστοσύνη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ κτλ. Οἱ ἀποκαλύψεις γιά ἐκεῖνον ἀποτελοῦν «ζημιά», ὅπως λέει χαρακτηριστικά, ἀλλά γιά τους πιστούς ἀνεκτίμητο θησαυρό[324].

Συμπερασματικά γιά τό θέμα αὐτό, μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι, ὁ ἅγιος Παΐσιος εἶναι ἕνας ἄνθρωπος, πού τήρησε μέ ἀκρίβεια τά Κυριακά λόγια: «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ᾽ ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (*Ματθ*. 24, 45). Ἀξιοποίησε στό μέγιστο βαθμό τήν παρουσία του πλησίον του, δείχνοντας πάντα εὐγνωμοσύνη πρός τό Θεό γιά τήν ὕπαρξη τοῦ ἄλλου, ὡς μέσον γιά τήν απόκτηση του Παραδείσου.

2.4. Χαρίσματα καί θεϊκές ἐμπειρίες

Ἡ πλούσια πνευματική ζωή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου περιλαμβάνει πολλά στοιχεῖα, τά ὁποῖα τόν κάνουν νά διακρίνεται ἀπό τούς συνηθισμένους ἀνθρώπους τῆς σημερινῆς κοινωνίας καί τά ὁποῖα τοῦ ἀποδίδουν τό χαρακτηρισμό τοῦ πολίτου τοῦ Παραδείσου, πού προγεύεται ἀπό τώρα τίς θεῖες πραγματικότητες τῆς μέλλουσας ζωῆς. Ἀπό τή μιά μεριά, πρόκειται γιά ἐκεῖνα τά εἰδικά χαρίσματα, πού τοῦ δίδονται, ὥστε νά ἐξυπηρετοῦν τήν ὁριζόντια - ἐπί γῆς διακονία του ἀνάμεσα στούς συνανθρώπους του, ἐνῶ, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, πρόκειται γιά ἐκεῖνες τίς θεῖες ἐμπειρίες - θεοφάνειες,

---

[323] «Ἡ προσευχή του ἦταν ἀδιάλειπτη, καρδιακή, καθαρή καί ἀποτελεσματική. Τήν χώριζε σέ τρία μέρη. Ἕνα γιά τόν ἑαυτό του, ἕνα γιά τούς ζῶντες καί ἕνα γιά τούς κεκοιμημένους. Ἀλλά στήν πραγματικότητα προσευχόταν πιό πολύ γιά τούς ἄλλους παρά γιά τόν ἑαυτό του». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 556. Τό ὑποκεφάλαιο, «Εὐχέτης τοῦ σύμπαντος κόσμου», τοῦ παραπάνω βιβλίου, σσ. 555-563, ἀποτελεῖ ἕνα πραγματικό ὕμνο, στόν ὁποῖο ὁ συγγραφέας ἐξυμνεῖ μέ θαυμασμό τήν ἀλτρουιστική θυσιαστική διάσταση τοῦ Ἁγίου Παϊσίου.

[324] Ὅ. π., σ. 242.

ἁγιοφάνειες, ὁράματα κ.λπ.-, πού δείχνουν τή σχέση του μέ τό Θεό καί τούς ἁγίους Του, δηλαδή τήν κατακόρυφη κατεύθυνση γῆ - οὐρανός .

Στό παρόν κεφάλαιο θά παρουσιάσουμε ἀποδείξεις καί τῶν δύο αὐτῶν κατευθύνσεων στή ζωή τοῦ ἁγίου Παϊσίου, κάτω ἀπό τό φῶς τοῦ Πατερικοῦ λόγου καί τῆς Πατερικῆς πράξεως.

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, τά χαρίσματα εἶναι δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού προσφέρονται στόν ἄνθρωπο κατά τή βάπτισή του ἤ σέ κάποια ἄλλη στιγμή τῆς ζωῆς του[325]. Ἔχουν ἀνιδιοτελῆ χαρακτήρα, δηλαδή χαρίζονται γιά τή διακονία τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐγωιστική, ἰδιοτελής χρήση τους σηματοδοτεῖ τήν ἀπόκλιση ἀπό τόν ἀρχικό τους σκοπό[326].

Στήν περίπτωση τοῦ ἁγίου Παϊσίου, τό χάρισμα εἶναι μιά πραγματικότητα, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ποικιλοτρόπως ἀπό τήν μικρή του ἡλικία. Ὁ βιογράφος του, Ἱερομόναχος Ἰσαάκ, ἀπαριθμεῖ πολλά ἀπό τά χαρίσματα μέ τά ὁποῖα ὁ Θεός προίκισε τόν ἅγιο, δείχνοντας ταυτόχρονα καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τά ἀξιοποίησε γιά τήν οἰκοδομή τῶν πιστῶν. Εἶναι ἐνδεικτικοί οἱ ὑπότιτλοι τῶν σχετικῶν κεφαλαίων στό βιβλίο του: «Ὑπέρβαση τῶν νόμων τῆς φύσεως», «Συμφιλίωση μέ τήν κτίση», «Εὐχέτης τοῦ σύμπαντος κόσμου», «Διδάσκαλος χαρισματοῦχος», «Χάρισμα παρακλήσεως», «Δαιμόνων ἀντίπαλος καί διώκτης», «Μύρον ἐκκενωθέν», «Συνεννόηση μέ ἑτερογλώσσους», «Παράδοξες μεταβάσεις», «Αἴσθηση προσευχῶν καί ἐπικλήσεων», «Γνώστης τῆς καταστάσεως κεκοιμημένων», «Διόραση καί προόραση», «Χάρισμα ἰάσεων», «Ἁγιοφάνειες», «Προβολέας ἀκτίστου φωτός»[327].

Ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, προτρέπει τόν πιστό νά βιάζει τόν ἑαυτό του πρός τό καλό, τήν ἀρετή, ἔστω καί ἄν ἡ καρδιά του δέν θέλει. Τότε ὁ Θεός, ὅταν δεῖ ὅτι ἀγωνίζεται νά ἀποκτήσει τίς ἀρετές, τόν γεμίζει μέ τόν καρπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού εἶναι τά χαρίσματα[328]. Στηριζόμενοι στή διδαχή αὐτή θά μπορούσαμε στόν παραπάνω κατάλογο νά προσθέσουμε καί

---

325 Γιά τήν παρουσία τῶν χαρισμάτων στό χῶρο τῆς Ὀρθοδοξίας, βλ. Δημητρίου Ἰ. Τσελεγγίδη, *Ὀρθόδοξη Θεολογία καί Ζωή*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 234. Ἀπό τά χαρίσματα πού δίνονται στή διάρκεια τῆς ζωῆς, κάποια προϋποθέτουν πολλούς κόπους ἀσκήσεως καί δίνονται στόν ἄνθρωπο, πού εἶναι καθαρός ἀπό κάθε μολυσμό σωματικό καί πνευματικό. Βλ. Ὁσίου Νικήτα Στηθάτου, *Γ΄ ἑκατοντάδα γνωστικῶν κεφαλαίων περί ἀγάπης καί τελειώσεως βίου*, Φιλοκαλία Δ', σ. 110. Στίς σελίδες 136 καί 137 τοῦ ἴδιου ἔργου δίνονται ποιά εἶναι τά χαρίσματα, πού ἀποκτοῦνται μέ αὐτόν τόν τρόπο.

326 *Α΄ Κορ*. 14, 26.

327 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 17.

328 Βλ. Ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, *Περί ἐλευθερίας τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία, τομ. Γ', σ. 306.

τίς ἀρετές, πού ἀναφέρονται στό ἴδιο βιβλίο: «Ξενιτεία ἀκροτάτη», «Ὑπακοή», «Πλουτοταπείνωσις», «Ἐργάτης καί κῆρυξ μετανοίας», «Ἀκτημοσύνη», «Ἀσκήσεως ἀπληστία», «Κοπιῶν καί ἐργαζόμενος», «Ἄρωμα εὐλαβείας», «Δικαιοσύνην ἠγάπησε», «Φιλότιμο», «Ἐμπιστοσύνη στήν θεία πρόνοια», «Ἄγγελος ειρήνης», «Λύχνος διακρίσεως», «Ἡσυχίας ἐραστής», «Νήψη», «Προσευχή – Τό τυπικό του», «Ἀπάθεια», «Ἀγάπη ἀρχοντική»[329] .

Μποροῦμε νά διατυπώσουμε περιληπτικά τή διδαχή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου γιά τά χαρίσματα ὡς ἑξῆς:

Τά χαρίσματα ἀποτελοῦν ἕνα κοινό στοιχεῖο γιά ὅλη τήν ἀνθρωπότητα: «Ὁ Θεός στόν κάθε ἄνθρωπο δίνει τό χάρισμα πού τοῦ χρειάζεται, γιά νά βοηθηθῆ, ἄσχετα ἄν τό ἀξιοποιήση ἤ ὄχι. Ἄν τό ἀξιοποιήση, θά φθάση στήν τελειότητα»[330]. Σ᾽ ἐκείνους, πού ὑποστηρίζουν ὅτι, ὁ Θεός δέ δίνει χαρίσματα σέ ὅλους τούς πιστούς, ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής ἀπαντᾶ, συνοψίζοντάς τα σέ μιά ἀρετή, τήν πίστη: «Μερικοί ἀδελφοί νομίζουν ὅτι δέν ἔχουν τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδή ἔχουν ἀμελήσει τήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, δέν γνωρίζουν ὅτι ὅποιος ἔχει ἀνόθευτη τήν πίστη του στό Χριστό, ἔχει ὅλα μαζί τά χαρίσματα μέσα του. Ἐπειδή ἐξαιτίας τῆς ἀργίας μας εἴμαστε μακριά ἀπό τήν κατ᾽ ἐνέργειαν ἀγάπη πρός Αὐτόν, ἡ ὁποία μᾶς δείχνει τούς θησαυρούς πού ἔχουμε μέσα μας, δικαιολογημένα νομίζομε ὅτι δέν ἔχομε τά θεία χαρίσματα»[331].

Ὑπάρχουν φυσικά χαρίσματα, ὅπως ἡ ἁπλότητα, ἡ πραότητα κ.λπ., πού ἔχουν κάποιοι ἄνθρωποι. Αὐτά τά φυσικά χαρίσματά τους καλοῦνται νά τά καλλιεργήσουν, γιά νά τά αὐξήσουν. Μέ τόν ἀγώνα πού θά κάνουν θά λάβουν καί τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τά ὁποία διατηροῦνται μέ τήν καθαρή ζωή[332]. Πρέπει νά προσέχουν πάντα νά συγγενεύουν μέ τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλιῶς κινδυνεύουν νά καταλήξουν νά ἔχουν τά «γνωρίσματα τοῦ ταγκαλακιοῦ»[333].

Τά χαρίσματα ἀποτελοῦν τούς κρίκους μιᾶς ἀλυσίδας καί τό ἕνα φέρνει φυσιολογικά τό ἄλλο. Ὅταν καλλιεργεῖται μιά ἀρετή, γιά παράδειγμα ἡ σύνεση, τήν ἀκολουθοῦν καί ἄλλες συναφεῖς. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τά πάθη[334]. Οἱ φιλοκαλικοί Πατέρες συμβουλεύουν νά καλλιεργηθεῖ τό χάρισμα τῆς

[329] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 16-17.

[330] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σ. 142. Βλ. καί Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 51˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε΄*, σ. 124.

[331] Βλ. *Δ΄ Ἑκατοντάδα περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία Β΄, σ. 98. Βλ. καί Τοῦ αὐτοῦ, *Γ΄ Ἑκατοντάδα περί Θεολογίας, Οἰκονομίας, ἀρετῆς καί κακίας*, σ. 166.

[332] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 154. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σ. 147.

[333] Ὅ. π., σσ. 205-206.

[334] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε΄*, σ. 154.

προσευχῆς, μαζί μέ ὅλο τό εὐγενές γένος τῶν ἀρετῶν, ὅπως: πραότητα, ταπεινοφροσύνη, ἀγάπη, βέβαιη πίστη, ἐμπιστοσύνη στόν Θεό κ.λπ.[335] .

Ἡ χρήση τῶν χαρισμάτων (ἱκανοτήτων), πού ἔχει κάποιος πρέπει νά γίνεται μέ προσοχή, μέ διάκριση, μέ ἀγάπη, γιά νά ὠφελοῦνται οἱ ἄλλοι καί ὄχι νά βλάπτονται: «Τό χάρισμα πού έχει ὁ κάθε ἄνθρωπος πρέπει νά τό ἀξιοποιήση στό καλό, γιατί ο Θεός, γιά νά τοῦ τό δώση, ἔχει καί ἀπαιτήσεις. Τό μυαλό λ.χ. εἶναι μιά δύναμη, ἀλλά, ἀνάλογα μέ τό πῶς τό χρησιμοποιεῖ ὁ καθένας, μπορεῖ νά κάνη καλό ἤ κακό»[336].

Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παΐσιο, εἶναι λάθος σέ κάποιον, πού εὔκολα ἀπελπίζεται γιά τίς ἀδυναμίες καί τίς πτώσεις του, οἱ γύρω του νά μήν τονώνουν τό ἠθικό του, ἀναγνωρίζοντας τά χαρίσματά του, μέ πρόσχημα τήν ταπείνωσή του. Πρέπει νά καλλιεργήσουν τό φιλότιμό του, γιά νά μπορέσει νά προοδεύσει πνευματικά[337]. Ἡ ἀπελπισία μπορεῖ ἕναν εὐαίσθητο νά τόν ὁδηγήσει ἀκόμα καί στήν αὐτοκτονία, γιατί ὁ διάβολος τόν κάνει νά μεγαλοποιεῖ τά σφάλματά του, γιά νά μήν μπορεῖ νά τά σηκώσει. Ἔτσι κατακυριεύεται ἀπό λογισμούς καί δέν ἐκτιμᾶ τά δῶρα πού ἔλαβε ἀπό τό Θεό. Ὁ ἅγιος Γέροντας τονίζει: «Ἄν δέν ἀξιοποιῆ ὁ ἄνθρωπος τά χαρίσματά του, τά ἐκμεταλλεύεται ὁ διάβολος»[338].

Ὅσον ἀφορᾶ τό θέμα τῆς δωρεᾶς-ἀπόκτησης τῶν χαρισμάτων, ὑπάρχει σέ πολλούς ἡ γνώμη ὅτι, δικαιοῦνται νά ζητήσουν διάφορα δῶρα ἀπό τό Θεό, ὡς ἀνταμοιβή τῶν ἀγώνων τους τῶν πνευματικῶν. Ὁ ταπεινός Γέροντας διδάσκει ὅτι, δέν πρέπει νά θεωροῦμε τά χαρίσματα ὡς τά πιό ὠφέλιμα πράγματα στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπό τήν πείρα του γνωρίζει ὅτι, εἶναι ὠφελιμότεροι οἱ «σταυροί τῶν δοκιμασιῶν», τούς ὁποίους ὀφείλουμε νά ὑποφέρουμε μέ εὐγνωμοσύνη καί εὐχαριστία πρός τό Θεό[339]. Αὐτοί οἱ σταυροί, ὅταν συνοδεύονται ἀπό εἰλικρινή μετάνοια μποροῦν νά ὁδηγήσουν σέ ταπείνωση, καί τότε ὁ καλός Θεός, βλέποντας ὅτι, τό πλάσμα του δέν κινδυνεύει, δίνει τά χαρίσματά του ἄφθονα[340]. Σ᾽ αὐτή τή στάση του, ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀκολουθεῖ τή διδασκαλία τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ, ὁ ὁποῖος προτρέπει νά μήν τολμᾶ, χωρίς νά ὑπάρχει ἀνάγκη, ὁ ἄνθρωπος νά ζητᾶ ἀπό τό Θεό νά κάνει θαύματα. Μάλιστα ἀναφέρει καί τό παράδειγμα ἑνός ἁγίου Πατέρα, ὁ ὁποῖος,

---

[335] Βλ. Ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, *Περί ἐλευθερίας τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία Γ', σ. 306. Γιά τήν προσφορά τῶν χαρισμάτων ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, στόν ἀγωνιστή πιστό βλ. Ὁσίου Νικήτα Στηθάτου, Ὅ. π., σ. 137.

[336] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ'*, σ. 171.

[337] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ'*, σσ. 285-286.

[338] Ὅ. π., σ. 43.

[339] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 192.

[340] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 244.

ἔχοντας λάβει ἀπό τό Θεό τό χάρισμα τῆς προγνώσεως, ζήτησε ἀπό τούς ἄλλους Πατέρες νά προσευχηθοῦν, νά τοῦ ἀφαιρεθεῖ[341] . Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος, βασιζόμενος στό λόγο τοῦ Κυρίου, ὅτι ὁ οὐράνιος Πατήρ θά δώσει τό Ἅγιο Πνεῦμα, σέ ἐκείνους πού τό ζητοῦν (*Λουκ.* 11, 13), ἐνθαρρύνει τήν ἐκζήτηση τῶν χαρισμάτων, δηλαδή τῶν ἀγαθῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λέγοντας: «Ζήτησε λοιπόν μέ ἐπιμονή καί χωρίς δισταγμό, καί ἄν ἀκόμη εἶσαι φτωχός σέ ἀρετές καί πάρα πολύ ἀδύνατος καί εἶναι παραπάνω ἀπό τήν ἀξία σου αὐτά πού ζητᾶς, καί θά τά λάβεις αὐτά τά μεγάλα χαρίσματα»[342] . Ὁ λόγος αὐτός εἶναι παραμυθητικός-παρηγορητικός πρός τούς λιποψυχήσαντες Ἰνδούς μοναχούς λόγῳ τῶν παιδαγωγικῶν θλίψεων τοῦ Θεοῦ, πού ὑφίσταντο καί γι᾽ αὐτό βλέπουμε ὁ ἅγιος Ἰωάννης νά τούς ἐνθαρρύνει δείχνοντάς τους τό δρόμο πρός τόν ἀγαθό καρπό τῶν θλίψεων, τά χαρίσματα τοῦ Θεοῦ. Μελετώντας ὅλο τό κείμενο τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου, βλέπουμε ὅτι, ἡ ἀπόκτηση τῶν χαρισμάτων ἀφορᾶ ἐκείνους, πού προσέχουν τήν πνευματική τους ζωή καί ταπεινώνονται καί δοξολογοῦν τό Θεό γιά τίς θλίψεις, ἐπειδή ἀναγνωρίζουν τήν ὠφέλειά τους γιά τή σωτηρία τους. Στό ἴδιο πνεῦμα, ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος ὑποστηρίζει ὅτι, τά χαρίσματα δίδονται μόνον ὅταν ὑπάρχει ἡ ταπείνωση στόν ἄνθρωπο. Σέ ἀντίθετη περίπτωση, ἐπειδή θεωρεῖ ὅτι εἶναι δικά του, ὁ Θεός ἀναγκάζεται νά τόν φρενάρει μέ κάποιο τρόπο, γιά νά μήν πάθει ζημιά[343].

Ὅπως πάντα, ὁ ἅγιος Γέροντας λαμβάνει ὑπόψη του τόν πλησίον καί στό θέμα τῶν χαρισμάτων. Συνδέει ἀκόμη μιά φορά τόν προσωπικό ἀγώνα μας γιά τήν τελειότητα, μέ τήν φροντίδα μας γιά τόν ἄλλον, ἐφιστώντας μας τήν προσοχή: «Πρέπει πολύ νά προσέξουμε τά χαρίσματα πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός νά μήν τά οἰκειοποιούμαστε, ἀλλά νά εὐχαριστοῦμε τόν Θεό καί νά ἔχουμε τήν ἀνησυχία μήν τυχόν δέν ἀνταποκρινόμαστε σ᾽ αὐτά. Συγχρόνως νά πονᾶμε γιά τούς ἄλλους πού δέν ἀξιώθηκαν νά λάβουν τέτοια χαρίσματα ἀπό τόν Θεό καί νά προσευχώμαστε γι᾽ αὐτούς. Καί ὅταν βλέπουμε ἕναν ἄνθρωπο νά ὑστερῇ σέ κάτι, νά λέμε μέ τόν λογισμό μας: "Ἐάν αὐτός εἶχε τά χαρίσματα πού ἔδωσε σ᾽ ἐμένα ὁ Θεός, θά ἦταν τώρα ἅγιος, ἐνῶ ἐγώ δέν τά

---

341 Βλ. Ἰσαάκ Σύρου Ἀσκητικά, *Ἅπαντα, Λόγος ΛΣΤ'*, σ. 157 κ. ἑξ. καί στό *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι*, σ. 138 κ. ἑξ.

342 Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου, *100 παρηγορητικά κεφάλαια πρός τούς μοναχούς τῆς Ἰνδίας*, Φιλοκαλία Α', σσ. 328 κ.ἑξ.

343 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σσ. 93-95. Ἡ πατερική ἀντίληψη συνοψίζει ὡς ἑξῆς τήν ἀναγκαιότητα τῆς ταπείνωσης: «Ὅπως ὅσοι δέν ἔχουν θεϊκά χαρίσματα ὀφείλουν νά ταπεινωθοῦν ὡς φτωχοί, τό ἴδιο ὀφείλουν καί ἐκεῖνοι πού τά ἔχουν, γιατί τά ἔλαβαν ἀπό τό Θεό, γιά νά μήν καταδικαστοῦν γιά ἀγνωμοσύνη». Βλ. Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, *Ἡ σωτηρία εἶναι ἀδύνατη χωρίς ταπεινοφροσύνη*, Φιλοκαλία Γ', σ. 155.

ἀξιοποίησα, καί ἐπιπλέον ἀδικῶ τόν Θεό κάνοντας δικά μου τά χαρίσματα πού μοῦ ἔδωσε"»[344]. Ἀπαιτεῖται μιά ἀποφασιστική καταπολέμηση τῶν παθών, πού ἐναντιώνονται στήν ἀπόκτηση τῶν χαρισμάτων. Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παΐσιο, ὁ πιστός πρέπει κυρίως νά πολεμᾶ τήν ὑπερηφάνεια, τήν ἀπροσεξία[345], τή ζήλια[346], τήν ἀχαριστία[347].

Τά χαρίσματα, ὅπως καί ἡ ἁμαρτία, ἔχουν ἀπήχηση στήν κοινωνία καί ἐπηρεάζουν τούς ἄλλους, μεταδίδοντάς τους τήν ἀνάλογη κατάσταση. Ἀπό τό γεγονός αὐτό αὐξάνεται καί ἡ εὐθύνη πού φέρει ὁ καθένας μας ἀπέναντι στούς συνανθρώπους μας. Ὁ ἅγιος Παΐσιος συμπεραίνει: «Ὅ,τι ἔχει μιά ψυχή, αὐτό καί μεταδίδει. Τό πάθος μεταδίδει πάθος, ὁ θυμός θυμό, ἡ ὀργή ὀργή. Ἐνῶ, ὅταν στήν ψυχή ὑπάρχουν χαρίσματα, τό χάρισμα θά μεταδώση χάρισμα»[348].

Ἕνα ἀπό τά γνωστότερα χαρίσματα τοῦ Γέροντος Παϊσίου εἶναι ἡ θαυματουργία. Ὑπάρχουν ἀναρίθμητες μαρτυρίες θαυμάτων, πού κάνει εἴτε ζωντανός, εἴτε μετά τήν κοίμησή του. Τά θαύματά, πού ἀποτελοῦν μια ἀδιαμφισβήτητη ἔνδειξη τῆς ἁγιότητάς του, εἶναι καρπός τῆς μεγάλης του ἀγάπης καί φροντίδας πρός τόν κόσμο. Δέν ἔχουν ἐπιδεικτικό χαρακτήρα, ἀλλά πραγματοποιοῦνται μέσα σέ κλίμα ταπεινοφροσύνης. Ὁ Ἅγιος Γέροντας «καμουφλάρει», σκεπάζει, μειώνει τή δική του συνεισφορά στήν ἐπιτέλεση τῆς θεραπείας κάποιου ἀνθρώπου μέ τρεῖς τρόπους: α') τήν ἀποδίδει στό Θεό, ὅπως εἶναι σωστό, β') τήν ἀποδίδει στήν πίστη τοῦ ἀσθενῆ ἤ ἄλλων κοντινῶν του προσώπων και γ') λέει μέ ἁπλότητα καί συστολή ὅτι, δέν ὑπάρχει πρόβλημα, λέγοντας συνήθως: «Δέν ἔχεις τίποτα», ἀλλά στήν οὐσία θεραπεύει μέ ἕνα ἄγγιγμα ἤ μέ μιά μικρή προσευχή[349].

Ὑπάρχουν καί περιπτώσεις ὅπου ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος ἑκουσίως ἤ μετά ἀπό θεϊκή πληροφορία, δέν θεραπεύει κάποιους ἀπό τούς ἀσθενεῖς, εἴτε γιατί καταλαβαίνει ὅτι αὐτό στή μετέπειτα ζωή τους δέ θά τούς εἶναι ὠφέλιμο, εἴτε γιατί τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ προβλέπει τήν ἀρρώστια αὐτή, ὡς ἕνα εἶδος ἀσκήσεως, γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀσθενῆ, ἀλλά καί τῶν συγγενῶν του, πού τοῦ συμπαραστέκονται καί τόν φροντίζουν ἐξασκούμενοι στήν ὑπομονή καί στήν ἀγάπη. Προτεραιότητα ἔχει ἡ πνευματική θεραπεία, τό νά σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος, τό ὁποῖο ὁ ἅγιος Παΐσιος προβάλλει μέ κάθε εὐκαιρία[350]. Γιά νά

---

[344] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σ. 95.

[345] Ὅ. π., σ. 161.

[346] Ὅ. π., σ. 123.

[347] Ὅ. π., σ. 125.

[348] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 124.

[349] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 628 κ. ἑξ.

[350] Ὅ. π., σ. 637.

πετύχει τό στόχο του, ἀσκεῖ ἀσταμάτητα μιά «ποιμαντική τοῦ πόνου» ἀνάμεσα στούς πάσχοντες πονεμένους συνανθρώπους του, πού εἶναι μέλη μιᾶς κοινωνίας, πού ἡ φιληδονία εἶναι καθεστώς καί ὁ ρόλος τοῦ Θεοῦ στά γεγονότα τῆς ζωῆς παραθεωρεῖται[351].

Πέραν τῶν ἐπεμβάσεων τοῦ Θεοῦ διά τοῦ ἁγίου Παϊσίου στόν κόσμο, ὁ ἐνάρετος μοναχός ἀξιώνεται νά ζεῖ ὁ ἴδιος σπάνιες θεϊκές εμπειρίες, τίς ὁποῖες συναντοῦμε νά βιώνουν μεγάλοι μυστικοί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτό τό πνευματικό στοιχεῖο ἔχει διαχρονικό χαρακτήρα στήν ὀρθόδοξη παράδοση καί βιώνεται πάντα μέ τόν ἴδιο τρόπο. Ἡ πνευματική ἑνότητα αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι βιώνουν τέτοιες ἐμπειρίες διασφαλίζεται ἀπό δύο παράγοντες. Πρῶτος καί κυρίαρχος παράγοντας εἶναι τό ἅγιο Πνεῦμα, πού πανταχοῦ παρίσταται καί πληρεῖ τά πάντα[352]. Δεύτερο παράγοντα ἀποτελεῖ ἡ μετά ταπεινώσεως ἀνθρώπινη προσπάθεια σωματικῆς καί πνευματικῆς καθάρσεως μέσω τῆς ἀσκήσεως του καί τῆς μετοχῆς του στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀξιώνεται, γιά τήν καθαρότητά του καί τή θυσιαστική ἀνιδιοτελή ἀγάπη του, πλήθους θεοφανειῶν, ἁγιοφανειῶν καί ἀγγελοφανειῶν. Αὐτές οἱ θεῖες ἐμπειρίες τοῦ χαρίζονται σέ συγκεκριμένες περιπτώσεις καί γιά συγκεκριμένους λόγους: τοῦ ἐνδυναμώνουν τήν πίστη[353], τόν ὑποστηρίζουν σέ δύσκολες στιγμές[354], τοῦ χαρίζουν σωματική θεραπεία[355], τοῦ προσφέρουν μεγαλύτερη οἰκειότητα μέ τό Θεό[356]. Ἐπίσης, τοῦ διασαφηνίζουν δογματικά θέματα[357] καί τοῦ ἐξασφαλίζουν ἕναν ἰσχυρό πνευματικό σύνδεσμο μέ τούς Ἁγίους, πού αὐτός εὐλαβεῖται[358]. Μιά ἰδιαίτερη

---

351 Τήν ἴδια ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος συναντοῦμε καί σέ ἄλλους σύγχρονους πνευματικούς πατέρες τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τόν μακαριστό π. Συμεών Κραγιόπουλο, ὅπου στά βιβλία του: *Τό μυστήριο τοῦ πόνου*, τομ. Α', γ' Ἔκδοση, Πανόραμα Θεσσαλονίκης, 2010, καί *Ὁ πόνος εἶναι εὐλογία*, Γυναικεῖο Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου», Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2015, κάνει καί μιά ἀκτινογραφία τῆς σημερινῆς κοινωνίας (σ. 107): «Εἴμαστε καλομαθημένοι στά χρόνια μας οἱ ἄνθρωποι καί σέ ὅλα θέλουμε τήν ἄνεση, τήν εὐκολία, τό βόλεμα, τήν εὐχαρίστηση. Δέν εἶναι ἔτσι ὅμως. Σ᾽ αὐτόν τόν κόσμο, ὅσα χρόνια ζήσουμε, πρέπει νά δώσουμε τόν ἑαυτό μας στό μαρτύριο. Ὅποιος τελικά σωθεῖ, θά ἔχει περάσει πρῶτα ἀπό μαρτύριο».

352 «Ὅπου θέλει πνεῖ». Βλ. *Ιω.* 3, 8.

353 Ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ στόν μικρό Ἀρσένιο, Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 50-51.

354 Ἡ Παναγία τοῦ προσφέρει τροφή. Ὅ. π., σσ. 114-115 καί σ. 243.

355 Ὅ. π., σ. 251.

356 Ὅ. π., σσ. 241-242.

357 Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 328-333, τήν ἐπίσκεψη τῆς Ἁγίας Εὐφημίας.

358 Οἱ ἅγιοι πού τοῦ ἐμφανίστηκαν, ἔζησαν ὁ καθένας τους σέ διαφορετικές ἐποχές, ξεκινώντας ἀπό τά πρῶτα χρόνια τῆς Ἐκκλησίας (ἅγιοι Ἰωακείμ καί Ἄννα, ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος), συνεχίζοντας μέ τούς ἁγίους τοῦ χρυσοῦ αἰῶνα (Τρεῖς Ἱεράρχες) καί μέ ἄλλους, ὅπως ἁγία Αἰκατερίνη, ἅγιο Λουκιλιανό, ἅγιο Παντελεήμονα καί ἅγιο Βλάσιο, καί

θέση κατέχει ἡ Παναγία, ἡ ὁποία τοῦ ἐμφανίζεται εἴτε ζωντανά εἴτε σέ ὅραμα[359] μέ διάφορες μορφές καί ἀναγνωρίζεται ἀπό τό Γέροντα εἴτε ὡς ἡ «Ἱεροσολυμίτισσα» εἴτε ὡς ἡ «Ἐλευθερώτρια»[360]. Ἐπίσης παρατηροῦμε τίς πυκνές ἐμφανίσεις ἁγίων ἀγγέλων. Ἀκούει ἀγγελικές ψαλμωδίες. Βλέπει ἤ ἐκπέμπει ὁ ἴδιος οὐράνιο φῶς. Αἰσθάνεται ἤ ἀναδίδει ὁ ἴδιος εὐωδία. Ἔχει ἐκστατικές ἐμπειρίες καί ζεῖ γεγονότα παλαιά, ὡς νά συμβαίνουν ἐκείνη τή στιγμή, ὅπως γιά παράδειγμα, ὅταν πῆγε γιά προσκύνημα στό Ὄρος Θαβώρ καί μετά τήν προσευχή του, ὑπέδειξε τό ἀκριβές σημεῖο, πού ἔγινε ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος[361].

Εἶναι σημαντικό νά σημειώσουμε ὅτι, ὁ ἅγιος Γέροντας διακρίνει πότε πρόκειται γιά ἀληθινές θεῖες ἐμφανίσεις καί πότε γιά παραπλανητικές δαιμονικές. Στό Βίο του ἀναφέρονται περιστατικά ὅπου φαίνεται ἡ προσπάθεια τοῦ διαβόλου νά τόν πλανήσει μέ ψεύτικες μορφές τοῦ Χριστοῦ ἤ τῶν ἀγγέλων. Μετά ἀπό μιά ἀπόπειρα τοῦ ἀκάθαρτου πνεύματος νά τοῦ ἐμφανιστεῖ ὡς Χριστός γιά νά ἐμπνεύσει ὑπερηφάνεια στό νέο μοναχό, πού ἀσκήτευε στήν Ἱερά Μονή Στομίου Κονίτσης, σημειώνει: «Ἔτσι ἀρχίζει ἡ πλάνη. Ἄν δέν μέ βοηθοῦσε ὁ Κύριος νά τό ἀντιληφθῶ ὅτι εἶναι δαιμονικό αὐτό, μετά θά ἄρχιζε ἡ τηλεόραση τοῦ πονηροῦ. Νά ὁ Χριστός, νά ἡ Παναγία, νά οἱ προφητεῖες κ.λπ. Καί ἔτσι πλανᾶται ὁ ἄνθρωπος. Γι᾽ αὐτό χρειάζεται τά ὁράματα, καί ἀπό τόν Θεό νά εἶναι, νά μή τά παραδεχώμαστε εὔκολα. Καί ὁ Θεός τρόπον τινά χαίρεται, διότι ἔτσι δείχνουμε ταπείνωση καί προσοχή, πού ζητᾶ ἀπό μᾶς. Γνωρίζει ἐκεῖνος μετά νά μᾶς δείξῃ αὐτό πού θέλει καί νά μᾶς διδάξῃ μέ ἄλλον τρόπο»[362].

τελειώνοντας μέ τόν σύγχρονό του: ἅγιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη. Στήν χορεία αὐτῶν ἀναφέρουμε καί δύο ἀκόμη, τόν παπα-Τύχωνα καί τόν Χατζηγεώργη (πού, ἄν καί δέν εἶναι ἐπίσημα ἀναγνωρισμένοι ὡς ἅγιοι, ὁ Γέροντας Παΐσιος τούς εὐλαβεῖτο). Γιά τίς πολλές ἁγιοφάνειές του, βλ. Ὁ. π., σσ. 315, 328, 335, 386, 413, 428, 537.

[359] Σύμφωνα μέ τήν πατερική διδασκαλία, ἐκτός ἀπό αὐτούς τούς δύο τρόπους, ὑπάρχει καί ἕνας τρίτος, ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖται στόν ὕπνο καί ἀφορᾶ τά ὄνειρα, τίς ὁράσεις καί τίς ἀποκαλύψεις. Βλ. λεπτομέρειες στό: Ὁσίου Νικήτα Στηθάτου, *Δεύτερη Ἑκατοντάδα φυσικῶν κεφαλαίων περί καθάρσεως τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία Δ', σ. 96.

[360] Ὀνομασίες γνωστῶν εἰκόνων της. Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά,* σσ. 416 και 426.

[361] Ἐνδεικτικά, βλ. ὅ.π., σσ. 425-428 και στο Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 292, 639-649. Ἡ μετοχή σέ αὐτές τίς θεῖες ἐμπειρίες γίνεται σταδιακά καί ἀνάλογα μέ τήν ὑπομονή πού δείχνει κάποιος στίς θλίψεις, πού χρειάζεται νά περάσει, γιά νά ἀξιωθεῖ τούς θησαυρούς τοῦ Θεοῦ. Βλ. Ἰσαάκ Σύρου, *Ἅπαντα, Λόγος Γ',* σσ. 12-13.

[362] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 145. Τήν ἴδια γραμμή ἀκολουθοῦν οἱ φιλοκαλικοί Πατέρες, οἱ ὁποῖοι συνιστοῦν νά μή δέχεται εὔκολα ὁ ἀγωνιστής τά ὁράματα, ἀλλά νά τά ἀντιμετωπίζει μέ ταπεινό φρόνημα, ὡς ἀνάξιος τέτοιων ἐμπειριῶν. Βλ. Καλλίστου Τηλικούδη, *Περί ἡσυχαστικῆς τριβῆς*, Φιλοκαλία Ε', σ. 211.

Αὐτές οἱ θεϊκές ἐμπειρίες δέν εἶναι σημαντικές μόνο γιά τήν πνευματική ἐξέλιξη τοῦ Γέροντος Παϊσίου, ἀλλά ἀποκτοῦν καί μιά ἄλλη, εὐρύτερη διάσταση μέ την ἀποκάλυψή τους στά πνευματικά του παιδιά καί στή συνέχεια στό κοινό, διά μέσου τῶν βιβλίων τους[363]. Ἐπιβεβαιώνουν τό γεγονός ὅτι καί στίς μέρες μας ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά φτάσει σέ μεγάλα πνευματικά μέτρα ὅπως καί παλαιότερα. Παρ᾽ὅλα αυτά, ὁ Ἅγιος Γέροντας, κήρυττε τή μετάνοια, ὡς τό ἀνώτερο ἀπό ὅλα τά χαρίσματα τοῦ Θεοῦ καί βάση γιά τήν μετέπειτα πνευματική ζωή: «Νά μήν ζητᾶ κανείς ἀπό τόν Θεό οὔτε φῶτα, οὔτε χαρίσματα, οὔτε τίποτε ἄλλο, παρά μόνο μετάνοια, μετάνοια, μετάνοια... Ἄν ἔρθη ἡ μετάνοια, θἄρθει ἡ ταπείνωση, μετά ἡ Χάρι»[364].

---

[363] Τό Γεροντικόν καί πολλά ἄλλα κλασικά βιβλία γιά τό μοναχισμό περιλαμβάνουν ἀναρίθμητες περιπτώσεις, πού προσωπικές ἐμπειρίες Γερόντων, γνωστοποιοῦνται στό στενό τους κύκλο, πάντα ὑπό τήν ἀσφαλή σκέπη τῆς ταπείνωσης. Χαρακτηριστική εἶναι καί ἡ σχετική μαρτυρία τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, πού περιλαμβάνεται στόν Λόγο ΚΔ', *Περί σημείων καί ἐνεργημάτων τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ*, βλ. στό Ἰσαάκ Σύρου, *Ἅπαντα, Λόγος Γ'*, σσ. 104-105.

[364] Ιερομονάχου Ισαάκ, ὅ.π., σ. 404.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΠΑΪΣΙΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ

Κεφ. Α΄. ΟΙ ΙΕΡΟΜΕΝΟΙ

1. Οἱ κληρικοί

1.1. Ἡ εἰκόνα τοῦ κληρικοῦ κατά τό Γέροντα Παΐσιο

Εἶναι γνωστό ὅτι, ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος δέν ἦταν κληρικός. Συναναστράφηκε σέ ὅλη του τή ζωή μέ πλῆθος κληρικῶν κάθε βαθμοῦ, διαδραματίζοντας σημαντικό ἕως καθοριστικό ρόλο στήν πνευματική καθοδήγησή τους. Ὁ ἴδιος ἀπέφυγε ἐπιμελῶς σέ ὅλη του τή ζωή τή χειροτονία, παρά τήν παράκληση καί ἐπιμονή πολλῶν, νά ἱερωθεῖ, συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου. Οἱ βιογράφοι του, μᾶς ἐξηγοῦν ὅτι, ἡ ἄρνησή του αὐτή ὀφειλόταν τόσο στήν ὑπερβολική εὐλάβειά του πρός τό μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης, ὅσο καί στήν ἐκλεπτυσμένη του συνείδηση. Ἔλεγε ὅτι: «μοναχός κυρίως εἶναι ἐκλεπτυσμένη συνείδηση. Πρέπει ἡ συνείδησή μας νά γίνη λεπτή σάν τσιγαρόχαρτο»[365] . Αὐτή του ἡ εὐαισθησία ἦταν, πού τόν ἔκανε νά θεωρεῖ ὅτι, λόγῳ τῆς ὑπηρεσίας του, ὡς ἀσυρματιστής στό Στρατό, ἴσως, ἄθελά του βέβαια, νά ὑπῆρξαν θύματα ἀνάμεσα στούς ἐχθρούς. Τέτοια περίπτωση συναντᾶμε γιά παράδειγμα τότε πού, ἔσωσε τή Μονάδα του, στέλνοντας σήματα στήν ἀεροπορία, πού ἦρθε καί διασκόρπισε τούς ἀντάρτες[366]. Στήν πραγματικότητα, πάντα γι᾽ αὐτόν προεῖχε τό θέλημα τοῦ Κυρίου καί ἐάν σ᾽ αὐτή τήν περίπτωση ἔπραξε ἀντίθετα ἀπό τό σύνηθες, εἶχε τούς πνευματικούς του λόγους[367].

---

[365] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 489.

[366] Ὁ. π., σσ. 69-70.

[367] Ὁ. π., σσ. 443-444. Ἕνας τρίτος λόγος, πού ἀναφέρει ὁ ἅγιος Γέροντας εἶναι ἡ διακαής ἐπιθυμία του, νά ζήσει ἁπλή, καλογερική ζωή, χωρίς εὐθύνες ἀπέναντι στούς ἄλλους. Τελικά, ὅμως, ἀναγνωρίζει ὅτι, θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦταν νά δοθεῖ στήν διακονία τῶν πιστῶν: «Τώρα ὅμως μου ἦρθαν τά πράγματα πάλι ἀνάποδα, γιατί ἀναγκάζομαι ἀπ᾽ τόν κόσμο, πού ἔρχεται, νά εἶμαι στό δικό τους πρόγραμμα». Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σσ. 286-287. Πρός τά τέλη τῆς ζωῆς του ἐπικαλούνταν καί ἕναν ἀκόμη λόγο, τήν προχωρημένη ἡλικία του. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 131. Τίθεται τό ἐρώτημα, ἐάν ἡ στάση του αὐτή ἦταν σωστή ἤ ὄχι. Καθώς καί τό ἐρώτημα, μέχρι ποίου σημείου μπορεῖ κάποιος νά ἐνεργήσει κατά τό θέλημά του καί νά μήν κάνει ὑπακοή στούς ἀνωτέρους του. Ὅπως ὁ ἴδιος ὡμολόγησε «τρεῖς φορές ἔλαβα πληροφορία νά γίνω». Ὅταν ρωτήθηκε σχετικά γιατί δέν ἔγινε ἀπάντησε: «Ὁ Χριστός μᾶς δίνει δῶρα. Πρέπει νά τά δεχόμαστε ὅλα;». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 444. Τέτοια στάση ἀποφυγῆς τῆς ἱερωσύνης

Λαμβάνοντας ὑπόψη ἀπό τό ἕνα μέρος τή σύγχυση στήν ὁποία βρίσκεται ὁ σημερινός κόσμος, καί τή δυσκολία νά βρεθοῦν καλοί πνευματικοί Πατέρες, καί ἀπό τό ἄλλο μέρος τά χαρίσματα τοῦ Γέροντος, θεωροῦμε ὅτι, μιά θετική ἀπάντησή του στήν πρόταση νά γίνει κληρικός θά ἦταν ἐξαιρετικά ὠφέλιμη καί ἀποτελεσματική.

Ἀναγνωρίζοντας τήν μοναδικότητα τοῦ χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης, δέν τήν ὑποκατέστησε ποτέ. Παρόλο πού, ἀβίαστα πλῆθος κόσμου τοῦ κατέθετε τά ἄδηλα καί τά κρύφια τῆς καρδίας του, τούς ἔστελνε στή συνέχεια, νά ἐξομολογηθοῦν σέ Πνευματικό, γιά νά ὁλοκληρωθεῖ τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως. Μέ αὐτό τόν τρόπο συντελοῦσε ἀποφασιστικά στήν πνευματική ἀναγέννηση πολλῶν, πού ἀποτελεῖ, κατά τή γνώμη μας, τό μεγαλύτερο θαῦμα ἀπό τά ἀναρίθμητα, πού ἔχει κάνει ὁ Γέροντας Παΐσιος. Ἕνα ἀπό τά σημαντικά ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς τακτικῆς, πού ἀκολουθοῦσε, ὑπῆρξε ἡ συναίσθηση τῶν πιστῶν ὅτι, ἦταν ἀναγκαῖο γι᾽ αὐτούς, νά ἔχουν Πνευματικό ὁδηγό στή ζωή τους. Ἔτσι καλλιέργησε τό σωστό ὀρθόδοξο φρόνημα τῆς ὑπακοῆς τοῦ πιστοῦ σέ Πνευματικό Πατέρα. Ἄνθρωποι, πού δέν εἶχαν ἐξομολογηθεῖ ποτέ ἤ ἀντιμετώπιζαν ἐπιφανειακά αὐτό τό σωτήριο Μυστήριο, ἀνακάλυπταν ὅτι, η Ἐκκλησία διαθέτει γιά τή δική τους ὠφέλεια πνευματικά μέσα, πού τούς ὁδηγοῦν σταθερά βῆμα-βῆμα στή σωτηρία. Σέ κάποιες περιπτώσεις, προηγεῖτο τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως, κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ ἁγίου Παϊσίου, ἀφοῦ χρειαζόταν, πρῶτα νά καθαριστεῖ ὁ θολωμένος νοῦς τοῦ προσκυνητῆ, γιά νά μπορέσουν, νά συνεννοηθοῦν[368]. Μάλιστα συνιστοῦσε στούς συζύγους, νά ἔχουν τόν ἴδιο Πνευματικό, ὥστε μέ τήν καθοδήγησή του, νά ἀρχίσουν νά γεύωνται καί τίς ἀνώτερες χαρές[369].

Ὅσον ἀφορᾶ τή σχέση τοῦ ἁγίου Παϊσίου μέ τούς κληρικούς γενικά, χρειάζεται νά τονίσουμε κάποια χαρακτηριστικά στοιχεῖα της.

Πρῶτον, ὁ Ἅγιος σέβεται πάρα πολύ τήν ἱερωσύνη. Ἕνα δεῖγμα αὐτοῦ τοῦ σεβασμοῦ του εἶναι ὁ ἀσπασμός τοῦ χεριοῦ κάθε ἱερέα, πού τόν ἐπισκέπτεται, ἀνεξαρτήτου ἡλικίας καί καταγωγῆς. Προβάλλει τήν οἰκουμενική διάσταση τῆς ἱερωσύνης καί τῆς θείας Χάρης[370].

συναντᾶμε καί σέ ἄλλους Ἁγίους Πατέρες, οἱ ὁποῖοι γνωστοποίησαν ἀργότερα τούς λόγους, πού τούς παρακίνησαν σέ τέτοια ἐνέργεια. Γιά παράδειγμα, βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, *Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς καί περί ἱερωσύνης*, P.G. 35, 407-514, Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Περί ἱερωσύνης λόγοι*, P.G. 48, 625-626.

368 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 404-405.

369 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 63.

370 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 395.

Δεύτερον, παρά τό σεβασμό του, δέ διστάζει νά παίρνει θέση κριτική ἀπέναντι σέ κληρικούς, ὅπου ὑπῆρχε κίνδυνος, νά ζημιωθεῖ ἡ Ἐκκλησία ἀπό τήν ἀνάρμοστη συμπεριφορά τους. Τό ἐξαιρετικό του ἐκκλησιαστικό φρόνημα δέν τόν ἀφήνει ἀδιάφορο μπροστά στίς παρεκτροπές ἐκείνων, πού δέν βαδίζουν σωστά πάνω στήν δοκιμασμένη ὁδό τῆς Παράδοσης τῶν Πατέρων, ἀλλά γίνονται θύματα τῶν προκλήσεων τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Ἀπό τά θέματα στά ὁποῖα ἔλαβε μέρος ἐναντιούμενος, ἀναφέρουμε: τήν κατάργηση τῆς ἀμφιέσεως τῶν κληρικῶν (ρᾶσο), τήν μετάφραση τῶν λειτουργικῶν κειμένων, τήν μετατροπή τῶν νηστειῶν[371]. Ἀθόρυβα ἀπό τό ἀσκητήριό του, σάν σέ ψηλό πύργο πάνω ἀνεβασμένος, παίρνει τά μηνύματα τῶν συμβαινόντων στήν Ἐκκλησία. Προσεύχεται κυρίως, ἀλλά καί γράφει ἤ ἐπικοινωνεῖ πρόσωπο πρός πρόσωπο μέ ἱεράρχες καί ἱερεῖς, στούς ὁποίους προτείνει λύσεις πάντα σύμφωνα μέ τούς ἱερούς κανόνες καί τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ καλοπροαίρετοι δέχονται τίς συμβουλές του, ἀναγνωρίζοντας τόν αὐθεντικό ὀρθόδοξό τους χαρακτῆρα[372]. Ὁ Γέροντας Παΐσιος θέλει τήν Ἐκκλησία καθαρή καί πιστή στό κυριότερο της ἔργο, τό ὁποῖο εἶναι τό κήρυγμα τῆς μετανοίας[373].

Τρίτον τονίζει ὅτι, οἱ κληρικοί, καί κυρίως οἱ Ἱεράρχες, εἶναι ὑπεύθυνοι γιά τήν διαφύλαξη τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. Βαδίζοντας στόν δρόμο, πού εἶχαν ἀνοίξει οἱ ἀγωνιστές ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας: Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Θεόδωρος ο Στουδίτης, Μέγας Φώτιος, Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ιουστίνος Πόποβιτς κ.ἄ., ὁ Γέροντας Παΐσιος καταπολεμᾶ τόν οἰκουμενισμό, τούς παλαιοημερολογίτες, τούς μονοφυσίτες καί γενικά τίς αἱρέσεις, προβάλλοντας τήν ὑπεροχή καί τήν μοναδικότητα τῆς Ὀρθοδοξίας. Τό δυνατό ἐπιχείρημά του γιά τό σεβασμό τῶν παλαιῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐκκλησίας ἔχει ἁγιοπατερική βάση: «Τόσοι ἅγιοι Πατέρες πού εἶχαν θεῖο φωτισμό καί ἦταν σύγχρονοι δέν τούς κατάλαβαν καί τούς παρεξήγησαν καί ἐρχόμαστε ἐμεῖς μετά ἀπό τόσους αἰῶνες νά διορθώσουμε τούς ἁγίους Πατέρες;»[374]. Εἶναι ἕτοιμος πάντα, νά παίρνει θέση, ὅποτε βλέπει,

---

[371] Ὅ. π., σ. 674. Εἶναι χαρακτηριστικός ὁ τρόπος, πού σωφρόνισε ἱερέα μέ νεωτεριστικές τάσεις, ὅσον ἀφοροῦσε τήν ἐνδυμασία καί τήν ἐμφάνιση γενικότερα. Τό νά ξεφλουδίσει ἕνα δένδρο ἐλιᾶς ὑπενθυμίζει τίς συμβολικές χειρονομίες τῶν προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πού ἀποσκοποῦσαν στή μετάνοια τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπό τίς παρεκτροπές. Ὅ. π., σσ. 221-222, καί *Ἰεζεκιήλ* 5, 1-5.

[372] Μιά τέτοια περίπτωση εἶναι αὐτή, τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Φλωρίνης, Αὐγουστίνου, ὁ ὁποῖος μετά ἀπό μιά συζήτηση μέ τόν Ἅγιο Γέροντα Παΐσιο, τόν εἶχε πλέον «σέ μεγάλη εὐλάβεια», βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 689.

[373] Γιά τή μετάνοια στή ζωή τοῦ χριστιανοῦ, καθώς καί γιά τό ὅτι ὁ Γέροντας Παΐσιος ἦταν «ἐργάτης καί κήρυξ μετανοίας», Ὅ. π., σσ. 401-408, 688.

[374] Ὅ. π., σ. 691.

ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη. Ἐνθυμούμενος τίς περιπτώσεις τῶν Ἱεραρχῶν, πού κατά καιρούς ἔπεσαν σέ αἵρεση, ἐφιστᾶ μέ τό παράδειγμά του τήν προσοχή ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, καθώς καί τήν ὑποχρέωση τους νά λαμβάνουν μέρος στήν ὑπεράσπιση τῆς ἀληθείας, χωρίς νά φθάνουν στά ἄκρα καί νά σχίζουν τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας[375].

Σέβεται τόν Οἰκουμενικό Θρόνο καί τόν ὑπερασπίζεται δημοσίως πολλές φορές. Ἐντάσσεται στό γενικό κλίμα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, φτάνοντας γιά ἕνα διάστημα στό σημεῖο, νά διακόψει τό μνημόσυνο τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα, σάν ἀντίδραση στά ἀντορθόδοξα ἐπικίνδυνα ἀνοίγματά του ἀπέναντι στούς Παπικούς. Τήν ἀπαθή στάση του αὐτή, πού τήν συνοδεύει μέ προσευχή καί προέρχεται ἀπό διάκριση καί θεῖο φωτισμό, τήν ἐπεξηγεῖ καί τήν αἰτιολογεῖ μέ λόγια ἁπλᾶ, ἀλλά γεμᾶτα ἱστορική ἀλήθεια, μέσα στό πνεῦμα τῆς μακραίωνης πορείας τῆς παραδόσεως τῆς Εκκλησίας, σέ καιρούς βυθισμένους στό σκότος τῆς σύγχυσης: «Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι καράβι τοῦ κάθε ἐπισκόπου νά κάνη ὅ,τι θέλει»[376].

Ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος εἶναι ὑπόδειγμα μοναχοῦ ἀφιερωμένου στήν κλήση του καί ὁ ὁποῖος ἔχει πλήρη συνείδηση ὅτι, εἶναι μέλος τῆς «Μίας Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», ὅπως δηλώνουμε στό «Πιστεύω» μας. Γι᾽ αὐτόν, τό νά εἶναι μοναχός προυποθέτει καί κοινωνία μέ τόν πλησίον, στήν κοινή ἀναζήτηση τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας καί τήν ὑπεράσπιση τῆς πίστεως. Ἡ συνειδητοποίηση ὅτι, ἀνήκει στό ἴδιο Σῶμα μέ Κεφαλή τό Χριστό, στήν Ἐκκλησία μαζί μέ τά ὑπόλοιπα μέλη της, τόν ὠθεῖ, νά νιώθει μία μεγάλη εὐθύνη, γι᾽αὐτό καί λέγει: «Ὅταν διορθώσω τόν ἑαυτό μου, διορθώνεται ἕνα κομμάτι τῆς Ἐκκλησίας», ὑπονοώντας τήν παύλεια διδασκαλία περί ἀλληλεπίδρασης τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας – Σώματος τοῦ Χριστοῦ[377].

---

[375] Ἡ πρόνοια τους καί ἡ φροντίδα τους γιά τή σωστή διαποίμανση τῆς Ἐκκλησίας ἐκ μέρους τοῦ ἀνωτέρου καί τοῦ μεσαίου κλήρου ἔκανε πολλούς Ἁγίους, νά ἐπιληφθοῦν ἐπί τοῦ θέματος στά συγγράμματά τους. Ἐνδεικτικά, βλ. τό ΙΘ' Κεφάλαιο "Ἀποκρίσεις πρός Ἐπισκόπους καί Πρεσβυτέρους" στό Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, *Κείμενα διακριτικά καί ἡσυχαστικά*, σσ. 424-501.

[376] Βλ. Ιερομονάχου Ισαάκ, *Βίος*, σσ. 690-691.

[377] Ὅ. π., σ. 688. Πρβλ. *Α΄ Κορ.* 12, 26-27.

1.2. Συμβουλές πρός τούς κληρικούς

Ἐπειδή ὁ Γέροντας Παΐσιος γνωρίζει πολύ καλά τήν ἀξία τῆς μετανοίας καί ἐξομολογήσεως καί σέ ὅλη του τή ζωή ὑπῆρξε ἀκούραστος «ἐργάτης καί κήρυξ μετανοίας», ὅπως τόν χαρακτηρίζει ὁ βιογράφος του ὁ μακαριστός ἱερομόναχος Ἰσαάκ[378], δίδει μεγάλη σημασία στό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως. Γι᾽ αὐτό φυσικό ἦταν νά τόν ἀπασχολεῖ καί ὁ Πνευματικός, ὡς ὄργανο τοῦ Θεοῦ, διά τοῦ ὁποίου ὁ Θεός ἀφ᾽ ἑνός προσφέρει συγχώρηση καί ἄφεση ἁμαρτιῶν στόν μετανοοῦντα πιστό καί ἀφ᾽ ἑτέρου καθοδηγεῖ τόν πιστό στό δρόμο τῆς σωτηρίας[379].

Ὅσες φορές τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία, συμβουλεύει τούς κληρικούς προφορικά ἤ γραπτά, γιά τό πῶς θά πρέπει νά ἐπιτελοῦν τό ἱερό καθῆκον τους καί συνάμα τούς βοηθεῖ, νά συνειδητοποιήσουν τό μεγαλεῖο τῆς διακονίας τῆς ἱερωσύνης, πού τούς εἶχε ἀναθέσει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Πέρα ἀπό τίς προαναφερθεῖσες συμβουλές, τίς ἀπευθυνόμενες κατευθείαν στούς ἱερωμένους, θά προσθέσουμε καί ἄλλες, ἔμμεσες, οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπό ἐπιστολές πρός λαϊκούς. Σ᾽ αὐτές, κάνοντας λόγο γιά τήν ἐξομολόγηση, ἀναφέρει στοιχεῖα, πού σχετίζονται μέ τούς κληρικούς καί ὁλοκληρώνουν τήν εἰκόνα, πού εἶχε ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος γιά τήν ἱερωσύνη.

Ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει ὅτι, ὁ ἅγιος Παΐσιος στέλνει συχνά τούς ἐπισκέπτες του, νά ἐξομολογηθοῦν. Τούς προτείνει, νά ἀπευθυνθοῦν, εἴτε στούς ἱερεῖς τῆς ἐνορίας τους, εἴτε σέ Πνευματικούς ἀπό Μοναστήρια. Μερικούς τούς στέλνει στόν ἅγιο Γέροντα Πορφύριο, στό πρόσωπο τοῦ ὁποίου ἀναγνωρίζει τόν χαρισματοῦχο πνευματικό, τόν ἄνθρωπο τῆς προσευχῆς καί τοῦ θείου φωτισμοῦ, χαρακτηριστικά γνωρίσματα, πού φανερώνουν τόν αὐθεντικό πνευματικό[380].

Γιά νά ὁλοκληρώσουμε τήν εἰκόνα τοῦ, πῶς βλέπει ὁ ἅγιος Παΐσιος τόν κληρικό γενικά, θά ὀργανώσουμε τό ὑλικό, πού ἔχουμε στή διάθεσή μας, ἀκολουθώντας τίς ἑξῆς δύο κατευθύνσεις: Α) τό ἐσωτερικό ἔργο τοῦ κληρικοῦ,

---

378 Βλ. Ιερομονάχου Ισαάκ, *Βίος*, σ. 401.

379 Ὁ ἴδιος ἐξομολογεῖτο τακτικά, θεωρώντας ὅτι καθημερινά εἶχε ἀνάγκη τήν ἐξομολόγηση γιά τίς πολλές του ἁμαρτίες. Συμβουλευόταν τόν Πνευματικό του ἤ κάποιον ἄλλο κληρικό γιά διάφορα θέματα, πρόθυμος νά κάνει ὑπακοή. Ὅ. π., σσ. 401-408.

380 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 44. Ὑπάρχουν μαρτυρίες, πού ὑποστηρίζουν ὅτι καί ὁ Ἅγιος Γέροντας Πορφύριος πρότεινε στούς πιστούς, νά ἐπισκεφθοῦν τόν Γέροντα Παΐσιο, γιά νά ὠφεληθοῦν. Βλ. Ὅ. π., σσ. 60-62. Κατά τήν γνώμη μας, τό ὑπόβαθρο αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς ἦταν ἡ ταπεινοφροσύνη, καθώς καί ἡ ἐκτίμηση τῆς ἐνάρετης ζωῆς τοῦ ἄλλου.

δηλ. τήν πνευματική του κατάρτιση καί κατάσταση καί Β) τό ἐξωτερικό ἔργο τοῦ κληρικοῦ, δηλ. τή διακονία του πρός τόν κόσμο.

Α) Ὡς ἄνθρωπος μέ συναίσθηση τῆς ἀπεριόριστης εὐθύνης τῆς ποιμαντικῆς καθοδήγησης, ὁ κληρικός, καί κυρίως ὁ Πνευματικός, χρειάζεται νά κάνει πολλή ἐργασία στόν ἑαυτό του ἔτσι ὥστε τά λόγια του καί τά ἔργα του νά εἶναι σέ ἀπόλυτη συμφωνία, δίνοντας μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο μαρτυρία γιά τήν αὐθεντικότητα τῆς κλίσεώς του[381]. Ὅσο εἶναι νέος εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητο νά ἀποφεύγει τίς πολλές εὐθύνες, πού μπορεῖ ἡ Μητρόπολη νά τοῦ ἀναθέσει, ὥστε νά δώσει τό μεγαλύτερο βάρος στήν δική του πνευματική κατάρτιση καί τῶν ἐνοριτῶν του. Τέτοια συμβουλή δίνει καί σέ ἕνα νέο, τότε, διάκονο, προτρέποντας τον, ὅταν χειροτονηθεῖ ἱερέας, νά προτιμήσει ἐνορία μακρυά ἀπό τή Μητρόπολη, καί μάλιστα μέ θέση ἑνός ἱερέα, ὥστε ἀπερίσπαστος νά ζεῖ μέ ἁπλότητα καί νά τοῦ περισσεύει ἀρκετός χρόνος γιά πνευματική ἐργασία στόν ἑαὐτό του. Κατά τή γνώμη μας, ἡ συμβουλή τοῦ ἁγίου, νά διακονεῖ σέ ἐνορία μέ ἕνα μόνο ἱερέα, τόν προφύλασσε ἀπό τόν κίνδυνο, ἐνῶ ἦταν ἄπειρος ἀκόμη στή διακονία του, νά βρεθεῖ ἀντιμέτωπος μέ διαφορές θέσεων στή διαποίμανση μέ τούς ὑπολοίπους ἱερεῖς. Στή συνέχεια ὅταν ὁ νέος ἔγινε ἱερέας καί πάλι, σέ ἄλλη ἐπιστολή του, τοῦ τονίζει ὁ Ἅγιος τήν προσπάθεια, πού πρέπει νά καταβάλλει, στό νά γίνει καλός ἱερέας κάνοντας ἐργασία στόν ἑαυτό του. Αὐτός ὁ κόπος θά ἀνταμειφθεῖ ἀπό τό Θεό, γιατί οἱ ἐνορίτες θά τόν μιμοῦνται καί δέν θά κοπιάζει γι᾽ αὐτούς[382].

Μιά ἀπό τίς σημαντικότερες ἀρετές, πού πρέπει νά τόν χαρακτηρίζουν, εἶναι ἡ εὐλάβεια. Καλεῖ τόν κληρικό, ὁ ἅγιος Παΐσιος, νά διακρίνεται γιά τήν εὐλάβειά του. Νά αἰσθάνεται ἔντονα τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ, τῶν ἁγίων καί τῶν ἐπουρανίων Δυνάμεων, ὥστε κάθε κίνησή του νά εἶναι προσεγμένη, ἰδίως στό χῶρο τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν τέλεση τῶν Ἀκολουθιῶν καί τήν ψαλμωδία γενικότερα. Ἡ εὐλάβεια προσελκύει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τό θεῖο φωτισμό. Βοηθάει τόν ἄνθρωπο καί ἰδιαιτέρως τόν κληρικό νά μήν κάνουν λάθη καί να

---

381 Βλ. Ὅ. π., σ. 252˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 163. Οἱ Ἅγιοι Κάλλιστος καί Ἰγνάτιος οἱ Ξανθόπουλοι, παραδίδοντάς μας μέθοδο καί κανόνα ἀκριβή γιά τόν κατά Θεό δρόμο, μᾶς λέγουν ὅτι, γιά νά ἀναγνωρίσουμε τόν ἀπλανή διδάσκαλο, πού μπορεῖ νά μᾶς καθοδηγεῖ πνευματικά, πρέπει νά ἐξετάσουμε «ἄν γιά ὅσα λέει φέρνει μαρτυρία ἀπό τίς ἱερές Γραφές καί ἄν ἡ ζωή του εἶναι πνευματοφόρα καί συμφωνεῖ μέ τά λόγια του». Βλ. Φιλοκαλία Ε', σ. 29. Βλ. ἐπίσης Ἠλία Μαστρογιαννόπουλου, *Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ὁ ἄνθρωπος*, Β' ἔκδ., Ἐκδ. Ζωῆς, Ἀθήνα 1979, σ. 222.

382 Ὅ. π., σσ. 250-252. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 244, 250.

μήν πέσουν σέ πλάνες, κυρίως ὅταν συναναστρέφονται με εὐλαβεῖς χριστιανούς[383].

Ἡ εὐλάβεια συνοδεύεται ἀπό τήν ταπείνωση καί τήν ἀνιδιοτελή ἀγάπη, ἡ ὁποία ἔρχεται στόν ἄνθρωπο, ὅταν παραμελεῖ τόν αυτό του, βάζοντας στήν πρώτη θέση τόν συνάνθρωπο. Τό μέτρο τῆς ἀγάπης πού πρέπει νά νιώθει π.χ., ὁ πνευματικός γιά κάποιον εἶναι ἐντυπωσιακό: «Ἕνας πνευματικός, πού δέν εἶναι ἀποφασισμένος νά πάη ἀκόμη καί στήν κόλαση γιά τήν ἀγάπη τῶν πνευματικῶν παιδιῶν του, δέν εἶναι πνευματικός»[384].

B) Πεδίο δράσης τοῦ κληρικοῦ εἶναι κυρίως ἡ ἐνορία του, στήν ὁποία ἀσκεῖ ποιμαντικό καί φιλανθρωπικό ἔργο. Ὁ ἅγιος Γέροντας δίδει ἔμπρακτες συμβουλές προσαρμοσμένες στίς ἀνάγκες τῆς σημερινῆς κοινωνίας, τήν ὁποία γνωρίζει πολύ καλά. Ἀξίζει νά μελετήσουμε ὅλες τίς ἐπιστολές, πού ἔστειλε κατά καιρούς σέ νέο, ὁ ὁποῖος τοῦ φανέρωσε τή διάθεσή του, νά γίνει κληρικός. Βῆμα-βῆμα ἀπό τό στάδιο τοῦ «παιδικοῦ ζήλου τῆς ἡλικίας του», τόν ὁδηγεῖ στό νά γίνει ἕνας «καλός κληρικός», πού νά ὑπηρετεῖ τή Μητέρα Ἐκκλησία, ὅπου ἀναπαύεται καί μέ ὅποια ζωή μπορεῖ, εἴτε ἔγγαμος εἴτε ἄγαμος[385].

Ὁ Ἅγιος διακηρύσσει ὅτι, σήμερα οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμη καί μικρά παιδιά, βασανίζονται ἀπό τό ἄγχος, γιατί ἔδιωξαν ἀπό τή ζωή τους τό Θεό. Ἡ θεραπεία τους δέν εξασφαλίζεται ἀπό τους γιατρούς καί ψυχολόγους, πού καί οι ἴδιοι πολλές φορές πάσχουν ἀπό παρόμοιο πρόβλημα, ἀλλά ἀπό τήν πίστη στό Θεό καί τήν ἀνακάλυψη τοῦ βαθύτερου νοήματος τῆς ζωῆς. Σ᾽ αὐτό τό ἔργο καλοῦνται, νά συμπράξουν, τόνιζε ὁ ἅγιος, οἱ ἔμπειροι κληρικοί, πού ἀσκοῦν τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως, γιά μιά σωστή ἀντιμετώπιση τῶν δύσκολων συγχρόνων καιρών[386].

Ὁ πνευματικός, χρειάζεται νά ἔχει τήν ἀρετή τῆς διάκρισης, ἡ ὁποία θά τόν βοηθάει στό ἔργο του τό ποιμαντικό, πού εἶναι ἡ λεπτή πνευματική ἐργασία στήν ψυχή τοῦ ἐξομολογουμένου. Ἄν εἶναι πολύ αὐστηρός μπορεῖ οἱ πληγωμένες ψυχές, πού ἔχουν ἀνάγκη τουλάχιστον ἀπό παρηγοριά, ἀντί νά θεραπευθοῦν, νά πληγωθοῦν περισσότερο. Ἀντίθετα ἄν εἶναι πολύ ἐπιεικής, οἱ ψυχές δέν βοηθιοῦνται, νά ἀποκτήσουν ἀνδρεῖο φρόνημα, ὥστε νά ἀγωνισθοῦν ἐναντίον τῶν παθῶν τους. Ἡ αὐστηρότητα χρειάζεται στούς

---

[383] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 440-448˙ Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄,* σσ. 131-152, 327.

[384] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ΄* , σ. 292.

[385] Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές,* ὅ.π., σσ. 235-255. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα,* ὅ.π., σσ. 219-254.

[386] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄* , σσ. 157-159.

ἀναιδεῖς, ἐνῶ ἡ ἐπιείκεια στούς φιλότιμους. Ἡ καλωσύνη βλάπτει τόν ἀμετανόητο[387].

Χρειάζεται νά τούς συμβουλεύει ὅλους ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τους, τίς δυνάμεις τους, τίς δυνατότητές τους, τό πρόβλημά τους, πάντοτε βάζοντας καλό λογισμό καί λαμβάνοντας ὑπόψη του διάφορα στοιχεῖα, πού θά μποροῦσαν νά ἀποτελέσουν ἐλαφρυντικά γιά τίς πράξεις τους, χωρίς ὅμως νά ἀναπαύει κανένα στά πάθη του. Πρέπει νά σέβεται τήν ἐλευθερία τοῦ ἄλλου. Ἀκόμη καί ἄν καταλαβαίνει τίς πτώσεις τοῦ ἐξομολογουμένου, πρέπει νά μή τόν ρεζιλέψει, φανερώνοντάς τες, ἀλλά νά περιμένει, προσπαθώντας νά τόν βοηθήσει, νά καταλάβει μόνος του τό λάθος του. Χρεάζεται νά μπαίνει στή θέση τοῦ ἐξομολογουμένου, γιά νά μπορεῖ νά πάρει τόν πόνο του. Τότε ὁ ἐξομολογούμενος τό αἰσθάνεται αὐτό καί πληροφορεῖται γιά τήν ἀγάπη τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα, ὁπότε βοηθιέται στή μετάνοια[388].

Σέ κάποιον, πού ἔχει τήν κακή συνήθεια, νά δικαιολογεῖται ἤ νά λέει ψέμματα καί δέν διορθώνεται, ὅταν ὁ Πνευματικός του τό ἐπισημαίνει, ἀλλά συνεχίζει νά δικαιολογεῖται ἤ νά ψεύδεται, τότε, λέγει ὁ ἅγιος Παΐσιος, ὁ Πνευματικός, δέν χρειάζεται, νά ἀσχοληθεῖ περισσότερο μέ τήν ψυχή αὐτή, γιατί δέν βοηθιέται. Χειρότερος γίνεται, γιατί συνεχίζει νά καλλιεργεῖ τό πάθος του. Τό μόνο, πού βοηθάει, εἶναι ἡ προσευχή, γιά νά τόν φωτίσει ὁ Θεός[389].

Ὅταν ὁ κληρικός εἶναι ἐπιφορτισμένος καί μέ τό διακόνημα τοῦ ἱεροκήρυκα, τότε συνιστᾶ ὁ Ἅγιος ὅτι, πρέπει νά προσέξει πάρα πολύ τό πολύμορφο τέρας τῆς ὑπερηφανείας, ὥστε νά προετοιμάζεται νά κηρύττει μέ ταπείνωση, ἀποσκοπώντας νά ὠφελήσει τό ποίμνιό του καί ὄχι νά προβληθεῖ ὡς καλός ἱεροκήρυκας. Ἄν δέν τό λάβει ὑπόψη του αὐτό, ὥστε νά διατηρεῖ ταπεινό φρόνημα ἐκούσια, εἶναι δυνατόν ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ γιά νά τόν συνετίσει, ἀκόμη καί ἄμεσα, μπορεῖ νά τόν ἐγκαταλείψει, ὥστε ἀκούσια νά ταπεινωθεῖ μπροστά στό ἀκροατήριο. Ἀκόμη καί οἱ ἔπαινοι πού ἀκολουθοῦν μετά τήν ὁμιλία, ἄν δέν εἶναι σωστά τοποθετημένος ἀπέναντί τους, μποροῦν νά τόν ζημιώσουν, ἄν αἰσθάνεται γι᾽ αὐτούς ἱκανοποίηση. Πρέπει πάντα νά εἶναι ἕτοιμος, νά δεχτεῖ μέ χαρά τίς παρατηρήσεις, ὑποδείξεις συνάμα καί κάθε κριτική ἐκ μέρους τῶν ἄλλων, ὥστε, ἐνεργώντας ἔτσι, νά ἑλκύει τόν θεῖο φωτισμό, ἀποδίδοντάς τα ὅλα στή Χάρη τοῦ Θεοῦ[390]. Ὅσον ἀφορᾶ τήν κριτική,

---

387 Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 252˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Ἐπιστολές*, σσ. 171-172˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ΄*, σσ. 285-289.

388 Ὅ. π., σσ. 279-292.

389 Ὅ. π., σ. 91.

390 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 64, 76˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 47. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει πρός τούς ἱερεῖς ὅτι: «Πολλοῦ πόνου καί σπουδῆς αἱ ἐν τῷ κοινῷ ὁμιλίαι

πού μποροῦν νά ἐκφέρουν οἱ πιστοί γιά τούς κληρικούς, ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος τήν δέχεται γιά τόν παιδαγωγικό της χαρακτήρα, ἀλλά ὑπό ἕναν ὅρο: νά γίνεται μέ τόν κατάλληλο τρόπο. Δέν συνιστᾶ μιά νοσηρή ὑπερπροστασία τῶν κληρικῶν ἀπό τούς πιστούς, ἡ ὁποία μπορεῖ τούς μέν κληρικούς, νά τούς κάνει νά θεωροῦν ὅτι δέν κάνουν σφάλματα, τό δέ ποίμνιο νά ζημιωθεῖ. Παρουσιάζουμε ἐκτενέστερα τήν στάση του ἀπέναντι σ᾽ αὐτό τό θέμα, ὅπως τή θυμᾶται καί τήν ἀποδίδει ἕνας προσκυνητής: «Ἄν ἔχετε κάποιο παράπονο ἐναντίον κάποιου ἱερέα, νά πηγαίνετε προσωπικά στόν ἴδιο καί νά τοῦ ἐκθέτετε μέ ὅλο τό θάρρος τό παράπονό σας εἴτε εἶναι προσωπικό εἴτε ἀφορᾶ τήν συμπεριφορά τοῦ ἱερωμένου σέ γενικότερη βάση, πού τυχαίνει νά σκανδαλίζει τήν ὁμάδα, τόν κύκλο, τήν κοινότητα, τήν πόλη, τό δόγμα, τό ἔθνος καί γενικά τήν ὀρθόδοξη ζωή. Ἄν κατά τήν ἔκθεση τοῦ παραπόνου δεχτεῖ ὅτι εἶναι βάσιμο καί ἀπαντήσει ὅτι θά τό διορθώσει, ἔχει καλῶς. Πρέπει νά δεχτοῦμε τίς ἐξηγήσεις αὐτές. Ἄν ὅμως δείξει ἀδιαφορία, κακότητα καί σκληρότητα κατά τή συνάντησή μας ἤ πεῖ ὅτι θά λάβει ὑπόψη του τίς ὑποδείξεις μας, ὅμως ὕστερα ξαναγυρίσει στήν ἴδια σκανδαλιστική συμπεριφορά, τότε νά τόν προειδοποιήσουμε ὅτι θά ἀνακοινώσουμε στό εὐρύ κοινό τά ἀδύνατά του σημεῖα, γιατί δημιουργοῦν παρεξηγήσεις καί σύγχυση στό εὐρύ κοινό. Κι ἔχουμε τότε ὅλο τό δικαίωμα. Ποτέ ἄλλοτε ἄν δέν ἀκολουθηθεῖ αὐτή ἡ διαδικασία»[391]. Εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖο, νά προσέχει ἰδιαιτέρως τή ζωή του καί τό παράδειγμα, πού δίνει στούς ἄλλους, γιατί «ἕνα κήρυγμα δέν πληροφορεῖ, δέν ἀλλοιώνει τόν ἄλλον, ὅσο καλό καί ἄν εἶναι, ἄν ὁ ἱεροκήρυκας δέν ἔχει βίωμα»[392].

Ἕνα σημαντικό στοιχεῖο στή ζωή τοῦ κληρικοῦ εἶναι ἡ σχέση του μέ τόν ἐπίσκοπό του καί ταυτόχρονα μέ τούς ἄλλους ἱερεῖς, πρός τούς ὁποίους καλεῖται νά ἔχει ἀδελφική συμπεριφορά. Κατά τόν ἅγιο, ὁ ὁποῖος βάδισε ἐπί τῶν ἰχνῶν τῶν Παλαιῶν Πατέρων, ὁ ἐπίσκοπος εἶναι «εἰς τύπον Χριστοῦ» καί ἀπό τήν ἑνότητα τῶν ἱερέων καί τῶν πιστῶν μέ αὐτόν ἐξαρτᾶται ἡ ὕπαρξη κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἴδιος σέβεται τήν παραδοσιακή τάξη τῆς Ἐκκλησίας καί ἔχει εὐλάβεια καί σεβασμό στούς ἐπισκόπους καί μέ τό παράδειγμά του προτρέπει καί τούς ἄλλους, κληρικούς καί λαϊκούς, νά τούς σέβονται. Προβάλλει μέ κάθε εὐκαιρία τόν καθοριστικό πνευματικό ρόλο τοῦ

δέονται», γιατί αὐτός ὁ πόνος καί ἡ σπουδή γίνεται πρόξενος σωτηρίας στούς ἀγαθούς. Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Περὶ ἱερωσύνης*, PG 48, 671- 672.

391 Γέροντος Παϊσίου, *Διδαχές*, σσ. 67-68. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 20, 202. Γιά τήν συμπεριφορά τῶν κληρικῶν στήν Ἐκκλησία, βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Ὁμιλία Ι΄*, PG 151, 112-124 D.

392 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 47.

ἐπισκόπου καί τήν εὐθύνη του στήν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ὀρθόδοξη διαποίμανση τῶν πιστῶν μέ ἔργα καί ὄχι μόνον λόγια[393].

Πονώντας ὁ ἅγιος Παΐσιος γιά παρεκτροπές τῶν ἐπισκόπων εἴτε στό ἦθος εἴτε στό δόγμα ἀπό τήν Ὀρθόδοξη Παράδοση, δέν διστάζει νά τούς νουθετήσει προσωπικά ἤ καί δημόσια, στήν κατάλληλη στιγμή. Γιά τά ὑπερβολικά ἀνοίγματα στήν οἰκουμενιστική κίνηση καί τίς αἱρέσεις ὁ Γέροντας Παΐσιος συνιστᾶ προσευχή στούς κληρικούς, ἀλλά καί μέ καλό τρόπο ἀντίσταση. Δέ δικαιολογεῖ τό σχίσμα μέσα στήν Ἐκκλησία ἐκ μέρους τῶν πιστῶν, ὅταν βλέπουν νά παρεκτρέπονται οἱ ἐπίσκοποι, γιατί φρονεῖ ὅτι, ἄν κάθε φορά, πού λοξοδρομεῖ ἕνας ἐπίσκοπος, Πατριάρχης, ἀποσχιζόμαστε καί κάνουμε δικές μας Ἐκκλησίες, θά ξεπεράσουμε καί τούς Προτεστάντες. Τότε πού συμφωνεῖ μέ τή διακοπή τοῦ μνημοσύνου, τό κάνει παιδαγωγικά, μέ πολύ πόνο καί ἀγάπη γιά τήν Ἐκκλησία. Βλέπουμε ὅτι ὁ Γέροντας Παΐσιος ἀκολουθεῖ ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση δύο στάσεις. Α') Ἀκολουθεῖ γιά ἕνα διάστημα τήν κοινή ἁγιορειτική γραμμή διακοπῆς τοῦ μνημοσύνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀλλά δείχνει ὅτι τό κάνει μέ πόνο, καθώς ὁμολογεῖ ὅτι: «Κάνω προσευχή γιά νά κόβη ὁ Θεός μέρες ἀπό μένα καί νά τίς δίνη στόν πατριάρχη Ἀθηναγόρα, γιά νά ὁλοκληρώση τήν μετάνοιά του»[394]. Β') Δέν συμφωνεῖ μέ τή διακοπή τοῦ μνημοσύνου, ὅταν αὐτή ἡ ἐνέργεια δέν ἐκφράζει αὐθεντικό ἐκκλησιαστικό φρόνημα, ἀλλά ἔχει σχισματικό χαρακτήρα: «Εἰς τούς καιρούς μας βλέπομεν ὅτι πολλά πιστά τέκνα τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας, μοναχοί καί λαϊκοί, ἔχουν, δυστυχῶς, ἀποσχισθῆ ἀπό Αὐτήν ἐξ αἰτίας τῶν φιλενωτικῶν. Ἔχω τήν γνώμην ὅτι δέν εἶναι καθόλου καλό ν᾽ ἀποχωριζόμεθα ἀπό τήν Ἐκκλησίαν κάθε φοράν πού θά πταίῃ ὁ Πατριάρχης˙ ἀλλά ἀπό μέσα, κοντά στή Μητέρα Ἐκκλησία, ἔχει καθῆκον καί ὑποχρέωσιν ὁ καθένας νά διαμαρτύρεται καί ν᾽ ἀγωνίζεται μέ τόν τρόπον του. Τό νά διακόψῃ τό μνημόσυνον τοῦ Πατριάρχοῦ, νά ἀποσχισθῇ καί νά δημιουργήσῃ ἰδικήν του Ἐκκλησία καί νά ἐξακολουθῇ νά ὁμιλῇ ὑβρίζοντας τόν Πατριάρχην, αὐτό, νομίζω, εἶναι παράλογον»[395] .

---

[393] Ὁ σεβασμός του αὐτός, φαίνεται καί ἀπό τό ὅτι ὁ ἴδιος, ποτέ δέν ἐπισκέφτηκε κάποιο μέρος χωρίς νά πάρει τήν ἄδεια τοῦ οἰκείου ἱεράρχου, ὅπως προκύπτει καί ἀπό μιά ἐπιστολή του, πού ἔγραψε τό 1989, σέ μιά ἡλικία πού εἶχε γίνει πλέον πολύ γνωστός στό εὐρύ κοινό: «Αὐτό πού ἤθελα», γράφει, «νά εἶχα ἁπλῶς τήν εὐλογία τοῦ Ἐπισκόπου». Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 283. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 689-690.

[394] Ὅ. π., σσ. 690-691.

[395] Βλ. Νικολάου Ζουρναζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 21-22. Πρβλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος,* σ. 222.

Ἐπειδή εἶναι πολύ αὐστηρός, ὅσον ἀφορᾶ τήν ὑπακοή καί τό σεβασμό πρός τόν ἐπίσκοπο[396], γι᾽ αὐτό μέ πολύ διακριτικό τρόπο προσπαθεῖ νά διορθώσει κάποιον ἐπίσκοπο τῆς διασπορᾶς, πού εἶχε παρασυρθεῖ ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα Παροτρύνει τόν ἱερέα τῆς διασπορᾶς, ὁ ὁποῖος, βλέπει ὅτι οἱ ἐνορίτες του, σκανδαλιζόμενοι ἀπό τίς ἀντιπαραδοσιακές ἐνέργειες τοῦ ἐπισκόπου του, καταφεύγουν σέ σχισματική Ἐκκλησία, νά ἀκολουθήσει τόν παρακάτω τρόπο, γιά νά τούς βοηθήσει ὅλους: «Ἄν θέλεις νά βοηθήσης τόν κόσμο δέν πρέπει νά ἀναπαύεσαι σ᾽ αὐτά πού κάνη ὁ Δεσπότης σου. Μ᾽ αὐτά πετυχαίνει νά φεύγη ὁ κόσμος ἀπό τήν Ἐκκλησία. Δέν λέω νά σταματήσης τήν κοινωνία μαζί του καί νά κάνης σχίσμα, οὔτε νά μιλᾶς δημόσια ἐναντίον του, ἀλλά οὔτε καί νά τόν ἐπαινῆς»[397].

Πάντοτε ἐνδιαφερεται γιά τήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας καί παρακολουθεῖ ἀθόρυβα ἀπό τό ἀσκητήριό του τήν ἐκκλησιαστική κατάσταση. Προσεύχεται, μιλᾶ, γράφει καί, ὅταν τό κρίνει ἀναγκαῖο, ἐξέρχεται στόν κόσμο γιά κάποια ἐκκλησιαστική ὑπόθεση[398]. Ἡ δύσκολη κατάσταση, γιά παράδειγμα, στήν ὁποία βρέθηκε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος στά μέσα τῆς δεκαετίας του 1970, τόν ὁδηγεῖ νά ἐκφράσει τόν πόνο του καί σέ ἐπιστολές του, ἐκφράζοντας μέ θάρρος τίς θέσεις του, ἔχοντας πλήρη συνείδηση τοῦ καθήκοντός του, ὡς ταπεινό τέκνο τῆς Ἐκκλησίας, πού ἀγωνίζεται γιά τό καλό της. Σέ μιά ἐπιστολή του, στίς 12.4.1975, ὁ ταπεινός μοναχός ἔγραφε: «Οἱ Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μας, δυστυχῶς, ἀντί νά ἑτοιμάσουν τόν Λαό γιά τήν μετάνοια, [γιά] νά ἀποφύγουμε τήν δικαία ὀργή τοῦ Θεοῦ, μαλώνουν γιά τά βοσκοτόπια… καί γιά μεγάλα κοπάδια… Λείπει ἡ Πατερική Πνευματική Ἀρχοντιά, καί ἑπόμενον εἶναι νά μαλώνουμε σάν τούς γύφτους»[399]. Λίγα χρόνια πρίν, στίς 23.1.1969, σέ ἄλλη ἐπιστολή του, γράφει: «Ἄς γνωρίζωμεν καλά, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μας δέν ἔχει καμμίαν ἔλλειψιν. Ἡ μόνη ἔλλειψις, πού παρουσιάζεται, εἶναι ἡ ἔλλειψις σοβαρῶν Ἱεραρχῶν καί Ποιμένων μέ Πατερικές ἀρχές. … Ὁ Κύριος, ὅταν θά πρέπη, θά παρουσιάση τούς Μάρκους τούς Εὐγενικούς καί τούς Γρηγορίους Παλαμᾶδες διά νά συγκεντρώσουν ὅλα τά κατασκανταλισμένα ἀδέλφια μας, διά νά ὁμολογήσουν τήν ὀρθόδοξον πίστιν, νά στερεώσουν τήν Παράδοσιν καί νά δώσουν χαράν μεγάλην εἰς τήν Μητέρα μας»[400]. Πέρα ἀπό τά παραπάνω, ὁ

---

[396] Γιά τό θέμα αὐτό, βλ. Ἁγίου Νικοδήμου Αγιορείτου, *Πηδάλιον*, εκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 488.

[397] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 696.

[398] Ὅ. π., σ. 688.

[399] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σσ. 201-202. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 689.

[400] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 21. Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 318.

Ἅγιος Παΐσιος ἀπέφευγε νά πέφτει σέ ἀκρότητες λόγῳ τῆς μεγάλης του διάκρισης. Αὐτό φαίνεται καί ἀπό τό ὅτι ἤλεγξε μοναχό, πού ἐνῶ δέν εἶχε τίς προϋποθέσεις ἔλεγχε μέ ἐπιστολές του κάποιους ἱεράρχες, θεωρώντας τόν ἑαυτό του μοναδικό ὑπερασπιστή τῆς Ἐκκλησίας[401].

Σταχυολογοῦμε ἀπό τίς σωζόμενες ἐπιστολές του ἤ ἄλλα κείμενα καί ἄλλες ἀναφορές του γιά τόν ἐπίσκοπο καί τό ἔργο του. Θεωρεῖ ὅτι, ὁ ἐπίσκοπος πρέπει νά προσέχει καί νά εξετάζει μέ ἀκρίβεια, σέ ποιούς ἀνθρώπους θά ἀναθέσει διάφορα καθήκοντα στήν ἐπαρχία του, ὥστε νά μή γίνουν αὐτοί ἀφορμή γιά τόν σκανδαλισμό ἤ ἀκόμη χειρότερα γιά τήν πτώση πιστῶν σέ διάφορες πλάνες[402]. Ὡς μέλος τῆς κοινωνίας, πού ἔχει συχνές ἐπαφές μέ τούς συμπολίτες του, πρέπει νά εἶναι πάντα σέ ἐγρήγορση, ὥστε νά μή σκανδαλίζει κανέναν, οὔτε μέ τήν ἐνδυμασία του, οὔτε μέ τή συμπεριφορά του[403]. Ἐπίσης ὀφείλει, νά προσέχει τίς ἀφορμές, πού θά μποροῦσαν νά τοῦ δημιουργήσουν κώλυμα στήν ἄσκηση τῆς ἱερωσύνης. Μ᾽ αὐτό τό πνεῦμα, συνιστᾶ στούς κληρικούς, νά μήν ὁδηγοῦν, γιά νά ἀποφεύγουν τόν κίνδυνο τοῦ δυστυχήματος, πού θά τούς ἀνάγκαζε νά «κρεμάσουν τό πετραχήλι τους»[404].

Ὁ Γέροντας Παΐσιος τονίζει ὅτι, ἐκτός ἀπό τή διαφάνεια, πού πρέπει νά ἔχει ὅλη ἡ ζωή τοῦ κληρικοῦ, ἀφοῦ εἶναι ὁ «λύχνος ὁ καιόμενος ἐπί τῇ λυχνίᾳ καί λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ» (*Ματθ.* 5,15), πρέπει νά χαρακτηρίζεται καί ἀπό τήν παντοτινή διαθεσιμότητά του: «Τοῦ παπᾶ τό σπίτι πρέπει νά εἶναι ἀνοικτό ὅλο τό εἰκοσιτετράωρο καί πρέπει νά δέχεται

---

401 Βλ. Ἀθανασίου Γ. Μελισσάρη, *Παΐσιος*, σσ. 84-85˙ Πρεσβυτέρου Διονυσίου Δ. Τάτση, *Ἀθωνικόν Ἡμερολόγιον*, σσ. 43-44.

402 Στην περίπτωση ἑνός ὀπαδοῦ τοῦ Μακράκη, πού προσπαθοῦσε νά σπείρει τίς πλανεμένες ἰδέες του στήν Κόνιτσα, ὁ Γέροντας Παΐσιος ἀποροῦσε: «Πῶς δίδουν ἄδειαν οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μας στούς λύκους, διά νά ἁρπάζουν τά ἀρνάκια μέσα στά κέντρα;» Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 260.

403 Ὅ. π., σ. 67. Τό θέμα αὐτό ἀπασχολοῦσε ἀνέκαθεν τούς ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι φρόντιζαν νά μή γίνονται οἱ ἱερεῖς σκάνδαλο γιά τούς πιστούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οἱ πολλές ἐλεγκτικές ἐπιστολές τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου πρός κάποιον μέ τό ὄνομα Ζωσιμᾶς, ὁ ὁποῖος ἐνῶ δέν ζοῦσε ἐνάρετα, ἐπιθύμησε τήν ἱερωσύνη καί παρά τήν ἀποτρεπτική στάση τοῦ ἁγίου, ἔγινε ἱερέας, συνεχίζοντας τόν ἀνίερο βίο του, γενόμενος ἔτσι σκάνδαλο σέ ὅλους. Ἐνδεικτικά σταχυολογοῦμε τίς ἐπιστολές, πού βρίσκονται στήν PG 78, 195 C, 199 B-C, 201 A-B, 261 B-C, 275, 793 D-796 B, 805 A-B. Στήν περίπτωση αὐτή, πού ὄντως οἱ κληρικοί σκανδαλίζουν τούς πιστούς, ὁ Γέροντας συμβουλεύει τούς τελευταίους, νά μήν ἐπηρεάζονται ἀπό ὅ,τι βλέπουν, ἀλλά νά ψάχνουν γιά τά θετικά στοιχεῖα τους, μιμούμενοι τή μέλισσα καί ὄχι τή μύγα. Βλ. Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σσ. 89-90.

404 Ὅ. π., σ. 251.

ἐπισκέπτες ὁποιαδήποτε ὥρα»[405]. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει καί ἡ οἰκογένεια τοῦ κληρικοῦ, κυρίως ἡ πρεσβυτέρα, ἡ ὁποία πρέπει νά διακρίνεται γιά τήν ἐσωτερική ὀμορφιά τῆς ψυχῆς της, ὅπως συστήνει σέ γράμμα, πού ὁ Γέροντας ἔστειλε, σέ ἀνύπανδρο ὑποψήφιο ἱερέα[406].

Στό κέντρο τῆς ἀποστολῆς τοῦ κληρικοῦ πρέπει νά εἶναι ὁ ἄνθρωπος καί ὄχι οἱ οἰκοδομές. Πιό συγκεκριμένα, δέν χρειάζεται νά μεριμνᾶ γιά τήν οἰκοδομή μεγάλων ἐνοριακῶν ναῶν, πού ἀπαιτοῦν πολύ κόπο, χρόνο καί ἔξοδα, μέ κίνδυνο νά ἀμελήσει τό κύριο πνευματικό του ἔργο, πού εἶναι ἡ προσωπική του οἰκοδομή καί τῶν ἐνοριτῶν του. Ἄν ὑπάρχει ἀνάγκη, νά γίνουν κάποια ἔργα τότε, νά μή γίνονται βιαστικά καί νά συνοδεύει πάντα τήν ἐργασία μέ τήν προσευχή, ἐμπιστευόμενος τά ἔργα στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ[407].

Ὁ ἀληθινός πνευματικός χρησιμοποιεῖ τό Μυστήριο τῆς Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως καί τήν Θεία Κοινωνία - τότε πού ἐπιτρέπεται[408] - ὡς τά πιό δυνατά ὅπλα στόν ἀγώνα τοῦ πιστοῦ. Ἡ εἰλικρινής καί καθαρή ἐξομολόγηση τοῦ πιστοῦ τόν προστατεύει καί ἀπό τήν ἐπήρεια τῶν δαιμόνων. Στήν περίπτωση τῶν δαιμονισμένων, ὅταν ἔχουν τά λογικά τους, πρέπει ὁ πνευματικός νά τούς βοηθάει, νά βροῦν σέ τί ἔφταιξαν καί δαιμονίστηκαν, ὥστε νά μετανοήσουν, νά ἐξομολογηθοῦν καί ἄν εἶναι ἀνάγκη μετά τούς διαβάζει ἐξορκισμούς, γιατί καί μόνο μέ τή συγχωρητική εὐχή μπορεῖ νά φύγει τό δαιμόνιο[409].

---

405 Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 266. Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 312.

406 Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 246. Τό θέμα τῆς ἐπιλογῆς πρεσβυτέρας εἶναι συνεχῶς καί δυσκολότερο στή σύγχρονη κοινωνία τῆς Ἐλλάδος καί ἀπειλεῖ τό μελλοντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας λόγῳ ἔλλειψης πρεσβυτερῶν.

407 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε΄*, σ. 297˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σσ. 253-254.

408 Τό θέμα τῆς θείας Κοινωνίας τό ἀφήνει πάντα στή διάκριση τοῦ πνευματικοῦ, συνιστώντας τή συχνή συμμετοχή στό σωτήριο αὐτό μυστήριο, ἀπό ἀνάγκη καί ὄχι ἀπό συνήθεια. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 238˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ΄*, σσ. 274-275.

409 Ὅ. π., σσ. 204-206. Τό θέμα τοῦ ἔργου τοῦ πνευματικοῦ ἀναπτύσσεται στόν τόμο αὐτό μεταξύ τῶν σελίδων 271-292. Διαφαίνεται στά γραφόμενα ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ Ἁγίου πρός τούς ἀνθρώπους, πού περίμεναν εἰλικρινά τή βοήθεια, ἀλλά καί ἡ προσοχή καί ἡ ὑπομονή πού χρειάζεται νά διαθέτει ὁ πνευματικός, γιά νά μή βιάσει τήν ἐλευθερία τῶν ἐξομολογουμένων.

2. Οἱ μοναχοί

2.1. Ὁ Γέροντας Παΐσιος – πρότυπο τοῦ τελείου μοναχοῦ.

Ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος ἔχοντας κύριο καθημερινό ἔργο του τήν μελέτη τοῦ ἑαυτοῦ του, καθρεπτιζόμενος στούς θεοπνεύστους λόγους τῶν Πατέρων, ἔφθασε στήν τελειότητα τοῦ μοναχοῦ, ὅπως ὁ ἀγαπημένος του Ἅγιος, ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ, μᾶς τήν παραδίδει: «Τῶν δέ φθασάντων τήν τελειότητα, τοῦτό ἐστι τό τεκμήριον. Ἐάν καθ᾽ ἡμέραν δεκάκις εἰς καῦσιν παραδοθῶσιν ὑπέρ τῆς ἀγάπης τῶν ἀνθρώπων, οὐ κορέννυνται ἐκ τούτων... Καί τοῦτο τό σημεῖον ζητοῦσιν ἑαυτοῖς οἱ ἅγιοι ἀφομοιωθῆναι τῷ Θεῷ, ἐν τῷ τελειωθῆναι τῷ πόθῳ τοῦ πλησίον. Οὕτω καί οἱ πατέρες ἡμῶν οἱ μονασταί ἐποίουν, ὅταν πρός ἐκείνην τήν τελειότητα καί ὁμοίωσιν, τήν πλήρη ζωῆς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐλάμβανον πάντοτε»[410].

Τό πιό σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἀποτελεῖ ἡ ἰδιότητά του ὡς Πνευματικός Πατήρ, Γέροντας, ὅπως ἔχει ἐπικρατήσει νά ἀποκαλεῖται αὐτός, πού μπορεῖ νά καθοδηγεῖ ἀπλανῶς καί ἄλλους στό δρόμο τῆς σωτηρίας καί ὁ ὁποῖος συμβαίνει κάποιες φορές νά μήν εἶναι κληρικός.

Παρατηρουμένη ἀπό κοντά, ὅλη ἡ ζωή τοῦ ἁγίου, ἀπό τήν μικρότερη ἡλικία του, χαρακτηρίζεται ἀπό τόν ἀγώνα του νά καλλιεργήσει τίς ἀρετές, πού καλλιεργοῦνται πρωτίστως ἀπό τούς μαχητές τοῦ Πνεύματος, οἱ ὁποῖοι, ἀπαρνούμενοι τόν ἑαυτό τους, θυσιάζονται γιά τόν πλησίον καί τελικῶς «τό πρόγραμμα τους τό ὁρίζει ὁ κόσμος», ὅπως χαρακτηριστικά ἔλεγε γιά τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό[411], γενόμενοι στήριγμα και φάρος πνευματικῆς καθοδήγησης. Βάσει αὐτοῦ τοῦ γνωρίσματος, θά παρουσιάσουμε στή συνέχεια τά κυριότερα σημεῖα ἀπό τό βίο τοῦ ἁγίου Παϊσίου πού, κατά τή δική μας γνώμη, ἀποτελοῦν τήν εἰκόνα τοῦ αὐθεντικοῦ μοναχοῦ τοῦ βιοῦντος κατά τήν παράδοση τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, τήν ὁποία αὐτός ζωντανεύει καί ἐκπροσωπεῖ σέ ὅποιο τόπο καί ὅποια ἐποχή καί ἄν ζήσει.

Ἕνα ἀπό τά πρῶτα σημεῖα τῆς κλίσης του γιά τή μοναχική ζωή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου ἦταν ἡ πρόρρηση καί συνάμα εὐχή τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, κατά τή βάπτισή του, «νά γίνει καλόγερος στό πόδι του»[412], δίνοντάς του καί τό ὄνομά του, Ἀρσένιος καί ὄχι Χρῆστος, πού ἦταν τό ὄνομα τοῦ

---

410 Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἅπαντα*, σσ. 307-308.

411 Πρβλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος,* Βασιλικά, σ. 461.

412 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 38.

παπποῦ. Ἡ ἀπόφασή του νά γίνει μοναχός, καλλιεργήθηκε ἤδη ἀπό τά παιδικά του χρόνια. Ἀκούγοντας τήν ἱστορία αὐτή καί θαυμάζοντας τό βίο τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, πόθησε νά τόν μιμηθεῖ, στοιχεῖο πού δείχνει μιά ξεχωριστή γιά τήν ἡλικία του ὡριμότητα. Ἡ εὐλάβεια τῆς μητέρας του Εὐλογίας μεταγγίστηκε στήν φιλότιμη ψυχή του. Ἡ μητέρα του, κυρίως μέ τήν ἀρχοντική της ἀγάπη, συνήργησε στό νά μάθει νά λύνει τά προβλήματά του μέ τήν προσευχή καί νά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τίς μικρότητες καί ἐνῶ ἦταν μόλις ὀκτώ ἐτῶν «νά συλλάβη τό βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς»[413]. Διαβάζοντας σέ καθημερινή βάση τήν Ἁγία Γραφή καί Βίους Ἁγίων-Συναξάρια ἐπιταχυνόταν ἡ πνευματική του ἐξέλιξη, καθώς προσπαθοῦσε μέ ζῆλο νά ἐφαρμόσει ὅσα διάβαζε, ὅπως: νηστεία, προσευχή, ἐλεημοσύνη κ.λπ.[414]. Τήν ἀγάπη του γιά τήν προσευχή προσπαθοῦσε νά τήν ἐμφυτεύσει καί στήν καρδιά τῶν ἄλλων παιδιῶν, παρακινώντας τα σέ κοινές προσευχές, συνεχίζοντας ἔτσι τήν παράδοση τῶν προγόνων του πού, σέ δύσκολες ἱστορικά συνθῆκες, μαζεύονταν στίς σπηλιές τῆς Καππαδοκίας γιά νά προσευχηθοῦν καί νά ἀκούσουν τό μήνυμα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ πιό κατάλληλος τόπος γιά τήν πραγματοποίηση τῶν πόθων του γιά ἀσκητική ζωή ἦταν τό Ἅγιον Ὄρος, ὅπου, μετά ἀπό πολλές ἀναζητήσεις καί περιπέτειες, κατόρθωσε νά βρεῖ κατάλληλους πνευματικούς ὁδηγούς, πού μποροῦσαν νά τόν ἀναπαύσουν. Ὁ πνευματικός του στόχος ἦταν ἡ τελείωσή του καί ἡ ἐφαρμογή μέ ἀκρίβεια τῶν κανόνων τῆς μοναχικῆς ζωῆς, ἐπιθυμώντας πάντα τήν ἐρημητική ζωή, περνώντας διαδοχικά ἀπό ὅλα τά στάδια τοῦ μοναχοῦ, πού προβλέπονται στίς σχετικές διατάξεις: δόκιμος, ἁπλός μοναχός, μεγαλόσχημος. Διῆλθε ἐπίσης καί ἀπό ὅλες τίς μορφές τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος: κοινόβιο, ἰδιόρρυθμο, στόν κόσμο, στήν ἔρημο, σέ σκήτη, σέ καλύβα. Θέλοντας νά δείξει τήν ἀτμόσφαιρα, πού ἐπικρατοῦσε στό Ἅγιον Ὄρος, χωρίς νά κατακρίνει τήν πνευματική κατάσταση κάποιων μελῶν τῆς Ἁγιορειτικῆς Πολιτείας, ἀναφέρει ὅτι, στήν ἀρχή εἶχε ἀπογοητευθεῖ ἀπό αὐτά, πού ἔβλεπε, ἐπειδή δέν συμφωνοῦσαν μέ τήν εἰκόνα, πού ὁ ἴδιος εἶχε γιά τό Περιβόλι τῆς Παναγίας. Δέν κλονίστηκε ὅμως, ἀλλά ἐνδυναμώθηκε

[413] Πρβλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά,* σσ. 33-38.

[414] Ὁ Ἅγιος θά θυμηθεῖ ἀργότερα: «Ὅταν ἀκόμη ἤμουν στό σχολεῖο, διάβαζα τούς βίους τῶν Ἁγίων καί ἐπιθυμοῦσα ἀπό τότε νά γίνω ἀσκητής». Ἔτσι ἐξηγεῖται καί ἡ ἀπόπειρά του, στήν ἡλικία τῶν 11 χρόνων, νά μιμηθεῖ τούς ἀσκητές, ἀνεβαίνοντας ἐπάνω σ᾽ ἕνα βράχο, βάζοντας σέ κίνδυνο τήν ἴδια τή ζωή του. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 47. Τέσσερα χρόνια ἀργότερα θά ζητήσει ἀπό τή Μητρόπολή του ἄν μπορεῖ νά γίνει μοναχός. Ἡ αἴτησή του δέν ἔγινε δεκτή λόγω τῆς μικρῆς του ἡλικίας. Ὅ. π., σ. 51.

συλλέγοντας ὅ,τι καλύτερο μποροῦσε ἀπό τόν πνευματικό πλοῦτο, πού βρῆκε γύρω του[415].

Αὐτό πού τόν διέκρινε παντοῦ ἦταν **τό φιλότιμό** του καί **ὁ ζῆλος** του νά προσαρμόζεται συνεχῶς στίς πνευματικές ἀπαιτήσεις τῆς μοναχικῆς ζωῆς, πού ἐγκαινιάζεται μέ τήν κουρά καί ἀποτελεῖ ἕνα νέο καί ἀνακαινιστικό στάδιο στήν πνευματική πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κουρά ἰσοδυναμεῖ μέ ἕνα δεύτερο Βάπτισμα, πού σβήνει ὅλες τίς προηγούμενες ἁμαρτίες, πού ἔχει πράξει κάποιος καί τόν ἐπαναφέρει στήν καθαρότητα τοῦ Βαπτίσματος[416]. Ἄν καί γνώριζε αὐτή τήν ἰδιότητα τῆς κουρᾶς, ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος δέν ἐπαναπαύτηκε στήν δυνατότητα τῆς εἰδικῆς συγχώρησης, πού αὐτή προσφέρει, ἀλλά ἐπέμεινε ἀπό μικρό παιδί στή διατήρηση τοῦ ἑαυτοῦ του καθαροῦ ἀπό αὐτά, πού δέν ἅρμοζαν σ᾽ ἕνα μελλοντικό μοναχό, προσπαθώντας ταυτόχρονα νά ἐξοικειωθεῖ μέ τόν αὐστηρό τρόπο τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Ζοῦσε ζωή μοναχοῦ προτοῦ νά γίνει μοναχός, γνωρίζοντας ὅτι ἡ ἁμαρτία, πού μᾶς ἀπειλεῖ ὅλους, ἀπό τόν Ἀδάμ μέχρι τόν τελευταῖο ἄνθρωπο, ἀφοῦ καταφέρει νά διεισδύσει στήν ψυχή μας, μπορεῖ νά μᾶς γίνει συνήθεια, πού δέν ἐξουδετερώνεται μέ τήν συγχώρηση, πού παρέχει ἡ κουρά. Κατά συνέπεια, προετοιμαζόταν ὅσον τό δυνατόν καλύτερα, κάνοντας καθημερινό αὐτοέλεγχο τῶν πράξεών του, τῶν λόγων του, τῆς συμπεριφορᾶς του[417].

Παρόλο ὅμως, πού τό κυριότερο ἔργο τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἡ προσευχή, ἐπιβάλλεται σήμερα, πού ὁ κόσμος καίγεται, ὁ μοναχός **νά μήν ἀδιαφορεῖ**. Ἀφήνει τήν ἡσυχία του καί ὑπερασπίζεται τήν πίστη του καί βοηθάει τόν

---

415 Μεταξύ ἄλλων ἀναφέρει: «Στήν ἀρχή, μέχρι νά βγάλω τά πνευματικά φτερά, κανείς δέν μέ βοήθησε, ὅλοι μέ ἔσπρωχναν. Ὕστερα συνάντησα Ἁγίους». Βλ. Ὅ. π., σ. 79. Μαρτυρία ἀγνώστου Γέροντος ἐνισχύει αὐτή τήν τοποθέτηση: «Δέν μπορῶ νά κρίνω τήν σημερινή κατάσταση, ἀλλά αὐτό πού μέ στενοχωρεῖ καί μέ κάνει νά πονῶ εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀγάπης μεταξύ τῶν μοναχῶν». Βλ. *Ἀπό τήν ἀσκητική καί ἡσυχαστική ἁγιορειτική παράδοση, ἄ. σ.,* Ἅγιον Ὄρος, 2011, σ. 811.

416 Στόν ἄνθρωπο, πού συνειδητοποιεῖ τήν ἄθλια πνευματική κατάστασή του καί ἐπιθυμεῖ νά γίνει μοναχός, ὁ Ὅσιος Θεόληπτος, Μητροπολίτης Φιλαδελφείας, λέει: «Ἀναλογίστηκες νά ξανακερδίσεις τήν εὐγένεια πού ἔλαβες κατά χάρη μέ τό βάπτισμα, ἀλλά τήν ἔχασες θεληματικά ἀπό τά πάθη σου ζώντας στόν κόσμο. Ἔτσι λοιπόν ἔκανες πράξη τήν ἀγαθή αὐτή γνώμη μέ τό νά ἔρθεις στό ἱερό φροντιστήριο, νά φορέσεις τά σεμνά ἄμφια τῆς μετανοίας καί νά ὑποσχεθεῖς ὁλόψυχα τήν παραμονή σου στό μοναστήρι μέχρι θανάτου». Βλ. *Λόγος γιά τήν ἐν Χριστῷ ἐσωτερική ἐργασία καί τή μοναχική ζωή*, Φιλοκαλία Δ', σ. 145.

417 Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 51 κ.ε. Χαρακτηριστική εἶναι, μεταξύ ἄλλων, ἡ ἐπίμονη προσευχή του νά μή σκοτώσει ἄνθρωπο στόν πόλεμο γιά νά ἀξιωθεῖ νά γίνει μοναχός. Γιά περαιτέρω πληροφορίες γιά τό θέμα τῆς ἁμαρτίας ὡς ἐμπόδιο στήν προσπάθεια πνευματικῆς τελειότητος, βλ. Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Περί ἐπιμελείας ψυχῆς*, Ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα 1999, σ. 41 κ. ἑξ.

κόσμο, ὅταν παραστεῖ ἀνάγκη. Διαφώνησε ὁ ἅγιος μέ «διακριτικούς» καί «γνωστικούς» ἁγιορεῖτες, οἱ ὁποῖοι δέν θεώρησαν ὡς πνευματική τήν ἐνασχόλησή τους σέ ἀντίδραση γιά τήν προβολή ταινίας, πού βλασφημοῦσε τόν Κύριο, νομίζοντας ὅτι ἡ περιφρόνησή τους στό ἔργο, θά εἶχε καλύτερα ἀποτελέσματα[418].

Στό πρόσωπο τοῦ ἁγίου Παϊσίου συναντᾶται μιά πνευματική διαλεκτική, ἡ ὁποία ἐκφράζει ὅλο τό γίγνεσθαι τῆς μοναχικῆς κλίσεως. Ἀπό τό ἕνα μέρος ἔχουμε τήν ἀνωτερότητα καί τήν τελειότητα τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀπό τό ἄλλο μέρος, συνυπάρχει ἡ ἀπόλυτη **ταπεινοφροσύνη**, πού κάνει τό μοναχό, νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ὡς τόν τελευταῖο ἄνθρωπο, τόν πιό ἁμαρτωλό, πού ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν του δέν ἐπεμβαίνει σέ βοήθεια τῶν συνανθρώπων του ὁ Θεός. Μέ ἄλλα λόγια ὁ μοναχός ὁμοιοῦται μέ τούς ἀγγέλους διά τῆς καθαρῆς του ζωῆς τῆς θεμελιωμένης στούς ἀρχικούς του ὅρκους, ἐνῶ παράλληλα αὐτός ὁ ἴδιος θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ἀνάξιο καί ἁμαρτωλό, χωρίς κανένα δικαίωμα ἐνώπιον τῶν ἄλλων. Τό μόνο, πού ὀφείλει, ὡς μοναχός νά πράξει, εἶναι νά θυσιάζεται ὑπέρ τοῦ συνανθρώπου του, ἀφοῦ γνωρίζει ὅτι ἡ πορεία του πρός τό Θεό περνάει ἀπό τήν ἀγάπη του πρός τόν πλησίον του, ὁ ὁποῖος γι᾽ αὐτό καί εἶναι πάντα παρών στή ζωή του. Καί ὅταν ἀποσύρεται ἀπό τά μάτια του κόσμου

[418] Τό 1988, δημιουργήθηκε σάλος στό πανελλήνιο ἐξ αἰτίας τῆς προβολῆς τῆς βλάσφημης ταινίας «Ὁ τελευταῖος πειρασμός» τοῦ Σκορτσέζε. Ὁ ἐξαιρετικά ἐνεργός ρόλος, πού ἔπαιξε ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος, στήν ἀπαγόρευση τῆς προβολῆς της ἀπό τήν Πολιτεία εἶχε καταλυτικό χαρακτήρα τόσο γιά τούς κληρικούς, ὅσο καί γιά τούς λαϊκούς, οἱ ὁποῖοι ἐνεργοποίησαν ἀκόμη μιά φορά τό μαχητικό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας σέ κρίσιμες στιγμές γι᾽ αὐτήν. Ἔλεγε μέ ἀγανάκτηση: «Αὐτό εἶναι τό φοβερό! Τήν πτώση μας, τήν δειλία , τό βόλεμά μας τό παρουσιάζομε σάν κάτι ἀνώτερο!». Βλ. ὅ.π., σσ. 304-305. Ὑπήρξαν πολλές ἀνάλογες περιπτώσεις, πού ἡ δυναμική ἐπέμβαση μοναχῶν σέ διάφορα θέματα, κυρίως δογματικά, βοήθησε στήν ἀποκατάσταση τῆς ἀληθείας στήν Ἐκκλησία. Ἐνδεικτικά, βλ. Pr. prof. Dr. Ioan Rămureanu, pr. Prof. dr. Milan Șesan, Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, τομ. Α΄, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1987, σ. 426. Γιά τή βοήθεια, πού πρέπει νά προσφέρουμε στούς ἄλλους, ἡ πατερική διδασκαλία εἶναι σαφής: «Πᾶς ὁ πλέων ἐγγύς ἐστι τοῦ ναυαγίου, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ σφοδρότερον πλέει˙ καὶ πᾶς ὁ σῶμα περικείμενος, ἐγγύς ἐστι τῶν τοῦ σώματος κακῶν, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳπερ ἂν ὀρθῶς βαδίζει, καὶ μὴ βλέπει τοὺς πρὸ αὐτοῦ κειμένους. Ἕως πλεῖς ἐξ οὐρίας, τῷ ναυαγοῦντι δὸς χεῖρα˙ ἕως εὐεκτεῖς, καὶ πλουτεῖς, τῷ κακοπαθοῦντι βοήθησον. Μὴ ἀναμείνῃς ἐπὶ σεαυτοῦ μαθεῖν, ὅσον κακόν ἐστιν ἀπανθρωπία, καὶ οἷον ἀγαθὸν σπλάχνα τοῖς χρῄζουσιν ἀνοιγόμενα». Βλ. Ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ ἀδικουμένων˙ ὅτι χρὴ βοηθεῖν αὐτοῖς*, P.G. 95, 1193 A. Γιά τήν προσφορά τῶν μοναχῶν στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν καί ἡ ἀντιμετώπισή του ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας (Συμβολή στήν Ποιμαντική)*, *Διατριβή ἐπί διδακτορία*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 217. Πρβλ. Δ. Κωνσταντέλου, *Βυζαντινή φιλανθρωπία καί κοινωνική πρόνοια*, Ἑλληνική Ἔκδοση, Ἀθήνα 1983.

στήν ἀγαπημένη του ἡσυχία «ποθῶν καί ἐκζητῶν τόν Θεόν», γιά ἕνα μικρό χρονικό διάστημα, τό κάνει γιά νά προσεύχεται καί νά ἀντλεῖ δύναμη γιά τή στήριξη τῶν ἄλλων. Λίγοι κατανοοῦσαν τή μεγάλη θυσία, πού ἔκανε, νά βγαίνει ἀπό τήν κατάσταση τῆς «θεοκοινωνίας», στήν ὁποία βρισκόταν προσευχόμενος, γιά νά βοηθήσει τόν πάσχοντα συνάνθρωπό του, γιά τόν ὁποῖο ἡ εὐαίσθητη συνείδησή του, δέν τόν ἄφηνε νά ἀδιαφορήσει[419].

Ἐκπληρώνοντας τό Ἁγιογραφικό ρητό: «Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν»[420], ὁ ταπεινός Ἁγιορείτης αἰσθανόταν τήν ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία θεωροῦσε ὡς τήν κύρια ἀπασχόληση τοῦ μοναχοῦ. Ἔλεγε: «Ἐγώ μπορῶ νά περάσω ὁλόκληρη μέρα κάνοντας ἐργόχειρο καί λέγοντας: Δόξα σοι ὁ Θεός. Δόξα σοι ὁ Θεός, γιατί ζῶ. Δόξα σοι ὁ Θεός, γιατί θά πεθάνω καί θά πάω κοντά στό Θεό... Ἐγώ, ὅταν πονάω, τό "δόξα σοι ὁ Θεός" ἔχω γιά χάπι τοῦ πόνου...»[421]. Κάθε ἐξωτερική πράξη καί κίνηση τοῦ σώματος πρέπει νά ὠθήσουν τήν ψυχή, νά ὑψωθεῖ στό Θεό, γιά νά γίνουν προσευχή καί δοξολογία.

Στόν ἅγιο Παΐσιο, **ἡ προσευχή**, ὡς ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο πραγματοποιοῦσε τήν ἐπικοινωνία μέ τόν Θεό, ἦταν ἀπόλυτη. Ἡ ἀπό τήν μικρή του ἡλικία ἐπίδοσή του στήν προσευχή τόν βοήθησε ἀργότερα, σάν μοναχός, νά βυθίζεται ἐντελῶς σ᾽ αὐτήν. Ἡ συνεχής ἀδιάλειπτη ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ ὑπῆρξε τό βασικό ἐργόχειρο τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς, ὅπως ὅλων τῶν νηπτικῶν Πατέρων[422]. Γνωρίζοντας τή δύναμη, καθώς καί τήν ἀποτελεσματικότητα τῆς νοερᾶς προσευχῆς συνήθιζε νά ἀντικαταθιστᾶ τίς ἀκολουθίες μέ τήν εὐχή, ὅπως συνηθίζεται στό ἁγιορείτικο περιβάλλον, κυρίως σέ κελλιά καί καλύβες[423]. Τόνιζε συχνά τή σημασία τῆς καρδιακῆς

---

[419] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 132-133. Μιά καλή ἀνάλυση τοῦ θέματος γίνεται στό ὑποκεφάλαιο «Ἡσυχίας ἐραστής» τοῦ παραπάνω ἔργου, σσ. 476-484.

[420] *Α΄ Κορ.* 6, 20.

[421] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ΄,* σσ. 229-248. Ἄξια προσοχῆς εἶναι ἡ μαρτυρία πολλῶν ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου, τούς ὁποίους συναντήσαμε προσωπικά, οἱ ὁποῖοι ἐξιστοροῦν διάφορα περιστατικά, πού φανερώνουν τή δοξολογική αὐτή στάση του, ἡ ὁποία τοῦ εἶχε γίνει τρόπος ζωῆς, δευτέρα φύσις. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 565.

[422] Τή διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων συνοψίζουν οἱ Ἅγιοι Κάλλιστος καί Ἰγνάτιος στό ἔργο τους *«Μέθοδος καί κανόνας ἀκριβής γιά ὅσους διαλέγουν τήν ἡσυχαστική καί μοναστική ζωή»* λέγοντες: «Ἀρχή λοιπόν κάθε ἐργασίας θεάρεστης εἶναι ἡ ἐπίκληση μέ πίστη τοῦ σωτηρίου ὀνόματος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ». Βλ. *Φιλοκαλία*, τομ. Ε΄, σ. 25.

[423] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 562. Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος Ἐπίσκοπος Κύπρου ἀπαντώντας σέ ἡγούμενο μονῆς τῆς Παλαιστίνης, ὁ ὁποῖος τοῦ διηγεῖτο ὅτι, μαζί μέ τή συνοδεία του ἐκπληρώνει ὅλο τό μοναχικό κανόνα, τίς Ὧρες κ.λπ., ἀπαντάει, τονίζοντας τή σημασία τῆς εὐχῆς: «Φανεροί ἐστε ἀμελοῦντες τὰς ἄλλας ὥρας τῆς ἡμέρας ἀργοῦντες ἀπό τῆς εὐχῆς˙ δεῖ γὰρ τὸν ἀληθινὸν μοναχόν, ἀδιαλείπτως ἔχειν τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ψαλμωδίαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». *Τό Γεροντικόν*, σ. 30.

προσευχῆς καί δέ συμφωνοῦσε μέ τήν τυπική προσευχή, ἀπαγγελία, πού δέν συμμετέχει ἡ καρδιά, ἔστω καί ἄν εἶναι πολύωρη[424]. Ζητοῦσε ὅλη ἡ ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου, νά ἐνεργοποιεῖται στήν προσπάθεια ἐπικοινωνίας μέ τό Θεό γιά τό καλό τοῦ πλησίον, ὥστε νά προσεύχεται μέ τή δύναμη τῆς προσευχῆς μιᾶς μάνας γιά τό ἄρρωστο παιδί της[425].

Ὁ Γέροντας Παΐσιος αἰσθανόταν τήν ἀνάγκη νά προσεύχεται γιά ὅλη τήν κτίση, γιά τούς ἀνθρώπους, γιά τά ζῶα, γιά τή φύση, ἀκόμη καί γιά τόν διάβολο[426]. Θεωροῦσε ὅτι εἶχε τήν φυσική ὑποχρέωση νά τούς ἀγαπάει ὅλους καί νά τούς μνημονεύει ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Γι᾽ αὐτό ἀναπαυόταν, νά χαρακτηρίζει τό μοναχό, ὡς «ἀσυρματιστή τοῦ Θεοῦ», ἐκφράζοντας μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο τήν σωτηριολογική διάσταση τῆς προσευχῆς γιά ὅλο τόν κόσμο, τῆς ἀπελευθερωμένης ἀπό τά δεσμά τοῦ ἐγωισμοῦ. Ἡ ἴδια ἡ κλίση, ὅπως καί ἡ κλήση γιά τή μοναχική ζωή κάποιου εἶναι μέρος ἑνός θεϊκοῦ σχεδίου, στό ὁποῖο ὁ Θεός ἐνεργεῖ καί ὁ ἄνθρωπος συνεργεῖ καί συμβάλλει στή σωτηρία περισσοτέρων ἀνθρώπων, συγγενῶν ἤ μή. Γιά τόν Γέροντα ἡ προσευχή ἦταν καί ὁ ἄριστος τρόπος κοινωνίας καί ἐπικοινωνίας μέ τά πνευματικά του τέκνα[427]. Συμβούλευε συχνά τούς μοναχούς, ἀλλά καί τούς προσκυνητές νά κάνουν προσευχή γιά κάποιον, πού περνοῦσε δυσκολίες, σάν νά μήν ἀρκοῦσε ἡ δική του προσπάθεια. Ἐπιπλέον, ζητοῦσε νά κάνουν προσευχή ἀκόμη καί γιά τόν ἴδιο, πιστεύοντας εἰλικρινῶς ὅτι, τήν ἔχει ἀνάγκη γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Χαρακτηριστικό δεῖγμα τῆς ἀπόλυτης ταπείνωσής του εἶναι καί ἡ παράκλησή του τήν παραμονή τῆς κοιμήσεώς του στόν ἀγαπητό του Ἀρχιεπίσκοπο Σινᾶ Δαμιανό, νά τόν μνημονεύει: «Νά μέ μνημονεύῃς, γιατί

---

424 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σσ. 305-307. Ἔλεγε: «Καί ἕνας ἀναστεναγμός πολλές φορές ἰσοδυναμεῖ μέ προσευχή, μέ ὧρες προσευχῆς, μέ ἀγρυπνία». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 556.

425 «Πολύ βοηθᾶ ἡ προσευχή γιά τόν κόσμο, ὅταν μάλιστα ὑπάρχη καρδιακός πόνος. Δέν συμμετέχω στόν πόνο τοῦ ἄλλου, ὅταν ἔχω τό ἕνα πόδι πάνω στό ἄλλο καί κάθωμαι ἀναπαυτικά καί ἔχω ὅλες τίς ἀνέσεις». Βλ. Ὅ. π., σ. 558. Γιά τίς δύο φτεροῦγες τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς – ταπείνωση καί πόνο καρδιᾶς –, βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, Μαρτυρίες προσκυνητῶν, σ. 313. Γιά τήν εὐαισθητοποίηση τῆς καρδιᾶς, ὁ Ἀββᾶς Παμβώ ἀναφέρει: «Εἰ ἔχεις καρδίαν, δύνασαι σωθῆναι». Βλ. *Τό Γεροντικόν*, σ. 102.

426 Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 171.

427 Ὅταν ἔλαβε τόν Μάϊο τοῦ 1983 ἀπό τόν Θεό πληροφορία γιά ἐπικειμένη ἐπίθεση τῆς Τουρκίας κατά τῆς Ἑλλάδος τόν Ὀκτώβριο, ἀμέσως ἔκανε «ἐπιστράτευση προσευχῆς», παρακινώντας καί ἄλλους μοναχούς νά προσευχηθοῦν, γιά νά ἀποσοβηθεῖ ὁ πόλεμος, ὅπως καί ἔγινε. Λεπτομέρειες γιά τό συμβάν αὐτό καταγράφονται στό: *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 420-421. Ἀναλόγως καί ὁ Ἅγιος Πορφύριος μέ πνευματικά του τέκνα συνιστοῦσε μιά συγκεκριμένη ὥρα γιά προσευχή, δημιουργώντας ἔτσι ἕνα πνευματικό δίκτυο, πού ἕνωνε ἄτομα ἀπό διάφορα μέρη σέ ἕνα κοινό πνευματικό στόχο, σκοπό.

πολλοί ἄλλοι θά μέ ἐγκαταλείψουν· θά νομίζουν ὅτι δῆθεν δέν ἔχω ἀνάγκη»[428].

Ἡ προσευχή του συνοδευόταν πάντα ἀπό αὐστηρή **ἄσκηση**. Ἕνα ἐλάχιστο μόνο μέρος τῶν σωματικῶν του ἀσκήσεων, ἄφησε νά διαφανεῖ μέσα ἀπό τίς διηγήσεις του, ὁ ἴδιος ὁ Γέροντας Παΐσιος. Ἕνα ἄλλο ἀκόμη μικρότερο μέρος ἀποκαλύπτεται ἀπό μαρτυρίες ἐκείνων, πού τόν γνώρισαν [429]. Παρατηροῦμε ὅτι ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία καί τόν ὀργανισμό συνιστοῦσε τό μέγεθος τῆς ἄσκησης. Οἱ μετάνοιες, ὡς σημαντικό μέρος τοῦ μοναχικοῦ κανόνος, ἦταν ἀπαραίτητες. Μάλιστα ἔδινε λεπτομερεῖς ὁδηγίες γιά τήν ἐκτέλεσή τους. Ὁ ἴδιος ἀπό μικρός ἔκανε μετάνοιες μέ τόση αὐτοθυσία, πού προκαλεῖ τό θαυμασμό. Ὑπογράμμιζε τή χαρά, πού κανονικά πρέπει νά δοκιμάζει κάποιος κάνοντας αὐτή τήν ἄσκηση, ἀφοῦ, ἦταν ἀπό ἐκείνους πού, «ὁ κόπος ἀποτελεῖ ἀνάπαυση καί ἡ ταλαιπωρία ψυχαγωγία»[430]. Προέτρεπε τούς νέους νά ἀσκοῦνται, ὅσο μποροῦσαν περισσότερο, σωματικά, ἀφοῦ καί ὁ ὀργανισμός τοῦ νέου τό ἐπιτρέπει. Γι᾽αὐτό, τουλάχιστον στήν ἀρχή πρέπει νά ἐπιμένουν μέ φιλότιμο. Πρός τό τέλος τῆς ζωῆς ἡ ἄσκηση ἀποκτᾶ πιό ἤπιο χαρακτῆρα γιά δύο λόγους: πρῶτον, οἱ σωματικές δυνάμεις μειώνονται καί δεύτερον, ὁ ἐσωτερικός ἄνθρωπος ἔχει ἤδη ἐνδυναμωθεῖ καί περνάει σέ ἄλλο ἐπίπεδο[431].

---

[428] Ὅ. π., σσ. 553-554.

[429] Ἀπό τίς πολλές καί ὑπεράνθρωπες ἀσκήσεις τοῦ Ἁγίου Παϊσίου παρουσιάζονται στό κοινό λίγα μέν, ἀρκετά δέ, γιά νά μᾶς ὁδηγήσουν, νά κατατάξουμε τόν Ἅγιο ἀνάμεσα στούς μεγάλους ἀσκητές τῆς Ἐκκλησίας μας. Πέραν τῶν μεμονωμένων στοιχείων,πού θησαυρίζονται σέ ἀρκετά βιβλία, πού ἀναφέρονται στόν Ἅγιο, πολύ καλές ἀναφορές τῶν πνευματικῶν κόπων τοῦ Ἁγίου γίνονται στό βιβλίο, πού πολλές φορές ἀναφερθήκαμε, τοῦ μακαριστοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* καί πιό συγκεκριμένα στά ὑποκεφάλαια: «Ἀγῶνες ἀρχαρίου» (σσ. 88-89), «Κόποι, ἀσκήσεις καί ἡσυχία» (σσ. 130-133) καί στό «Ἀσκήσεως ἀπληστία» (σσ. 416-429), ὅπου ὀ βιογράφος του κάνει μιά πνευματική ἀκτινογραφία τῆς ζωῆς τοῦ ἐναρέτου μοναχοῦ. Κατά τή μαρτυρία του, ὁ λόγος γιά τήν σχετικά ἐλλειπή ἀπαρίθμηση τῶν ἀσκήσεών του διακρίνεται σέ δύο μέρη. Ἀπό τό ἕνα, οἱ κόποι του εἶχαν προσωπικό καί, κατά συνέπεια, κρυφό χαρακτῆρα. Ἀπό τό ἄλλο, παρουσιάστηκαν μόνο τά στοιχεῖα, πού θά ἦταν δυνατόν νά κατανοηθοῦν ἀπό τό κοινό. Ἐκεῖνα, πού ξεπερνοῦσαν τά συνηθισμένα μέτρα δέν καταγράφηκαν, ἄν καί ἦταν γνωστά στό συγγραφέα (σ. 416).

[430] Ὅ. π., σσ. 425-426.

[431] Τό φιλότιμο στήν ἄσκηση φανερώνεται ἀπό τή διάθεσή μας, νά μή μείνουμε στό καθορισμένο, σ᾽ αὐτό, πού εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, νά κάνουμε, ἀλλά νά ἀγωνιστοῦμε καί πάνω ἀπό τήν ἀντοχή μας. «Ὅ,τι γίνεται πέρα ἀπό καθῆκον καί ὑποχρέωση, χωρίς νά ζητηθῆ, ἀπό ἀνιδιοτελῆ ἀγάπη, αὐτό εἶναι τό φιλότιμο». Βλ. Ὅ. π., σ. 454. Στήν ἀντιμετώπιση τῶν πνευματικῶν καθηκόντων παρατηρεῖται μιά φαινομενική διαφοροποίηση ἀνάμεσα στόν Ἅγιο Παΐσιο καί στόν Ἅγιο Πορφύριο τόν Καυσοκαλυβίτη. Ἐνῶ ὁ πρῶτος συνιστᾶ στούς σωματικούς ἀγῶνες, ἀσκήσεις, τή βία, μέ τήν καλή της ἔννοια (χωρίς ζόρισμα, ἄγχος), χωρίς ταυτόχρονα νά παραμεληθεῖ ὁ ἀγῶνας πρός τά ψυχικά πάθη (βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου,

Παρουσιάζουμε ἐνδεικτικά κάποιους ἀπό τούς παλαιούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας καί τήν τοποθέτησή τους ἀπέναντι στήν ἐπίμονη ἄσκηση. Ἀββᾶς Ζαχαρίας: «Τὸ ἑαυτὸν βιάζεσθαι εἰς πάντα, οὗτός ἐστιν ὁ μοναχός»[432]. Ὁ Μέγας Αντώνιος, χωρίς νά εἶναι σαφής στή θέση, πού παίρνει, ἀναφέρει μερικούς πού, «κατατρίψαντες τά ἑαυτῶν σώματα ἐν ἀσκήσει», ἐπειδή δέν εἶχαν διάκριση, ἀπομακρύνθηκαν ἀπό τό Θεό[433]. Τόν κίνδυνο αὐτό, νά πᾶνε χαμένοι οἱ κόποι τῆς ἀσκήσεως, λόγω ἰδιορρυθμίας καί ἀδιακρισίας τονίζει καί ὁ Ἅγιος Μᾶρκος ὁ Ἀσκητής στήν Ἐπιστολή του πρός τόν μονάζοντα Νικόλαο[434]. Ὁ Ἀββᾶς Ποιμήν, λέγει ὅτι ὁ μοναχός: «ὅσον ἐπιμένει ταῖς πνευματικαῖς πράξεσιν, οὐχ εὑρίσκει ὁ ἐχθρὸς κατενεγκεῖν αὐτόν»[435]. . Ὁ Ἀββᾶς Παμβώ στήν ἐρώτηση, πῶς ὀφείλουν οἱ ἀδελφοί νά ζήσουν, ἀπαντᾶ: «ἐν μεγάλῃ ἀσκήσει»[436]. Ἀββᾶς Πιστός: «Ὁ Θεὸς ἐκείνου ἐστί, τοῦ πλεονεκτοῦντος ἤτοι βιαζομένου ἑαυτὸν εἰς πάντα»[437]. Ὅσιος Νικήτας Στηθᾶτος: «Ἕως ὅτου μέ τούς ἀσκητικούς ἀγῶνες, μέ τόν ἱδρώτα τοῦ προσώπου μας, κατευθυνόμαστε φιλόπονα πρός τό Θεό τιθασσεύοντας τά πάθη τῆς σάρκας, ὁ Κύριος τρώει μαζί μας, στό τραπέζι τῶν χαρισμάτων Του, τόν ἐπιούσιο ἄρτο...»[438].

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, στήν ἴδια γραμμή μέ τόν Ἅγιο Πορφύριο, ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητής, ἄν καί προτείνει σωματική ἄσκηση: «μέ λίγη πόση νεροῦ καί ἀγρυπνία πολλή καί προσευχή», γιά τό μαρασμό κάθε σαρκικῆς ἐπιθυμίας, παρουσιάζει καί ἄλλη μέθοδο, ἡ ὁποία: «δέν χρειάζεται σωματικό κόπο ἤ ἀγώνα, ἀλλά χρειάζεται πόνο ψυχικό καί γνώση τοῦ νοῦ καί διάνοια προσεκτική πού βοηθεῖται ἀπό τό φόβο καί τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ»[439].

Ὁ Γέροντας Παΐσιος φρόντιζε νά διατηρεῖ τό νοῦ του καθαρό ἀπό **λογισμούς**. Ἡ συνεχής παρακολούθηση τῶν λογισμῶν του ἀπό τή μικρή του ἡλικία καί ἡ συνεχής ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, τόν βοήθησε νά

Μαρτυρίες προσκυνητῶν, σ. 316, Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 428), ὁ δεύτερος συμβουλεύει: «Ν᾽ ἀγωνίζεσθε στήν πνευματική ζωή, ἁπλά, ἁπαλά, χωρίς βία», τονίζοντας ὅτι ὑπάρχουν δύο δρόμοι πού ὁδηγοῦν στό Θεό, «ὁ σκληρός καί κουραστικός μέ τίς ἄγριες ἐπιθέσεις κατά τοῦ κακοῦ καί ὁ εὔκολος μέ τήν ἀγάπη». Βλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σσ. 292-293.

[432] Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 35.

[433] Βλ. ὅ.π., σ. 2.

[434] Βλ. *Φιλοκαλία*, τ. Α΄, σ. 168.

[435] Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 95.

[436] Βλ. ὅ.π., σ. 102.

[437] Ὅ. π., σ. 103.

[438] Βλ. *Β΄ἑκατοντάδα φυσικῶν κεφαλαίων περί καθάρσεως τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία, τ. Δ΄, σ. 105.

[439] Βλ. *Ἐπιστολή πρός τόν μονάζοντα Νικόλαο*, Φιλοκαλία, τ. Α΄, σσ. 169, 174-175.

βυθίζεται στήν προσευχή μέ πολλή εὐκολία[440], ἀφοῦ ἡ καρδιά του συνεχῶς φλεγόταν ἀπό τό θεῖο ἔρωτα. Παρά τό πλῆθος τῶν προσκυνητῶν καί τά πολλά του καθήκοντα δέν παρέλειπε τό πιό δυνατό πνευματικό ὅπλο, πού εἶχε στή διάθεσή του, τήν προσευχή. Παρατηροῦμε μιά ἐξέλιξη στόν τρόπο, πού ἀντιμετωπίζει τήν προσευχή, ἡ ὁποία ἦταν ἀνάλογη μέ τήν πνευματική του ὡριμότητα. Γιά παράδειγμα σέ ἐπιστολή του μέ ἡμερομηνία 18-9-1967[441] ὁμολογεῖ τήν ἀλλαγή τῆς τακτικῆς του: «Πολλές φορές ἐπέμεινα στήν προσευχή διά διάφορα θέματα (ἀπαιτητικῶς) ἤ ἀτομικά μου ἤ ἄλλων ἀδελφῶν καί μετά ἀναγκάστηκα νά ζητήσω συγγνώμην ἀπό τόν Θεό καί νά ζητῶ ξανά τό ἀντίθετο. Ἔκτοτε παρακαλῶ ὅ,τι εἶναι συμφέρον τῆς ψυχῆς νά δίδη σάν καλός πατέρας, διότι ὅλη ἡ θυσία Του ἔγινε διά νά ἀποκαταστήση τίς ψυχές μας στόν παράδεισο κοντά Του»[442]. Ἡ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στό θέλημα τοῦ Θεοῦ σέ συνάρτηση μέ τήν προσευχή γιά τήν ἐκζήτηση αὐτοῦ, τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ γιά τόν ἅγιο Γέροντα Παΐσιο ἕνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα. Συχνά συμβούλευε τούς ἀκροατές του, νά ἐνεργοῦν μέχρι κάποιου σημείου, νά κάνουν τό ἀνθρώπινο καί στή συνέχεια νά ἀφήνουν ὅλα τά ὑπόλοιπα στήν ἀγάπη καί στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Τήν ἀποτελεσματικότητα αὐτῆς τῆς ἀντιμετώπισης τήν εἶχε δεῖ ἀπό νωρίς στή ζωή ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλά καί στή δική του[443].

Σύμφωνα μέ τόν Γέροντα, ἡ ἐσωτερική πίστη πρέπει νά ἐκφράζεται, ἐκτός ἀπό τήν προσευχή, καί μέ συγκεκριμένες ἐξωτερικές χειρονομίες. Γι᾽ αὐτό, μεταξύ ἄλλων, ἄναβε κεριά κάθε φορά πού προσευχόταν, ἰδίως γιά

---

[440] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ'*, σ. 248. Γιά τό πόσο γρήγορα ἐνεργεῖ ἡ προσευχή στήν ψυχή, παρουσιάζουμε τήν ἀπό τήν προσωπική του ἐμπειρία διδαχή τοῦ Ἁγίου Πορφυρίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου: «Ὅταν κινηθεί γιά προσευχή ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, στό δευτερόλεπτο τοῦ δευτερολέπτου ἔρχεται ἡ θεία Χάρις». Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σ. 246.

[441] Γραμμένη τότε, πού ἦταν σέ ἡλικία 43 χρόνων.

[442] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 637. Στήν ἀλληλογραφία τοῦ Ἁγίου Παϊσίου, ὅπως εἶναι φυσικό διακρίνεται μιά ἐξέλιξη, ἡ ὁποία δείχνει τή σταδιακή πνευματική του ὡρίμανση καί τό μετασχηματισμό τοῦ χαρακτηριστικοῦ νεανικοῦ ζήλου σέ σοφότερη διάκριση. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 123.

[443] Κατά τή γνώμη μας, αὐτή του ἡ στάση ἐπηρεάστηκε ἀποφασιστικά ἀπό ἕνα γεγονός, πού βίωσε κατά τήν περίοδο τῆς στρατιωτικῆς του θητείας καί τόν συγκλόνισε. Πρόκειται γιά τήν προσπάθεια μιᾶς νέας κοπέλας, πού προκειμένου, νά ἀποφύγει τίς ἀνήθικες προτάσεις ἑνός ὑπολοχαγοῦ, ἐγκατέλειψε τίς πρόχειρες στρατιωτικές ἐγκαταστάσεις, ὅπου διέμενε προσωρινά καί, προτιμώντας τό θάνατο ἀπό τό κρύο, παρά τήν ἀτίμωση, βάδισε σέ χιόνια ὕψους ὀγδόντα ἑκατοστά, γιά νά βρεῖ καταφύγιο σ᾽ ἕνα ἀπομακρυσμένο ἐξωκκλήσι. Τά λόγια τῆς νέας αὐτῆς, πού τή βρῆκε, ὁ Ἅγιος, κατόπιν θείας παρορμήσεως, μελανιασμένη ἔξω ἀπό τό ἐξωκκλήσι, θά ἐπαναλάβει ἀργότερα πολλές φορές ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος, καθώς θά τοῦ ἔχουν γίνει στάση ζωῆς: «Ἐγώ ἔκανα ὅ,τι μποροῦσα. Ἀπό ᾽κεῖ καί πέρα, ἄς κάνη καί ὁ Θεός τά ὑπόλοιπα». Βλ. Ιερομονάχου Ισαάκ, *Βίος*, σ. 69.

τούς κεκοιμημένους, σάν συμβολική πράξη εὐάρεστη στό Θεό καί σάν προσφορά γιά τούς νεκρούς[444]. Δέν τοῦ ἦταν ἀρκετό μόνο, τό νά χρησιμοποιεῖ ὁ ἴδιος κεριά ἀρίστης ποιότητας, ἀλλά συνιστοῦσε καί στούς ἄλλους νά κάνουν τό ἴδιο ὡς ἔνδειξη σεβασμοῦ πρός τό Θεό[445].

Ἡ συνεχής φιλότιμη προσπάθειά του τῆς στοίχησής του μέ τήν ἰδιότητά του, ὡς μοναχός, τόν ἔκανε νά σέβεται καί νά ἐκτελεῖ μέχρι τελευταίας λεπτομερείας τά ἁρμόζοντα σ᾽ αὐτή καθήκοντά του, κυρίως τίς **τρεῖς ὑποσχέσεις-ὅρκους**, πού ἔδωσε κατά τήν ἀκολουθία τῆς κουρᾶς, ὡς μοναχός.

Ὁ πρῶτος ὅρκος ἀναφέρεται στήν τελεία **ὑπακοή**, πού θεωρεῖται ὡς ἡ ἀσφαλέστερη ὁδός γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς, ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἀπαρνούμενος κάθε θέλημά του, ἔβαλε τόν ἑαυτό του στήν ἀποκλειστική διάθεση τῶν ἄλλων. Σύμφωνα μέ τή σοφία τῶν Γερόντων, μποροῦμε νά διακρίνουμε τέσσερις τύπους μοναχῶν: τόν ὑπηρετοῦντα ἀσθενεῖς, τόν φιλοξενοῦντα, τόν ζῶντα στήν ἔρημο καί τόν ζῶντα κάνοντας ὑπακοή. Ἀπό αὐτούς ὁ πιό σπουδαῖος εἶναι ὁ τελευταῖος, ἀφοῦ τό ἔργο του προϋποθέτει τή μεγαλύτερη θυσία[446]. Σημειωτέον ὅτι, ὁ ἅγιος, ποθώντας πάντα τήν ἐρημιτική ζωή, πέρασε ἀπό ὅλες τίς προαναφερθεῖσες μορφές ζωῆς τοῦ μοναχοῦ, κάνοντας ὑποδειγματική τέλεια ὑπακοή, γιατί σ᾽ αὐτήν ἔβρισκε τήν ἀπόλυτη ἀνάπαυση. Ἡ μεγάλη ἐκτίμηση, πού εἶχε γιά τήν ὑπακοή φανερώνεται εὔκολα καί ἀπό τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τή χαρακτηρίζει, χρησιμοποιώντας τά ἀκόλουθα λόγια: «Ἡ ὑπακοή εἶναι ὁ πιό σύντομος καί εὔκολος δρόμος. Εἶναι τό κλειδί τοῦ παραδείσου. Μέ αὐτήν κόβεται τό θέλημα, ὁ ἐγωισμός, τά πάθη καί ἔρχεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καί γίνεται ἡ ζωή παράδεισος»[447].

Δέν εὐσταθεῖ ἡ ἄποψη σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ Γέροντας Παΐσιος δέν ἔκανε ὑπακοή σέ κανένα, ζῶντας πάντα κατά τό θέλημά του. Μελετώντας τό βίο του, παρατηροῦμε τό ἀντίθετο. Τό πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας καί τῆς αὐταπάρνησης, πού τόν χαρακτήριζε ἀπό τή νεότητά του, δημιουργοῦσε τό καλύτερο ὑπόβαθρο γιά τήν καλλιέργεια καί τήν καρποφορία τῆς σωτήριας ἀρετῆς τῆς ὑπακοῆς. Μιά προσεκτική ἔρευνα στή πνευματική του πορεία μᾶς δίνει πλῆθος ἀποδεικτικῶν στοιχείων. Ἀπό τήν ἐποχή ἤδη, πού ἦταν ὑποτακτικός στήν Ἱερά Μονή Ἐσφιγμένου διακρινόταν γιά τήν ἕως αἵματος ὑπακοή του καί στόν Γέροντα, ἀλλά καί στούς ἄλλους ἀδελφούς. Ὑποδειγματική ἦταν ἡ ὑπακοή του, ὡς διακονητής στό ξυλουργεῖο, στόν πολύ

---

444 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ΄*, σ. 143.

445 Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 55.

446 *Γεροντικόν*, σ. 109.

447 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 387.

αὐστηρό μαραγκό τῆς Μονῆς, πού δέν καταλάβαινε τήν κατάσταση τοῦ Ἁγίου, -ἔκανε αἱμοπτύσεις καί ἦταν ἐξαντλημένος-, καί τόν ἔβαζε νά κάνει ἐπώδυνες γι᾽ αὐτόν ἐργασίες. Ὁ Ἅγιος μέ πνεῦμα αὐτοθυσίας πάντοτε ἔτρεχε πρόθυμα, νά ἐκτελέσει τό θέλημα τοῦ μαραγκοῦ. Πολλά χρόνια ἀργότερα, ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος, θά ὁμολογήσει ὅτι, αὐτή ἡ ὑπακοή, πολύ τόν ὠφέλησε πνευματικά, ἀφοῦ τόν βοήθησε νά ταπεινωθεῖ καί νά καλλιεργήσει τήν ἀρετή τῆς ὑπομονῆς[448]. Στή συνέχεια, διακρίθηκε γιά τήν ὑπακοή του σέ κάθε μοναστῆρι ἤ σκήτη, ὅπου κατά καιρούς εἶχε ἐγκατασταθεῖ[449]. Ἐκτελοῦσε τά διακονήματα, πού τοῦ ἀνέθετε ὁ Ἡγούμενος, καθώς καί οἱ Προϊστάμενοι, ἀλλά καί ταυτόχρονα ὁ ἴδιος βοηθοῦσε μέ χαρά καί σέ ἄλλα μέ ζῆλο καί αὐταπάρνηση, προκαλώντας τό θαυμασμό τῶν ἀδελφῶν. Πολλές φορές ἔκανε ὑπακοή στούς μαθητές του, ὅπως ἄλλοτε ἔκαναν οἱ γνωστοί ἀσκητές τῆς ἐρήμου[450]. Μπορεῖ κάποιος νά διαπιστώσει ὅτι, ὁ Ἅγιος, ζοῦσε τό μυστήριο τῆς ὑπακοῆς καί ἀπό ἕνα γεγονός, πού σέ κάποιους προκάλεσε ἀπορία καί σέ κάποιους καί γέλιο. Συνέβη τήν περίοδο, πού ζοῦσε στό Στόμιο. Ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος χαρακτηριστικά: «Νά ξέρετε ὅλο τό νόημα, τό μυστικό στήν μοναχική ζωή, βρίσκεται στήν ὑπακοή˙ στό νά κόβης τό θέλημά σου, ἄν εἶναι δυνατό καί στόν μικρότερο, ὅταν δέν ὑπάρχη φόβος νά τοῦ κάνης κακό. Τότε ἔρχεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἔφυγα ἀπό τό Κοινόβιο, αἰσθανόμουν ἔντονη τήν ἀνάγκη νά κάνω κάπου ὑπακοή. Ὅταν πῆγα στό Στόμιο, ἐπειδή ὁ π. Σεραφείμ ἦταν ἐννέα ὧρες μακρυά μέ τά πόδια, πῆρα κοντά μου ἕνα νόθο παιδί δώδεκα χρονῶν, πού ὅλοι τό περιφρονοῦσαν, καί τό ἔκανα Γέροντα. Ρωτοῦσα: "Τί λές, παιδί μου, νά κάνω αυτό;" καί ἔκανα ὅ,τι μοῦ ἔλεγε»[451]. Θεωροῦμε ὅτι, καί μόνον αὐτή, ἡ τελευταία μαρτυρία, καταρρίπτει τίς κακόβουλες γνῶμες ἐκείνων, πού ἀμφισβητοῦν στόν Γέροντα Παΐσιο τή διάθεση γιά τήν

[448] Ὅ. π., σσ. 93-95˙ Βλ. καί *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά,* σσ. 127-138.

[449] Ὁ πιστός βιογράφος του, ὁ μακαριστός Ἱερομόναχος Ἰσαάκ, διατυπώνει πολύ σωστά τή στάση τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου ἀπέναντι στήν ὑπακοή: «Ὡς ὑποτακτικός πέρασε τά στάδια τῆς ὑπακοῆς καί ἀνέπαυσε τούς Γέροντές του. Ἔμαθε τήν ὑπακοή πρακτικά καί ὄχι ἀπό τά βιβλία. Γι᾽ αὐτό καταλάβαινε καί βοηθοῦσε τούς ὑποτακτικούς… Ἤθελε ἡ ὑπακοή νά πηγάζη ἀπό τήν ἐλευθερία καί νά γίνεται μέ χαρούμενη διάθεση. Νά μήν εἶναι τυπική, ἐξωτερική καί στρατιωτική, ἀλλά ὑποταγή στό φρόνημα τοῦ Γέροντα. Τήν θεωροῦσε θεραπεία κάθε ψυχικοῦ νοσήματος καί προ παντός τῆς ὑπερηφανείας». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 386-387.

[450] Το νά ρωτᾶ κάποιος κάποιον κατώτερό του, εἶναι μιά πρακτική, πού παρατηρεῖται καί στή ζωή τῶν μεγάλων ἀσκητῶν τῆς ἐρήμου τῶν πρώτων αἰώνων. Παρόμοια περιστατικά βλ. *Γεροντικό,* σ. 5.

[451] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 383.

καλλιέργεια τῆς ὑπακοῆς[452]. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐπιφανειακά ἐξεταζόμενο τό γεγονός, δημιουργεῖ ἀπορία γιά τήν τοποθέτηση αὐτή τοῦ ἁγίου. Ὅμως ἄν τό ἐξετάσουμε μέ πνευματικά κριτήρια διαπιστώνουμε τήν πλούσια ταπείνωση τοῦ ἁγίου. Ὁ ἴδιος ἀργότερα μᾶς ἐξηγεῖ: «Κατάλαβα ὅτι δέν πρέπει νά ἀποφασίζουμε μόνοι μας, ἀλλά νά ζητᾶμε συμβουλή. Ἀκόμη καί ἕνα παιδί νά ρωτήσουμε, ὁ Θεός, βλέποντας τήν διάθεση καί τήν ταπείνωσή μας, θά τό φωτίση νά μᾶς πῆ τό σωστό»[453].

Ὑπάρχει ὅμως στή συνέχεια μιά ἀνώτερη πνευματική κατάσταση, πού φθάνει ὁ προχωρημένος στήν ἀρετή ἀγωνιστής. Αὐτός, τότε, ἔχοντας κατορθώσει τήν νοητή ὑπακοή, δέν χρειάζεται πλέον τήν ἀνθρώπινη καθοδήγηση, καθώς ἔχει φθάσει στό σημεῖο, νά ὑποτάξει τό φρόνημά του στή χάρη τοῦ Θεοῦ, ὡς εὐγνώμων ὑπήκοος. Αὐτός καθοδηγεῖται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα. Σ᾽ αὐτό τό ἐπίπεδο, δέν ἔχει πλέον δικό του θέλημα, ἀλλά κινεῖται σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, τό ὁποῖο τοῦ ἀποκαλύπτεται διά πληροφορίας[454].

Ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ ὑπακοή δέν πρέπει νά ἀποτελεῖ δικαιολογία γιά τήν ἀπαίτηση στρατιωτικῆς πειθαρχίας τοῦ ὑποτακτικοῦ ἐκ μέρους τοῦ Γέροντά του. Ὁ ἐνάρετος μοναχός λυπόταν τούς Γέροντες πού, θύματα τοῦ ἐγωισμοῦ τους καί τῶν πνευματικῶν τους ἐλλείψεων, ἔθεταν στούς ὤμους τῶν ὑποτακτικῶν τους ἀφόρητα καί ἀλόγιστα βάρη. Ὡς ὑπόδειγμα συνετοῦ Γέροντα, ὑποδεικνύει τόν παπα-Τύχωνα, τόν πνευματικό, πού τόν ἐπηρέασε βαθύτατα. Στήν πνευματική τους σχέση ἀναφαίνεται ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ ἀνατολικοῦ μοναχισμοῦ: ἡ ἐμφύτευση τοῦ πνευματικοῦ περιεχομένου στό μαθητή προϋποθέτει τήν πατρική ἀγάπη τοῦ ἔμπειρου καθοδηγητῆ καί τήν ἀποδοχή ἐκ μέρους τοῦ μαθητῆ ὅλης τῆς πνευματικῆς κληρονομιᾶς, πού προέρχεται ἀπό τόν πνευματικό πατέρα μέ τήν πεποίθηση ὅτι, διά μέσου ἐκείνου ἐκφράζεται ὁ Ἴδιος ὁ Θεός[455].

---

[452] Στά βιβλία, πού ἔχουν γραφεῖ γιά τόν Γέροντα Παΐσιο, ὑπάρχει πλῆθος μαρτυριῶν, πού βεβαιώνουν τό γεγονός ὅτι, εἶχε, κατά καιρούς, διάφορους πνευματικούς. Παρουσιάζουμε ἐνδεικτικά κάποιους ἀπό αὐτούς, ὅπως ἀναφέρονται ἀπό τό βιογράφο του, τόν μακαριστό Ἱερομόναχο Ἰσαάκ, στό βιβλίο του, *Βίος*: παπα-Κύριλλος (σ. 102), παπα-Τύχων (σ. 204), π. Παῦλος Ζησάκης, προηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους (σ. 252), π. Σεραφείμ (σ. 383), παπα-Νικόδημος (σ. 385).

[453] *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 197-198.

[454] Ὁσίου Θεογνώστου, *Περί πράξεως καί θεωρίας*, Φιλοκαλία, τ. Β', σ. 329. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 384.

[455] Ὅ. π., σσ. 387-388. Στή σελίδα 677, ὁ συγγραφέας ἐκφράζει τή διδαχή τοῦ Ἁγίου περί τοῦ θέματος: «Ὁ νέος μοναχός μαθητεύει σέ γέροντα, γιά νά μάθη τόν τρόπο ζωῆς καί ἀσκήσεως πού παρέλαβε ὁ πνευματικός του ὁδηγός ἀπό τούς προηγούμενους πατέρες, καί ἔτσι ἀναγωγικῶς ἀπό γέροντα σέ γέροντα, τό ρεῦμα τῆς παραδόσεως φθάνει ὥς τούς πρώτους

Ὁ δεύτερος ὅρκος τοῦ μοναχοῦ ἀφορᾶ τήν **ἀκτημοσύνη.** Σύμφωνα μέ τή διδαχή τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἡ ἀκτημοσύνη εἶναι μιά ἀπό τίς χαρακτηριστικές ἀρετές, πού κοσμοῦν τόν μοναχό. Κατά τόν Μέγα Βασίλειο: «δεῖ τὸν μοναχὸν πρὸ πάντων ἀκτήμονα βίον κεκτῆσθαι˙ σώματος ἐρημίαν καὶ κοσμιότητα σχήματος, φωνὴν σύμμετρον, καὶ λόγον εὔτακτον˙τροφὴν καὶ ποτὸν ἀθόρυβον˙ καὶ μετὰ ἡσυχίας ἐσθίειν˙ ἐπὶ πρεσβυτέρων σιωπᾷν, ἐπὶ σοφωτέρων ἀκροᾶσθαι˙ πρὸς τοὺς ἴσους ἀγάπην ἔχειν, πρὸς τοὺς ἐλάττους ἀγαπητικὴν συμβουλίαν» [456]. Θά μποροῦσε κάποιος νά ὑποστηρίξει ὅτι, αὐτή πραγματώνεται μέ μεγαλύτερη εὐκολία ἀπό τούς ἡσυχαστές, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἀπομονωμένοι ἀπό τόν κόσμο, σέ σχέση μέ τούς μοναχούς, πού ζοῦν κοντά στόν κόσμο. Στήν περίπτωση τοῦ ἁγίου Παϊσίου δέν παρατηροῦμε καμιά διαφορά: ὁ ἀκτήμων τρόπος ζωῆς του στό Ἅγιον Ὄρος, εἴτε σέ Κοινόβιο εἴτε σέ Κελλί, συνεχίστηκε ἀκέραια καί στόν κόσμο, σέ μοναστήρια, ὅπου ἐπί χρόνια ἔζησε ἀνάμεσα σέ λαϊκούς, ὅπως γιά παράδειγμα ὅταν κλήθηκε ἀπό τήν Παναγία, νά ἀποκαταστήσει τό πυρποληιμένο Μοναστήρι της στό Στόμιο στήν Κόνιτσα. Χρήματα δέν εἶχε, ἀλλά ὅλα τά ἄφησε μέ ἐμπιστοσύνη στήν πρόνοια τῆς Παναγίας[457]. Ἡ ἀκτημοσύνη τοῦ Γέροντος Παϊσίου, εἶναι ἀπόρροια τῆς μοναχικῆς του συνείδησης, ἡ ὁποία δέν τόν ἄφηνε νά δώσει οὔτε λίγη ἀνάπαυση καί ἄνεση στό σῶμα του. Χαρακτηριστική τοῦ ἀνυποχώρητου ἀσκητικοῦ φρονήματός του εἶναι ἡ ἀπάντηση, πού ἔδωσε στόν Οἰκονόμο τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, πού τόν ρώτησε: «Γιατί δέν κρατᾶς αὐτά τά λίγα πράγματα πού εἶναι ἀπαραίτητα, γιά νά ζήσης ἐδῶ;» «Εἶμαι ἁμαρτωλός», ἀπάντησε, «καί ἦρθα νά ἀσκητέψω γιά τίς ἁμαρτίες μου καί ὄχι νά ζήσω ἔστω καί λίγο ἄνετα»[458].

Ὡς λαϊκός, μέ τά χρήματα, πού τίμια κέρδιζε μέ τήν ἐργασία τοῦ μαραγκοῦ, τακτοποίησε τά ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογενείας του, κάνοντας ταυτόχρονα κρυφά ἐλεημοσύνη στούς πτωχούς[459]. Ὡς μοναχός, δέν κρατοῦσε ἀπό αὐτά, πού τοῦ πρόσφεραν οἱ προσκυνητές καί οἱ γνωστοί του, ἀλλά τά χάριζε στούς φτωχούς καί ἀνήμπορους. Ἐνδιαφερόταν πάντα γιά τούς ἄλλους

ἀσκητές τῆς ἐρήμου». Ἡ παραπάνω θέση ἀπορρίπτεται, δυστυχῶς, ἀπό σύγχρονο μοναχό, πού ζεῖ στόν κόσμο, ὁ ὁποῖος, πέρα ἀπό κάποιες σωστές τοποθετήσεις του ἀπέναντι στήν ἐκμετάλλευση τῆς ἔννοιας τῆς ὑπακοῆς, προβάλλει τήν ἀντίθεσή του γιά τό θεσμό τοῦ Γέροντα. Ὁ αὐτοχαρακτηρισμός του στό τέλος τοῦ Προλόγου τοῦ βιβλίου του φανερώνει τήν ἐπικίνδυνη καί πλανεμένη ἀνεξαρτησία του, ὡς μοναχός: «Ἕνας ἀγρότης ρασοφόρος πού ἀνήκει στόν ΟΓΑ καί στόν Θεό καί μόνο σ᾿ αὐτούς». Βλ. Μοναχοῦ Μιχαήλ, *Ἡ ὑπακοή καί ἡ ἐκμετάλλευσή της*, Σειρά: «Ἡ ἐπικηρυγμένη Ὀρθοδοξία 1», Ἀθήνα 1998, σσ. 14, 27 κ.ἑ.

[456] Βλ. Μεγάλου Βασιλείου, *Περὶ ἀσκήσεως, πῶς δεῖ κοσμεῖσθαι τὸν μοναχόν*, PG 31, 648 C-D.

[457] Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 175-181.

[458] Ὅ. π., σ. 223.

[459] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 81.

μοναχούς ἤ λαϊκούς, πού χρειάζονταν βοήθεια. Ἐξαιρετική εἶναι ἡ προσφορά του πρός τούς φτωχούς συμπατριῶτες του κατά τή διαμονή του στήν Ἱερά Μονή Στομίου Κονίτσης, καθώς καί πρός τούς ἐξαθλιωμένους Βεδουΐνους στό Θεοβάδιστο Ὄρος Σινᾶ. Κάποια στιγμή ἔφθασε στό σημεῖο νά ἀναρωτηθεῖ ἄν πρέπει νά συνεχίζει νά μεσολαβεῖ ἀνάμεσα στούς οἰκονομικά εὐκατάστατους, πού εἶχαν διάθεση γιά ἐλεημοσύνη καί στούς φτωχούς, γιατί τό ἔργο αὐτό τόν ἀποσποῦσε ἀπό τό πνευματικό του ἔργο[460] καί ἀπό τίς μοναχικές ἀρχές, πού εἶχε ἐνστερνιστεῖ μέ ὅλη τήν ψυχή του[461]. Παρά τήν φτώχεια του, λόγῳ τῆς πολύ λεπτῆς συνειδήσεώς του, δέν ἤθελε νά ἀδικήσει κανέναν, οὔτε πρόσωπο, ἀλλά οὔτε καί τό Κράτος[462]. Ἡ στάση του ἀπέναντι στά ὑλικά ἀγαθά βασιζόταν στήν Ἁγία Γραφή, καθώς καί στήν μακρόχρονη μοναχική παράδοση, πού θεωρεῖ τον πλοῦτο ἐμπόδιο στήν πνευματική ἐξέλιξη τοῦ μοναχοῦ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος θεωρεῖ τή φιλαργυρία, ὡς τήν ρίζα πάντων τῶν κακῶν (Α΄ Τιμ. 6,10) καί τήν πλεονεξία, ὡς εἰδωλολατρία (Κολ. 3,5). Συμφωνώντας οἱ Ἅγιοι Πατέρες καί γνωστοί Γέροντες τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς χαρακτηρίζουν τή φιλαργυρία, ὡς τήν ἀρχή ὅλων τῶν κακῶν, ὑπονοώντας, κατά τή γνώμη μας, τό ἀρνητικό ὑπόδειγμα τοῦ Ἰούδα, ὁ οποῖος δυστυχῶς ἔγινε τό πρότυπο αὐτοῦ τοῦ καταστρεπτικοῦ πάθους. Ὁ ἅγιος Κασσιανός ὁ Ρωμαῖος τήν θεωρεῖ «ρίζα ὅλων τῶν κακῶν». Ἐπειδή προέρχεται ἀπό τήν ἀπιστία, δηλαδή εἶναι ἔξω ἀπό τήν ἀνθρώπινη φύση, μπορεῖ νά νικηθεῖ εὐκολότερα ἀπό τά πάθη τοῦ θυμοῦ καί τῆς ἐπιθυμίας, πού ἔχουν ἀφορμές ἀπό τό σῶμα, μέ προσοχή καί ἐπιμέλεια. Ἄν ὅμως παραμεληθεῖ φεύγει δύσκολα καί γίνεται τό πιό καταστρεπτικό πάθος [463]. Τήν ἴδια διδαχή ἔχει καί ὁ ἅγιος Μᾶρκος ὁ Ἀσκητής, διευκρινίζοντας ὅτι, ἡ φιλαργυρία ἀποτελεῖται ἀπό

---

[460] Πρβλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά,* σ. 250˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 409-415.

[461] Ἡ ἀσκητική πεῖρα τῶν παλαιῶν Γερόντων δέν ἀπορρίπτει τό νά λαμβάνουν οἱ μοναχοί κάτι ἀπό αὐτούς, πού θέλουν νά τούς προσφέρουν καί τό νά δίνουν σέ ἐκείνους, πού τούς ζητοῦν. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἑξῆς διήγηση γιά τόν Ἀββᾶ Ζήνωνα: «Ἔλεγον περὶ τοῦ Ἀββᾶ Ζήνωνος, ὅτι ἀπ᾽ ἀρχῆς οὐκ ἤθελε λαβεῖν παρά τινός τι ποτέ˙ καὶ ἐντεῦθεν οἱ φέροντες, ἀπήρχοντο λυπούμενοι, ὅτι οὐκ ἐλάμβανε˙ καὶ ἄλλοι ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, λαβεῖν θέλοντες ὡς παρὰ μεγάλου γέροντος, καὶ οὐκ εἶχέ τι δοῦναι αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ὑπῆγον λυπούμενοι˙ λέγει ὁ γέρων˙ τί ποιήσω; ὅτι καὶ οἱ φέροντες λυποῦνται, καὶ οἱ λαβεῖν θέλοντες˙ τοῦτο μᾶλλον συμφέρει˙ εἴ τις φέρει λαμβάνω, και εἴ τις αἰτεῖ παρέχω αὐτῷ˙ καὶ οὕτω ποιήσας ἀνεπαύετο καὶ πάντας ἐπληροφόρει». Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 34.

[462] Γι᾽ αὐτό τό λόγο κολλοῦσε γραμματόσημα ἀκόμη καί στά γράμματα, πού ἔστελνε διά μέσου προσκυνητῶν, ὥστε τό Κράτος, νά πάρει τό φόρο, πού τοῦ ἀναλογοῦσε. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 93.

[463] Βλ. *Περί τῶν 8 λογισμῶν τῆς κακίας*, Φιλοκαλία τ. Α', σ. 95.

τήν κενοδοξία καί τήν ἡδονή[464], ἐνῶ γιά τόν Ὅσιο Πέτρο τό Δαμασκηνό, εἶναι τό πιό γελοῖο ἀπό τά πάθη[465].

Ὁ τρίτος ὅρκος τοῦ μοναχοῦ ἀφορᾶ τήν ἀρετή τῆς **παρθενίας**. Οἱ ἠθικές ἀρχές, πού ὁ ἅγιος Παΐσιος εἶχε μάθει ἀπό μικρό παιδί μέσα στήν οἰκογένειά του, τοῦ ἔγιναν τά σταθερά θεμέλια στήν μελλοντική του μοναχική ζωή, ὅταν καλλιεργοῦσε τήν τελειότητα τῆς μοναχικῆς κλίσεώς του (καί κλήσεώς του), προσπαθώντας νά ἐλέγχει ἀκόμη καί τίς πιό λεπτές σκέψεις, πού δέν ἅρμοζαν μέ τήν ἰδιότητά του, ὡς μοναχοῦ. Σύμφωνα μέ τίς πηγές – ἀπό αὐτοβιογραφία ἤ μαρτυρίες γνωστῶν - ὁ Γέροντας Παΐσιος δέν ἐνοχλήθηκε ὑπερβολικά ἀπό τό δαίμονα τοῦ σαρκικοῦ πάθους. Εἶχε κατορθώσει νά μετατρέψει τίς φυσικές ὁρμές του σέ κινήσεις τοῦ πνεύματος, πού τόν ὕψωναν πνευματικά πρός τά μέτρα τοῦ τελείου ἀνθρώπου, σύμφωνα μέ τή σχετική Πατερική διδασκαλία. Κατά τή γνώμη μας, αὐτό, πού τόν κατέστησε δυνατό ἀπέναντι στίς προκλήσεις τοῦ σώματος, οἱ ὁποῖες ἐκδηλώνονταν διαφόρως κατά καιρούς, ἦταν τό, ἀπό μικρό παιδί, ἀπόλυτο δόσιμο του στό Θεό, μέ ταπείνωση καί συναίσθηση τῆς ἁμαρτωλότητός του. Οἱ ἐξαντλητικές νηστεῖες του καί ἡ ὑπέρμετρη ἄσκησή του συνεργοῦσαν στό ἔργο τῆς ὑποταγῆς τῶν ἐμπαθῶν κινήσεων τοῦ σώματος, στό πνεῦμα. Κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης, οἱ ὁρμές τῆς ψυχῆς παρμένες ἀπό τήν ἄλογο φύση κάνουν δυνατή τήν ἔκφραση τῆς λογικῆς δυνάμεως. Γι᾽ αὐτό, οἱ αἰσθήσεις καλοῦνται, νά μᾶς βοηθήσουν, νά μιμηθοῦμε τό Θεό. Γιά παράδειγμα, ὁ φόβος θά γεννήσει ὑπακοή, ὁ θυμός ἀνδρεία, ἡ δειλία ἀσφάλεια, ἡ ὁρμή τῆς ἐπιθυμίας θά μετατραπεῖ σέ ἁγία ἡδονή[466]. Κατά τόν Ὅσιο Νικήτα Στηθᾶτο, τά πάθη τῆς ψυχῆς «προέρχονται ἀπό παρά φύση κίνηση τῶν δυνάμεών της»[467]. Ἀπό τή ζωή τοῦ Ἁγίου Παϊσίου, μᾶς τραβοῦν τήν προσοχή δύο γεγονότα, πού σχετίζονται μέ τό θέμα μας. Τό πρῶτο - στήν φυλακή - τόν ἀνέδειξε νέο λαϊκό μέ ἠθικό φρόνημα, χωρίς ἐκδήλωση τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, ἐνῶ στό δεύτερο ἐμφανίζεται, ὡς νέος μοναχός, πού ἀδυνατεῖ, νά ἐλέγξει τίς ἄγνωστες μέχρι τότε σαρκικές ὁρμές πού, κατά παραχώρηση Θεοῦ κινήθηκαν, ἔχοντας παιδαγωγικό χαρακτήρα[468].

---

464 Βλ. *Περί πνευματικοῦ νόμου*, σ. 136.

465 Βλ. *Ἀπόρριψη τῆς ἀπογνώσεως*, σ. 142.

466 *Περὶ ψυχῆς καί ἀναστάσεως*, PG 46, 61 Β.

467 Φιλοκαλία τ. Β΄, σ. 62.

468 Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 57, 135-137. Παρόμοιο μέ τό τελευταῖο περιστατικό συναντᾶμε στούς Πατέρες τῆς ἐρήμου, βλ. *Τό Μέγα Γεροντικόν*, τόμ. Β΄, Ἔκδοση Ἱ. Ἡσυχαστηρίου «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου» Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2006, σσ. 119-125. Γιά τήν ἀπάθεια τοῦ Γέροντος Παϊσίου, βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 514-517.

Στίς διδαχές του σέ ἄλλους, κυρίως στούς νέους, τόνιζε τή σημασία τῆς πνευματικῆς καί τῆς σωματικῆς καθαρότητας. Δεδομένης τῆς ἀδυναμίας τῆς νεανικῆς ἡλικίας, ἀλλά καί τῶν πολλῶν ἐξωτερικῶν προκλήσεων, εἶναι πολύ εὔκολο νά πέσει κάποιος στήν παγίδα τῆς ἁμαρτίας ἄν δέν φυλάξει καταλλήλως, μέ ἐπιμέλεια καί προσοχή τίς θύρες διά τῶν ὁποίων εἰσέρχονται στήν ψυχή οἱ πειρασμοί. Κατά τούς Φιλοκαλικούς Πατέρες, ἡ σημαντικότερη καί ἡ πιό εὐάλωτη θύρα εἶναι τά μάτια. Γι᾽ αὐτό, ὁ Γέροντας Παΐσιος συνιστοῦσε σέ ὅλους νά ἀποφεύγουν τά αἴτια καί νά διαφυλάττουν τά μάτια ἀπό κάθε τι, πού μπορεῖ νά προκαλέσει ἐσωτερική ζημιά[469].

Ἕνα ἀνώτερο ἐπίπεδο, παρθενικῆς ἁγνότητος, στό ὁποῖο φθάνουν λίγοι μόνον ἀγωνιστές, εἶναι ἡ τελεία διαφύλαξη τοῦ νοῦ καθαροῦ. Ὁ ἅγιος Παΐσιος, κατόρθωνε νά διαφυλάττει τό νοῦ του καθαρό μέ τό συνεχή ἔλεγχο τῶν λογισμῶν του καί μέ τήν ἀδιάκοπη προσπάθειά του νά μήν κάνει συμβιβασμούς, πού θά μποροῦσε νά τούς ἐκμεταλλευτεῖ ὁ πονηρός. Σ᾽ αὐτήν, τήν ἁγνότητα –παρθενία, ἀναφέρεται ὁ Μέγας Βασίλειος μέ ταπείνωση, ὅταν λέει ὅτι ἄν καί μέ τό σῶμα εἶναι παρθένος, δέν μπορεῖ νά πεῖ τό ἴδιο καί γιά τό νοῦ του[470].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀποτελεῖ στά χρόνια μας ἕνα σημαντικότατο σημεῖο ἀναφορᾶς γιά ἀναρίθμητους μοναχούς καί λαϊκούς, πού ἀναγνώρισαν στό πρόσωπό του τό πρότυπο τοῦ αὐθεντικοῦ καί τελείου μοναχοῦ. Χωρίς νά τό ἐπιδιώκει, ἔγινε γνωστός σέ ὅλο τόν κόσμο, ἀφοῦ ἡ θεία Χάρη ἦταν ἐκείνη, πού τόν πρόδιδε παντοῦ, ὅπου πήγαινε[471].

---

469 Βλ. Γέροντος Παϊσίου, *Διδαχές*, σ. 142. Γιά τήν ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς στάσης ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἅγιο, βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 92, ὅπου παρομοιάζεται ὁ ἆθλος του μέ ἀντίστοιχο τοῦ Ἀββᾶ Ἰσιδώρου τῆς Σκήτεως, ὁ ὁποῖος πηγαίνοντας στήν Ἀλεξάνδρεια γιά νά δεῖ τόν Πατριάρχη, δέν εἶδε κανέναν ἄλλο, ἀπό αὐτούς, πού συνάντησε στό δρόμο του, παρά μόνον τόν Πατριάρχη. Βλ. *Γεροντικόν*, σ. 50, η΄.

470 Βλ. PG. 32, 356 B. Κατά τόν Ἀββᾶ Ἠσαΐα, καί μόνον ἡ διαφύλαξη τοῦ σώματος ἁγνοῦ, θεωρεῖται ἀξιέπαινο κατόρθωμα. Βλ. *27 Κεφάλαια περί τηρήσεως τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία, τ. Α΄, σ. 60. Ἄν καί συμφωνεῖ μέ τήν παραπάνω θέση, ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος, προειδοποιεῖ ὅμως ἐκείνους, πού ἐπαναπαύονται στή διατήρηση τῆς σωματικῆς μόνον καθαρότητος: «πολλές φορές ἡ σωματική καθαρότητα (ἁγνότητα) εἶναι ἡ μάσκα ὅλων τῶν παθῶν». Βλ. *Από την ασκητική*, σ. 702.

471 Ἀπευθυνόμενος κάποτε σέ κληρικούς, τούς συμβούλευσε νά μήν προβάλλουν τόν ἑαυτό τους, ἀλλά νά ἐργάζονται ταπεινά στόν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου καί ὁ Θεός θά τούς φανερώσει στόν κόσμο. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 688.

2.2. Τό πνευματικό σκιαγράφημα τοῦ μοναχοῦ

Ὁ ἅγιος Παΐσιος εἶχε πάντα μπροστά στά μάτια του τήν εἰκόνα τοῦ τελείου μοναχοῦ καί προσπαθοῦσε μέ ὅλη του τή δύναμη, νά ταυτίζεται μέ αὐτή τόσο μέ τίς πράξεις του, ὅσο καί μέ τά λόγια του[472]. Τόνιζε τήν ἰδιότητά του ὡς μοναχοῦ, κυρίως γιά νά δηλώσει ὅτι, **ἡ αὐταπάρνηση**[473] εἶναι ἡ κινητήρια δύναμη τοῦ μοναχοῦ, καθώς, ἀρνούμενος τίς ἀνθρώπινες παρηγοριές, δικαιοῦται τίς θεῖες, τίς ὁποῖες πλουσίως ἀπήλαυσε ἀπό τήν παροῦσα ζωή ὁ ἅγιος. Ἔνοιωθε τήν ἀνάγκη νά ἀφοσιωθεῖ πλήρως στήν ἀποστολή του, ὡς μοναχός, πού εἶναι **ἡ προσευχή**. Οἱ συμβουλές του, ἀποτέλεσμα τοῦ θείου φωτισμοῦ του, εἶναι αὐθεντικά ἀποφθέγματα ἰσάξια μέ τά ρητά τῶν Πατέρων τῆς ἐρήμου. Στό πρόσωπο τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ μοναχοῦ σαρκώνονται σέ βαθμό, πού προκαλεῖ τό θαυμασμό ὅλων μας κυρίως σήμερα πού ἡ ἐκκοσμίκευση ἔχει ἀλλοιώσει ἀκόμη καί τό μοναχικό πρότυπο. Αὐτή τήν ἐκκοσμίκευση ὡς τόν μεγαλύτερο ἐχθρό τοῦ μοναχοῦ, μεγαλύτερο καί ἀπό τό διάβολο, στηλίτευσε καί τότε πού, ἄρχισαν νά θέλουν κοσμικές ἀνέσεις στό Ἅγιον Ὄρος[474]. Ἡ ἀρετή του, ὡς «ἁρμονία τοῦ ἠθικοῦ βίου πρός τόν ἔμφυτον ἠθικόν νόμον»[475], ἐκφραζόταν μέ διάφορους τρόπους (ἀγάπη, ταπεινοφροσύνη, αὐταπάρνηση, φιλότιμο κ.ἄ.) καί τόν συνόδευε σ᾽ ὅλες τίς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς του, πού σχετίζονταν μέ τόν Θεό, μέ τόν συνάνθρωπο καί μέ τόν ἑαυτό του.

Ἀρυόμεθα στοιχείων, προκειμένου νά «ζωγραφήσουμε» τήν εἰκόνα τοῦ μοναχοῦ κατά τόν Γέροντα Παΐσιο, ἀπό τίς συμβουλές του πρός τούς μοναχούς, ἀπό τίς ἀναφορές του γιά τόν ἑαυτό του καί, τέλος, ἀπό περιστασιακές τοποθετήσεις του γιά τό θέμα αὐτό.

[472] Μιά ἀπό τίς χειρονομίες του, πού δείχνει τό ἀνεπτυγμένο μοναχικό του φρόνημα ἔγινε στό Σινᾶ. Βλέποντας τή φτώχεια, πού κυριαρχοῦσε στούς Βεδουΐνους, ξερρίζωσε τή μοναδική ρίζα ντομάτας, πού εἶχε φυτέψει στό ἀσκητήριο του, γιά νά μή σκανδαλιστοῦν ἀπό τό μοναχό πού, παρά τόν ὅρκο ἀκτημοσύνης, κατεῖχε ἔστω καί λίγα ἀγαθά. Βλ. Ὅ. π., σσ. 162-163. Πόσο πόνεσε ἀργότερα, ὅταν ἐπισκέφθηκε μετά ἀπό πολλά χρόνια (τό 1982) τό ἀσκητήριό του αὐτό καί εἶδε τίς ἀλλαγές, πού ἔγιναν καί πού δέν ταίριαζαν σέ ἀσκητή. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Βασιλικά, σσ. 418-419.

[473] Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 518-532.

[474] Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Βασιλικά,σσ. 454-456˙ Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σ. 91.

[475] Ἁγίου Νεκταρίου, *Χριστιανική Ἠθική*, Ἐκδόσεις Νεκτάριος Δ. Παναγόπουλος, Ἀθήνα 1992, σ. 93.

Ὁ Θεός οἰκονόμησε νά τοῦ δείξει σέ ὅραμα, τό πόσο σημαντικό εἶναι νά καρεῖ μοναχός καί νά μή μείνει μόνο στόν πόθο του, νά κάνει μοναχό τόν «ἔσω ἄνθρωπο», γιατί ἔτσι προχωρεῖ στήν κάθαρση καί στήν ἕνωση μέ τό Θεό[476]. Κατά τόν Ἅγιο, ὁ πόθος κάποιου νά γίνει μοναχός ἀποτελεῖ τήν ἀνώτερη μορφή μέ τήν ὁποία μπορεῖ νά ἐκφράσει τήν ἀγάπη του πρός τό Θεό καί πρός τό συνάνθρωπο[477]. Στήν ἐπιλογή αὐτή, δέν θά πρέπει νά ἐπηρεαστεῖ ἀπό τή λογική ἤ ἀπό τά συναισθήματα ἤ καί κάποιες κοσμικές συγκυρίες. Ἡ ἀπόφαση πρέπει νά εἶναι καρπός προσευχῆς καί ὑπακοή στή φωνή τῆς καρδιᾶς του[478]. Γιά νά πετύχει τό στόχο του, χρειάζεται **ζῆλος**, **διάθεση γιά ἀγώνα**, πρίν ἀκόμη γίνει μοναχός. Αὐτή τή διάθεση θά πρέπει νά ἐξετάζει καί ὁ κάθε ἡγούμενος πρίν δεχτεῖ στή συνοδεία του τόν καινούργιο δόκιμο[479].

Μετά τήν κουρά του, ὁ μοναχός πρέπει νά ἐνταχτεῖ ἐντελῶς στήν καινούργια πραγματικότητα, πού θά γίνει τό σκαλοπάτι γιά τή σωτηρία του. Μᾶς παρακινεῖ τό ἐνδιαφέρον ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο, ὁ ἅγιος, ὕφαινε τήν ὅλη μοναχική βιωτή γύρω ἀπό δύο ὅρους, «μοναχός» καί «πνεῦμα»: «Οἱ μοναχοί νά κάνουν τά καλογερικά τους καθήκοντα, ἀλλά νά ἀποκτήσουν καί **καλογερικό πνεῦμα**, μοναχική συνείδηση καί συμπεριφορά, μοναχικό ἦθος καί ὕφος. Νά ἀντιμετωπίζουν πνευματικά τά πράγματα, γιατί ἀλλιῶς δέν θά χαροῦν οὔτε μία μέρα. Νά γίνεται πρῶτα ἐργασία στίς ψυχές καί μετά νά γίνωνται σιγά-σιγά οἱ ἐξωτερικές ἐργασίες τῶν οἰκοδομῶν. Αὐτό οὔτε καί κουράζει ἀλλά ἔχει καί τό πνευματικό πλεονέκτημα νά ἁγιάζη τό ἔργο. Ὁ σκοπός τοῦ μοναχοῦ εἶναι ὁ καθαρισμός τῆς καρδιᾶς του. Νά γίνη εὐαίσθητη σάν τό φύλλο τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἁγιογράφου καί νά προσεύχεται γιά ὅλο τόν κόσμο. Στό μοναστήρι ἐρχόμαστε νά ζήσουμε πνευματικά καί νά βοηθήσουμε πνευματικά ὅλους τούς ἀνθρώπους»[480].

Ἡ ἐπαφή τοῦ μοναχοῦ μέ λαϊκούς -προσκυνητές-, πού ἐπισκέπτονται τό μοναστήρι του, πρέπει, γιά νά μήν προκαλέσει πνευματική ζημιά στό μοναχό, νά γίνεται μέ διάκριση. Ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τό κοσμικό πνεῦμα τῶν ἀνέσεων καί τῆς εὐκολίας, πού ὑπάρχει στήν κοινωνία, νά σβήσει τό ζῆλο τοῦ μοναχοῦ γιά ἀγώνα. Τότε αὐτός, πού ὑποσχέθηκε νά ἀποκολληθεῖ ἀπό τά γήινα καί νά γίνει ἰσάγγελος, παραμένει, δυστυχῶς, δέσμιος τοῦ κόσμου[481].

---

[476] *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Βασιλικά, σσ. 124-125.

[477] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι ΣΤ΄*, σ. 32˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 527.

[478] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 232.

[479] Ὅ. π., σ. 135.

[480] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 655. Γιά τή χαρά, πού νιώθει ὁ μοναχός, βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 372.

[481] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 678-686. Ἡ μοναχική, Πατερική, ἀντιμετώπιση τοῦ «κόσμου», μέ τή βιβλική του ἔννοια (Α΄ Ἰωάν. 2, 15-17), ἐκφράζεται σαφῶς μέ τήν ἑξῆς προτροπή: «Μή

Ὁ ἀληθινός μοναχός πρέπει νά κοσμεῖται ἀπό **ἀρετές**, πού πολλές φορές γιά τό κοσμικό φρόνημα εἶναι καί «παράλογες». Ὁ μοναχός, ἀλλά καί ὁ κάθε Χριστιανός, δέν ἔχει δικαιώματα: «Νά χαίρεται ὁ μοναχός, ὅταν τόν ἀδικοῦν. Δέν ἔχει κανένα δικαίωμα, γιατί ἀκολουθεῖ τά ἴχνη τοῦ ἀδικημένου Χριστοῦ... Τόν μοναχό, ὅσο καί ἄν τόν ἀδικοῦν, δέν ἔχει κανένα δικαίωμα, ἀκόμη καί νά τόν βρίσουν. Ὁ Θεός τά οἰκονομεῖ ἔτσι, γιά νά ξοφλήσουμε καμμιά ἁμαρτία ἤ γιά νά οἰκονομήσουμε κανένα φράγκο. Ὅταν ἀδικούμαστε καί πᾶμε νά βροῦμε τό δίκαιό μας, τότε δέν ἀφήνουμε τίποτε στό ταμιευτήριο». Ὁ μοναχός ὅταν προσπαθεῖ νά δικαιωθεῖ, ζημιώνεται πνευματικά ἐπειδή «ἡ δικαιοσύνη ἀδικεῖ τόν μοναχό»[482]. Ὑπάρχει ἡ θεία δικαιοσύνη, ὑπάρχει καί ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη. Ὅταν κάποιος κινεῖται μέ φιλότιμο, θέλοντας νά προσφέρει στόν ἄλλο, ὄχι ὅ,τι δικαιοῦται, ἀλλά ὅσα τόν ἀναπαύουν, τότε ἔχει τή θεία δικαιοσύνη, τήν ἀρχοντική. Ἐκεῖνος ὅμως, πού κινεῖται μέ τήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, δίνει στόν ἄλλο, μόνον ὅσα εἶναι ὑποχρέωσή του, νά τοῦ δώσει καί τίποτα παραπάνω[483].

Ὁ μοναχός πρέπει νά διακρίνεται γιά τήν **εὐλάβειά** του. Κυρίως ὁ νέος μοναχός πρέπει νά τήν καλλιεργεῖ, συναναστρεφόμενος μέ εὐλαβεῖς καί μελετώντας Πατερικά κείμενα, προσπαθώντας νά τά ἐφαρμόσει. Ἡ εὐλάβεια φανερώνεται σέ κάθε τι καί δείχνει τό φόβο τοῦ Θεοῦ καί τήν πνευματική εὐαισθησία τοῦ μοναχοῦ. Ὁ εὐλαβής συμπεριφέρεται μέ προσοχή καί συστολή. Ὁ εὐλαβής φυλάσσεται ἀπό τό Θεό, ἐνῶ ὁ ἀνευλαβής χάνει τή θεία Χάρη καί μπορεῖ ἀκόμα καί νά δαιμονιστεῖ[484].

Ἐπανειλημμένως ὑποστήριζε ὅτι, τό κυριότερο ἔργο τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἡ μέ πόνο προσευχή του γιά ὅλο τόν κόσμο καί ὄχι ἡ ἐνασχόλησή του μέ τά ἰδιαίτερα προβλήματα του κόσμου[485]. Ὁ Γέροντας ἐπέμενε γιά μιά δυναμική

ἀγαπήσης τῇ σῇ ψυχῇ τι τῶν κοσμικῶν». Βλ. Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ἅπαντα*, σ. 35. Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ἀντιστάθηκε στή δημιουργία νέου δρόμου πρός τό Ἅγιο Ὄρος ἀπό τά Νέα Ρόδα, πού θά ἐξυπηρετοῦσε μέν τίς Μονές, ἀλλά θά ἀλλοίωνε σιγά – σιγά τό φρόνημα τῶν μοναχῶν, καθώς θά ἔκαναν συνεχῶς νέες ὑπαναχωρήσεις καί σέ ἄλλες εὐκολίες. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 222. Σήμερα γίνεται προσπάθεια ἄρσης τοῦ ἀβάτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

482 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 450-451˙ Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σ. 71 κ. ἑ.

483 Ὅ. π., σσ. 99-101.

484 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 440-448.

485 Ὅ. π., σ. 561. Γιά παράδειγμα ἡ ἱεραποστολή, ἡ κατ᾽ ἰδίαν συζήτηση μέ λαϊκούς γιά τά προβλήματά τους, εἶναι ἔργο τῶν πνευματικῶν, γιατί στό μοναχό αὐτά φέρνουν περισπασμό καί τόν ἀπομακρύνουν ἀπό τήν πορεία του. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σ. 251. Μέ αὐτό τό πνεῦμα, ἀπευθυνόμενος στίς ἀδελφές τῆς νεοσύστατης Ἱερᾶς Μονῆς στή Σουρωτή, οἱ οποῖες σκόπευαν νά κτίσουν ἐντός τοῦ χώρου της καί ἕνα φιλανθρωπικό ἵδρυμα συνέστησε: «Ἄν σκέφτεσθε ἔτσι, καλύτερα καθῆστε στόν κόσμο. Ἀν θέλετε νά ἀσχοληθῆτε μέ

πνευματική ζωή. Μεγάλη σημασία ἔδινε στόν εὐλογημένο κόπο. Γι᾽ αὐτόν ὁ κόπος ἦταν ἡ ἀνάπαυσή του καί ἡ ταλαιπωρία ἡ ψυχαγωγία του. Ἤθελε οἱ νέοι μοναχοί νά ἀγωνίζονται. Τό μήνυμά του ἦταν: «Νά ἔχετε λεβεντιά, νά μήν εἶστε μουχλιασμένη γενεά»[486].

2.3. Ἀναγέννηση τοῦ μοναχικοῦ βίου

Ἡ ὑποδειγματική ἐνάρετη ζωή τοῦ Γέροντος Παϊσίου τόν ἀνέδειξε «καθηγητή τῆς ἐρήμου καί πρακτικό διδάσκαλο τῆς μοναχικῆς ζωῆς», καί «ἀλείπτη τῶν μοναχῶν», ὅπως σημειώνει ὁ βιογράφος του ὁ μακαριστός Ἱερομόναχος Ἰσαάκ[487]. Βοήθησε πολλούς μοναχούς ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος ἤ ἀπό μοναστήρια, πού βρίσκονται στόν κόσμο[488]. Ὁ θαυμαστός βίος του, τό πιστεύω του, ἀλλά κυρίως τό παράδειγμά του συνεισέφεραν, ὥστε νά γεμίσει τό Ἅγιον Ὄρους μέ νέους μοναχούς πού ἔνιωθαν ὅτι, καί σήμερα, ὅπως καί παλαιά, ἐπιτυγχάνεται ἡ πνευματική τελείωση, διά τῆς μοναχικῆς ζωῆς μέ τήν ὑπακοή καί τήν καθοδήγηση ἀπό ἔμπειρους καί χαρισματούχους Γέροντες. Καταγράφονται πάρα πολλές μαρτυρίες μοναχῶν, καθώς καί ἱεραρχῶν, οἱ ὁποῖοι ὁμολόγησαν τόν καθοριστικό ρόλο πού διαδραμάτισε ὁ Γέροντας Παΐσιος στήν ἐκλογή τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος ἀπό αὐτούς[489]. Τό πλῆθος τῶν μαρτυριῶν κάνει τό μακαριστό βιογράφο του νά ὑποστηρίξει χωρίς δισταγμό ὅτι, ὁ Γέροντας Παΐσιος ἦταν ἕνας ἀπό τούς σημαντικότερους παράγοντες γιά τήν ἐπάνδρωση τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς

Ἱδρύματα, δέν ὑπάρχει λόγος νά κλεισθῆτε στό Μοναστήρι». Βλ. *Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»*, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010, σ. 23.

[486] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 416-429.

[487] Ὅ. π., σσ. 653-655.

[488] Χαρακτηριστική εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ μακαριστοῦ Καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γρηγορίου, Ἀρχιμανδρίτου Γεωργίου, πού δείχνει καί τήν ποιμαντική διάσταση τοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου: «Ὁ Πατήρ Παΐσιος ἀνήκει στούς Γέροντες ἐκείνους, πού ἐβοήθησαν πολλούς νέους νά πάρουν τήν ἀπόφασι νά γίνουν μοναχοί. Καί ἀκόμη ἐβοήθησε πολλούς νέους μοναχούς νά ριζώσουν στό Ἅγιον Ὄρος καί νά καρποφορήσουν. Τόν νιώθαμε συμπαραστάτη στόν ἀγῶνα μας γιά τήν διαποίμανσι τῶν νέων μοναχῶν μας, ἀλείπτη πολλῶν πού ἠγωνίζοντο κατά τοῦ διαβόλου, τῶν παθῶν καί τοῦ κόσμου». Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 66.

[489] Ὅ. π., σσ. 303-304, 323-324, 370-372. Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 688.

προσφορᾶς του σ᾽ αὐτόν τόν τομέα εἶναι θεαματική[490]. Ἡ ἐξήγηση εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη πού εἶχε ὁ ἅγιος Γέροντας γιά ὅλους καί ἰδιαίτερα γιά τούς νέους μοναχούς, πού προσπαθοῦσαν νά προοδεύουν πνευματικά μιμούμενοι τό στοργικό τους διδάσκαλο. Εἶναι χαρακτηριστική ἡ εὐχή, πού ἐξέφραζε ἀπό ὅλη τήν καρδιά του: «Ἐγώ νά γίνω φυτόχωμα, γιά νά ἀναπτυχθῆ καί νά καρποφορήση ἕνας νέος μοναχός»[491] .

Ἐξετάζοντας τίς μαρτυρίες μοναχῶν τίς καταγραμμένες σέ διάφορα βιβλία, πού προβάλλουν τήν προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου μας, παρατηροῦμε ὅτι, οἱ περισσότερες προέρχονται ἀπό μοναχούς, πού εἶχαν ἄμεση ἐπαφή μέ τόν Γέροντα. Μερικοί ἀπό αὐτούς τόν ἐπισκέπτονταν τακτικά, κυρίως οἱ Ἁγιορεῖτες, πού εἶχαν εὔκολη πρόσβαση λόγω τῆς μικρῆς ἀποστάσεώς τους μέχρι τό κελλί του[492]. Δέν ἦταν λίγοι, ὅμως, καί οἱ λαϊκοί, πού πήγαιναν συχνά νά τόν συμβουλευτοῦν ἤ ἀξιοποιοῦσαν τήν παρουσία του σέ διάφορες Ἁγιορειτικές πανηγύρεις, ὅπου ὁ Γέροντας ἦταν καλεσμένος[493]. Ἄλλοι τόν συνάντησαν λίγες φορές, ἄλλοι μόνο μιά φορά, ἀλλά ἡ ἐπίδραση ἦταν ἐξίσου μεγάλη. Ἀρκοῦσε μιά συμβουλή του, ἤ χρειαζόταν ἕνα θαῦμα, γιά νά πεισθοῦν νά κάνουν τή μεγάλη ἀλλαγή στή ζωή τους. Συγκινημένοι, πολλοί, ἐγκατέλειπαν τά πάντα γιά νά γίνουν κοινωνοί τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος. Ἔτσι θά εἶχαν πάλι τόν Γέροντα Παΐσιο ὑπόδειγμα ἐναρέτου μοναχοῦ, στήν προσπάθειά τους νά βαδίσουν τό δρόμο τῆς τελειώσεως.

Κάποιες φορές ἔκανε εὐθέως τήν πρόσκληση σέ κάποιους νά γίνουν μοναχοί, ἄν καί συνήθως περίμενε νά ἀποφασίσουν μόνοι τους, χωρίς νά τούς ἐπηρεάσει. Μερικοί ἀνταποκρίθηκαν ἀμέσως, ἄλλοι μετά ἀπό κάποιο χρονικό διάστημα. Κάποιοι ἀρνήθηκαν ἀμέσως. Κάποιοι ἐξέφρασαν τήν ἐπιθυμία, ἀλλά δέν μπόρεσαν νά ἀκολουθήσουν τήν κλήση. Ὁ λόγος κυρίως ἦταν ἡ προσκόλληση στήν κοσμική ζωή, πού συχνά συνδεόταν μέ τήν ὑποδούλωση σέ κάποια πάθη, ἤ τό προβληματικό παρελθόν τους[494]. Ἐλάχιστες εἶναι οἱ

---

[490] Ὅ. π., σ. 654.

[491] Ὅ. π., σ. 395.

[492] Ὅ. π., σ. 553.

[493] Στήν τελευταία περίπτωση μποροῦσαν νά λάβουν τήν εὐλογία του, ἀλλά καί νά τόν τραβήξουν φωτογραφίες, ἀφοῦ ὁ Ἅγιος δέν εἶχε τή δυνατότητα νά ἀντισταθεῖ, ὅπως ἔκανε συνήθως.

[494] Χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση ἑνός νεαροῦ Ἕλληνα, πού ἐπηρεάστηκε ἀπό τούς γιόγκι στό Θιβέτ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ γνώρισε τόν Ἅγιο καί ὠφελήθηκε ἀπό αὐτόν, ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία του νά γίνει μοναχός, ἀλλά δέν τά κατάφερε. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 234-236.

περιπτώσεις πού ὁ Γέροντας προχώρησε, κάνοντας τήν πρόταση σέ κάποιους, νά γίνουν ὑποτακτικοί του[495].

Ἕνα πολύ σημαντικό στοιχεῖο, πού δείχνει τήν πνευματική ἐπίδραση τοῦ ἁγίου Παϊσίου στή σύγχρονη μοναχική ζωή εἶναι ἡ ἵδρυση νέων Ἱερῶν Μονῶν μέ τήν πνευματική του καθοδήγηση. Πρόκειται γιά μοναχικά συγκροτήματα, Ἀνδρικά καί Γυναικεῖα, τά ὁποῖα κοσμοῦν τήν περιοχή τῆς Θεσσαλονίκης καί τῆς Χαλκιδικῆς καί ὑπάγονται στήν δικαιοδοσία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κασσανδρείας[496].

Τό πρῶτο καί πιό ἀντιπροσωπευτικό εἶναι τό Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης[497]. Ἡ ἵδρυσή του ἦταν καρπός τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου πρός τίς ἁγνές κοπέλες, πού τόν εἶχαν βοηθήσει δίδοντας τό ἴδιο τό αἷμα τους, γιά τή γρήγορη ἀνάρρωσή του, εὑρισκομένου σέ Νοσοκομεῖο τῆς Θεσσαλονίκης, κατά τό 1966. Οἱ ἐργασίες ξεκίνησαν τό 1967 μέ τήν ἐπίβλεψη τοῦ Ἁγίου Γέροντος, καί στή συνέχεια προχώρησαν σύμφωνα μέ τίς γραπτές ἤ καί προφορικές συμβουλές του. Ἡ ἐπίσημη ἀναγνώριση τοῦ Ἡσυχαστηρίου ἔγινε τό 1972. Τήν ἴδια χρονιά ἐκλέχτηκε καί ἐπισήμως ἡ Καθηγουμένη Φιλοθέη, τήν ὁποία εἶχε ὁρίσει ὁ ἴδιος ὁ Γέροντας σ᾽ αὐτό τό διακόνημα ἀπό τό 1967. Οἱ ἴδιες οἱ ἀδελφές ἐργάστηκαν καί κατέβαλαν πολλούς κόπους στήν ἀνέγερση τῆς Μονῆς, μέ τήν προτροπή του γιά παράλληλη πνευματική ἐργασία στόν ἑαυτό τους. Γιά τόν Γέροντα Παΐσιο ὑπῆρχε τό πιό ἀγαπητό του μοναχικό συγκρότημα ἐκτός τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τό ὁποῖο ἐπισκεπτόταν τακτικά. Εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἔβλεπε συνήθως τόν κόσμο, πού κατά χιλιάδες περίμενε μέχρι καί δεκάδες ὧρες γιά νά πάρει τήν εὐλογία του καί νά ἀκουμπήσει τόν πόνο του.

Τό Τυπικό καί τό ὅλο πρόγραμμα τῆς Μονῆς ἔχουν αὐθεντικό μοναστικό πατερικό χαρακτήρα. Ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα εἶναι ἡ ἀποθησαύρηση ἐντός τῆς Μονῆς τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου ἀπό τό 1970. Τά λείψανα μεταφέρθηκαν ἀπό τήν Κόνιτσα, ὅπου τά εἶχε ἀφήσει ὁ Γέροντας Παΐσιος μετά τήν ἐκταφή τους ἀπό τό Κοιμητήριο τῆς Κέρκυρας τό 1958. Τό γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος ἐτάφη στό χῶρο τῆς Μονῆς, καί

---

[495] Ὅ. π., σσ. 331-332. Στήν πράξη, ὁ Γέροντας δέν εἶχε ὑποτακτικούς, πού νά μένουν στό ἴδιο κελλί. Ἐννοοῦσε μιά πολλή στενή καί σέ καθημερινή βάση καθοδήγηση.

[496] Ἡ σημασία πού ἔδινε στήν ὕπαρξη τῶν μοναχικῶν συγκροτημάτων ἀντικατοπτρίζεται καί στόν ἑξῆς χαρακτηρισμό, πού ἐξέφρασε γι᾽ αὐτά, μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπίσκεψής του στήν Αὐστραλία: «Τά μοναστήρια εἶναι ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὅπου ὑπάρχουν ὀρθόδοξα μοναστήρια, ὑπάρχει καί ζῶσα Ἐκκλησία». Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 273.

[497] Πληροφορίες ἀντλοῦμε ἀπό τίς ἑξῆς πηγές: *Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»*, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010˙ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π.

ὄχι στό Ἅγιον Ὄρος, δείχνει τήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀπέναντι στήν σύγχρονη κοινωνία καί κυρίως σέ ἐκείνους πού, γιά διάφορους λόγους, δέν ἔχουν πρόσβαση στό Ἅγιον Ὄρος.

Τό Ἡσυχαστήριο ἐπιμελήθηκε, ὅπως προαναφέραμε, τήν ἔκδοση τῶν βιβλίων τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου καθώς καί τῶν διδαχῶν του, ἀποδίδοντάς μας, ἕως σήμερα, 6 Τόμους Λόγων του. Ὁ τρόπος τέλεσης τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, τῶν Πανηγύρεων, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Παϊσίου στίς 12 Ἰουλίου, καθώς καί ἡ φιλοξενία τῆς ἀδελφότητας ἀποτελοῦν στοιχεῖα, πού ἀναδεικνύουν τήν Μονή, ὡς ἀληθινό πνευματικό φάρο καί στήριγμα γιά χιλιάδες πιστούς, πού ἔρχονται ἀπό τά πέρατα τῆς γῆς, γιά νά προσκυνήσουν τόν τάφο του. Για ἕνα χρονικό διάστημα, τήν πνευματική καθοδήγηση τῆς ἀδελφότητας ἔχει ἀναλάβει ὁ Ἀθωνίτης Ἱερομόναχος Παΐσιος Κυριακοῦ, πού διετέλεσε ἐπί μακρόν μαθητής τοῦ Ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου.

Στήν ἔκδοση, πού παρουσιάζει τό ἱστορικό τοῦ Ἡσυχαστηρίου, ἡ Ἡγουμένη Φιλοθέη, ἀφοῦ ἀναφερθεῖ στίς πρῶτες ἐνέργειες, πού ἔγιναν μέχρι τό 1967, συνοψίζει τήν μετέπειτα πνευματική προσφορά τοῦ ἁγίου Παϊσίου, λέγοντας: «Ἀπό τότε, καί μέχρι τήν κοίμησή του, ὁ Γέροντας Παΐσιος καθοδηγοῦσε διακριτικά καί στήριζε πνευματικά τό Κοινόβιο μέ τήν κατά Θεόν σοφία καί ἀγάπη του. Ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος ἔστελνε ἐπιστολές εἴτε ἀπαντώντας προσωπικά σέ ἐπιστολές τῆς Γερόντισσας καί τῶν Ἀδελφῶν εἴτε ἀπευθυνόμενος σέ ὅλη τήν Ἀδελφότητα. Δύο φορές ὅμως τόν χρόνο, καθώς καί ὅταν ὑπῆρχε ἰδιαίτερη πνευματική ἀνάγκη, ἐρχόταν στό Ἡσυχαστήριο καί παρακολουθοῦσε καί ἀπό κοντά τόν ἀγώνα κάθε Ἀδελφῆς καί γενικότερα τήν λειτουργία τοῦ Κοινοβίου»[498]. Κατά τό ἔτος 2012, ἡ Συνοδεία ἀριθμοῦσε 58 Ἀδελφές.

Ἕνα ἀκόμη μοναστικό ἵδρυμα, πού σχετίζεται μέ τόν Ἅγιο Παΐσιο, εἶναι τό Ἀνδρῶον Ἱερόν Ἡσυχαστήριον Ἁγίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου, στό Βατοπαίδι Χαλκιδικῆς. Κτίστηκε μέ τήν πρωτοβουλία καί τήν τακτική ἐπίβλεψη τοῦ Ἁγίου ἀμέσως μετά τήν ἁγιοκατάταξη τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου. Τά ἐγκαίνια ἔγιναν τό 1986. Τό διακόνημα τοῦ Καθηγουμένου ἐμπιστεύτηκε ὁ Γέροντας Παΐσιος στόν Ἱερομόναχο Θεόκλητο Μπόλκα, μέ τόν ὁποῖο γνωριζόταν 35 χρόνια. Στό Ἡσυχαστήριο φυλάσσονται τεμάχια ἀπό τό ἱερό λείψανο τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου, προσφορά τοῦ ἰδίου τοῦ

[498] Βλ. «*Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος*», σ. 29. Πέρα ἀπό τήν ἀγάπη του πρός τίς ἀδελφές, ὁ Γέροντας Παΐσιος δέ διστάζει νά τίς ελέγχει καί νά ἐκφράζει τήν ἀπογοήτευσή του τότε ποῦ καταλαβαίνει ὅτι δέν ἀξιοποιοῦν τίς συμβουλές του.

Γέροντος Παϊσίου. Τό Ἡσυχαστήριο διαθέτει μετόχι στήν Σάρτη Χαλκιδικῆς, καθώς καί στήν πατρίδα τοῦ ἁγίου Παϊσίου, στήν Κόνιτσα, διατηρώντας στενή πνευματική σχέση μέ τήν οἰκογένειά του. Διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στήν Ὀρθόδοξη ἱεραποστολή, καθώς καί στήν ἀντιμετώπιση τῆς δράσης τῶν διαφόρων αἱρέσεων καί καταστροφικῶν λατρειῶν, πού δροῦν καί στήν Ἑλλάδα. Μέ τό κατανυκτικό λατρευτικό πρόγραμμά του, στό ὁποῖο κυρίαρχη θέση ἔχουν οἱ τακτικές Ἀγρυπνίες, δίνει τή σύγχρονη μαρτυρία τῆς αὐθεντικότητας τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος. Εἶναι τό πρῶτο μοναχικό συγκρότημα στήν Ἑλλάδα ὑπό τήν προστασία τοῦ Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου. Ἡ Συνοδεία ἀριθμεῖ 18 μοναχούς.

Τρίτο μοναστικό συγκρότημα, τό ὁποῖο εὐλογήθηκε νά ἔχει ἱδρυτή καί καθοδηγητή τόν Γέροντα Παΐσιο, εἶναι τό Γυναικεῖον Ἱερόν Ἡσυχαστήριον Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, στή Μεταμόρφωση Χαλκιδικῆς. Ἔτος ἱδρύσεως εἶναι τό 1977. Πνευματικός τοῦ Ἡσυχαστηρίου εἶναι, κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ ἁγίου Παϊσίου, ὁ Ἱερομόναχος Γρηγόριος Παπασωτηρίου, πού εἶναι καί ὁ κτίτορας. Ἡ Ἀδελφότητα, πού ἀριθμεῖ 46 μοναχές, καθοδηγεῖται ἀπό τήν Καθηγουμένη Εὐφημία Μοναχή.

Τέλος, ἀναφέρουμε καί τόν σημαντικότατο ρόλο τοῦ ἁγίου Παϊσίου στήν ἀνοικοδόμηση τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Στομίου Κονίτσης (18 αἰ.). Ἡ ἀνακαίνιση τῆς ἐρειπωμένης Μονῆς ξεκίνησε μέ τήν ἐγκατάστασή του σ᾽ αὐτήν κατά τό 1958. Παράλληλα μέ τίς πολύκοπες οἰκοδομικές ἐργασίες, ἔκανε ἐξαιρετικά ἔργα ποιμαντικοῦ, φιλανθρωπικοῦ καί ἱεραποστολικοῦ χαρακτῆρος[499]. Τό ἀνδρικό μοναστήρι Στομίου ἔχει Ἡγούμενο τόν Ἀρχιμ. Κοσμά καί ὑπάγεται στήν Ἱερᾶ Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καί Κονίτσης. Πανηγυρίζει στίς 8 Σεπτεμβρίου.

---

[499] Ἐκτενής παρουσίαση τῆς δραστηριότητάς του στό Στόμιο γίνεται στό: Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 121-154 καί *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 167-219.

Κεφ. Β΄. ΟΙ ΛΑΪΚΟΙ

1. Ποιμαντική καί οἰκογένεια

1.1. Προσωπικές ἀναμνήσεις τοῦ Γέροντος Παϊσίου

Ἀπό τά εὑρισκόμενα κείμενα ἤ προφορικές διδαχές τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου, καθώς καί ἀπό αὐτά, πού ἐγράφησαν γι᾽ αὐτόν προκύπτει ὅτι, ἀντιλαμβάνεται τήν οἰκογένεια ὡς κάτι τό ἱερό, τόσο τή δική του μικρή οἰκογένεια, πού τόν δένουν σαρκικοί-συγγενικοί δεσμοί, ὅσο καί τή μεγάλη οἰκογένεια τήν Ἐκκλησία, πού τόν δένουν πνευματικοί-αἰώνιοι δεσμοί. Μποροῦμε νά ποῦμε μέ βεβαιότητα, ἔχοντας μελετήσει τό βίο του, ὅτι παράλληλα μέ τήν πνευματική του ἐξέλιξη, ἡ εὐρύτερη οἰκογένεια τῆς Ἐκκλησίας ἀπέκτησε γι᾽ αὐτόν τήν πρώτη προτεραιότητα μέχρι τοῦ σημείου, νά παραθεωρεῖ τή στενή-συγγενική, πραγματικότητα, πού ἀρκετές φορές προκαλοῦσε τήν ἀπορία, ἀλλά καί καμιά φορά τό παράπονο τῶν συγγενῶν του. Καί γιά τόν ἴδιο, πού ἀγαποῦσε πάρα πολύ τούς συγγενεῖς του, αὐτή ἡ ἀλλαγή ἦταν δύσκολη καί ἀπαίτησε μεγάλη θυσία, ὅπως βλέπουμε καί κατά τή δική του προσωπική μαρτυρία, «στήν ἀρχή εἶναι πολύ ὀδυνηρό νά βγεῖ κανείς ἀπό τήν μικρή του οἰκογένεια καί νά μπεῖ στήν μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ»[500].

Ὅ,τι πληροφορίες σχετίζονται μέ τήν κατά σάρκα οἰκογένεια τοῦ ἁγίου Παϊσίου, μᾶς παρέχονται ἀπό τόν ἴδιο. Τίς ἐκμυστηρεύεται σέ συνανθρώπους του, πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό πνευματική στήριξη. Ἀποκαλύπτει πράγματα, πού εἶχε κρατήσει μυστικά πάρα πολλά χρόνια, ἔχοντας μοναδικό σκοπό τήν ὠφέλεια τοῦ ἄλλου[501]. Διηγούμενος περιστατικά ἀπό τήν νεανική του ἡλικία φέρνει στήν ἐπιφάνεια καί κάποια στοιχεῖα, πού χαρακτήριζαν ἐκείνη τήν ἐποχή, κάνοντας συγκρίσεις μέ τή σύγχρονη.

Προβάλλει τήν μεγάλη ἐπίδραση, πού ἔχει στά παιδιά ἡ ζωή-παράδειγμα τῶν γονέων καί γι᾽ αὐτό συνιστᾶ στούς γονεῖς νά ἔχουν προσεκτική πνευματική ζωή, γιά νά ὠφελοῦνται τά παιδιά τους. Ταυτόχρονα τονίζει καί τό χρέος τῶν παιδιῶν νά σέβονται τούς γονεῖς τους. Τοῦ ἦταν ἀδιανόητο νά μήν ὑπάρχει καί νά μήν ἐκφράζεται αὐτός ὁ σεβασμός. Γιά παράδειγμα, ἀκόμη καί τότε πού ὁ ἴδιος ἀποφάσισε νά μήν ξαναφιλήσει τό χέρι τοῦ πατέρα

---

[500] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 90, 375.

[501] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 46.

του – σάν ἔνσταση στήν ἐπιμονή του νά τόν παντρέψει, δείχνοντας ὅτι ἐπιθυμοῦσε νά γίνει ἡ προφητεία τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, νά γίνει καλόγερος– δέν ἔπαψε νά τόν σέβεται καί νά τόν ὑπακούει[502].

Ἀναφερόμενος στήν παιδική του ἡλικία, μιλᾶ μέ θαυμασμό γιά τούς γονεῖς του, κυρίως γιά τή μητέρα του. Ὅπως οἱ γνωστές ἅγιες μητέρες πού πλούτισαν τήν Ἐκκλησία μέ μεγάλους ἁγίους (Ἐμμέλια, Νόνα, Ἀνθούσα κ. ἄ.), ἔτσι καί ἡ μητέρα του, Εὐλογία[503], προσπαθοῦσε μέ πολλή ἐπιμονή νά φυτεύει στήν καρδιά τοῦ μικροῦ Ἀρσενίου τήν πίστη, τήν εὐλάβεια, τήν ταπείνωση, τήν αὐταπάρνηση, τήν αὐτοθυσία, πού γι᾽ αὐτήν ἦταν οἱ κυριότερες ἀξίες τοῦ χριστιανοῦ. Προσπαθοῦσε μέ ἀρχοντικό τρόπο, νά διορθώνει τίς ἀταξίες τῶν παιδιῶν καί ὄχι μέ τόν αὐστηρό τρόπο, πού ἀκολουθοῦσε ὁ πατέρας τοῦ μικροῦ Ἀρσενίου. Αὐτός ὁ ἀρχοντικός τρόπος ἦταν πού ἔλειωνε τήν εὐαίσθητη-φιλότιμη καρδιά τοῦ μικροῦ Ἀρσενίου καί διορθωνόταν, παίρνοντας ἀπόφαση νά μή τήν στενοχωρεῖ. Ἔτσι μέ τόν καλό της τρόπο βοηθοῦσε τά παιδιά της, νά αἰσθανθοῦν τό καλό, ὡς ἀνάγκη[504], πρᾶγμα πού καί ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος ἐφαρμόζει σέ ὅλη του τή ζωή στήν διακονία του πρός τούς συνανθρώπους του. Αὐτή μέ τήν προτροπή της καί τό παράδειγμά της, τοῦ μαθαίνει ἀπό μικρό νά λέγει τήν εὐχή, καθοριστικό στοιχεῖο στήν ἐξέλιξη τῆς μετέπειτα πνευματικῆς του πορείας[505]. Ταυτόχρονα, ὁ εὐσεβής πατέρας του Πρόδρομος, ὅπως ὁ ἅγιος μᾶς καταθέτει τούς ἔλεγε: «Δέν ξέρω τί θά κάνετε, δύο φορές τήν ἡμέρα θά πρέπη νά δίνετε τό παρόν στόν Θεό, γιά νά ξέρη ποῦ βρίσκεστε». Συνόδευε τά λόγια του καί μέ τήν πράξη του, μαζεύοντας τήν οἰκογένειά του δύο φορές τή μέρα μπροστά στό εἰκονοστάσι γιά τήν κοινή προσευχή, βάζοντας μετάνοια στό τέλος ὅλοι στό Χριστό. Στήν προσευχή κατέφευγε καί γιά ὁποιοδήποτε πρόβλημά τους. Ἔτσι μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο ἔδωσε τό καλό παράδειγμα στά παιδιά του. Μέ εὐχαρίστηση θυμᾶται ὁ Ἅγιος, πόσο τούς ἕνωνε ἡ κοινή προσευχή: «Κάθε πρωί καί κάθε βράδυ κάναμε προσευχή μπροστά στό εἰκονοστάσιο ὅλοι μαζί, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα καί τά παιδιά, καί στό τέλος βάζαμε μετάνοια στήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ». Γι᾽ αὐτό, ἀργότερα, ὁ ἅγιος Γέροντας τονίζει τή σημασία τῆς κοινῆς προσευχῆς τῆς οἰκογένειας καί δίνει καί τόν τρόπο, πού θά μποροῦσαν καί τά παιδιά ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τους νά συμμετέχουν. Δεχόταν ἀπό συγκατάβαση, ἄν

---

[502] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 52.

[503] Οἱ γνωστοί της τήν ἀποκαλούσαν Εὐλαμπία. Βλ. ὅ. π., σ. 37. Στο *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 25-27, γίνεται ἀναφορά γιά τό πῶς γνωρίστηκε ἡ ἁπλή καί ταπεινή μητέρα τοῦ Ἁγίου, Εὐλογία, μέ τόν ἐλεήμονα πατέρα του Πρόδρομο.

[504] Ὅ. π., σσ. 36-38.

[505] Ὅ. π., σ. 39. Βλ. καί Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 495.

κάποιος εἶναι κουρασμένος, νά μειώσει τόν χρόνο τῆς προσευχῆς, ἀλλά νά μήν τήν παραλείψει τελείως[506].

Αὐτός ὁ τρόπος ζωῆς τῶν γονέων ἔδωσε καρπούς ἀπό πολύ νωρίς, σάν φυσιολογική συνέπεια. Ὁ μικρός Ἀρσένιος, πίστεψε ὅτι, ἡ προσευχή εἶναι ἡ μόνη ἱκανή λύση ὅλων τῶν προβλημάτων. Ἐνθυμούμενος τά παιδικά του χρόνια, ὁ ἅγιος προτρέπει: «Μέ τίς προσευχές τῶν μικρῶν παιδιῶν μποροῦν νά γίνουν θαύματα. Ὅ,τι ζητοῦν ἀπό τόν Θεό, τούς τό δίνει, γιατί ἔχουν ἀθωότητα καί ὁ Θεός ἀκούει τήν καθαρή προσευχή τους. Θυμᾶμαι, μιά φορά πού οἱ γονεῖς μας εἶχαν πάει στό χωράφι, μέ εἶχαν ἀφήσει στό σπίτι μέ τά δύο μικρότερα ἀδέλφια μου. Ξαφνικά ὁ οὐρανός μαύρισε καί ἄρχισε καταρρακτώδης βροχή. "Τί θά κάνουν τώρα οἱ γονεῖς μας; εἴπαμε. Πῶς θά ἔρθουν στό σπίτι;". Τά δύο μικρά ἄρχισαν νά κλαῖνε. "Ἐλᾶτε, τούς εἶπα, θά παρακαλέσουμε τόν Χριστό νά σταματήση τήν βροχή". Γονατίσαμε καί τά τρία μπροστά στό εἰκονοστάσι καί προσευχηθήκαμε. Σέ λίγα λεπτά ἡ βροχή σταμάτησε»[507].

Ὁ Γέροντας ὁμολογεῖ ὅτι, ἦταν τό πιό ἀγαπητό παιδί ἀπό ὅλα τά ἀδέλφια του, προσθέτοντας: «Ὁ μέν πατέρας μου μέ ἀγαποῦσε, γιατί εἶχα κλίση στά τεχνικά καί ἔπιαναν τά χέρια μου, ἡ δέ μητέρα μου γιά τήν ψεύτικη (λίγη, μικρή) εὐλάβεια πού εἶχα»[508], γιά νά μήν παρασυρθεῖ ἀπό τήν ψυχοφθόρο ὑπερηφάνεια.

Ὁ πατέρας του ἦταν ἄνθρωπος γενναῖος[509] καί ἀκόμη καί τίς ἀρρώστειες τίς ἀντιμετώπιζε μέ αὐτό τό φρόνημα. Θυμᾶται ὁ Ἅγιος, τό πῶς κάποια φορά ὁ πατέρας του θεραπεύτηκε, ἐνῶ εἶχε πυρετό καί δυνατό πονοκέφαλο, δημιουργώντας μιά ἀτμόσφαιρα χαρούμενη. Ἔφαγε καί ἤπιε κάτι, μετά ξεκίνησε νά τραγουδάει τό «Ξύπνα, καημένε μου ραγιᾶ». Ἀργότερα, ὁ ἴδιος ὁ Γέροντας ἐφαρμόζοντας αὐτό τόν τρόπο ἔγινε καλά ἀπό κάποιο δυνατό πονοκέφαλο, μέ τή διαφορά ὅτι, ὡς φάρμακο χρησιμοποίησε μιά ὡραία ψαλμωδία. Γι᾽ αὐτό καί συστήνει: «Πράγματι ἡ ψαλμωδία μαζί μέ τήν εὐχή πολύ βοηθάει σ᾽ αὐτές τίς περιπτώσεις· ἁπαλαίνει τήν ψυχή, τήν γλυκαίνει, γιατί οἱ συνεχεῖς θλίψεις καί οἱ πόνοι τήν καταβάλλουν καί τῆς δημιουργοῦν ψύξη»[510].

Ἡ μητέρα του ἐπίσης τοῦ ἔμαθε καί τή νηστεία καί τήν ἐγκράτεια· τό νά μή τρώει πρίν τήν ὥρα τοῦ φαγητοῦ. Τήν παράβαση τήν θεωροῦσε

---

506 Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 155-157. Πρβλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 34-35.

507 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 160.

508 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 44.

509 Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σ. 26.

510 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 216.

πορνεία[511], ὅπως διδάσκουν καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας: «Ὁ χορτασμός ἀπό φαγητά εἶναι πατήρ τῆς πορνείας»[512].

Ἐπηρεασμένος ἀπό τήν καλή πνευματική ἀτμόσφαιρα πού κυριαρχοῦσε στήν οἰκογένειά του[513], ὁ μικρός Ἀρσένιος ἐμπλούτιζε συνεχῶς τήν ψυχή του μέ νέα ἐφόδια: «Ἐγώ μικρός ἔπαιρνα κάτι Συναξαράκια πού ὑπῆρχαν ἐκεῖνα τά χρόνια καί ἔφευγα στό δάσος˙ μελετοῦσα, προσευχόμουν. Πετοῦσα ἀπό τήν χαρά μου. Ἀπό δέκα μέχρι δεκαέξι ἐτῶν, πού ἄρχισε ὁ ἑλληνοϊταλικός πόλεμος, ἔζησα ἀμέριμνος τήν πνευματική ζωή. Οἱ παιδικές χαρές εἶναι καθαρές˙ τυπώνονται στόν ἄνθρωπο καί πολύ τόν συγκινοῦν, ὅταν μεγαλώσει»[514].

Γνωρίζοντας πόσο σημαντικό εἶναι γιά τά παιδιά, νά ἔχουν σωστά ὑποδείγματα γιά τή ζωή τους, ἡ μητέρα τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἐκτός ἀπό τίς συνηθισμένες προσευχές, τούς μιλοῦσε συχνά γιά τόν Ὅσιο Ἀρσένιο, γιά τόν ὁποῖο ὁ μικρός Ἀρσένιος ἔτρεφε ἰδιαίτερη εὐλάβεια, ἀφοῦ ἀξιώθηκε νά βαπτιστεῖ ἀπό αὐτόν καί νά τοῦ δώσει, ὅπως ἀναφέραμε ἤδη, τό ὄνομά του. Αὐτή ἡ πρωτοβουλία της τήν κάνει νά ὁμοιάζει μέ τίς ἅγιες μητέρες τῆς Ὀρθοδοξίας μας, πού φύτευαν μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο τήν πίστη στίς ἀθῶες καρδιές τῶν παιδιῶν τους. Μιά ἀπό αὐτές, ἡ ἁγία Νόνα, ἡ μητέρα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου χρησιμοποιοῦσε κάθε μέρα διηγήσεις, γιά νά παρουσιάσει στοιχεῖα ἀπό τούς βίους τῶν Ἁγίων τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης, καθώς καί τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως μᾶς ἀναφέρει ὁ Ἱερός Χρυσόστομος γι᾽ αὐτήν, ἦταν πεπεισμένη ὅτι τά παιδιά χρειάζονται πνευματική τροφή ἀπό μικρῆς ἡλικίας: «Μὴ γὰρ μοι λεγέτω τις, ὅτι τὰ παιδία πρὸς ταῦτα ἡμῖν ἀπησχολῆσθαι οὐ χρὴ· ἐχρῆν μὲν γὰρ οὐ μόνον ἀπησχολῆσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις μόνοις ἔχειν τὴν σπουδήν (…) Καὶ γὰρ αὕτη μάλιστα ἡ ἡλικία τούτων δεῖται τῶν ἀκουσμάτων. Ἁπαλὴ γὰρ οὖσα, ταχέως ἐναποτίθεται τὰ λεγόμενα, καθάπερ τινὸς σφραγῖδος τῆς ἀκροάσεως ἐν κηρῷ τῇ διανοίᾳ τῇ τούτων

[511] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 43.

[512] *Κλίμαξ*, μετάφραση Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, σ. 197.

[513] Γιά τό πόσο βοηθητικό γιά τά παιδιά εἶναι τό καλό παράδειγμα τῶν γονέων, ἀναφέρουμε: «Ὅσπερ οὖν ἐκείνῳ συμβέβηκεν εὖ ποιοῦν οἴκοθεν ἔχοντι τῆς ἀρετῆς τὸ παράδειγμα, πρὸς ὅ βλέπων εὐθὺς ἄριστος ἦν. Ὥσπερ τοὺς πώλους καὶ τοὺς μόσχους ὁρῶμεν, ὁμοῦ τῇ γενέσει ταῖς μητράσιν ἑαυτῶν παρασκαίροντας οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ πατρι παραθέων ἐγγύθεν ἐν πωλικῷ τῷ φρυάγματι, καὶ τῶν ἄκρων τῆς ἀρετῆς κινημάτων, οὐ παραπολὺ λειπόμενος · εἰ βούλει δέ, κἄν τῇ σκιαγραφίᾳ τὸ μέλλον τῆς ἀρετῆς κάλλος ὑποσημαίνων, καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἀκριβείας, τὰ τῆς ἀκριβείας προχαραττόμενος». Βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΜΓ', *Εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον, ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας, ἐπιτάφιος*, P. G. 36, 509 C – 512 A.

[514] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 161.

ἐντυπουμένης. Ἄλλως τε καὶ ὁ βίος αὐτοῖς τότε ἀρχὴν ἔχει πρὸς κακίαν ἀποκλῖναι ἢ ἀρετὴν»[515].

Σ᾽ αὐτό τό πνεῦμα καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γράφει ὅτι, ἀπό μικρό παιδί μελετοῦσε τήν Ἁγία Γραφή[516] καί ὅτι, πολύ τόν βοήθησε τό παράδειγμα τῆς ζωῆ τῶν γονέων του. Προσεύχεται νά τόν ἐνισχύσουν στό δρόμο τῆς μοναχικῆς ζωῆς, πού διάλεξε βιαστικά. Μέ ταπείνωση ἀναγνωρίζει ὅτι, ὁ ἴδιος δέν ἔκανε τίποτα γιά νά ἀξίζει τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί μόνη ἡ ζωή τῶν γονέων του θά πείσει τό Θεό:

«Λίσσομαι, εἰ πότε δὲ σὲ πατήρ, καὶ πότνια μήτηρ
δάκρυσι, καὶ στοναχῇσι, καὶ εὐχωλῇσιν ἔτισαν,
ἢ τινὰ τοι κτεάνων τυτθὴν ἀπὸ μοῖραν ἔνειμαν
ἢ θυσίαις καθαρῇσι καὶ εὐαγέεσσι γέρηραν
(οὐ γὰρ ἐγώ ποτε σεῖο ἐπάξιον οὐδὲ ἔρεξα),
τῶν μνῆσαι, καὶ ἄλαλκε· κακὰς δ᾽ ἀπόπεμπε μερίμνας·
μηδέ με συμπνίξειαν ἐοῖς πτόρθοισιν ἄκανθαι,
μηδ᾽ ἄρ᾽ ἐπειγόμενον θείην ὁδὸν ἂψ ἐρύσειαν,
ἄλκαρ ἐμόν, πέμποις δὲ μ᾽ ἀπήμονα»[517].

Οἱ συμβουλές τῆς μητέρας τοῦ Γέροντος Παϊσίου νά σκέφτεται πρῶτα, ὁ μικρός Ἀρσένιος, τό καλό τοῦ ἄλλου (γιά παράδειγμα νά τοῦ δώσει τή χαρά νά τόν νικήσει στούς παιδικούς τους ἀγῶνες) ἐγχαράσσονται στή μνήμη του γιά ὅλη του τή ζωή. *Ὁ ἄλλος* στήν ἀρχή ἦταν ἡ μικρή του οἰκογένεια, καθώς καί τά συγχωριανόπουλά του. Ἀργότερα εἶναι ὁ κάθε προσκυνητής καί ὁ κάθε ταλαιπωρημένος ἄνθρωπος, πού «παλεύει» νά τόν «νικήσει», δηλαδή νά τοῦ «κλέψει» τό χρόνο, τήν προσοχή του καί κυρίως τήν προσευχή του. Καί ὁ ἅγιος Γέροντας πάντα «χάνει», ἐξαιτίας τῆς ἀρχοντικῆς του ἀγάπης, σ᾽ αὐτό τό «παιχνίδι». Δέν ὑπολογίζει χρόνο, κόπωση, ταλαιπωρία, ἀλλά προσφέρεται ὁλόκληρος στόν *ἄλλο*, ὅπως ἀκριβῶς ἔμαθε ἀπό τή μητέρα του. Σ᾽αὐτό ἀναπαυόταν καί μ᾽ αὐτό χαιρόταν. Αὐτό ἀγαποῦσε καί αὐτό θεωροῦσε ὡς τή σίγουρη ὁδό πρός τόν γλυκύτατο Χριστό. Στήν περίπτωση τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου ἐπαναλαμβάνεται αὐτό, πού διαβάζουμε στή ζωή τῶν μεγάλων ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἕνας ἀπό αὐτούς, ὁ Μέγας Βασίλειος, σέ ὥριμη πνευματική ἡλικία, ὁμολογεῖ σέ μιά ἐπιστολή του: «Ἀλλ᾽ ἥν ἐκ παιδὸς ἔλαβον

---

515 Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστήν*, Ὁμιλία Γ', 1, P.G. 59, 37.

516 «Θείοις μὲν λογίοισιν ἐμὸν νόον ἁγνὸν ἔτευξα, Γράμματος ἐξ ἱεροῦ Πνεῦμ᾽ ἀναμαξάμενος». Βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Εἰς τὴν ἐν ταῖς νηστείαις σιωπήν*, PG 37, 1318, 157-158.

517 Τοῦ αὐτοῦ, *Περὶ ἑαυτοῦ*, P.G. 37, 1001 A.

ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρός μου καὶ τῆς μάμμης Μακρίνης, ταύτην αὐξηθεῖσαν ἔσχον ἐν ἐμαυτῷ˙ οὐ γὰρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέλαβον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπληρώσει, ἀλλὰ τὰς παραδοθείσας μοι παρ᾽ αὐτῶν ἀρχὰς ἐτελείωσα»[518].

Ἡ μεγάλη ἀγάπη του πρός τήν οἰκογένειά του φαίνεται καί ἀπό τό γεγονός ὅτι, ἀνέβαλε τήν ἀναχώρησή του γιά νά γίνει μοναχός γιά χάρη της. Γιά νά ἀπαλύνει τόν πόνο τῆς μητέρας του, πού στενοχωριόταν γιά τά μεγαλύτερα ἀγόρια της, πού πολεμοῦσαν, ὁ νεαρός Ἀρσένιος παρέμεινε σπίτι του γιά κάποιο χρονικό διάστημα, πιέζοντας τόν ἑαυτό του. Ἕνας ἀκόμη λόγος ἦταν καί ἡ τακτοποίηση τῆς ἀδελφῆς του, πού χρειαζόταν τήν οἰκονομική του ὑποστήριξη, γιά νά μπορέσει νά παντρευτεῖ. Ἀκόμη καί ἀργότερα, ὅταν ἤδη εἶχε εἰσέλθει στό Ἅγιον Ὄρος, ἀναγκάστηκε νά ἐπιστρέψει στό σπίτι του, γιά νά βοηθήσει τόν πατέρα του[519]. Σχετικά μέ τήν ἀναβολή τῆς ἀναχωρήσεώς του λέγει ἀργότερα: «Ξενιτεία δέν εἶναι νά βολευτῶ ἐγώ καί οἱ ἄλλοι τσιμέντο νά γίνουν»[520].

Παρ᾽ὅλη αὐτή, τή μεγάλη ἀγάπη του πρός τήν οἰκογένειά του, μετά τήν κουρά του, ἡ στάση του ἄλλαξε ἐντελῶς καί σταμάτησε κάθε ἐπαφή μαζί τους, ἐφαρμόζοντας μέ ακρίβεια τίς σχετικές μοναχικές διατάξεις, ἀναθέτοντάς την στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ[521]. Εἶναι δηλωτική τῆς στάσεώς του, ἡ ἐπιστολή πού ἔστειλε στή μητέρα του ἀμέσως μετά τήν κουρά του σέ μικρόσχημο μοναχό, στήν Ἱερά Μονή Φιλοθέου στό Ἅγιον Ὄρος, δείχνοντας ταυτόχρονα τίς δύο πνευματικές διαστάσεις τῆς ἐπιλογής του - ἀπόσταση μέν σωματική, παρουσία δέ πνευματική: «Μανούλα μου σέ χαιρετῶ ἐγώ πάω νά μονάσω… Καί εἰς τήν ἄνω Ἱερουσαλήμ εὔχομαι νά σέ συναντήσω … Θά εὔχομαι πάντα διά σέ καί δι᾽ ὅλη τήν πολιτείαν»[522]. Μητέρα του πλέον εἶναι ἡ Παναγία καί ὁ κόσμος ὅλος, ἡ μεγάλη οἰκογένειά του. Δέν θέλει νά εἶναι προσκολλημένος στούς συγγενεῖς του, γιατί: «Ὁ μοναχός πού ἀγαπᾶ πολύ

---

[518] Βλ. Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, *Πρὸς Εὐστάθιον τὸν Σεβαστηνόν*, P.G. 32, 825 C.

[519] *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σ. 96.

[520] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 59.

[521] Παρόμοια περίπτωση συναντᾶμε στήν οἰκογένεια τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ ἀρρώστου πατέρα του στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καί τῆς Παναγίας τόν ἔκανε νά μή ζητήσει βοήθεια ἀπό τόν αὐτοκράτορα γιά τήν προστασία τῶν παιδιῶν του: «Ἐγὼ γάρ οὐ τοῖς ἐπιγείοις καὶ μερικοῖς τουτοισὶ βασιλεῦσιν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ τῶν ὅλων Δεσποίνῃ, τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν». Βλ. Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Μητερικόν*, τομ. ΣΤ', Ἔκδοση Ἱ. Ἡσυχαστηρίου Τιμίου Προδρόμου Ἀκριτοχωρίου, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 84.

[522] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 112. Τό κείμενο μᾶς παραπέμπει στόν Ἀββᾶ Ποιμένα, ὁ ὁποῖος ἀποφεύγοντας τή συνάντηση μέ τή μητέρα του, τήν καθησυχάζει μέ τήν ὑπόσχεση ὅτι, θά εἰδωθοῦν στήν ἄλλη ζωή. Ἡ ἀνάπαυση τῆς μητέρας στήν πρότασή του δείχνει τήν ἀποτελεσματικότητα τῆς αὐτοθυσίας. Βλ. *Τό Γεροντικόν*, σ. 92.

τούς γονεῖς του μένει ὑπανάπτυκτος πνευματικά καί δέν τοῦ δίνει ὁ Κύριος αὐτήν τήν χάρι, νά νιώθει ὅλους τούς ἀνθρώπους ὡς συγγενεῖς του καί νά τούς ἀγαπᾶ ἐξ ἴσου[523]. Ἐξ ἄλλου ὑποσχεθήκαμε ἀπομάκρυνση ἀπό τούς συγγενεῖς γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ»[524].

Ἡ ἀπομάκρυνση αὐτή ἐφαρμόστηκε ἀπό τόν Ἅγιο σέ ὅλη τή ζωή του. Οἱ συγγενεῖς του ἄν καί δέν καταλάβαιναν πλήρως τό νέο τρόπο ζωῆς του, τόν ἐμπιστεύονταν καί προσπαθοῦσαν νά προσαρμοστοῦν. Οἱ μετρημένες ἐξαιρέσεις πού ἔκανε δέν ἔγιναν γιά προσωπικούς λόγους, ἀλλά εἴτε γιά τίς ἀνάγκες τοῦ κελλιοῦ του εἴτε γιά τήν πνευματική ὠφέλεια τοῦ συγγενῆ, τόν ὁποῖο ἀντιμετώπιζε ὅπως κάθε προσκυνητή χωρίς καμιά διάκριση[525].

Ὁ Γέροντας Παΐσιος ἐκτιμᾶ τούς νέους μοναχούς, πού διάλεγαν τήν ὁδό τῆς ξενιτείας, ἀλλά δέν τήν ἐπιβάλλει σέ κανέναν λόγῳ τῆς μεγάλης δυσκολίας στήν ἐφαρμογή της. Γνωρίζει ὅτι χρειάζεται εἰδική κλίση γι᾽αὐτήν ἀπό τήν μικρή ἡλικία καί μεγάλη αὐταπάρνηση καί ἀποφασιστικότητα[526].

---

523 Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, μιλώντας γιά τόν Ἀπόστολο Παῦλο, εἶναι ὡς νά ἀναφέρεται στήν πατρική ἀγάπη, μέ τήν ὁποία συμπεριφερόταν στόν κάθε ἄνθρωπο ὁ Ἅγιος Παΐσιος, ἀφοῦ βγῆκε ἀπό τήν ἀγάπη τῆς μικρῆς του οἰκογένειας, λέγοντας: «Τοιαύτη γάρ ἡ ἁγία ἐκείνη ψυχή· πᾶσαν περιελάμβανε τήν οἰκουμένην, καί ἐν ἑαυτῷ περιέφερεν ἅπαντας, συγγένειαν μεγίστην τήν κατά Θεόν εἶναι νομίζων· καί ὥσπερ πάντας αὐτούς ἀποτεκών, οὕτως ἐφίλει, μᾶλλον δέ πατρός παντός μείζονα ἐπεδείκνυτο φιλοστοργίαν. Τοιαύτη γάρ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις· νικᾷ τάς σαρκικάς ὠδῖνας καί θερμότερον ἐπιδείκνυται τόν πόθον». Ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Ὑπόθεσις τῆς πρός Ρωμαίους ἐπιστολῆς*, PG. 60, 394.

524 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 380. Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Ἰωάννη τό Σιναΐτη, ὑπάρχουν δύο κατηγορίες μοναχῶν, πού ἐπιδιώκουν τήν ξενιτεία. Στήν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν ἐκεῖνοι πού, ἐνῶ ἐγκαταλείπουν τήν οἰκογένειά τους, ζοῦν ἀνάμεσα σέ ξένους καί ἀγνώστους ἀνθρώπους, ἔχοντας κάπως μιά παρηγοριά. Στή δεύτερη, ἀνήκουν οἱ ἀναχωρητές, πού δέν ἔχουν ἐπαφή μέ κανέναν. Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, σ. 296. Σ᾽ αὐτόν τόν τελευταῖο τρόπο ζωῆς, τόν πιό αὐστηρό, ἀλλά καί πιό ἀποτελεσματικό, γιά κάποιο χρονικό διάστημα, ἀσκήθηκε καί ὁ Γέροντας Παΐσιος ὅταν ἦταν στό Σινᾶ.

525 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 375-381.

526 Τήν ὁδό αὐτή τῆς ξενιτείας ἀκολούθησε καί ὁ ἄλλος σύγχρονός Ἅγιος, ὁ Γέροντας Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης, ὁ ὁποῖος ἀναχώρησε γιά τό Ἅγιον Ὄρος στήν ἡλικία τῶν 12 χρόνων, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ. Βλ. Αἰκατερίνης Μοναχῆς, *Ὁ Ὅσιος Γέρων Πορφύριος. Ἡ ἀγαπῶσα καρδιά*, Ἐκδόσεις Ἐφραιμίας, Ἱερά Γυναικεῖα Κοινοβιακή Μονή Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου Κονταριώτισσας Κατερίνης, σ. 136.

1.2. Συμβουλές πρός τούς γονεῖς

Ἕνα ἀπό τά «παράδοξα» στοιχεῖα, πού συναντῶνται καί χαρακτηρίζουν τήν Ὀρθόδοξη Παράδοση εἶναι καί ἡ πνευματική σχέση τῶν μοναχῶν μέ τούς λαϊκούς. Ἐπιφανειακά ἐξεταζόμενα τά πράγματα, θά μποροῦσε νά ἰσχυριστεῖ κάποιος ὅτι, δέν ὑπάρχουν πολλά κοινά στοιχεῖα μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν τρόπων ζωῆς. Μελετώντας ὅμως τήν Εὐαγγελική διδασκαλία, πού ἀποτελεῖ κοινό κανόνα ζωῆς καί γιά τούς δύο τρόπους ζωῆς τῶν χριστιανῶν, παρατηροῦμε εὔκολα πώς, ὁ μοναχός «εἶναι φάρος, ἀπομακρυσμένος, στημένος ψηλά στά βράχια, πού μέ τίς ἀναλαμπές του φωτίζει τά πελάγη καί τούς ὠκεανούς, γιά νά κατευθύνωνται τά καράβια καί νά φθάνουν στόν προορισμό τους στόν Θεό»[527], ὅπως μᾶς λέγει ὁ ἅγιος Παΐσιος, δίνοντάς μας μέ ἁπλό τρόπο νά καταλάβουμε τήν Πατερική ρήση: «Οἱ ἄγγελοι εἶναι τό φῶς γιά τούς μοναχούς καί οἱ μοναχοί εἶναι τό φῶς γιά τούς κοσμικούς»[528].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος δέν ἀποτελεῖ ἐξαίρεση. Μέλος μιᾶς πιστῆς οἰκογένειας, πού μέ μεγάλο ἀγώνα τήν «ξέχασε»[529], γιά νά μπεῖ στήν μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ, κινεῖται πάντα ἀνάμεσα στά μοναχικά του καθήκοντα καί τίς ὑποχρεώσεις, πού ἔχει ἀπέναντι σ᾽ αὐτούς, πού τόν ἀναζητοῦν γιά πνευματική ὑποστήριξη – παντρεμένοι καί ἀνύπαντροι, γονεῖς καί παιδιά. Παραβλέπει καί παραμερίζει κάθε δική του ἀνάγκη, γιά νά μπορεῖ νά τούς προσδράμει καί νά τούς βοηθήσει ὅλους, γιά νά μπεῖ στή δική του πνευματική πορεία καθένας. Ταυτόχρονα, συμμετέχει καί στίς δικές τους ἀγωνίες, πού τίς κάνει δικές του, γιά νά αἰσθανθεῖ τόν πόνο τους, πόνοι μέ πολλά «κοσμικά» ὀνόματα: ὑγεία -σωματική καί ψυχική-, ἐργασία, οἰκογενειακή ἀποκατάσταση καί τόσα ἄλλα. Πολλές φορές ρωτᾶ τούς προσκυνητές του γιά κοινούς

---

[527] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σ. 320.

[528] Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, σ. 313. Ἐμφορούμενος ἀπό τό πνεῦμα αὐτό, ἕνας ἔγγαμος ἱερέας, στηριζόμενος στήν ἄποψη τοῦ Ὁσίου Γέροντος Ἰουστίνου Πόποβιτς σύμφωνα μέ τήν ὁποία, ἡ στάση τοῦ χριστιανοῦ ἀπέναντι στό μοναχισμό δείχνει καί τό πόσο ὀρθοδόξως σκέφτεται αὐτός, προβάλλει τίς ὁμοιότητες, πού ὑπάρχουν μεταξύ μοναχισμοῦ καί οἰκογενειακῆς ζωῆς μέσα στό πλαίσιο τῆς Ἐκκλησίας: «Καί οἱ δύο τρόποι ζωῆς πραγματοποιοῦνται ἐντός μίας συνοδείας, δηλαδή συμφωνεῖς νά προχωρᾶς πρός ἕναν τελικό στόχο μαζί μέ κάποιον μέ τόν ὁποῖον μοιράζεσαι ὅλη σου τήν ὕπαρξη. Ἀμφότερες οἱ συνοδεῖες συναντιοῦνται καί τελειοποιοῦνται μέ τήν ὁλοκληρωτική λατρευτική καί μυστηριακή ὀντολογική τους ἔνταξη στό Μοναδικό καί Μυστικό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή στήν Ἐκκλησία». Pr. Dr. Constantin Petrache, *Asceza în familia ortodoxă azi*, στο «Familia ortodoxă», 23 (2010), σ. 48.

[529] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 90.

γνωστούς του καί τούς στέλνει χαιρετίσματα, πού αὐτά τά χαιρετίσματα εἶχαν μεγάλη ἀξία, γιά τούς παραλῆπτες, γιατί γνώριζαν ὅτι αὐτές οἱ εὐχές συνοδεύονταν ἀπό θερμές προσευχές πρός τόν Κύριο. Δέν ἦταν ἁπλές χειρονομίες χωρίς περιεχόμενο.

Ὁ ἅγιος Γέροντας τούς ἔχει ὅλους στήν καρδιά του καί πονᾶ γιά τόν καθένα ξεχωριστά. Συχνά ἐκφράζει τόν πόνο, πού νιώθει γιά τήν προβληματική κατάσταση τῆς κοινωνίας: «Τί πόνο ἔχει ὁ κόσμος! Πόσες μητέρες, οἱ καημένες, κάνουν ἐπεμβάσεις, σκέφτονται τά παιδάκια τους καί ἔχουν τήν ἀγωνία ὅλης τῆς οἰκογένειας! Πόσοι οἰκογενειάρχες ἔχουν καρκίνο, κάνουν ἀκτινοβολίες καί τί βάσανο ἔχουν! Νά μήν μποροῦν νά δουλέψουν, νά πρέπη νά πληρώσουν νοίκια, νά ἔχουν ἕνα σωρό ἔξοδα! Ἐδῶ ἄλλοι ἔχουν τήν ὑγεία τους καί πάλι δέν μποροῦν νά τά βγάλουν πέρα, πόσο μᾶλλον νά μήν ἔχη κανείς τήν ὑγεία του καί νά ζορίζεται νά δουλέψη, γιά νά ἀνταποκριθῆ λίγο στίς ὑποχρεώσεις του! Πολύ μέ ἔχουν καταβάλει τά προβλήματα τῶν ἀνθρώπων. Πόσα ἀκούω κάθε μέρα! Συνέχεια βάσανα, δυσκολίες!...»[530]. Μιλώντας γιά τήν ὑποστήριξη, πού προσφέρει ὁ σωστός μοναχός στούς ἀνθρώπους, οὐσιαστικά δείχνει καί τή δική του κατάσταση, ὅπως τή διαπιστώνουμε ἀπό τό ἔργο του: ὁ ἀληθινός μοναχός σ᾽ αὐτή τή ζωή συμπάσχει, συμπαρίσταται μέ τήν προσευχή τους στούς ἄλλους μέ πόνο καρδιᾶς, ἐνῶ στήν ἄλλη ζωή, ὡς μέλος πιά τῆς θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας, τούς βοηθάει, ἀπαλλαγμένος ὅμως πιά ἀπό τόν ἀνθρώπινο πόνο[531].

Ἐπικοινωνεῖ μέ τά πλήθη τῶν ἀνθρώπων κυρίως μέ ἄμεσο τρόπο, εἴτε κατά τήν ἐπισκέψή τους σ᾽ αὐτόν στό Ἅγιον Ὄρος εἴτε σέ διάφορους τόπους, «ἔξω» στόν κόσμο, ὅπου ὁ Γέροντας πήγαινε τακτικά ἤ σέ εἰδικές περιπτώσεις, ἰδιαίτερα στήν Ἱερά Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στήν Σουρωτή. Μιά εἰκόνα ἐκείνου τοῦ ὁποίου συνέβαινε, ὅταν ἐνημερώνονταν οἱ ἄνθρωποι, γιά τήν παρουσία τοῦ ἁγίου στή Σουρωτή, μᾶς δίνει τό κείμενο, πού ἀκολουθεῖ: «Ὅταν ἔβγαινε ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος, γιά νά δεῖ τίς γυναῖκες καί τούς ἀνήμπορους ἀρρώστους, πού δέν μποροῦσαν νά ἔρθουν νά τόν βροῦν ἐκεῖ χιλιάδες ἄνθρωποι περνοῦσαν νά πάρουν τήν εὐχή του. Τά παρκαρισμένα αὐτοκίνητα στίς ἄκρες τοῦ δρόμου ξεπερνοῦσαν τό χιλιόμετρο. Συνεχῶς ἔρχονταν καί ἔφευγαν αὐτοκίνητα στό γυναικεῖο ἱερό ἡσυχαστήριο τοῦ Ἁγίου

---

[530] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 209.

[531] Ὅ. π., σ. 280. Δέν θά πρέπει νά μᾶς διαφεύγει τό γεγονός, στό ὁποῖο ἤδη ἀναφερθήκαμε, στό ὑποκεφάλαιο «Ἡ θεολογία τοῦ πλησίον», ὅτι, ὁ ἅγιος Παΐσιος, ἐπιθυμώντας νά ζεῖ ἀσκητικά καί ἀφανῶς ἔφτασε σέ τέτοια μέτρα ἀγάπης πρός τόν Θεό καί τόν κόσμο, πού ἔλαβε «πληροφορία», γιά τήν διακονία του αὐτή πρός τόν κόσμο.

Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης. Χιλιάδες οἱ ἄνθρωποι πού εὐεργετήθηκαν»[532].

Ἐπικοινωνεῖ ἐπίσης διά μέσου τῆς ἀλληλογραφίας, κυρίως στά πρῶτα χρόνια τῆς μοναχικῆς του ζωῆς. Δέ δέχτηκε νά χρησιμοποιεῖ τηλέφωνο. Κατά τή γνώμη του, δέ χρειαζόταν, ἀφοῦ εἶχε τήν ἀσύρματη ἐπικοινωνία τῆς προσευχῆς. Εἶναι μιά ἰδιαιτερότητά τοῦ ἁγίου, τήν ὁποία πρέπει νά σεβαστοῦμε. Ἄλλοι ὀνομαστοί σύγχρονοι πνευματικοί βλέπουμε νά τηροῦν μιά διαφορετική στάση. Ἀναφέρουμε, ὡς παράδειγμα, τόν ἅγιο Πορφύριο, γνωστό γιά τή συνεχή τηλεφωνική του ἐπικοινωνία μέ τόν κόσμο[533].

Ὁ ἀποτελεσματικότερος ὅμως τρόπος ἐπικοινωνίας εἶναι πράγματι ἡ ἴδια ἡ προσευχή του. Ἀπό τό κομποσκοίνι του κρέμονται πολλές ἐλπίδες καί ὄνειρα. Οἱ κόμβοι του ἐξασφαλίζουν τόν πνευματικό δεσμό μέ χιλιάδες πιστούς, τούς ὁποίους διακρίνει σέ κατηγορίες. Κάνοντας προσευχή γιά κάποια συγκεκριμένη κατάσταση ἤ συγκεκριμένο ἄτομο, προσθέτει ὅλους ὅσους ἔχουν τό ἴδιο πρόβλημα γιά τό ὁποῖο ζητᾶ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Γιά παράδειγμα ἄν τοῦ ζητοῦν νά προσευχηθεῖ γιά κάποιον καρκινοπαθή, στήν προσευχή του βάζει καί ὅλους ὅσους ὑπέφεραν ἀπό καρκίνο. Σέ ἄλλη περίπτωση ἄν τοῦ ζητοῦν νά προσευχηθεῖ γιά κάποιον μέ τό ὄνομα Νικόλαο, ἐκεῖνος στήν προσευχή του βάζει ὅλους ὅσους εἶχαν τό ὄνομα Νικόλαος κ.ο.κ. Ἐντυπωσιακός εἶναι ὁ μακρύς κατάλογος τῶν κατηγοριῶν τῶν ἀνθρώπων, γιά τίς ὁποῖες ἔκανε προσευχή στίς ἀγρυπνίες, ὅπως μᾶς τόν διασώζουν στόν περίφημο *Βίο* του, ἡ ἁγιορειτική Συνοδεία τοῦ μακαριστοῦ γέροντος Ἰσαάκ τῆς Καλύβης τῆς Ἀναστάσεως στήν Καψάλα. Συνδυάζει τό κομποσκοίνι μέ τίς μετάνοιες γιά τούς πατέρες, γιά τούς κεκοιμημένους, γιά τούς εὐεργέτες, γιά τόν κόσμο, γιά τούς ἀσθενεῖς, γιά τήν ἀδελφότητα κ.λπ. Μεταξύ αὐτῶν προσεύχεται καί γιά τίς οἰκογένειες: «Μνήσθητι Κύριε τά παιδιά πού προέρχονται ἀπό προβληματικές οἰκογένειες. Μνήσθητι Κύριε τίς προβληματικές οἰκογένειες καί τούς διαζευγμένους. Μνήσθητι Κύριε τά ὀρφανά ὅλου τοῦ κόσμου, ὅλους τούς πονεμένους καί τούς ἀδικημένους στήν ζωή, τούς χήρους καί τίς χῆρες»[534].

Ἀναγκάζεται νά ἀπαντᾶ σέ κάθε εἴδους προβλήματα καί ἀνησυχίες τῶν ἀνθρώπων, πού περιμένουν ἀπό αὐτόν τή λύση ἤ τήν παρηγοριά. Ὅλα αὐτά τά θέματα δέν ἔχουν πάντα ἄμεση σχέση μέ τή μοναχική ζωή. Παρ᾽ ὅλα αὐτά δέν μπορεῖ ἡ εὐαίσθητη καρδιά του, νά μή συμμερίζεται τόν πόνο τῶν

---

532 Γερόντων Πορφυρίου (1906-1991) & Παϊσίου (1924-1994), *Γιά νά σταθεῖ ἡ οἰκογένεια,* Ἀλεξανδρούπολη 2011, σ. 9.

533 Πρβλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος,* σ. 376.

534 Ἱερομοναχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 506-512.

ἀνθρώπων. Σέ μιά ἐπιστολή του, πού κατά τή γνώμη μας ἀποτελεῖ ἀδιαμφισβήτητη ἀπόδειξη τοῦ θείου φωτισμοῦ του καί τῆς θείας ἀρετῆς τῆς διακρίσεως, μέ τήν ὁποία εἶναι στολισμένος ὁ Γέροντας, ἀφοῦ πρῶτα συμβουλεύει καί διαφωτίζει τόν παραλήπτη της, πού τοῦ ζήτησε τή γνώμη του, γιά τίς συζυγικές σχέσεις, τελειώνει, γράφοντας μέ ταπείνωση: «Συγχώρησέ με πού μπῆκα σέ ξένα ἀμπέλια, διότι τό ἔργο τοῦ μοναχοῦ εἶναι τό κομβοσχοίνι καί ὄχι αὐτά τά θέματα, ἀλλά, γιά νά μή σέ λυπήσω, ἀναγκάστηκα νά σοῦ γράψω μερικά ἀπό αὐτά (πού γνωρίζω ἀπό μακριά), τά ὁποῖα ταλαιπωροῦν τά ἀδέλφια μας στόν κόσμο καί δίνουν χῶρο στόν ἐχθρό»[535]. Ἡ διδαχή τοῦ ἁγίου Παϊσίου εἶναι φυσικά ἀπολύτως ἐναρμονισμένη μέ τή διαχρονική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ προέρχεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού φωτίζει τούς ἁγίους σέ κάθε ἐποχή καί ἀποκαλύπτει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ στή σημερινή σύγχρονη προβληματική κοινωνία.

1.2.1. Σχέσεις μεταξύ τῶν γονέων

Ἡ μεγάλη ἀγάπη του γιά τούς γονεῖς του καί τήν οἰκογένειά του, καθώς ἀνακαινίσθηκε καί συμπεριέλαβε ὅλο τόν κόσμο καί ταυτόχρονα ἡ ἐπαφή του μέ ἀνθρώπους οἰκογενειάρχες μέ προβλήματα, τόν κάνουν, νά ἀπασχολεῖται συνεχῶς μέ τό θέμα τῶν γονέων. Μιλᾶ καί συμβουλεύει τούς γονεῖς γιά τό πῶς θά κερδίσουν τά παιδιά τους μέ τό δικό τους ἅγιο παράδειγμα[536]. Δίνει συμβουλές καί στούς συζύγους, νά ἔχουν μεταξύ τους τήν ἀκριβή, ἀρχοντική ἀγάπη, δηλαδή ὁ ἕνας νά θυσιάζεται γιά τόν ἄλλο[537].

Κατά τή διδαχή του, ὅταν ἕνας ἄνθρωπος ἔχει τήν εὐλογία νά γίνει γονιός, ταυτόχρονα ἐπωμίζεται μεγάλη εὐθύνη, καθώς ὁ σκοπός τοῦ γάμου εἶναι ἡ σωτηρία ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Οἱ γονεῖς ἀναλαμβάνουν ἀπό κοινοῦ νά φροντίσουν γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν «ἐν παιδείᾳ καί νουθεσίᾳ Κυρίου»[538], «καθένας μέ τόν τρόπο του»[539]. Οἱ οἰκογενειακές εὐθῦνες

[535] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα, σσ. 44-60. Βλ. και* Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, ὑποσ. 4, σσ. 63-65.

[536] Ὅ. π., σ. 96.

[537] Ὅ. π., σσ. 43-46. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές,* σ. 106.

[538] *Ἐφεσ*. 6, 4.

[539] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 94.

δέ βαραίνουν μόνο τή μητέρα, ἀλλά καί τόν πατέρα ἐξίσου. Ὁ καθένας πρέπει νά φροντίζει νά ἀναπαύει τόν ἄλλο, θυσιάζοντας τόν ἑαυτό του ἀπό ἀγάπη. Ἐκπληκτική, καί γιά τήν προόρασή του καί γιά τή διάκρισή του, εἶναι ἡ συμβουλή, πού δίνει σέ ἕνα νεαρό, πού ἐπιθυμοῦσε μέν νά γίνει μοναχός, ἀλλά δέ γνώριζε, ἄν θά ἄντεχε σ᾽ αὐτή τή μορφή ζωῆς. Ὁ ἅγιος Γέροντας τοῦ ἀπαντᾶ: «Στά μάτια σου διαβάζω τή διαιώνιση τοῦ εἴδους. Πήγαινε, παντρέψου καί τή νύχτα, ὅταν θά κλαίει τό μωρό, νά σηκώνεσαι, νά λές μερικά "Κύριε ἐλέησον", τήν ὥρα τοῦ θηλασμοῦ καί θά ζεῖς καί σάν μοναχός μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο ζωῆς»[540].

Οἱ δυσκολίες ξεπερνιοῦνται εὔκολα ἀπό ἐκεῖνον, πού μπαίνει στό νόημα τοῦ γάμου. Αὐτός γεύεται πρωτόγνωρες χαρές, πού πηγάζουν ἀπό συνηθισμένα πράγματα, πού μέχρι τότε θά μποροῦσαν νά τοῦ προκαλέσουν ἀκόμη καί ἔντονες ἀντιδράσεις[541].

Ὁ ἄνθρωπος, πού εἰσέρχεται στήν οἰκογενειακή ζωή, ὅπως ἀντίστοιχα καί στή μοναχική, ὁμοιάζει μέ κάποιον ὁ ὁποῖος μπαίνει σέ ἕνα στάδιο πνευματικοῦ ἀγώνα, στό ὁποῖο δέν ἀνταγωνίζεται, ἀλλά συναγωνίζεται μέ τά ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογένειας σέ πολλά καί διάφορα ἀγωνίσματα, ἔχοντας τά μάτια του στραμμένα πρός τόν ἀγωνοθέτη Χριστό, ὥστε νά φθάσει μαζί μέ ὅλα τά ἄλλα μέλη στήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἔχοντας αὐτό ὑπόψη του, ὁ Ἅγιος δίνει συμβουλές σέ οἰκογένειες, προσπαθώντας νά κρατάει τήν ἰσορροπία τους, ἐμβαθύνοντας μέ ἀγάπη καί διάκριση σέ διάφορα θέματα ζωτικῆς σημασίας γι᾽ αὐτές, ὅπως: ἡ σχέση μεταξύ τῶν συζύγων, ἡ σχέση μέ τούς συγγενεῖς, ἡ πνευματική ζωή τῆς οἰκογένειας, ἡ ἀπόκτηση καί ἀνατροφή παιδιῶν, ἡ ἀλληλοβοήθεια στίς οἰκιακές ἐργασίες κ.λπ.[542].

Θεμέλιο τοῦ οἰκογενειακοῦ συνδέσμου εἶναι ἡ μεγαλύτερη τῶν ἀρετῶν, ἡ ἀγάπη. Στήν περίπτωση τῶν δυσκολιῶν πού μπορεῖ νά ἀντιμετωπίζει ἡ οἰκογένεια, αὐτή ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ συνεκτικός δεσμός τῆς οἰκογένειας καί ὄχι ἡ ὕπαρξη τῶν παιδιῶν. Κατά συνέπεια, εἶναι ἀνεπαρκής ἡ υπομονή, πού κάνουν μερικοί «χάριν τῶν παιδιῶν»[543].

Ἡ ὑπερβολική ἀγάπη τοῦ ἑνός γονέα πρός τόν ἄλλο μπορεῖ νά δημιουργήσει στά παιδιά τήν λανθασμένη ἐντύπωση ὅτι εἶναι παραμελημένα καί δέν τούς προσφέρεται ἀρκετή ἀγάπη. Ἔτσι δημιουργοῦνται σ᾽ αὐτά πληγές καί ἔχουν παράπονα, πρός τούς γονεῖς τους, πού μποροῦν νά βλάψουν

---

540 Τοῦ αὐτοῦ, ὅ.π., σ. 68.

541 Ὅ. π., σ. 40.

542 Μποροῦμε νά μελετήσουμε τίς συμβουλές τοῦ Ἁγίου Παϊσίου γιά τό γενικό αὐτό θέμα τῆς οἰκογενείας στόν 4ο τόμο τῶν *Λόγων* του, «*Οἰκογενειακή ζωή*», στόν ὁποῖο ἤδη ἀναφερθήκαμε ἐκτενῶς.

543 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 109.

τίς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο γενεῶν. Γι᾽ αὐτό ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρός τά παιδιά τους πρέπει νά ἐκφράζεται μέ κάθε τρόπο, γιά νά τά γεμίσει, ἀλλά μέ προσοχή. «Τά παιδιά θέλουν στοργή, ἀλλά νά τήν προσφέρουμε μέ διάκριση» θά ὑποστηρίξει ὁ ἅγιος Γέροντας[544]. Μέ τό νά ἀγαπάει κάποιος ὑπερβολικά-παθολογικά τό παιδί του, δημιουργεῖται στό τελευταῖο μιά αὐτοπεποίθηση «μάρμαρο», πού θά τό συνοδεύει στή ζωή του καί θά τό κάνει ὄχι μόνο νά μήν ὑπακούει στούς γονείς του, ἀλλά καί νά τούς ὑποτιμάει, θεωρώντας τόν ἑαυτό του ἀνώτερο[545].

Ἀξιοπρόσεκτες εἶναι κάποιες πρακτικές τοποθετήσεις τοῦ ἁγίου, γιά τή σημασία τῆς γέννησης παιδιῶν. Αὐτή ἐντάσσεται στό σωτηριολογικό σχέδιο τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἀνατροφή τους χριστιανικά θεωρεῖται πνευματική ἐργασία γιά τούς γονεῖς[546]. Οἱ γονεῖς προτρέπει ὁ ἅγιος, νά γεννοῦν παιδιά ὅταν εἶναι νέοι, γιά νά μποροῦν νά ἀνταποκριθοῦν στίς ἀπαιτήσεις τους ἀκόμη καί στό παιχνίδι, τό ὁποῖο ἔχει τή σημασία του στήν ἀνάπτυξη καί τήν σύσφηξη τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν[547]. Μετά τή συνεισφορά τους στό καθῆκον τῆς γέννησης τέκνων, οἱ γονεῖς μποροῦν νά ζοῦν μέ ἐγκράτεια, ἀδελφικά, προσπαθώντας νά καλλιεργήσουν τίς ἀρετές. «Στήν ἀρχή φυσικά δέν βοηθάει ἡ ἡλικία, ἀλλά, ὅσο περνᾶνε τά χρόνια καί ἐξασθενεῖ ἡ σάρκα, μπορεῖ νά ἐπιβληθεῖ τό πνεῦμα καί παράλληλα ἀρχίζουν νά γεύονται καί οἱ ἔγγαμοι λίγες ἀπό τίς θεῖες ἡδονές. Ἀποσύρονται φυσιολογικά ἀπό τίς σαρκικές ἡδονές, τίς ὁποῖες τότε τίς βλέπουν πολύ τιποτένιες. Ἔτσι ἐξαγνίζονται κατά κάποιον τρόπο καί οἱ ἔγγαμοι καί φθάνουν στόν Παράδεισο ἀπό τό ξεκούραστο μονοπάτι μέ τίς στροφές»[548].

Σέ ἀντίθεση πρός τή μεγάλη ἀγάπη του γιά τούς πολυτέκνους, ἐκφράζει συνεχῶς τήν ἀγανάκτησή του γιά τίς ἐκτρώσεις. «Ἡ ἔκτρωση εἶναι φοβερή ἁμαρτία. Εἶναι φόνος, καί μάλιστα πολύ μεγάλος φόνος, γιατί σκοτώνονται ἀβάπτιστα παιδιά» καί συμβούλευε: «Πρέπει νά καταλάβουν οἱ γονεῖς ὅτι ἡ ζωή ἀρχίζει ἀπό τήν στιγμή τῆς συλλήψεως»[549]. Ἀναλύοντας τήν εὐθύνη κάθε ἀτόμου, ἀλλά καί τοῦ κράτους πού ψηφίζει νόμους ὑπέρ αὐτῆς

---

544 Ὅ. π., σσ. 107-109.

545 Ἱερομον. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ γέρων Παΐσιος*, σ. 233.

546 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 56.

547 Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 154.

548 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 63-64. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 56. Πολλά κείμενα στήν Πατερική Γραμματεία ἀναφέρουν τέτοιες περιπτώσεις ἀνδρογύνων, πού ἔζησαν μέ ἐγκράτεια. Ἐνδεικτικά βλ. *Τό Γεροντικόν*, σ. 32.

549 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 77. Βλ. και Mirela-Nicoleta Sandei, *Familia creştină în viziunea Cuviosului Paisie Aghioritul*. Lucrare de diplomă în cadrul Facultății de Teologie ”Andrei Şaguna” din Sibiu, România, secția Teologie Socială, Coordonator științific: Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, Sibiu 2008, σ. 49.

τῆς ἁμαρτίας, τονίζει τήν ἐπικειμένη ὀργή τοῦ Θεοῦ, πού ἔρχεται σέ ὅλο τό ἔθνος, γιά νά παιδαγωγηθεῖ[550]. Ὁ Ἅγιος ἐκφράζει μέ παρρησία τίς θέσεις του: σέ καμία περίπτωση δέν ἐπιτρέπεται ἡ δολοφονία τῶν ἀνυπεράσπιστων ἀγέννητων παιδιῶν, ἀκόμη καί ἐκείνων πού, κατά τή διαπίστωση τῶν γιατρῶν, θά εἶναι ἀνάπηρα ἤ διανοητικά καθυστερημένα[551]. Ἕνα φοβερό ὅραμα γιά τό θέμα τῶν ἐκτρώσεων ἐπισφραγίζει τή στάση του, τήν ὁποία μέ κάθε εὐκαιρία γνωστοποιεῖ[552].

Ὁ Γέροντας συμβουλεύει τούς γονεῖς νά γεννήσουν, ὅσα παιδιά τούς χαρίσει ὁ Θεός. Νά μή διστάσουν νά γεννοῦν οἱ μητέρες, ἔστω καί ἄν διαγνωσθοῦν στά παιδιά προβλήματα ὑγείας, ὅταν εἶναι ἀκόμη ἔμβρυα. Στίς προτροπές τῶν γιατρών ἤ τῶν συγγενῶν πού, σύμφωνα μέ τά κριτήρια τῆς ἰατρικῆς, συνιστοῦν τήν ἔκτρωση, εἴτε τήν ἀποφυγή μιᾶς νέας γέννας, νά ἀνθίστανται καί νά ἐμπιστεύονται στό Θεό. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση μιᾶς οἰκογενείας πού, ἡ μητέρα, ἔχοντας κάνει ἤδη δύο καισαρικές, κάνοντας ὑπακοή στόν Γέροντα, γέννησε ἀκόμη δύο παιδιά μέ τόν ἴδιο τρόπο, προκαλώντας τήν ἔντονη ἀντίδραση τῶν γιατρῶν, οἱ ὁποῖοι στό τέλος ἀναγκάστηκαν νά παραδεχθοῦν ὅτι, ὅλα πῆγαν καλά[553]. Οἱ μαρτυρίες γονέων, πού ἀπέκτησαν παιδιά χάρη στίς προσευχές του, εἶναι πάρα πολλές[554].

Στήν περίπτωση τῆς ἀτεκνίας, κάποιου ζευγαριοῦ, ὁ ἅγιος συνιστᾶ μέ ταπείνωση καί χωρίς ἀντιδράσεις νά δεχθοῦν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, καί μέ ἀγάπη νά ἀγκαλιάσουν, ὡς δικά τους τά ὀρφανά καί προβληματικά παιδιά, πράγματα πού συγκινοῦν πολύ τό Θεό καί ἕλκουν τή χάρη Του, πού πολλές φορές ἐκπληρώνει καί τήν ἐπιθυμία τοῦ ζευγαριοῦ, νά γεννήσει τέκνα[555]. Σέ ζευγάρι πού, λόγῳ τοῦ ἄγχους τους, πού τούς προκαλοῦσε τό ζόρισμα, νά τεκνογονήσουν, δυσκολεύονταν νά ἀποκτήσουν παιδιά, ὁ Ἅγιος προτείνει,

---

550 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 78.

551 Ὅ. π., σ. 241.

552 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 295-296.

553 Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 168. Πρβλ. Ιωάννου Ζαλίδη, *Ποιμαντική τῆς οἰκογένειας κατά τόν Γέροντα Παΐσιο*, Μεταπτυχιακή ἐργασία στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ. Ὑπεύθυνος καθηγητής: π. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 64.

554 Παραπέμπουμε σέ κάποιες ἀπό αὐτές: Ὅ. π., σσ. 79, 142, 247˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 632, 633. Σέ μιά ἀνέκδοτη *Ἀκολουθία* ἀφιερωμένη στόν Ἅγιο Παΐσιο, ἀναφέρεται, μεταξύ ἄλλων, καί αὐτό τό θαυμαστό στοιχεῖο: «Πάθη ἐκδιώκεις τά χαλεπά, νόσους θεραπεύεις, λύεις στείρωσιν γυναικῶν, δαίμονας ἐλαύνεις, ὡς παρησίαν ἔχων, πολλήν πρός τόν Δεσπότην˙ πάτερ Παΐσιε». Βλ. *Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τόν Ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην*, Ἅγιον Ὄρος, α.χ., σ. 17.

555 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 70-71.

πρῶτα νά διώξουν τήν ἀγωνία καί τό ἄγχος τους[556]. Πολύ σημαντική εἶναι ἡ προσευχή. Μέσω αὐτῆς, τό ζευγάρι θά καταφέρει νά ξεπεράσει τή δύσκολη κατάσταση, ἡ ὁποία κυρίως στενοχωρεῖ καί ταλαιπωρεῖ μέ λογισμούς τή γυναίκα. Ἄν ὁ Θεός δέν ἐπιτρέπει τήν τεκνογονία, ὑπάρχουν πολλοί λόγοι. Κάποιες φορές δουλεύουν καί οἱ πνευματικοί νόμοι. Δέν πρέπει νά ἐπιμένουν, ἀλλά νά ἔχουν ἐλπίδα στό Θεό καί νά ἀφήσουν στό θέλημά Του τό θέμα τῆς τεκνογονίας. Στήν ἐρώτηση γιατί μερικά ἀνδρόγυνα, ἐνῶ ζοῦν πολύ πνευματικά καί θέλουν νά ἀποκτήσουν ἀπογόνους, δέν μποροῦν, ὁ ἅγιος ἔδωσε κάποιες αἰτίες: α) μπορεῖ ὁ Θεός νά περιμένει ἀπό αὐτούς, νά ἀγαπήσουν καί νά βοηθήσουν πνευματικά τά παιδιά ὅλου τοῦ κόσμου, σά νά ἦταν δικά τους, β) δίδεται ἡ εὐκαιρία μέ τόν τρόπο αὐτό, νά βολεύεται καί κανένα ὀρφανό. Ἡ υἱοθεσία παιδιῶν εἶναι μιά λύση, τήν ὁποία ἐπικροτεῖ καί ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος, μέ τήν προϋπόθεση ὅτι, κάποια κατάλληλη στιγμή οἱ γονεῖς θά ἀποκαλύψουν στό παιδί τήν υἱοθεσία του[557]. Γιά τό θέμα τῆς ἀτεκνίας, ὁ Ἱερός Χρυσόστομος μᾶς προτείνει μιά πνευματική ἀντιμετώπιση, μέ τήν ὁποία ἡ στάση τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου ταυτίζεται ἀπόλυτα: «Ὅταν οὖν ἴδῃς ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἐν ἀρετῇ ζῶντας, καὶ ἐν ἀπαιδίᾳ τυγχάνοντας· ὅταν ἴδῃς θεοσεβεῖς ὄντας, καὶ εὐλαβείας ἐπιμελομένους, ἄπαιδας, μὴ νομίσῃς ἁμαρτιῶν εἶναι ἔργα. Πολλοὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ τῆς οἰκονομίας οἱ λόγοι καὶ ἡμῖν ἀπόρρητοι, καὶ ὑπὲρ πάντων εὐχαριστεῖν δεῖ, καὶ μόνους ἐκείνους ταλανίζειν τοὺς ἐν κακίᾳ ζῶντας, οὐ τοὺς παιδία μὴ κεκτημένους. Πολλὰ γὰρ πολλάκις ὁ Θεὸς συμφερόντως οἰκονομεῖ, ἡμεῖς δὲ τὴν αἰτίαν τῶν γεγενημένων οὐκ ἴσμεν. Δία τοῦτο πανταχοῦ θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν σοφίαν χρή, καὶ δοξάζειν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν τὴν ἄφατον»[558].

Ὅσον ἀφορᾶ τίς σχέσεις μεταξύ τῶν συζύγων, ὁ Γέροντας τονίζει τή σημασία τῆς ἀλληλοϋποστήριξης. Διαβάζοντας τίς συμβουλές του, εὔκολα παρατηρεῖ κάποιος τήν ὁμοιότητα μέ τό μήνυμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς πάνω σ᾽ αὐτό τό θέμα: «Νά συμπεριφέρεστε ὁ ἕνας στόν ἄλλον ἀρχοντικά, νά σκέπτεστε δηλ. καί νά κάνετε ὅ,τι εὐχαριστεῖ τόν ἄλλον κι ὄχι ἐσᾶς»[559]. Ἄν εἶναι μάλιστα, νά διαλέξει κάποιος μέ ποιόν εἶναι προτιμότερο, νά τά ἔχει

[556] Ὅ. π., σ. 69.

[557] Ὅ. π., σσ. 71-73..

[558] Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ὁμιλία ΜΘ', *«Αὗται δὲ αἱ γενέσεις, φησίν, Ἰσαάκ τοῦ υἱοῦ Ἀβραάμ»*, P.G. 54, 445 B.

[559]Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 106. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προτρέπει: «Ὀφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν. ἕκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν». Βλ. *Ρωμ*. 15, 2-3.

καλά, μέ τόν κόσμο ἤ τό σύντροφό του, πρέπει νά προτιμάει πάντα τόν τελευταῖο[560].

Ἡ ἀγάπη ὅμως πρός τό σύζυγο ἤ τή σύζυγο δέν πρέπει νά ξεπερνᾶ τήν ἀγάπη, πού ὀφείλουμε στό Θεό. Στήν ἀντίθετη περίπτωση χάνεται ἡ πνευματική ἰσορροπία καί τό ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ καταστροφή τῆς σχέσεως στήν ὁποία ὁ Θεός δέν εἶχε τόν πρωτεύοντα ρόλο. Πολύ χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση ἑνός ἄνδρα πού, παραλίγο νά φθάσει στό διαζύγιο μέ τή σύζυγό του, τήν ὁποία λάτρευε στήν ἀρχή «περισσότερο ἀπό τόν Θεό»[561]. *Αὐτή* ἀκριβῶς ἡ λανθασμένη ἀντιμετώπιση ἦταν αὐτό, πού ἀνάγκασε τό Θεό νά ἀποσύρει τή Χάρη Του, γιά νά διορθωθεῖ, ὁ ἄνδρας καί νά βάλει τά πράγματα στή σωστή θέση τους. Νά ἀγαπᾶ τό Θεό ὡς Θεό καί τή γυναίκα του ὡς γυναίκα του καί νά ἔχει πνευματική ζωή. Ἔτσι μέ τίς συμβουλές τοῦ Ἁγίου, ἡ οἰκογένεια ξεπέρασε τόν κίνδυνο τοῦ διαζυγίου, βρίσκοντας ταυτόχρονα και τό δρόμο τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Μ᾽ αὐτό τό πνεῦμα, ὁ ἅγιος Γέροντας συμβουλεύει, νά ἔχουμε μέτρο καί διάκριση σέ ὅλα τά πράγματα τῆς ζωής. Καταδικάζει γιά παράδειγμα, τόν ὑπερβολικό χωρίς διάκριση ζῆλο μιᾶς γυναίκας, ἡ ὁποία ἀπόφευγε συνεχῶς νά βγαίνει μέ τό σύζυγό της, προτιμώντας, νά πηγαίνει σέ ἀγρυπνίες στήν Ἐκκλησία, μέ συνέπεια νά τόν παραμελεῖ. Ὁ ἄνδρας ἔμπλεξε μέ μιά ἄλλη γυναίκα καί διάλυσε τήν πρώτη του οἰκογένεια. Τό γεγονός αὐτό ρίχνει τό βάρος τῆς εὐθύνης στό «χριστιανό», πού δέν ἔχει τήν ἀρχοντική ἀγάπη, ὥστε νά λαμβάνει ὑπόψη του, τί ἀναπαύει τό ἄλλο μέλος τῆς συζυγίας, ὥστε νά τοῦ τό προσφέρει μέ διάκριση πάντα[562].

Μιά ἀκόμη ἀρετή, πού πρέπει νά διακρίνεται μεταξύ τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας, εἶναι ὁ σεβασμός. Τά παιδιά μπορεῖ νά ἐπηρεαστοῦν ἀρνητικά, βλέποντας τήν ἔλλειψη σεβασμοῦ τῆς μητέρας πρός τόν πατέρα ἤ τοῦ πατέρα πρός τή μητέρα. Ἡ κατάσταση μάλιστα χειροτερεύει, ὅταν οἱ γονεῖς προσπαθοῦν νά διορθώσουν τά σφάλματα τους, πού ἔκαναν μπροστά στά παιδιά (μαλώματα, ἔλλειψη σεβασμοῦ κ.λπ.), πραγματοποιώντας τους ὅλα τά χατίρια, κάνοντάς τα ἔτσι ἀπαιτητικά καί κακομαθημένα. Ἡ καλύτερη λύση, λέει ὁ Ἅγιος, εἶναι πάντοτε τό καλό προσωπικό παράδειγμα[563].

---

560 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 114.

561 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 56.

562 Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 77.

563 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 95. Μέ τή γνώμη τοῦ Ἁγίου Γέροντος ταυτίζεται ἀπολύτως καί ἡ Ποιμαντική, ὡς τέχνη τῆς πνευματικῆς καθοδήγησης τῶν πιστῶν: «Τά παιδιά γίνονται ἄμεσοι δέκτες τῆς συμπεριφορᾶς τῶν γονέων πρός αὐτά, ἀλλά καί τῶν γονέων μεταξύ τους, καθώς ἐπίσης καί τῆς συμπεριφορᾶς πρός τά ἄλλα πρόσωπα τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος». Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 144.

Πολύ σημαντικός εἶναι ἐπίσης καί ὁ ρόλος τοῦ πατέρα μέσα στήν οἰκογένεια. Καί αὐτός καλεῖται νά ἀνταποκριθεῖ στίς ἀπαιτήσεις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς μέ πνεῦμα ἀγάπης, αὐτοθυσίας, κατανόησης, σεβασμοῦ κ.λπ. «Ὁ ἄνδρας δέν πρέπει ποτέ νά ξεχνᾶ ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι τό ἀσθενές σκεῦος καί τήν συμπεριφορά του νά τήν κανονίζει ἐν ὄψει τῆς ἀσθένειας αὐτῆς» θά πεῖ ὁ ἅγιος Γέροντας[564]. Ἄν καί θεωρεῖται τό δυνατό μέλος τῆς οἰκογενείας ὁ ἄνδρας, κάποιες φορές ἀντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες, πού ἔχουν ὡς αἰτία τή γυναίκα του. Συνιστᾶ ὑπομονή καί πίστη στόν Κύριο, ὁ Ὁποῖος τελικά θά ἐπεμβεῖ καί θά δώσει αἴσιο τέλος στόν καλό ἀγώνα, πού βασίζεται στήν ἀγάπη[565].

Συμβουλεύει τό σύζυγο, νά ἀγαπᾶ τή γυναίκα του περισσότερο ἀπό τή μητέρα του[566], ἀλλά καί νά μή διακόπτει τή σχέση του μέ τούς γονεῖς του, στούς ὁποίους χρωστᾶ σεβασμό, ἀγάπη καί εὐγνωμοσύνη. Τά παράπονα τῶν γονέων, ὅτι τά παιδιά τους ἀπομακρύνθηκαν, δέν δικαιολογοῦνται, γιατί «ὁ Καλός Θεός οἰκονόμησε, ὥστε τό ἀνδρόγυνο νά συνδέεται μέ τέτοιου εἴδους ἀγάπη, πού νά ἐγκαταλείπουν ἀκόμη καί τούς γονεῖς τους καί ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναίκα»[567]. Αὐτά τά παράπονα ἀποτελοῦν ἐνδείξεις ὅτι, τά πάθη τῆς ζήλειας καί τοῦ ἐγωισμοῦ ζοῦν ἀκόμη μέσα στούς γονεῖς [568]. Οἱ προστριβές ἀνάμεσα στούς γονεῖς καί στό νέο ζευγάρι ἀποφεύγονται μέ τή σωστή τοποθέτηση τῶν σχέσεών τους κατά τό πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς[569].

---

[564] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 109.

[565] Ἕνα ἀπό τά παραδείγματα, πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἅγιος γιά νά νουθετεῖ καί νά παρηγορεῖ σέ τέτοιες περιστάσεις, ἦταν ἡ περίπτωση ἑνός νεοβαπτισθέντα Πομάκου τῆς Δυτικῆς Θράκης, πού ἦταν παντρεμένος μέ μιά ἐπιθετική καί ἄδικη γυναίκα, πού ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι ἀλλόθρησκη καί νά τόν τυρρανεῖ ἐπειδή ἀλλαξοπίστησε. Ἡ ταπείνωσή του καί ἡ ὑπομονή του τήν ἔπεισαν γιά τήν ἀνωτερότητα τῆς χριστιανικῆς πίστης. *Βλ.* στό ἴδιο, σ. 113. Παρόμοιες περιπτώσεις ὑπομονῆς βλ. Γερόντων Πορφυρίου & Παϊσίου, *Γιά νά σταθεῖ ἡ οἰκογένεια*, σσ. 23-24.

[566] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 175˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 135-137.

[567] Ὅ. π., σ. 135. Μία μαρτυρία, πού προέρχεται ἀπό ἕναν ἄγαμο καί ἐξαιρετικό πνευματικό ἀποκαλύπτει ὅλη τήν τραγικότητα τῆς κατάστασης, πού δημιουργεῖται, ὅταν οἱ γονεῖς ἐπεμβαίνουν: «Δυστυχῶς, ἡ διάθεση ἐπεμβάσεως ἐκ μέρους τῶν γονέων δέν περιορίζεται μόνον στήν ἐπαγγελματική ἐπιλογή καί τήν ἐπιλογή συζύγου, ἀλλά συχνότατα ἐξακολουθεῖ νά συνεχίζεται ἀντιευαγγελικά καί ἐντός τῆς νέας οἰκογένειας τῶν τέκνων, δημιουργώντας ψυχρότητες, ψυχικές πιέσεις καί ὤθηση πρός τό διαζύγιο». Ἀρχιμ. Ἀθανασίου Ἀναστασίου, *Χειραγωγία στή μετάνοια. Πρακτικός ὁδηγός γιά τό Ἱερό Μυστήριο τῆς Ἐξομολογήσεως*, Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μονῆς Μεγάλου Μετεώρου, Ἅγια Μετέωρα, 2001, σ. 129.

[568] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ.136.

[569] Ἡ λύση, πού προτείνει ὁ ἅγιος Γέροντας, εἶναι ἡ ἑξῆς: «Ἄν ἔρθουν τά παιδιά στήν θέση τῶν γονέων τους πού γέρασαν ἤ ἄν ἔρθη ἡ νύφη στή θέση τῆς πεθερᾶς της καί σκεφτῆ: "κι ἐγώ θά

Ἀφοῦ, ἡ οἰκογένεια εἶναι τό στάδιο, πού καλούμαστε νά ἀγωνιστοῦμε, ὅπου ὁ καθένας μας συν-αγωνίζεται χωρίς νά ἀντ-αγωνίζεται, γιά τήν αἰώνια σωτηρία του, χρειάζεται νά ἐφοδιαστοῦμε τίς ἀρετές, ὡς ἐφόδια, γιά νά πετύχουμε τό στόχο μας. Στήν ἐρώτηση κάποιου τί ἑνώνει περισσότερο τόν ἄνδρα μέ τή γυναίκα, ὁ ἅγιος ἀπαντᾶ: «Ἡ εὐγνωμοσύνη. Ὁ ἕνας ἀγαπάει τόν ἄλλον γι᾿ αὐτό πού τοῦ χαρίζει. Ἡ γυναίκα δίνει στόν ἄνδρα τήν ἐμπιστοσύνη, τήν ἀφοσίωση, τήν ὑπακοή. Ὁ ἄνδρας δίνει στήν γυναίκα τήν σιγουριά ὅτι μπορεῖ νά τήν προστατέψη. Ἡ γυναίκα εἶναι ἡ ἀρχόντισσα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλά καί ἡ μεγάλη ὑπηρέτρια. Ὁ ἄνδρας εἶναι ὁ κυβερνήτης τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλά καί ὁ χαμάλης»[570]. Σημειωτέον ὅτι, ἐδῶ ὁ ἅγιος προβάλλει αὐτό, πού πρέπει νά προσφέρει ὁ ἕνας στόν ἄλλο καί ὄχι αὐτό, πού περιμένει ὁ ἕνας ἀπό τόν ἄλλο. Αὐτό εἶναι τό μεγάλο μυστικό καί ἔτσι ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπιτυχία μιᾶς ἁρμονικῆς οἰκογενειακῆς συνυπάρξεως. Ἀπό τή μιά ἀνυψώνει τόν ἄνδρα, λέγοντας τον κυβερνήτη καί ἀπό τήν ἄλλη ἀμέσως μετά τόν κατεβάζει στό ἐπίπεδο τοῦ χαμάλη, δηλαδή ἐκείνου, πού εἶναι ὑποχρέωσή του, νά ἐξασφαλίσει τήν ἐπιβίωση τῆς οἰκογενείας, χωρίς νά τόν ὑποβαθμίσει ὅμως μ᾿ αὐτόν τόν τρόπο. Τό ἴδιο συμβαίνει ἀντίστοιχα καί μέ τή γυναίκα. Ἀρχόντισσα καί ὑπηρέτρια μέ τήν πρώτη ματιά δέ συμβιβάζονται, ἀλλά, ἐμβαθύνοντας στήν πνευματική ἔννοια τῶν λέξεων, ἀνακαλύπτουμε τήν ἀκρίβειά τους καί τήν πλήρη συμφωνία τους μέ τήν Ἁγία Γραφή καί τήν Ὀρθόδοξη Παράδοση γενικά[571]. Συνεχίζει ὁ Γέροντας: «Γιά νά ζήσουν ἁρμονικά, χρειάζεται νά βάλουν ἐξαρχῆς ὡς θεμέλιο τῆς ζωῆς τους τήν ἀγάπη, τήν ἀκριβή ἀγάπη, πού βρίσκεται μέσα στήν πνευματική ἀρχοντιά, στήν θυσία, καί ὄχι τήν ψεύτικη, τήν κοσμική, τήν σαρκική. Ἄν ὑπάρχει ἀγάπη, θυσία, πάντα ἔρχεται ὁ ἕνας στήν *θέση τοῦ ἄλλου, τόν καταλαβαίνει, τόν πονάει. Καί ὅταν παίρνη κανείς τόν πλησίον του στήν* πονεμένη του καρδιά, παίρνει τότε μέσα του τόν Χριστό, ὁ Ὁποῖος τόν γεμίζει καί πάλι μέ τήν ἀνέκφραστη ἀγαλλίασή Του»[572]. Αὐτή ἡ τελευταία πρόταση δείχνει πῶς τόσο ὁ/ἡ σύζυγος, ὅσο καί ὁ πλησίον γενικά, ὡς δημιουργήματα κατ᾿ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, διαδραματίζουν τόν ἴδιο σωτηριολογικό ρόλο στή ζωή μας. Ἡ προσπάθεια ἀξιοποιήσεως πνευματικά τῆς σχέσης μας μέ τόν *ἄλλο μέσα στήν οἰκογένεια ἐντάσσεται* στήν κοινή παρόμοια προσπάθειά μας ἀπέναντι σέ ὅλους, χωρίς τήν ὁποία δέν μποροῦμε νά σωθοῦμε. Ἕνα ἀκόμη στοιχεῖο τῆς τελευταίας φράσης, πού ἀξίζει νά

γεράσω καί θά γίνω μιά μέρα πεθερά˙ θά ἤθελα νά μή μοῦ δίνη σημασία ἡ νύφη μου;", τότε δέν θά ὑπάρχουν τέτοια προβλήματα», Ὅ. π., σ. 142.

570 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 43. Τό παραπάνω κείμενο μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς ἕνας ὑπέροχος ὕμνος τῆς συζυγικῆς ἀγάπης.

571 «Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἒσται πάντων ἒσχατος καὶ πάντων διάκονος». Βλ. *Μάρκ*. 9, 35.

572 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 44.

προσεχθεῖ, εἶναι ὅτι, ὁ Χριστός ἔρχεται καί γεμίζει ἀγαλλίαση τόν ἄνθρωπο, πού συμπονᾶ τόν πλησίον του, πρᾶγμα πού βίωνε καί γι᾽ αὐτό ἐξέφραζε, ὁ Ἅγιος, πού ἔκανε τόν πόνο τοῦ ἄλλου πόνο δικό του σέ ὅλη του τή ζωή[573].

Ἡ ἐλεημοσύνη, ὅταν γίνεται μέ τρόπο ἀφανή, ἀποτελεῖ ἔνδειξη ἀρχοντικῆς ἀγάπης καί αὐταπάρνησης, ἀλλά δέν ἔχουν ὅλοι τήν ἴδια ὑποχρέωση ἀπέναντί της. Πρέπει νά ἐφαρμόζεται μέ διάκριση. Οἱ ἄτεκνοι μποροῦν νά μοιράσουν καί ὁλόκληρη τήν περιουσία τους, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν παιδιά πρέπει πρῶτα νά τά τακτοποιήσουν, γιά νά μή γογγύσουν καί και στή συνέχεια νά δώσουν καί στούς ἄλλους[574]. Ἐνδεικτική καί γιά τή διάκριση, πού εἶχε ἡ κατά σάρκα οἰκογένεια τοῦ ἁγίου, εἶναι αὐτό, πού ἐφάρμοσε γιά τήν περίπτωση τοῦ ἐλεήμονα πατέρα του, πού δέν μποροῦσε νά κρατήσει τίποτα στά χέρια του, ἀλλά τά μοίραζε. Γιά τό λόγο αὐτό στήν οἰκογένεια τό ταμεῖο τοῦ σπιτιοῦ τό κρατοῦσε ἡ γιαγιά Χατζηχριστίνα[575].

Ὁ Θεός εἶναι Αὐτός, πού ἐπιβλέπει καί καθοδηγεῖ ὅλα τά γεγονότα τῆς ζωῆς, γι᾽ αὐτό «οἱ σύζυγοι πρέπει νά εἶναι πάντα ἕτοιμοι νά δεχθοῦν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ στήν ζωή τους»[576], ἔστω καί ἄν πρόκειται γιά δοκιμασίες καί ἀνεξήγητες δυσκολίες. «Ἐάν ἐξετάσουμε κοσμικά τίς δοκιμασίες τῆς οἰκογένειάς σου, φαίνεστε δυστυχισμένοι», ἀπαντᾶ σέ μιά ἀδελφή ἀπό τήν Ἱ. Μ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στή Σουρωτή. «Ἐάν ὅμως», συνεχίζει, «τίς ἐξετάσουμε πνευματικά, εἶστε εὐτυχισμένοι, καί στήν ἄλλη ζωή θά σᾶς ζηλεύουν ὅσοι θεωροῦνται σέ τούτη τήν ζωή εὐτυχισμένοι. Μέ αὐτόν τόν τρόπο ἀσκοῦνται καί οἱ γονεῖς σου, μιά πού τόν ἀρχοντικό τρόπο, τόν πνευματικό, δέν τόν γνωρίζουν ἤ δέν τόν καταλαβαίνουν»[577].

1.2.2. Γονεῖς καί παιδιά

Σύμφωνα μέ τή διδαχή του Γέροντος Παϊσίου, ἡ ἀγωγή τῶν παιδιῶν εἶναι ἔργο κυρίως τῶν γονέων. Ἕπονται τό σχολεῖο, ἡ Ἐκκλησία κ.λπ. Αὐτή ἡ

573«*Τό παιδί τοῦ πόνου, ὅπως τόν ἔλεγε ἡ μητέρα του*». Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σ. 31.
574 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 115. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 107.
575 *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 26-27.
576 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 69.
577 Ὅ. π., σσ. 192-193.

προσπάθεια ξεκινᾶ πρίν ἀκόμη γεννηθεῖ τό μωρό. «Ἄν οἱ γονεῖς», θά πεῖ ὁ ἅγιος, «κατά τό διάστημα πού τό παιδάκι εἶναι ἀκόμη στήν κοιλιά τῆς μητέρας, προσεύχονται, ζοῦν πνευματικά, τό παιδάκι θά γεννηθῆ ἁγιασμένο. Καί στήν συνέχεια, ἄν τό βοηθήσουν πνευματικά, θά γίνει ἁγιασμένος ἄνθρωπος καί θά βοηθάει τήν κοινωνία, εἴτε στήν Ἐκκλησία θά διακονῆ εἴτε στήν ἐξουσία θά ἀνεβῆ κτλ.»[578]. Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων γιά τά παιδιά τους μειώνεται ἀνάλογα μέ τήν ὡρίμανση τῶν τελευταίων. Περισσότερη προσοχή χρειάζεται ὅταν τά παιδιά εἶναι μικρά, ἐπειδή τότε τά ἐλαττώματα διορθώνονται πιό εὔκολα, ἐνῶ ἀργότερα θά χρειαστεῖ «μαχαίρι». Ἐάν θά γεμίσουν Χριστό ἀπό μικρά, στήν περίπτωση ἀπομάκρυνσής τους ἀπό τό δρόμο τῆς ἀρετῆς σέ μεγαλύτερη ἡλικία, ὑπάρχουν πολλές ἐλπίδες νά συνέλθουν.

Ὁ ἴδιος συμπεριφέρεται σά στοργικός πατέρας στούς προβληματικούς ἀνθρώπους, πού ἴσως δέν βρήκαν ἤ δέν μποροῦσαν νά ἀντιληφθοῦν τήν ἀναζητούμενη ἀπό αὐτούς ἀγάπη μέσα στήν οἰκογένειά τους. Πολλές μητέρες ἔστελναν ἐπιστολές στόν ἅγιο Γέροντα, γιά νά τόν εὐχαριστήσουν γιά τήν καθοδήγηση τῶν παιδιῶν τους. Κατά τή μαρτυρία τοῦ μακαριστοῦ βιογράφου του, ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὁ ἅγιος μέ ταπείνωση ἔλεγε ὅτι, θά σωθεῖ ἀπό τίς προσευχές τῶν μανάδων αὐτῶν τῶν νέων, πού βοήθησε[579]. Οἱ γονεῖς πού κατάλαβαν τή σημασία, πού ἔχει ἡ γνωριμία καί ἡ σύνδεση τῶν νέων παιδιῶν μέ ἕναν ἁγιασμένο καί ἔμπειρο γέροντα προσπαθοῦσαν, νά τά ὁδηγοῦν σ᾽ αὐτόν, ὅσο πιό συχνά τούς ἦταν δυνατόν. Ἡ μαρτυρία μιᾶς μητέρας γιά τή συνάντηση τῶν παιδιῶν της μέ τόν Ἅγιο τρεῖς μόλις μῆνες πρίν τήν κοίμησή του εἶναι πολύ χαρακτηριστική: «Θεωρῶ μεγάλη εὐλογία τοῦ Θεοῦ ὅτι μπόρεσαν ἐπί γῆς νά ἀντικρύσουν τήν ἁγία μορφή του τά παιδιά μου, πού δέν τόν εἶχαν δεῖ μέχρι τότε»[580]. Ὁ ἅγιος ὑπογραμμίζει τή σημασία τῶν Πνευματικῶν Πατέρων πού, ἄν καί δέν ἔχουν παιδιά, βοηθοῦν πάρα πολύ στήν ἀνατροφή ξένων παιδιῶν, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι τήν πνευματική τους ἀναγέννηση[581].

Οἱ γονεῖς κάθε παιδί πρέπει νά τό ἀντιμετωπίζουν ἀνάλογα μέ τό χαρακτήρα του. Τά ἀγαπᾶνε ὅλα ἐξίσου, ἀλλά ἐφαρμόζουν διαφορετική τακτική ἀνάλογα μέ τί ἀπαιτεῖ κάθε περίπτωση. «Ὑπάρχει παιδί πού τοῦ ἀρκεῖ νά τοῦ δώσεις μιά συμβουλή, μιά ἐντολή ἀπό μακριά καί προχωρεῖ στήν ζωή σωστά. Καί ὑπάρχει ἄλλο, πού κολλάει πάνω σου καί θέλει στοργή, χάδι.

---

578 Γερόντων Πορφυρίου (1906-1991) & Παϊσίου (1924-1994), *Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν*, Ἀλεξανδρούπολη 2011, σσ. 35-36.

579 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 327.

580 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 57.

581 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 94.

Ἀλλοίμονο, ἄν τοῦ πεῖς κι αὐτοῦ τά ἴδια ἤ, ἀκόμα χειρότερα, ἄν τοῦ πεῖς: "Ἄ, δέν ἔχω καιρό". Τό σκότωσες»[582]. Τά παιδιά πρέπει νά ἀντιμετωπίζονται ὡς ὑπεύθυνα ἄτομα ἀπό τή μικρή τους ἡλικία, ὅταν ἡ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τους εἶναι πιό εὔκολη. Ἡ παρομοίωση μέ τό δενδράκι πού μέ προσοχή, φυτεύει ὁ κηπουρός, δένει ἁπαλά γιά νά ψηλώσει χωρίς νά τό στραβώσουν οἱ ἄνεμοι, βάζει φράκτη, γιά νά μή τό φᾶνε τά ζῶα, ποτίζει, φροντίζει μέχρι νά μεγαλώσει, καί νά μπορεῖ νά δώσει καρπό, είναι πολύ ταιριαστή γιατί δείχνει τόν τρόπο, πού πρέπει νά ἀκολουθοῦν οἱ γονεῖς στήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τους[583]. Τό θρησκευτικό στοιχεῖο στή ζωή τῶν παιδιῶν εἶναι καθοριστικό. Οἱ χριστιανικές ἀξίες μέ τίς ὁποῖες τά ἐφοδιάζουν οἱ γονείς κυρίως μέ τό παράδειγμά τους, γίνονται τό σταθερό θεμέλιο ὅλης τῆς ζωῆς τους. Ἄν ἀμελήσουν τό ἔργο αὐτό οἱ γονεῖς, τότε ὅπως λένε οἱ Ἅγιοι Πατέρες, εἶναι παδοκτόνοι: «...Ὅθεν οὐδὲ προσταγμάτων ὑπὲρ τούτου χρεία καὶ νόμων, ἵνα τὰ ἔκγονα τρέφωσιν αἱ χῆραι· ἀλλὰ τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐπιμέλειαν, τὴν ἀνατροφὴν τὴν μὲτ᾽ εὐλαβείας ἐνταῦθα φησίν· ὡς αἵ γε μὴ οὕτω τρέφουσαι, παιδοκτόνοι μᾶλλον εἰσιν ἤ μητέρες. Τοῦτο οὐ πρὸς γυναῖκας μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄνδρας. Καὶ γὰρ πολλοὶ πολλάκις τῶν πατέρων, ὅπως μὲν ἵππος γένοιτο καλὸς τῷ παιδί, καὶ ὅπως οἰκία λαμπρά, καὶ ὅπως πολυτελὴς ἀγρός, πάντα ποιοῦσι καὶ πραγματεύονται· ὅπως δὲ αὐτῷ ψυχὴ γένοιτο καλὴ καὶ προαίρεσις εὐσεβής, οὐδένα ἔχουσι λόγον. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅ τὴν οἰκουμένην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν παίδων, καὶ τῶν μὲν κτημάτων αὐτῶν ἐπιμελούμεθα, τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν καταφρονοῦμεν, ἐσχάτης ἀνοίας πράγμα ὑπομένοντες»[584]. Ἐκφράζοντας τήν πεποίθησή του γιά τή βοήθεια πού προσφέρει στά παιδιά αὐτή ἡ σωστή ἀνατροφή, λέγει ὁ ἅγιος Παΐσιος ὅτι, στήν περίπτωση πού, κάποια στιγμή τά παιδιά παρασυρθοῦν ἀπό τά κοσμικά ρεύματα, καί γιά λίγο ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τό δρόμο, πού τούς ἔμαθαν οἱ εὐσεβεῖς γονεῖς, τά πνευματικά ἐφόδια, μέ τά ὁποῖα τά προμήθευσαν, θά τά βοηθήσουν νά ἐπανέλθουν[585].

Οἱ μητέρες εἶναι ὑπεύθυνες γιά τή σωματική καθώς καί τήν πνευματική ζωή τῶν παιδιῶν τους, ἤδη ἀπό τήν ἐγκυμοσύνη τους. Ὁ ἅγιος

---

[582] Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 111.

[583] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 110.

[584] Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ε', *Εἰς τὸ «Χῆρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἑξήκοντα γεγοννῖα· καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης*, P.G. 51, 327, ζ'.

[585] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 112-113˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 92˙ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Κείμενα*, σ. 278. Οἱ μαρτυρίες νέων πού κατάλαβαν - ἔστω καί μετά ἀπό πολλά χρόνια – τό πόσο ὠφελήθηκαν ἀπό τή χριστιανική ἀγωγή, πού εἶχαν λάβει στίς οἰκογένειές τους εἶναι ἐντυπωσιακές. Μιά ἀξιέπαινη συλλογή βλ. στο Monahia Siluana Vlad, *Scrisori către părinți*, Ed. Doxologia, Iași, 2012.

δίνει πρακτικές συμβουλές, πού ἐξασφαλίζουν ἕνα σωστό μέλλον γιά τήν οἰκογένεια: «Ὅταν ἡ μάνα προσεύχεται καί ζῆ πνευματικά, τό παιδάκι στήν κοιλιά τῆς μάνας ἁγιάζεται. Γι᾽ αὐτό ἡ γυναίκα, ὅταν εἶναι ἔγκυος, πρέπει νά λέη τήν εὐχή, νά μελετάη λίγο ἀπό τό Εὐαγγέλιο, νά ψάλλη, νά μήν ἔχη ἄγχος, ἀλλά καί οἱ ἄλλοι νά προσέχουν νά μήν τήν στενοχωροῦν»[586].

Ἐπίσης, συμβουλεύει τίς μητέρες νά θηλάζουν τά μωρά τους. Αὐτές καταλάβαιναν ὅτι αὐτή ἡ ἔνδειξη ἀγάπης εἶναι σημαντική τόσο γιά τήν ὑγεία τῶν παιδιῶν, ὅσο καί γιά τήν καλλιέργεια τῆς μητρικῆς στοργῆς[587]. Στή συνέχεια εἶναι ἀπαραίτητο νά τούς προσφέρουν καί τήν πνευματική τροφή, ὄχι μόνο τή δυνατότητα νά σπουδάσουν καί νά ζοῦν μιά ἄνετη ζωή. Θά πεῖ, ὁ ἅγιος: «Ἡ καλύτερη κληρονομιά πού μποροῦν νά ἀφήσουν οἱ γονεῖς στά παιδιά τους εἶναι νά τούς μεταδώσουν τήν δική τους εὐλάβεια»[588]. «Ὅσο μεγαλώνει τό παιδί, τόσο οἱ γονεῖς ἀπαλλάσσονται ἀπό τίς εὐθύνες... Ὅ,τι δέν μποροῦν νά κάνουν γιατί ξεπερνάει τίς δυνάμεις τους, ἄς τό ἀναθέτουν στόν Παντοδύναμο Θεό»[589].

Μιά ἀπό τίς παγίδες, πού μπορεῖ νά πέσουν οἱ γονεῖς κατά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τους, προέρχεται ἀπό τόν ἐγωισμό τους. Αὐτό συμβαίνει ὅταν οἱ γονεῖς «προσπαθοῦν νά βοηθήσουν τά παιδιά τους νά γίνουν καλά παιδιά, ὄχι γιατί τούς ἀπασχολεῖ ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους, ἀλλά γιατί θέλουν νά ἔχουν καλά παιδιά», γιά νά τούς ἐπαινεῖ ὁ κόσμος[590].

Ἄγχος τῶν γονέων γιά τό μέλλον τῶν παιδιῶν τους δέν δικαιολογεῖται. Χρειάζεται ἐμπιστοσύνη στό Θεό. Ἡ ζωή κυλάει καί οἱ δυσκολίες πού κάποια στιγμή φαίνονται ἀξεπέραστες ἐξαφανίζονται. Βοηθάει πάρα πολύ τό νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τά περιττά ἀγαθά καί ἔτσι νά μάθουμε καί στά παιδιά μας νά ζοῦν ἁπλά, γιά νά γίνει ἡ ζωή πιό εὐχάριστη[591]. Μεγαλώνοντας σέ μιά τέτοια ἀτμόσφαιρα, τά παιδιά θά κάνουν ἀργότερα καί αὐτά τό ἴδιο. Θά ἀγαπιοῦνται καί θά ἀλληλοβοηθιοῦνται, ὅπως βλέπουμε νά συμβαίνει κυρίως σέ πολύτεκνες οἰκογένειες, οἱ ὁποῖες συγκινοῦσαν πάντα πάρα πολύ τόν ἅγιο *Παΐσιο*. Ἀναφερόμενος σέ ζευγάρι μέ πολλά παιδιά ἔλεγε ὅτι εἶχε «πλούσια καρδιά». Μπορεῖ στήν ἀρχή νά ἔχουν κάποιες δυσκολίες, ἀλλά ὁ Θεός δέν θά τούς ἀφήσει[592].

---

586 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 84.

587 Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 42

588 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 96.

589 Ὅ. π., σσ. 90-91.

590 Ὅ. π., σ. 159.

591 Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 115.

592 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 74. Θαυμάσιοι ἔπαινοι ἀπευθύνθηκαν καί στήν περίπτωση τῆς Ἁγίας Ἐμμελίας, τῆς μητέρας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἡ ὁποία διακρίθηκε διά τῆς ἀνατροφῆς τῶν

Τά βρέφη, πού ἀντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ὑγείας, πρέπει νά βαπτιστοῦν ἀμέσως, πρίν ἀκόμη γίνουν οἱ ἰατρικές ἐπεμβάσεις. Ἔτσι στήν περίπτωση τοῦ προώρου θανάτου τους – πού συνήθως ματαιώνει καί ὅλες τίς προσπάθειες τῶν γιατρῶν – οἱ ψυχές τους θά πᾶνε στόν Παράδεισο. Οἱ γονεῖς, πού ἤθελαν νά τά βαπτίσουν, ἀλλά δέν πρόλαβαν, ἔχουν ἐλαφρυντικά[593].

Ἡ Εὐλογία ἡ μητέρα τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἔκανε τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ μέ ὑπομονή, ἐπαναλαμβάνοντας κάθε λίγο τήν εὐχή: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με». Ἐργαζόταν ἀσταμάτητα, γιά νά τούς φροντίζει ὅλους. Κι ὅταν τῆς ἔλεγαν ὅτι κουράζεται πολύ, ἀπαντοῦσε: «Εἶναι καθῆκον μου, εἶμαι ὑποχρεωμένη νά τά κάνω ὅλα χωρίς νά γογγύζω, ἐπειδή εἶμαι μάνα»[594].

Ποιά ἄλλη περιγραφή θά μποροῦσε μέ τέτοια σαφήνεια καί μέ τέτοια ἀκρίβεια, νά ἀποδώσει τή θυσιαστική ἀγάπη τῆς μάνας, πού γνωρίζει τίς ὑποχρεώσεις της ὡς μάνας καί ὡς συζύγου καί μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, χωρίς γογγυσμό, ἀκούραστα ἐργάζεται στό σπίτι της, ὡς νά εὑρίσκεται στό χωράφι τοῦ Κυρίου καί νά σπέρνει τό Λόγο Του στίς ψυχές τῶν παιδιῶν της μέ τό καλό παράδειγμά της; Αὐτήν ἀκριβῶς τή χαρά, πού βίωνε σπίτι του ὁ Ἅγιος Γέροντας στή μητέρα του, θέλει νά μεταδώσει καί στίς ἄλλες οἰκογένειες. Ἀπό ἐδῶ θά πάρει ἀφορμή ὁ ἐνάρετος μοναχός, νά ὑποστηρίξει ἀργότερα μ᾽ ἕναν τρόπο, πού μπορεῖ νά ἐκπλήττει πολλούς: «Ὁ Θεός εἶναι κατά κάποιον τρόπο ὑποχρεωμένος νά νοιαστῆ γιά τά παιδιά», ἀφοῦ Αὐτός εἶναι ὁ δημιουργός τῆς ψυχῆς του, δηλαδή τοῦ σημαντικότερου καί οἱ γονεῖς δημιουργοί μόνο τοῦ σώματός του[595]. Ἀναγνωρίζει ἔτσι, ὁ ἅγιος, ὅτι βασικός παράγοντας στήν ἀγωγή τῶν παιδιῶν ἀποτελεῖ ἡ μάνα, πού τά δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματά της εἶναι ἡ ἀγάπη καί ἡ θυσία. Ὅσο θυσιάζεται, τόσο παίρνει δύναμη ἀπό τό Θεό, γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων της καί συνεχῶς ὅλα τά κάνει μέ χαρά, πολλές φορές καί πράγματα, πού σάν κοπέλλα ἀπαιτοῦσε ἀπό τή μητέρα της, νά τή φροντίζει. Ὁ γάμος καί ἡ γέννα ὡριμάζουν τή γυναίκα καί τήν κάνουν νά ἀντιμετωπίζει ἐντελῶς διαφορετικά τή ζωή. Ἀντίθετα ἡ ἄτεκνη

πολλῶν παιδιῶν της ἐκ τῶν ὁποίων κάποια κοσμοῦν τήν Ἐκκλησία ὡς ἅγιοι. Βλ. Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΜΓ', *Εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον, ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας, ἐπιτάφιος*, PG 36, 505 C .

593 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 227. Στό πνεῦμα αὐτῆς τῆς παράδοσης τῆς διαχρονικῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀπό ποιμαντικῆς πλευρᾶς εἶναι ἀκατανόητο τό πόσο εὔκολα ἔπιασε βαθιές ρίζες στή σημερινή κοινωνία ἡ συνήθεια νά καθυστερεῖ ἡ βάπτιση τῶν παιδιῶν, φθάνοντας αὐτά καί μέχρι τήν ἡλικία τῶν δύο ἐτῶν ἀβάπτιστα, αὐξάνοντας ἔτσι τόν κίνδυνο οἱ γονεῖς, νά πεθάνει τό παιδί τους ἀβάπτιστο, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ σύμφωνα καί μέ τόν ἅγιο Παΐσιο, «βαρύ ἁμάρτημα» τῶν γονέων. Βλ. ὅ.π., σ. 123.

594 *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σ. 34.

595 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 91.

γυναίκα πού, δέν ἀντιμετωπίζει αὐτό τό θέμα πνευματικά, πολλές φορές ταλαιπωρεῖται ἀπό τήν ἀκηδία, τή στενοχώρια κ.λπ. καί ἀχρηστεύεται[596].

Ὅσον ἀφορᾶ τήν ἐργασία τῆς γυναίκας ἔξω ἀπό τό σπίτι, βλέπουμε τόν Γέροντα Παΐσιο νά τηρεῖ μιά στάση ἀρνητική: «Ἄν ἔχει παιδιά, τό καλύτερο εἶναι νά μείνη στό σπίτι. Γιατί τά παιδιά πῶς θά βοηθηθοῦν;»[597]. Γιά νά ἐξοικονομηθοῦν χρήματα, πού ἀποτελοῦν τήν πρόφαση γιά τήν ἐργασία τῶν γυναικῶν, ὁ ἅγιος συμβουλεύει, νά ἁπλοποιήσουν τή ζωή τους, ἀρκούμενοι στά λιτά καί ἀπαραίτητα, ὥστε νά φροντίζουν τά παιδιά τους σωστά καί νά προσεύχονται ἀπερίσπαστες[598]. Ἐπίσης συμβουλεύει νά μή φροντίζουν πολύ γιά τά περιουσιακά στοιχεῖα, πού θά ἀφήσουν στά παιδιά τους, ἀλλά νά δίνουν προτεραιότητα στήν πνευματική κληρονομιά-παρακαταθήκη, μέ τήν ὁποία πρέπει νά τούς πλουτίσουν, μαθαίνοντάς τα, νά ἐκτιμοῦν αὐτά πού τούς δίνουν. Αὐτό δέ σημαίνει ὅτι θά παραμελήσουν τό μέλλον τῶν παιδιῶν, γιά τό ὁποῖο οἱ γονεῖς ἔχουν τό μερίδιο τῆς εὐθύνης τους. Ἄν ὑπάρχει περιουσία, θά μοιραστεῖ ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση ἔτσι ὥστε νά ἐνισχυθοῦν περισσότερο τά πιό ἀδύνατα παιδιά μέ τίς περισσότερες ἀνάγκες. Τό ἐνδιαφέρον καί ἡ προσοχή τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου στρέφεται πρός τίς ἀνάγκες κάθε παιδιοῦ στό μοίρασμα τῆς περιουσίας, ἐπειδή καί γι᾽ αὐτά λειτουργεῖ ὁ πνευματικός κανόνας τῆς θυσιαστικῆς ἀγάπης, τόν ὁποῖο πρέπει νά προσέχουν. Τά ἀδέλφια, βλέποντας τό καλό παράδειγμα τῶν γονέων, πού ζοῦν πνευματικά, ἀλληλοβοηθιοῦνται καί ὁ καθένας θυσιάζεται γιά ἐκεῖνον πού ἔχει περισσότερη ἀνάγκη[599].

Γιά τίς μητέρες, πού δέν ἐργάζονται, ὁ ἅγιος Γέροντας τίς προειδοποιεῖ ὅτι, ὑπάρχει περίπτωση νά πέσουν σέ μιά ἄλλη παγίδα. Τούς ἐπισημαίναι τόν κίνδυνο, νά θεωρήσουν ὅτι κάνουν τό καθῆκον τους ἐπειδή φροντίζουν σχολαστικά τό νοικοκυριό τους. «Ἡ μάνα», λέει, «καλύτερα εἶναι νά ἀσχολῆται μέ τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, παρά νά καταπιάνεται σχολαστικά μέ τό νοικοκυριό, μέ τά ἄψυχα πράγματα. Νά τούς μιλάη γιά τόν Χριστό, νά τούς διαβάζη βίους Ἁγίων. Παράλληλα νά ἀσχολῆται καί μέ τό ξεσκόνισμα τῆς ψυχῆς της, γιά νά λαμποκοπάη πνευματικά. Ἡ πνευματική ζωή τῆς μητέρας θά βοηθήση ἀθόρυβα καί τίς ψυχές τῶν παιδιῶν της»[600]. Εἶναι τόσο σημαντική ἡ προσφορά τῆς μητέρας στήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν της,

596 Ὅ. π., σσ. 79-82.

597 Ὅ. π., σ. 86.

598 Ὅ. π., σσ. 86-88.

599 Ὅ. π., σ. 115.

600 Ὅ. π., σ. 89.

πού ὁ Γέροντας θά πεῖ συμπερασματικά: «Ἀπό τά παιδιά καταλαβαίνω σέ τί κατάσταση βρίσκονται οἱ μητέρες»[601].

Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἡ μεγαλύτερη εὐθύνη γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν πέφτει στούς ὤμους τῆς μητέρας, ἐνῶ ὁ πατέρας ἐξασφαλίζει κυρίως τά οἰκονομικά τῆς οἰκογενείας. Αὐτή ἡ διδαχή ταυτίζεται καί μέ τή στάση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρθηκε πάρα πολύ γιά τό θέμα τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν. Μᾶς λέγει ἐνδεικτικά: «Ὥστε ἀμφοτέρων ἡμῖν ἐπιμελητέον τῶν παιδίων, καὶ μάλιστα ταῖς γυναιξίν, ὅσῳ καὶ τὰ πλείονα οἴκοι κάθηνται. Τοὺς μὲν γὰρ ἄνδρας καὶ ἀποδημίαι, καὶ αἱ τῆς ἀγορᾶς φροντίδες, καὶ τὰ τῆς πόλεως πράγματα περιέλκουσι πολλάκις· ἡ δὲ γυνή, πάσης τοιαύτης φροντίδος ἀτέλειαν ἔχουσα, εὐκολότερον δύναιτ᾽ ἂν τῶν τεχθέντων ἐπιμελεῖσθαι, πολλῆς ἀπολαύουσα τῆς σχολῆς»[602].

Ἡ σχέση μεταξύ μητέρας καί παιδιοῦ πρέπει νά εἶναι πολύ στενή καί νά ὑπάρχει ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη. Ἔχει τόση σημασία αὐτό τό στοιχεῖο, πού ὁ Γέροντας συνιστᾶ στά παιδιά, πρῶτα νά ἐξομολογοῦνται στή μητέρα τους, γιά νά εἶναι κοινωνός τῶν δυσκολιῶν τους καί συμπαραστάτης τους σ᾽ αὐτές καί στή συνέχεια στόν πνευματικό τους[603]. Ἡ διακριτική ἀγάπη πρέπει, ὅπως προαναφέραμε, νά εἶναι ἡ κινητήρια δύναμη τῆς μητέρας στή διαπαιδαγώγηση τοῦ παιδιοῦ της. Κατά συνέπεια, ὅταν χρειάζεται, ἡ μάνα πρέπει νά φερθεῖ αὐστηρά, γιά νά τοῦ διορθώσει τίς στραβές τάσεις. Ἡ αὐστηρότητά της ὅμως πρέπει νά ἔχει παιδαγωγικό χαρακτήρα καί νά μήν ὑπερβαίνει τά ὅρια[604].

Στήν πνευματική του ζωή, ὁ νέος κινδυνεύει ἀπό τήν ἀδιάκριτη ὑπερβολική ἀγάπη τῶν γονέων του, νά καλλιεργήσει τήν ὑπερηφάνεια καί

---

[601] Ὅ. π., σ. 90. Βλ. καί Γιώργου Ζ. Μαρίνου, *Γονεῖς: ἡ εὐτυχία τοῦ παιδιοῦ σας βρίσκεται στά χέρια σας*, Ἑλληνικές Ἐκδόσεις, α. τ. χ., σσ. 81-82.

[602] Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Περὶ Ἄννης*, Α', P.G. 54, 638 D.

[603] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 130.

[604] Ὅ. π., σσ. 107-113. Αὐτή εἶναι καί ἡ στάση τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἀλλά καί τά πορίσματα τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης τῆς παιδαγωγικῆς μᾶς λένε: «Σωστή εἶναι ἡ τιμωρία, πού ὁ γονέας πιστεύει ὅτι, εἶναι σωστή καί πού φέρνει θετικό ἀποτέλεσμα. Τά πάντα λοιπόν ἐξαρτῶνται ἀπό τόν γονέα, τό παιδί καί ἀπό τό εἶδος τῆς ἀνεπιθύμητης συμπεριφορᾶς. Ἡ τιμωρία, μόνη της, ποτέ δέν μετέτρεψε ἕναν κακό χαρακτήρα σέ καλό˙ δέν μπορεῖ οὔτε κἄν νά ἐξασφαλίσει, ἔστω καί προσωρινά, μιά καλή συμπεριφορά». Στή συνέχεια ὁ συγγραφέας αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη νά ἐξηγήσει τήν παραπάνω τοποθέτηση προσθέτοντας: «Δέν μιλᾶμε ἐδῶ γιά σοβαρές σωματικές τιμωρίες πού μᾶς θυμίζουν μαστίγωμα ἤ ξυλοδαρμό. Καί σίγουρα, τά χαστούκια καί οἱ «ξυλιές» πού δίνονται ἀπό τίς περισσότερες μητέρες ἔχουν τό στιγμιαῖο, ὀξύ καί καταπληξιακό χαρακτήρα πού διακρίνει τίς προειδοποιήσεις (τσιμπιές καί μπάτσους) πού δίνονται ἀπό τίς μητέρες πολλῶν ζωικῶν εἰδῶν στά μικρά τους: ἀποτελοῦν μιά ἤπια μορφή ἀποστροφικῆς ἀντανακλαστικῆς μάθησης». Βλ. Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικῆς ἡλικίας*, τομ. 2ος, ΙΒ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 1998, σ. 282.

τήν ἀρρωστημένη αὐτοπεποίθηση. Γι᾽ αὐτό οἱ γονεῖς πρέπει νά μάθουν στά παιδιά τους ἀπό τή μικρή τους ἡλικία, νά ταπεινώνονται καί νά ἀναλαμβάνουν τήν εὐθύνη τοῦ ἑαυτοῦ τους, συμβουλεύει ὁ ἅγιος[605].

Ἕνα ἀπό τά προβλήματα, πού παρατηρεῖ κάποιος σέ μερικές οἰκογένειες, εἶναι ἡ ἀδιαφορία τῶν γονέων γιά τήν πνευματική ζωή. Ἐκεῖ, τά παιδιά δέ βρίσκουν ὑποστήριξη στήν προσπάθειά τους νά ζήσουν πνευματικά. Αὐτά τά παιδιά τά βοηθᾶ ὁ Θεός, ὅπως τά ὀρφανά, μᾶς λέγει ὁ ἅγιος. Ὑπάρχουν καί περιπτώσεις, πού οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς βοηθήθηκαν ἀπό τά παιδιά τους, ὥστε νά ἀλλάξουν τρόπο ζωῆς καί νά γίνουν καλοί χριστιανοί[606].

Στήν ἀπορία ἄν σήμερα οἱ λαϊκοί μποροῦν νά ζοῦν τή χριστιανική ζωή στίς δύσκολες συνθῆκες τῆς ἐκκοσμικευμένης σύγχρονης κοινωνίας, ὁ στοργικός πνευματικός πατέρας ἀπαντᾶ: «Ὑπάρχουν λαϊκοί πού ζοῦν πολύ πνευματικά, σάν ἀσκητές, μέ τίς νηστεῖες τους, τίς ἀκολουθίες τους, τά κομποσχοίνια τους, τίς μετάνοιές τους, καί ἄς ἔχουν παιδιά καί ἐγγόνια. Τήν Κυριακή πηγαίνουν στήν ἐκκλησία, κοινωνοῦν, καί γυρίζουν πάλι στό "κελλί" τους, ὅπως οἱ ἐρημίτες πού πηγαίνουν τήν Κυριακή στό Κυριακό καί μετά ἡσυχάζουν στά κελλιά τους. Δόξα τῷ Θεῷ, ὑπάρχουν πολλές τέτοιες ψυχές στόν κόσμο»[607].

Τό παράδειγμα τῶν γονέων ἐπηρεάζει ἀποφασιστικά τά παιδιά σέ ὅλη τους τή ζωή. Τόν καθοριστικό ρόλο τοῦ προσωπικοῦ παραδείγματος μέσα στήν οἰκογένεια τόν τονίζει, μεταξύ πολλῶν ἄλλων πνευματικῶν πατέρων, ἕνας ἔγγαμος ἱερέας, πού διακρίθηκε στό ποιμαντικό του ἔργο: «Τό καλύτερο πού μπορεῖς νά κάνης γιά τό παιδί σου εἶναι ἡ δική σου ἁγιοσύνη (δηλαδή ἡ ἀρετή), τό καλό σου παράδειγμα, ἡ γλυκύτητα, νά προσπαθῆς νά εἶσαι εὐχάριστος μαζί του ὅσο ἄσχημα καί νά φέρεται, ὅ,τι κακό καί νά κάνη. Τά παιδιά χρειάζονται πολλή ἀγάπη, πολλή προσευχή καί τό καλό μας παράδειγμα»[608].

---

[605] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 112- 114.

[606] Ὅ. π., σσ. 100-101.

[607] Ὅ. π., σ. 154.

[608] *Ὁ ἱερεύς Νικόλαος Κογιώνης (1928-2006). Μιά φωτισμένη καί ἁγιασμένη ἱεραποστολική μορφή τῶν ἡμερῶν μας*, (α. σ.), Γ΄ ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Ὀρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 2009, σ. 91.

1.3. Οἱ νέοι – τέκνα τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς κοινωνίας

Ὁ ἅγιος Παΐσιος συμπεριφέρεται μέ ἰδιαίτερη προσοχή στά μικρά παιδιά καί στούς νέους, γενικά. Τούς ἀγκαλιάζει μέ τή θερμή ἀγάπη του, δημιουργώντας ἕνα κλίμα ἐμπιστοσύνης, πού τούς ζεσταίνει καί τούς προσελκύει ὅλους. Αὐτή του ἡ ἀγάπη συνοδεύεται μέ λόγια, μέ χειρονομίες, μέ χαϊδέματα, ἀκόμη καί μέ πατρικά φιλιά. Σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Λεμεσοῦ, κ. Ἀθανασίου, πού τόν γνώρισε καλά, ὁ Ἅγιος Γέροντας ἦταν πολύ ἐκδηλωτικός[609]. Ἀπό ἐδῶ ξεκινᾶ καί ἡ ἀποτελεσματικότητα στό ποιμαντικό του ἔργο. Αἰσθάνεται ὅτι, ὁ πονεμένος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη νά νιώθει κάποιον, ὅτι εἶναι κοντά του καί τοῦ συμπαραστέκεται. Ἕνα χάδι πολλές φορές ἀξίζει περισσότερο ἀπό ἕνα κήρυγμα. Αὐτός ὁ τρόπος ἀποτελεῖ καί μιά ἀπό τίς κυριότερες ἀρχές τῆς σύγχρονης παιδαγωγικῆς, πού ἀφορᾶ τή σχέση δασκάλου-μαθητή.

Ἡ μεγάλη του ἀγάπη γιά κάθε οἰκογένεια καί ἰδιαίτερα γιά τά παιδιά φαίνεται καί στίς ἐπιστολές του. Ἐκφράζεται μέ κάθε τρόπο, πού θεωρεῖ κατάλληλο, γιά τήν οἰκοδομή τους. Μιά ἐπιστολή του, γραμμένη στίς 30. 8. 1960, ὅταν μόναζε στήν Ἱ. Μονή Στομίου, κλείνει μ᾽ ἕνα πολύ χαριτωμένο-γλυκό τρόπο-τόνο: «Τελειώνοντας σᾶς στέλλω πολλάς πολλάς εὐχάς τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας, καθώς στήν σύζυγόν σας καί στά παιδάκια σας. Δέν φαντάζομαι νά μέ παρεξηγήσετε διά τήν μικράν εὐλογίαν μου, πού προορίζεται διά καραμελίτσες στά μικρά ἀγγελουδάκια»[610]. Ὅπως πάντα τίποτα δέν κρατοῦσε γιά τόν ἑαυτό του, ἀλλά ὅ,τι τοῦ ἔδιναν εὐλογία, χαιρόταν νά τό μοιραστεῖ μέ ἐκείνους, πού εἶχαν ἀνάγκη. Τά παιδιά πάντα εἶχαν προτεραιότητα. Μιά βαθμιαία καί ἀνάλογη μέ τήν ἡλικία ἀνάλυση τῆς εἰκόνας πού εἶχε ὁ Γέροντας γιά τούς νέους μᾶς ἀποκαλύπτει τά ἑξῆς.

1.3.1. Μικρά παιδιά καί ἔφηβοι

Τά παιδιά εἶναι εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Γεννιοῦνται γιά νά ἐξασφαλίζεται ἡ συνέχιση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀπό νωρίς δέχονται μεγάλες ἐπιδράσεις ἀπό τό περιβάλλον τους. Πρῶτα ἀπό τούς γονεῖς. «Τά παιδιά ἀπό τήν κούνια

[609] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 54.

[610] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 263.

ἀκόμη ἀντιγράφουν τούς γονεῖς. Ξεσηκώνουν ὅ,τι βλέπουν νά κάνουν οἱ μεγάλοι καί τά γράφουν ὅλα στήν ἄδεια κασέτα τους»[611]. Τήν ἴδια διαπίστωση μποροῦμε νά ἐκφράσουμε μέ ἕναν ἄλλο τρόπο, χρησιμοποιώντας σύγχρονους ἐπιστημονικούς ὅρους: «Σύμφωνα μέ τή θεωρία τῆς ἀντανακλαστικῆς ταύτισης, τό παιδί ταυτίζεται καί μιμεῖται τή συμπεριφορά τοῦ γονέα, μέ τόν ὁποῖο διατηρεῖ μιά ζεστή καί στενή σχέση»[612].

Γιά τά παιδιά εἶναι καλό νά τά μάθουν ἀπό μικρά νά ἐκκλησιάζονται, νά πηγαίνουν στίς ἀγρυπνίες, νά τά μάθουν νά προσεύχονται στό σπίτι ἐπειδή μέ τίς προσευχές τους μποροῦν νά γίνουν θαύματα. Ἐπίσης, καλό εἶναι νά διαβάζουν Συναξάρια. Ὅλα αὐτά ἔχουν σάν ἀποτέλεσμα τά παιδιά ἀπό μικρά νά γεύονται καί τίς πνευματικές χαρές μαζί μέ τίς ἐπίγειες: «Ἄν τά παιδιά ζοῦν πνευματικά, θά ζοῦν χαρούμενα σ᾽ αὐτήν τήν ζωή καί στήν ἄλλη θά χαίρωνται αἰώνια κοντά στόν Χριστό»[613].

Τό παιδί γιά νά μεγαλώσει φυσιολογικά χρειάζεται σπίτι μέ αὐλή, γιά νά ἔχει χῶρο, νά παίζει καί νά ξεσπάει τή ζωηράδα του, χωρίς στριμώγματα καί χωρίς ἄγχος, συμβουλεύει ὁ ἅγιος[614]. Θά μποροῦσε νά πεῖ κάποιος ὅτι, αὐτή ἡ συμβουλή εἶναι περιττή γιατί τό παιχνίδι δέ σχετίζεται μέ τήν πνευματική ζωή τοῦ παιδιοῦ. Καί ὅμως, μεγάλοι ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας ἀσχολήθηκαν μέ διάφορα θέματα ἀπό τή ζωή τῶν μικρῶν χριστιανῶν καί ἕνα ἀπό αὐτά ἀφορᾶ τό θέμα τῶν παιχνιδιῶν, ἀφοῦ αὐτά ἀποτελοῦν σημαντικό μέρος τῆς ὑπάρξεώς τους καί προσφέρουν στά παιδιά τή δυνατότητα νά ἀσκοῦνται στήν ἀρετή. Στό παιχνίδι τά παιδιά ἀναπτύσσουν τόν ἀλτρουϊσμό τους καί ταυτόχρονα ἀποσπῶνται ἀπό τήν προσκόλλησή τους στήν τηλεόραση, πού τά βλάπτει σωματικά, ψυχικά καί πνευματικά.

Ὁ ἅγιος χρησιμοποιεῖ τό παράδειγμα τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, πού συναντᾶ μιά δυσκολία, γιά νά μᾶς δείξει τό πῶς ὁ Θεός μᾶς βοηθάει ὅταν ἔχουμε δυσκολίες στήν πνευματική μας ζωή. Ὁ χριστιανός πρέπει νά κάνει τήν προσπάθειά του, ὅπως τό μικρό παιδάκι, γιά νά ξεπεράσει τό ἐμπόδιο καί ἡ βοήθεια δέ θά ἀργήσει[615].

Ἡ ἐφηβεία, μᾶς λέγει ἅγιος, εἶναι ἡ πιό δύσκολη περίοδος στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Τότε ἀκριβῶς στή δύσκολη αὐτή περίοδο, ἄς σηκώνουν τά χέρια

---

[611] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 101.

[612] Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα,* σ. 127. Γιά περισσότερα στοιχεῖα, βλ. Γιώργου Ζ. Μαρίνου, *Γονεῖς, σ.* 79, John C. Friel, Linda D. Friel, *Τά 7 λάθη πού κάνουν οἱ γονεῖς. Τό πιό χρήσιμο βιβλίο γι᾽ αὐτούς πού εἶναι ἤ θά γίνουν γονεῖς*, Μετάφραση ἀπό τά Ἀγγλικά: Δημήτρης Μήλας, Ἐκδόσεις Ἐνάλιος, Νέα Χαλκηδόνα 1999, σ. 86.

[613] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σσ. 160-161.

[614] Ὅ. π., σ. 109.

[615] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 293.

τους στό Θεό περισσότερο, κάνοντας ὅ,τι εἶναι ἀνθρώπινο καί ἀναθέτοντας μέ ἐμπιστοσύνη στό Θεό τά ὑπόλοιπα[616]. Ἄλλωστε ὅλοι πρέπει νά γνωρίζουμε ὅτι, πρῶτα ἔχουμε τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Φύλακα Ἀγγέλου μας, καί μετά ἔρχεται ἡ προστασία τῶν γονέων. Γι᾽ αὐτό δέν δικαιολογεῖται τό ἄγχος, πού ἔχουν κάποιοι γονεῖς, γιά τό μέλλον τῶν παιδιῶν τους, ἀλλά χρειάζεται ἐμπιστοσύνη στό Θεό συνοδευόμενη ἀπό ταπείνωση[617].

Τά παιδιά καλοῦνται νά προσέχουν τίς παρέες τους. Καλύτερα νά κάνουν παρέα μέ μικρότερα παιδιά, ἐπειδή εἶναι πιό ἁγνά. Νά γίνουν τά ἴδια πρότυπα στά μικρότερα, καί νά μή μιμοῦνται τά προβληματικά ἄτακτα παιδιά[618].

Ὁ Γέροντας συμπονᾶ τά παιδιά, πού θέλουν νά εἶναι κοντά στήν Ἐκκλησία καί νά ζοῦν πνευματικά, ἀλλά ἀντιμετωπίζουν τήν κοροϊδία τῶν συμμαθητῶν τους, κατάσταση πού δυστυχῶς χαρακτηρίζει τόσο πολύ τή σημερινή κοινωνία[619]. Προσπαθεῖ νά τά παρηγορήσει, ἐξηγώντας τους ὅτι, ἐκεῖνοι πού δέ ζοῦν πνευματικά ἐλέγχονται ἀπό τή σωστή συμπεριφορά τῶν καλῶν παιδιῶν καί γι᾽ αὐτό δέν τά ἀποδέχονται στήν παρέα τους. Σέ παρόμοια περίπτωση, ἐνθαρρύνει ἕνα παιδί, καταλήγοντας: «Ὁ κακός ἄνθρωπος θέλει καί οἱ ἐνάρετοι νά γίνουν σάν κι αὐτόν, δηλαδή κακοί. Γι᾽ αὐτό νά προσέχης στή ζωή σου καί νά διαλέγης ὡς φίλους σου τούς ἐνάρετους». Μάλιστα, γιά νά κατανοήσει τήν προτροπή του τό παιδί, τοῦ ἔφερε ἕνα παράδειγμα, πού θά τό καταλάβαινε[620].

---

[616] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 91-92. Γιά τήν κατανόηση πού συνιστοῦν οἱ ψυχολόγοι στούς γονείς, βλ. Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα,* σ. 131.

[617] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 93.

[618] Ὁ ἴδιος εἶχε ἐμπειρίες ἀπό τήν συναναστροφή του μέ τρεῖς κατηγορίες παιδιῶν. Α΄) Ἡ παρέα μέ συνομήλικα του παιδιά τόν ὁδήγησε, νά τούς εἰσάγει στό δικό του πνευματικό περιβάλλον. Πήγαιναν στό δάσος, ἔκαναν προσευχές, διάβαζαν Συναξάρια, νήστευαν. Αυτό εἶχε σάν συνέπεια οἱ μητέρες τῶν ἄλλων παιδιῶν, νά ἀπαγορεύσουν τή συναναστροφή μαζί του, φοβούμενες μήπως ἐπηρεαστοῦν ὑπερβολικά στά πνευματικά. Β΄) Ἡ δεύτερη προσπάθεια του, γιά νά μή νοιώθει μόνος, ἦταν ἡ παρέα μέ μεγαλύτερα παιδιά. Τό ἀποτέλεσμα δέν τόν ἱκανοποίησε καθόλου: ἔφθασε στό σημεῖο νά κάνει πράγματα γιά τά ὁποῖα εἶχε μαλώσει ἀκόμη καί τόν ἀδελφό του, ὅπως νά κυνηγήσει πουλιά, δραστηριότητα πού δέν ἅρμοζε καθόλου στήν εὐαίσθητη ψυχή του. Ἔτσι, ἀποφάσισε νά σταματήσει αὐτή τήν παρέα. Γ΄) Ἡ καλύτερη λύση γι᾽ αὐτόν ἀποδείχθηκε ἡ παρέα μέ παιδιά μικρότερης ἡλικίας, ὥστε νά συνεχίζουν μαζί τίς θεάρεστες συνήθειές του. Βλ. Ὅ. π., σ. 104 καί Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 54.

[619] Φαίνεται νά ἐκπληρώνεται ὁ λόγος τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε ὅτι «ἔρχεται καιρός, ἵνα οἱ ἄνθρωποι μανῶσι, καὶ ἐπ᾽ ἂν ἴδωσί τινα μὴ μαινόμενον, ἐπαναστήσονται αὐτῷ λέγοντες, ὅτι σὺ μαίνῃ, διὰ τὸ μὴ εἶναι ὅμοιον αὐτοῖς». Βλ. *Το Γεροντικόν,* σ. 4.

[620] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 268.

Δείχνει ἰδιαίτερη ἀγάπη στά παιδιά, πού εἶναι μαθητές τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς ἡ ὁποία στεγάζεται στήν Ἱερά Σκήτη Ἁγίου Ἀνδρέου Ἁγίου Ὄρους. Οἱ μαθητές, λόγῳ τῆς σχετικά μικρῆς ἀποστάσεως μέχρι τό κελλί τοῦ Γέροντος Παϊσίου, τόν ἐπισκέπτονταν συχνά, πολλές φορές ὀργανωμένοι σέ μεγάλες ὁμάδες. Ὑπάρχουν πολλές μαρτυρίες προσκυνητῶν, πού ἔβλεπαν στήν αὐλή τῆς Παναγούδας τά «ἀγγελούδια» - ὅπως τά ἀποκαλοῦσε ὁ ἅγιος - πού προετοιμάζονταν νά ἀφοσιωθοῦν ἀργότερα στό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας[621]. Τά παιδιά γεύονταν τήν γεύση τῆς ἁγιότητος εἴτε διά μιᾶς ὁμιλίας εἴτε καί μέ μιά ἁπλή συνάντηση μέ τόν ἅγιο, τά ὁποῖα θά μείνουν χαραγμένα γιά πάντα στή μνήμη τους καί θά τούς ἐπηρεάζουν θετικά.

Ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα θέματα, πού ἀπασχολοῦν τούς ἐφήβους, εἶναι ἡ σχέση τους μέ τό ἄλλο φύλο. Καί γιά τό θέμα αὐτό ὁ ἅγιος μιλάει μέ σαφήνεια, τονίζοντας τή σημασία τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης, τῆς ἀπαλλαγμένης ἀπό κάθε τι αἰσχρό καί ἁμαρτωλό, καθώς καί τήν προτεραιότητα τῆς πνευματικῆς ὀμορφιᾶς ἔναντι τῆς πρόσκαιρης ἐξωτερικῆς. Οἱ μαρτυρίες ἑνός νέου εἶναι πολύ χαρακτηριστικές καί δείχνουν τό πῶς ἀποτυπώθηκαν οἱ συμβουλές τοῦ ἁγίου Παϊσίου στή μνήμη του κατά τή διάρκεια τῆς ἐφηβείας του: «Ὁ Γέροντας μιλοῦσε γιά τήν ἀγάπη τήν ὁποία ἐπαγγέλονται οἱ νέοι μέ τίς σχέσεις τους. Ἔλεγε ὅτι μέ πικρία διεπίστωνε τίς περισσότερες φορές τήν ἔλλειψη ἀληθινῆς ἀγάπης μέσα στίς σχέσεις αὐτές. Μοῦ ἔλεγε: "Ἄν ἔχεις κοπέλα καί λές ὅτι τήν ἀγαπᾶς, γιά νά δῆς ἄν πραγματικά τήν ἀγαπᾶς, φαντάσου τό πρόσωπό της καμμένο καί μεταμορφωμένο σέ μιά ἄμορφη καί ἄσχημη μάζα. Ἄν, βλέποντας τό ἄσχημο πρόσωπο, συνεχίζης νά τήν ἀγαπᾶς τό ἴδιο ὅπως πρίν, τότε νά εἶσαι σίγουρος ὅτι τήν ἀγαπᾶς ἀληθινά"[622].

Τέλος, ὁ ἔφηβος πρέπει νά σέβεται τούς γονεῖς, ἀλλά καί τά μεγαλύτερα ἀδέλφια του[623], νά αἰσθάνεται ὡς ἀνάγκη τίς συμβουλές τῶν γονέων του καί νά τούς ὑπακούει μέ χαρά[624].

[621] Ὅ. π., σ. 292.
[622] Ὅ. π., σ. 226.
[623] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 134.
[624] Ὅ. π., σ. 129.

1.3.2. Καθοδήγηση τῶν νέων

Ὁ Γέροντας ἐνδιαφέρεται πάντα γιά ὅλους τούς νέους, ὅμως ἐκεί πού βλέπει ὅτι χρειάζεται περισσότερη προσοχή γινόταν θυσία. Ἡ ἀγάπη του εἶναι ἀπεριόριστη. Μιά ὁλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τό τί σήμαινε ὁ ἅγιος Γέροντας γιά τούς νέους βρίσκουμε στίς σελίδες τοῦ καλύτερου - κατά τή δική μας γνώμη - βιογράφου του, που γιά πάρα πολλά χρόνια εἶχε τή δυνατότητα, μαζί μέ τή συνοδεία του, νά παρακολουθεῖ ἀπό κοντά τό φαινόμενο: «Ἔβλεπες στό Κελλί του ναρκομανεῖς, ἀναρχικούς, παραστρατημένους, ψυχασθενεῖς, μπερδεμένους, ἀπελπισμένους μέχρι αὐτοκτονίας… Ἀφοῦ μέ τίς συμβουλές τοῦ Γέροντα μετανοοῦσαν καί συνέρχονταν, στήν συνέχεια τόν ἐπισκέπτονταν ἀλλοιωμένοι πνευματικά, ἀλλά καί κήρυκες μετανοίας στούς φίλους τους, πού τούς ἔφερναν μαζί τους στόν Γέροντα»[625]. Ὁ μακρύς κατάλογος συνεχίζεται μέ: ἀδιάφορους πρός τα πνευματικά ἤ κατακυριευμένους ἀπό διάφορα πάθη, ὅπως τό κάπνισμα, τό ποτό, τή μοιχεία κ.ἄ., μέ νέους πού ἀπόφευγαν νά πᾶνε στρατιώτες ἤ ἔψαχναν ἀπελπισμένα νά βροῦν ἐργασία κ.λπ. Πολλοί ἀπό αὐτούς, πού περνοῦσαν τό κατώφλι τοῦ κελλιοῦ του, παρουσίαζαν συμπτώματα κατάθλιψης, γιά τήν ὁποία ἀνησυχοῦν ἰδιαίτερα οἱ ἐπιστήμονες σήμερα, βλέποντας πῶς ὅλο καί περισσότεροι ἄνθρωποι ὑποφέρουν ἀπό αὐτή στό σύγχρονο κόσμο[626]. Ὁ μεγάλος ἀγώνας τοῦ ἁγίου ἦταν ἡ προσπάθειά του νά πείσει τό νέο νά ἀλλάξει ζωή, γιατί μέ τόν τρόπο πού ζεῖ ἡ νεολαία σήμερα «ἀχρηστεύεται μόνη της». Ἡ προσπάθειά του καρποφοροῦσε ἀνάλογα μέ τή διάθεση καθενός, κάνοντας ὑπακοή νά ἐφαρμόσει τίς συμβουλές του. Μερικοί δέν μποροῦσαν νά συμμορφωθοῦν τελείως. Ὁ Γέροντας ἀφήνει σέ ὅλους τήν ἐλευθερία νά κάνουν ὅ,τι θέλουν, ἄν καί θλιβόταν καί πονοῦσε πολύ γιά

[625] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 322. Περισσότερα στοιχεῖα, θά δώσουμε στό ὑποκεφάλαιο ὅπου θά παρουσιάσουμε τήν ποιμαντική προσφορά τοῦ Ἁγίου στίς προβληματικές κατηγορίες νέων προσκυνητῶν.

[626] «Ἄν ἕνα παιδί παρουσιάζει σωματικό λήθαργο καί ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος, μπορεῖ νά πάσχει ἀπό κατάθλιψη. Στίς ἠπιότερες μορφές της, ἡ κατάθλιψη μπορεῖ νά ἐκδηλωθεῖ ὡς ἔλλειψη σωματικῆς ἐνεργητικότητας καί εὐεξίας. Στίς σοβαρότερες μορφές της, τό παιδί τείνει νά εἶναι εὐέξαπτο καί κακοδιάθετο, ἐνῶ, στά χειρότερα στάδιά της, τό παιδί ἔχει ἀνήσυχο ὕπνο, ἀμφανίζει ἀνορεξία καί εἶναι συνεχῶς κακοδιάθετο, ἀπαθές καί ἄτονο – χωρίς ζωντάνια. Τό παιδί, πού (γιά ὁποιοδήποτε λόγο) ὑποφέρει ἀπό κατάθλιψη, ἀρνεῖται νά ἀντιμετωπίσει τίς προκλήσεις τῆς ζωῆς. Παύει νά ἀγωνίζεται καί νά χρησιμοποιεῖ ὅλες του τίς δυνατότητες, σέ ὁποιοδήποτε τομέα δραστηριότητας καί ἄν βρεθεῖ». Βλ. Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα*, σ. 158.

ἐκείνους, πού δέν ἀξιοποιοῦσαν τή βοήθειά του. Ἀντιθέτως, χαιρόταν ὅταν ἄκουγε γιά περιπτώσεις νέων, πού μετανοοῦσαν καί, πρόκοπταν στήν πνευματική τους πορεία, μιμούμενος τούς ἀγγέλους πού, κατά τήν Ἁγία Γραφή, χαίρονται γιά τή σωτηρία ἑνός ἁμαρτωλοῦ[627]. Σ᾽ αὐτό τό πλαίσιο ἀναφέρουμε τήν περίπτωση ἑνός νέου μέ μεγάλες ἠθικές παρεκτροπές. Ἡ συνάντηση μέ τόν ἅγιο τοῦ ἄλλαξε ριζικά τή ζωή καί τόν ἔκανε νά ὁδηγεῖ στήν Παναγούδα καί ἄλλους νέους, πού βασανίζονταν ἀπό τό ἴδιο πάθος, γιά νά βοηθηθοῦν καί αὐτοί[628]. Ἦταν ἀκριβώς αὐτό, πού προσδοκοῦσε ὁ Γέροντας.

Μιά ἀκόμη κατηγορία νέων μέ τήν ὁποία ὁ μοναχός τῆς Παναγούδας ἀσχολήθηκε πάρα πολύ εἶναι οἱ φοιτητές. Ὅλους τούς δέχεται μέ ἀγάπη καί ἔχει γιά τόν καθένα ἕναν λόγο παρηγοριᾶς. Γι᾽ αὐτό καί τόν ἐπισκέπτονται μέ ἐμπιστοσύνη, γνωρίζοντας ὅτι, θά βροῦν ἀπέραντη αγάπη και κατανόηση. Ὁ Ἅγιος ἄλλαξε πολλές ζωές. Πολλοί ἔγιναν ἀργότερα μοναχοί, γιά νά τόν μιμηθοῦν, οἱ ἄλλοι διάλεξαν τόν δρόμο τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ζώντας χριστιανικά σύμφωνα μέ αὐτά, πού εἶχαν δεῖ καί ἀκούσει ἀπό τόν πνευματικό τους ὁδηγό. Ἕνας ἁγιορείτης μοναχός θυμᾶται τήν πρώτη του ἐμπειρία κοντά στόν ἅγιο τότε πού, σάν φοιτητής, τόν ἐπισκέφθηκε μαζί μέ ἄλλους δέκα συμφοιτητές του: «Ἐκείνη ἡ πρώτη συνάντηση θά μοῦ μείνει ἀξέχαστη. Ὅλη ἡ ὕπαρξή του, καί ἡ φωνή του ἀκόμη, ἦταν τόσο χαριτωμένη καί μέ πνευματική γλυκύτητα ζυμωμένη, πού δέ θέλαμε νά ξεκολλήσουμε ἀπό κοντά του. Βλέπαμε τό ἀπέριττο κελλάκι, τήν ἁπλῆ καί ἄδολη συμπεριφορά του, τήν ἐγκάρδια ἀγάπη καί τό ἐνδιαφέρον του γιά μᾶς τούς νέους, πού ἄν καί ποτέ του δέ μᾶς εἶχε δεῖ, ὅμως μᾶς μιλοῦσε σάν νά ἦταν ὁ καλύτερος παιδικός μας φίλος. Στό πρόσωπό του βλέπαμε τήν εἰκόνα τοῦ ἀνακαινισθέντος Πατέρα μας, τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ ἤ, καλύτερα, τήν εἰκόνα τοῦ νέου Ἀδάμ, τοῦ Χριστοῦ. Καί τόν ἀγαπήσαμε τόσο πολύ, ὥστε δέν μπορεῖ γλῶσσα ἀνθρωπίνη ν᾽ ἀποδώση τήν πραγματικότητα ἐκείνης τῆς ὑπέρλογης, ἀλλά τόσο προσιτῆς σέ μᾶς ἐντυπώσεως»[629].

Ἀξιοπρόσεκτο στοιχεῖο ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι, ὁ Γέροντας δίνει μεγάλη σημασία στίς σπουδές, ἄν καί ὁ ἴδιος εἶχε τελειώσει μόνο τέσσερις τάξεις Δημοτικοῦ. Ἐνθαρρύνει τούς νέους νά σπουδάζουν ὄχι γιά νά καλλιεργήσουν τήν ὑπερηφάνεια, ἀλλά γιά νά ἐφοδιαστοῦν μέ τά ἀπαραίτητα γιά νά ὑπηρετήσουν ἀποτελεσματικά τήν Ἐκκλησία καί τήν κοινωνία. Σέ ἐπιστολή του πρός κάποιο νέο τονίζει τήν ἀνάγκη νά ἀξιοποιήσει τίς σπουδές του πνευματικά. Αὐτές δέν μᾶς ἀποκόπτουν ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἀλλά,

---

[627] *Λουκ.* 15, 10.

[628] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 325.

[629] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 187-188.

ἀντιθέτως, μᾶς βοηθοῦν νά γίνουμε πιό αὐθεντικά τέκνα της: «Μετά, ὅταν τελειώσης τίς σπουδές, νά κάνης ὅ,τι σέ ἀναπαύει ἐντός τῶν κόλπων τῆς μητέρας Ἐκκλησίας»[630]. Οἱ σπουδές ἐπίσης ἀποτρέπουν τό νέο ἀπό τούς πειρασμούς, πού χαρακτηρίζουν τή σημερινή κοινωνία. Στίς ἀνησυχίες μιᾶς κοπέλας πού σπούδαζε στό ἐξωτερικό καί ἔβλεπε ὅτι ἐκεῖ δέ βρίσκει τίς κατάλληλες συνθῆκες γιά τήν πνευματική της προκοπή, ὁ ἅγιος τῆς ἀπαντᾶ ὅτι: «Ἡ προσπάθεια τήν ὁποία θά καταβάλη γιά τήν πρόοδο στά μαθήματα θά τήν βοηθήση νά ἀπορροφηθῆ ἀπό αὐτήν καί νά ἀποξενωθῆ ἀπό κάθε λογισμό κακό ἤ πειρασμό νεανικό»[631].

Πολλές φορές χρειάζεται νά ἀπαντήσει στήν ἀπορία κάποιων νέων, ἄν πρέπει νά συνεχίσουν τίς σπουδές, ἀφοῦ ἔχουν ἀποφασίσει νά γίνουν μοναχοί. Ἡ ἀπάντηση εἶναι πάντα ἡ ἴδια: πρῶτα νά ὁλοκληρώσουν τίς σπουδές τους καί μετά νά πᾶνε στό μοναστήρι. Ἔτσι καί θά μάθουν νά τελειώνουν ὅ,τι ἀρχίζουν καί ἄν χρειαστεῖ, θά μπορέσουν νά προσφέρουν τίς γνώσεις τους γιά τήν οἰκοδομή τῶν ἀδελφῶν. Αὐτή ἡ στάση τοῦ Ἁγίου Γέροντος δέν ἄλλαξε ποτέ, σύμφωνα μέ τίς μαρτυρίες ὅσων τόν συμβουλεύτηκαν: «Ὁ σκοπός εἶναι νά μήν χάνεις τά χρόνια ἄσκοπα καί θά πρέπει νά πάρεις ἕνα πτυχίο πού εἶναι ἀπαραίτητο μιά πού δέν σκέπτεσαι νά ἀκολουθήσεις ἐργασία πού δέν χρειάζονται πολλά γράμματα». Καί ὁ παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς συμπληρώνει: «Τά ἴδια πράγματα θά μοῦ πεῖ περίπου εἴκοσι χρόνια ἀργότερα, αὐτή τή φορά γιά τά παιδιά μου»[632]. Ἀφοῦ ξεκίνησε κάποιος τίς σπουδές του, δέν πρέπει νά χάνει τό χρόνο του ἀπασχολούμενος μέ διάφορα πράγματα, πού μποροῦν νά τοῦ προκαλέσουν τή διάσπαση τῆς προσοχῆς. Πρέπει νά βάλει ἕνα πρόγραμμα γιά νά τελειώσει τίς σπουδές του, καί ὅλα τά ἄλλα θέματα πρέπει νά τά βάλει «στό ψυγεῖο» μέχρι νά τίς ἀποπερατώσει. Μετά, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ὅλα θά τακτοποιηθοῦν, μέ μιά σειρά ὅμως[633].

Μόνιμη προσπάθεια τοῦ ἁγίου Παϊσίου εἶναι νά βοηθᾶ τό συνάνθρωπό του, νά ἀνεβάζει τό νοῦ του ἀπό τά γήϊνα στά οὐράνια. Μόνο ἔτσι ἀποκτοῦν νόημα καί μποροῦν νά μᾶς ὠφελήσουν. Μέ τούς νέους ἐφαρμόζει τήν ἴδια τακτική. Μέ ἀφορμή τίς σπουδές τους, τούς μιλᾶ μέ τέτοιο τρόπο, στή γλῶσσα τους γιά νά τόν κατανοοῦν, ὥστε νά ἀγγίξει τίς καρδιές τους καί νά ἀλλοιωθοῦν πνευματικά. Ἕνας ἀπό αὐτούς, πού σήμερα εἶναι ἱεράρχης, θυμᾶται τό διάλογό του μέ τόν ἅγιο: «– Τί σπουδάζετε παλληκάρια; μᾶς

---

[630] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 687.

[631] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 132.

[632] Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 44.

[633] Ὅ. π., σ. 52.

ρώτησε. – Φυσική, τοῦ ἀπαντοῦμε. – Καί οἱ δύο φυσικοί εἶστε; Ἔ, τότε πρέπει νά μάθετε καί τήν φυσική τῆς μεταφυσικῆς. Ξέρετε γιά τήν πνευματική διάσπαση τοῦ ἀτόμου; Ὅταν γνωρίσουμε τόν ἑαυτό μας, ὅταν δηλαδή φθάσουμε σέ αὐτογνωσία, τότε γίνεται ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου μας. Ἄν δέν ταπεινωθοῦμε ὥστε νά διασπάσουμε τό ἄτομό μας, δέν θά βγεῖ ἡ πνευματική ἐνέργεια πού χρειάζεται γιά νά ξεπεράσουμε τήν βαρύτητα της φύσεώς μας. Μόνον ἔτσι, παλληκάρια, θά μπορέσουμε νά διαγράψουμε πνευματική τροχιά». Τό γεγονός ὅτι, ἡ τακτική τοῦ Γέροντος ἦταν ἀποτελεσματική φαίνεται ἀπό τά ἀκόλουθα λόγια τοῦ εν λόγῳ φοιτητή: «Τί ὡραῖος αἰφνιδιασμός! Μᾶς μίλησε στήν γλῶσσα μας μέ τήν γλῶσσα του»[634].

Πολλοί νέοι συμβουλεύονταν τόν περίφημο μοναχό, ἐπιθυμώντας νά καταλάβουν, τί δρόμο πρέπει νά ἀκολουθήσουν στή ζωή τους: οἰκογένεια ἤ μοναστήρι. Ὁ Γέροντας δέ βιάζει κανέναν. Τούς ἀκούει ὅλους, μέ μεγάλη προσοχή, βλέπει τήν κλίση, πού ἔχουν καί μετά ἀνάλογα συμβουλεύει. Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι, κάποιες φορές «ἔσπρωχνε» λίγο πρός τήν κατεύθυνση, πού ταίριαζε καλύτερα σ᾽ αὐτόν, πού ζητοῦσε τή συμβουλή του. Τονίζει ὅτι, γιά νά ἔχει προκοπή κάποιος, πρέπει νά ἀκολουθήσει τήν κλίση του[635].

Ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἁγίου Γέροντος στή ζωή τῶν νέων φαίνεται πολύ καθαρά σέ ἀναρίθμητες περιπτώσεις. Αὐτοί ἔβρισκαν τόν ἑαυτό τους, τήν αὐτοπεποίθησή τους, τίς θαμμένες ἐλπίδες τους. Ὅλη τους ἡ ζωή ἔμπαινε σέ μιά νέα πορεία, πολλές φορές ἐντελῶς ἀντίθετη ἀπό τήν προηγούμενη. Ἕνας νέος, πού οἱ δυσκολίες τῆς ζωῆς τόν εἶχαν ὁδηγήσει στήν ἀπόφαση νά αὐτοκτονήσει, μετά ἀπό τή συνάντηση μέ τόν Ἅγιο ἔφυγε καταχαρούμενος, λέγοντας μέ πάρα πολύ αὐτοπεποίθηση: «Καί βουνό νά μοῦ τύχη τώρα θά τό κάνω στήν ἄκρη νά περάσω»[636]. Αὐτό ἀποτελεῖ ἕνα πολύ καλό παράδειγμα γιά τό ποιός εἶναι ὁ ρόλος τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ. Αὐτός καλεῖται ὄχι μόνο νά βοηθήσει κάποιον νά γλυτώσει τό θάνατο, ἀλλά καί νά τοῦ ἐμπνεύσει θάρρος, νά τόν ἐνδυναμώσει προκειμένου νά προχωρᾶ στή ζωή μέ τήν πίστη ὅτι, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ ὅλα εἶναι δυνατά. Μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο ὁ Ἅγιος δημιουργοῦσε μιά σχέση ἐμπιστοσύνης, ἡ ὁποία κρατοῦσε χρόνια ἤ καί ὁλόκληρη τή ζωή. Ἄλλος νέος πού βοηθήθηκε νά ξεπεράσει τά σοβαρά προβλήματα καί τά ψυχικά τραύματα, πού ἀντιμετώπιζε κατά τή διάρκεια τῶν σπουδῶν του, τόν ἀποκαλοῦσε ἀργότερα, πολύ τρυφερά,

---

[634] Νικολάου, Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς, «*Στό καλυβάκι τοῦ π. Παϊσίου*», Πειραϊκή Ἐκκλησία 228 (2011) 30.

[635] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 327.

[636] Ὅ. π., σ. 571.

«μπαμπακούλη μου γλυκέ», δείχνοντας ἔτσι ὅλη τήν υἱική του ἀγάπη καί τήν εὐγνωμοσύνη πρός τό σωτῆρα του[637].

Ἐκτός ἀπό τήν πνευματική ὑποστήριξη τῶν νέων, ὁ Γέροντας τους προσφέρει καί ὑλική βοήθεια. Ὅμως δέν εἶναι σκοπός του νά διαχειρίζεται χρήματα. Ἄν καί πολλοί εὐκατάστατοι οἰκονομικά ἐπιθυμοῦσαν, νά τοῦ δίνουν μεγάλα χρηματικά ποσά, γιά νά τά μοιράζει ὁ Γέροντας στούς φτωχούς, αὐτός δέν τά δεχόταν, γιά νά μήν ἀπομακρύνεται ἀπό τό κυριότερο του ἔργο, τήν προσευχή καί τή διακονία του γιά τόν κόσμο[638].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος συμπονᾶ καί δείχνει ἀπεριόριστη ἀγάπη στά παιδιά, πού ἀντιμετώπιζαν προβλήματα ἐξαιτίας τῶν γονέων τους. Ἐπειδή τούς ἔλειπε ἡ στοργή, ἀπελπίζονταν, καταλήγοντας νά ἔχουν πολλαπλά προβλήματα. Μιά ἀπό τίς κυριώτερες αἰτίες, πού τά παιδιά φτάνουν σ᾽ αὐτήν τήν κατάσταση εἶναι ὁ χωρισμός τῶν γονέων. Αὐτά τά παιδιά τά ὀνομάζει παιδιά τοῦ «αὐτομάτου διαζυγίου», πού ταλαιπωρεῖ ἀφάνταστα τή σημερινή κοινωνία[639].

Τό παιδί, συμβουλεύει ὁ ἅγιος, μέ τή βοήθεια τῶν γονέων του, μέ τόν ἀρχοντικό τρόπο, δηλαδή, καλλιεργώντας του τό φιλότιμο καί ὄχι μέ τήν πίεση, πρέπει νά φτάσει στό σημεῖο, νά ἀντιλαμβάνεται τό καλό ὡς ἀνάγκη[640]. Μέ τόν τρόπο αὐτό τά παιδιά ὁδηγοῦνται φυσιολογικά: «Νά αἰσθάνωνται ὡς ἀνάγκη τόν σεβασμό, τήν ὑποταγή καί τήν εὐγνωμοσύνη πρός τόν μεγάλο[641]». Ἐπίσης οἱ γονεῖς πρέπει νά δώσουν στό παιδί νά καταλάβει ὅτι, πρέπει νά προσέχει, νά μή δίνει δικαιώματα στόν πειρασμό, γιά νά διατηρήσει τή Χάρη τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος[642].

Τά παιδιά χρειάζεται νά νηστεύουν. Δέ ζημιώνονται ἀπό τή νηστεία ἄν ὅλα γίνονται μέ μέτρο καί μέ τή συμβουλή τοῦ Πνευματικοῦ: «Ἄν ἔχη κανείς

---

[637] Ὅ. π., σσ. 527-528. Τό ρόλο τοῦ Γέροντος Παϊσίου στή ζωή τῶν νέων δέν τόν καταλάβαιναν μόνο οἱ ἴδιοι, ἀλλά καί οἱ καθηγητές τους. Ἀρκετοί ἦταν ἐκεῖνοι πού ἔστελναν τούς φοιτητές τους στό Ἅγιον Ὄρος ἤ τούς πήγαιναν οἱ ἴδιοι στό Γέροντα μέ τήν πεποίθηση ὅτι θά ὠφεληθοῦν πνευματικά. Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Φθιώτιδος, κ. Νικόλαος, θυμᾶται ὅτι, τό 1988, σά διευθυντής τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, διοργάνωσε μιά προσκυνηματική ἐκδρομή στό Ἅγιον Ὄρος μέ τούς φοιτητές του. Ἡ πρώτη στάση ἔγινε στό κελλί τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Ἡ συνάντηση χαρακτηρίζεται ἀπό κάποιες συγκεκριμένες λέξεις: χαρά, ἀγάπη, πνευματική ὠφέλεια, συνειδητοποίηση τῆς ἁγιότητας τοῦ Γέροντος Παϊσίου μπροστά στήν διορατικότητά του κ.λπ.. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σσ. 47-48.

[638] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 520.

[639] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ᾽*, σσ. 54 - 55.

[640] Ὅ. π., σ. 111.

[641] Ὅ. π., σ. 134.

[642] Ὅ. π., σ. 112.

ἁπλότητα, ταπείνωση, δέχεται τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, νηστεύει ταπεινά καί τρέφεται θεϊκά», θά πεῖ ὁ Γέροντας, προβάλλοντας ταυτόχρονα τήν περίπτωση ἑνός εἰκοσιεπτάχρονου νεαροῦ, πού ἀξιώθηκε, ἔχοντας βάλει ταπεινό λογισμό, μέ τήν εὐλογία τοῦ Πνευματικοῦ του, νά μή φάει τίποτα οὔτε νά πιεῖ νερό γιά 28 μέρες, ἀναγνωρίζοντας τήν ἀποκλειστική βοήθεια τοῦ Θεοῦ στήν πρωτοβουλία του[643].

Σέ μιά ἐποχή ὅπως τή δική μας, πού ἡ ὑπέρ-κατανάλωση ἔγινε ὁ βασικός τρόπος τῆς ζωῆς, ἡ οἰκονομική κρίση, πού ἔχουμε τώρα, μαστίζει ἀνθρώπους καί λαούς, πού δέν ἦταν συνηθισμένοι νά περιορίζουν τίς δαπάνες τους, ἡ στάση τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἀπέναντι στή νηστεία, ὡς ἀγώνας γιά ἐγκράτεια, προσφέρει παρηγοριά καί πρακτική λύση, γιά νά ξεπεραστοῦν ὑπερβολές καί φοβίες. Ἡ νηστεία, πού συνοδεύεται ἀπό ταπείνωση καί ἁπλότητα, δημιουργεῖ στήν ψυχή τίς κατάλληλες προϋποθέσεις, νά προσελκύσει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί νά ἡμερέψει: «Ὁ ἄνθρωπος μέ τήν νηστεία γίνεται ἀρνί»[644]. Ἔτσι μπορεῖ νά σπλαχνιστεῖ ὁ ἄνθρωπος τό συνάνθρωπο καί νά στερηθεῖ κάποια ἀγαθά του, ὥστε νά τά προσφέρει, κατανοώντας τήν ἀνάγκη τοῦ ἄλλου, παραμερίζοντας τόν ἐγωισμό του, πού περιορίζει καί καταστρέφει τήν αἴσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στή ζωή μας.

Βασιζόμενος στόν Ἁγιογραφικό λόγο: «Ἐάν μὴ στραφῆτε καί γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»[645], ὁ ἅγιος Γέροντας συμβουλεύει, νά διατηρήσουμε μέ προσοχή τήν παιδική ἁγνότητα: «Τό ἀθῶο μωρό, ὅλο ἀθῶα βλέπει, καί ὅλοι σάν Ἀγγελούδι τό βλέπουν, ἀκόμη καί γυμνό νά εἶναι, διότι εἶναι ντυμένο μέ τήν θεία χάρη τῆς ἀθωότητος. Ἐνῶ οἱ μεγάλοι στήν ἡλικία, ἐάν δέν ἐξαϋλωθοῦν λίγο μέ τήν ἄσκηση, γιά νά ἔλθη ἡ θεία χάρη τῆς ἀθωότητος, καί λίγο γυμνοί νά εἶναι, πολύ σκανδαλίζουν τούς σαρκικούς ἀνθρώπους καί πολύ ἄσχημοι φαίνονται στούς πνευματικούς ἀνθρώπους»[646]. Καί καταλήγει, ἐξηγώντας πότε ὁ ἄνθρωπος φθάνει, ἤ μᾶλλον, θά λέγαμε καλύτερα, ἐπιστρέφει στήν παιδική ἀθωότητα: «Ὅταν λοιπόν ὁ ἄνθρωπος πάψη νά σκέφτεται καί νά ἐνεργῆ κακά, τότε τόν πλησιάζει ἡ καλοσύνη τοῦ Θεοῦ, καί ἔρχεται ἡ παιδική πιά ἀθωότητα μέσα στήν πνευματική ὡριμότητα μέ τήν διάκριση τοῦ Θεοῦ, καί γνωρίζει πιά καρδιές ἀνθρώπων καί δέν βγάζει ἀνθρώπινα συμπεράσματα[647]».

Ἐξετάζοντας τήν ἐπιστολή, πού ὁ ἅγιος ἔστειλε σέ μιά νεαρή κοπέλλα, ἀνασύρρουμε ἀπό αὐτή, τά σημαντικότερα πνευματικά στοιχεῖα, πού αὐτή

[643] Ὅ. π., σσ. 184-185.

[644] Ὅ. π., σ. 186.

[645] *Ματθ.* 18, 3.

[646] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Ἐπιστολές*, σσ. 95-96.

[647] Ὅ. π., σ. 56.

πρέπει νά προσέχει, γιά νά βάλει τέλος στήν ψυχική της ταλαιπωρία καί νά ἔχει μιά γνήσια ἀληθινή χριστιανική ζωή. Πρῶτα, νά μή λυπᾶται, σά νά μήν ἔχει χαρίσματα ἀπό τό Θεό, ἀπό τά ὁποῖα ὁ ἅγιος βλέπει νά εἶναι πλούσια. Μετά νά ἀποφεύγει τίς παρέες μέ φίλες κενόδοξες καί ἐγωΐστριες, γιατί ἐπιδροῦν ἄσχημα στόν ἀθῶο της χαρακτήρα[648]. Ἔπειτα νά μή συγκινεῖται ἀπό ἐξωτερικά πράγματα, πού ἔχουν ἄλλες κοπέλλες. Ἔτσι ἀργότερα θά μπορέσει, νά διακρίνει τά χαρίσματα, πού εἶναι ἀπό τό Θεό προικισμένη καί θά Τόν εὐγνωμονεῖ. Νά μήν ἐπιδιώκει νά τήν προσέχουν οἱ ἄλλοι. Νά προσπαθήσει, προστρέχοντας στήν προσευχή καί τή συμβουλή τοῦ τοῦ Πνευματικοῦ της, νά γνωρίσει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τέλος γιά τή φιλική σχέση της μέ ἕνα νέο, συνιστᾶ προσοχή. Νά μή δώσει τήν καρδιά της πρίν βεβαιωθεῖ – μέ τή βοήθεια τῆς μητέρας της ἤ ἄλλων – ὅτι, ὁ φίλος της εἶναι καλός ἄνθρωπος καί πρόθυμος νά δημιουργήσουν μαζί μιά χριστιανική οἰκογένεια[649].

Θεωροῦσε, ὁ ἅγιος, τόν ἑαυτό του ἕνα «μεγάλο παιδί», πού δέν ἔπρεπε νά ξεχάσει τό φυσιολογικό γέλιο[650]. Ἦταν πάντα ἕτοιμος, νά ἀστειευτεῖ μέ

---

[648] Ἡ ἀποφυγή ἐκείνων, πού μᾶς ἐπηρεάζουν ἀρνητικά εἶναι ἕνα θέμα, πού ἀπασχόλησε τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναφέρουμε ἐδῶ ἐνδεικτικά μιά τέτοια μαρτυρία ἀπό τό ἔργο *Παλαδίου πρός Λαῦσον Πραιπόσιτον*: «Φεῦγε ὅση σοι δύναμις συντυχίας ἀνδρῶν, οὐδὲν ὄφελος ἐχόντων, καὶ κοσμούντων μὲν τὸ δέρμα ἀκαταλλήλως, κἂν Μοναχοὶ ὦσι, μὴ τοί γε δὴ κοσμικοί, βλαπτόντων δὲ τῇ ὑποκρίσει τοὺς συντυγχάνοντας, κἂν δόξωσι πολιαῖς κεφαλῆς ἢ ῥυτίσι προσώπου ἐπισύρεσθαι μῆκος χρόνου, κἂν γὰρ μηδὲν βλαβῇς παρ᾽αὐτῶν δι᾽εὐγένειαν τρόπων˙ τὸ γοῦν ἐλάχιστον εἶναι δοκοῦν τρώσει σε˙ καὶ χαυνωθεῖς κατ᾽αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἐπαρθήσῃ καταγελῶν τούτους˙ ὅπερ ἔσται σοι βλάβη εἰς ὑπερηφανίαν ἐμπεπτωκότι». Βλ. *Εὐεργετινός*, τ. 1ος, δίγλωση ἔκδοση, Ἱερά Μεγίστη Λαύρα Βατοπεδίου, Ἅγιον Ὄρος 2007, σ. 308.

[649] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 226-228.

[650] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 121. Λαμβάνοντας ὑπόψη μας τή διδαχή τῶν νηπτικῶν Πατέρων, πού συνιστοῦν τό ἀδιάκοπο πένθος, ἴσως νά ἀναρωτηθεῖ κάποιος, ἄν αὐτή ἡ περιστασιακή χαλαρή συμπεριφορά τοῦ Γέροντος Παϊσίου ἁρμόζει σ᾽ ἕναν μεγάλο ἀσκητή. Μιά χαρακτηριστική περίπτωση ἀποτελεῖ ὁ Ἀββᾶς Φιλήμων πού, μιμούμενος τόν περίφημο Ἀββᾶ Ἀρσένιο, ἔχυνε πηγές δακρύων, ἐνῶ στεκόταν σέ μιά γωνιά τῆς Ἐκκλησίας. Βλ. *Λόγος περί τοῦ Ἀββᾶ Φιλήμονος*, Φιλοκαλία, τομ. Β΄, σ. 311. Τά δάκρυα, ὡς ἔνδειξη παρόμοιας πνευματικῆς κατάστασης, τά βρίσκουμε καί στή ζωή τοῦ Γέροντος Παϊσίου, ὁ ὁποῖος ἄν καί προσπαθοῦσε νά τά κρύβει, συχνά γινόταν ἀντιληπτός. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 45. Ἡ ζωή του, κυρίως ἡ ἐσωτερική καί ἄγνωστη σέ μᾶς, ἦταν παντελῶς ἐναρμονισμένη μέ τή ζωή τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐπειδή ὅμως, ἔλαβε ὅπως ἤδη ἀναφέραμε τήν πληροφορία ἀπό τό Θεό, νά παρηγορεῖ τό λαό καί ὡς ἐκ τούτου εἶχε πνευματική σχέση μέ πλῆθος πονεμένων ἀνθρώπων, χρησιμοποιοῦσε καί αὐτά τά «κοσμικά» καί ταυτόχρονα ἀθῶα μέσα ἐξαιτίας τοῦ παιδαγωγικοῦ καί παρηγορητικοῦ τους χαρακτήρα. Ἡ ἱλαρότητά του πήγαζε ἀβίαστα ἀπό τήν ἀπαλλαγμένη καί καθαρή ἀπό τά ἀνθρώπινα πάθη ψυχή του καί ἐκφραζόταν ἁπλᾶ, σάν κάτι φυσιολογικό, πού δέν ζημιώνει κανέναν. Τό πέρασμα ἀπό τήν πενθική στή χαρούμενη κατάσταση γινόταν ἀβίαστα, ἀνεπιτήδευτα ἀφοῦ, ἀμφότερες

μικρούς καί μεγάλους ἐπισκέπτες του, γιά νά δημιουργήσει ἕνα κλίμα ζεστασιᾶς καί οἰκειότητας, πού νά τούς «ἀναγκάσει», νά ἀνοίξουν τήν καρδιά τους, γιά νά τούς περάσει τό θεϊκό μήνυμα. Πίσω λοιπόν, ἀπό κάθε ἀστεῖο ἤ «παράξενη» πράξη πού ἔκανε γιά νά τούς διασκεδάσει, κρύβεται πάντα ἕνα πνευματικό μήνυμα, μιά παιδαγωγία πού ἐνεργεῖ μέ ἁπαλότητα, ὡς λεπτή αὔρα[651], στήν ψυχή τῶν ἄλλων[652].

Φροντίζοντας γιά τήν πνευματική ἐξέλιξη ὅλων καί κυρίως τῶν παιδιῶν, Ὁ ἅγιος Παΐσιος ἐπισημαίνει κατ᾽ ἐπανάληψη στούς γονεῖς τόν ἀρνητικό-καταστρεπτικό ρόλο τῆς τηλεόρασης. Τονίζει τόν τριπλό κίνδυνο, στόν ὁποῖο αὐτά ἐκτίθενται, παρακολουθώντας πολλές ὧρες τά προγράμματά της. Ὁ πρῶτος κίνδυνος ἔχει πνευματικό χαρακτήρα. Ἡ ἀνηθικότητα, πού προβάλλεται, ἡ βία καί ὅλα τά προσφερόμενα προγράμματά της, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν εἰδήσεων, παραμορφώνουν τίς συνειδήσεις, ἀπομακρύνουν τά παιδιά καί ὅλους τούς ἀνθρώπους γενικά ἀπό τό Θεό καί τόν πλησίον τους καί συμβάλλουν στήν πνευματική ἐξαθλίωση - πτώση τῆς ψυχῆς[653]. Ο δεύτερος κίνδυνος ὁ σωματικός ἔχει ἐπιστημονική ἐξήγηση. Ἡ ραδιενέργεια, πού ἐκπέμπει ἡ τηλεόραση, ἐπιδρᾶ ἀρνητικά στόν ἐγκέφαλο, ἰδιαίτερα τῶν παιδιῶν, προκαλώντας διανοητικές διαταραχές. Ὁ τρίτος κίνδυνος, πού εἶναι σέ ἄμεση σχέση μέ τόν προηγούμενο, ἀφορᾶ τό σῶμα, κυρίως στά κυοφορούμενα βρέφη καί στά μικρά παιδιά. Ὡς μοναδική λύση

ἀνήκαν στό ἴδιο πρόσωπο, βγαλμένες ἀπό μιά βαθιά πνευματική ζωή. «Ἀφοῦ μέ τήν συντριβή αὐτή ἡ ψυχή ἐλευθερωθεῖ ἀπό τήν κακία καί τήν πικρία, παίρνει στή θέση τους τήν πνευματική χαρά. Αὐτή εἶναι ἡ παρηγοριά γιά τήν ὁποία μακαρίζει ὁ Κύριος ἐκείνους πού πενθοῦν». Βλ. Φιλοκαλία, τομ. Δ', σ. 264. Κατά συνέπεια, οὔτε ὁ Γέροντας ἔχανε κάτι ἀπό τήν πνευματικότητά του, γελώντας, οὔτε οἱ πλησίον του σκανδαλίζονταν, ἀλλά καθένας προσέφερε ἤ ἐλάμβανε αὐτό, πού χρειαζόταν τή συγκεκριμένη στιγμή.

651 *Γ΄ Βασιλειῶν*, 19, 12.

652 Βλ. παρόμοια περίπτωση τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος προβάλλει τήν ἐσωτερική ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, πού βρίσκεται σέ πολύ προχωρημένη πνευματική κατάσταση, στο *Τό Γεροντικόν*, σ. 2.

653 Γνωρίζοντας πολλά δραματικά περιστατικά ἀπό τούς γονεῖς, ὁ Γέροντας κάνει τήν ἀνησυχητική παρατήρηση: «Τά παιδιά πού βλέπουν τηλεόραση σάν νά δαιμονίζονται. Πιό φυσιολογικά καί ἤρεμα εἶναι ἐκεῖνα πού δέν βλέπουν». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 114. Ἡ παραπάνω θέση βασίζεται σέ συγκεκριμένες περιπτώσεις, πού γνώριζε. Μιά ἀπό αὐτές ἀφοροῦσε ἕνα παιδί πέντε χρονῶν, πού τό θεωροῦσαν δαιμονισμένο οἱ γονεῖς του ἀφοῦ «ἔκανε σπασμωδικές κινήσεις κι ἔβγαζε διάφορες κραυγές καί, γενικά, ἡ συμπεριφορά του ἦταν ἀπόμακρη». Τελικά, ἀποδείχτηκε ὅτι ἡ αἰτία ἦταν ἡ πολύωρη παρακολούθηση τηλεόρασης. Μέ τήν ἀφαίρεση τῆς αἰτίας, ἐξαφανίστηκε καί τό πρόβλημα. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σσ. 289-290. Ἐξαιρετική ἀνάλυση τοῦ ἀρνητικοῦ ρόλου τῆς τηλεόρασης γιά τήν πνευματική καί τήν σωματική ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου γίνεται στό βιβλίο τοῦ Virgiliu Gheorghe, *Efectele televiziunii asupra mintii umane*, Editura Evanghelismos, 2005.

προτείνει, ὁ ἅγιος, τήν παντελή ἀπομάκρυνση τῆς τηλεόρασης ἀπό τό σπίτι ἤ τουλάχιστον τόν αὐστηρό περιορισμό τοῦ χρόνου παρακολουθούθησής της, καθώς καί τήν ἀντικατάστασή της μέ δραστηριότητες πνευματικοῦ χαρακτήρα, ἀθῶα παιχνίδια καί ἐκδρομές[654].

Ἡ συμπεριφορά τῶν παιδιῶν πρός τούς γονεῖς τους εἶναι ἄλλο σημαντικό θέμα, πού ἀπασχολεῖ τόν Γέροντα. Μέ κάθε εὐκαιρία προτρέπει τούς νέους, νά δείχνουν τό σεβασμό τους σ᾽ αὐτούς, πού τούς γέννησαν καί εἶναι ὑπεύθυνοι γιά τή ζωή καί τή σωτηρία τους. Τά παιδιά ἔχουν ὑποχρέωση, νά προσέχουν τή στάση τους πρός τούς γονεῖς τους[655]. Ἡ ἐπιτυχία ἤ ἡ ἀποτυχία στή ζωή τους ἔχει ἀντίκτυπο καί στούς γονεῖς τους, οἱ ὁποῖοι χαροποιοῦνται ἤ θλίβονται ἀντίστοιχα: «*μισθὸς δ᾽αὖ τοκέεσσι χάρις, καὶ οὔνομ᾽ ἄριστον*»[656]. Τά παιδιά καλοῦνται νά καλλιεργήσουν τήν εὐγνωμοσύνη καί νά φροντίσουν τούς γονεῖς τους, ὅταν αὐτοί μεγαλώσουν καί ἀντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα ὑγείας[657]. Μέ αὐτό τό πνεῦμα, ὁ Ἱερός Χρυσόστομος ὑποδεικνύει τή σωστή συμπεριφορά καί τίς εὐθῦνες καί τῶν δύο πλευρῶν: «Ὁ Θεός σοί τούς παίδας ἔδωκεν, ἵνα σέ γηροκομῶσιν, ἵνα τήν ἀρετήν μανθάνωσι παρά σοῦ»[658].

Ἀξίζει νά προσπαθήσουμε νά μελετήσουμε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ ἅγιος Γέροντας προσεγγίζει τήν ψυχολογία τῶν παιδιῶν, ἀναλόγως μέ τίς δυνατότητες, πού προσφέρει ἡ ηλικία τους. Μή θέλοντας, νά τά φορτώνουμε μέ πράγματα, πού δέν θά μποροῦσαν νά καταλάβουν, προτείνει, νά τούς μιλᾶμε γιά τό Θεό προκειμένου νά τούς καλλιεργήσουμε μιά κανονική πνευματική ζωή, ἀλλά μέ διάκριση. Γιά παράδειγμα, δέν πρέπει νά ἀγνοοῦν οἱ γονεῖς τό γεγονός ὅτι, τά παιδιά, δέν ἔχουν μνήμη θανάτου λόγῳ τῆς ἡλικίας τους. Οἱ νέοι ἐπίσης δυσκολεύονται, νά καταλάβουν τί εἶναι ὁ θάνατος. Ὁ Ἅγιος προχωρᾶ, λέγοντας ὅτι, ἀκόμη καί οἱ μοναχοί, ὅταν εἶναι νέοι, δέν μποροῦν νά ἔχουν μνήμη θανάτου, ὅπως οἱ ἡλικιωμένοι[659].

Ὁ ἐργατικός χαρακτήρας τοῦ Γέροντος Παϊσίου, τόν κάνει νά δίνει πάρα πολύ σημασία στήν ἐργασία εἴτε πρόκειται γιά μοναχούς, εἴτε γιά λαϊκούς. Δέν παραβλέπει τά παιδιά, τά ὁποῖα συμβουλεύει, νά ἐξοικειωθοῦν

---

[654] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 328-329. Γιά ἀνάλογη στάση συγχρόνων πνευματικῶν πατέρων, βλ. *Ὁ ἱερεύς Νικόλαος Κογιώνης*, σ. 106.

[655] Κατά τόν Γέροντα, «τά παιδιά πού μιλοῦν μέ θράσος δέχονται εὐκολότερα τήν δαιμονική ἐπήρεια». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 114.

[656] Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Νικοβούλου πρὸς τὸν υἱόν*, P.G. 37, 1541 A, 276.

[657] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 139-142.

[658] Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴν πρώτην*, Ὁμιλία Ι΄, P.G. 62, 459 γ΄.

[659] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σσ. 254-255.

ἀπό νωρίς μέ τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία τους[660]. Ἀργότερα, ὅταν μεγαλώσουν, θά τούς εἶναι πολύ φυσιολογικό τό νά ἐργάζονται, καταλαβαίνοντας ὅτι, ἡ ἐργασία φέρνει στόν ἄνθρωπο πολλά ἀγαθά: οἰκονομικά, πνευματικά, κοινωνικά, ψυχολογικά κ.λπ. Ὑποστηρίζοντας ὅτι «ἡ δουλειά, εἰδικά γιά τόν νέο, εἶναι ὑγεία», ὁ Γέροντας συνεχίζει, ἀναλύοντας τήν ψυχολογία τοῦ μή ἐργαζομένου καί τίς πνευματικές ἐπιπτώσεις, πού ἔχει ἡ ἀεργία. Ὁ ἄνεργος κινδυνεύει καί ἀπό ψυχολογικά προβλήματα, ἐκτός ἀπό τά οἰκονομικά προβλήματα, ἀλλά ταυτόχρονα μπορεῖ νά πέσει καί στήν παγίδα τῆς ἀπελπισίας, λόγῳ τῆς διαβολικῆς ἐπηρείας[661]. Γιά νά ἐργάζονται μέ χαρά καί νά εἶναι ἀποτελεσματική ἡ ἐργασία τους, οἱ νέοι πρέπει νά ἀκολουθήσουν τήν ἐσωτερική τους κλίση, ὅταν διαλέγουν, τί θά σπουδάσουν καί νά μήν ὑποχωροῦν στήν ἐπιμονή τῶν ἄλλων, οὔτε καί τῶν γονέων, ἄν δέν ἀναπαύονται σέ αὐτό, πού τούς προτείνουν. Νά κάνουν αὐτό, πού εἶναι «στήν φύση τους», ἀλλά μέ μιά προϋπόθεση: «φθάνει νά τό κάνουν κατά Θεόν»[662]. Μόνον ἔτσι, ἡ ἐργασία ἀποκτᾶ σωτηριολογικό χαρακτήρα. Γι᾽ αὐτό τό σημαντικότατο κομμάτι τῆς ζωῆς μας, ὁ Γέροντας συμβουλεύει: «Ὁ καθένας πρέπει μέ τήν προσευχή του, μέ τή ζωή του, νά ἁγιάζη τήν ἐργασία του καί νά ἁγιάζεται»[663].

Γιά νά ἐπιτύχει κάποιος στήν ἐργασία του, ὀφείλει νά ἐργάζεται μέ χαρά, ταπείνωση καί ἀγάπη. Τό νά ἀγαπᾶ τή δουλειά του, δέ σημαίνει ὅτι θά τήν ἐρωτευτεῖ. Ἐργαζόμενος ἔτσι, θά ξεκουράζεται ψυχικά καί σωματικά, ἀφοῦ πρόκειται γιά «ξεκούραση ἀπό τήν κούραση». Μόνο ἐργαζόμενος ὑπό

---

660 Ὅ. π., σ. 114.

661 Ὅ. π., σσ. 165-167.

662 Ὅ. π., σσ. 167-168. Γιά τήν ἀποκλειστικότητα τῆς προσωπικῆς ἐπιλογῆς καί τόν ἀπαραβίαστό της χαρακτήρα, βλ. Ἱερόν Κελλίον Ἁγίου Νικολάου Μπουραζέρη, Ἅγιον Ὄρος, *Ἡ εὐθύνη τῆς ἐπιλογῆς μας*, Ἐκδ. Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 222.

663 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 173. Ὁ καθηγητής π. Θεόδωρος Ζήσης, μελετώντας τό θέμα τῆς ἐργασίας καί τῆς πνευματικῆς της διάστασης, ἐπισημαίνει τόν κίνδυνο τῆς μή σωστῆς τοποθέτησης ἀπέναντί της, πού ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ὑποδούλωση στά ὑλικά ἀγαθά, τήν ὁποία ὁ Γέροντας καταπολέμησε: «Τήν πλήρωσιν ποίων ἀναγκῶν πρέπει νά ἐπιδιώκη ὁ ἄνθρωπος; Ὑπάρχει ἓν ὅριον ἀναγκῶν ἐντός τοῦ ὁποίου κινούμενος πρέπει νά αἰσθάνεταί τις αὐτάρκης; Ὁ καθορισμός τοῦ ὁρίου αὐτοῦ ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διά τήν ἠθικήν τοῦ ἀνθρώπου συμπεριφοράν καί δρᾶσιν, διά τήν πνευματικήν αὐτοῦ ὑπόστασιν, δεδομένου ὅτι ἡ πρόοδος τῶν τεχνῶν (τῶν ἐργασιῶν) δημιουργεῖ διαρκῶς νέας ἀνάγκας, καί σύν τῇ ἀνόδῳ τοῦ ὁρίου τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τῆς ἀνόδου τοῦ ὁρίου τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν ὕλην. Εἶναι οὕτω δυνατόν αἱ τήν κυριαρχίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπί τοῦ κόσμου ἐκφράζουσαι καί ὑπηρετοῦσαι τέχναι νά ὑποβοηθοῦν τελικῶς τήν εἰς αὐτόν ὑποδούλωσιν». Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Θεοδώρου Ζήση, *Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου*, Πατερικά 2, Ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 137.

αὐτές τίς συνθῆκες, μπορεῖ νά ἐφευρίσκει συνεχῶς καινούργια πράγματα, ἀξιοποιώντας τίς ἱκανότητές του καί τό χρόνο, πού ἔχει στή διάθεσή του. Στήν περίπτωση ὅμως, πού κατακυριεύεται ἀπό τό ἄγχος ἐργαζόμενος, ὁ ἅγιος Γέροντας συνιστᾶ, πρίν νά ἐπιστρέψει στό σπίτι, νά μπεῖ σέ κάποια Ἐκκλησία γιά λίγα λεπτά ἤ νά ἡσυχάσει γιά λίγο σέ κάποιο πάρκο, διαβάζοντας ἕνα πνευματικό βιβλίο, γιά νά μή μεταφέρει τά ἐργασιακά προβλήματά του στά ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογενείας[664].

1.4. Διαζύγιο καί οἰκογενειακά προβλήματα

Μιά ἀπό τίς τρεῖς μεγάλες κατηγορίες ἀβάστακτου πόνου τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ὅπως καταγράφεται στά ἀναρίθμητα γράμματα, πού ἔπαιρνε στά χέρια του ὁ ἅγιος Παΐσιος, γιά νά προσευχηθεῖ γιά τό πρόβλημα, ἦταν τό διαζύγιο[665].

Τό κυριότερο αἴτιο τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀνδρογύνων εἶναι ἡ φιληδονία καί ὁ ἐγωισμός τῶν συζύγων, πού δέν τούς ἀφήνουν νά καλλιεργήσουν τήν θυσιαστική ἀγάπη μεταξύ τους, ὅλους τούς ἄλλους λόγους πού ἐπικαλοῦνται, τούς ἐμπνέονται ἐκ τῶν ὑστέρων γιά νά δικαιολογοῦν τόν ἑαυτό τους[666]. Πῶς νά μή θαυμάσει κάποιος τή θεία σοφία καί διάκριση τοῦ ἁγίου Παϊσίου, πού μέσα σέ μιά πρόταση περιέκλεισε ὅλες τίς αἰτίες τῶν διαζυγίων;

Ἀπό τή φιληδονία καί τόν ἐγωισμό πηγάζουν ὅλα τά μεταξύ τῶν συζύγων προβλήματα, τά ὁποῖα ἡ ἀκαλλιέργητη ψυχή τους στά πνευματικά τά ἀντιμετωπίζει ἀνθρώπινα καί κοσμικά. Ὁ Ἅγιος συνιστᾶ ὑπομονή, δείχνοντας μέ παραδείγματα τήν ἀξία της στή διάσωση τοῦ γάμου πολλῶν οἰκογενειῶν, πού πολλές φορές ὁ ἕνας ἀπό τούς δύο συζύγους ἔπεφτε σέ φοβερές ἁμαρτίες, τίς ὁποῖες τό ἄλλο μέλος τῆς συζυγίας ὑπόμενε μέ ἀγάπη, προσευχόμενο στό Θεό νά τοῦ δώσει μετάνοια. Διηγούμενος τά περιστατικά

---

664 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 168-171. Τό τελευταῖο στοιχεῖο τονίζεται ἰδιαιτέρως καί ἀπό τόν ἄλλο μεγάλο Ἅγιο Πνευματικό, σύγχρονο τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου, ὁ ὁποῖος συνιστᾶ μιά ζωή ἀπαλλαγμένη ἀπό τό καθημερινό ἄγχος, μέσα στή φύση. Βλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σσ. 461-464.

665 Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 55.

666 Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 329.

αὐτά δίνει κουράγιο καί δύναμη στό πάσχον μέλος τῆς οἰκογενείας. Πάντα τό μήνυμα του εἶναι αἰσιόδοξο. Συνιστᾶ ὑπομονή, προσευχή, κατανόηση καί ταπεινοφροσύνη[667].

Διακρίνει δύο κατηγορίες ἀνθρώπων, πού ἀντιμετωπίζουν προβλήματα στό γάμο τους. Στήν πρώτη κατηγορία, λέγει, ἀνήκουν ἐκεῖνοι πού, μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο, ἐξοφλοῦν τίς ἁμαρτίες τους, ἐνῶ στή δεύτερη συμπεριλαμβάνονται ἐκεῖνοι πού, δέν ἐπιβαρύνονται ἀπό βαριές ἁμαρτίες, ἀλλά τούς συμβαίνει αὐτό προκειμένου νά ἔχουν ἀργότερα καθαρό μισθό ἀπό τό Θεό. Ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος θαυμάζει τίς γυναίκες πού, χωρίς νά ἔχουν διαβάσει Γεροντικό ἤ Συναξάρια, κάνουν ὑπομονή, γιά νά μή φθάσουν στό διαζύγιο ἄν καί περνοῦν ἀληθινό μαρτύριο λόγῳ τῆς ἀπάνθρωπης συμπεριφορᾶς τῶν συζύγων τους[668].

Οἱ λύσεις πού προτείνει ὁ ἅγιος Παΐσιος, γιά νά ξεπεραστοῦν οἱ συζυγικές κρίσεις ἔχουν ἀπολύτως πνευματικό χαρακτήρα. Στήν περίπτωση ἑνός οἰκογενειακοῦ καυγᾶ προτείνει στόν ἐνάρετο σύζυγο, να ὑποχωρήσει καί νά προσπαθήσει, νά εἰρηνεύσει τόσο τόν ἑαυτό του, ὅσο καί τόν ἄλλο, σιωπώντας καί εὐχόμενος. Οἱ καλοί λογισμοί, πού θά βάλει γιά τόν ἄλλο, θά τόν βοηθήσουν στόν ἀγώνα του αὐτό τῆς εἰρήνευσης[669]. Μιά τέτοια συμπεριφορά ἐπειδή ἀποτελεῖ ἐφαρμογή τοῦ Εὐαγγελίου, προσελκύει τή Θεία Χάρη. Τίς ἰδιοτροπίες τοῦ ἄλλου πρέπει νά τίς ἀνεχόμαστε, σκεπτόμενοι τή θυσία τοῦ Χριστοῦ. Αὐτός, ὄντας ἀναμάρτητος, σταυρώθηκε, δηλαδή ὑπέστη ἐπονείδιστο θάνατο, γιά τίς ἁμαρτίες μας, θέλοντας νά μᾶς ἀποδείξει τήν ἀγάπη Του, ἐνῶ ἐμεῖς, ξεπληρώνουμε ὡς ἁμαρτωλοί, ἀνεχόμενοι τήν ἄσχημη συμπεριφορά τοῦ ἄλλου. Ἔτσι, αὐτά, πού φαίνονται σάν «κουσούρια», ἀδυναμίες, ἐλαττώματα, πάθη τοῦ ἄλλου, δέν γίνονται ἀφορμή γιά διαζύγιο, ἀλλά εὐκαιρίες γιά μᾶς, νά ταπεινωθοῦμε καί νά πλοτίσουμε πνευματικά. Σέ ὅλη αὐτή τήν κατάσταση «τό μυστικό εἶναι ἡ ταπείνωση»[670].

Ἀκόμη καί σέ ἀκραῖες καταστάσεις γιά τίς ὁποῖες ἡ ἴδια ἡ Ἁγία Γραφή συγχωρεῖ τό διαζύγιο, ὁ Ἅγιος Γέροντας συνιστᾶ τήν ὑπομονή βασισμένη στήν ἐλπίδα, τά πράγματα, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νά ὁδηγήσουν σέ μετάνοια. Μέ αὐτή του τή συμβουλή ζητᾶ ἀπό τό σύζυγο, πού ὑποφέρει νά ἀποκτήσει τήν

---

[667] Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 47-58˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 56.

[668] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 48-54.

[669] Ἡ γυναίκα π. χ., μπορεί νά δικαιολογήσει τό σύζυγο ἔτσι: «Ἄνδρας μου εἶναι, θά πῆ καί καμμιά κουβέντα. Καί ἐγώ, ἄν ἤμουν στήν θέση του, μπορεῖ νά ἔκανα τά ἴδια», Ὅ. π., σ. 50.

[670] Ὅ. π., σσ. 50-51.

πνευματική ἀρχοντιά, ἡ ὁποία ἀνεβάζει τόν ἄνθρωπο πολύ ψηλά πνευματικά καί τόν γεμίζει μεγάλες εὐλογίες[671].

Ἡ ὑπομονή πού δείχνει ὁ/ἡ σύζυγος πέρα ἀπό τήν προσωπική του πνευματική ὠφέλεια ἐπιδρᾶ θετικά καί στή ζωή τοῦ ἄλλου. Ἀπό τίς διηγήσεις τοῦ Γέροντος Παϊσίου, ξεχωρίζουμε καί παρουσιάζουμε τήν περίπτωση μιᾶς γυναίκας πού, ἐνῶ βασανιζόταν ποικιλοτρόπως ἀπό τόν ἄσωτο ἄνδρα της, ὅταν αὐτός ἔμεινε κατάκοιτος λόγῳ ἑνός σοβαροῦ τροχαίου ἀτυχήματος, τόν περιποιήθηκε μέ πολλή καλωσύνη, χωρίς ποτέ νά ἀναφέρει τίποτα ἀπό τό ἄσχημο παρελθόν. Περιγράφοντας τό περιστατικό, ὁ ἅγιος καταλήγει: «Αὐτό πολύ τόν συγκλόνισε καί τόν ἀλλοίωσε πνευματικά. Μετανόησε εἰλικρινά, ζήτησε καί ἐξομολογήθηκε, ἔζησε λίγα χρόνια χριστιανικά, μέ ἐσωτερική εἰρήνη, καί ἀναπαύθηκε ἐν Κυρίῳ»[672]. Τά παιδιά ὠφελήθηκαν ἀπό τή στάση τῆς μητέρας τους, ἀφοῦ, τά προστάτευε ὅλα τά χρόνια, πού ὑπέφερε, ἀπό τόν πατέρα τους, βάζοντάς τους καλούς λογισμούς γι᾽ αὐτόν, ὥστε νά μή μάθουν τά ἁμαρτήματα τοῦ πατέρα τους. Γνωρίζοντας τά παιδιά τά ἐλαττώματα τοῦ γονέα, μπορεῖ νά ἐπηρεαστοῦν ἀρνητικά, εἴτε νά τραυματιστοῦν ψυχολογικά εἴτε νά παρασυρθοῦν καί τά ἴδια καί νά τόν μιμηθοῦν, ἤ σέ ἄλλες περιπτώσεις νά τόν σιχαθοῦν. Σέ ὅλες τίς περιπτώσεις ζημιώνονται πνευματικά. Ἡ ἐν λόγῳ μητέρα, σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παΐσιο, μέ τήν ὑπομονή της, ἀφοῦ ἤπιε αὐτή ὅλα τά φαρμάκια, ἀποταμίευσε οὐράνιο μισθό καί ὁ Θεός «θά τήν βάλη στήν καλύτερη θέση στόν Παράδεισο»[673].

Πολλές φορές ἡ πραγματικότητα δέν εἶναι ὅπως φαίνεται καί χρειάζεται θεία φώτιση καί διάκριση, γιά νά ξεκαθαρίσει μιά κατάσταση καί νά βρεθεῖ ὁ φταίχτης, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά αἰσθάνεται, μέχρι ἐκείνη τή στιγμή, ὅτι εἶναι τό θῦμα. Μιά τέτοια περίπτωση ξεκαθάρισε μέ τή θεία φώτισή του ὁ Ἅγιος καί ἀφηγεῖται σέ μᾶς τίς λεπτομέρειες, γιά νά προσέχουμε καί ἐμεῖς, μήπως εἴμαστε ὑπαίτιοι, ὅσων μᾶς συμβαίνουν δυσκολιῶν, χωρίς νά τό ἀντιλαμβανόμαστε. Βλέποντας, ὁ ἅγιος, τά λάθη ἑνός συζύγου, πού ἐνῶ στήν ἀρχή ἀγαποῦσε τή γυναίκα του «περισσότερο ἀπό τό Θεό», κατέληξε νά ἑτοιμάζει τό διαζύγιό τους, ἔχοντας ἤδη μιά ἄλλη γυναίκα ὑπόψη του, ὡς ἀντικαταστάτριά της, τοῦ μιλᾶ εὐθέως, γιά νά τόν συνετίσει καί νά τόν κάνει νά καταλάβει ὅτι, αὐτός φταίει γιά τήν ἄσχημη ἐξέλιξη τοῦ γάμου του. «Λάτρευες τήν γυναίκα σου περισσότερο ἀπό τό Θεό! Ἡ γυναίκα σου φταίει τώρα ἤ ἐσύ, πού φθάσατε σ᾽ αὐτήν τήν κατάσταση; Ἐξ αἰτίας σου πῆρε τήν

[671] Γιά νά τό ἀποδείξει αὐτό, ἔφερνε σάν παράδειγμα τήν περίπτωση μιᾶς νέας γυναίκας, πού ὑπέφερε ἀπό τό σύζυγό της πολύ καί ἡ ὁποία, κατά τήν ὥρα τῆς ἐκταφῆς της, εὐωδίαζε, ὡς ἔνδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι, δικαιώθηκε στήν ἄλλη ζωή, γιά τήν καλοσύνη της. Ὅ. π., σσ. 51- 52.

[672] Ὅ. π., σ. 53.

[673] Ὅ. π., σ. 54.

Χάρη Του ὁ Θεός ἀπό τή γυναίκα σου», τόν «τράνταξε», ὁ Ἅγιος. Τό ἀποτέλεσμα δέν ἄργησε νά φανεῖ. Πῆγε ἐξομολογήθηκε, ζήτησε συγνώμη ἀπό τή γυναίκα του, ἀρχισε νά λατρεύει τό Θεό καί νά ἀγαπᾶ τή γυναίκα του. Μετά ἀπό λίγο καιρό ὅλα διορθώθηκαν καί ἦρθε χαρούμενος: «Σ᾽ εὐχαριστῶ, Πάτερ, μᾶς ἔσωσες, μοῦ λέει. Εἴμαστε μιά χαρά, κι ἐμεῖς καί τά παιδιά μας». Ὁ ἐπίλογος τῆς διήγησης δείχνει μιά ἀπό τίς ἀφορμές τοῦ διαζυγίου: «Βλέπεις; Νά εἶναι αὐτός ὁ φταίχτης καί νά νομίζη κιόλας ὅτι σηκώνει πολύ μεγάλο σταυρό!»[674].

Σέ ὅλες αὐτές τίς περιπτώσεις πού, ἔβλεπε ὁ ἅγιος ὅτι, καθένας σύζυγος ρίχνει τό βάρος τῆς εὐθύνης στόν ἄλλο, ἀκολουθεῖ μιά συγκεκριμένη τακτική. Δέν δικαιολογεῖ κανέναν, ἀλλά τούς προβληματίζει, γιά νά καταλάβουν ὅτι, κάτι πρέπει νά διορθώσουν στόν ἑαυτό τους γιά νά ἀναπαύουν τό σύντροφό τους. Αὐτό δέ σημαίνει ὅτι, δέν ὑπάρχουν περιπτώσεις, πού καί οἱ δύο σύζυγοι ἔχουν δίκιο. Στήν περίπτωση αὐτή, ὁ πιό πνευματικός ἔχει μεγαλύτερη εὐθύνη, γιατί δέν ἀντιμετωπίζει τά πράγματα πνευματικά, ἀλλά κοσμικά, μέ τήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, ἐνῶ ὁ ἄλλος, πού δέν εἶναι σέ μιά πολύ καλή πνευματική κατάσταση, ἐπειδή εἶναι ἀδύνατος πνευματικά, ἔχει κάποια κατά κάποιο τρόπο ἐλαφρυντικά. Ὁ πνευματικότερος λοιπόν καλεῖται νά ἀντιμετωπίσει τήν κατάσταση μέ τή θεία δικαιοσύνη καί νά βλέπει τί ἀναπαύει τόν ἄλλο[675].

Ὑπάρχουν καί περιπτώσεις πού ὁ/ἡ σύζυγος, βλέποντας ὅτι, δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό κάποιο πάθος του, σκέφτεται νά ἐγκαταλείψει τήν οἰκογένειά του, γιά νά μήν τήν παιδεύει. Σ᾽ αὐτές τίς περιπτώσεις ὁ ἅγιος συμβουλεύει τόν ἄλλο σύζυγο, νά μήν πιστεύει εὔκολα αὐτά, πού ἀκούει, ἀλλά νά ἐξετάζει, ἄν προέρχονται ἀπό καθαρό φιλότιμο τοῦ συζύγου της ἤ ἔμπλεξε σέ κάποια ἐξωσυζυγική σχέση καί θέλει νά φύγει[676].

Θλιβόμενος γιά τό γενικευμένο φαινόμενο τοῦ διαζυγίου ὁ ἅγιος, μιλᾶ γιά τή ραγδαία ἐξέλιξή του, πού ἔχει καταστροφικές συνέπειες γιά τήν κοινωνία μας, κυρίως ὅμως γιά τά παιδιά. Ἄν ἤδη παλαιότερα, πού διαλύονταν στά «καλά καθούμενα» πολλές οἰκογένειες, κάνοντας τό γάμο, νά χάσει τό νόημά του, τώρα, (δηλαδή πρός τό τέλος τῆς ζωῆς τοῦ Γέροντα, εἴκοσι χρόνια πρίν), μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι, ἔχουμε φθάσει σέ μιά κατάσταση, νά μιλᾶμε γιά «αὐτόματο διαζύγιο», κατά τήν ἔκφραση τοῦ ἁγίου. Τά παιδιά

[674] Ὅ. π., σσ. 56-57.

[675] Ὅ. π., σ. 58. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σσ. 196-197.

[676] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 54.

αὐτῶν τῶν διαλυμένων οἰκογενειῶν εἶναι ταλαίπωρα καί βασανισμένα καί ἡ κυριότερη αἰτία γι᾽ αὐτό εἶναι ὅτι, «τούς ἔχει λείψει ἡ ἀγάπη, ἡ στοργή»[677].

Ἡ μακρόχρονη πνευματική του ἐπαφή μέ ἀνδρόγυνα τόν βοηθᾶ νά καταλάβει καί τούς πειρασμούς «ἐκ δεξιῶν», ὅπως τούς ὀνομάζουν οἱ Πατέρες, οἱ ὁποῖοι μποροῦν νά φρενάρουν τήν πνευματική πορεία ἑνός ζευγαριοῦ, ἀλλά καί νά ἀπειλήσουν τό γάμο τους. Ἀναλύοντας τήν ψυχολογία τόσο τοῦ ἄνδρα, ὅσο καί τῆς γυναίκας, ὁ Γέροντας παρουσιάζει ἕναν ἐκ δεξιῶν πειρασμό, πού ἀπειλεῖ τίς οἰκογένειες. Στήν περίπτωση ἑνός συζύγου, πού μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κάποια στιγμή ἀλλοιώθηκε πνευματικά καί ἐπέστρεψε ἐν μετανοίᾳ στήν Ἐκκλησία, προσπαθώντας νά ζεῖ πνευματικά, ὁ Ἅγιος Γέροντας συνιστᾶ πολλή προσοχή προκειμένου νά μήν προκαλέσει τή ζήλεια ἤ τήν ἀπελπισία τῆς γυναίκας του πού, ἀπό τή φύση της ὡς γυναίκα ἔχει εὐλάβεια, ἀλλά τώρα αἰσθάνεται μειονεκτικά, γιατί παρ᾽ ὅλες της τίς προσπάθειες, δέν μπορεῖ νά τόν φθάσει στά πνευματικά καί ἀρχίζει τή γκρίνια καί τούς καυγάδες, ὡς ἀντίδραση, γιά νά τόν κοντράρει. Γιά νά διασώσει τήν κατάσταση, ὁ σύζυγος πρέπει νά ταπεινωθεῖ καί νά ἐξηγήσει, ὅταν βρεῖ σέ μιά καλή ὥρα τή σύζυγό του, τόν μεγάλο ἀγώνα του, σάν μιά συνεχή προσπάθειά του, νά ἀντιμετωπίζει πνευματικά τήν σημερινή «ἐλεεινή κοινωνία», ἀπό τήν ὁποία κινδυνεύει νά παρασυρθεῖ. Μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο, θά ἐξουδετερώσει τή διάθεση ἀνταγωνισμοῦ τῆς γυναίκας του καί θά τήν πείσει νά τόν ἀκολουθεῖ ἁπαλά. Ταυτόχρονα νά προσπαθήσει νά τή συνδέσει μέ ἄλλες οἰκογένειες, πού ζοῦν πνευματικά[678].

Συμπερασματικά, μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι, ἡ ποιμαντική πνευματική ἀντιμετώπιση τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου τοῦ προβλήματος τοῦ διαζυγίου, διά τῆς ὑπομονῆς στίς δυσκολίες ἔχει σωτηριολογικό χαρακτήρα. Ὁ Γέροντας δέν ὀνειρεύεται μιά κοινωνία μέ ἀρχές, μέ οἰκογένειες, πού ζοῦν μιά ἀτάραχη ὡραία ζωή, μέ μοναδικό σκοπό νά φτιάξουν ἕναν καλύτερο κόσμο! Ὁ ἅγιος ἀλλοῦ τοποθετεῖ τό γάμο καί τό στόχο του. Ὁ γάμος εἶναι μυστήριο καί ἔχει σκοπό τή σωτηρία τῶν ψυχῶν ὅλης τῆς οἰκογένειας συμπεριλαμβανομένων καί τῶν προγόνων της καί τῶν ἐπιγόνων της[679]. «Μέσα στή διαφορά τῶν χαρακτήρων (τῶν συζύγων) κρύβεται ἡ ἁρμονία τοῦ Θεοῦ»[680], θά μᾶς πεῖ ὁ ἅγιος τινάζοντας στόν ἀέρα τή λογική τῶν «γνωστικῶν κοσμικῶν», πού δίνουν διαζύγιο μέ αἰτία: ἀσυμφωνία χαρακτήρων! «Ἄν ὅλοι ζητοῦν ''καλές'' κοπέλλες γιά νά παντρευτοῦν, τότε τίς ἄλλες τί θά τίς

[677] Ὅ. π., σσ. 54-55.

[678] Ὅ. π., σσ. 158-159. Γιά τή σύνδεση μέ πιστές οἰκογένειες, πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 190.

[679] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 279-280.

[680] Ὅ. π., σ. 39.

κάνουμε; Θά τίς παστώσουμε στόν τενεκέ;»[681], λέγοντας αὐτά ὁ ἅγιος, δίνει ἕνα «χαστούκι» στήν κοσμική λογική μας, γιά νά ξυπνήσουμε ἀπό τόν ὕπνο τόν πνευματικό καί νά ἀρχίσουμε νά βλέπουμε τά πράγματα, ὅπως ὁ Θεός θέλει. Ἡ οἰκογένεια εἶναι ἐνταγμένη στό θεῖο σχέδιο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τό διαζύγιο καταστρέφει αὐτή τή σωτηριολογική ἀλυσίδα καί διακόπτει μιά πορεία πού, ξεκίνησε μέ τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, μέ ἐπικίνδυνες ἐπιπτώσεις γιά κάθε ἐμπλεκόμενο.

Τό διαζύγιο ἀνοίγει στή ζωή ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας μεγάλες πληγές, ἀλλά ἐκεῖνα πού ὑποφέρουν πιό πολύ εἶναι τά παιδιά. Μέ τόν ἅγιο Παΐσιο συμφωνοῦν καί οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι παρατηροῦν τό φαινόμενο καί τό ἀναλύουν μέ τά δικά τους κριτήρια, παρόμοια κάποιες φορές μέ τίς πνευματικές τοποθετήσεις[682]. Στό παρακάτω κείμενο τοῦ Martin Herbert, οἱ δύο τοποθετήσεις ταυτίζονται τόσο πολύ, πού δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωση, ὅτι ἀνήκει στόν ἅγιο Παΐσιο: «Τά παιδιά ἔχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες νά γίνουν ἀντικοινωνικά, ἄν μέσα στήν οἰκογένεια βασιλεύουν οἱ ἔριδες καί, ἐπιπλέον, δέν ὑπάρχει ἡ ἀνθρώπινη ζεστασιά»[683].

---

[681] Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 239.

[682] «Ἄλλα διαζύγια δυστυχῶς συνοδεύονται ἀπό πολλές διαμάχες καί ἔχθρες, γιά νά μήν ἀναφέρουμε καί τή βία. Τά παιδιά, πού εἶναι μάρτυρες σέ σκηνές ἐχθρότητας μεταξύ τῶν δύο ἀνθρώπων πού ἀγαποῦν, ὑποφέρουν ἀπό ἄλυτες συγκρούσεις πίστης (ποιός ἀπό τούς δύο γονεῖς ἔχει δίκιο) καί ἀπόλυτης ἀπόγνωσης. Συχνά πιέζονται νά πάρουν τό μέρος ἑνός ἀπό τούς δύο γονεῖς. Πάρα πολύ συχνά γίνονται τό πεδίο τῆς διαμάχης τῶν δύο, «ἐμπολέμων» πιά, γονέων τους καί ἀποτελοῦν ἕνα δελεαστικό σημεῖο ἐναντίον τοῦ ἄλλου γιά ἀδιαφορία καί ἐγκατάλειψη, γιά ἀνεπάρκεια καί ἀνικανότητα, γιά μεροληπτική στάση κ.τ.ὅ. Σέ πολλές περιπτώσεις, δυστυχῶς, τά παιδιά, ἀδύναμα καθώς εἶναι, ἀποτελούν πρόσφορα ἐξιλαστήρια θύματα σέ μιά περίοδο πού οἱ γονεῖς νιώθουν βαθιά δυστυχισμένοι καί ἀπογοητευμένοι. Σάν γέννημα καί θρέμμα τοῦ ἀνεπιθύμητου (ἀκόμη καί μισητοῦ) συζύγου, ἐκπροσωποῦν τίς ἐνοχλητικές ἰδιότητές του. Λίγα παιδιά γλιτώνουν ἀπό τίς ψυχικές ἐντάσεις καί τήν ἐχθρότητα ἑνός ἀποτυχημένου γάμου». Βλ. Martin Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα*, σ. 297.

[683] Ὅ. π., σ. 298. Πρβλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 144.

2. Ποιμαντική εἰδικῶν κατηγοριῶν ἀνθρώπων

2.1. Ἀσθένεια καί ἀσθενεῖς

Μιά προσεκτική ἀνάλυση τῶν αἰτίων πού ἔκαναν τούς ἀνθρώπους, νά ἀναζητοῦν τόν ἅγιο Παΐσιο φανερώνει τόν πρώτιστο ρόλο τῆς ἀσθένειας, μέ τή διπλή της διάσταση: σωματική καί πνευματική. Τό θέμα τῆς ἀσθένειας καί ὁ ρόλος της στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἀπασχόλησε ἀνέκαθεν τήν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἕνα ἀπό τά θεόπνευστα κείμενά της εἶναι τό βιβλίο τοῦ «Ἰώβ», ὅπου φαίνεται ἡ πάλη τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος νά κατανοήσει τό μυστήριο τῆς ἀνθρώπινης ἀσθένειας μέσα στό θεῖο σχέδιο. Κορυφαία στιγμή τοῦ βιβλίου, τοῦ συνώνυμου τῆς ὑπομονῆς ἔκτοτε Ἰώβ, ἡ τελική διαπίστωσή του ὅτι: «ἀκοήν μέν ὠτός ἤκουόν σου τό πρότερον, νυνί δέ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακέ σε· διό ἐφαύλισα ἑμαυτόν καί ἐτάκην, ἥγημαι δέ ἑμαυτόν γῆν καί σποδόν» (*Ἰώβ* 42, 5). Ἡ ἀσθένεια ὡς μιά ὁδός πρός τήν αὐτογνωσία καί συνεπῶς πρός τή θέωση, γνώση ἐμπειρική τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ διαχρονική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ διδαχή καί τό ἔργο τοῦ ἁγίου Παϊσίου, ὅπως θά ἀναλύσουμε στή συνέχεια στό ὑποκεφάλαιο αὐτό, θά δοῦμε ὅτι καί στό θέμα αὐτό ἀποτελοῦν μιά αὐθεντική ἔκφραση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος καί προτείνει θεολογικές ἀλλά καί πρακτικές λύσεις στή σύγχρονη κοινωνία τοῦ εὐδαιμονισμοῦ, ἡ ὁποία ἔχει χάσει δυστυχῶς τήν κατανόηση τῆς πνευματικῆς - ἁγιαστικῆς διάστασης τοῦ πόνου.

2.1.1. Σωματική ἀσθένεια

Ἀπό τήν πρώτη κατηγορία ἀσθενῶν, τῶν σωματικά ἀσθενῶν, ἕνα μέρος τόν ἐπισκέπτονταν ἀμέσως μετά τή διάγνωση τῆς ἀσθένειας εἴτε στούς ἴδιους εἴτε σέ συγγενεῖς ἤ φίλους τους. Τό ἄλλο μέρος τῶν ἀσθενῶν τόν ἐπισκέπτονταν ὅταν ἡ ἀσθένεια εἶχε φθάσει σέ τέτοιο σημεῖο, πού κάθε ἀνθρώπινη προσπάθεια ἦταν μάταιη, οἱ γιατροί σήκωναν τά χέρια, ἀναγνωρίζοντας ὅτι, μόνο ἕνα θαῦμα μποροῦσε νά ἀνακόψει τήν καταστρεπτική πορεία τῆς ἀσθένειας. Ἀρκετές φορές οἱ πάσχοντες ἔφθαναν στήν ἀπελπισία, βλέποντας τήν ἀδυναμία τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, νά δώσει λύσεις. Ταυτόχρονα, ὅμως, μέσα στήν ψυχή τους ὑπέφωσκε μιά ἐλπίδα, πού τούς παρωθοῦσε, νά ἐπιμείνουν καί κάπου ἀλλοῦ, στήν ἀναζήτηση τῆς θεραπείας τους, στό θαῦμα τῆς προσευχῆς τοῦ ἁγίου. Τό πλῆθος τῶν

ἀσθενῶν, πού ἀναζητοῦσαν τόν ἅγιο, γιά νά τούς θεραπεύσει εἶναι ἀναρίθμητο καί τά εἴδη τῶν ἀσθενειῶν ποικίλα. Ὁ μακαριστός βιογράφος του ἀπαριθμεῖ κάποιες ἀπό αὐτές: «Θεράπευσε πολλούς πού ἔπασχαν ἀπό ἀσθένειες ἀνίατες, καρκίνο, λευχαιμία, καρδιοπάθεια, παραλυσία, τύφλωση, καί ἔλυσε τήν στείρωση πολλῶν γυναικῶν»[684].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος ἐνεργεῖ κάθε φορά διαφορετικά, ἀνάλογα μέ τήν πνευματική κατάσταση τοῦ ἀσθενῆ ἤ καί τῶν συνοδῶν του, μέ τό περιβάλλον ὅπου βρισκόταν, μέ τήν ὠφέλεια πού μποροῦσαν νά ἔχουν οἱ θεατές ἀπό τό περιστατικό κ.λπ. Πολλές φορές κρύβει τή δική του συμβολή στή θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, προβάλλοντας μόνο τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί τήν πίστη τῶν ζητούντων βοήθεια. Ἀναγνωρίζει ὅτι, ἔχει τό χάρισμα τῶν ἰάσεων, ἀλλά ἐνεργεῖ πάντα μέ ταπεινοφροσύνη, θεωρώντας τόν ἑαυτό του ἁμαρτωλό καί ἀνάξιο τέτοιας δωρεᾶς[685].

Πολύ συγκινητική εἶναι ἡ μέριμνα, πού ἐκδηλώνει, γιά τά ἄρρωστα ἤ ἀνάπηρα παιδιά, πού ἔκαναν τήν εὐαίσθητή του καρδιά νά ὑποφέρει πάρα πολύ. Παρακολουθεῖ ἀπό κοντά τήν πορεία τῆς ὑγείας τους. Ὑπάρχουν μαρτυρίες παιδιῶν, ἀλλά καί ἐνηλίκων πού, μετά τό θάνατό του, τόν ἔβλεπαν κοντά τους, στό κρεββάτι τοῦ πόνου[686]. Ἀγωνιζόμενος ὁ ἅγιος στή διακονία του πρός τά ἄρρωστα παιδιά προσπαθεῖ πάντα, νά ἐνισχύει, νά ἐνθαρρύνει, νά παρηγορεῖ καί νά θεραπεύει, ὅπου ἡ Θεία Χάρις τό ἐπιτρέπει. Δέν συμβουλεύει μόνο τούς γονεῖς, ἀλλά καί τά ἴδια τά παιδιά. Ἄν καί εἶναι μικρά, καλοῦνται νά δείξουν ὡριμότητα καί νά τοποθετηθοῦν σωστά ἀπέναντι στή δοκιμασία τους, ἀκόμη καί στήν ἀναπηρία τους. Ὅποιος καταλαβαίνει ὅτι, ἡ ἀναπηρία του εἶναι εὐλογία ἀπό τό Θεό, ἀπαλλάσσεται ἀπό τό αἴσθημα τῆς μειονεκτικότητας καί ἀποκτᾶ τή δύναμη νά ἀντιμετωπίζει τήν κοροϊδία καί τίς μικροπρέπειες τῶν ἄλλων. Στό ἀνάπηρο παιδί, συστήνει ὁ ἅγιος: «Νά αἰσθάνεται ὅτι εἶναι μάρτυρας». Κάθε ἄνθρωπος, πού εἶναι ἀνάπηρος, ἄν βοηθηθεῖ, νά καταλάβει τό βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς, πού εἶναι ἡ αἰώνια ζωή καί νά τοποθετηθεῖ σωστά ἀπέναντι στήν πρόσκαιρη ἀναπηρία του, ὡς εὐλογία, γιά νά κερδίσει τήν αἰώνια ζωή, τότε, τήν βλέπει μέ τά πνευματικά μάτια καί μπορεῖ νά πεῖ στόν ἑαυτό του: «Τώρα ὁ Θεός μέ θέλει ἔτσι (ἀνάπηρο), πρίν ἀπό λίγα χρόνια μέ ἤθελε ἀλλιῶς (ὑγιή)». Ἡ ὑγεία ἤ ἡ

---

[684] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 628. Στήν ἀνέκδοτη *Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τόν Ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην,* πού κυκλοφορεῖ στό στενό του κύκλο ἀναφέρει ἕνα τροπάριο: «Πάθη ἐκδιώκεις τά χαλεπά, νόσους θεραπεύεις, λύεις στείρωσιν γυναικῶν, δαίμονας ἐλαύνεις, ὡς παρρησίαν ἔχων, πολλήν πρός τόν Δεσπότην ˙ πάτερ Παΐσιε».

[685] Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 629.

[686] Ὅ. π., σ. 356.

ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπου ἔχει σωτηριολογικό-ἁγιαστικό χαρακτήρα καί ἐξαρτᾶται ἀπό τό θεῖο θέλημα: «Γι᾽ αὐτό λέω, χίλιες φορές νά εἶχα γεννηθῆ καθυστερημένος διανοητικά, τυφλός, κουφός, γιατί θά εἶχα νά λάβω τότε ἀπό τόν Θεό», καταλήγει ὁ ἅγιος Παΐσιος[687].

Ὁ Ἅγιος καταλαβαίνει τό πνευματικό ἐπίπεδο τῶν ἀσθενῶν καί ἀπό τόν τρόπο, πού ἀντιμετωπίζουν τήν ἀρρώστιά τους. Ἐνεργεῖ ἔτσι καταλλήλως πρός τόν καθένα, ἀξιοποιώντας τήν πνευματική κατάσταση, πού βρισκόταν, ἀκολουθώντας μιά ἀξιοθαύμαστη ποιμαντική τακτική. Διαχωρίζει τούς πονεμένους σέ δύο κατηγορίες. Στήν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν οἱ ἀσθενεῖς, πού πάσχουν λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν, πού ἔχουν διαπράξει εἴτε οἱ ἴδιοι εἴτε οἱ κοντινοί συγγενεῖς τους. Πολλές φορές ἡ ἀρρώστεια προέρχεται ἀπό ἀδικίες, πού ἔχουν διαπράξει οἱ ἴδιοι οἱ ἀσθενεῖς ἤ συγγενεῖς τους. Μάλιστα σέ κάποιες περιπτώσεις προέρχεται ἀπό κατάρα τοῦ ἀδικηθέντος. Γι᾽ αὐτό τονίζει: «Αὐτοί πού ἀδικοῦν, βάζουν φωτιά στό κεφάλι τους»[688]. Στή δεύτερη κατηγορία ἀνήκουν οἱ ἀσθενεῖς, πού ἁπλῶς δοκιμάζονται, γιά νά φανεῖ ἡ ἀρετή τους[689]. Ἄν ἔβλεπε ὅτι, ὁ ἄρρωστος, κατακυριευμένος ἀπό τή δική του ἀσθένεια, ζητᾶ ἀπό τό Θεό νά γίνει καλά μόνον αὐτός, συνιστοῦσε, νά προσεύχεται καί γιά τήν ὑγεία τῶν ἄλλων ἀσθενῶν[690]. Ἐπίσης, ὅταν κάποιος, πού ἀσθενοῦσε ὁ ἴδιος ἤ μέλος τῆς οἰκογενείας του, γόγγυζε καί διαμαρτυρόταν στό Θεό, δέ δίσταζε νά τοῦ μιλήσει, γιά νά τόν συνεφέρει[691]. Ταυτόχρονα συναντοῦσε ἀσθενεῖς, πού ἦταν ἱκανοί νά σηκώσουν τό σταυρό τῆς ἀρρώστιας χωρίς νά γογγύζουν. Ζητοῦσαν ὅμως τή θεραπεία τους, γιατί εἶχαν οἰκογενειακές ὑποχρεώσεις (π.χ. νά μεγαλώσουν παιδιά, νά φροντίζουν γονεῖς κ.λπ.). Σ᾽ αὐτές τίς περιπτώσεις, πού οἱ ἀσθενεῖς εἶχαν φτάσει σέ πνευματική ὡριμότητα, ὁ ἅγιος Παΐσιος προτείνει, νά μή ζητοῦν τή θεραπεία τους, ἀλλά νά κάνουν ὑπομονή, γιά νά ἀποταμιεύσουν γιά τήν ἄλλη ζωή, δίνοντας τους ὁ ἴδιος τό καλό παράδειγμα μέ τήν καρτερία του στις ἀσθένειές του, ἐνθαρρύνοντας τους ὅλους[692]. Ὁ Γέροντας ἐνεργεῖ ἀνάλογα μέ τήν κάθε περίπτωση, μέ πρώτιστο σκοπό νά ὠφεληθοῦν ὅλοι πνευματικά[693].

---

[687] Ὅ. π., σσ. 233-236.

[688] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 85-91, 101-108.

[689] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 50.

[690] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 231.

[691] *Γέρων Παΐσιος (1924-1994), Θαύματα καί θεραπεῖες*, Ἀλεξανδρούπολη 2014, σσ. 45-46.

[692] Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 211-218. Μελετώντας τίς καταγεγραμμένες ματρυρίες, πού ἀφοροῦν τέτοιου εἴδους περιστατικά, προκύπτει ὅτι, ὑπῆρχαν ἔστω καί λίγοι ἀσθενεῖς ἕτοιμοι, νά δεχθοῦν αὐτή τήν πρόταση.

[693] Θεωροῦμε ὅτι, ἡ διευκρίνιση πού κάνει ὁ βιογράφος του ὁ μακαριστος π. Ἰσαάκ, δείχνει ξεκάθαρα τό πῶς ἐνεργοῦσε ὁ ἅγιος Γέροντας: «Ἄν ἔβλεπε πίστη στόν ἀσθενῆ, καί ὅτι ἡ θεραπεία δέν θά τόν βλάψει πνευματικά, μέ μόνο τόν λόγο του, "δέν ἔχεις τίποτε, εἶσαι

Οἱ προσευχές, πού ἔκανε, γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν ἀσθενῶν ἀποτελοῦσαν μέρος τοῦ καθημερινοῦ πνευματικοῦ του προγράμματος. Παραμελοῦσε τόν ἑαυτό του, γιά νά ἀφοσιωθεῖ στόν πόνο τοῦ ἄλλου. Γιά νά εἶναι ἀποτελεσματική ἡ προσευχή γιά τούς ἄλλους, ὁ Γέροντας μᾶς συμβουλεύει, νά συναισθανθοῦμε καί νά πονέσουμε γιά τή δική μας ἄσχημη πνευματική κατάσταση, ἡ ὁποία μᾶς καθιστᾶ ἀνίκανους, νά βοηθήσουμε τόν ἄρρωστο ἀδελφό μας: Ὅταν, «ἀναγνωρίζουμε τήν μεγάλη ἤ μικρή μας πνευματική ἀρρώστια καί ταπεινά ζητοῦμε τήν σωματική ὑγεία γιά τόν συνάνθρωπό μας, ὡς ἔνοχοι γιά τήν ἀρρώστια του, γιατί, ἐάν εἴχαμε πνευματική ὑγεία, θά εἶχε θεραπευθῆ πρό καιροῦ καί δέν θά παιδευόταν», τότε «τοποθετούμαστε σωστά, ὅτι εἴμαστε ἔνοχοι γιά ὅλη τήν κατάσταση τοῦ κόσμου»[694].

Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ἁγίου Παϊσίου εἶναι ὁ πόνος του, πού συνόδευε τίς προσευχές του γιά τούς ἀρρώστους. Προσεύχεται ἔνθερμα γιά κάθε περιστατικό καί παραδίδεται μέ ὅλη τήν καρδιά του στήν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων. Τονίζει τό ρόλο τῆς καρδιᾶς στήν προσευχή, χρησιμοποιώντας συχνά τίς ἐκφράσεις «καρδιακή προσευχή», «καρδιακός πόνος» κ.λπ.[695]. Ἔχει σημασία, νά σταθοῦμε καί νά δοῦμε τόν τρόπο, πού ὁ ἅγιος καταλαβαίνει ἐδῶ, τήν ἕνωση τοῦ νοῦ μέ τήν καρδιά, θέμα πού ἀπασχόλησε πολλούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἅγιος δίνει βαρύτητα σέ μιά ἐνεργή ἕνωση, βασισμένη ὄχι μόνο στή συνεχή ἐπανάληψη τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλά στόν πόνο πού αἰσθάνεται κάποιος γιά τόν πλησίον του: «Γιά νά προσευχηθοῦμε μέ τήν καρδιά, πρέπει νά πονέσουμε. Ὅπως, ὅταν χτυπήσουμε τό χέρι ἤ κάπου ἀλλοῦ, μαζεύεται ὁ νοῦς μας στό σημεῖο πού πονᾶ, ἔτσι, γιά νά μαζευτῆ ὁ νοῦς στήν καρδιά, πρέπει νά πονέση ἡ καρδιά. Νά κάνουμε τόν πόνο τοῦ ἄλλου δικό μας»[696].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος, διδάσκει, ὅτι ἡ ἀσθένεια ἔχει ἁγιαστικό-καθαρτικό χαρακτήρα. Ὁ ἀσθενής, ἄν ὑποφέρει καρτερικά, χωρίς γογγυσμό καί μέ

καλά", ὁ ἀσθενής ἔφευγε ὑγιής». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 628. Γιά ἀνάλογες περιπτώσεις, βλ. Αἰκατερίνης Μοναχῆς, *Ὁ Ὅσιος Γέρων Πορφύριος*, σ. 314.

694 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σ. 314.

695 Ὅ. π., σσ. 309-310. Μαθαίνοντας, π.χ., ὅτι μιά νεαρή κινδύνευε, εἶπε στό συνομιλητή του: «Πές μου κάτι γιά νά πονέσω γι᾽ αὐτήν καί νά προσευχηθῶ μέ πόνο ψυχῆς γι᾽ αὐτήν». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 80.

696 Βλ. Π.Μ. Σωτῆρχος, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 31. Γιά τή συμπαράσταση χιλιάδων πονεμένων, βλ. † *Γέρων Παΐσιος (1924-1994) Θαύματα & θεραπεῖες ἐν ζωῇ & μετά τήν Κοίμησή του*, ἐπ. Ἀνέστης Μαυροκέφαλος, Παναγιώτης Φραγγελάκης, Ἀλεξανδρούπολη 2011, σ. 10˙ Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Διηγήσεις*, σ. 12˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 666, ὅπου ἀναφέρονται χιλιάδες.

ἐμπιστοσύνη στή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὁμοιοῦται μέ τούς Μάρτυρες[697]. Ὑπάρχει ὅμως καί ἕνα ἐπίπεδο ἀνώτερο ἀπό αὐτό. Σ᾽ αὐτό βρίσκονται ὅσοι ὄχι μόνο δέ γογγύζουν, ἀλλά καί χαίρονται νά ὑποφέρουν, ἀφοῦ θεωροῦν τόν πόνο ὡς φάρμακο γιά τά πάθη τους: «Στήν πνευματική ζωή συμβαίνει κάτι τό παράδοξο: Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὑπομένη γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ἀκόμη καί μαρτύριο, πλημμυρίζει ἡ καρδιά του ἀπό θεία ἡδονή»[698].

Στήν περίπτωση προώρου θανάτου τῶν ἄρρωστων παιδιῶν, ἡ παρηγοριά πού προσφέρει ὁ στοργικός Γέροντας βασίζεται στήν πεποίθησή του ὅτι, λόγω τῆς ἁγνότητάς τους, συναριθμοῦνται μέ τούς Μάρτυρες καί τούς Ἀγγέλους. Τονίζει ὅτι, χαίρεται γιά ὅποια λύση καί νά δοθεῖ γιατί, ἄν ὁ Χριστός, πού ἀγαπᾶ τά παιδιά, ἀποφασίσει νά τά πάρει κοντά Του σημαίνει ὅτι ἤθελε νά τά προστατέψει ἀπό τίς ἁμαρτίες, πού θά ἔκαναν σ᾽ αὐτή τή ζωή. Προσεύχεται γιά νά γίνει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, γιατί «Ὁ Χριστός ἀγαπάει τό παιδί καί θά κάνη ὅ,τι εἶναι γιά τό καλό του. Ἄν δῆ ὅτι τό παιδί, ὅταν μεγαλώση, θά γίνη καλύτερο, θά ἀκούση τήν προσευχή. Ἄν δῆ ὅμως ὅτι ἀργότερα δέν θά εἶναι σέ καλή πνευματική κατάσταση, τότε, ἐπειδή τό ἀγαπάει, θά τό πάρη»[699]. Γι᾽ αὐτόν τόν λόγο δέν πρέπει νά στενοχωρηθοῦμε, γνωρίζοντας ὅτι, ὁ Θεός κάνει τό καλύτερο γιά τόν καθένα[700].

2.1.2. Πνευματική ἀσθένεια

Ἡ δεύτερη κατηγορία - τῆς πνευματικῆς ἀσθένειας - διακρίνεται σέ πολλές ὑποπεριπτώσεις, λόγῳ τῆν μεγάλης ποικιλίας τῶν παθῶν πού κατακυριεύουν τούς ἀνθρώπους. Ὁ ἅγιος Γέροντας δίνει μεγαλύτερη σημασία στή θεραπεία τῆς πνευματικῆ ἀσθένειας, ἐπειδή ἄν μείνει ἀθεράπευτη φέρει τήν αἰώνια ἀπώλεια τῆς ψυχῆς. Ἀκολουθώντας τή διαχρονική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, τονίζει μέ κάθε εὐκαιρία τήν ὑπεροχή τῆς πνευματικῆς

---

[697] Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 211 καί 234. Γιά ἕναν ἡλικιωμένο σχεδόν ἀνάπηρο καί τυφλό, ὁ Ἅγιος εἶπε χαρακτηριστικά: «Ὁ Θεός τόν καθαρίζει τόν πατριώτη μου». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 48. Γιά τό μαρτυρικό τέλος τοῦ ἰδίου τοῦ Ἁγίου βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 547-554.

[698] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 302-303.

[699] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 230.

[700] Βλ. Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, *Οὐκ ἔστιν αἴτιος κακῶν ὁ Θεός*, PG 31, 329-354˙ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Εἰς Γένεσιν, Ὁμιλία 17*, 9, PG 53, 146. Γιά τήν περίπτωση θανάτου τῶν παιδιῶν, βλ. Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Περὶ νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων πρὸς Ἱέριον*, PG 46, 161-191.

ἰάσεως σέ σύγκριση μέ τή θεραπεία τοῦ σώματος, δείχνοντας ὅτι, τό μεγαλύτερο θαῦμα εἶναι ἡ πνευματική νεκρανάσταση τοῦ καθενός[701]. Γι᾽ αὐτό, ζητᾶ ἀπό τόν ἄρρωστο, νά βελτιώσει τήν πνευματική του ζωή καί νά προσπαθήσει νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τά πάθη του, πού τόν ἔφεραν σ᾽ αὐτήν τήν ὀδυνηρή κατάσταση. Τοῦ συνιστᾶ, νά πάρει ἀποφάσεις καί νά ὑποσχεθεῖ, ὅτι θά τίς ἐκπληρώσει μετά τήν ἴασή του. Ἐπίσης ὡς ἔνδειξη εὐλαβείας στό Θεό, συνιστᾶ νά ἀνάβει κεριά ἀπό καθαρό μελισσοκέρι, ὑπογραμμίζοντας ταυτόχρονα ὅτι, πρέπει νά ἔχει νόημα τό ἄναμμα τοῦ κεριοῦ, δηλαδή, νά συνοδεύεται ἀπό προσευχή γιά τόν ἄνθρωπο, πού ὑποφέρει εἴτε σωματικά εἴτε ψυχικά. Οἱ κεκοιμημένοι ἰδίως, νιώθουν μεγάλη ἀνάπαυση, ὅταν τούς ἀνάβουμε κεριά. Συγχρόνως συνιστᾶ νά προσφέρει καί ἁγνό θυμίαμα στό Θεό, γιατί, ἐνῶ τό κερί τό ἀνάβουμε γιά νά ζητήσουμε ἀπό τό Θεό κάτι, τό θυμίαμα τό προσφέρουμε γιά νά τόν εὐχαριστήσουμε[702].

Ἐνίοτε ὁ Ἅγιος Γέροντας φαίνεται ἀπογοητευμένος ἀπό τήν ἀδιαφορία τῶν ἀνθρώπων γιά τήν πνευματική τους κατάσταση, καθώς καί γιά τήν ἐπιπολαιότητα καί τή βιασύνη μέ τήν ὁποῖα ἔσπευδαν νά γλιτώσουν τόν πόνο. Λυπόταν ἐκείνους, πού χωρίς νά ἔχουν γνήσια χριστιανική ζωή, νόμιζαν ὅτι, κάνοντας προσευχή γιά τή θεραπεία τους, ἐκπλήρωναν τά πνευματικά τους καθήκοντα καί ἦταν ἕτοιμοι, νά γογγύσουν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ στήν περίπτωση, πού δέν πραγματοποιόταν ἡ ἐπιθυμία τους[703]. Ὑπάρχουν, ἐπίσης, καί περιπτώσεις πού ἐνῶ μέ τό προορατικό του χάρισμα προβλέπει κάποια δυσάρεστα μελλοντικά γεγονότα καί συνιστᾶ προσοχή, δέν ἐπεμβαίνει γιά νά τά ἀποτρέψει. Ὁ λόγος τῆς μή ἐπεμβάσεώς του δέν μᾶς εἶναι γνωστός. Νομίζουμε ὅτι ἐνεργοῦσαν οἱ πνευματικοί νόμοι καί ὁ ἅγιος Γέροντας, μέ τή διάκρισή του, δέν ἤθελε νά ἐμποδίσει τήν πραγματοποίησή τους[704].

---

701 Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 258.

702 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σσ. 148-152. Ὁ Ὅσιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης θεράπευε τούς ἀσθενεῖς ἀμέσως, ἀλλά σέ περιπτώσεις, πού ἔβλεπε ὅτι, ἡ ἀρρώστια ἦταν συνέπεια τῶν παθῶν, δέν τούς θεράπευε ἀμέσως, ἀλλά τούς ζητοῦσε νά ἔρθουν ἐπανειλημμένως, ὥστε νά τούς κατηχήσει καί ἀφοῦ θεραπεύσει τίς ψυχές, νά θεραπεύσει καί τά σώματα. Βλ. *Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»*, σ. 136. Παρόμοια τακτική στόν Ἅγιο Παΐσιο βλ. στό Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 634, 637. Γιά τήν πνευματική ὠφέλεια τῆς θεραπείας, βλ. Δημητρίου Γ. Τσάμη, *Μητερικόν*, σ. 151.

703 Εἶναι καταγεγραμμένη καί περίπτωση, πού ζητήθηκε ἀπό τόν Ἅγιο, ἁπλῶς νά σταματήσει τήν ἐξέλιξη τῆς ἀρρώστιας καί ὄχι νά τήν θεραπεύσει ἐντελῶς. Ὁ Ἅγιος, ἐκτιμώντας τό φιλότιμο, πού κρυβόταν πίσω ἀπό τό αἴτημα, δέν ἔκανε τίποτα παραπάνω. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 344-345.

704 Βλ. Νικολάου Ζουρναζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Α΄, σ. 240, Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 469.

Τά πνευματικά μέσα πού, κατά τόν ἅγιο Παΐσιο, ἔχουν οἱ ἀσθενεῖς στή διάθεσή τους βρίσκονται στήν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό ἀληθινό θεραπευτήριο ψυχῶν καί σωμάτων. Ἀπό τά βασικότερα εἶναι ἡ προσευχή, ἡ Μετάνοια, πού συνοδεύεται ἀπό τήν καθαρή Ἐξομολόγηση καί ἡ συχνή Θεία Κοινωνία[705]. Ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει ὅτι πολλές φορές ὁ Γέροντας μεσολάβησε ἀποτελεσματικά μέ τίς προσευχές του γιά τή θεραπεία ἄρρωστων παιδιῶν. Καμιά φορά - ὅπως καί σέ περιπτώσεις ἐνηλίκων - καταλάβαινε ὅτι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦταν νά μή θεραπευθοῦν. Τότε, τά συμβουλεύει μέ στοργική ἀγάπη, ἐνισχύοντας τούς γονεῖς τους, πού πρέπει νά κάνουν στή συνέχεια ὑπομονή. Μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο ἐκφράζει τήν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη του στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, πού τόν βοηθοῦσε νά τά δεχτεῖ ὅλα στή ζωή του - θλίψεις καί χαρές - μέ τήν πεποίθηση ὅτι, προορίζονται γιά τήν πνευματική του ὠφέλεια. Ἔτσι, προβάλλει καί τήν πνευματική του ἐλευθερία, πού τόν βοηθοῦσε νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν προσκόλληση στήν προσωρινή γήινη ζωή, ὅπως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος ὁμολογοῦσε ὅτι: «Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστός καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος»[706]. Πέρα ἀπό αὐτά, οἱ γονεῖς καί οἱ γιατροί πρέπει νά κάνουν ὅ,τι εἶναι στό χέρι τους - τό ἀνθρώπινο -, γιά νά σώσουν τά ἄρρωστα παιδιά. Ὁ ἴδιος, ἀρκετές φορές ἐπιχείρησε ἀκατόρθωτες καί ἀκατανόητες ἀπό ἀνθρώπινη πλευρά προσπάθειες θεραπείας παιδιών[707].

Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ προσευχή γιά τόν ἄρρωστο, γιατί ἄν δέν προσευχηθοῦμε, τότε ἡ ἀσθένεια θά ἀκολουθήσει τή φυσική της πορεία, ἐνῶ μέ τήν προσευχή μπορεῖ νά ἀλλάξει πορεία[708]. Ἡ προσευχή γιά τόν ἄρρωστο πρέπει νά εἶναι ἐνεργουμένη, δηλαδή, νά γίνει, ταυτόχρονα, ἀπό ἀγάπη πρός τόν ἄρρωστο καί μιά θυσία[709]. Οἱ προσπάθειες καί οἱ προσευχές, πού κάνει ἡ

---

705 Ὁ Ἅγιος Γέροντας συνιστοῦσε τή συχνή Θεία Κοινωνία, καθώς καί τό διάβασμα τοῦ 145ου Ψαλμοῦ στήν περίπτωση τῶν ἀρρώστων παιδιῶν, κυρίως ἐκείνων πού ὑποφέρουν ἀπό λευχαιμία. Ὑποστήριζε ὅτι αὐτά περνοῦν μαρτύριο μεγαλύτερο καί ἀπό τό μαρτύριο τῶν 14.000 παιδιῶν πού ἔσφαξε ὁ Ἡρώδης. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 226.

706 *Φιλιππ.* 1, 21. Γιά τήν ἐμπιστοσύνη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, βλ. Π. Συμεῶν Κραγιόπουλου, *Μέσα στήν έρημο του κόσμου. Χριστιανός στον 21ο αιώνα;*, Πανόραμα Θεσσαλονίκης, 2009, σ. 338 Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σσ. 483-485. Πρβλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, «*Οἱ γκουρού, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παΐσιος*», Θεσσαλονίκη 2000, σ. 264.

707 Π.χ., γιά ἕνα 11χρονο παιδί, ἐκ γενετῆς τυφλό, ἀφοῦ προσευχήθηκε καί τοῦ σταύρωσε κατ᾽ ἐπανάληψη τά μάτια γιά μισή ὥρα, εἶπε στόν πατέρα του: «Ὁ Γιάννης σου εἶναι τό πρῶτο ἀγγελούδι στόν Παράδεισο», ἀφήνοντας τον νά καταλάβει ὅτι δέν θά θεραπευθεῖ, ἀλλά μ᾽ αὐτόν τόν τρόπο θά ἁγιάσει. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 243. Γνωρίζοντας τά πνευματικά μέτρα στά ὁποία εἶχε φτάσει ὁ Ἅγιος Γέροντας, θεωροῦμε ὅτι δέν τόν ὠθοῦσε ἡ ὑπερηφάνεια στίς ὑπεράνθρωπες προσπάθειές του, ἀλλά ἐνεργοῦσε μέ τήν ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας του καί μέ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στήν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ.

708 Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 232.

709 Ὅ. π., σσ. 228-230.

οἰκογένεια γιά τό ἄρρωστο παιδί - καί γιά κάθε ἀσθενῆ γενικά - εἶναι ἐπιβεβλημένες, ἀλλά μόνο μέχρι κάποιου χρονικοῦ διαστήματος. Μετά, ὅλοι πρέπει νά ἀφήσουν τό θέμα στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ[710].

Θά θέλαμε νά ἐπισημάνουμε καί μιά ἰδιαίτερη κατηγορία ἀσθενῶν τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, πού διαβλέπει ὁ ἅγιος: «τούς ἀσθενεῖς ἀπό καλοπέραση!». Ὁ σημερινός τρόπος ζωῆς, πού ἐπιζητεῖ τήν ἄνεση καί τήν εὐκολία, ἀχρηστεύει τόν ἄνθρωπο, γιατί τόν ὠθεῖ στήν τεμπελιά: «Ἐνῶ μπορεῖ νά γυρίση κάτι μέ τό χέρι, σοῦ λέει: "Ὄχι, καλύτερα νά πατήσω ἕνα κουμπί καί νά γυρίση μόνο του!". Ὅταν συνηθίζη κανείς μέ τό εὔκολο, θέλει ὅλο εὔκολα μετά. Σήμερα οἱ ἄνθρωποι θέλουν νά δουλεύουν λίγο καί νά πληρώνωνται πολύ. Ἄν γίνεται νά μή δουλεύουν καί καθόλου ἀκόμη καλύτερα! Αὐτό τό πνεῦμα ἔχει προχωρήσει καί στήν πνευματική ζωή· θέλουμε νά ἁγιάσουμε δίχως κόπο». Ὁ ἅγιος φέρει γιά παράδειγμα κάποιο παιδί, πού ἀπό τήν καλοπέραση, πού τό εἶχαν συνηθίσει οἱ γονεῖς του, εἶχαν γίνει ἀτροφικά τά πόδια του καί δέν μποροῦσε νά περπατήσει καί τό ἔφεραν, ὡς παράλυτο, γιά νά τό θεραπεύσει![711].

Θά ἦταν παράλειψη, νά μήν ἀναφέρουμε ἐπίσης ἀκόμη μία κατηγορία ἀσθενῶν, πού ἐνῶ φαίνονται, νά πάσχουν κυρίως σωματικά, στήν πραγματικότητα πάσχουν ψυχικά ἤ καλύτερα θά λέγαμε, πνευματικά, τούς «κατά φαντασίαν ἀσθενεῖς». Αὐτοί πάσχουν γιατί ἔχουν μεγάλη ἐμπιστοσύνη στό λογισμό τους, πού τούς βασανίζει μέ τή σκέψη ὅτι ὑποφέρουν ἀπό κάποια ἀρρώστεια ἤ ἔχουν κάποιο μειονέκτημα-κουσούρι, πού μπορεῖ πράγματι νά ἔχουν, ἀλλά νά εἶναι ἀσήμαντο. Αὐτοί ὅμως τά μεγαλοποιοῦν καί πανικοβάλονται καί ταλαιπωροῦνται. Τέτοιες περιπτώσεις ἦταν πολύ δύσκολες νά θεραπευθοῦν γιατί ἔχουν μεγάλο ἐγωισμό οἱ ἄνθρωποι αὐτοί καί δέν ἀκοῦν τίς συμβουλές. Ὅσοι ταπεινωθοῦν καί ἀκούσουν αὐτοί θεραπεύονται[712].

Γιά τά καθυστερημένα παιδιά, ὁ ἅγιος Γέροντας τονίζει τόσο τό μαρτύριο τῶν γονέων τους, ὅσο καί τό μισθό, πού θά ἔχουν αὐτά τά παιδιά

---

[710] Ἀπό τήν ἐμπειρία του, συνιστοῦσε νά μήν ἐπιμένουμε ὑπερβολικά στήν προσευχή. Παρ᾽ ὅλα αὐτά, τόν βλέπουμε νά προσεύχεται ἕνα χρόνο, γιά ἕνα κορίτσι ἑπτά ἐτῶν, πού ἐκ γενετῆς δέ μιλοῦσε. Ἀναρωτιόμαστε ποιό εἶναι τό ὅριο τῆς ἐπιμονῆς στήν προσευχή, καθώς σέ ἄλλη περίπτωση ἀναφέρει ὅτι, μετά ἀπό μακρόχρονη προσευχή, ἔπαψε νά ζητᾶ ἐπίμονα τή λύση τοῦ προβλήματος, γιατί ὁ Θεός ἀφήνει τή νόσο, ὡς εἶδος ἀσκήσεως, γιά νά κερδίσουν τόν Παράδεισο. Νομίζουμε ὅτι πρόκειται γιά τό θεῖο φωτισμό καί τήν ἀρετή τῆς διάκρισης, τά ὁποῖα εἶχε πλούσια καί τά ὁποῖα τόν καθοδηγοῦν νά ἐπιμένει ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 631-634.

[711] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 153-156.

[712] Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Γ΄*, σσ. 47-54.

ἀπό τό Θεό, καθώς μιά τέτοια κατάσταση ἐξασφαλίζει τόν Παράδεισο καί γιά τό παιδί καί γιά τούς γονεῖς. Πονοῦσε πολύ μέ κάθε περιστατικό, ἀλλά καί διέκρινε τήν καλοσύνη καί τήν ἀρχοντιά καί τό φιλότιμο, πού ἔχουν αὐτά τά παιδιά, πού δίνονται στούς ἄλλους. Δέν διστάζει νά εὐχηθεῖ, νά βρισκόταν ὁ ἴδιος στή θέση ἑνός τέτοιου παιδιοῦ, πού μπροστά του θά κρύβονται ἀκόμη καί θεολόγοι, ὡς πρός τή γνώση τοῦ Θεοῦ[713].

2.1.3. Ὁ ἅγιος Παΐσιος ὡς ἀσθενής

Τό σημαντικότερο κήρυγμα του πρός τούς ἀσθενεῖς, πού περίμεναν τή βοήθειά του εἶναι τό προσωπικό του παράδειγμα ἀντιμετώπισης τῆς ἀσθένειας. Πλῆθος μαρτύρων ἀναφέρουν ὅτι ἔβλεπαν τόν ἅγιο, νά ὑποφέρει ἀγόγγυστα ἀπό κάποιο δικό του πρόβλημα ὑγείας σοβαρό καί παρ᾽ ὅλα αὐτά μέ πόνο καί ἀγάπη νά θεραπεύει τούς ἄλλους. Κάποιες φορές καί ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος μᾶς δίνει λεπτομέρειες, ἔχοντας ὡς σκοπό του, νά μᾶς διδάξει τήν θυσία, τήν αὐταπάρνηση, πού ὁ ἴδιος ἐγκολπώθηκε ἀπό παιδί, ἡ ὁποία φέρνει καί τή θεία παρηγοριά. Μαθητές καί γνωστοί του ἐπίσης, καθώς καί γιατροί, πού τόν περίθαλψαν, μαρτυροῦν γιά τήν καρτερία του στίς ἀσθένειές του[714].

Μελετώντας τά στοιχεῖα, πού ἀφοροῦν τό παραπάνω θέμα, παρατηροῦμε ὅτι πρῶτα πράττει ὁ ἴδιος καί μετά συμβουλεύει τούς ἄλλους. Γι᾽ αὐτό καί ἔχει καί δίνει κουράγιο στούς πονεμένους. Πιστεύει ὅτι «ἡ ἐπίσκεψη τοῦ πόνου εἶναι ἐπίσκεψη τῆς παιδείας τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι οἱ ἅγιοι περνοῦν ἀπό τόν πόνο, πού εἶναι συχνά μαρτυρικός. Αὐτός εἶναι ὁ Σταυρός τους. Εἶναι ἡ πρόκληση πού δέχονται ἀπό τό Θεό, γιά νά δείξουν τό φιλότιμο καί τήν ἐμπιστοσύνη τους ἀπέναντί Του»[715] .

---

[713] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 238.

[714] Ἐνδεικτικά ἀναφορές γιά τήν κατάσταση τῆς ὑγείας του βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 39, 174, 175, 275˙ Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σσ. 44, 57, 114, 132-141˙ Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σσ. 213-214˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 108-109, 189-192, 302-303, 341-350.

[715] Βλ. Ἄννα Καραμανίδου, *Τό περιεχόμενο τῶν Διδαχῶν τοῦ Παπουλάκου*, στό Πρακτικά τοῦ Α΄ Πανελληνίου Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου ἐν Κλειτορίᾳ τῇ 26η καί 27η τοῦ μηνός Σεπτεμβρίου 2009 μέ θέμα *«Ὁ Ὅσιος Χριστόφορος ὁ Παπουλᾶκος»* & Πρακτικά τῆς Α΄ Ἐπιστημονικῆς Ἡμερίδας ἐν Θήρᾳ τῇ Πέμπτῃ 23η τοῦ μηνός Ἰουλίου 2009 μέ θέμα *«Ὁ Ὁσιώτατος μοναχός Χριστόφορος Παπουλᾶκος στή Θήρα καί στήν Ἄνδρο»*, Ἱ. Σκήτη Γαρηττοῦ 2010, σ. 216.

Γιά τόν ἅγιο Παΐσιο ἡ ἀσθένεια εἶναι ἀφορμή δοξολογίας. Δέν παραπονέθηκε ποτέ, ἀλλά προσπαθοῦσε νά εἶναι πάντα χαμογελαστός καί νά κρύβει τούς πόνους του ἀκόμη καί τότε πού, κατάκοπος, ἔπρεπε νά διακονεῖ τούς πολλούς προσκυνητές, πού περνοῦσαν τό κατώφλι τοῦ λιτοῦ κελιοῦ του[716]. Δοξολογεῖ τό Θεό γιά τή δυνατότητα, πού τοῦ δίνει μέσῳ τῆς ἀσθένειας, νά ἐξιλεωθοῦν οἱ ἁμαρτίες του διά τοῦ πόνου, τονίζοντας τήν ἀμέτρητη δύναμη τοῦ «Δόξα Σοι, Κύριε» στόν πόνο. Ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱ. Μ. Κουτλουμουσίου, Ἀρχιμανδρίτης Χριστόδουλος, «δέν ἔχασε τή χαρά καί τήν εἰρήνη του ἀκόμη καί κατά τή διάρκεια τῆς ὀδυνηρῆς ἀρρώστιας του»[717].

Ἡ τελευταία ἀσθένειά του, ὁ καρκίνος, εἶχε πόνους, πού ἰσοδυναμοῦσαν μέ μαρτύριο. Δέν προσευχήθηκε γιά νά θεραπευθεῖ, ἀπαντώντας χαρακτηριστικά σ᾽ αὐτόν, πού τοῦ τό πρότεινε: «Τί; Νά κοροϊδεύουμε τόν Θεό; Ἀφοῦ ἐγώ ζήτησα νά μοῦ δώση αὐτή τήν ἀρρώστια…»[718]. Ἀξιοθαύμαστο εἶναι μέ πόση αὐταπάρνηση ζητοῦσε ὁ ἅγιος Γέροντας, νά πάρει πάνω του τήν ἀρρώστια τῶν ἄλλων, τό ὁποῖο δέν ἐπέτρεπε νά τό μιμηθοῦν οἱ πνευματικά ἀρχάριοι, γιά νά μή γογγύσουν ἀργότερα. Μιά μαρτυρία προσκυνητοῦ ἐπιβεβαιώνει τή στάση τοῦ ἁγίου Γέροντα: «Ὁ παππούλης ἔβλεπε ὅλες τίς ἀρρώστιες ὡς εὐλογία. Γιά ὅλους προσευχόταν νά γιατρευτοῦν καί τούς ἔκανε καλά μέ τήν προσευχή του, ἐκτός ἀπό τόν ἑαυτό του. Καί, ὄχι μόνο δέ ζητοῦσε νά γιατρευτῆ, ἀλλά ἔπαιρνε καί τῶν ἄλλων τίς ἀρρώστιες ἐπάνω του. Πολλές φορές τόν ἀκούσαμε πού ἔλεγε:

---

716 Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 337-345.

717 Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 63. Ἡ ἀδιάκοπή του ἀναφορά στό Θεό ἦταν ἐφαρμογή τῆς σχετικῆς πατερικῆς προτροπῆς: «Μνημονευτέον Θεοῦ μᾶλλον, ἤ ἀναπνευστέον». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ δοξολογίας Θεοῦ˙ καὶ ὅτι χρὴ δοξάζειν τὸν Θεόν, καὶ ὅτι τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζει ὁ Θεός*. PG 95, 1353 C.

718 Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 343. Πρβλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 175. Ἀκριβῶς τήν ἴδια στάση ἀπέναντι στήν ἀσθένειά του εἶχε καί ὁ Ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης. Μιλώντας γι᾽ αὐτό τό θέμα περιγράφει σχεδόν τίς ἴδιες καταστάσεις μέ τόν Ἅγιο Γέροντα Παΐσιο: «Πονάω πολύ, ὑποφέρω, ἀλλά εἶναι πολύ ὡραία ἡ ἀρρώστια μου. Τήν αἰσθάνομαι ὡς ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Κατανύγομαι κι εὐχαριστῶ τόν Θεό. Εἶναι γιά τίς ἁμαρτίες μου. Εἶμαι ἁμαρτωλός καί προσπαθεῖ ὁ Θεός νά μέ ἐξαγνίσει. … Γι᾽ αὐτό δέν προσεύχομαι νά μέ κάνει ὁ Θεός καλά. Προσεύχομαι νά μέ κάνει καλό. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Θεός τό ξέρει ὅτι πονάω. Προσεύχομαι, ὅμως, γιά τήν ψυχή μου, νά μοῦ συγχωρέσει τά παραπτώματά μου. Φάρμακα δέν παίρνω, οὔτε πῆγα γιά ἐγχείρηση, οὔτε γιά ἐξετάσεις, οὔτε θά δεχθῶ ἐγχείρηση. Θ᾽ ἀφήσω τόν Θεό νά κανονίσει». Βλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σσ. 474-475. Τό γεγονός ὅτι ὁ Ἅγιος Παΐσιος δέχθηκε τελικά νά κάνει ἐξετάσεις καί μετά νά ἐγχειριστεῖ τό 1993 ἦταν, μεταξύ ἄλλων, καί γιά νά κάνει ὑπακοή στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη, πού τοῦ τό ζήτησε καί ὄχι ἐγωιστική ἐπιλογή γιά νά γλυτώσει τόν πόνο. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 339˙ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 137.

“Θεέ μου, δῶσε μου τήν ἀρρώστια ἐκείνη τοῦ τάδε, τῆς τάδε…”»[719]. Ἡ συνεχής αὐτή πρακτική του ἔδειχνε τή μεγάλη του ἀγάπη πρός ὅλους, στό πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τοῦ Γεροντικοῦ[720].

Πολλές φορές ἐνῶ εἶναι βαριά ἄρρωστος, ἀρνιέται νά κάνει ἐξετάσεις καί νά πάρει φάρμακα, γιά νά μή λείπει ἐντελῶς ὁ πόνος, πού ἀπό μικρό παιδί θεωροῦσε ὠφέλιμη ἄσκηση. Παρά τούς πόνους του, πού πολλές φορές εἶναι ἀνυπόφοροι, δέν παύει νά προσεύχεται καί νά ἐξυπηρετεῖ κυριολεκτικά τούς ἄλλους[721]. Εἶναι ἐντυπωσιακή καί ταυτόχρονα συγκινητική ἡ μαρτυρική αὐτοθυσία του, πού εἶχε ὑπεράνθρωπες διαστάσεις. Χαρακτηριστικά εἶναι τά τελευταῖα λόγια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, τά οποῖα δείχνουν τήν ἀληθινή γι᾿ αὐτόν διάσταση τοῦ πόνου, στό τέλος μιᾶς ὀδυνηρῆς ἀλλά καί ὑπομονετικῆς πορείας: «Μαρτύριο, πραγματικό μαρτύριο»[722]. Δέ θά πρέπει νά προσπεράσουμε ἀσχολίαστη στό σημεῖο αὐτό, τήν αἰτία, πού πρόβαλλε ὁ Ἅγιος στόν θεράποντα ἰατρό του κάποια μέρα, ἐνῶ πλησίαζε τό τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, γιά τήν ἐπιθυμία του νά σταματήσει πλέον τή θεραπεία: «Τώρα δέν μπορῶ νά κάνω τίποτε. Χθές θέλησα νά προσευχηθῶ γονατιστός καί δέν μπόρεσα. Δέν μπορῶ νά δῶ κανέναν· ἔληξε ἡ ἀποστολή μου. Αὐτό ἦταν. Ἐδῶ νά μέ ἀφήσετε[723]». Ἔχει μέχρι τά τέλη τῆς ζωῆς του τή βεβαιότητα ὅτι ζεῖ, μόνο γιά νά διακονεῖ τόν ἄλλο, ὡς ἄξιος μιμητής τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πού καταθέτει: «Ἐμοί γάρ τό ζῆν Χριστός καί τό ἀποθανεῖν κέρδος. Εἰ δέ τό ζῆν ἐν σαρκί, τοῦτό μοι καρπός ἔργου, καί τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω. Συνέχομαι δέ ἐκ τῶν δύο τήν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τό ἀναλῦσαι καί σύν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ γάρ μᾶλλον κρεῖσσον, τό δέ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκί ἀναγκαιότερον δι᾿ ὑμᾶς»[724].

---

719 Ὅ. π., σ. 174.

720 «Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». *Ἰω.* 15, 13˙ «Ἔλεγεν ὁ Ἀββᾶς Ἀγάθων, ὅτι εἰ δυνατὸν ἦν μοι εὑρεῖν κελεφόν, καὶ δοῦναι αὐτῷ τὸ ἐμὸν σῶμα, καὶ λαβεῖν τὸ αὐτοῦ, ἡδέως εἶχον˙ αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τελεία ἀγάπη». Βλ. *Το Γεροντικόν*, σ. 14. Στή χριστιανική Γραμματεία συναντῶνται παρόμοια παραδείγματα γερόντων, πού ζητοῦσαν νά εἶναι αὐτοί οἱ φορεῖς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, πού βασάνιζαν τούς συνανθρώπους τους, ἀλλά θεωροῦμε ὅτι, ὁ Γέροντας Παΐσιος κατέχει ἐξέχουσα θέση. Στηρίζουμε τήν ἄποψή μας στόν μεγάλο ἀριθμό τῶν περιστατικῶν καί τήν αὐτοθυσία-αὐταπάρνησή του, πού τοῦ εἶχαν γίνει δεύτερη φύση. Γιά περαιτέρω πληροφορίες, βλ. *Νέος Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, τομ. 6ος, Φεβρουάριος, Ἐκδ. Ἴνδικτος, Ἀθήνα 2006, σσ. 85-87.

721 Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σσ. 173-174.

722 Ἀξίζει νά μελετήσουμε τή λεπτομερή παρουσίαση τῆς πορείας τῆς ὑγείας τοῦ Ἁγίου Παϊσίου, πού μᾶς δείχνει τή μακρόχρονη μαρτυρική του ὑπομονή. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 335-350.

723 Ὅ. π., σ. 346.

724 *Φιλιπ.* 1, 21-24.

Ἡ ἀσθένεια συμβάλλει στή σωτηρία τῆς ψυχῆς, γι᾽ αὐτό καί ἡ πνευματική ὠφέλεια ἀπό τήν ἀσθένεια εἶναι ἀνεκτίμητη καί ξεπερνᾶ καί τήν ἄσκηση. Ὁ ἅγιος Γέροντας εἶχε τήν πεποίθηση ὅτι, πιό πολύ ὠφελήθηκε πνευματικά ἀπό τίς ἀρρώστιές του παρά τήν ὑγεία του καί τήν ἄσκηση, πού εἶχε κάνει[725].

2.2. Ἐξαρτημένοι ἀπό οὐσίες

Ἂν καί ἡ γενική στάση τῆς κοινωνίας ἔναντι τῶν ἐξαρτημένων ἀπό οὐσίες [726] εἶναι ἡ δυσαρέσκεια καί, στήν καλύτερη περίπτωση, ἡ παθητική

---

[725] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 52, Ὡς μία ἀπό τίς ὠφέλειες εἶναι καί τό ὅτι ἡ ἀσθένεια ἐμποδίζει τόν ἄνθρωπο νά ἁμαρτάνει. Βλ. Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, *Οὐκ ἔστιν αἴτιος κακῶν ὁ Θεός*, PG 31, 329-354. Οἱ τιμές γιά τίς ὁποῖες μιλοῦν οἱ Ἅγιοι Πατέρες, ὡς μισθό γιά τόν πόνο, συσχετίζονται μέ τόν Παράδεισο: «Ἄτοπόν ἐστιν διώκοντα τὰς τιμὰς, φεύγειν τοὺς πόνους, δι᾽ ὧν αἱ τιμαί». Βλ. Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Λόγος ΛΒ΄, Περὶ φιλοπονίας,* PG 91, 889, 620.

[726] Τά στοιχεῖα, πού παραθέτουμε παρακάτω ἀφοροῦν καί τούς ἀνθρώπους, πού κατακυριεύονται ἀπό παρόμοια πάθη ὅπως: τό τσιγάρο, τό πιοτό κ.λπ., ἀφοῦ καί αὐτοί ἀποτελοῦν θύματα ἐξαρτήσεως ἀπό κάποια οὐσία. Αὐτή ἡ ἐξάρτηση θεωρεῖται ἀπό τόν Ἱερό Χρυσόστομο ὡς ἔσχατο κατάντημα τοῦ χριστιανοῦ: «Βούλει μαθεῖν πῶς ὁ μεθύων καί τοῦ δαιμονῶντός ἐστι χείρων; Τόν δαιμονῶντα πάντες ἐλεοῦμεν, τοῦτον δε μισοῦμεν˙ ἐκείνῳ συναλγοῦμεν, τοῦτῳ δέ ὀργιζόμεθα καί ἀγανακτοῦμεν. Τιδήποτε; Ἐκείνῳ μέν ἐπήρεια, τούτῳ δέ ῥαθυμία τό πάθος, ἐκείνῳ ἐπιβουλή ἐχθρῶν, τούτῳ δέ ἐπιβουλή λογισμῶν». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Κατά μεθυόντων καί εἰς τήν Ἀνάστασιν*, PG 50, 433, α. Παρόμοιους χαρακτηρισμούς κάνει καί γιά τή μέθη, οἱ ὁποῖοι ἰσχύουν καί στήν περίπτωση τῶν ναρκωτικῶν: «πάθος γάρ ἐστιν, οὐ φύσεως ἐπιθυμία, ἀλλά νόσος τις διεστραμμένη». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρός Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολήν δευτέραν Ὁμιλία α΄*, PG 62, 471˙ «ἔκστασις τῶν κατά φύσιν φρενῶν, παρατροπή λογισμῶν, ἐρημία διανοίας, πενία συνέσεως», Τοῦ αὐτοῦ, *Κατά μεθυόντων και εἰς τήν Ἀνάστασιν*, PG 50, 433, α΄˙ «ἀκολασίας ἐστίν ὑπέκκαυμα, ἡδονῶν χορηγία, νεότητος λύμη, γήρως ἀσχημοσύνη, γυναικῶν ἀτιμία, μανίας φάρμακον, παροινίας ἐφόδιον, ψυχῆς δηλητήριον, διανοίας νέκρωσις, ἀρετῆς ἀλλοτρίωσις». Βλ. Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, *Ὑπόμνημα εἰς τόν Ἐκκλησιαστήν τοῦ Σολομῶντος Ὁμιλία γ΄*, PG 44, 660 A. Γιά τόν Ἅγιο Βασίλειο εἶναι «κακίας μήτηρ, ἀρετῆς ἐναντίωσις, τόν ἀνδρεῖον δειλόν ἀποδείκνυσι, τόν σώφρονα ἀσελγῆ˙ δικαιοσύνην οὐκ οἶδε, φρόνησιν ἀναιρεῖ. Ὥσπερ γάρ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρί, οὕτως ἁμαρτία οἴνου λογισμόν κατασβέννυσι». Βλ. Μεγάλου Βασιλείου, *Κατά μεθυόντων*, PG 31,448 A. Στό παραπάνω κείμενο μᾶς παραπέμπει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, προσθέτοντας ἀκόμη ἕνα λόγο, γιά τόν ὁποῖο πρέπει κάποιος νά ἀποφεύγει τή μέθη: «Μὴ ἴσθι οἰνοπότης. Πᾶς γὰρ μέθυσος καὶ πορνοκοίτης πτωχεύσει». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ μεθυόντων*, PG 96, 157 A-D.

συμπόνια, ὁ Γέροντας Παΐσιος διακρίνεται γιά τή μεγάλη του ἀγάπη, γιά τή συμπαράσταση του καί γιά τήν ἀποτελεσματική προσέγγισή τους. Θεωρώντας αὐτό τό πάθος μιά σοβαρή πνευματική ἀσθένεια, κάνει τό πᾶν, γιά νά σώζει τίς ψυχές αὐτῶν τῶν ἀσθενῶν, γιά νά τούς θεραπεύει καί ταυτόχρονα νά προσφέρει γαλήνη στίς οἰκογένειες, πού ἀντιμετώπιζαν αὐτό τό πρόβλημα[727].

Στήν ἐπικοινωνία του μέ τούς τοξικομανεῖς, ἀκολουθεῖ μιά συγκεκριμένη τακτική, ὁ ἅγιος, ἀκολουθώντας διάφορα βήματα. Στήν ἀρχή τούς ξυπνᾶ τό ἐνδιαφέρον, πού εἶναι πολύ δύσκολο κατόρθωμα, ἀφοῦ πρόκειται γιά ἀνθρώπους κατακυριευμένους ἀπό ἀπελπισία καί ἀπογοήτευση, πού τούς προκαλοῦν διάφοροι παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀδυναμίας τους, νά ἱκανοποιήσουν τήν συνεχῶς αὐξανόμενη δίψα τους γιά ναρκωτικά[728]. Τό ἑπόμενο βῆμα του εἶναι, νά κερδίσει τήν ἐμπιστοσύνη τους. Μέ τή στοργική του πρός αὐτούς συμπεριφορά καί μέ τήν πατρική του ἀγάπη τούς ἀλλοίωνε θετικά. Τό τρίτο βῆμα του εἶναι ἡ προσευχή του, πού τούς ἐνισχύει, νά γίνουν αὐθεντικοί χριστιανοί, μέ κανονική ζωή. Τέλος, ἀκολουθεῖ ἡ θεραπεία τους. Καμιά φορά θεραπεύει τόν ἀσθενῆ ἐπί τόπου μέ τό λόγο του ἤ μέ διάφορες χειρονομίες, ἐνῶ σέ ἄλλες περιπτώσεις προσφέρει συμβουλές, πού μέ τήν ἐφαρμογή τους θά κερδίσουν τή θεραπεία τους[729]. Ἀρκετές φορές χρειάζονται μόνο λίγες λέξεις τοῦ Γέροντα γιά νά πεισθοῦν ὅτι, ὁ ἁπλός μοναχός πού στέκεται μπροστά τους δέν εἶναι ὅπως οἱ ἄλλοι, ἀλλά ἔχει τή δύναμη νά τούς ἀλλάξει τή ζωή. Τά λόγια του ἔχουν μιά ἰδιαίτερη δύναμη καί βοηθοῦν στήν ἀλλαγή πρός τό καλό. Ὁ Γέροντας συνιστοῦσε ἐπίμονα τήν ἐξομολόγηση καί τήν κοπή τοῦ πάθους μέ ἀποφασιστικότητα. Πολλές ἀπό τίς συμβουλές του εἶχαν πρακτικό χαρακτήρα: νά βροῦν μιά ἐργασία, πού νά τούς ἀπασχολεῖ καί νά τούς δημιουργεῖ τό συναίσθημα ὅτι εἶναι χρήσιμοι[730], νά πᾶνε καί σέ κατάλληλο

---

[727] Γιά τή σοβαρότητα τοῦ θέματος τῶν ναρκωτικῶν, πού θίγουν τόσο τό ἄτομο, ὅσο καί τήν κοινωνία καί τήν πολιτεία γενικότερα, βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 29.

[728] Βλ. Α. Δελημπάση, *Ἠθική*, ἐκδ. Ἀργύρου, Ἀθήνα 1968, σ. 101. Γιά τό συνδιασμό ἡδονή-ὀδύνη πού προκαλεῖ ἡ ἐξάρτηση, βλ. Ἁγ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Πρός Θαλάσσιον* 61, PG 90, 628-632.

[729] Θεαματική εἶναι ἡ ἄμεση θεραπεία ἑνός ναρκομανῆ μέ λίγα φουντούκια, πού ἔπαιξαν ρόλο φαρμάκου. Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 323. Ἡ μαρτυρία ἑνός εὐλαβοῦς πλέον, προσκυνητῆ, πρώην χρήστου οὐσιῶν, ἐκφράζει μέ σαφήνεια τί σήμαινε ὁ Ἅγιος Γέροντας γι᾽ αὐτούς τούς προβληματικούς ἀνθρώπους: «Ὅλα μοῦ τά τακτοποίησε: τήν ὑγεία˙ (τώρα παίρνω μόνο ἕνα χάπι γιά τήν πίεση), τήν οἰκογένεια˙ ἔχω τώρα καί μιά κορούλα Παϊσία, τήν ἐργασία καί τό κυριώτερο τήν πίστη μου στόν Χριστό». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 572.

[730] Ὁ Ἱερός Χρυσόστομος, θέλοντας νά δείξει τίς συνέπειες τοῦ πάθους, τονίζει ὅτι, ὁ ὑποδουλωμένος ἄνθρωπος εἶναι ἄχρηστος τόσο στίς ἰδιωτικές ὅσο καί στίς δημόσιες ὑποθέσεις, προκαλώντας ἀηδία μέ τήν ἐμφάνιση καί μέ τήν συμπεριφορά του. Βλ. *Εἰς*

περιβάλλον γιά ἀποτοξίνωση[731], νά κάνουν οἰκογένεια κ.λπ. Φροντίζει ἀκόμη καί γιά τή διατροφή τους, γνωρίζοντας τό ρόλο πού παίζει αὐτή στήν ἀποκατάσταση τῆς ὑγείας τους[732].

ἀνδριάντας, Ὁμιλία α΄, PG 49, 22 ε΄. Πρβλ. Ἀντιόχου Μοναχοῦ, *Λόγος Ε΄, Περὶ μέθης,* PG 89, 1445 Δ. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής ἔδωσε τόση σημασία σ᾽ αὐτό τό πάθος, πού συνέταξε μιά ὁλόκληρη συλλογή μέ κείμενα παρμένα ἀπό τούς προγενέστερους Ἁγίους Πατέρες, ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τούς κλασσικούς φιλοσόφους, πού τό καταπολεμοῦσαν. Βλ. Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Λόγος Λ΄ (30), *Περὶ μέθης,* PG 91, 881-885. Ἡ ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος ἐκ μέρους τῶν γονέων, μαζί μέ τίς ἀρνητικές συναναστροφές στό σχολεῖο ἤ ἐκτός αὐτοῦ εἶναι κάποιες ἀπό τίς αἰτίες, πού προκαλοῦν αὐτό τό φαινόμενο. Βλ. Ἀ. Ζιάγκα, *Ἡ οἰκογένεια καί τό σχολεῖο μπροστά στόν κίνδυνο πού διατρέχουν οἱ νέοι ἀπό τά ναρκωτικά,* στήν «Κοινωνία», ΚΖ΄ (1984) 4, σσ. 526-527˙ Χ. Βάντσου, *Θέματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας,* Θεσσαλονίκη 1990.

[731] Σχετικά μέ τό θέμα αὐτό, σημειώνουμε ὅτι, ἐκτός ἀπό τά γνωστά Κέντρα ἀποτοξίνωσης, ὑπάρχει καί ἡ ἀξιοσημείωτη προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας στήν ἐπίλυση αὐτῆς τῆς ἀνοικτῆς πληγῆς τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Ἐμπνευσμένη, ὅπως καί ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος, ἀπό τήν ἀγάπη πρός τόν πάσχοντα, ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν ἵδρυσε τό 1999 τό Ἵδρυμα Ψυχοκοινωνικῆς Ἀγωγῆς καί Στήριξης «Διακονία», τοῦ ὁποίου ὁ κανονισμός δημοσιεύθηκε στό ΦΕΚ 1789/28.9.1999. Γιά τούς σκοπούς τοῦ Ἱδρύματος αὐτοῦ, βλ. www. archdiocese.gr/ diaconia/skopoi.html. Παρόμοιες προσπάθειες κάνουν οἱ Μητροπόλεις Φθιώτιδος, Χαλκίδος, Δημητριάδος, Νεαπόλεως κ.λπ., βασισμένες στό νόμο 2161/1993, ὁποῖος ἐπιτρέπει στήν Ἐκκλησία νά ἱδρύσει Συμβουλευτικούς Σταθμούς. Ἐνθαρρυντική εἶναι καί ἡ θέση, συνεχῶς καί ἐντονώτερη, πολλῶν ἐπιστημόνων, πού ἀναγνωρίζουν ὅτι, οἱ νέοι πρέπει νά ἔχουν ἠθική ἀγωγή, προκειμένου νά ἀντιστέκονται στούς πειρασμούς τῆς σημερινῆς κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ναρκωτικῶν. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ καρδιολόγου Ἀ. Ἀβραμίδη, καθηγητή Παθολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Βλ. www.ecclesia.gr /greek/ holysynod /commitees/pastoral/ avramidis _narkotika2.htlm. Πέρα ἀπό αὐτά, ὅμως, οἱ ἀνάγκες τῆς σημερινῆς κοινωνίας εἶναι τεράστιες καί ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νά προσφέρει περισσότερα ἀφοῦ «ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας εἰς τό στράτευμα, εἰς τάς φυλακάς, τά νοσηλευτικά ἱδρύματα καί τά πάσης φύσεως ἱδρύματα, τυγχάνει ὑποτονική καί τό ἔργον τῆς Ἐκκλησίας δέν ἔχει τά ἐπιθυμητά ἀποτελέσματα». Βλ. Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἐλασσῶνος Βασιλείου, «*Δυσκολίαι τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν ἄσκησιν τῆς Ποιμαντικῆς της*» (Εἰσήγησις κατά τήν ἐν Ἀθήναις Τακτική Συνεδρία τῆς Ι.Σ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 3. 10. 2012), στό «Ἐκκλησία», ἔτος ΠΘ΄, τεῦχος 9, Ὀκτώβριος 2012, Ἀθήνα, σσ. 571-574. Τή σχετική ἀδυναμία τῆς Ἐκκλησίας νά προσφέρει ὅλη τήν ἀπαραίτητη βοήθεια μέ τά ἀνεπαρκῆ μέσα πού διαθέτει τόνιζε πρίν περίπου 20 χρόνια καθηγητής Πανεπιστημίου, χαρακτηρίζοντας τό ἔργο της ὡς «προχειρότητα καί ἐρασιτεχνισμό». Παρ᾽ ὅλα αὐτά ὅμως ἡ πνευματική της προσφορά στήν καταπολέμηση τοῦ πάθους εἶναι ἀναγνωρισμένη γιά τό σωτηριολογικό χαρακτήρα. Εἶναι ἀκόμη ἕνας τρόπος μέ τόν ὁποῖο βοηθάει τόν ἄνθρωπο νά ἀποκτήσει τήν ἐλευθερία του ἐν Χριστῷ, δηλαδή νά σώσει τήν ψυχή του. Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σσ. 189 και 197.

[732] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 322-323. Γιά τήν ποιμαντική ἀντιμετώπιση τέτοιου εἴδους ἀσθενῶν, μέ τήν προβολή τῆς φιλανθρωπίας καί τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ, βλ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Λόγος παραινετικός εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, Ὁμιλία κθ΄, PG 53, 267.* Μιά σύγχρονη ἀνάλυση τοῦ θέματος γίνεται στό ἔργο τῆς Χριστίνας Δ. Ἀϊβαλιώτου: *«Τό πρόβλημα τῶν ἐξαρτημένων παιδιῶν καί ἡ ἀντιμετώπισή τους ἀπό μέρους τῆς*

Ἡ συμπαράσταση τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἐπεκτείνεται ἀνάλογα μέ τήν κατάσταση τῶν ἀσθενῶν, γι᾽ αὐτό ἐκφράζεται συχνά μέ ἔντονο τρόπο καί στενοχώρια. Τό παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπό μιά συνομιλία του δείχνει τήν τραγικότητα τοῦ προβλήματος καί δικαιολογεῖ ἀπολύτως τήν ἀνησυχία του: «Ἔρχονται στό Καλύβι παιδιά εἴκοσι πέντε, εἴκοσι ἑπτά χρονῶν, πού παίρνουν ναρκωτικά κ.λπ., καί τά καημένα ζητοῦν βοήθεια. Ἔτυχε μιά φορά νά βοηθήσω ἕνα-δυό παιδιά νά πάρουν μιά καλή στροφή, καί τώρα φέρνουν τόν φίλο τους, τόν φίλο τοῦ φίλου τους, γιά νά βοηθηθοῦν. Σοῦ σπαράζουν τήν καρδιά. Ἕνα παιδί, τό καημένο, ἔπαιρνε βαριά ναρκωτικά καί ἦταν τελείως γιά πεθαμό. Τά χέρια του, τά δόντια του ἦταν χάλια. Ὕστερα τά σταμάτησε καί βοήθησε καί ἄλλους νέους. Κάπου δεκαπέντε παιδιά ἦταν στήν συντροφιά του καί ὅποιο ἐρχόταν μετά ἔλεγε: "Εἶμαι τοῦ τάδε". Τόν εἶχαν γιά… Γέροντα! Πολλά ὅμως ἔχουν φθάσει στό γκρεμό, κάνουν ἐνέσεις, πουλοῦν τό αἷμα τους… Καταστρέφουν καί τόν ἑαυτό τους, καταστρέφουν καί τούς γονεῖς τους. Καί βλέπεις, ὁ πατέρας νά πεθαίνη ἀπό ἐγκεφαλικό, ἡ μητέρα ἀπό καρδιά, ἀπό συκώτι…»[733].

Ὁ ρόλος τοῦ ἁγίου στήν καταπολέμηση τῆς ἐξάρτησης εἶναι καθοριστικός, γιατί βοηθᾶ τούς ἐξαρτημένους νά ἐπιθυμήσουν καί πάλι νά ἐπιστρέψουν στήν ἀρχική κανονική τους κατάσταση. Τήν ψυχή τους θερμαίνει ἡ ταπεινή ἀγάπη τοῦ ἁγίου, πού ἐνεργοποιεῖ τό φιλότιμο τους, νά τοῦ ἀνοίξουν τίς καρδιές τους. Ἀναγνωρίζουν τήν ἀδυναμία τους, νά ἐπανέλθουν στήν ἀρχική τους κατάσταση χωρίς βοήθεια. Ταυτόχρονα, συμβουλεύει νά ἐπισκεφθοῦν καί ἄλλα μέρη τοῦ ἁγίου Ὄρους γιά νά στερεωθοῦν πνευματικά. Ἔτσι συναντοῦν ἐνάρετους μοναχούς καί προσκυνητές, πού, μιμούμενοι τό καλό παράδειγμα τοῦ Γέροντος Παϊσίου, προσπαθοῦν νά τούς

Ἐκκλησίας», Διπλωματική ἐργασία στά πλαίσια τοῦ προγράμματος μεταπτυχιακῶν σπουδῶν τοῦ Τομέα Δικαίου, Ὀργάνωσης, Ζωῆς καί Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας, στήν εἰδίκευση Παιδαγωγικά-Ποιμαντική Ψυχολογία, Θεσσαλονίκη 2008.

[733] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 102. Ἀπό τίς καταστροφικές ἐπιπτώσεις τῆς χρήσεως ναρκωτικῶν ἀναφέρουμε: «τό ἄγχος, τήν κατάθλιψη, τήν ἀνάγκη γιά συναισθηματική ἐξάρτηση, τή συναισθηματική ἀστάθεια, τήν ἔλλειψη τάσεως γιά συμμόρφωση, τήν ἐπιθετικότητα, τήν ὑποχονδρίαση, τήν ἀμυντικότητα, τή δυσκολία ἐλέγχου τῶν παρορμήσεων, τήν κοινωνική ἀπόσυρση, τίς τάσεις καί τίς ἀπόπειρες αὐτοκτονίας, τήν ἀνικανότητα προσαρμογῆς στήν πραγματικότητα, τά αἰσθήματα φόβου, ντροπῆς, μοναξιᾶς, τή μείωση τῆς σεξουαλικῆς ἐπιθυμίας κ. ἄ.». Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 142. Γιά τή βλάβη τοῦ σώματος ἐξαιτίας τῶν ναρκωτικῶν, βλ. D. Staniloae, *Τό ἀνθρώπινο σῶμα*, στή «Σύναξη», τ. 4 (1982), σσ. 7-13.

ἀντιμετωπίσουν μέ πολλή ἀγάπη καί νά τούς ἐντάξουν στό περιβάλλον τους[734].

Ἡ φήμη τοῦ Γέροντος Παϊσίου εἶναι τόσο μεγάλη, μεταξύ τῶν ναρκομανῶν, πού ἀρκετά χρόνια μετά τήν κοίμησή του πολλά ἀπό αὐτά τά δυστυχισμένα παιδιά, μή γνωρίζοντας γιά τήν ἀποδημία του, τόν ἔψαχναν μέ τήν πεποίθηση ὅτι, θά τούς βοηθοῦσε νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τό πάθος τους.

Συμπερασματικά μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁ Γέροντας Παΐσιος ἀποτελεῖ σταθμό τόσο γιά τούς ἴδιους τούς ἐξαρτημένους, ὅσο καί γιά τήν κοινωνία, γενικά, πού καλεῖται νά συμβάλλει στήν πνευματική καί σωματική τους ἀποκατάσταση.

2.3. Μαγεία

Στό ποικιλόμορφο ἔργο τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἐντάσσεται καί ὁ ἀγώνας του, νά πολεμήσει ἐνάντια σέ κάθε μορφῆς παρεκτροπή ἀπό τό σωστό δρόμο τῆς πίστεως, πού ἔχει στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου ὀδυνηρές συνέπειες, μέ κυριότερη τήν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς. Μιά τέτοια παρεκτροπή εἶναι ἡ μαγεία. Τό θέμα αὐτό, μέ πνευματικές καί ποιμαντικές προεκτάσεις, εἶναι πολύ ἐπίκαιρο ἀφοῦ, συνεχῶς αὐξάνεται ὁ ἀριθμός ἐκείνων, πού προστρέχουν γιά τήν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τους σέ μάγους, γκουροῦ κ.λπ., ἀγνοώντας τή δύναμη τοῦ Θεοῦ καί τή Χάρη Του, πού θησαυρίζεται στήν Ἐκκλησία Του.

Τίς περισσότερες πληροφορίες γιά τή στάση τοῦ ἁγίου μας, ὡς πρός τή μαγεία καί τούς μάγους, τίς ἀντλοῦμε ἀπό τά βιβλία: «*Βίος Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*» τοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ[735], «*Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, Λόγοι Γ', Πνευματικός ἀγώνας*». Πολλά στοιχεῖα βρίσκουμε καί σέ ἄλλα βιβλία, κατέχοντας σημαντική θέση τό: «*Οἱ γκουροῦ, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παΐσιος*» τοῦ Διονυσίου Φαρασιώτη, ὅπου παρουσιάζεται βῆμα πρός βῆμα ἡ δραματική πορεία ἑνός νέου ἀπό τήν πλάνη τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν στήν Ἀλήθεια τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπό τήν καθοδήγηση τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Σέ ὅλα τά

---

[734] Προσπάθειες γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν ναρκομανῶν γίνονταν καί στήν Ἱ. Μ. Γρηγορίου Ἁγίου Ὄρους, ἀλλά ἡ σχετική ἐπιτυχία της ὀφειλόταν στήν ἔλλειψη τῶν ὑλικῶν μέσων καί στήν ἰδιαιτερότητα τοῦ μοναστικοῦ χώρου, ὁ ὁποῖος προορίζεται γιά περισυλλογή καί ἡσυχία. Βλ. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου Γκίκα, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν*, σ. 218.

[735] Στό βιβλίο αὐτό ὑπάρχουν τρία σχετικά ὑποκεφάλαια: «Ὁ Γιωργάκης ἀπό τό Θιβέτ» (σσ. 234-236), «Ὁ Ἰνδουιστής ἀρχηγός» (σσ. 320-321) καί «Ὁ μαθητής τοῦ Μαχαράτζι» (σσ. 321-322).

κείμενα βλέπουμε ἕνα Γέροντα σταθερά στηριγμένο στήν πίστη του μέ δυνατό λόγο καί πράξεις, πού ξεπερνοῦν τά ὅρια τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων, γεμᾶτο ταπεινοφροσύνη καί ἀγάπη πρός τό δυστυχισμένο πλανεμένο συνάνθρωπο. Στήν περίπτωση πού βλέπει διάθεση διορθώσεως, κάνει τά πάντα γιά νά βοηθήσει καί μέ πολλή ὑπομονή δέχεται ἐπανειλημμένως τόν πεσόντα ξανά καί ξανά στήν ἐπιρροή τῶν δαιμόνων[736].

Σύμφωνα μέ τόν Γέροντα Παΐσιο, ἡ μαγεία εἶναι «συνδυασμός ἀπάτης καί δαιμονικῆς ἐνέργειας»[737]. Ἐκτός ἀπό τούς γνωστούς τρόπους μέ τούς ὁποίους πραγματοποιεῖται ἡ μαγεία γενικά, μποροῦμε νά διαπιστώσουμε τήν ἐπίδραση τοῦ σατανᾶ σέ ἀναρίθμητες μαγικές πρακτικές διαφόρων θρησκειῶν, ὅπου ὁ μάντης διαδραματίζει κεντρικό ρόλο[738]. Στίς ἀνατολικές

---

[736] Ἡ εἰλικρινής καί δραματική ὁμολογία τοῦ συγγραφέα τοῦ βιβλίου «*Οἱ γκουροῦ, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παΐσιος*» δείχνει τό μεγαλεῖο τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἁγίου Γέροντος στήν πνευματική του νεκρανάσταση μετά ἀπό τίς ὀδυνηρές δαιμονικές ἐμπειρίες, πού εἶχε ζήσει προηγουμένως: «Αὐτά πού ὁ γέροντας μέ πολύ κόπο, πόνο, αἷμα καί ἀγώνα πνευματικό ἀποκτοῦσε, πλούσια μου τά χάριζε. Ἐγώ σάν κακομαθημένος νέος, χωρίς συναίσθηση, σπαταλοῦσα˙ κατέστρεφα ὁλόκληρες πνευματικές περιουσίες. Καταντοῦσα νά βόσκω χοίρους. Ὅμως ὁ πατέρας μου πάλι μέ δεχόταν˙ πάλι γιάτρευε τίς πληγές μου˙ πάλι μ᾽ ἔπλενε καί μέ στόλιζε μέ τήν πανάκριβη φορεσιά ˙ μοῦ ἔβαζε τό δαχτυλίδι στό χέρι˙ μέ τιμοῦσε˙ μοῦ ἔδινε πνευματικό ἀξίωμα, χωρίς νά ὑπολογίζει τά προηγούμενα˙ χωρίς νά μετριάζει τά δῶρα του. Αὐτό δέν ἔγινε μιά φορά, ἀλλά πολλές φορές. Πάρα πολλές φορές. Στό τέλος ἦρθα σέ συναίσθηση. Ντρεπόμουν˙ δέν τολμοῦσα πιά νά παίρνω τέτοια δῶρα. Ἤξερα ὅτι δέ θά μποροῦσα νά τά κρατήσω καθαρά. Σέ λίγες μέρες θά τά εἶχα χάσει, ἄν δέν τά ἔχανα ἀμέσως σέ μιά στιγμή. Τοῦ τό ἔλεγα, ἔκλαιγα, ὅμως αὐτός μέ παρηγοροῦσε, μέ διασκέδαζε καί πάλι μέ… ξανακαθάριζε ἀγόγγυστα, μέ χαρά, χωρίς τσιγγουνιά, πλούσια, ἀρχοντικά, μέ πολλή ἀγάπη. … Αὐτός μέ ἀγαποῦσε ἀληθινά, ἄσχετα μέ τό πῶς ἤμουν… ὑγιής ἤ ἄρρωστος, ὄμορφος ἤ ἄσχημος, δυνατός ἤ ἀδύναμος, ἔξυπνος ἤ βλάκας… Αὐτός μέ ἀγαποῦσε πάντα… κάτω ἀπό ὅλες τίς συνθῆκες… Τί ἀνακούφιση!!!... τί παρηγοριά!... τί χαρά!!!... τί ἄλλο ἤθελα;». Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, *Οἱ γκουροῦ*, σσ. 245-246.

[737] Ἡ ἐξήγηση τοῦ Γέροντα εἶναι σαφής: «Ὁ διάβολος προσπαθεί πάντοτε νά κρύβεται, γιά νά ξεγελά τούς ἀνθρώπους. Ὁ Θεός ὅμως δέν τοῦ ἐπιτρέπει νά κρύβεται τελείως, ἀλλιῶς θά εἶχε ἐξαπατήσει ὅλους τούς ἀνθρώπους. Ὅλο καί κάποιο “κέρατο”, ὅλο καί κάποια “οὐρά” θά φαίνεται γιά νά τόν παίρνουν εἴδηση οἱ ἄνθρωποι, νά φυλάγονται». Βλ. ὅ.π., σ. 432. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, ἐνθυμούμενος μέ πικρία τίς παραπλανητικές ἐμπειρίες, πού εἶχε στό παρελθόν, ὁμολογεῖ: «Ἔκλεψαν ἕνα κομμάτι ἀπό τή ζωή μου. Ἔχασα χρόνο, ἐνέργεια, χρῆμα, εὐκαιρίες. Πάλεψα χρόνια μ᾽ ἕνα καλοστημένο ψέμα». Ὅ. π., σ. 370. Ἡ δολιότητα εἶναι ἕνα ἀπό τά χαρακτηριστικά γνώρισματα τοῦ διαβόλου: «Δόλος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μεγαλυνθύσεται, καὶ δόλῳ διαφθερεῖ πολλοὺς, καὶ ἐπ᾽ ἀπωλείᾳ πολλῶν στήσεται». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ διαβόλου, ἤτοι Σατανᾶ καὶ δαιμόνων*, PG 95, 1408, C-D.

[738] Βλ. *Πραξ. Ἀπ.* 16, 16-18. Ἐντυπωσιακές εἶναι οἱ ὁμοιότητες τῶν μαντείων τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας καί τοῦ σημερινοῦ Θιβέτ. Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, ὅ.π., σ. 424.

θρησκεῖες καί φιλοσοφικά συστήματα ἐξέχουσα θέση κατέχει ἡ πρακτική τῆς γιόγκα[739].

Ὁ ἅγιος Γέροντας ἐπισημαίνει τό παραπλανητικό ἔργο τῶν μάγων, πού χρησιμοποιοῦν διάφορα θρησκευτικά ἀντικείμενα, ὅπως κεριά, εἰκόνες, κ.λπ., διαβάζουν εὐχές καί Ψαλμούς, γιά νά δημιουργήσουν τήν ἐντύπωση πώς, ὅ,τι κάνουν εἶναι ἀπολύτως σύμφωνο μέ τήν πίστη μας, γιά νά ἐξαπατήσουν τούς ἀφελεῖς. Οἱ μάγοι μποροῦν νά κάνουν ψεύτικα «θαύματα» γιά νά παραπλανήσουν[740]. Θεραπεύουν ἐκείνους, πού πάσχουν ἀπό δαιμονική ἐπήρεια, στέλνοντας τό δαίμονα σέ ἄλλον ἄνθρωπο, ἐνῶ φυσικές ἀναπηρίες δέν μποροῦν νά θεραπεύσουν. Ἐπισημαίνει ὁ ἅγιος Γέροντας: «Ὁ διάβολος δέν μπορεῖ ποτέ νά κάνη καλό. Μόνον τίς ἀρρώστιες πού προκαλεῖ ὁ ἴδιος μπορεῖ νά θεραπεύση»[741]. Ἄλλη τακτική, πού ἀκολουθοῦν οἱ μάγοι γιά νά δελεάσουν

[739] Προκειμένου νά δείξουμε τήν ἄμεση ἐπιρροή τοῦ Σατανᾶ στούς ὀπαδούς τῶν ἀναφερομένων θρησκειῶν, παρουσιάζουμε ἐνδεικτικά τρεῖς μαρτυρίες: α΄) Ἡ πρώτη μαρτυρία ἀφορᾶ τόν «Γιωργάκη», πού ἀπό μικρός ὁδηγήθηκε στό Θιβέτ καί ἀπέκτησε μεγάλη δύναμη-ἐξουσία πάνω του ὁ διάβολος. Μετά ἀπό τίς ἀποτυχημένες προσπάθειές του νά «νικήσει» μέ τίς σατανικές του ἐπιδείξεις τόν Ἅγιο Γέροντα Παΐσιο, ὁμολογεῖ ὁ «Γιωργάκης»: «Μέ ἔδειρε ὁ Σατανᾶς, γιατί δέν μπόρεσα νά σέ νικήσω». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 235. β΄)Ἡ δεύτερη μαρτυρία προέρχεται ἀπό νέο, πρώην ἀρχηγικό στέλεχος τῆς ἰνδουιστικῆς Κινήσεως «Χᾶρε Κρίσνα», τῆς ὁποίας ὁ ἐπίλογος εἶναι χαρακτηριστικός: «Εἶχα δώσει πολλά δικαιώματα στόν διάβολο, ἀλλά ὁ Γέροντας μέ βοήθησε νά ξεφύγω. Ἄν δέν ἦταν ὁ Γέροντας νά μέ σκεπάζη μέ τίς προσευχές του, δέν θά μποροῦσα νά ξεφύγω μέ τίποτα ἀπό τίς σατανικές ἐνέργειές τους». Ὅ. π., σ. 321. γ΄) Ἡ τρίτη μαρτυρία προέρχεται ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἅγιο, πού ἐπισημαίνει τήν παρουσία τοῦ διαβόλου σέ μαθητή γνωστοῦ Ἰνδοῦ γκουροῦ, πού τόν ρώτησε γιά τό διαλογισμό καί τίς ἄλλες τεχνικές. Ὁ μαθητής τοῦ γκουροῦ ἐντυπωσιάστηκε ἀπό τά χαρίσματα τοῦ Γέροντα καί προφανῶς τόν ρώτησε, γιατί τόν θεώρησε μεγάλο γκουροῦ! Ὁ Ἅγιος τοῦ ἀπάντησε μέ καλωσύνη: «Δέν ἔχουν σημασία οἱ τεχνικές. Προσπαθεῖτε καί ἐσεῖς, ἀλλά ἐκεῖ πού σκάβετε δέν ὑπάρχει χρυσός, ἀλλά διάβολος. Ὁ Χριστός εἶναι ὁ χρυσός». Ὅ. π., σ. 322. Ἀναφέρουμε ἐπίσης ἀκόμη μιά μαρτυρία ἑνός αὐτόπτη μάρτυρα γιά τή δαιμονική κατάσταση ἑνός γνωστοῦ γκουροῦ, Κρισναμούρτι: «Τότε ξαφνικά ὁλόκληρο τό σπίτι φάνηκε σάν νά γέμισε μέ μιά τρομακτική δύναμη κι ὁ Κρίσνα ἔμοιαζε σάν δαιμονισμένος». Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, ὅ.π., σ. 433.

[740] Σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Μακάριο τόν Αἰγύπτιο, ὁ διάβολος, μετά τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ, ἔγινε ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου καί δίνει τή δυνατότητα στούς μάγους νά γίνονται κατά παραχώρηση Θεοῦ θαυματοποιοί, δηλαδή νά ἐξουσιάζουν τά φαρμακερά φίδια καί νά ἀψηφοῦν τό νερό καί τή φωτιά. Βλ. Ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, *Λόγοι σέ 150 κεφάλαια*, Φιλοκαλία, τομ. Γ', σ. 262.

[741] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 185. Προχωρώντας, ὁ Γέροντας ἕνα βῆμα παρακάτω, ἐπισημαίνει ὅτι ὑπάρχει δαιμονική ἐνέργεια καί στά φάρμακα πού χρησιμοποιοῦνται στήν ὁμοιοπαθητική, τονίζοντας χαρακτηριστικά: «Ἐδῶ αὐτοί χρησιμοποιοῦν τά φάρμακά τους, ὅπως ἐμεῖς χρησιμοποιοῦμε τόν Ἁγιασμό!!!». Ἐπίσης εἶχε ἀρνητική τοποθέτηση πρός τό βελονισμό, ἀφού σχετίζεται μέ μαγικές πράξεις. Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σσ. 115-117.

τά θύματά τους, εἶναι ἡ προσφορά φυλακτῶν μέ ἀντικείμενα πού φέρουν σατανική ἐπιρροή. Μέ πολλά ψέματα προσπαθοῦν νά πείθουν τούς ἀνθρώπους. Ὁ Γέροντας Παΐσιος, βαθύς γνώστης τῶν μαγικῶν πρακτικῶν διαφόρων μορφῶν - πνευματισμοῦ, βουντοῦ, μέντιουμ κ.λπ. - ἀναλυτικά τίς περιγράφει στίς ἀδελφές τῆς Σουρωτῆς, ἐξηγώντας τόν κίνδυνο στόν ὁποῖο ἐκτίθενται οἱ θαυμαστές τους καί ταυτόχρονα δίνοντας λύσεις θεραπευτικές γιά τούς ἀνθρώπους αὐτούς[742].

Ὁ ἅγιος πίστευε ὅτι, σ᾽ ἕνα ἐχθρικό περιβάλλον, ὅπως οἱ χῶρες ὅπου ἡ μαγεία ἀποτελεῖ ἕνα συνηθισμένο φαινόμενο, γιά νά εἶναι ἀποτελεσματικός στό ἔργο του ὁ ἱεραπόστολος, πρέπει νά ἔχει ἁγία ζωή καί τή δύναμη νά κάνει θαύματα προκειμένου νά ἐπιλύσει τά προβλήματα τῶν ἰθαγενῶν καί νά πείσει ἀκόμη καί τούς μάγους τους νά πιστέψουν στό Χριστό. Γιά τό λόγο αὐτό ὁ ἅγιος, σέ ὅσους τοῦ ἐξέφραζαν τήν ἐπιθυμία τους νά γίνουν ἱεραπόστολοι, συνιστᾶ νά ἀρχίζουν πρῶτα μέ τήν «ἐσωτερική» ἱεραποστολή, ὥστε γνωρίζοντας τόν ἑαυτό τους νά ἁγιάσουν, γιά νά γίνουν ἱκανοί ἔτσι καί γιά τήν «ἐξωτερική» ἱεραποστολή[743].

Ὁ Γέροντας πονᾶ γιά τή σύγχυση, πού ἐπικρατεῖ στό σύγχρονο κόσμο καί γιά τήν ἐπιπολαιότητα, πού ἀντιμετωπίζουν τά πνευματικά θέματα. Λέγει χαρακτηριστικά ὅτι εἶναι ἀρκετοί ἐκεῖνοι πού, ἀπευθύνονται στούς μάγους καί στά μέντιουμ καί, βλέποντας ὅτι ἐκεῖ δέ βρίσκουν σωτηρία, ζητᾶνε τότε καί τή δική του βοήθειά του, σάν νά εἶναι καί αὐτός ἕνας πιό δυνατός μάγος, δηλαδή, χωρίς νά πιστεύουν στήν αἰώνια ζωή, στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά βοηθηθοῦν, ὅσο δέν μετανοοῦν, γιά νά ἐξομολογηθοῦν καί νά ἔρθει ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ νά τούς ἐλευθερώσει[744].

Στήν ἐρώτηση ἄν πάντοτε πιάνουν τά μάγια, δίνει τίς προϋποθέσεις γιά νά πιάσουν. Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο, μόνον ὁ Θεός μπορεῖ νά ἐξουδετερώσει τή δύναμη τῶν μάγων, ἀφοῦ αὐτοί εἶναι δοσμένοι στό διάβολο καί συνεργάζονται μ᾽αὐτόν. Ὁ ἄνθρωπος, πού τοῦ ἔκαναν μάγια, μπορεῖ, ἀφοῦ πρῶτα βρεῖ τήν αἰτία μέ τήν ὁποία ἔδωσε δικαιώματα στό διάβολο, γιά νά πιάσουν πάνω του τά μάγια, νά ἐλευθερωθεῖ μέ τήν μετάνοια καί τήν ἐξομολόγηση. Ἄν ὁ ἴδιος ἔχει φθάσει σέ κατάσταση, πού δέν μπορεῖ νά κάνει κάτι, τότε οἱ οἰκιακοί του μποροῦν νά κάνουν εὐχέλαιο ἤ ἁγιασμό, γιά νά τόν βοηθήσουν, ὥστε νά τόν πλησιάσει ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ καί νά πάρει δυνάμεις.

---

742 «Τά μάγια» ἀποτελοῦν ἰδιαίτερο κεφάλαιο στό προαναφερθέν βιβλίο: Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σσ. 175-190.

743 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 658-659.

744 Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 244.

Τά ἱερά ἀντικείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας καί ἡ προσευχή τῶν πιστῶν βοηθοῦν καί στήν ἀποτροπή τοῦ κακοῦ, πού θέλει νά κάνει ὁ διάβολος, σέ αὐτούς πού ἐπηρεάζει[745]. Στήν περίπτωση πού κάποιοι εἶχαν ἀσχοληθεῖ καί μέ μαγικές πρακτικές, ὅπως π. χ., τό κάλεσμα τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, θεωροῦνται αὐτοί ἀρνητές τῆς πίστεως και πρέπει νά ἀνατρέχουν μέ μετάνοια, στήν ἐξομολόγηση καί τή Θεία Κοινωνία, ἄν τό ἐπιτρέπει ὁ πνευματικός τους[746].

Ἕνας ἀκόμη τρόπος, πού ἐπηρεάζει ὁ διάβολος τούς ἀνθρώπους καί ἐπιδροῦν τά ἀκάθαρτα πνεύματα πάνω του, εἶναι μέσῳ τῆς βασκανίας. Ὁ ἅγιος διευκρινίζει ὅτι, ἄνθρωποι πού, ἔχουν καί κακότητα καί ζήλεια, μποροῦν νά κάνουν ζημιά, γιατί ἡ βασκανία εἶναι μιά δαιμονική ἐνέργεια. Αὐτοί ὅταν λένε κάτι μέ φθόνο, τότε βασκαίνουν. Γι᾽ αὐτό συστήνει στίς μητέρες νά φοροῦν σταυρό στά μωρά, γιά νά τά προφυλάσσει. Ὑπάρχει καί ἡ εὐχή τῆς Ἐκκλησίας κατά τῆς βασκανίας, πού μόνον ὁ ἱερέας μπορεῖ νά διαβάσει[747].

Δέν ἔχουμε βασκανία, ἐπεξηγεῖ ὁ Ἅγιος, στίς περιπτώσεις πού κάποιος, θαυμάζοντας κάποιο ἔργο του, κάνει μιά ζημιά ἤ ὁ ἴδιος πάθει κάτι. Τότε στίς περιπτώσεις αὐτές, λόγῳ τῶν παθῶν του καί κυρίως τῆς ὑπερηφανείας του, ἀποσύρεται ἡ Θεία Χάρη, γιά νά ταπεινωθεῖ ὁ ἄνθρωπος καί νά ἔρθει σέ συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας του καί νά μετανοήσει. Λειτουργοῦν δηλαδή τότε οἱ πνευματικοί νόμοι, γιά νά κάνουν τόν ὑπερήφανο νά ταπεινωθεῖ[748].

2.4. Δαιμονισμένοι

Μιά εἰδική ἰδιαίτερη περίπτωση στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦν οἱ δαιμονισμένοι, οἱ ὁποῖοι, ὡς τέκνα της, πρέπει νά

---

745 Ὅ. π., σσ. 187-188, καταγράφεται μιά περίπτωση θεραπείας μέ ἁγιασμό καί ἐξομολόγηση, καί παρουσιάζεται ἡ διάσωση νέου πού, ἔχοντας ἡ πιστή μητέρα του ράψει σταυρό στό γιακᾶ ἀπό τό σακκάκι του, δέν μπόρεσε νά τόν σκοτώσει ὁ διάβολος.

746 Ὅ. π., σσ. 177-181. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπαγορεύει στόν μάγο νά κοινωνήσει 20 χρόνια (65ος Κανόνας) καί 6 χρόνια σ᾽ ἐκεῖνον πού ζητάει τή βοήθεια μάγου (83ος Κανόνας).

747 Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 108-110. Γιά τήν ἐπίδραση τοῦ διαβόλου στή βασκανία, ἡ πατερική διδασκαλία εἶναι σαφής: «Πονηρὸς ὁ διάβολος, καὶ κακίας παντοίας δημιουργός˙ καὶ ὥσπερ ἕπεται τῷ ἀγαθῷ ἡ ἀφθονία, οὕτως ἀκολουθεῖ τῷ διαβόλῳ ἡ βασκανία. Ἐν τῷ τῆς βασκανίας ὅπλῳ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, μέχρι συντελείας αἰῶνος, πάντας τιτρώσκει καὶ καταβάλλει ὁ λυμεὼν τῆς ζωῆς ἡμῶν διάβολος, καὶ ὁ χαίρων τῇ ἀπωλείᾳ. Ὁ καταπεσὼν διὰ τοῦ φθόνου, καὶ ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ ἴσου ὅπλου καταβάλλων». Βλ. Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ διαβόλου, ἤτοι Σατανᾶ καὶ δαιμόνων*, PG 95, 1408, C-D.

748 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 248.

ἀντιμετωπιστοῦν μέ προσοχή καί ἀγάπη. Το θέμα αὐτό συσχετίζεται ἄμεσα μέ τό προηγούμενο, ἀφοῦ πολλές φορές στά θύματα τοῦ δαιμονισμοῦ συγκαταλέγονται τόσο οἱ μάγοι, ὅσο καί ἐκεῖνοι πού προστρέχουν στή βοήθειά τους. Οἱ δυστυχεῖς μάγοι ἐνῶ στήν ἀρχή φαίνεται ὅτι, αὐτοί ἐξουσιάζουν τούς δαίμονες, μέ τόν καιρό καταλαβαίνουν ὅτι, εἶναι ὑποδουλωμένοι σ᾽ αὐτούς. Τελικῶς βασανίζονται ἀπό τούς δαίμονες, ἄν δέν τούς ὑπακοῦν καί καταλήγουν πειθήνια ὄργανα τῆς πνευματικῆς καταστροφῆς τόσο τῆς δικῆς τους ὅσο καί τῶν ἄλλων [749] .Ὑπάρχουν περιπτώσεις πού, οἱ δαιμονισμένοι δέν ἦταν μάγοι, ἀλλά ἄτομα πού, γιά διάφορους λόγους, πέφτουν στήν ἐξουσία τῶν πονηρῶν πνευμάτων, πολλές φορές χωρίς νά τό ἀντιληφθοῦν. Ἕνας πολύ σοβαρός λόγος πού ἐξ αἰτίας του δημιουργοῦνται ὅλο καί περισσότερα θύματα κυρίως στό δυτικό κόσμο εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τή Θεία Χάρη καί ἡ στροφή πρός τίς ἀνατολικές θρησκεῖες[750].

Πρίν ἀναλύσουμε τό θέμα τοῦ δαιμονισμοῦ καί τῶν δαιμονισμένων θεωροῦμε ὅτι πρέπει νά διευκρινίσουμε τό πῶς ἐννοεῖ ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος τούς ὅρους αὐτούς. Ἡ συχνότητα μέ τήν ὁποία χρησιμοποιεῖ τούς ὅρους, καθώς καί τά πολλά περιστατικά πού, κατά τή γνώμη του, ἐντάσσονται σ᾽ αὐτή τήν κατηγορία μᾶς δίνουν τό δικαίωμα νά θεωρήσουμε ὅτι ὁ ἅγιος ἔχει μιά εὐρεῖα ἀντίληψη γιά τό φαινόμενο αὐτό. Δέν περίμενε νά δεῖ τό δαιμονισμένο μόνο στήν κλασσική κατάσταση μέ τήν ὁποία περιγράφεται στήν Ἁγία Γραφή, μέ τή γυμνότητα καί τίς βίαιες ἐξωτερικές πράξεις[751], ἀλλά ἡ λεπτή πνευματική του ὅραση βλέποντας μέσα στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, «διάβαζε» καί τά πιό ἀδιόρατα σημάδια, πού ἔδειχναν τήν ἐπήρεια ἤ τήν παρουσία τῶν δαιμόνων, πού δέν ἦταν ἀντιληπτά σέ συγγενεῖς καί σέ γνωστούς. Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παΐσιο, ὁ «δαιμονισμός» διακρίνεται σέ δύο καταστάσεις. Στή μιά κατάσταση ὁ ἄνθρωπος, λόγῳ τῶν παθῶν του, δίνει δικαιώματα στό διάβολο νά τόν ἐπηρεάζει. Αὐτή ἡ ἐπήρεια εἶναι ἐξωτερική καί ἀφορᾶ τήν πλειοψηφία τῶν «δαιμονισμένων». Στή δεύτερη κατάσταση ὁ

---

[749] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 332.

[750] Θέλοντας νά ὑπογραμμίσει τόν πραγματικό κίνδυνο πού διατρέχουν ὅσοι στραφοῦν σ᾽ αὐτή τήν ἐπιλογή, ἕνας πρώην ὀπαδός τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν, ἀναφέρει: «Ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μέ ἀνθρώπους πού ὄχι ἁπλῶς "ἐπηρεάζονται" ἀπό τό δαίμονα, ἀλλά "καταλαμβάνονται" ἐξ ὁλοκλήρου ἀπ᾽ αὐτόν. Οἱ διδασκαλίες τους, ὅσο γοητευτικές καί ὄμορφες κι ἄν φαίνονται, εἶναι δαιμονικές ἐπινοήσεις πού σκοπό ἔχουν νά ἀπομακρύνουν τούς ἀνθρώπους ἀπό τήν ἀλήθεια καί τήν ἀληθινή ζωή, καί νά τούς ὁδηγήσουν στούς σκοτεινούς δρόμους τοῦ ψέματος καί τῆς αὐτοκαταστροφῆς, μακριά ἀπό τόν Ἰησοῦ Χριστό πού διεκήρυξε: "Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή" (*Ιω.* 14, 6). Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, *Οἱ γκουροῦ*, σ. 435.

[751] Πρβλ. τήν περίπτωση τῶν δαιμονισμένων τῶν Γεργεσηνῶν (*Ματθ.* 8, 28-34).

ἄνθρωπος, εἴτε ἀπό δική του ὑπαιτιότητα εἴτε ἀπό ἄλλη αἰτία, χάνει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί ἐπιτρέπει ὁ Θεός στό διάβολο, σάν πνεῦμα πού εἶναι, νά εἰσχωρήσει μέσα του καί νά ἑνωθεῖ μέ τήν ψυχή του[752]. Σ᾽ αὐτή τήν τραγική γιά τόν ἄνθρωπο περίπτωση, τό σῶμα, ὡς φορέας μιᾶς ξένης δύναμης, ἀντιδρᾶ ὑποκινούμενο ἀπό τό διάβολο μέ διάφορους τρόπους, συνήθως μέ σπασμωδικές κινήσεις, κραυγές κ.λπ. Γιά ἀνθρώπους, πού ὑποφέρουν μέ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τό δαιμονισμό, ἔχουμε καταγραμμένα περιστατικά, πού θεραπεύει ὁ ἅγιος Παΐσιος καί ἐν ζωῇ καί μετά τήν κοίμησή του. Γιά τά μικρά παιδιά, πού ἔχουν δαιμόνιο, συμβουλεύει νά τά διαβάζουν ἐξορκισμούς καί νά τά κοινωνοῦν, γιατί αὐτά δέν εἶναι ὑπεύθυνα. Γιά τούς μεγάλους συμβουλεύει μετάνοια καί ἐξομολόγηση. Πρῶτα νά βρεθεῖ ἡ αἰτία καί μετά νά τούς διαβάσουν ἐξορκισμούς [753].

Τό φαινόμενο τῶν δαιμονισμένων προκαλεῖ καί σήμερα σύγχυση σέ ἀρκετούς ἐπιστήμονες, ἀλλά καί κληρικούς, λόγῳ τῆς φαινομενικῆς ὁμοιότητάς του μέ «ψυχολογικές» παθήσεις. Ὁ Γέροντας καταλαβαίνοντας πότε τά ἐξωτερικά σημάδια, πού κατά τούς ἄλλους ἔδειχναν τή δαιμονική ἐξουσία, ἦταν φυσικές συνέπειες τοῦ ἄγχους ἤ ἄλλων ψυχολογικῶν προβλημάτων, καί προτείνει τίς καλύτερες λύσεις γιά τόν καθένα. Ὁ ἅγιος ὑποδεικνύει τό σημάδι πού, ἀποτελεῖ κριτήριο διάκρισης μεταξύ τοῦ ψυχικά πάσχοντος καί τοῦ δαιμονιζομένου. Εἶναι ἡ ἀντίδραση του πρός τά ἱερά ἀντικείμενα. Ὁ δαιμονισμένος ὅταν πλησιάζει κάτι ἱερό τινάζεται καί ἀγριεύει καί θέλει νά ἀπομακρυνθεῖ, γιατί στρυμώχνονται μέσα του τά δαιμόνια, ἐνῶ ὁ ψυχασθενής δέν ἔχει καμιά ἀντίδραση[754].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀποτελεῖ τόσο γιά τούς κληρικούς, ὅσο καί γιά ὅλα τά ὑπόλοιπα μέλη τῆς κοινωνίας ἕνα αὐθεντικό ἀληθινό παράδειγμα ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης πρός τούς πάσχοντες. Σ᾽ ὅλη τήν ἐπίγεια ζωή του βοηθοῦσε μέ πόνο πολλούς ἀνθρώπους, εἴτε ἐπηρεαζομένους εἴτε κυριευμένους ἀπό τά πονηρά πνεύματα, νά βροῦν τό Χριστό τή σωτηρία τους καί νά γίνουν καλοί χριστιανοί. Ὅταν παρά τίς συστάσεις του σέ κάποιους

---

[752] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 580-581.

[753] Ὅ. π., σσ. 357-358, 368-370, 580-586. Πρβλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ταξίδι,* σσ. 31-34.

[754] Γιά τό πλῆθος τῶν δαιμονισμένων ἔλεγε: «Πάντως, ἀπό τούς χίλιους πού ἔρχονται ἐδῶ, καί νομίζουν ὅτι εἶναι δαιμονισμένοι, μόνο οἱ πέντε ἔχουν πραγματικό δαιμόνιο». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σ. 581. Σ᾽ αὐτό τό πνεῦμα, ἡ παραπομπή 4 στό κείμενο τοῦ Γέροντος Παϊσίου ἐπεξηγεῖ τήν ἄποψή του γιά τό παραπάνω θέμα: «Ὁ Γέροντας ἔλεγε ὅτι ὁ ψυχοπαθής χρειάζεται τήν ἰατρική βοήθεια καλοῦ καί πιστοῦ ψυχιάτρου καί τήν πνευματική βοήθεια τοῦ πνευματικοῦ, ἐνῶ ὁ δαιμονισμένος, ἐφόσον ἔχει τά λογικά του, χρειάζεται νά βρῆ σέ τί ἔφταιξε καί δαιμονίστηκε, νά μετανοήση καί νά ἐξομολογηθῆ, γιά νά ἀπαλλαγῆ ἀπό τό δαιμόνιο», Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ',* σ. 192.

δαιμονισμένους ἤ ἐπηρεαζομένους ἀπό τούς δαίμονες ἔβλεπε ὅτι δέν ὑπῆρχε διάθεση γιά διόρθωση, τούς ἔδιωχνε, γιά νά μή κάνουν κακό καί στούς ἄλλους. Πονοῦσε γιά κάθε περίπτωση καί δέ θεωροῦσε τούς δαιμονισμένους πιό ἁμαρτωλούς ἀπό τούς ἄλλους[755].

Σύμφωνα μέ τόν Γέροντα Παΐσιο, οἱ αἰτίες [756] πού ὁδηγοῦν τόν ἄνθρωπο σ᾽ αὐτή τήν κατάσταση εἶναι οἱ ἑξῆς: ἡ ὑπερηφάνεια, πού τόν κάνει νά κατακρίνει ὅλους τούς ἄλλους[757], οἱ σατανικές μουσικές, μέ κρυμμένα μηνύματα σέ «ἀνάστροφη κάλυψη», τό διάβασμα βλάσφημων βιβλίων, οἱ βρισιές κατά τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἁγίων, τό θράσος, ἡ σατανολατρία τῶν ἰδίων ἤ καί ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας κ.λπ. Κάποιοι δαιμονισμένοι βασανίζονται, γιά να πονέσουν ἄλλοι καί νά προβληματισθοῦν γιά τήν δική τους πνευματική κατάσταση. Σημειωτέον ὅτι, ὁ πάσχων πολλές φορές δέ θεραπεύεται ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερηφάνειας ἐκείνων πού προσεύχονται γι᾽ αὐτόν, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐξορκιστῶν. Ὑπάρχουν ἐπίσης περιπτώσεις πού οἱ ἐξορκιστές παθαίνουν ζημιά στήν προσπάθειά τους νά διώξουν τά ἀκάθαρτα πνεύματα[758].

Ἀπό τή βοήθεια [759] πού προτείνει ὁ ἅγιος Παΐσιος γιά τούς δαιμονισμένους ἀναφέρουμε: τή μνημόνευσή τους στήν Προσκομιδή, τήν προσευχή γι᾽ αὐτούς μέ ταπείνωση, μέ πόνο καί ἀγάπη (ἀφοῦ πρῶτα ὁ προσευχόμενος δοξολογήσει τό Θεό γιά τό γεγονός ὅτι, δέν εἶναι στήν κατάσταση αὐτή ὁ ἴδιος, μετά νά πεῖ: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησον τόν δοῦλον Σου»), τήν ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης πρός αὐτούς μέ ἀγκαλιές, ἀφοῦ «τό

---

755 Ὅ. π., σσ. 191-193.

756 Γιά τίς αἰτίες καί τίς λύσεις πού προτείνει ὁ Ἅγιος, βλ. τό κεφάλαιο «Γιά τούς δαιμονισμένους» στό βιβλίο Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σσ. 191-208. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Διδαχές*, σ. 114˙ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 369. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ διδαχή σύμφωνα μέ τήν ὁποία μπορεῖ κανείς νά δαιμονιστεῖ ἐξαιτίας τῆς πολυφαγίας καί τῆς ἔλλειψης ἐγκράτειας. Ἀφοῦ οἱ δαίμονες ἐξέρχονται ἀπό τόν ἄνθρωπο μέ νηστεία καί προσευχή, τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι μποροῦν νά εἰσέλθουν μέ τά ἀντίθετα. Βλ. Ἁγίου Ἀναστασίου Σιναΐτου, *Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις περὶ διαφόρων κεφαλαίων ἐκ διαφόρων προσώπων*, PG 89, 732 C-D.

757 Ὁ Ἅγιος παρουσιάζει τή βαθμιαία ἐξέλιξη τῆς ἐπίδρασης πού ἔχει ἡ κατάκριση στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τόν τελευταῖο της σημεῖο, τόν δαιμονισμό. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σσ. 193-195.

758 Χαρακτηριστική εἶναι ἡ περίπτωση ἑνός ἱερομονάχου πού, χωρίς νά ἔχει τήν ἀπαραίτητη πνευματική κατάρτιση, προσπάθησε, μιμούμενος τόν Ἅγιο Παρθένιο, Ἐπίσκοπο Λαμψάκου, (7 Φεβρουαρίου) νά βγάλει δαιμόνιο, ἀλλά δαιμονίστηκε ὁ ἴδιος, πράγμα πού θεωρήθηκε ἀπό τόν Γέροντα Παΐσιο ὡς πτώση, στό ὅ.π., σ. 199. Πρβλ. Ἱερομονάχου Μακαρίου Σιμωνοπετρίτου, *Νέος Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Διασκευή ἐκ τοῦ γαλλικοῦ: Ξενοφών Κομνηνός, τομ. ΣΤ΄, Φεβρουάριος, Ἐκδ. Ἴνδικτος, Ἀθήνα 2006, σσ. 85-87.

759 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., ΄σσ. 200-204.

δαιμόνιο πολύ ὑποφέρει, ὅταν σφίξεις τό δαιμονισμένο μέ θεϊκή ἀγάπη», τή συμμετοχή τους σέ ἀγρυπνίες καί ἀκολουθίες, ἀλλά ὄχι στά πανηγύρια, γιά νά μήν ἀποσποῦν τόν κόσμο ἀπό τήν προσευχή καί νά μή ρεζιλεύονται. Συνιστᾶ ἐπίσης τή συχνή Θεία Κοινωνία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό πιό δραστικό φάρμακο γιά τούς ἐκ γενετῆς δαιμονισμένους, οἱ ὁποῖοι θά λάβουν τελικά μισθό μάρτυρα[760]. Ὅσοι δαιμονίστηκαν ἀργότερα, καί ἀπό προσωπική τους ἀπροσεξία, πρέπει πρῶτα νά βροῦν τί ἔφταιξε καί δαιμονίσθηκαν καί στή συνέχεια ἀφοῦ συναισθανθοῦν τό σφάλμα τους καί μετανοήσουν, νά ἐξομολογηθοῦν καί μόνο μέ τήν ἄδεια τοῦ πνευματικοῦ νά κοινωνήσουν. Μετά μποροῦν νά τούς διαβάσουν ἐξορκισμούς, προτιμότερο νοερῶς[761].

Τά ἴδια φάρμακα τῆς Ἐξομολόγησης καί τῆς Θείας Κοινωνίας τά ἔχουν στή διάθεση τους ὅλοι οἱ χριστιανοί, πού θέλουν νά προστατευθοῦν ἀπό τίς ἀρνητικές ἐνέργειες τοῦ διαβόλου, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκετές μεταδίδονται μέ τή βασκανία. Ὁ πνευματικά ἐνισχυμένος ἄνθρωπος δέν φοβᾶται οὔτε τούς ὁρατούς, οὔτε τούς ἀοράτους ἐχθρούς[762].

Ἀνησυχητικό εἶναι τό γεγονός ὅτι, πολλοί ἄνθρωποι δέν καταλαβαίνουν ὅτι βρίσκονται ὑπό τήν ἐπήρεια τῶν δαιμόνων εἴτε οἱ ἴδιοι εἴτε ἐκεῖνοι μέ τούς ὁποίους ἔχουν ἐπικοινωνία. Γι᾽ αὐτούς ὁ ἅγιος Γέροντας ὑποστηρίζει ὅτι, ἄν σέ μιά σχέση ἀλλάξει ὁ ἕνας πρός τό καλό, διακόπτει τή δαιμονική ἐπίδραση καί ἔχει τή δύναμη νά ὠφελήσει καί τόν ἄλλο, βοηθώντας τον νά προβληματιστεῖ καί νά ἀκολουθήσει τό δικό του καλό παράδειγμα[763].

Ἡ ἀπαλλαγή τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν ἐπήρεια τοῦ διαβόλου γίνεται ἀντιληπτή ἀμέσως. Στόν ἄνθρωπο ἐπανέρχεται ἡ θεία Χάρη καί ξαναβρίσκει τήν ἐσωτερική του γαλήνη. Αὐτό ἔζησε ὡς ἀποτέλεσμα τῆς τριπλῆς ἐντολῆς,

---

[760] Τό θέμα τῆς Θείας Κοινωνίας ἀντιμετωπίστηκε ἀντιφατικά στό παρελθόν τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπάρχουν δύο τάσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ὑπέρ τῆς συμμετοχῆς τῶν δαιμονισμένων σ᾽ αὐτό τό σωτήριο Μυστήριο. Μέ τόν Ἅγιο Παΐσιο συμφωνεῖ ὁ 3ος Κανόνας τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας (ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπει νά κοινωνάει κάθε Κυριακή -καί ὄχι κάθε μέρα- μόνο στήν περίπτωση πού ὁ δαιμονισμένος δέν προφέρει βλασφημίες γιά τή Θεία Κοινωνία). Ἀπαγορεύουν τόν δαιμονισμένο νά κοινωνήσει: ὁ 79ος Ἀποστολικός Κανόνας, ὁ 4ος Κανόνας τοῦ Νικολάου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ 60ος Κανόνας τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Βλ. Arhidiacon prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note si comentarii*, α. τ., 1991, σσ. 46, 133, 372, 436.

[761] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σ. 206.

[762] «Σέ ἕναν πού ἐξομολογεῖται, καί μέ τό φτυάρι νά τοῦ ρίχνουν τά μάγια, δέν πιάνουν. Γιατί, ὅταν ἐξομολογεῖται καί ἔχει καθαρή καρδιά, δέν μποροῦν οἱ μάγοι νά συνεργασθοῦν μέ τόν διάβολο, γιά νά τόν βλάψουν». Ὅ. π., σ. 186. Πρβλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος*, σ. 449.

[763] Βλ. *Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, Χαριτωμένες διδαχές. Μέ παραβολές καί παραδείγματα*, Γ' ἔκδοση, Σειρά Ὁσίων Θησαύρισμα 1, Ἐπιμέλεια Σωτήριος Λυσίκατος, Ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 96.

πού ἔδωσε ὁ ἅγιος Παΐσιος στό δαίμονα πού φώλιαζε στό συντάκτη τοῦ παρακάτω κειμένου: «Γύρισε γιά τρίτη φορά καί εἶπε˙ - "Πνεῦμα ἀκάθαρτο, βγές ἀπό τό πλάσμα τοῦτο". Ἔνοιωσα κάτι νά βγαίνει ἀπό μέσα, κάτι ἄϋλο νά ξεχωρίζει καί νά ξεκολλάει ἀπό μένα. Ἔνοιωθα νά ἐλευθερώνεται τό μυαλό καί ἡ ψυχή μου ἀπό τήν ἔντονη ἐπίδραση κάποιου ἄλλου πνεύματος. Ταυτόχρονα ἀπέκτησα καί ἔντονη αἴσθηση, συνείδηση, ἐπίγνωση τῆς ψυχῆς μου ὡς κάτι πολύ συγκεκριμένο καί ἁπτό. Ἔνιωσα ξαλαφρωμένος, σάν ἕνα μεγάλο βάρος, πού δέν τό καταλάβαινα προηγουμένως, νά ἔφευγε ἀπό πάνω. Ἐκείνη τή στιγμή συνειδητοποίησα πόσο πιεσμένος ἤμουν. Αὐτό τό πράγμα πού βγῆκε ἀπό μέσα μου τό ἔνοιωσα νά στέκεται πίσω ἀριστερά μου, μία παρουσία πού ἡ δύναμή της σέ πλάκωνε. Βάραινε τήν ψυχή καί ἀπό μακριά»[764].

Ὁ ἅγιος Παΐσιος συμβουλεύει τούς συγγενεῖς τῶν δαιμονισμένων, νά μήν ἐκθέτουν τούς δαιμονισμένους στά μάτια τοῦ κόσμου, γιά νά μή ρεζιλεύονται καί πληγώνονται. Πολλοί ἀπό αὐτούς καταλαβαίνουν τί τούς συμβαίνει καί ντρέπονται γιά τίς ἀσχημοσύνες τους μπροστά στόν κόσμο κατά τή διάρκεια τῆς δαιμονικῆς κρίσης τους, καί ταυτόχρονα ὑποφέρουν γιά τήν κατάστασή τους. Ἔχουν μεγάλη ἀνάγκη τήν καλωσύνη μας καί τήν εὐχή. Ἡ θεραπεία τους ἐξαρτᾶται ἀπό τούς ἴδιους καί εἶναι πιό εὔκολη, ὅταν δέν ἔχουν ὑποδουλωθεῖ ἐντελῶς στά δαιμόνια καί μπορεῖ νά γίνει σταδιακά κάποιες φορές. Ὅσο πιό γρήγορα σταθεροποιοῦνται στήν πνευματική ζωή οἱ ἴδιοι ἤ καί οἱ γύρω τους, ἄν αὐτοί ἔφταιξαν, τόσο πιό κοντά εἶναι ἡ θεραπεία τους[765]. Ἄν δέν μετανοήσουν δέν μποροῦν νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τό δαιμόνιο. «Ἄν ἐσύ δέν καταλάβης τό σφάλμα σου καί δέν μετανοήσης, ὅλοι οἱ πνευματικοί τοῦ κόσμου νά μαζευτοῦν καί νά εὐχηθοῦν, τό δαιμόνιο δέν θά φύγη», προειδοποιεῖ ὁ ἅγιος Παΐσιος κάποιον, πού δαιμονίστηκε ἀπό δική του ὑπαιτιότητα[766].

Σέ μερικούς δαιμονισμένους, πού εἶναι εὐαίσθητοι ἐκ φύσεως, ὁ διάβολος τούς σπρώχνει στήν ἀπελπισία γιά νά αὐτοκτονήσουν, βάζοντας σέ κίνδυνο αἰώνιας καταδίκης τήν ψυχή τους[767].

---

764 Βλ. Διονυσίου Φαρασιώτη, *Οἱ γκουροῦ*, σ. 260.

765 Πρβλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 581˙ Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ'*, σ. 204.

766 Ὅ. π., σ. 186.

767 Ὅ. π., σ. 207. Χωρίς νά πρόκειται γιά δαιμονισμένους, εἶναι γνωστή αὐτή ἡ τακτική τοῦ διαβόλου, τῆς ἀπελπισίας, πού ὁδηγεῖ σέ αὐτοκτονία, πού τή χρησιμοποιεῖ ὡς μέσον, γιά νά ἀνακόπτει τήν πορεία τῶν καλῶν ἀγωνιστῶν, καθώς καί τήν προσπάθεια τῶν ἁμαρτωλῶν νά συνέλθουν πνευματικά. Πολύ περισσότερο, χρησιμοποιεῖ αὐτή τήν τακτική, ὅταν ἔχει κατακυριεύσει τόν ἄνθρωπο κυριολεκτικά ὁ ψυχοφθόρος διάβολος.

Ἐπειδή ὁ διάβολος, πού ταλαιπωρεῖ τούς δαιμονισμένους, εἶναι πλάνος καί ψεύτης καί θέλει ὅλα νά τά μπερδεύει, γι᾽ αὐτό καί θέλει μεγάλη προσοχή, λέει ὁ ἅγιος, ὅταν συζητᾶμε μέ ἕνα δαιμονισμένο. Γιά παράδειγμα, δέν μπορεῖ πάντοτε κάποιος νά καταλάβει, πότε μιλάει ὁ διάβολος (ἄν καί καμιά φορά τό διαπιστώνει ἀπό τήν κίνηση τῶν χειλιῶν τοῦ δαιμονισμένου), καί πότε ὁ δαιμονισμένος. Οὔτε, μπορεῖ νά καταλάβει, τί θυμᾶται ἤ τί δέν θυμᾶται ὁ δαιμονισμένος μετά ἀπό κάθε κρίση κ.λπ. Γι᾽ αὐτό πρέπει νά εἴμαστε πολύ προσεκτικοί καί νά μήν πιστεύουμε ἀδιάκριτα στά λόγια τῶν δαιμονισμένων, ἐπειδή ὁ διάβολος προσπαθεῖ νά παραπλανήσει μέ κάθε τρόπο τόσο τόν φορέα του, ὅσο καί τούς ἀκροατές του[768].

Συμπερασματικά θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι, ὁ ἅγιος Παΐσιος, ἀντιμετωπίζει τήν δαιμονική ἐπήρεια ἤ κατάληψη ἀπό τό δαίμονα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως κάθε σωστική δοκιμασία, πού κατά παραχώρηση Θεοῦ ἐπιτρέπεται νά βρεῖ τόν ἄνθρωπο, μέ σκοπό τή διόρθωσή του. Αὐτό τό νόημα ἔχουν τά παρακάτω λόγια του: «Καί ἡ προσβολή ἀπό δαιμονική ἐνέργεια εἶναι, κατά κάποιο τρόπο, δῶρο τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἁμαρτωλό ἄνθρωπο, γιά νά ταπεινωθῆ, νά μετανοήση καί νά σωθῆ». Ἐνῶ ἄνθρωποι, πού κάνουν πολλές ἁμαρτίες δέ δαιμονίζονται, ἐπειδή δυστυχῶς ἔχουν φτάσει σέ τελεία πτώση καί δέ θά διορθωθοῦν οὔτε μέ τό δαιμονισμό, μᾶς λέγει ὁ ἅγιος Παΐσιος, στοιχούμενος ἀκόμη μιά φορά μέ τή διδασκαλία τῶν Πατέρων[769].

3. Κοινωνική ποιμαντική

3.1. Ἔννοια καί σημασία τῆς πατρίδας

Στήν ἀφιέρωση, σέ στίχους ποιητικούς, πού γράφει ὁ ἅγιος Παΐσιος στή μητέρα του πίσω ἀπό τή φωτογραφία, πού ἔβγαλε ἀμέσως μετά τήν κουρά του σέ μοναχό, φαίνεται ἡ ἀγάπη του πρός τήν πατρίδα-πολιτεία, ἡ ὁποία τόν ὠθεῖ σέ ὅλη του τή ζωή σέ προσευχή καί ἀγώνα γιά νά κρατηθεῖ ἐλεύθερη καί

---

[768] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σσ. 198-199.

[769] Ὅ. π., σ. 208. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 194-196, γιά τήν ἐπίσκεψη τοῦ Χριστοῦ στόν ἄνθρωπο μέσῳ τοῦ πόνου τῶν δοκιμασιῶν.

Ὀρθόδοξη[770]. Ξεκινώντας ἀπό αὐτό, ἐπιχειροῦμε νά δώσουμε τήν ἔννοια τῆς πατρίδας, ὅπως τήν ἀντιλαμβανόταν ὁ ἐνάρετος μοναχός πού, ἄν καί ἀπομονώθηκε στήν ἀθωνική ἐρημιά, γιά νά γίνει οὐρανοπολίτης, δέν παύει νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του καί μέλος τῆς πολυαγαπημένης του ἐπίγειας πατρίδας, γιά τήν ὁποία πολλές φορές, χωρίς δισταγμό, ἔβαλε σέ κίνδυνο τήν ἴδια του τή ζωή κατά τή στρατιωτική του θητεία[771].

Πρῶτα πρέπει νά διευκρινίσουμε ὅτι, ὁ ἅγιος Γέροντας Παΐσιος ταυτίζει κατά κάποιο τρόπο τήν πατρίδα μέ τήν Ἐκκλησία. Οἱ Ἕλληνες πολίτες εἶναι κατά πλειοψηφία καί μέλη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Δέν μποροῦμε νά διαχωρίσουμε τίς δύο αὐτές ἰδιότητες, χωρίς νά ἀλλοιώσουμε τήν αὐθεντική δομή τοῦ Ἕλληνα. Συνιστᾶ στούς νέους νά ἐργάζονται γιά τό καλό τῆς πατρίδας καί τῆς Ἐκκλησίας, βασιζόμενος σ᾽ αὐτήν του τήν πεποίθησή, προσπαθώντας νά τήν ἐμφυτέψει καί στίς ψυχές τῶν ἑπομένων γενεῶν[772].

Πρέπει ἐπίσης νά σημειώσουμε ὅτι, ὁ Γέροντας Παΐσιος ἀντιλαμβάνεται τήν ἔννοια τῆς πατρίδας, ἐντάσσοντάς την στό εὐρύτερο εὐρωπαϊκό, ἀλλά καί παγκόσμιο πλαίσιο. Ἐκφράζει τήν ἴδια ἀγάπη πρός ὅλους, καί μάλιστα στήν προκειμένη περίπτωση, πρός ὅλες τίς χῶρες καί λαούς, ἀναγνωρίζοντας ὅτι, εἶναι εὐχέτης ὑπέρ τοῦ σύμπαντος κόσμου, γράφοντας: «Εὔχομαι ὁ Θεός νά φωτίση ὅλον τόν κόσμον καί αὐτούς, νά ἔλθουν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας»[773]. Ἡ ἀγάπη του, ἐπειδή ἦταν συναρμοσμένη μέ τήν ἀρετή τῆς διακρίσεως, δέν θολώνει τό νοῦ του καί γι᾽ αὐτό ἀπαθῶς ἐλέγχει τίς λανθασμένες κινήσεις κάποιων κρατῶν, κυρίως τῶν ἡγετῶν τους, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς Ἑλλάδας. Τά κράτη στά ὁποῖα συχνά ἀναφέρεται εἶναι οἱ γειτονικές χῶρες Τουρκία, Βουλγαρία, Σκόπια καί Ἀλβανία. Ἐπίσης ἀναφέρει καί ἄλλα, ὅπως τήν Κύπρο, τή Σερβία, τή Ρωσία, τή Ρουμανία, τίς Η.Π.Α. Δύο ἀπό τά θέματα πού ἀπασχολοῦν πολύ τόν Ἅγιο Γέροντα Παΐσιο εἶναι τό Μακεδονικό καί τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στά ὁποῖα συχνά ἀναφέρεται. Διακρίνεται γιά τήν αἰσιοδοξία του, ὡς πρός τήν ἔκβασή τους, πεπεισμένος ὅτι, στήν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, μέ εὐεργετικές συνέπειες

---

[770] «Θά εὔχομαι πάντα διά ἐσέ, καί δι᾽ ὅλην τήν πολιτείαν». Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σ. 112. Στίς τελευταίες σελίδες τοῦ βιβλίου του, ὁ συγγραφέας καταγράφει ἀκριβῶς τή θέση τοῦ Ἁγίου γιά τήν προσφορά τοῦ μοναχοῦ στό Ἔθνος: «Ἄλλον ὁ Θεός τόν κάνει μοναχό γιά νά βοηθήση μιά οἰκογένεια καί ἄλλον γιά νά βοηθήση ὁλόκληρο Ἔθνος». Ὅ. π., σ. 704.

[771] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 63-73 καί *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Βασιλικά, σσ. 65-89.

[772] Συνοψίζοντας τή στάση τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου πάνω στό θέμα αὐτό, ὁ κ. Κολιός ἀναφέρει: «Ἡ Ἐκκλησία δέν δρᾶ ἀποκομμένα ἀπό τό κοινωνικό σύνολο, ἀλλά μέσα σέ αὐτό καί μάλιστα τό διαμορφώνει καί ταυτόχρονα διαμορφώνεται ἀπό αὐτό». Βλ. Γ. Κολιοῦ, *Γέρων Παΐσιος*, σ. 85.

[773] Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σ. 189. «Ὁ Χριστιανός δέν πρέπει νά εἶναι φανατικός, ἀλλά νά ἔχη ἀγάπη γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β΄*, σ. 78.

γιά τήν Ἑλλάδα, λειτουργοῦν πρωτίστως οἱ πνευματικοί νόμοι. Τίποτα δέν εἶναι τυχαῖο, ἀλλά ὅλα γίνονται σύμφωνα μέ τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, εἴτε πρόκειται γιά ἄμεση ἐπέμβασή Του, εἴτε γιά τήν παραχώρηση Του πού κάνει ἀφήνοντας χῶρο, γιά νά φανεῖ ἡ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων[774]. Ἡ μεγάλη του ἀγάπη πρός τό γένος του, ἡ πεποίθηση του ὅτι, ἡ Ὀρθοδοξία, τήν ὁποία κράτησαν σέ δύσκολους καιρούς σκλαβιᾶς οἱ Ἕλληνες, τούς δίνει μοναδικά πνευματικά προνόμια ἀπό τόν Θεό, τόν πιέζουν, νά μιλάει συνεχῶς γιά τά ἐθνικά θέματα[775].

Τρεῖς χρονικές περιόδους διακρίνει στήν ἱστορία τῆς πατρίδας. Τό παρελθόν ἀπό τό ὁποῖο, ὁ Ἅγιος Γέροντας προβάλλει ἐπανειλημμένως πολλά στοιχεῖα καί πρόσωπα περασμένων γενεῶν -ὅπως τόν εὐλαβέστατο ἥρωα Μακρυγιάννη - γιά νά τονώνει τό ἠθικό τῶν συγχρόνων σέ δύσκολες καταστάσεις. Τό παρόν στό ὁποῖο, μιμούμενος τούς προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης[776], βλέποντας μέ πόνο τήν ἀποστασία ἀπό τόν Χριστό τῶν συμπατριωτῶν του συνιστᾶ μετάνοια[777]. Τό μέλλον, τό ὁποῖο ἀτενίζει αἰσιόδοξα, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στήν σωτήρια ἐπέμβαση τοῦ «Θεοῦ τῆς ἱστορίας»[778] γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς πατρίδας.

Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Παΐσιο, ἡ Πατρίδα εἶναι ὁ χῶρος ὅπου μᾶς ἔβαλε ὁ Θεός νά ἐργαστοῦμε γιά τή σωτηρία μας. Εἶναι: «Ἡ Πατρίδα μιά μεγάλη οἰκογένεια»[779]. Ἡ κοινή πίστη ἀποτελεῖ τό βασικότερο στοιχεῖο, πού ἐξασφαλίζει τήν ἐμπιστοσύνη μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, στοιχεῖο πολύ σημαντικό γιά τήν ἀνάπτυξή τους[780].

Σήμερα βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μέ μιά οἰκονομική κρίση μέ βαθιές ρίζες στήν ἀντίληψη κάποιων Ἑλλήνων ὅτι, γιά τήν φοροδιαφυγή τους δέν θά ὑπάρξουν ἀρνητικές συνέπειες στήν πατρίδα. Ἀναφερθήκαμε ἤδη στήν εὐαίσθητη συνείδηση τοῦ ἁγίου, ὁ ὁποῖος γιά νά μή ζημειώνει τό κράτος, βάζει

---

[774] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 699. Μιά ἐξαιρετική ἀνάλυση τῶν θέσεων τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου, μέ νέες πληροφορίες κυρίως γιά τήν Τουρκία, γίνεται στά κεφάλαια «Ἑλληνοτουρκικές σχέσεις», «Γεωπολιτική ἀνάλυση», «Αἰγιαλίτιδα ζώνη», «Ἐναέριος χῶρος Αἰγαίου», «Ὑφαλοκρηπίδα» στό προαναφερμένο βιβλίο τοῦ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, Μαρτυρίες προσκυνητῶν, σσ. 462-495.

[775] Ὅ. π., σ. 406 κ.ἑξ.

[776] Βλ. ἐνδεικτικά *Ιερ*. 4-5, ὅπου ὁ προφήτης συνιστᾶ τήν μετάνοια στούς Ἰσραηλίτες (4, 8), γιά τήν ἀποφυγή τῶν ἐπικειμένων ὀδυνηρῶν συνεπειῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἀποστασίας τους.

[777] Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 700 , 704.

[778] Βλ. τό κεφάλαιο «Ὑπέρ τοῦ γένους καί τῆς Πατρίδος», στό Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 697-704. Ὁ Γέροντας συνήθιζε νά λέει σέ ἐπισκέπτες του: «Ἀπό τό κακό πού ἐπικρατεῖ σήμερα θά βγεῖ μεγάλο καλό». Ὅ. π., σ. 700.

[779] Ὅ. π., σ. 700.

[780] Βλ. Γ. Κολιοῦ, *Γέρων Παΐσιος*, σ. 47.

γραμματόσημο ἀκόμη καί σέ γράμματά του, πού δέν τά ταχυδρομοῦσε, ἀλλά τά παρέδιδαν ἐπισκέπτες του. Τονίζει ὅτι, οἱ ἀρνητικές συνέπειες τῆς φοροδιαφυγῆς ἔχουν δύο διαστάσεις, ἀφοῦ αὐτή ἡ ἐνέργεια ζημιώνει τόσο τό κράτος, ὅσο καί τούς πολίτες. Δέν ἐπιτρέπεται νά πληρώνουν μόνον οἱ εἰλικρινεῖς φόρους[781] . Ἀπό τήν ἄλλη οἱ ἀδικίες καί τά λάθη τῶν ἐφοριῶν κάνουν πολλούς πολίτες μέ τή σειρά τους, νά μήν ἐκπληρώνουν σωστά τίς ὑποχρεώσεις τους, ἀλλά «νά γίνουν κλέφτες» [782].

Ἡ διακυβέρνηση τῆς πατρίδας δίδεται μέ τήν ψῆφο τοῦ λαοῦ στούς πολιτικούς, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν μεγάλη ευθύνη νά ἐργάζονται γιά τό καλό τῆς Πατρίδας καί τῆς Ἐκκλησίας σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδας. Ὁ μακαριστός Ἱερομόναχος Ἰσαάκ ἀναφέρει γιά τόν ἅγιο: «Τόν ἐπισκέπτονταν πολιτικά πρόσωπα, βουλευτές, ὑπουργοί, γερουσιαστές ἀπό τίς Η.Π.Α. καί ὁ βασιλιάς Κωνσταντῖνος τοῦ ἔστελνε κάρτες. Ἀπό κανέναν ὅμως δέν ζήτησε τίποτε γιά τόν ἑαυτό του ἤ γιά γνωστά του μοναστήρια. Μόνο ζητοῦσε νά ἐνεργοῦν γιά τό καλό τῆς Πατρίδος καί τῆς Ἐκκλησίας»[783]. Ὑπάρχουν πολλές μαρτυρίες γιά τή ἐλεγκτική στάση τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου ἀπέναντι σέ ἐκείνους, πού δέν ἐνεργοῦσαν γιά τό καλό τῆς πατρίδας καί τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ταπεινός μοναχός ὑψώνει τή φωνή του ἄφοβα μπροστά στούς ἐφήμερους ἰσχυρούς, ἔχοντας τήν πεποίθηση ὅτι, προστατεύει τούς συμπολίτες του ἀπό τίς ἀντιχριστιανικές καί ἀντιπατριωτικές ἐνέργειές τους, ὅπως: ἡ ὑπογραφή νόμου γιά τή νομιμοποίηση τῶν ἀμβλώσεων, ἡ διά νόμου κατάργηση τῆς καθαρεύουσας γλώσσας κτλ.[784].

Δέν ἀνέχεται τήν ἐπιπολαιότητα ἐκείνων, πού εἶναι ἕτοιμοι νά παραβλέψουν καί νά ξεχάσουν μεγάλα λάθη πολιτικῶν. Ἡ στενοχώρια του ἐκφράζεται ἀνοιχτά καί δυναμικά: «Εἶναι πράγματα αὐτά; Ὁρισμένοι ἄνθρωποι σφάζανε μικρά παιδάκια, ἀτιμάζανε γυναῖκες, ἔκαιγαν σπίτια. Ἐσεῖς δέν τά εἴδατε αὐτά. Ἐγώ τά εἶδα μέ τά μάτια μου. Τί νά πῶ! Ὁ Θεός νά

---

781 «Πρέπει ὅλοι νά πληρώνουν τούς φόρους, πού βάζει το κράτος, γιατί, ἄν δέν πληρώσουν, τότε γίνονται δύο μεγάλα κακά. Τό ἕνα εἶναι ὅτι ἡ πατρίδα μας «θά πέσει ἔξω» οἰκονομικά κι ἐμεῖς θά εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά ἐξαρτόμαστε ἀπό ἄλλα κράτη, τά ὁποῖα θά μᾶς κάνουν κουμάντο κι ἑπομένως, ὅ,τι θέλουν αὐτοί θά γίνεται στήν πατρίδα. Τό δεύτερο εἶναι ὅτι, ἄν δέν πληρώνουν ὅλοι, τότε θά πληρώνουν μόνον οἱ εἰλικρινεῖς καί εὐσυνείδητοι˙ καί μάλιστα θά εἶναι ἀναγκασμένοι νά πληρώσουν καί γιά τούς ἄλλους, πού δέν πληρώνουν». Βλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 228. Γιά νά τεκμηριώσει τήν παραπάνω τοποθέτησή του, ὁ Ἅγιος φέρει στή συνέχεια βιβλικές μαρτυρίες (*Ματθ.* ΙΖ, 24-27 και *Ρωμ.* 13, 1-8). Ὅ. π., σ. 229.

286 Ὅ. π., σσ. 229-230.

783 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 702.

784 Ὅ. π., σ. 701-703.

βάλη τό χέρι Του! Σήμερα, αὐτούς θέλουν νά τούς κάνουν καί ἥρωες, νά βάλουν καί τό ὄνομά τους σέ δρόμους!»[785].

Συνιστᾶ στούς Ἕλληνες νά ψηφίζουν ὑποψηφίους πολιτικούς, ἔχοντας ὑπόψη τους τρία κριτήρια: «Ποιός εἶναι πιό κοντά στήν Ἐκκλησία, ποιός ἀγωνίζεται γι᾽ αὐτήν καί γιά τήν πατρίδα καί ποιός ἔχει ζωή σύμφωνη μ᾽ αὐτά πού λέει… Ἐμεῖς πρέπει νά ἀγαποῦμε πρῶτα τήν Ἐκκλησία μας καί μετά τήν πατρίδα μας καί νά ψηφίζουμε μόνον αὐτούς πού βλέπουμε νά ἀγωνίζονται γι᾽ αὐτά τά δύο»[786].

Κατά τόν ἅγιο Παΐσιο οἱ μεγάλες ἠθικές παρεκτροπές τῶν ἡγετῶν καί τῶν πολιτῶν μιᾶς χώρας ἀναγκάζουν τό Θεό νά ἐπεμβαίνει καί «νά χρησιμοποιήση τήν παιδαγωγική τιμωρία»[787].

3.2. Χαρακτηριστικά τῆς σύγχρονης κοινωνίας

Ἡ Ἐκκλησία ἐνδιαφέρεται, ὡς πνευματική μητέρα, γενικότερα καί μέ τήν κατάσταση τοῦ κόσμου, προσπαθώντας νά ἐπιλύσει προβλήματά του εἴτε πνευματικά, εἴτε κοινωνικά, εἴτε οἰκονομικά εἴτε ἄλλης μορφῆς. Σωστή κοινωνία σημαίνει μιά Ἐκκλησία, πού τά τέκνα της, μέλη τοῦ Κυριακοῦ σώματος, ἐφαρμόζουν τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου, ἔχοντας ἔτσι τή δυνατότητα νά φθάσουν «εἰς τήν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ», κατά τό λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου[788]. Κατά τό Μέγα Ἀντώνιο, ἡ ἐλευθερία ἐκλογῆς τοῦ καλοῦ εἶναι ἡ προϋπόθεση γιά τήν κανονική συμβίωση μεταξύ τῶν πολιτῶν, χωρίς νά ἔχουν ἀνάγκη ἀπό φύλακες[789].

---

[785] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, σ. 151.

[786] Ἱερομ. Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 230-231.

[787] Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 406. Σέ ἄλλο σημεῖο ἀναφέρει: «Ὅταν παραβαίνη ἕνας ἄνθρωπος μιά ἐντολή τοῦ Εὐαγγελίου, εὐθύνεται μόνον αὐτός. Ὅταν ὅμως κάτι πού ἀντίκειται στίς ἐντολές τοῦ Εὐαγγελίου γίνεται ἀπό τό κράτος νόμος, τότε ἔρχεται ἡ ὀργή τοῦ Θεοῦ σέ ὅλο τό ἔθνος, γιά νά παιδαγωγηθῆ». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 78.

[788] *Ρωμ.* 8,21.

[789] Ὁ μέγας καθηγητής τῆς ἐρήμου ἀναφέρει: «Ἄν παρακολουθεῖς τόν ἑαυτό σου καί τόν δοκιμάζεις, θά δεῖς ὅτι οἱ ἄρχοντες καί τά ἀφεντικά ἔχουν ἐξουσία μόνο τοῦ σώματος, ὄχι καί τῆς ψυχῆς. Καί νά τό θυμᾶσαι αὐτό πάντοτε. Γι᾽ αὐτό, ἄν διατάζουν φόνους ἤ τίποτε ἄτοπα ἤ ἄδικα καί ψυχοβλαβῆ, δέν πρέπει νά ὑπακοῦμε σ᾽ αὐτούς καί ἄν μᾶς βασανίζουν ἀκόμη. Γιατί ὁ Θεός δημιούργησε τήν ψυχή ἐλεύθερη καί αὐτεξούσια σέ ὅλα ὅσα κάνει, καλά ἤ κακά…

Ὅπως οἱ προηγούμενοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἔτσι καί ὁ ἅγιος Παΐσιος ὡς καλός γνώστης τῆς πνευματικῆς κατάστασης καί τῆς παθολογίας τῆς σύγχρονης κοινωνίας, ἀδιαλείπτως ἀναφέρεται σ᾽ αὐτήν, προσπαθώντας νά ξυπνήσει κοιμισμένες συνειδήσεις, προσφέροντας λύσεις στά πολλά ἀδιέξοδα, πού τήν χαρακτηρίζουν. Πάντα τήν ἀντιμετωπίζει *μέ πόνο καί ἀγάπη*[790], ἐπαινώντας ἤ ἐλέγχοντας ἀνάλογα μέ τήν περίπτωση. Βλέπει ὅτι, γιά τό σύγχρονο κόσμο πού «γέμισε ἀπό ταγκαλάκια»[791], «ἡ ἁμαρτία ἔγινε μόδα»[792] μέ ἀποτέλεσμα νά μετατραπεῖ σέ «τρελλοκομεῖο»[793].

Μιλώντας γιά τήν κοινωνία, ὁ ἅγιος Γέροντας χρησιμοποιεῖ συχνά τόν ὅρο «κόσμος», μέ τήν ἔννοια ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἤ τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας. Ἀρκετές φορές ὁ ὅρος αὐτός εἶχε τή γνωστή βιβλική ἔννοια τοῦ κόσμου τοῦ ἀπομακρυσμένου από τό Θεό[794].

Γιά νά δώσουμε μιά ὁλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τόν κόσμο, ὅπως ὁ ἅγιος Παΐσιος τήν παρουσιάζει στίς διδαχές του, παίρνουμε τίς ψηφίδες ἀπό τίς διάφορες πηγές, προφορικές καί γραπτές.

Ἡ σημερινή κατάσταση τοῦ κόσμου διαφέρει πάρα πολύ ἀπό τήν παλαιότερη ἀλλά καί ἀπό ἐκείνη πού μόλις πρίν λίγα χρόνια βίωσε ὁ ἴδιος στή νεανική του ἡλικία[795]. Γιά τή διαφοροποίηση αὐτή τά αἴτια εἶναι ποικίλα. Μποροῦμε νά τά κατηγοριοποιήσουμε σέ δύο ὁμάδες, ἀνάλογα μέ τόν θετικό ἤ ἀρνητικό, λόγῳ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, θά λέγαμε, χαρακτήρα τους.

Ἐκεῖνοι πού ζοῦν μετρημένη καί περιορισμένη ζωή, καί ἀπό κινδύνους γλυτώνουν, καί δέν ἔχουν ἀνάγκη ἀπό φύλακες». Βλ. *Φιλοκαλία* τ. Α', σ. 31. Πρβλ. Ἀρχιμανδρίτου Ἠλία Μαστρογιαννόπουλου, *Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*, σσ. 120-121.

790 Χαρακτηριστικό εἶναι τό γεγονός ὅτι, ὁ πρῶτος ἀπό τούς ἕξι τόμους τῶν διδαχῶν του, πού ἐξέδωσε ἡ Ἱερά Μονή Σουρωτῆς φέρει ὡς τίτλο τόν: «Μέ πόνο καί ἀγάπη γιά τόν σύγχρονο ἄνθρωπο». Ἀναφερόμενος στήν μεγάλη ἀγάπη τοῦ Ἁγίου πρός τό Θεό, ἡ ὁποία μετεβλήθη σέ πόνο γιά τόν κόσμο, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λεμεσοῦ, κ. Ἀθανάσιος, λέγει: «Ὀκτώ χρόνια μετά [ἀπό μιά πνευματική ἐμπειρία – σ. μ.], αὐτή ἡ μεγάλη ἀγάπη μετεβλήθη, χωρίς βέβαια νά τόν ἐγκαταλείψη, σ᾽ ἕναν μεγάλο πόνο γιά τόν κόσμο. Ἀπό τότε φαίνεται ὅτι ὁ Γέροντας διέθεσε τόν ἑαυτό του, ἀφοῦ εἶχε γίνει κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ, στούς πονεμένους ἀνθρώπους». Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 52.

791 Ταγκαλάκια = διάβολοι. Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 62.

792 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ'*, σ. 105.

793 Ὅ. π., σ. 111.

794 Βλ. *Ἰω.* 17, 9.

795 «Παλιά τό ἔθνος μας ζοῦσε πνευματικά, γι᾽ αὐτό καί ὁ Θεός τό εὐλογοῦσε καί οἱ Ἅγιοι μᾶς βοηθοῦσαν μέ θαυμαστό τρόπο, καί νικούσαμε τούς ἐχθρούς μας, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ἦταν περισσότεροι ἀπό ἐμᾶς. Σήμερα λέμε πώς εἴμαστε Ὀρθόδοξοι, ἀλλά δυστυχῶς συχνά μόνον τό ὄνομα "Ὀρθόδοξος" ἔχουμε καί ὄχι ζωή ὀρθόδοξη». Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Β'*, σ. 45.

Μιά ἀνάλυση τῆς κατηγορίας, μέ ἀρνητικό χαρακτήρα, φανερώνει τά ἑξῆς αἴτια:

Ἔλλειψη πίστεως στό Θεό. Ὁ Ἅγιος διακρίνει τίς ἀρνητικές συνέπειές της σέ ὅλη τήν κοινωνία: «Δέν πιστεύει ὁ ἄνθρωπος στόν Θεό, καί μετά οὔτε γονεῖς οὔτε οἰκογένεια οὔτε χωριό οὔτε πατρίδα ὑπολογίζει»[796].

Ἀδιαφορία. Ὁ Ἅγιος πονᾶ γιατί «Ἡ σημερινή γενιά εἶναι ἡ γενιά τῆς ἀδιαφορίας! Οἱ περισσότεροι μόνο γιά παρελάσεις εἶναι! Μήν τούς πῆς, ἄν συμβῆ κάτι, νά ἀμυνθοῦν! Τώρα ὅμως καί παρελάσεις δέν θέλουν!»[797].

Ἀδιάκριτη χρήση τῆς ἐπιστήμης. Μέ ἰδιαίτερη εὐαισθησία ἀναφέρεται ὁ ἅγιος Γέροντας γιά τή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν κτίση-περιβάλλον. Τό θέμα τόν ἀπασχόλησε πάρα πολύ, ἐπειδή ἔβλεπε μέ πόνο τή συνεχή συστηματική καταστροφή τοῦ κόσμου λόγῳ τῆς λανθασμένης χρήσης τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀπό τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο στό μέτρο, πού ἀναλογεῖ στόν καθένα. Οἱ συνέπειες τῆς παράχρησης αὐτῆς εἶναι ἔκδηλες σέ ὅλο τόν πλανήτη: μόλυνση τῆς ἀτμόσφαιρας, ἀλλαγή κλίματος, καυσαέρια, πυρηνικά πειράματα, μόλυνση τοῦ ἐδάφους καί τοῦ ἀέρα ἀπό τήν ἀλόγιστη χρήση ἐπικίνδυνων γεωργικῶν φαρμάκων στίς ἀγροτικές καλλιέργειες καί πλῆθος ἄλλων. Ὅλα αὐτά καθίστανται ζημιογόνες πηγές γιά τόν ἄνθρωπο καί τό περιβάλλον του. Τά ἀνθρώπινα λάθη ἔρχονται νά προστεθοῦν στόν μακρύ αὐτόν κατάλογο καί ἕνα ἀπό αὐτά εἶναι τά ἀτυχήματα σέ πυρηνικούς ἀντιδραστῆρες παραγωγῆς ἐνέργειας, ὅπως συνέβησαν στό Τσερνομπίλ καί στήν Ἰαπωνία πρόσφατα μέν, ἀλλά μέ συνέπειες σέ μεγάλο βάθος χρόνου. Ὅλα αὐτά συμπλέκονται καί ἐπιδροῦν καί στήν ἐσωτερική, ψυχική κατάσταση, ἀλλά καί στήν ἐξωτερική σωματική κατάσταση τῶν ἀνθρώπων: «Τί σακατεμένος κόσμος ὑπάρχει! Σέ ποιά ἐποχή ἦταν τόσοι ἄρρωστοι; Παλιά οἱ ἄνθρωποι δέν ἦταν ἔτσι. Τώρα, ὅποιο γράμμα ἀνοίξω, καρκίνο ἤ ψυχοπάθεια ἤ ἐγκεφαλικό ἤ διαλυμένες οἰκογένειες, αὐτά θά συναντήσω»[798].

Ἀδιακρισία στίς ἀνθρώπινες σχέσεις. Συναντᾶται στό ὄνομα τῆς ἀληθείας μιά ἀρρωστημένη εἰλικρίνεια στίς ἀνθρώπινες σχέσεις, ἡ ὁποία μπορεῖ νά βλάψει μέ τόν ἀδιάκριτο τρόπο της κάποιον εὐαίσθητο ἄνθρωπο. Ὁ Ἅγιος παρατηρεῖ: «Ὁ κόσμος πάει ἄσχημα σήμερα, γιατί ὅλοι λένε μεγάλες ''ἀλήθειες'', πού δέν ἀνταποκρίνονται ὅμως στήν πραγματικότητα… Ὅποιος ἔχει πολλή διάκριση, ἔχει ἀρχοντική ἀγάπη, θυσία καί ταπείνωση, καί τήν

---

796 Ὅ. π., σ. 31.

797 Ὅ. π., σ. 34.

798 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σ. 133. Στό κεφάλαιο «Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καί τό περιβάλλον», στόν τόμο αὐτό παρουσιάζεται ἐκτενῶς ἡ σκέψη του γιά τό θέμα αὐτό στίς σελ. 129-142.

πικρή ἀκόμη ἀλήθεια τήν λέει μέ πολλή ἁπλότητα καί τήν γλυκαίνει μέ τήν καλωσύνη του, μέ ἀποτέλεσμα νά ὠφελῆ πιό θετικά ἀπό τά γλυκά λόγια, ὅπως τά πικρά φάρμακα ὠφελοῦν περισσότερο ἀπό τά γλυκά σιρόπια»[799].

Ὑπερηφάνεια καί Ἐγωισμός. «Τό Γενικό Ἐπιτελεῖο τῶν παθῶν»[800], καί μόνον αὐτός ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Ἁγίου γιά τήν ὑπερηφάνεια, μᾶς δίνει νά καταλάβουμε τό μέγεθος τῆς καταστροφικῆς της δύναμης, ἄν δέν ἀρχίσουμε τόν ἀγώνα ἐναντίον της. Ἀλλοῦ παρατηρεῖ μέ πόνο: «Οἱ περισσότεροι σήμερα γυρίζουν γύρω ἀπό τόν ἑαυτό τους. Μόνον τόν ἑαυτό τους σκέπτονται»[801].

Ἔλλειψη αὐταπάρνησης. Ὁ ἅγιος μέ τό φιλότιμο, πού διακρίθηκε γιά τήν αὐταπάρνησή του σέ ὅλη του τήν ζωή, βλέπει τή σημερινή κατάσταση: «Ἔχει χάσει πιά τόν ἔλεγχο ὁ κόσμος. Ἔχει φύγει τό φιλότιμο, ἡ θυσία, ἀπό τούς ἀνθρώπους. … Δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πού νά συγκινῆ τόν Θεό ὅσο ἡ ἀρχοντιά, δηλαδή ἡ θυσία. Ἀλλά στήν ἐποχή μας σπανίζει ἡ ἀρχοντιά, γιατί μπῆκε ἡ φιλαυτία, τό συμφέρον. Σπάνια βρίσκεται κανένας ἄνθρωπος νά πῆ: "Ἄς δώσω τήν σειρά μου στόν ἄλλον καί ἄς καθυστερήσω ἐγώ". Λίγες εἶναι αὐτές οἱ ψυχές οἱ εὐλογημένες πού σκέφτονται τόν ἄλλον. ... Τό καλό εἶναι καλό, μόνον ὅταν αὐτός πού τό κάνει θυσιάζη κάτι ἀπό τόν ἑαυτό του, ὕπνο, ἀνάπαυση κ.λ.π.»[802].

Ἀποφυγή τοῦ κόπου μέ τή χρήση πολλῶν εὐκολιῶν. Ἀκόμα μιά φορά ὁ ἅγιος Γέροντας ἐφιστᾶ τόν κίνδυνο τῆς ὑποδούλωσής μας στις σύγχρονες εὐκολίες, πού προσφέρει ἡ σημερινή τεχνολογική ἐποχή, οἱ ὁποῖες ἔχουν εἰσχωρήσει καί στά Μοναστήρια ἀλλοιώνοντας τή μοναχική συνείδηση[803]. Τά ἠθικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀχρηστεύονται, μέ ἀποτέλεσμα νά ἔχει «καρδιά σιδερένια», χωρίς συναισθήματα, ὅπως οἱ μηχανές, πού φτιάχνει γιά νά τόν ἐξυπηρετοῦν: «Αὐτή ἡ ἄνεση εἶναι πού τόν ἀρρωσταίνει καί τόν ταλαιπωρεῖ. Οἱ εὐκολίες στήν ἐποχή μας ἔχουν ἀποβλακώσει τόν κόσμο. Αὐτή ἡ μαλθακότητα σήμερα ἔχει φέρει καί τίς πολλές ἀρρώστιες»[804].

Χαλαρότητα-μαλθακότητα. Ἡ ἀποφυγή τοῦ κόπου καί ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀνέσεως ὁδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στήν μαλθακότητα καί χαλαρότητα. Χάνει τό ἀνδρεῖο φρόνημά του. Ὁ ἅγιος σημειώνει: «Ὑπάρχει ἕνα πνεῦμα χλιαρό, καθόλου ἀνδρισμός. Χαλάσαμε τελείως! ... Βράζει τό καζάνι. Ἄν δέν εἶναι λίγο δυναμωμένος κανείς, πῶς θά μπορέση νά ἀντιμετωπίση μιά δύσκολη

---

799 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 77.

800 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Ε΄*, σσ. 59-96.

801 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 32.

802 Ὅ. π., σσ. 194-195.

803 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σσ. 147-151.

804 Ὅ. π., σσ. 144, 151.

κατάσταση; ... Εἶναι μεγάλη ἀχαριστία αὐτό τό χαλαρό πνεῦμα πού ὑπάρχει στήν Ἑλλάδα»[805].

Πλεονεξία. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μᾶς διευκρινίζει ὅτι: «Ἡ πλεονεξία ἐστίν εἰδωλολατρία»[806], γιατί ὁ ἄνθρωπος λατρεύει τά ἀποκτήματά του καί ὄχι τό Θεό. Ὁ ἅγιος Παΐσιος βλέπει τό σύγχρονο εἰδωλολάτρη ἄνθρωπο καί μᾶς λέγει: «Οἱ ἄνθρωποι σήμερα δυσκόλεψαν τήν ζωή τους, γιατί δέν ἀρκοῦνται στά λίγα, ἀλλά κυνηγοῦν συνέχεια τά ὑλικά ἀγαθά. Ὅσοι ὅμως θέλουν νά ζήσουν γνήσια πνευματική ζωή, πρῶτα-πρῶτα πρέπει νά ἀρκεσθοῦν στά λίγα. Ὅταν ἡ ζωή τους εἶναι ἁπλοποιημένη, χωρίς πολλές σκοτοῦρες, καί ἐλευθερωμένοι θά εἶναι ἀπό τό κοσμικό πνεῦμα, καί χρόνος θά τούς περισσεύη καί γιά πνευματικά. Ἀλλιῶς θά κουράζωνται προσπαθώντας νά ἀκολουθήσουν τήν μόδα, θά χάνουν τήν γαλήνη τους καί θά κερδίζουν τό μεγάλο ἄγχος»[807].

Ἀνεργία καί ἀεργία. Γνωστός γιά τόν δραστήριο χαρακτήρα του, ο Γέροντας συμβουλεύει ὅλους νά ἐργάζονται μέ χαρά. Σέ ἀντίθετη περίπτωση, ἡ κοινωνία πάσχει. Λέει χαρακτηριστικά: «Ἡ δουλειά εἶναι εὐλογία, εἶναι δῶρο Θεοῦ. Δίνει ζωντάνια στό σῶμα, φρεσκάδα στό νοῦ. ... Ἕνας νέος πού ἔχει νεῦρο, ἔχει καί μυαλό, ἄν δέν δουλεύη, γίνεται νωθρός. Ὅταν μάλιστα βλέπη τούς ἄλλους νά προκόβουν, μπερδεύεται ἀπό τόν ἐγωισμό του καί δέν εὐχαριστιέται μέ τίποτε. Συνέχεια ἔχει λογισμούς καί τό μυαλό του κουρκουτιάζει»[808].

Σιωπή. Ὁ φόβος δυστυχῶς καί τό συμφέρον παρακινοῦν ἀκόμα καί πνευματικούς ἀνθρώπους, πού βρίσκονται σέ ὑπεύθυνες θέσεις, νά μήν ἐπεμβαίνουν ἄμεσα καί δυναμικά γιά τή διόρθωση τῶν κακῶς γινομένων, ἀλλά νά σιωποῦν. Σέ τέτοιες περιπτώσεις ὁ ἅγιος Παΐσιος ἐλέγχει: «Ἄν ἡ Ἐκκλησία δέν μιλάη, γιά νά μήν ἔρθη σέ ρήξη μέ τό κράτος, ἄν οἱ μητροπολίτες δέν μιλοῦν, γιά νά τά ἔχουν καλά μέ ὅλους, γιατί τούς βοηθᾶνε στά Ἱδρύματα κ.λπ., οἱ Ἁγιορεῖτες πάλι ἄν δέν μιλοῦν, γιά νά μήν τούς κόψουν τά ἐπιδόματα, τότε ποιός θά μιλήση;»[809].

---

805 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σσ. 29, 39.

806 *Κολ.* 3,5.

807 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, σ. 150. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μᾶς συνιστᾶ: «Ἔχοντες δέ διατροφάς καί σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα». Βλ. *Α΄ Τιμ.* 6, 8.

808 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, ὅ.π., σσ. 166-167.

809 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 37. Στή σελίδα 35, ὁ ἅγιος συνιστᾶ στήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας ἕνα δυναμικότερο ρόλο στήν πνευματική κάθαρση τῆς κοινωνίας, φθάνοντας νά προτείνει ἀκόμη καί τόν ἀφορισμό ἐκείνων πού, χρησιμοποιώντας ὡς βῆμα τά ΜΜΕ, κάνουν μεγάλη ζημιά στήν κοινωνία διαδίδοντας τίς βλάσφημες ἰδέες τους γιά τήν Ὀρθόδοξη πίστη. Μάλιστα στήν ἔνσταση κάποιου ὅτι δέν θά καταλάβουν κάτι μέ τόν ἀφορισμό, ἀφοῦ δέν παραδέχονται

Ἀπό τά αἴτια τῆς δεύτερης ὁμάδας, πού ἔχουν θετικό χαρακτήρα στή διαφοροποίηση τῆς παλαιότερης μέ τή σύγχρονη κοινωνία, ἀναφέρουμε τά ἑξῆς:

Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Σέ ἐρώτηση μοναχῆς: «Γέροντα, γιατί ὁ κόσμος ὑποφέρει σήμερα τόσο πολύ;», ὁ ἅγιος δίνει μιά ἀπάντηση, πού μᾶς ἐκπλήσσει μέ τόν πλοῦτο τῆς θείας σοφίας καί συνέσεως, πού κατεῖχε. Μᾶς λέγει: «Ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ! Ἐσύ σάν μοναχή σηκώνεσαι τό πρωί, κάνεις τόν κανόνα σου, κάνεις κομποσκοίνια, μετάνοιες κ.λπ. Γιά τούς κοσμικούς οἱ δυσκολίες πού περνοῦν εἶναι ὁ κανόνας τους, ὁπότε ἐξαγνίζονται μ᾽ αὐτές. Τούς κάνουν μεγαλύτερο καλό ἀπό τήν κοσμική καλοπέραση, ἡ ὁποία δέν τούς βοηθάει οὔτε νά πλησιάσουν στό Θεό, οὔτε νά ἀποταμιεύσουν μισθό οὐράνιο. Γι᾽ αὐτό πρέπει νά τίς δέχωνται ὡς δῶρα ἀπό τό Θεό»[810].

Ἔμπρακτη ἀνιδιοτελής ἀγάπη. Ἡ ἀνάγκη νά πράττουμε τό καλό, ζώντας μέσα σέ μιά κοινωνία γεμάτη προβλήματα καί ἀνισότητες, ὥστε νά δείξουμε ὅτι εἴμαστε μαθητές τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκάζει, θά λέγαμε τό Θεό, νά τά ἐπιτρέπει. Πάλι ὁ λόγος τοῦ ἁγίου εἶναι σοφός καί σαφής: «Ὁ Θεός, γιά νά ἀσκήσουμε τίς ἀρετές, ἐπέτρεψε νά ὑπάρχουν οἱ ἄρρωστοι, οἱ φτωχοί κ.λπ. Μποροῦσε καί τούς ἀρρώστους καί τούς φτωχούς, ὅλους νά τούς οἰκονομήση, ἀλλά τότε θά εἴχαμε τήν ψευδαίσθηση ὅτι εἴμαστε ἐνάρετοι. Θά λέγαμε λ.χ. ὅτι εἴμαστε ἐλεήμονες, χωρίς νά εἴμαστε, ἐνῶ τώρα τά ἔργα μας φανερώνουν τίς ἀρετές μας. Δόξα τῷ Θεῷ, ὑπάρχουν ἄνθρωποι, πού θυσιάζονται γιά τόν συνάνθρωπό τους»[811].

Ὁ ἅγιος προτείνει τήν ὑπομονή, τήν προσευχή[812] καί τή μετάνοια[813], γιά νά βοηθηθεῖ ὁ κόσμος, δίνοντας ἔμφαση στήν πνευματική συγγένεια, πού καλλιεργεῖται ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν πιστῶν νά ζήσουν σύμφωνα μέ τίς προσταγές τοῦ σύγχρονου κόσμου: «Τώρα τά γίδια ἀγρίεψαν καί χτυποῦν ἄσχημα τά πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. Τά πρόβατα πάλι ψάχνουν καλό βοσκό καί κοπάδι μόνον ἀπό πρόβατα. Γιατί ἔτσι πού ἔγινε ὁ κόσμος, εἶναι μόνο γιά ὅσους ζοῦν στήν ἁμαρτία. Γι᾽αὐτό θά χωρίζωνται οἱ ἄνθρωποι καί θά ξεχωρίσουν τά πρόβατα ἀπό τά ἐρίφια. Ὅσοι θά θέλουν νά ζήσουν

τίποτε, ὁ ἅγιος τονίζει ὅτι, χρειάζεται νά γίνεται αὐτό «τουλάχιστον νά φανῆ ὅτι ἡ Ἐκκλησία παίρνει μιά θέση», ἀλλιῶς μέ τή σιωπή της εἶναι σάν νά τά ἀναγνωρίζει.

[810] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Δ΄*, σ. 195.

[811] Ὅ. π., σ. 151.

[812] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι ΣΤ΄*, σσ. 126 κ.ἑξ.

[813] Γιά νά δείξει τόν καθοριστικό ρόλο τῆς μετανοίας στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ἀρχίζοντας ἀπό τόν Ἀδάμ καί τήν Εὔα καί συνεχίζοντας ἀναφερόμενος σέ Βιβλικά γεγονότα, ὁ ἅγιος Παΐσιος, καταλήγει: «Ὅλη ἡ βάση ἐκεῖ εἶναι: Νά μετανοήσει ὁ κόσμος». Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σσ. 352-356.

πνευματική ζωή, σιγά-σιγά δέν θά μποροῦν νά ζήσουν μέσα σ᾿αὐτόν τόν κόσμο˙ θά ψάχνουν νά βροῦν τούς ὁμοίους τους, ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ, νά βροῦν Πνευματικό, καί θά ἀπομακρυνθοῦν ἀκόμη περισσότερο ἀπό τήν ἁμαρτία. Καί αὐτό τό καλό τό κάνει τώρα ὁ διάβολος, μέ τήν κακία του, χωρίς νά τό θέλη. Ἔτσι βλέπουμε, ὄχι μόνο στίς πόλεις ἀλλά καί στά χωριά, ἄλλους νά τρέχουν στά νταούλια, στά μπουζούκια κ.λπ., νά ζοῦν ἀδιάφορα, καί ἄλλους νά τρέχουν στίς ἀγρυπνίες, στίς παρακλήσεις, στίς πνευματικές συγκεντρώσεις, καί οἱ ἄνθρωποι αὐτοί νά εἶναι δεμένοι μεταξύ τους»[814].

3.3. Φιλανθρωπία

Ζητώντας νά ἐφαρμόσει τό λόγο τοῦ Κυρίου, νά μή δημοσιεύουμε τίς καλές μας πράξεις, γιά νά δοξασθοῦμε ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἐπιδιώκει τήν ἀφάνεια σέ κάθε ἔργο του, ὁ ἅγιος Παΐσιος[815]. Τό ποιμαντικό ἔργο του ἐκδηλώνεται ποικιλότροπα καί φυσικά ἡ φιλάνθρωπη διάθεσή του καί προσφορά ἀναπτύσσεται καί στήν περιοχή τῆς ἐλεημοσύνης, μέ τή μορφή τῆς παροχῆς ὑλικῶν μέσων γιά τήν ἀνακούφιση τῶν πτωχῶν, πάντοτε καί αὐτή μέ τρόπο ἀφανῆ[816].

Χαρακτηριστικός τῆς ἀγαπώσης συμπονετικῆς καρδιᾶς του εἶναι ὁ τρόπος, πού μοίραζε τά ἔσοδα ἀπό τήν ἐργασία του μέ τό συνεταῖρο του, πρίν γίνει ἀκόμη μοναχός, ὅταν ἐργαζόταν μετά τή στρατιωτική θητεία του στήν πατρίδα του τήν Κόνιτσα, γιά νά βοηθήσει τήν οἰκογένειά του. Ἐνῶ ὁ συνεταῖρος του ἐργαζόταν λιγότερο, τοῦ ἔδινε περισσότερα, γιατί εἶχε νά θρέψει ὀρφανά[817]. Αὐτό τό μέτρο τῆς δικαιοσύνης -ἀνάλογα μέ τήν ἀνάγκη- ἐφαρμόζει σέ ὅλη του τή ζωή καί αὐτό συνιστᾶ καί στούς ἄλλους[818]. Ἀπό τά παιδικά του χρόνια ἤδη, ἐπηρεασμένος ἀπό τό παράδειγμα τῆς μητέρας του καί τῶν μεγαλυτέρων ἀδελφῶν του, δίνει ἐλεημοσύνη και στενοχωριέται διότι, λόγω τῆς μικρῆς του ἡλικίας, δέν μπορεῖ νά προσφέρει περισσότερη βοήθεια[819].

---

[814] Ὅ. π., σ. 122.

[815] *Ματθ.* 6, 1-6.

[816] Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σ. 191.

[817] Ὅ. π., σσ. 100-101.

[818] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Γ΄*, σσ. 99-110.

[819] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 57˙ *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 52-53.

Κατά τή διάρκεια τοῦ ἀνταρτοπολέμου, ἐπειδή τά ἀδέλφια του ἦταν κατά τήν Κατοχή στήν ἀντιστασιακή ὁμάδα τοῦ Ζέρβα, οἱ ἀντάρτες θέλησαν νά τόν τιμωρήσουν. Ὅταν ἐλευθερώθηκε ἔδειξε τήν ἀμνησίκακη φιλάνθρωπη καρδιά του, προσφέροντας τροφή στόν Κονιτσιώτη, πού τόν ἔστειλε γιά ἐκτέλεση[820].

Κινητοποιεῖ καί τούς ἄλλους σέ ἔργα προσφορᾶς. Τό βλέπουμε αὐτό νά ἐκδηλώνεται πολύ ἔντονα κατά τή διαμονή του στήν Ἱερά Μονή Στομίου Κονίτσης, ὅπου μόχθησε ἐπί τέσσερα χρόνια γιά τήν ἀνακαίνηση τῆς Μονῆς καί ταυτόχρονα γιά τό πνευματικό καλό τῶν συμπατριωτῶν του χριστιανῶν, ἀλλά καί μουσουλμάνων. Ἐκεῖ ἀναδείχθηκε καί τό ὀργανωτικό του χάρισμα[821]. Οἱ λόγοι, τούς ὁποίους ἐπικαλεῖται ὁ ἅγιος Γέροντας στούς συνανθρώπους του, γιά νά τούς φιλοτιμήσει νά πράττουν ἔργα ἐλεημοσύνης εἶναι διάφοροι. Ἰδιαίτερα τονίζει τήν ὠφέλεια τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἐπιγόνων στή διόρθωση μιᾶς ἀδικίας τῶν προγόνων, ἡ ὁποία κάποιες φορές ἑλκύει τήν ὀργή τοῦ Θεοῦ ἐπάνω στήν οἰκογένειά τους, γιά νά ἐξοφλήσουν οἱ πρόγονοι[822]. Ἐπίσης συνιστᾶ σέ ἡλικιωμένους, πού ἔχουν χρόνο νά τόν ἀφιερώσουν σέ ἐγκαταλελειμμένα παιδιά, γιά νά βοηθήσουν[823]. Σέ πλούσιους, πού ἡ ζωή τους δέν ἔχει νόημα καί εἶναι θύματα τῆς ἀνίας καί βασανίζονται κυρίως ἄν δέν ἔχουν παιδιά, προτείνει νά βοηθήσουν φτωχούς τῆς γειτονιᾶς τους[824] .

Ὡς μοναχός, ἐφαρμόζει τή διδαχή τοῦ Ἀββᾶ Ὑπερεχίου: «Θησαυρός τοῦ μοναχοῦ εἶναι τό νά μή θέλει τίποτε τό ὑλικό δικό του»[825]. Μέ τά χρήματα, πού κέρδιζε στό Σινά ἀπό τό ἐργόχειρό του ἀγοράζει στους Βεδουΐνους τρόφιμα καί ροῦχα[826]. Ἀργότερα δίνει ἐλεημοσύνη στούς ἀνήμπορους μοναχούς, ἀλλά καί στούς προσκυνητές, οἱ ὁποῖοι, ἀπό εὐλάβεια, τοῦ ζητοῦν καί τά πιό χρήσιμα προσωπικά ἀντικείμενά του, ὡς εὐλογία[827]. Ἡ τέλεια ἀκτημοσύνη τοῦ

820Βλ. Ὅ. π., σσ. 58-59. Τό γεγονός αὐτό μᾶς θυμίζει ἀντίστοιχο περιστατικό ἀπό τό Βίο τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐκ Ζακύνθου. Βλ. *Νέος Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Τόμος τέταρτος, Δεκέμβριος, Ἐκδ. Ἴνδικτος, Ἀθήναι 2005, σ. 188.

821 Ἐκτενή παρουσίαση τοῦ ἔργου του ἐκείνη τήν περίοδο Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης*, Σουρωτή, σσ. 189-191 καί στό κεφάλαιο «Προστάτης πτωχῶν καί ὀρφανῶν» στό Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, ὅ.π., σσ. 133-135.

822 Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 89-91. Συνιστᾶ νά βοηθιοῦνται πρῶτα οἱ φτωχοί συγγενεῖς καί μετά οἱ ξένοι. Ὅ. π., σ. 100.

823 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β΄*, σ. 306.

824 Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Α΄*, σσ. 158-159.

825 *Τό Γεροντικόν*, σ. 271.

826 Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σσ. 230, 239-242˙ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος,* σσ. 162-168. Γιά τό ἐν λόγῳ πνεῦμα αὐταπάρνησης βλ. *Τό Γεροντικόν*, σ. 7.

827 Συνέπεια αὐτῆς του τῆς πράξης εἶναι τό πλῆθος κασκόλ, γιλέκων, κουβερτῶν, χειροτεχνιῶν κ.λπ., δικῶν του, πού ὑπάρχουν σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό.

ἐνάρετου Ἁγιορείτου καί ἡ εὐαισθησία του γιά τόν φτωχό παρακινοῦν πολλούς γνωστούς του, νά τοῦ στέλνουν χρήματα γιά τούς φτωχούς. Ἡ φιλότιμη καρδιά του τόν ὠθεῖ νά ἐξαντλεῖται, κάνοντας πολλές ὧρες ἐργόχειρο, γιά νά μπορεῖ νά βοηθᾶ τούς φτωχούς Βεδουΐνους. Κάποια μέρα ὅμως σκέφτηκε: «Ἦρθα ἐδῶ, γιά νά βοηθῶ τούς Βεδουΐνους ἤ γιά νά κάνω προσευχή γιά ὅλον τόν κόσμο;»[828]. Πῆρε τότε τήν ἀπόφαση νά περιορίσει τό ἐργόχειρο. Τήν ἴδια μέρα (Δεκέμβριος τοῦ 1963) τόν ἐπισκέφθηκε ἕνας γιατρός Ἕλληνας ἀπό τή Βιέννη στόν ὁποῖο ἀπεκάλυψε μέ τό διορατικό του χάρισμα κάποια πράγματα. Αὐτός συγκλονίστηκε καί τοῦ ἔδωσε ἀρκετά χρήματα, γιά νά μπορεῖ νά προσεύχεται ἀπερίσπαστος, ἀλλά καί ταυτόχρονα νά βοηθᾶ τούς Βεδουΐνους[829].

Τό φιλότιμο του καί ἡ συμπόνια του ἡ ἀνεξάντλητη γιά κάθε φτωχό τόν κάνουν ἀφοῦ, ἀναγνωρίζει ὅτι ὑπάρχουν διάφορα ἐπίπεδα ἐλεημοσύνης, νά συνιστᾶ, ὡς τόν ἀνώτερο τρόπο ἐλεημοσύνης, τό δόσιμο ἀπό τό ὑστέρημα καί ὄχι ἀπό τό περίσσευμα καί μάλιστα τό δόσιμο τοῦ καλύτερου καί ὄχι τοῦ ἄχρηστου γιά μᾶς. Ἐπίσης, ἐκφράζει τήν ἀπόλυτη διαφωνία του μέ τήν γενικευμένη πρακτική τῶν ἀνθρώπων σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο νά παραβλέπουν τήν ὕπαρξη τόσων φτωχῶν καί εἴτε νά ὑπερκαταναλώνουν εἴτε νά πετᾶνε στά σκουπίδια τροφές καί ἄλλα ἀγαθά, τά ὁποῖα θά ἦταν χρήσιμα γιά τούς φτωχούς. Πλήθυναν οἱ σιδερένιες μηχανές καί οἱ σπλαχνικές καρδιές τῶν ἀνθρώπων ἔγιναν καί αὐτές σιδερένιες καί δέ σκέφτονται τό φτωχό, ἀλλά, ἐνῶ ὑπάρχουν ἑκατομμύρια ἄνθρωποι πεινασμένοι, θάβουν στή χωματερή τόννους ὁλόκληρους φροῦτα καί λαχανικά, διαπιστώνει μέ λύπη ὁ Ἅγιος[830].

Συνιστᾶ νά μή βάζουμε κακό λογισμό γιά ὅποιον μᾶς ζητᾶ νά τόν βοηθήσουμε, ἀλλά, οὔτε καί νά ψάχνουμε νά βροῦμε δικαιολογία, γιά νά μή βοηθήσουμε ἐκείνους πού δυσκολεύονται πραγματικά, ἔστω καί ἄν φαίνεται ὅτι ἔχουν στήν κατοχή τους κάποια ὑλικά ἀγαθά, πού προέρχονται ἀπό παλαιότερες ἐποχές, πού καί ἐκεῖνοι εὐημεροῦσαν. Τονίζει ὅτι, ἀντιθέτως, πρέπει ἐμεῖς, νά ψάχνουμε εὐκαιρίες νά κάνουμε ἐλεημοσύνη, ὡς ἐκπλήρωση μιᾶς βαθιᾶς πνευματικῆς ἀνάγκης[831].

---

[828] Ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ συμβουλεύει τόν ἀναχωρητή μοναχό, νά μήν περισπᾶ τό νοῦ του μέ ἐργόχειρο πολύ, γιά τό χατήρι τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλά νά ἀφήνει τήν ἐλεημοσύνη, ὡς διακόνημα τῶν κοσμικῶν, γιατί ἡ εὐχή τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἀνώτερη τῆς ἐλεημοσύνης. Βλ. *Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι, Λόγος ΛΓ΄*, σ. 127.

[829] Βλ. *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Βασιλικά*, σ. 250.

[830] Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, σσ. 143-144.

[831] Ὅ. π., σ. 233.

Ὁ φιλότιμος ἅγιος συγκινεῖται ἀπό τό φιλότιμο καί τήν εὐαισθησία ἐκείνων τῶν φτωχῶν πού, ἄν καί δυσκολεύονται οἰκονομικά, δέ δέχονται χρήματα, πού μαζεύτηκαν γιά τό κτίσιμο Ἱεροῦ Ναοῦ[832] ἤ καί ἀκόμη δέν τολμοῦν νά ζητήσουν βοήθεια. Στόν ἀντίποδα βρίσκονται ἐκεῖνοι, πού εἶναι ἀποφασισμένοι γιά ὅλα, ἀκόμη καί ν᾽ ἀλλαξοπιστήσουν, προκειμένου νά ἐπωφεληθοῦν οἰκονομικά. Μιά τέτοια περίπτωση ἀποτελοῦν καί οἱ περίπου 80 φτωχές οἰκογένειες τῆς Κόνιτσας, πού πιάσθηκαν στά δίκτυα τῶν Προτεσταντῶν λόγῳ τῆς προπαγάνδας τῶν αἱρετικῶν, ἀλλά καί τῆς οἰκονομικῆς τους ἀνέχειας. Ἡ φιλάνθρωπη ἀντιμετώπισή τους ἀπό τόν ἐλεήμονα μοναχό τοῦ Στομίου καί τῶν ἄλλων πλουσίων συνεργατῶν του, πού τούς παρακινεῖ νά βοηθήσουν προσωπικά οἱ ἴδιοι, συγκινεῖ τούς πλανημένους Ὀρθοδόξους. Ἡ πράξη αὐτή τοῦ ἁγίου ὠφελεῖ διπλᾶ. Ἀπό τή μιά ἐπανέρχονται οἱ πλανημένοι Ὀρθόδοξοι στήν Ἐκκλησία. Ἀπό τήν ἄλλη εὐαισθητοποιοῦνται οἱ πλούσιοι Κονιτσιῶτες νά βοηθοῦν καί ἔτσι μαλακώνουν οἱ καρδιές τους καί παρακινοῦνται νά ψάξουν νά βροῦν τόν Παράδεισο[833].

Ἡ φιλάνθρωπή του διάθεση δέν περιορίζεται μόνο στήν προσφορά του στίς ὑλικές ἀνάγκες, ἀλλά κυρίως ἀφορᾶ τήν ψυχή. Κάνει πνευματική ἐλεημοσύνη μέ τήν πεποίθηση ὅτι αὐτή ἀποτελεῖ τό σημαντικότερο δόσιμο, γιά τό καλό τοῦ πλησίον[834]. Πάντοτε σέ ὅλη του τή ζωή τονίζει τή βοήθεια, πού προσφέρει ὁ ἀφανής μοναχός σέ ὅλο τόν κόσμο μέ τήν προσευχή του. Ἡ ἐλεημοσύνη αὐτή τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερη ἀπό κάθε ὑλική ἐλεημοσύνη τῶν κοσμικῶν[835]. Δαπανᾶται σέ ὅλη του τή ζωή στό δόσιμό του γιά τόν ἄλλο[836] .

[832] Τοῦ αὐτοῦ, *Λόγοι Β´*, σ. 144.

[833] Ὅ. π., σσ. 144-155.

[834] Βλ. Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 135.

[835] Πρβλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α´*, σσ. 319-320.

[836] Γιά τή γενικότερη στάση τοῦ Ἁγίου ἔναντί τῶν συνανθρώπων του, βλ. τό ὑποκεφάλαιο «Ἡ θεολογία τοῦ πλησίον» τῆς παρούσας ἐργασίας.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

Κεφ. Α΄. Εκδόσεις και εκδηλώσεις

1. Ἐκδόσεις μέ κύριο θέμα τόν Γέροντα Παΐσιο

1.1. Κείμενα καί εἰκόνες

Ἄν καί ἔχουν περάσει σχετικά λίγα χρόνια ἀπό τήν ὁσία κοίμηση τοῦ ἁγίου Παϊσίου (12. 07. 1994), παρατηροῦμε ὅτι, ἔχουν ἐκδοθεῖ καί συνεχίζουν νά ἐκδίδονται πλῆθος βιβλίων, ἀκολουθιῶν καί ἄρθρων, πού ἀφοροῦν τόν Ἅγιο. Ἐπίσης κυκλοφορεῖ μεγάλος ἀριθμός φωτογραφιῶν καί εἰκόνων του καί ἄλλου ὀπτικοακουστικοῦ ὑλικοῦ. Ἡ ἔρευνα αὐτῶν μᾶς ἀποκαλύπτει δύο τάσεις:

Α΄. Συντάσσουν πρωτότυπα ἔργα πρώην μαθητές του ἤ ἄνθρωποι, πού τόν ἔχουν γνωρίσει / ἀκούσει / δεῖ / μαγνητοφωνήσει. Ἡ μαρτυρία τους βασίζεται στή μνήμη, στίς σημειώσεις καί στούς σύγχρονους τρόπους καταγραφῆς. Ἀποτελοῦν αὐθεντικές πηγές, οἱ ὁποῖες μεταφέρουν πιστά - ὅσο εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατόν - τό μήνυμα τοῦ Ἁγίου.

Β΄. Πλῆθος βιβλίων καί ἄλλων ἄρθρων γράφουν, ἤ κυκλοφοροῦν ὀπτικοακουστικό ὑλικό κάποιοι, πού δέν εἶχαν καμία ἐπαφή μαζί του. Δέν τόν ἔχουν γνωρίσει προσωπικά. Χρησιμοποιοῦν τά ὑπάρχοντα κείμενα μέ ἤ χωρίς τήν ἄδεια τῶν συγγραφέων. Ἐμπνέονται ἀπό τό κείμενο ἤ τή μορφή τῶν προηγουμένων. Ὑπάρχουν περιπτώσεις, πού ἀντιγράφουν πιστά μεγάλο μέρος ὑλικοῦ, παραβλέποντας τά πνευματικά δικαιώματα καί τή δεοντολογία τῆς συγγγραφῆς[837].

---

[837] Μερικές φορές χρησιμοποιεῖται τό πρωτότυπο κείμενο, ἀλλάζοντας οἱ ἀρθρογράφοι μόνο τόν τρόπο ἔκφρασης. Ἐνῶ, γιά παράδειγμα ὁ Γέροντας μιλάει σέ πρῶτο πρόσωπο γιά τόν ἑαυτό του, οἱ καινούργιοι συγγραφεῖς ἀλλάζουν τή διήγηση σέ τρίτο πρόσωπο, χρησιμοποιώντας πιστά τό ἀρχικό κείμενο. Ἐνδεικτικά, βλ. Μάρθας Πατλάκουτζα, *Ἅγιος Παΐσιος*, σσ. 169-171 σέ ἀντιπαραβολή μέ τό ἀρχικό κείμενο τοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σσ. 166-167. Ἐπίσης παρατηροῦνται λάθη, πού ἀλλοιώνουν τήν πραγματικότητα. Π.χ., ὁ Ἱερομόναχος Ἰσαάκ τονίζει ὅτι στό Ὄρος Σινᾶ «τό ἐργόχειρο τοῦ Γέροντα ἦταν ἡ ξυλογλυπτική» (σ. 166), ἡ προαναφερθεῖσα συγγραφέας ἀναφέρει ὅτι «Δέν ἤξερε κάποιο ἐργόχειρο, γιά νά βγάζει τό ψωμί **μου**» (σ. 170). Τό νά γίνουν δύο λάθη σέ μιά τόσο μικρή πρόταση (α΄. ὑποστηρίζεται ἡ δῆθεν ἄγνοια ἐργοχείρου τοῦ Γέροντα καί συνεπῶς ἡ ἀνεργία του καί β΄. γράφεται «τό ψωμί **μου**» ἀντί «τό ψωμί **του**») δείχνουν τουλάχιστον μιά ἐπιπολαιότητα. Σέ ἄλλα σημεῖα τῆς συγγραφῆς ἀντιγράφονται πιστά ὁλόκληρες παράγραφοι. Βλ. τήν σ. 172 τῆς Μάρθας Πατλάκουτζα καί τήν σ. 167 τοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ. Παρόμοια περίπτωση, με πάρα πολλές ὁμοιότητες μέ προηγούμενα βιβλία, μέ ὁλόκληρες σελίδες λέξη πρός λέξη ἀντιγραμμένες, ἔχουμε στήν περίπτωση τοῦ βιβλίου τῆς Εἰρήνης

Εἶναι σημαντικό τό νά ψάξει κάποιος νά βρεῖ, ποιό εἶναι τό κίνητρο, πού παρακινεῖ τούς συγγραφεῖς νά προβοῦν σέ τέτοιες ἐνέργειες. Ἐνῶ μερικοί γράφουν ἀπό εὐγνωμοσύνη γιά τήν πνευματική καθοδήγηση, πού ἔλαβαν ἀπό τόν ἅγιο Γέροντα καί γιά τά θαύματα, πού ἔγιναν στή ζωή τους, οἱ ἄλλοι μπερδεύουν τό πνευματικό κίνητρο μέ τό οἰκονομικό. Τό νά γράφει κάποιος γιά ἕναν τόσο γνωστό ἅγιο σήμερα, θεωρεῖται τῆς «μόδας». Βιβλία τέτοιου εἴδους ἔχουν πέραση, πουλιοῦνται. Μάλιστα μπορεῖ καί νά καλλιεργοῦν τόν ἐγωισμό, ἀφοῦ οἱ «συγγραφεῖς» ἀξιώνονται νά ἐνταχτοῦν σέ ἐκείνους, πού πιάνουν τόν παλμό τῆς ἐπικαιρότητας, ἀσχολούμενοι μέ θέματα πρώτης σημασίας.

Τά βιβλία προωθοῦνται μέσῳ τῶν «ἐκκλησιαστικῶν» καί ἀστικῶν βιβλιοπωλείων, τῶν Ἱερῶν Μονῶν καί τῶν ἐνοριῶν, ἤ καί κατευθείαν ἀπό τούς ἐκδότες, σέ περιπτώσεις ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Παρατηρεῖται, ὅμως, ταυτόχρονα καί ἕνα φαινόμενο τουλάχιστον περίεργο, ἄν ὄχι καί βλαβερό: ὑπάρχουν περιπτώσεις, πού βιβλία γιά τόν ἅγιο Παΐσιο πουλιοῦνται σέ κάποια βιβλιοπωλεῖα συγκαταλεγόμενα μαζί μέ βιβλία βλαβεροῦ περιεχομένου, τά ὁποῖα ἀσχολοῦνται μέ γιόγκα, «ἐσωτερικά συστήματα», μασονικά θέματα κ.λπ., ἀντιμετωπιζόμενος ὁ ἅγιος σάν ἕνας γκουροῦ, «ἐσωτερικός φιλόσοφος» καί τά συναφῆ. Ἔχοντας ὑπόψη μας τίς περιπτώσεις προσπάθειας κάποιων, ἀκόμη καί ἐν ζωῇ εὑρισκομένου τοῦ ἁγίου, νά τόν παρουσιάσουν ὡς μεγάλο γκουροῦ, βλέπουμε ὅτι καί μετά τήν κοίμησή του συνεχίζουν ἀκόμη περισσότερο νά πλανοῦν τόν κόσμο, ὕπουλα προβάλλοντας τό θρησκευτικό συγκρητισμό τους[838].

Θά ἦταν παράλειψή μας, νά μήν ἀναφέρουμε καί τό νέο τρόπο διανομῆς μικρῶν βιβλίων γιά τόν ἅγιο Παΐσιο, ὡς πρόσθετο διαφημιστικό ὑλικό διαφόρων ἐφημερίδων σέ σούπερ μάρκετ, περίπτερα κ.λπ. Ἡ πρόσβαση

Μαραγκοῦ, *Ὁ ἅγιος Παΐσιος*, Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τίς σσ. 167-170 σέ ἀντιπαραβολή μέ τίς σσ. 37-41 τοῦ βιβλίου Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Δ΄*, Τέλος, βλ. τά διάφορα βιβλία πού ἐκδίδουν ὡς ἐπιμελητές ὁ Ἀνέστης Μαυροκέφαλος καί ὁ Παναγιώτης Φραγγελάκης στήν Ἀλεξανδρούπολη, τά ὁποῖα εἶναι θεματικές συλλογές ἀπό ἐπιλογή κειμένων ἀπό προηγούμενα βιβλία, ὅπως τοῦ Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου στή Σουρωτή καί τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Χρυσοπηγῆς Χανίων, (μᾶς εἶναι ἄγνωστο, ἄν ἔχουν τήν γραπτή ἄδεια τους γιά τήν ἀναδημοσίευση, ἀναφέρουν ὅμως, ἀπό ποιά βιβλία ἐπιλέγουν τά κείμενα). Κάποια παραδείγματα τίτλων: 1) *Γέρων Παΐσιος (1924-1994). Θαύματα & Θεραπεῖες. Ἐν Ζωῇ & μετά τήν Κοίμησή του*, Ἀλεξανδρούπολη 2011. 2) *Γερόντων Πορφυρίου & Παϊσίου, Δοκιμασίες - Ἀρρώστιες. Ψυχικά Νοσήματα - Καρκίνος - Ἀναπηρία. Ἡ ἀντιμετώπισή τους καί τό βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς*, Ἀλεξανδρούπολη 2011. 3) Ἀνέστη Μαυροκεφάλου, *Γερόντων: Πορφυρίου & Παϊσίου, Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν*, Ἀλεξανδρούπολη 2011.

[838] Πρβλ. Ἱερομ. Χριστοδούλου, *Σκεῦος ἐκλογῆς*, σσ. 84-86.

σ᾽ αὐτές τίς ἐκδόσεις τοῦ ἁπλοῦ ἀγοραστή εἶναι εὔκολη, ἡ τιμή ἑλκυστική[839]. Ὑπάρχουν ὅμως καί προβλήματα, πού πρέπει ὁ ἀναγνώστης νά ἐπιλύσει. Ἀπό ποῦ προέρχεται τό ἔντυπο; Εἶναι ἐκκλησιαστικό ἤ ὕποπτο κοσμικό; Ποιός εἶναι ὁ συγγραφέας του καί ποιά εἶναι τά κίνητρά του; Ἄν εἶναι ὅλα αὐτά καθαρά, τότε μένει τό πρόβλημα τῆς ἀνάμιξής του μέ τό «θολεροῦ-βλαβεροῦ ὑλικοῦ» δημοσιευμάτων κοσμικῶν περιοδικῶν καί ἐφημερίδων[840].

Ταυτόχρονα μέ τίς ἐκδόσεις στά ἑλληνικά, τά τελευταῖα χρόνια πολλαπλασιάζονται καί τά πρωτότυπα βιβλία τά γραμμένα σέ ἄλλες γλῶσσες, τά ὁποῖα παρουσιάζουν τόν ἅγιο Παΐσιο εἴτε μόνο του, εἴτε μαζί μέ ἄλλες μεγάλες πνευματικές μορφές τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Οἱ συγγραφεῖς χρησιμοποιοῦν ἑλληνική βιβλιογραφία ἤ συνεργάζονται μέ Ἕλληνες γιά τήν καταγραφή νέων μαρτυριῶν. Εἶναι χαρακτηριστική ἡ περίπτωση τοῦ H. Middleton, ὁ ὁποῖος, παρουσιάζει ἐν συντομίᾳ τόν βίο καί τή διδασκαλία τῶν μεγαλύτερων συγχρόνων Γερόντων καί ἤδη ἁγίων κάποιων ἐξ αὐτῶν (Ἀμφιλοχίου Πάτμου, Ἐπιφανίου, Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ, Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου, Φιλοθέου, Πορφυρίου καί Γεωργίου Καρσλίδη), καί προστρέχοντας στόν κορυφαῖο πανεπιστημιακό καθηγητή Γεώργιο Μαντζαρίδη, χρησιμοποιεῖ τή μελέτη του γιά τήν παγκοσμιότητα καί τό μοναχισμό, ὡς πρόλογο τοῦ πονήματός του[841].

Ἕνα κεφάλαιο ἐπίσης σημαντικό ἀποτελοῦν οἱ μεταφράσεις τῶν βιβλίων, πού ἔχουν ἐκδοθεῖ στήν ἑλληνική γλῶσσα, σέ διάφορες γλῶσσες. Ἡ διαφοροποίηση σέ πυκνότητα καί ἀριθμό τῶν μεταφράσεων ἀνά λαό καί γλῶσσα δείχνει κάποια χαρακτηριστικά στοιχεῖα, πού διακρίνουν τούς λαούς μεταξύ τους στόν τομέα τῶν πνευματικῶν ἀναζητήσεων. Αὐτά τά σημεῖα, κατά τήν ἄποψή μας εἶναι: α') ἡ ἀπήχηση τῶν ἐν λόγῳ ἔργων - ἑλληνικῆς προέλευσης - στό πλαίσιο ἑνός ξένου λαοῦ, β') ἡ νοοτροπία καί ἡ εὐλάβεια τῶν ἀναγνωστῶν, γ') ἡ δυνατότητα νά βρεθοῦν μεταφραστές, ἐκδοτικοί οἶκοι, κέντρα διανομῆς κ.λπ., δ') ἡ ταχύτητα μέ τήν ὁποία ἐντοπίζεται μιά νέα ἔκδοση πρός μετάφραση καί μέ τήν ὁποία ὁλοκληρώνεται ὅλη ἡ σχετική

---

839 Βλ. http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2012/09/blog-post_1647.html.

840 Π.χ., ἡ ἐφημερίδα *Στῦλος Ὀρθοδοξίας*, Μηνιαῖα ἐκκλησιαστική ἐφημερίδα, Σεπτέμβριος 2015, Ἔτ. 16ο, ἀρ. φύλ. 170 προσφέρει σέ πρώτη κυκλοφορία τό βιβλίο τοῦ Μιλτιάδη Γ. Βίταλη, *Ἡ ἐν Χριστῷ σαλή καί ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Ἐκδ. Ἀγαθός Λόγος, Ἀθήνα 2015. Ἐπίσης, ἡ ἐφημερίδα *Κιβωτός τῆς Ὀρθοδοξίας*, 15. 10. 2015, ἀρ. φύλ. 011, προσφέρει τό βιβλίο τοῦ Πρεσβ. Διονυσίου Τάτση, *Διηγήσεις γιά τόν Γέροντα Παΐσιο*, Β'. ἔκδ, 2009. Προσθέτουμε καί τρίτη περίπτωση: ἡ ἐφημερίδα *Ὀρθόδοξη Ἀλήθεια*, Σεπτέμβριος 2015, ἀρ. φύλ. 08 προωθεῖ ἕνα ἄλμπουμ μέ CD τοῦ Πέτρου Γαϊτάνου, *Οἱ ὕμνοι καί ὁ βίος τοῦ Ἁγίου Παϊσίου! Μιλώντας μέ τόν Γέροντα, ἀκούγοντας τόν Ἅγιο.* Καί ἄλλα πολλά παραδείγματα.

841 Βλ. H. Middleton, Precious Vessels of the Holy Spirit. The Lives and Counsels of Contemporary Elders of Greece, Protecting Veil Press, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 25-36.

διαδικασία, ἀπό τήν πρώτη ἐπικοινωνία γιά τά πνευματικά δικαιώματα, μέχρι τό τελικό στάδιο τῆς κυκλοφορίας τῆς μετάφρασης[842].

Ὅσον ἀφορᾶ τίς ἑλληνικές ἐκδόσεις, παρατηρεῖται ἡ προσπάθεια τῶν ἐκδοτῶν νά παρουσιάζουν μέ λεπτομέρειες τίς μεταφράσεις τοῦ ἐκδιδομένου ἔργου τους σε ξένες γλώσσες. Πρώτιστη θέση ἔχουν τά βιβλία πού ἐκδόθηκαν ἀπό τό Ἡσυχαστήριον «Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου» στή Σουρωτή, ὅπου στίς τελευταῖες σελίδες τους ἀναφέρονται λεπτομερῶς στοιχεῖα γιά τήν πορεία τῶν σχετικῶν μεταφράσεων[843]. Αὐτό, πέρα ἀπό τόν ἐνημερωτικό τους χαρακτήρα, δίνει καί μεγαλύτερο κῦρος στήν προσπάθεια τῶν ἐκδοτικῶν οἴκων νά προβάλλουν τή μορφή τοῦ συγχρόνου ἁγίου. Ἐπίσης, ὑπάρχουν περιπτώσεις πού γνωστοποιεῖται μέ ἀκρίβεια καί ὁ ἀριθμός τῶν ἀντιτύπων ἀπό τήν πρώτη ἔκδοση μέχρι τήν παροῦσα[844].

Ἰδιαίτερης σημασίας εἶναι ἐπίσης καί τά βιβλία, πού περιέχουν Ἀκολουθίες τοῦ ἁγίου Παϊσίου. Μερικές Ἀκολουθίες κυκλοφοροῦσαν ἤδη πρίν τήν ἁγιοκατάταξή του στίς 13 Ιανουαρίου 2015. Οἱ ἄλλες ἐκδόθηκαν μετά τήν ἁγιοκατάταξή του, ὡς φυσιολογική συνέπεια γιά νά ἐξυπηρετήσουν τίς λατρευτικές ἀνάγκες τῶν πιστῶν. Σημειώνουμε τήν ὕπαρξη τῶν ἑξῆς Ἀκολουθιῶν: Ἑσπερινός καί Ὄρθρος [845], Παρακλητικός Κανών [846],

---

[842] Ἀπό τήν κατάσταση πού μᾶς προσφέρεται στήν 16η ἀνατύπωση τοῦ βιβλίου: Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Α΄*, παρατηροῦμε ὅτι, οἱ πιό «γρήγοροι» λαοί, πού μεταφράζουν τά βιβλία τῆς Σουρωτῆς εἶναι οἱ Ρῶσσοι καί οἱ Ρουμάνοι. Ἀπό τή δική μας ἐμπειρία, ὡς κληρικός ρουμανικῆς καταγωγῆς, μποροῦμε νά ἐπιβεβαιώσουμε τό μεγάλο ἐνδιαφέρον τῶν Ρουμάνων ἀναγνωστῶν γιά ὅλα ἀπολύτως τά βιβλία, πού ἀναφέρονται στόν Ἅγιο Παΐσιο. Μάλιστα, διαπιστώσαμε μιά ἔντονη τάση τῶν ρουμανικῶν ἐκδοτικῶν οἴκων νά ἐνδιαφέρονται περισσότερο γιά τίς μεταφράσεις ἀπό τήν Ἑλληνική γλῶσσα παρά μέ τήν παραγωγή νέων κειμένων.

[843] Στό τέλος τοῦ παραπάνω βιβλίου παρουσιάζονται οἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἡσυχαστηρίου στά Ἑλληνικά καί σέ ἄλλες γλῶσσες (Ἀγγλικά, Γαλλικά, Ἀλβανικά καί Γερμανικά). Ἐπίσης, ἀναφέρονται καί οἱ ξένες ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Γέροντος (στά Ἀραβικά, Βουλγαρικά, Γεωργιανά, Ἐσθονικά, Ἰταλικά, Κορεάτικα, Ὀλλανδικά, Οὐγγρικά, Πολωνικά, Ρουμανικά, Ρωσικά, Σερβικά, Σλοβακικά, Φινλανδικά).

[844] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σ. 2.

[845] *Ἀσματική Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου Πατρός ἡμῶν Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*, ἔργο τῆς Ἀδαμαντίας Καβάγια-Πιπεράκη, Μήλεσι 2006, ἡ ὁποία, ἐννιά χρόνια πρίν τήν ἁγιοκατάταξη, περιέχει τόν Μικρό καί τόν Μεγάλο Ἑσπερινό τοῦ Ἁγίου, τόν Ὄρθρο καί τά σχετικά τῆς Θείας Λειτουργίας. Ἡ Ἀκολουθία ἐντάσσεται στό βιβλίο: Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές καί ἀλληλογραφία μετά ἀσματικῆς Ἀκολουθίας*, Ἐπ. Γ. Α., Ἐκδόσεις Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, Μήλεσι 2007, σσ. 315-371. Βλ. καί Πρωτοπρεσβυτέρου Στυλιανοῦ Μακρῆ, Δρος Θ., *Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παϊσίου τοῦ Νέου, τοῦ Ἁγιορείτου*, στο https://agioskosmasoaitolos.files.wordpress.com/2015/01/ceb1cebacebfcebbcebfcf85ceb8ceb9ceb1-cebfcf83ceb9cebfcf85-cf80ceb1cf8acf83ceb9cebfcf85-ceb1ceb3ceb9cebfcf81ceb5ceb9cf84cebfcf85-12-ceb9.pdf

Χαιρετισμοί[847]. Ἐξέχουσα θέση στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο κατέχει ἡ Ἀκολουθία, πού ἐξέδωσε τό Ἱερόν Ἡσυχαστήριον τῆς Σουρωτῆς, ἡ ὁποία περιέχει τόν Πρόλογο τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου Κασσανδρείας, κ. Νικοδήμου, τήν Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξη ἀναγραφῆς εἰς τό Ἁγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου, τό Μικρό Ἑσπερινό, τό Μεγάλο Ἑσπερινό, τόν Ὄρθρο, τά Τροπάρια τῆς Θείας Λειτουργίας, τόν Παρακλητικό Κανόνα καί Μουσικόν Παράρτημα μέ μελοποιημένους ὕμνους ἀπό τίς ἀναφερθεῖσες λειτουργικές ἑνότητες[848]. Ἡ Ἀκολουθία ἐγκρίθηκε ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ ἀρθ. Πρωτ. 148/1072/18.05.2015.

Προκάλεσε τό ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ ἐπίσης ἡ Ἀκολουθία, πού συνέταξε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας, κ. Ἰωήλ, ὁ ὁποῖος στόν Πρόλογο ἀναφέρει τούς λόγους, πού τόν παρακίνησαν σ᾽ αὐτή τήν πρωτοβουλία: «Καθώς πραγματοποιήθηκε τίς ἡμέρες αὐτές ἡ ἐπίσημη ἀνακήρυξή του ὡς ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἐπειδή προσωπικά τόν ἔχω γνωρίσει καί τόν εὐλαβοῦμαι πολύ, θεώρησα ὡς ἐλαχίστη ἐκδήλωση τιμῆς πρός τό ἁγιώτατο πρόσωπό του τήν

---

846 *Παρακλητικός Κανών εἰς τόν Ὅσιον Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2015. Τό κείμενο μελοποιήθηκε ἀπό τή Συνοδεία τοῦ Ἱεροῦ Κουλτουμουσιανοῦ Κελλίου «Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου» Ἁγίου Ὄρους καί ἐμπεριέχεται, μαζί μέ ἄλλους ὕμνους, σέ ἕνα ἀπό τά δύο CD πού ἐξέδωσε ὑπό τόν τίτλο «Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης» ἡ προαναφερθεῖσα Συνοδεία τό 2015. Τό δεύτερο CD τοῦ ἄλμπουμ περιέχει τροπάρια ψαλλόμενα ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἅγιο Παΐσιο κατά τή διάρκεια διάφορων ἀγρυπνιῶν. Γιά ἄλλους Παρακλητικούς Κανόνες, πρβλ. Ἰωήλ, Μητροπολίτου Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας, *Ἀκολουθία καί Παρακλητικός Κανών τοῦ Ὁσίου Πατρός Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*˙ Ἱερά Μητρόπολις Λεμεσοῦ, *Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Βίος - Διδασκαλία. Παρακλητικός Κανών*, ἄ. τ. καί χ.˙ Εὐαγγέλου Π. Λέκκου, *Ὅσιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης, Βίος καί Παρακλητικός Κανών*. Ἐκδ. Σαΐτης, Ἀθήνα. Προσθέτουμε καί Πρωτοπρεσβυτέρου Στυλιανοῦ Μακρῆ, Δρος Θ., *Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παϊσίου τοῦ Νέου, τοῦ Ἁγιορείτου*, https://agioskosmasoaitolos.files.wordpress.com/2015/01/ceb1cebacebfcebbcebfcf85ceb8ceb9ceb1-cebfcf83ceb9cebfcf85-cf80ceb1cf8acf83ceb9cebfcf85-ceb1ceb3ceb9cebfcf81ceb5ceb9cf84ceb fcf85-12-ceb9.pdf. Βλ. καί *Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τόν Ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην*, Ἅγιον Ὄρος, ἀνέκδοτη, τήν ὁποία μᾶς χάρισε πρίν πολλά χρόνια ἡ Συνοδεία τῆς ἁγιορείτικης Καλύβης Ἀναστάσεως, Καψάλα.

847 *Χαιρετισμοί εἰς τόν Γέροντα Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην*, Ἀθήνα 2012. Σημειωτέον ὅτι κυκλοφοροῦν ἤδη ἐδῶ καί ἀρκετά χρόνια οἱ Χαιρετισμοί τοῦ Ἁγίου Παϊσίου στή ρουμανική γλῶσσα, ἔργο Ρουμάνων ὑμνωδῶν. Βλ. ***Acatistul Cuviosului Părintelui nostru Paisie Aghioritul,*** http://www.biserica-mihai-viteazul.ro/ro/index/rugaciu/ac-cuv.paisie.htm.

848 Βλ. *Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου (ψαλλομένη τῇ 12η Ἰουλίου)*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Βασιλικά Θεσσαλονίκης, 2015.

σύνθεση τῆς ἀσματικής ἀκολουθίας του. Αὐτήν παραδίδω στούς πιστούς μέ τήν παροῦσα ἔκδοση, γιά νά μποροῦν μέσῳ αὐτῆς νά τόν ὑμνοῦν καί νά ζητοῦν ἀπό αὐτόν βοήθεια καί λύση στά πολυποίκιλα προβλήματα τῆς ζωῆς τους. Εὔχομαι οἱ ἅγιες πρεσβεῖες του νά σκεπάζουν τήν χώρα μας καί ὅλο τόν κόσμο»[849].

Ὁ σχετικά μεγάλος ἀριθμός τῶν διαφορετικῶν Ἀκολουθιῶν δυσκολεύει ἕως ἕνα βαθμό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο περιμένει νά ἔχει μιά σαφή ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, γιά τήν ἐπίσημη ἐκδοχή. Παρατηρεῖται ἡ προτίμηση τῶν πιστῶν γιά τίς Ἀκολουθίες τῆς Σουρωτῆς καί τοῦ Μητροπολίτου Ἰωήλ, ἀλλά ταυτόχρονα κάποιοι κάνουν προτάσεις μιᾶς σύνθετης ἀκολουθίας, ἡ ὁποία θά περιλαμβάνει ἀποσπάσματα διάφορων συντακτῶν, ὅπως συμβαίνει στήν περίπτωση παλαιῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Ἐκκλησίας μας[850].

Τά προαναφερθέντα βιβλία, εἴτε πρόκειται γιά τήν Ἑλλάδα, εἴτε γιά τό ἐξωτερικό, προκαλοῦν μεγάλο ἐνδιαφέρον στούς ἀναγνῶστες. Ἀποτελοῦν γιά τό σημερινό ὀρθόδοξο ἕνα οὐσιαστικό στήριγμα στόν πνευματικό του ἀγώνα καί τοῦ προσφέρουν ἀπάντηση στά σημαντικά θέματα τῆς ζωῆς του. Ἄν καί ὁ τρόπος γραφῆς καί ὁ στόχος κάθε κειμένου διαφέρουν ἀπό βιβλίο σέ βιβλίο, εἶναι ἀδιαμφισβήτητος ὁ ρόλος τους στήν ἀναζωογόνηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς σέ ὅλες τίς ἠπείρους. Δέν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις πού ἑτερόδοξοι ἀσπάζονται τήν ὀρθόδοξη πίστη κατόπιν ἀνάγνωσης κάποιου ἀπό τά παραπάνω βιβλία.

Τά ἄρθρα πού ἔχουν κύριο θέμα τόν ἅγιο Γέροντα Παΐσιο εἶναι γραμμένα ἀπό Ἱεράρχες, ἱερεῖς, μοναχούς, θεολόγους, καθηγητές, γιατρούς, δικηγόρους, συγγραφεῖς καί ἄλλες κατηγορίες ἀνθρώπων, καί δείχνουν τήν πλούσια προσφορά τοῦ μεγάλου ἁγίου σέ μιά κοινωνία, πού χρειάζεται ἐνίσχυση καί ἀπαντήσεις στίς πολλές πνευματικές της ἀναζητήσεις[851]. Δημοσιεύονται διάσπαρτα, σέ ἐκκλησιαστικά περιοδικά καί σέ ἐφημερίδες, καθώς καί σέ εἰδικούς τόμους, ὅπου παίρνουν τή μορφή προσωπικῶν

---

[849] Ἰωήλ, Μητροπολίτου Ἐδέσσης, *Ἀκολουθία*, ὅ.π.

[850] Ἡ πρόταση ἀνήκει στόν καθ. Ἀθανάσιο Ρακοβαλῆ, μαθητή τοῦ ἁγίου Παϊσίου, ὁ ὁποῖος, ἐκτός ἀπό τά βιβλία του γιά τόν πνευματικό του πατέρα, προσφέρει στό κοινό, ἀπό τή θέση τοῦ Ἁγιογράφου, καί τή δική του ἐκδοχή, ὡς πρός τήν εἰκόνα τοῦ ἁγίου, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι οἱ πιστοί θά διαλέξουν ἀκριβῶς αὐτό, πού τούς ἀναπαύει.

[851] Ἕνα ἀρκετά μεγάλο κατάλογο μέ ἄρθρα πού γράφηκαν γιά τό Γέροντα Παΐσιο ἀκόμη ἀπό τήν ἐποχή πού ζοῦσε παρουσιάζει ὁ Ἀθανάσιος Μελισσάρης στό βιβλίο του: *Παΐσιος, Ὀρθοδοξίας ἄνθος εὔοσμον*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2004, σσ. 20-23. Πρβλ. πλούσιες πληροφορίες στά βιβλία τοῦ Νικολάου Ζουρνατζόγλου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν*, τ. Α' καί Β'.

μαρτυριῶν γιά τόν ἅγιο[852]. Μικρά κείμενα κυκλοφοροῦν σέ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἑορτῆς του ἤ τῶν ἐκδηλώσεων πού διοργανώνονται εἰς τιμήν του. Ἀποφθέγματά του δημοσιεύονται σέ ἡμερολόγια, διαφημιστικά ὑλικά κ.λπ.

Πληθώρα ἄρθρων δημοσιεύονται καί στό ἐξωτερικό. Παρατηρεῖται ἐνδιαφέρον γιά τό βίο καί τή διδασκαλία τοῦ συγχρόνου ἁγίου, καθώς καί γιά τά θαύματά του, πού γίνονται σέ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. Αὐτά δείχνουν μιά πολύ δυνατή παρουσία-φροντίδα του στό πλήρωμα τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ἔμπρακτα, διά τῶν θαυμάτων του[853].

Ἡ ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητας τοῦ ἁγίου Γέροντος Παϊσίου στήν Ἑλλάδα, ἀλλά καί στόν κόσμο γενικότερα φαίνεται καί ἀπό τόν ἀριθμό τῶν φωτογραφιῶν του καί τῶν εἰκόνων του, πού κυκλοφοροῦν σέ μεγάλη ποικιλία. Οἱ φωτογραφίες τόν παρουσιάζουν σέ διάφορες ἡλικίες, ἀπό μικρό παιδί μέχρι καί τό ὁσιακό του σκήνωμα κατά τήν κοίμησή του. Κυκλοφοροῦν εἴτε στό Internet εἴτε σέ βιβλία, πού ἀποσκοποῦν νά προσφέρουν μιά ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς ἐπιγείου ζωῆς του. Οἱ φωτογραφίες προέρχονται ἀπό ἰδιωτικές συλλογές ἤ ἀπό θρησκευτικούς θεσμούς. Εἶναι πολύ ἐνδιαφέρουσα ἡ συλλογή πού διαθέτει τό Κέντρο «Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη», τό ὁποῖο ἔχει στενούς δεσμούς μέ πολλά πνευματικά τέκνα τοῦ ἁγίου Παϊσίου. Πολλές ἀπό αὐτές ἔχουν ἤδη δημοσιευτεῖ σέ διάφορα βιβλία καί σέ ἰστοσελίδες καί ἀντιγράφονται ἀπό πάρα πολλούς χρῆστες τοῦ διαδικτύου[854].

Οἱ εἰκόνες, ἐπίσης γνωρίζουν μεγάλη ποικιλία. Εἴτε πρόκειται γιά πρωτότυπες φορητές εἰκόνες, εἴτε γιά χάρτινες εἰκόνες ἤ τοιχογραφίες, τά τελευταία χρόνια ἡ μορφή τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἐμπλουτίζει ὅλο καί περισσότερο τή ζωή τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων. Τό πέρασμα ἀπό τή φωτογραφία στήν εἰκόνα γίνεται ὁμαλά ἤδη πρίν τήν ἁγιοκατάταξή του, ἀρχικά σέ μεμονωμένα μέρη – μοναστήρια, ἱεροί ναοί – γιά νά ἐκδηλωθεῖ ἐλεύθερα ὅλο καί πιό ἔντονα

---

[852] Βλ. *ΕΡΩ*, Περιοδικό τοῦ Κέντρου Ἑνότητος καί Μελέτης-Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας, τεῦχος 20. Τά κείμενα χρησιμοποιήθηκαν ἀργότερα στή διαμόρφωση ξεχωριστοῦ βιβλίου *Ὁ Ὅσιος Παΐσιος (Μαρτυρίες - Περιστατικά - Διδαχές)*, Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη, Σειρά Ὀρθόδοξο βίωμα 3, Θεσσαλονίκη 2015.

[853] Βλ. *Ἀπό τά ἀνέκδοτα θαύματα τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου* στό http://ahdoni.blogspot. gr/2011/07/1994.html˙ *Чудеса старца Паисия Святогорца*, http://www.agionoros. ru/docs/578.html˙ *Posthumous Miracles of St. Paisios the Athonite*, http://full-of-grace-and-truth.blogspot.gr/2009/07/posthumous-miracles-of-elder-paisios.html˙
Miracles et guerisons, http://www.heiliger-geist-paisios.de/app/download/6544336/Miracles+ et+Guerisons.pdf.

[854] Βλ. στό τέλος τῆς ἐργασίας μας τό ἐνδεικτικό φωτογραφικό ὑλικό ὑπό τόν τίτλο «Φωτογραφίες τοῦ ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου»(Εικόνες 1-16).

μετά τήν ἱστορική μέρα τῆς 13ης Ἰανουαρίου 2015[855]. Ἡ φωτογραφία κάποιες φορές ἀντιγράφεται ἀπό τόν ἁγιογράφο ὅπως εἶναι. Αὐτός προσθέτει τό φωτοστέφανο καί τό ὄνομα τοῦ ἁγίου, ἀρχικά, πρίν τήν ἁγιοκατάταξη, ὡς «Ὁ Γέρων Παΐσιος», καί στή συνέχεια μετά τήν ἁγιοκατάταξη, ὡς «Ὁ Ἅγιος Παΐσιος», «Ὁ Ὅσιος Παΐσιος», «Ὁ Ἅγιος Γέροντας Παΐσιος» κ.λπ. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, ὁ ἁγιογράφος, ἐκφράζεται πιό ἐλεύθερα, σεβόμενος ὅμως τούς κανόνες τῆς βυζαντινῆς ἁγιογραφίας. Ἡ μορφή παίρνει πιό πνευματικά χαρακτηριστικά ὅσον ἀφορᾶ τό πρόσωπο, τή στάση τοῦ σώματος, τήν ἐνδυμασία καί τό φόντο. Τό φόντο περιέχει π.χ., τά χαρακτηριστικά βουνά καί σπίτια τῆς Καππαδοκίας ἤ χαρακτηριστικά ἀπό ἄλλα μέρη ὅπου ἔζησε ἤ πέρασε ὁ ἅγιος (Παναγούδα, Σουρωτή, Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως, Ἱερά Μονή Στομίου κτλ.). Συμπεριλαμβάνονται ἐπίσης διάφοροι ναοί πού τόν ἔχουν προστάτη, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωση τῆς πόλης Λεμεσοῦ στήν Κύπρο[856].

Σέ ἄλλες εἰκόνες, ὁ ἅγιος ἁγιογραφεῖται κοντά στό Χριστό, ὁ Ὁποῖος τόν ἐπιβραβεύει, δίπλα στήν Παναγία ἤ σέ ἁγίους, ὅπως τόν Ὅσιο Ἀρσένιο τόν Καππαδόκη, τήν ἁγία Εὐφημία, τόν ἅγιο Πορφύριο τόν Καυσοκαλυβίτη. Ἐπίσης πλαισιώνεται ἀπό σύγχρονους Γεροντάδες, γιά τούς ὁποίους προβλέπεται ἡ σύνταξή τους στό Ἁγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας[857]. Οἱ εἰκόνες του διαφέρουν ὡς πρός τήν ποιότητα, ἀνάλογα μέ τή δυνα-τότητα τοῦ ἁγιογράφου νά ἀποδώσει σωστά τά φυσικά χαρακτηριστικά τοῦ ἁγίου. Παρατηρεῖται ἡ παρουσία εἰκόνων λαϊκοῦ χαρακτήρα, οἱ ὁποῖες ἀπέχουν λιγότερο ἤ περισσότερο ἀπό τήν πνευματικότητα τῶν βυζαντινῶν ἔργων. Σ᾽ αὐτό τό σημεῖο τονίζουμε ὅτι, χρειάζεται πολλή προσοχή, γιά νά ἀποφευχθεῖ ἡ ἐλλειμματική ἀπόδοση, πού μπορεί νά ὁδηγήσει σέ ἀρνητικό ἀποτέλεσμα στό χῶρο τῆς λατρευτικῆς ζωῆς[858].

Ἡ εἰκόνα τοῦ μεγάλου ἀσκητῆ βρίσκεται καί στό ἐξώφυλλο πολλῶν βιβλίων σέ ἁπλή ἤ σύνθετη μορφή (συνοδευόμενος ἀπό ἄλλα ἄτομα),

---

[855] Ἀναλυτική μελέτη τοῦ θέματος ἔγινε στό προαναφερθέν πρῶτο διεθνές συνέδριο ἀφιερωμένο στό Γέροντα Παΐσιο, τό ὁποῖο πραγματοποιήθηκε στή Ρουμανία τό 2014. Βλ. τήν εἰσήγηση τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου π. Πέτρου Σιντορεάκ μέ τόν τίτλο: «Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης, ἤτοι ἡ ὁδός ἀπό τή φωτογραφία στήν εἰκόνα», στο *Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Πρακτικά, σσ. 130-140.* Γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ἁγιογραφίας βασισμένη στή φωτογραφία, βλ. στο τέλος της εργασίας τίς εἰκόνες 17-33.

[856] Βλ. τίς εἰκόνες 34-41.

[857] Βλ. τίς εἰκόνες 42 - 55. Ἐδῶ ὀφείλουμε νά μνημονεύσουμε τή συλλογή *Νηπτικοί Πατέρες τοῦ εἰκοστοῦ καί εἰκοστοῦ πρώτου αἰῶνος,* ἔκδοση τῆς Ἱεράς Βατοπαιδινῆς Κοινοβιακῆς Σκήτης τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου καί Μεγάλου Ἀντωνίου Ἁγίου Ὄρους. Ἡ συλλογή περιέχει 18 ἔγχρωμες εἰκόνες συγχρόνων Γερόντων. Μεταξύ αὐτῶν συγκαταλέγεται καί ὁ Γέροντας Παΐσιος.

[858]Μερικά παραδείγματα τέτοιων στοιχείων βρίσκονται στίς εἰκόνες 56 -58.

ἀνάλογα μέ τό περιεχόμενο[859]. Εἶναι παροῦσα καί στά CD καί στά DVD πού παρουσιάζουν τό βίο του σέ διάφορες γλῶσσες[860]. Συναντᾶμε ἐπίσης, ὡς σπάνια ἰδιαιτερότητα, ξυλόγλυπτες εἰκόνες ἤ ψηφιδωτά μέ τή μορφή τοῦ Ἁγίου, καθώς καί ἄλλα ἀντικείμενα γενικῆς χρήσεως ὅπως στυλούς, μπρελόκ κ.λπ.[861].

Τέλος, πρέπει νά τονιστεῖ ὅτι οἱ χριστιανοί τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων λαῶν χρησιμοποιοῦν τίς ἑλληνικές εἰκόνες ἀλλάζοντας λίγα στοιχεῖα, μεταξύ τῶν ὁποίων τό ὄνομα τοῦ ἁγίου, ἤ δημιουργοῦν τή δική τους ἐκδοχή, ὡς ἔκφραση τῆς προσωπικῆς τους πνευματικότητας[862].

1.2. Ὁ Γέροντας Παΐσιος στόν ψηφιακό χῶρο

Ἡ ραγδαία ἀνάπτυξη τῶν ἠλεκτρονικῶν μέσων καί τῆς πληροφορίας, πού διακινεῖται μέσῳ αὐτῶν στή σύγχρονη ἀνθρώπινη κοινωνία τά τελευταῖα χρόνια, δημιούργησε τήν ἀνάγκη νά κυκλοφοροῦν, μαζί μέ ὑλικό διάφορων εἰδῶν, καί ὑλικό θρησκευτικοῦ περιεχομένου. Δέν θά εἰσέλθουμε στή διαδικασία νά ἀναλύσουμε τό φαινόμενο καθεαυτό. Σκοπός μας εἶναι νά διερευνήσουμε σέ ποιό βαθμό ἀσχολεῖται ὁ ἠλεκτρονικός κόσμος μέ τόν ἅγιο Παΐσιο. Ἡ ἐνασχόληση μέ τό θέμα μᾶς ἔδειξε ὅτι ἡ παρουσία τοῦ ἁγίου στίς ἁπανταχοῦ ἰστοσελίδες εἶναι πολύ ἔντονη. Πατώντας κάποιος τό λῆμα «Παΐσιος» ἤ «Γέροντας Παΐσιος» ἤ «Ἅγιος Παΐσιος» θά βρεῖ κάθε φορά δεκάδες χιλιάδες ἀποτελέσματα σέ προσωπικές ἰστοσελίδες, σέ blogs, σέ ψηφιακά περιοδικά κ.λπ. Γιά τή γενίκευση καί διάδοση τῆς λατρευτικῆς τιμῆς του χρησιμοποιοῦνται καί ἐπικοινωνιακά δίκτυα ὅπως: Facebook, Twitter κ.λπ.

Παρατηροῦμε ὅτι οἱ χρῆστες εἶναι λαϊκοί στήν πλειοψηφία τους, ἀλλά ὑπάρχουν καί κληρικοί καί μοναχοί. Ὑπάρχουν ἰστοσελίδες ἐξειδικευμένες σέ θρησκευτικά θέματα, οἱ ὁποῖες κάνουν πραγματικές συλλογές ὑλικῶν καί εἰδήσεων πού σχετίζονται μέ τόν ἅγιο Παΐσιο. Μερικές ἄλλες παρουσιάζουν

[859] Βλ. τις εἰκόνες 59 - 64.

[860] Βλ. τίς εἰκόνες 65 - 74.

[861] Βλ. τίς εἰκόνες 75 - 85.

[862] Βλ. τίς εἰκόνες 86 - 94 . Μερικές ἀπό τίς πιο χρησιμοποιημένες ἑλληνικές ἐκδοχές, βλ. στις εἰκ. 95-103.

σποραδικά ὑλικά, τά ὁποῖα ὅμως δείχνουν ἕνα ἀξιοσημείωτο ἐνδιαφέρον γιά τά πνευματικά θέματα[863].

Τό φαινόμενο τῆς χρήσης στοιχείων γιά τόν ἅγιο Παΐσιο ἔχει πολλές συνέπειες στόν κοινωνικό καί ποιμαντικό χῶρο, ἀπό τίς ὁποῖες ἐμεῖς ἀναφέρουμε: α') καλλιέργεια τῆς εὐλάβειας, β') πνευματική ἐπικοινωνία ἀνάμεσα σέ πρόσωπα καί θεσμούς/ὀργανισμούς πού ἀνταλλάσσουν πληροφορίες, ὑλικά, φωτογραφίες, εἰκόνες, γ') ἁπαλή καί ἥσυχη καταπολέμηση τῆς προσπάθειας μερικῶν χρηστῶν νά σκορπίζουν ἀκατάλληλα ὑλικά, βλαβερά ἀπό ἠθική καί δογματική ἄποψη.

Ὅπως καί σέ ἄλλους κοινωνικούς τομεῖς, τό Internet παρουσιάζει ἕνα κίνδυνο σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν αὐθεντικότητα τῶν ὑλικῶν ἤ τοῦ ὀνόματος τοῦ προσώπου πού κάνει τήν ἀνάρτηση ἤ γράφει ἕνα κείμενο. Ἔχουν παρατηρηθεῖ προσπάθειες παραπλανήσεως τῆς κοινῆς γνώμης μέ φαῦλες πληροφορίες γιά θαύματα πού δῆθεν ἔκανε ἤ προφητεῖες πού δῆθεν εἶπε ὁ ἅγιος Παΐσιος. Ὁ σκοπός, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ συντάκτες τοῦ κειμένου, ἦταν νά προειδοποιήσουν τούς ἀναγνῶστες νά μήν πιστεύουν ἀνεξέλεγκτα ὁτιδήποτε ἀκοῦν γιά τόν ἅγιο Παΐσιο. Νομίζουμε ὅτι αὐτό τό θέμα ὁ ἀναγνώστης πρέπει νά τό ἀντιμετωπίζει μέ σύνεση. Ἀπό τή μιά πλευρά, νά μήν ἀπορρίπτει, καί ἀπό τήν ἄλλη, νά μήν τά δέχεται ὅλα ἀνεξέταστα. Ἡ ἐπιφύλαξη συνιστᾶται μαζί μέ τήν ἔρευνα ἀσφαλῶν καί ἐγκύρων ἰστοτόπων γιά τό θέμα[864].

Γιά νά διαμορφώσουμε γνώμη γιά τό τί σημαίνει ὁ Γέροντας Παΐσιος γιά τούς χρῆστες τοῦ Internet, θά παρουσιάσουμε κάποιες λεπτομέρειες, πού συνδέονται μέ τό ὄνομά του σ᾽ αὐτό τό χῶρο. Βέβαια, τά δεδομένα ἀλλάζουν συνεχῶς καί γι᾽ αὐτό προτιμήσαμε νά ἐπικεντρωθοῦμε σέ κάποιες ἡμερομηνίες, πού θά μᾶς βοηθήσουν νά ἀντιληφθοῦμε ἔστω καί λίγο τήν ἐξέλιξη τοῦ θέματος[865].

---

[863] Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε: www.koinoniaorthodoxias˙ www.comuniuneortodoxa.ro, www.pravmir.ru˙ www.orthodoxpath.org˙ www.orthodoxeeinheit.de˙ www.roumortodox.org˙ www.orthodhoksiaebashkuar.al˙ www.ortodokslartoplulugu.org˙ www.pravoslavnekrestanstvo.sk˙ www.orthodoxkyanq.org˙ http://www.agioritikovima.gr/didaches/geronta-paisiou.

[864] Γιά κακόβουλη παραπλάνηση τοῦ κοινοῦ μέσῳ Facebook μέ κατασκευασμένα θαύματα τοῦ Ἁγίου Παϊσίου, βλ. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%86%CE%B3%CE%B9%CE% BF%CF%82_%CE%A0%CE%B1%CE%90%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82.
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%86%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CE%B1%CE%90%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82#CITEREFChrissavgis2002.

[865] Ἐνδεικτικά, γιά τό 2015, βλ.
https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=%CE%B3%CE%AD%CF%81%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82+%CF%80%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82˙

Ἡμερομηνία	Γλῶσσα	Λῆμα	Ἀποτελέσματα
25. 09. 2012	Ἑλληνικά	Γέροντας Παΐσιος	108 000
»	Ρουμανικά	Cuviosul Paisie	156 000
11. 02. 2013	Ἑλληνικά	Παΐσιος Ἁγιορείτης	376.000
»	»	Γέροντας Παΐσιος Ἁγιορείτης	201. 000
»	Ρουμανικά	Paisie Aghioritul	165.000
»	»	Cuviosul Paisie Aghioritul	112.000
10. 12. 2015	Ἑλληνικά	Γέροντας Παΐσιος	405.000
»	»	Ἅγιος Παΐσιος	161.000
»	Ρουμανικά	Paisie Aghioritul	173.000
»	»	Cuviosul Paisie Aghioritul	101.000
»	»	Sfantul Paisie Aghioritul	128.000
20. 03. 2016	Ἑλληνικά	Γέροντας Παΐσιος	463,000
»	»	Γέροντας Παΐσιος Ἁγιορείτης	304,000
»	»	Ἅγιος Παΐσιος Ἁγιορείτης	339,000
»	Ρουμανικά	Paisie Aghioritul	175,000
»	»	Cuviosul Paisie Aghioritul	96,800
»	»	Cuviosul Paisie	126,000
»	Ἀγγλικά	Elder Paisios	231,000

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=%CE%86%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82+%CF%80%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82˙ https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=paisie+aghioritul˙ https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Cuviosul+Paisie+Aghioritul˙ https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Sfantul+Paisie+Aghioritul.

»	»	Elder Paisios of Mount Athos	60,200
»	Ρωσικά	Старец Паисий Святогорец	288,000
30. 06. 2017	Ἑλληνικά	Γέροντας Παΐσιος	524,000

Ἀπό τόν παραπάνω πίνακα παρατηροῦμε ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν ἀποτελεσμάτων κινεῖται τόσο ἀνοδικά, ὅσο καί καθοδικά. Ὅπως εἶναι λογικό, τό μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιά τό πρόσωπό του ἐκδηλώνεται γύρω στήν ἐπέτειο τῆς ὁσιακῆς του κοιμήσεως (12 Ιουλίου), ὅταν οἱ χρῆστες ἀπό ὅλο τόν κόσμο ἔχουν στραμμένα τά μάτια τους πρός τήν Ἑλλάδα καί κυρίως πρός τήν Ἱερά Μονή Σουρωτῆς, ὅπου βρίσκεται ὁ τάφος τοῦ μεγάλου ἁγίου τῶν ἡμερῶν μας. Μέ ἰδιαίτερη προσοχή παρακολουθοῦν τά γεγονότα πού συνδέονται μέ τήν ἁγιοκατάταξή του, ἀξιοποιώντας ἀπό τό Youtube τά videos πού κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα. Ἐξ ἄλλου, αὐτό τό κανάλι ἀποτελεί ἕναν πολυχρησιμοποιούμενο μέσο γιά τήν προβολή τῶν λίγων ὀπτικοακουστικών ὑλικῶν μέ τόν ἴδιο τόν Ἅγιο, καθώς καί τῶν προσκυνηματικῶν τοποθεσιῶν πού σχετίζονται μέ αὐτόν. Ἀποκτοῦν ὅλο καί μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον οἱ μαρτυρίες πνευματικῶν του τέκνων, ἀλλά καί ἄλλων ἀνθρώπων πού ἐξιστοροῦν τήν ἐπέμβασή του στή ζωή τους. Κυκλοφοροῦν συνεντεύξεις, ὁμιλίες καί πολλές ἄλλες ἐκδηλώσεις πού γίνονται πρός τιμήν του. Οἱ προβολές αὐτοῦ τοῦ ὑλικοῦ ἀνέρχονται σέ μεγάλο ἀριθμό, ἀγγίζοντας καί τίς δεκάδες χιλιάδων τό καθένα.

Πρέπει νά τονίσουμε ὅτι, καί ἐδῶ, στό χῶρο τῶν θρησκευτικῶν θεμάτων, δέ λείπουν οἱ ὑποκλοπές. Πολύ ὀπτικοακουστικό ὑλικό ἀντιγράφεται ἀπό ἄτομα εἴτε μέ βασικές εἴτε μέ προχωρημένες τεχνολογικές γνώσεις καί παρουσιάζεται χωρίς νά ἀναφέρονται οἱ πραγματικοί φορεῖς ἤ τά ἄτομα πού ἔκαναν τήν ἀρχική ἀνάρτηση. Νομίζουμε ὅτι καί στήν περίπτωση πού ἡ χρήση τοῦ ὑλικοῦ εἶναι ἐπιτρεπόμενη ρητά, εἶναι εὐχῆς ἔργο νά ἀναφερθεῖ ἡ πηγή, γιά νά μή δημιουργηθεῖ ἡ ἐντύπωση ὅτι, πρόκειται γιά προσωπική ἐργασία τοῦ νέου ἀναρτητή[866].

---

[866] Παραδειγματίζουμε μέ τή ρουμανική ἐκδοχή τοῦ DVD «Γέρων Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Ὁ Ἀσυρματιστής τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Θεοῦ», ἔκδοση τοῦ Κέντρου Ἑνότητος καί Μελέτης-Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας «Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη». Μετά τήν ἀρχική ἀνάρτησή του ἀπό τήν ἰστοσελίδα comuniune ortodoxa.ro (ἡ ἀνάρτηση πραγματοποιήθηκε σταδιακά ἀπό μᾶς, προσωπικά, ὡς ὑπευθύνου τῆς ἰστοσελίδας, ἀλλά καί ὡς ἐκτελεστοῦ τῆς ἠχογράφησης καί τῶν ἄλλων διαδικασιῶν πού προέκυψαν ἀπό τή συνεργασία μέ τό παραπάνω Κέντρο) σέ 19 ἑνότητες: https://www.youtube.com/watch?v=lqN1_9ucco8 κ.λπ., τό ὑλικό ἀναρτήθηκε ἀπό

Τό διαδίκτυο δίνει τή δυνατότητα εὔκολης κυκλοφορίας τοῦ ὑλικοῦ σέ ὅλο τόν κόσμο. Οἱ μεταγλωτισμένες ταινίες γιά τόν ἅγιο Γέροντα Παΐσιο ἀποτελοῦν πόλο ἕλξεως γιά πολλούς χρῆστες, οἱ ὁποῖοι θέλουν ὁλοκληρωμένα καί μέ καλῶν προδιαγραφῶν ὑλικό, πού νά ἀντιστοιχεῖ ἀπό αὐτή τήν ἄποψη στήν ποιότητα τοῦ προσφερόμενου ἀπό τό διαδίκτυο κοσμικοῦ ὑλικοῦ [867].

2. Πνευματικές ἐκδηλώσεις εἰς τιμήν τοῦ **ἁ**γίου Γέροντος Παϊσίου.

2.1. Συνέδρια καί ἐκπομπές.

Μιά προσεκτική διερεύνηση τῆς ἐπίδρασης τοῦ ἁγίου Παϊσίου στήν πνευματική ζωή τῶν 22 χρόνων πού πέρασαν ἀπό τήν κοίμησή του μᾶς

ἄγνωστο στή διεύθυνση https://www.youtube.com/watch?v=QuQhPkApWZo χωρίς νά ἀναφέρεται ἡ πηγή. Ἡ ἀλλαγή τοῦ τίτλου ἀπό *Cuviosul Paisie Aghioritul (1924-1994). Transmisionistul Armatei şi al lui Dumnezeu* σέ *Sf. Paisie Aghioritul - Viața și minunile - audiobook 4 ore* διαβεβαιώνει τήν ὑποψία μας ὅτι, πρόκειται γιά ἐσκεμμένη ἐνέργεια, ἴσως ὑποκινούμενη ἀπό οἰκονομικούς παράγοντες. Οἱ προβολές στήν τελευταία περίπτωση εἶναι 26.421 ἐνῶ ἡ πηγή δέν ξεπερνᾶ τίς 1000 προβολές (στίς 29. 03. 2016). Τό θέμα ἔχει δύο διαστάσεις. Πρῶτον, πρόκειται γιά τήν ὑπεροψία τῆς τεχνολογικῆς ἐπιδεξιότητας, πού μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει εὐρύτερη διάδοση τοῦ ὑλικοῦ. Δεύτερον - καί ἐδῶ τό θέμα ἀποκτᾶ ποιμαντικό χαρακτῆρα -, ἡ δυνατότητα ἀξιοποίησης αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ ὑλικοῦ ἀπό ἕναν μεγαλύτερο ἀριθμό χρηστῶν του Internet δέν μπορεῖ παρά νά χαροποιεῖ τούς κοπιῶντας καί νά τούς ἐξασφαλίζει ὅτι ὁ κόπος τους δέν πάει χαμένος. Ταυτόχρονα ὁ Ἅγιος Παΐσιος γίνεται ὅλο καί πιό γνωστός στά ρουμανικά ἐδάφη, ἀποτελώντας ὑπόδειγμα πρός μίμηση.

[867] Βλ. τή Ρωσική ταινία Старец Паисий Святогорец. Документальный фильм στό https://www.youtube.com/watch?v=Qb28f3WGyBQ, (107.087 προβολές στίς 21.03.2016), ἡ ὁποία κυκλοφορεῖ καί σέ ἄλλες γλῶσσες, μέσῳ πολλῶν χρηστῶν πού τήν ἀντιγράφουν:

Ο ΑΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ρωσσική ταινία, στό https://www.youtube.com/watch?v=l4ZkCp8MYd4, (1.397 προβολές στίς 21.03.2016)˙

Viata Cuviosului Paisie Aghioritul - Partea I - Film rusesc subtitrat στό https://www.youtube.com/watch?v=lLUYP8N5XjU (39.261 προβολές στίς 21.03.2016)˙

Saint Paisios Athonite - Russian Film - English Subtitles στό https://www.youtube.com/watch?v=htluet5iKvA&index=3&list=PLdWXl9r5ROuXUigTBDBE5rl87Im7ATj5p (50.916 προβολές στίς 21.03.2016)˙

Aziz Paisios- Rus yapımı Film - Elder Paisios Turkish Subtitles στό https://www.youtube.com/watch?v=8pfSYaU-q8w&feature=iv&src_ vid=htluet5iKvA&annotation_ id=annotation_900947415 (3.408 προβολές στίς 21.03.2016). Τα παραδείγματα συνεχίζονται.

φανερώνει τήν ἑξῆς ἀδιαμφισβήτητη πραγματικότητα: ἀπό τή μια ἄκρη ὡς τήν ἄλλη τῆς οἰκουμένης ὁ μεγάλος ἅγιος εἶναι ἡ πιό δημοφιλής μορφή τῆς σύγχρονης Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας. Τό συμπέρασμά μας βασίζεται πάνω σέ πολλά στοιχεῖα, τά ὁποῖα δείχνουν ὅλο τό μεγαλεῖο τῆς προσωπικότητάς του: ἐκτός ἀπό τίς πολλές προαναφερθεῖσες ἤδη ἐκδόσεις καί εἰκόνες πού σχετίζονται μέ αὐτόν, ὑπάρχουν ἀναρίθμητες καί ἄνευ προηγουμένου ἐκδηλώσεις τῆς εὐλάβειας τῶν πιστῶν πρός αὐτόν, ὑλοποιημένες σέ συνέδρια, ὁμιλίες, πανηγύρια, ραδιοφωνικές καί τηλεοπτικές ἐκπομπές, προσκηνυματικές ἐκδρομές στούς τόπους πού εὐλογήθηκαν ἀπό τό πέρασμά του κ.ἄ. Πρόκειται γιά μιά αὐθόρμητη ἐκδήλωση ἀγάπης καί εὐγνωμοσύνης, θαυμασμοῦ καί ἐλπίδας καί τιμῆς.

Στήν ἀνάλυση τοῦ θέματός μας, δέ συνυπολογίζουμε τά ἀμέτρητα κηρύγματα πού γίνονται στούς λατρευτικούς χώρους καί χρόνους, ὅπου ἡ διδασκαλία καί τό φωτεινό παράδειγμα τοῦ ἁγίου μας ἀποτελοῦν πλούσιο ὑλικό γιά τήν πνευματική στήριξη καί οἰκοδομή τῶν ἀκροατῶν[868]. Ἡ προσοχή μας ἑστιάζεται πάνω στίς ἐκδηλώσεις πού παίρνουν τή μορφή συνεδρίου και ομιλίας σε κοινούς χώρους όπως: αμφιθέατρα, αίθουσες τελετών, πνευματικά και πολιτιστικά κέντρα κτλ.

Ἡ πρώτη ἀναφορά μιᾶς τέτοιας ἐκδήλωσης γίνεται σέ ἕνα ἀπό τά προαναφερθέντα βιβλία τοῦ Νικολάου Ζουρνατζόγλου. Πρόκειται γιά τό «Πρῶτο Συμπόσιο στόν κόσμο» γιά τό Γέροντα Παΐσιο, τό ὁποῖο πραγματοποιήθηκε τό Σεπτέμβριο τοῦ 2004 στή Λαϊκή Ἀκαδημία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βάλαμο Φινλανδίας[869]. Σύμφωνα μέ τήν ἀρθογράφο, οἱ περίπου 100 παρευρισκόμενοι ἀπό ὅλη τή Φινλανδία εἶχαν τή δυνατότητα γιά ἕνα Σαββατοκύριακο νά παρακολουθήσουν εἰσηγήσεις γιά τό βίο, τίς διδαχές καί τά θαύματα τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Μεταξύ τῶν ὁμιλητῶν συγκαταλέχθηκε καί ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μεθόδιος Ἀλεξίου, ὁ ὁποῖος μετέφερε ζωντανές ἐνθυμήσεις ἀπό τά 25 χρόνια πού γνώριζε τόν Γέροντα Παΐσιο.

---

[868] Καί ὅμως δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε τίς μοναδικές Ἀγρυπνίες τῆς Ἱεράς Μονής Σουρωτῆς, ὅπου ἀπό τό 1994 ἐκφραζόταν ὅλο καί πιό ἔντονα ἡ πεποίθηση ἱεραρχών καί κληρικῶν, καθώς καί ἀναρίθμητων πιστῶν, γιά τήν ἁγιότητα τοῦ ταφέντα ἐκεῖ Γέροντα. Ἐνδεικτικά, βλ. τήν ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἐδέσσης, κ. Ἰωήλ, ὁ ὁποῖος μεταξύ ἄλλων ὑποστήριξε στήν Ἀγρυπνία τῆς 11ης πρός 12η Ἰουλίου 2010: «Πιστεύουμε, δέν θά εἶναι μακρινός ὁ καιρός πού ἡ Μητέρα μας Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία θά τόν κατατάσσει μέ τούς Ἁγίους". Βλ. "Ἀγρυπνία στή Σουρωτή", στό *Ἀκρόπολη Κρήνης, Τριμηνιαῖο περιοδικό τοῦ Ἱ. Ν. Ἁγίου Γεωργίου Κρήνης*, ἔτ. 1ο, φύλ. 4ο, Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 2010, σ. 8.

[869] Βλ. Νικολάου Ζουρνατζόγλου, ὅ.π., σσ. 280-283. Ἡ μαρτυρία ἀνήκει στή Μοναχή Χριστοδούλη (Ἱ. Μονή Λίντουλα Φινλανδίας). Σημειώνουμε ὅτι στό διαδίκτυο δέ βρήκαμε καμία πληροφορία γιά τό ἐν λόγῳ συνέδριο.

Μιά ἰδιαίτερη ἐκδήλωση πραγματοποιήθηκε 10 χρόνια ἀργότερα στή Ρουμανία. Πρόκειται γιά τό πρῶτο στόν κόσμο διεθνές συνέδριο γιά τόν ἅγιο Παΐσιο τόν Ἁγιορείτη, τό ὁποῖο διοργάνωσε ἡ Ἱερά Μητρόπολη Μολδαβίας καί Μπουκοβίνας Ρουμανίας στήν Ἱερά Μονή «Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου» Νεάμτς, στίς 13-15 Νοεμβρίου 2014. Ἡ πρωτοβουλία καί μεγάλο μέρος τῶν προπαρασκευαστικῶν διαδικασιῶν διοργάνωσης τῆς ἐκδήλωσης (ἀλληλογραφία, μεταφράσεις τῶν κειμένων, διερμηνευτική ὑπηρεσία κ.λπ.) ἀνήκουν στό γράφοντα, ὡς μιά προσπάθεια διεύρυνσης τῆς εὐλάβειας τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ πρός τό μεγάλο ἀσκητή τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἡ ἐκδήλωση φέροντας τόν τίτλο «Συνάντηση μέ τόν Πνευματικό Πατέρα» πραγματοποιήθηκε ἐπί τῇ συμπληρώσει 20 χρόνων ἀπό τήν μακαρία κοίμηση τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἀκριβῶς δύο μῆνες πρίν τήν ἁγιοκατάταξή του ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (13 Ἰανουαρίου 2015).

Οἱ συμμετέχοντες ἐκπρόσωποι-εἰσηγητές ἀπό τήν Ἑλλάδα ἦταν: ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης π. Θεόκλητος Μπόλκας, Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς «Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου» στό Βατοπαίδι Χαλκιδικῆς, ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἱερομόναχος π. Ἀθανάσιος Σιμωνοπετρίτης, οἱ καθηγητές τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Γεώργιος Μαντζαρίδης καί Ἀνέστης Κεσελόπουλος, καθώς καί ὁ καθ. Ἀθανάσιος Ρακοβαλῆς, συγγραφέας βιβλίων γιά τόν Ἅγιο Παΐσιο. Προσθέτουμε τόν γράφοντα, ὡς ἐφημέριο ἐνορίας τῆς Ἱερᾶς Μητρόπολης Κασσανδρείας καί ὑποψήφιο διδάκτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Τό Λίβανο ἐκπροσώπησε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κασσιανός, Ἡγούμενος τῆς Ἱεράς Μονῆς Παναγίας Πρεσβείας Θερμῆς. Ἀπό τή Ρουμανία συμμετεῖχαν καθηγητές τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν Βουκουρεστίου καί Ἰασίου.

Οἱ εἰσηγήσεις καί ὁ διάλογος τῶν ἐκλεκτῶν προσκεκλημένων μέ τό ἀκροατήριο πραγματοποιήθηκαν σ᾽ ἕνα ὄμορφο καί κατανυκτικό κλίμα. Βοήθησαν νά διαμορφωθεῖ μιά ὁλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τόν τιμούμενο Γέροντα καί γιά τήν προσφορά του στόν ὀρθόδοξο χῶρο, γενικότερα. Ἀναδείχτηκαν οἱ πιό σημαντικές πτυχές τῆς προσωπικότητας καί τοῦ ἔργου του στόν πανελλαδικό ἀλλά καί στό διεθνή χῶρο: «Ἐργάτης τοῦ φιλοτίμου» (Ἀρχιμ. Θεόκλητος Μπόλκας), «Παγκόσμιος ἄνθρωπος» (καθ. Γ. Μαντζαρίδης), «Ἀσυρματιστής στίς συχνότητες τοῦ Θεοῦ (καθ. Ἀνέστης Κεσελόπουλος), «Θαυμαστός διδάσκαλος» (Ἱερομόναχος Ἀθανάσιος Σιμωνοπετρίτης), «Χαρισματοῦχος» (Ἀθ. Ρακοβαλῆς), «Ὁδοιπόρος στήν ὁδό

ἀπό τή φωτογραφία στήν εἰκόνα» (Πρωτοπρεσβύτερος π. Πέτρος Σιντορεάκ)[870].

Στό συνέδριο μοιράστηκε δωρεάν τό DVD «Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης (1924-1994). Ὁ Ἀσυρματιστής τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Θεοῦ», ἀπόδοση στή ρουμανική γλῶσσα τοῦ ὁμωνύμου ἑλληνικοῦ DVD, ὡς προσφορά τοῦ Κέντρου Ἑνότητος καί Μελέτης-Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας «Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη» καί τῆς ρουμανικής ἰστοσελίδας www.comuniuneortodoxa.ro (Πολύγλωσση Ὀρθοδοξία). Ἐπίσης ὅλοι οἱ συμμετέχοντες, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονταν περίπου 70 Ἡγούμενοι καί Γερόντισσες τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰασίου, πῆραν εἰκονίτσες τοῦ Ἁγίου Παϊσίου, προσφορά καί ἔργο τοῦ παρόντος κ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ.

Τῆς ἐκδήλωσης προηγήθηκε μιά ἄλλη, κατά τήν ὁποία ὁ κ. Γεώργιος Μαντζαρίδης ἀνακηρύχτηκε ἐπίτιμος διδάκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἰασίου, τήν Τρίτη, 11 Νοεμβρίου 2014. Στήν ἴδια πόλη διοργανώθηκαν ἀκόμη δύο ἐκδηλώσεις πού σχετίζονταν μέ τόν ἅγιο Παΐσιο τόν Ἁγιορείτη: στό Πανεπιστήμιο «Alexandru Ioan Cuza» κατά τήν ὁποία μίλησαν ὁ κ. Γεώργιος Μαντζαρίδης καί ὁ Ἁγιορείτης Ἱερομόναχος π. Ἀθανάσιος ὁ Σιμωνοπετρίτης, καθώς καί στή Θεολογική Σχολή «Dumitru Staniloae», ὅπου ὁ καθ. τοῦ Α.Π.Θ. κ. Ἀνέστης Κεσελόπουλος μίλησε γιά τήν ἐκκοσμίκευση τῆς Ἐκκλησίας καί τά γενεσιουργά της αἴτια.

Πληθώρα εἰδήσεων καί ὑλικῶν ἀπό τίς ἐργασίες αὐτοῦ τοῦ πρώτου διεθνοῦς συνεδρίου γιά τόν ἅγιο Γέροντα Παΐσιο τόν Ἁγιορείτη μετέδωσαν τά ρουμανικά ραδιοφωνικά καί τηλεοπτικά κανάλια, ἐνῶ ἡ διοργανώτρια Ἱερά Μητρόπολη ἀνέθεσε στόν γράφοντα τήν ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ, πού θά δημοσιευτεῖ μαζί μέ τά πορίσματα τοῦ συνεδρίου[871].

Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, πολλές ἐκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν καί στό ἑλληνικό ἔδαφος ὑπό τή μορφή ὁμιλιῶν τόσο πρίν τήν ἁγιοκατάταξη ὅσο καί μετά. Ἐδῶ παρατηρεῖται τό πλεονέκτημα τῆς παρουσίας σημαντικότατων προσωπικοτήτων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου καί πολλῶν πνευματικῶν τέκνων τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Ἀναφέρουμε περιληπτικά κάποιες ἀπό αὐτές τίς ἐκδηλώσεις[872].

---

[870] Ὀπτικοακουστικό ὑλικό ἀπό τό συνέδριο ἔχει ἀναρτηθεῖ στό internet στίς ἰστοσελίδες www.comuniuneortodoxa.ro καί www.doxologia.ro. Ἡ τελευταία ἀνήκει στή διοργανώτρια Μητρόπολη Ἰασίου.

[871] Πληροφορίες στά Ἑλληνικά βλ. στό ἄρθρο μας Διεθνές Συνέδριο γιά τόν Γέροντα Παΐσιο τόν Ἁγιορείτη στή Ρουμανία στό http://www.enromiosini.gr/arthrografia, Πρβλ. Μεγάλο Συνέδριο γιά τόν Γέροντα Παΐσιο στή Ρουμανία - Βράβευση τοῦ καθηγητῆ Γ. Μαντζαρίδη στό http://www.agioritikovima.gr/agnea/item/48631.

[872] Ἀφίσες τῶν ἐκδηλώσεως παρουσιάζουμε στό τέλος τῆς ἐργασίας μας.

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Κασσανδρείας**, καί πιό συγκεκριμένα στό Πνευματικό Κέντρο τῆς Ἐνορίας Ἁγίου Γεωργίου Κρήνης, στίς 10 καί 11 Ἰουλίου 2010, οἱ ἐκδηλώσεις εἶχαν τριπλό χαρακτήρα: Α') ὁμιλίες τοῦ Ἐφημερίου Πρωτοπρεσβυτέρου π. Πέτρου Σιντορεάκ καί τοῦ εἰδικοῦ προσκεκλημένου Μοναχοῦ Ἀρσενίου Βλιαγκόφτη ἀπό τό Ἱερό Ἡσυχαστήριο Ὁσίου Ἀρσενίου τοῦ Καππαδόκου στό Βατοπαίδι Χαλκιδικῆς, Β') Παρουσίαση βιβλίων γιά τό Γέροντα Παΐσιο καί Γ') προβολή τῆς ταινίας «Γέρων Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Ὁ Ἀσυρματιστής τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Θεοῦ», ἔκδοση τοῦ Κέντρου Ἑνότητας καί Μελέτης - Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας «Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη»[873].

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Φθιώτιδας** ἔχουν γίνει οἱ ἑξῆς ἐκδηλώσεις: τό 2013, στά πλαίσια τοῦ γενικοῦ ἀφιερώματος «Σύγχρονες Ἁγιασμένες Μορφές» ὁ Γέροντας Παΐσιος ἦταν τό κέντρο τῆς προσοχῆς στά Πνευματικά Κέντρα καί στούς Ἱερούς Ναούς τῆς Μητρόπολης. Ἐπίσης, τήν Παρασκευή 11 Ἰουλίου 2014, τελέστηκε Ἱερά Ἀγρυπνία καί ἱερό μνημόσυνο γιά τό Γέροντα στόν Ἱερό Ναό Ἁγίου Γεωργίου Λαμίας[874].

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας** διοργανώθηκε ἀπό τήν Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη στίς 16 Ἰουνίου 2013 ἐκδήλωση μέ θέμα: «Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης καί ἡ Ἑλλάδα». Στήν ἐκδήλωση μίλησε ὁ Ἱερομόναχος Δαβίδ ἀπό τό Ἱερόν Κελλίον τῶν Ἀρχαγγέλων Ἁγίου Ὄρους[875].

Στήν **Ἱερὰ Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης** στίς 12-14 Ἰουλίου 2014 πραγματοποιήθηκε στήν Κόνιτσα τριήμερο ἐκδηλώσεων. Ἀπό τό διαδίκτυο συλλέγουμε τίς ἑξῆς πληροφορίες: «Ἡ πρώτη ἡμέρα περιελάμβανε ἀνάμεσα στά ἄλλα ἐπίσκεψη στὸ σπίτι του καθὼς καὶ στὸ ἐξωκκλήσι τῆς Ἁγίας Βαρβάρας ὅπου εἶχε τὴν πρώτη θεϊκὴ ἐπίσκεψη. Τήν Κυριακή πλῆθος προσκυνητῶν ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἔφτασαν στὴν ἀκριτικὴ κωμόπολη γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν μεγάλο καὶ σύγχρονο αὐτὸ ἀσκητή. Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας καί τοῦ Μνημοσύνου, ἔγιναν οἱ προγραμματισμένες ὁμιλίες. Προλόγισε ὁ Μητροπολίτης Μεσογαίας Νικόλαος καὶ ἀκολούθησαν οἱ κεντρικὲς ὁμιλίες τοῦ Γέροντος Ἀρσενίου Κατερέλλου, Ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Νικολάου Φθιώτιδας καὶ τοῦ κ. Βασιλείου Νικοπούλου, πρ. Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τέλος, ὁ Γέροντας Κυπριανὸς ἀπὸ τὴν Ἱερά Μονή Ἁγίου Σεργίου Ραντονέζ, προλόγισε τίς ρωσικῆς παραγωγῆς βιντεοταινίες σχετικές μέ τήν ζωή τοῦ Γέροντος Παϊσίου,

---

[873] Βλ. "Ἐπέτειο τοῦ Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου (†12.7.1994)" στό *Ἀκρόπολη Κρήνης*, σ. 8.

[874] http://www.imfth.gr/news_events/agrypnia-gia-ton-geronta-paisio-ton-agioreiti-telesthike-ston-iero-nao-agioy-georgioy.

[875] https://www.youtube.com/watch?v=2ahIcMCBpbY

μεταγλωττισμένες στά Ἑλληνικά, πού προβλήθηκαν γιά πρώτη φορά σέ ἑλληνικό κοινό.

Τὴν τρίτη ἡμέρα τῶν ἐκδηλώσεων τελέστηκε, παρουσία πλήθους προσκυνητῶν, Θεία Λειτουργία στὴν Ἱερὰ Μονὴ Στομίου ὅπου ὁ Γέροντας μόνασε γιὰ τέσσερα χρόνια (1958-1962)»[876].

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Πατρῶν**, στίς 12 Ἰανουαρίου 2015, τήν παραμονή τῆς ἁγιοκατάταξης τοῦ Γέροντος Παϊσίου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Χρυσόστομος, τέλεσε τά Θυρανοίξια τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἀφιερωμένου στό σύγχρονο Ἅγιο, στόν προαύλιο χῶρο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Πατρῶν. Στίς 14 Ἰανουαρίου τελέστηκε Ἀρχιερατική Θεία Λειτουργία εἰς τιμήν τοῦ ἀναγνωρισμένου πλέον ἁγίου, γιά τόν ὁποῖο ὁ Μητροπολίτης μίλησε μέ πολλή συγκίνηση, τονίζοντας τήν παρουσία ἐκεῖ πολλῶν κληρικῶν καί λαϊκῶν πού τόν εἶχαν γνωρίσει προσωπικά[877].

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Νικοπόλεως** ἔγιναν ἐκδηλώσεις στίς 29 Σεπτεμβρίου 2015. Τήν κεντρική ὁμιλία ἔκανε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀρσένιος Κατερέλλος, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Νικολάου Δίβρης Φθιώτιδος, ὁ ὁποῖος εἶχε γνωρίσει τόν ἅγιο Παΐσιο. Στήν ἐκδήλωση μίλησε καί ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως καί Πρεβέζης κ. Χρυσόστομος[878].

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Ἰωαννίνων**, διοργανώθηκε στίς 20 Νοεμβρίου 2015 ἡ ἐκδήλωση τῆς Ἑνωμένης Ρωμηοσύνης μὲ θέμα «Βιώματα μὲ τὸν Ἅγιο Γέροντα Παΐσιο». Ὁμιλητές ἦταν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀρσένιος Μολυβδοσκεπαστινός καί ὁ κ. Ἀθανάσιος Ρακοβαλῆς. Καί οἱ δύο ἀναφέρθηκαν σέ προσωπικές ἐμπειρίες κοντά στό Γέροντα Παΐσιο[879].

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Ἰερισσοῦ, Ἁγίου Ὄρους καί Ἀρδαμερίου**, τή συνάντηση μέ τήν ὁσιακή μορφή τοῦ ἁγίου Παϊσίου διοργάνωσε στίς 3 Ἰανουαρίου 2016 ὁ Σύνδεσμος Νέων «Ἡ Ἁγία Νεομάρτυς Ἀκυλίνα». Ὁμιλητές ἦταν ὁ Πρωτοσύγκελος τῆς Μητρόπολης, Ἀρχιμανδρίτης π. Χρυσόστομος Μαϊδώνης καί ὁ καθ. Ἀθανάσιος Ρακοβαλῆς[880].

Στήν **Ἱερά Μονή Λαρίσης καί Τιρνάβου** πραγματοποιήθηκε στίς 20 Ἰανουαρίου 2016 ὁμιλία ἀπό τόν Ἱερομόναχο π. Ἀρσένιο Βλιαγκόφτη, μέ συνοδεία χορωδίας πού ἑρμήνευσε ὕμνους ἀπό τήν Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου

876 http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2014/07/blog-post_623.html.
Πρβλ. https://www.youtube.com/watch?v=Uc7Vaan53fA

877 http://www.dogma.gr/ellada/i-patra-timise-ton-agio-paisio-ton-agioreiti/13089/

878 http://www.agioritikovima.gr/arxeio/biblia/item/67997

879 http://thriskeftika.blogspot.gr/2015/11/blog-post_99.html

880 http://www.agioritikovima.gr/mitropoleis/item/74367

Παϊσίου. Τήν ἐκδήλωση διοργάνωσε τό Σωματεῖο «Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη» καί τό Παράρτημα Θεολόγων Ν. Λάρισας [881].

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης** ὁ σύγχρονος ἅγιός μας τιμήθηκε μεγαλοπρεπῶς μέ συμμετοχή ἐντυπωσιακά πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου την Κυριακὴ 28 Φεβρουαρίου 2016. Ἡ ἐκδήλωση πού διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν «Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη» ἔλαβε χώρα στὴ Λέσχη Ἀξιωματικῶν Φρουρᾶς Θεσσαλονίκης μὲ θέμα «Βιώματα μὲ τὸν Ἅγιο Παΐσιο». Ὁ Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γεώργιος Μαντζαρίδης μίλησε μὲ θέμα «Ὁ Ὅσιος Παΐσιος παγκόσμιος ἄνθρωπος». Ὁ δεύτερος ὁμιλητής, κ. Βασίλειος Σαρρῆς, ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ὁ ἅγιος Παΐσιος ὡς παρηγορητὴς καὶ ἐμψυχωτής»[882].

Στήν **Ἱερά Μητρόπολη Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας**, καί πιό συγκεκριμένα στό Ἀγρίνιο, ἡ «Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη» διοργάνωσε τό Σάββατο 5 Μαρτίου 2016, ὥρα 18.00 μιά ἐκδήλωση μέ θέμα «Βιώματα μέ τόν Ἅγιο Γέροντα Παΐσιο». Ὁμιλητές ἦταν ὁ Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας κ.κ. Κοσμᾶς καί ὁ Ἱερομόναχος π. Ἀρσένιος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου[883].

Νομίζουμε ὅτι οἱ παραπάνω ἀναφορές στίς ἐκδηλώσεις πού πραγματοποιήθηκαν πρός τιμήν τοῦ ἁγίου Παϊσίου ἀρκοῦν γιά νά σχηματίσουμε γνώμη γιά τή μεγάλη πνευματική κίνηση πού πραγματοποιεῖται μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος καί τοῦ ἐξωτερικού γύρω ἀπό τήν ὁσιακή του μορφή. Ἡ συνέχιση παρουσίασης παραδειγμάτων θά ἐπιβάρυνε τό κείμενό μας.

Ἕνα ἄλλο τομέα πληροφόρησης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀποτελοῦν τά τηλεοπτικά καί τά ραδιοφωνικά κανάλια, πού μᾶς δίνουν τή δυνατότητα νά καταλάβουμε ἐπίσης, σέ πιό βαθμό ἀσχολοῦνται τά σημερινά ΜΜΕ μέ ἐκκλησιαστικές προσωπικότητες τῶν συγχρόνων καιρῶν καί συγκεκριμένα μέ τόν ἅγιο Παΐσιο. Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ ἴδιος, πιστός στή βαθιά πεποίθησή του ὅτι πρέπει νά ζεῖ στήν ἀφάνεια, δέν ἐπεδίωκε νά ἔχει καμιά ἐπαφή μέ αὐτά τά μέσα προβολῆς. Μετά τήν κοίμησή του ὅμως παρατηρεῖται ἕνα συνεχῶς καί αὐξανόμενο ἐνδιαφέρον πρός τό πρόσωπό του, τό ὁποῖο ἐκδηλώνεται εἴτε ἀπό τούς συντάκτες τῶν ἐκπομπῶν, εἴτε ἀπο τούς παρουσιαστές τῶν προγραμμάτων εἰδήσεων. Τά κανάλια ἀφιερώνουν χρόνο γιά νά παρουσιάσουν στοιχεῖα ἀπό τό βίο του [884], ἀλλά ἡ προσοχή τους πέφτει

[881] http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2016/01/20.html

[882] http://www.enromiosini.gr/deltia/

[883] Ὅ. π. Πρβλ. https://www.youtube.com/watch?v=XPL3uGqxDHI.

[884] Βλ. τήν ἐκπομπή «Ἀληθινά σενάρια» τῆς ΕΡΤ3 ὅπου παρουσιάζονται στοιχεῖα γιά τήν διαμονή του στό Ὄρος Σινᾶ, στό https://www.youtube.com/watch?v=rDSPJke5ESg. Πρβλ. τήν

συνήθως πάνω στά σημεῖα πού μποροῦν νά προκαλέσουν τό ἐνδιαφέρον τῶν τηλεθεατῶν ἀπέναντι σέ θέματα ὅπως ἡ ἐκπλήρωση τῶν προφητειῶν. Σέ ἰστοσελίδα πού ἐρευνᾶ τήν ἐκμετάλλευση τοῦ Γέροντος Παϊσίου σέ διάφορους τομεῖς τῶν ΜΜΕ, ἀναφέρεται στό ὑποκεφάλαιο «Τηλεοπτικές ἐκπομπές-τηλεμάρκετινγ»: «Τό ὄνομα τοῦ Παΐσιου ἔγινε mainstream ὅταν οἱ προφητεῖες του ἄρχισαν νά ἀναφέρονται ὡς κράχτης ἀπ᾽ τούς τηλεπωλητές συνωμοσιολογικῶν καί μεταφυσικῶν βιβλίων. Κάθε φράση πού μπορεῖ νά εἶπε ἤ νά μήν εἶπε προσαρμόστηκε στίς ἐξελίξεις, τραβήχτηκε ἀπό ἐδῶ καί ἀπό ἐκεῖ, ὥστε νά μπεῖ στά ἐμπορικά καλούπια πού θά πουλοῦσαν βιβλία μηδαμινῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας»[885].

Ὑπάρχουν καί ἐκπομπές τηλεοπτικῶν καναλιῶν οἱ ὁποῖες προσφέρουν σπουδαῖο ἱεραποστολικό ἔργο μέ τό νά προβάλλουν σωστά τόν ἅγιο Γέροντα Παΐσιο, ἐπιδιώκοντας μόνο τήν πνευματική ὠφέλεια τῶν τηλεθεατῶν. Ἐξέχουσα θέση σ᾽ αὐτή τήν κατηγορία ἔχει τό Ἀχελῶος TV, στενός συνεργάτης τῆς "Ἑνωμένης Ρωμηοσύνης"[886]. Περιστασιακές ἐνασχολήσεις μέ τό θέμα ὑπάρχουν καί σέ διάφορα ἄλλα κανάλια, ἀπό τά ὁποῖα μερικά εἶναι γνωστά γιά τήν γενικά ἀρνητική ἀντιμετώπιση τῶν θρησκευτικῶν θεμάτων. Ἀναφέρουμε μερικά ἀπό τά τηλεοπτικά κανάλια, ὅπου προβάλλεται ἡ μορφή τοῦ Γέροντος Παϊσίου: ΕΤ3[887], MEGA[888], STAR[889], Epsilon[890], Center TV[891], Tvxs[892], SigmaTv[893] κτλ.

Ὅσον ἀφορᾶ τούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, παρατηροῦμε ἐπίσης ἕνα μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τόν Γέροντα, τό ὁποῖο ἐκδηλώνεται μέσῳ τῶν ἐκπομπῶν γιά τό πρόσωπό του, καθώς καί τῶν εἰδήσεων περί ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων πού σχετίζονται μέ αὐτόν. Οἱ ἐκπομπές χωρίζονται σέ δύο κατηγορίες: στίς ἐκπομπές πού πραγματοποιήθηκαν πρίν τήν ἁγιοκατάταξη τοῦ ἐναρέτου μοναχοῦ καί στίς ἐκπομπές πού ἔχουν γίνει μετά τήν ἁγιοκατάταξη. Σημειώνουμε π.χ. μιά σειρά τεσσάρων ἐκπο-μπῶν πού πραγματοποιήθηκαν στό Radio TRINITAS (Ἰάσιο Ρουμανίας) τόν ραδιοφωνικό

ἐκπομπή «Ἐν λόγῳ ἀληθείας» τοῦ σταθμοῦ «Λύχνος» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν, ὅπου προσκεκλημένος ἦταν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἱερόθεος, στό https://www.youtube.com/watch?v=IQiMkAhRJlc.

885 http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2012/09/blog-post_1647.html

886 http://www.acheloostv.gr/online/index.php/culture/10788.

887 https://www.youtube.com/watch?v=ZtxVZT9-9eo

888 https://www.youtube.com/watch?v=DfWLJJSwt-Uστο

889 https://youtu.be/N3RdFr_0Aww

890 http://www.yupiii.gr/gossip/c77438/Hashtag-H_ereyna_gia_toys_sygxronoys_Ag.html

891 http://agiosgerontaspaisios.blogspot.gr/2016/01/center-tv.html

892 http://tvxs.gr/news/ellada/agios-anakiryxthike-o-gerontas-paisios

893 https://www.youtube.com/watch?v=Dt1UqG2wIP4

σταθμό τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας στίς 11, 14, 15 καί 16 Ἰουνίου 2010. Ὡς καλεσμένος στήν ἐν λόγῳ ἐκπομπή, δώσαμε μιά ὅσο πιό δυνατόν ὁλοκληρωμένη μαρτυρία γιά τόν ἤδη γνωστό στούς ἀκροατές Ἅγιο Γέροντα, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα στοιχεῖα γιά τήν εὐλάβεια τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων πιστῶν πρός αὐτόν. Ἡ ἐκπομπή κυκλοφορεῖ ἐλεύθερα σε CD[894]. Στήν Ἑλλάδα ἀναφέρουμε τίς ἐκπομπές τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καί ἄλλων Μητροπόλεων, ὅπως Πειραιῶς, Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου, Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς & Κονίτσης, Βεροίας, Ναούσης καί Καμπανίας. Ὁ ἀριθμός τους εἶναι πολύ μεγαλύτερος. Προσθέτουμε τήν συμβολή τῶν λαϊκῶν ραδιοφωνικῶν σταθμῶν ὅπως ΡΙΚ, Radio Kalloni, Ἀλήθεια κτλ., οἱ ὁποῖοι μεταξύ τῶν ἐκπομπῶν τους συμπεριλαμβάνουν πολύ ὑλικό γιά τόν Ἅγιό μας. Μέ αὐτό τόν τρόπο, τό γνήσιο μήνυμά του ἀκούγεται καί σέ ἄλλους χώρους, πού δέν ἔχουν χαρακτήρα ἀποκλειστικά θρησκευτικό. Βέβαια, παραμένει πάντα ὁ κίνδυνος νά παραμορφωθεῖ αὐτό τό μήνυμα, καί αὐτό γίνεται ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπάρχει ἡ κατάλληλη θεολογική κατάρτιση τοῦ συντάκτη καί κυρίως στήν περίπτωση πονηρῆς χρήσης τῶν κειμένων του ἀπό ἄτομα μέ λιγότερο ἤ περισσότερο ἔκδηλη ἀρνητική διάθεση, ὅπως θά δοῦμε σέ ἄλλο ὑποκεφάλαιο.

2.2. Προσκυνηματικές ἐκδρομές

Μία ἀπό τίς ἐκδηλώσεις εὐλάβειας τῶν πιστῶν πρός τόν ἅγιο Παΐσιο ἀποτελεῖ ἡ ἐπίσκεψη πρός προσκύνηση τῶν τόπων, «οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ»[895]. Τέτοιοι τόποι βρίσκονται τόσο στό Ἅγιον Ὄρος ὅσο καί ἔξω, στόν κόσμο. Ἀπό ὅλους τούς τόπους ἐξέχουσα θέση κατέχουν τό τελευταῖο ἁγιορείτικο κελλί του ἡ «Παναγούδα» καί τό Ἱερό Ἡσυχαστήριο Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης, ὅπου βρίσκεται ὁ πολύτιμος χαριτόβρυτος τάφος του, πού σκεπάζει τά Ἱερά του Λείψανα. Κατά

---

[894] Βλ. http://www.comuniuneortodoxa.ro/cuviosul-paisie-aghioritul/emisiuni-radiofonice-despre-cuviosul-paisie-aghioritul/

[895] *Ψαλμ.* 131, 7.

τήν ἄποψή μας, μποροῦμε νά μιλᾶμε γιά «φαινόμενο Παναγούδα»[896] καί γιά «φαινόμενο Σουρωτή». Τό πρῶτο σχετίζεται μέ τήν ἐν ζωῇ δράση τοῦ ἁγίου Παϊσίου, ἐνῶ τό δεύτερο παρατηρεῖται μετά τόν ἐνταφιασμό του στήν ἀγαπημένη του Ἱερά Μονή. Κατά τήν ἄποψή μας ὁ χαρακτηρισμός αὐτός προσπαθεῖ νά ἀποδώσει τό μέγεθος τόσο τοῦ πνευματικοῦ ἔργου, πού ὁ ἅγιος ἐν ζωῇ πραγματοποίησε καί συνεχίζει νά πραγματοποιεῖ καί σήμερα μέ ἀνώτερο τρόπο, καθώς δέν τόν βαραίνει ἡ σάρκα πλέον, ὅσο και τήν μεγάλη ὠφέλεια, πού ἔλαβαν τότε καί λαμβάνουν καί τώρα οἱ προσκυνητές του, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ζωντανές ἁπτές ἀποδείξεις τῆς ἐν Χριστῷ ἀνακαίνισης ὑπό τό φῶς τοῦ μεγάλου ἁγίου Του. Ἀνώνυμος Ἀσκητής, πού γνώρισε πολύ καλά τόν ἅγιο Παΐσιο, μᾶς λέγει γιά τήν ἐπίδραση, πού άσκεῖ ἡ «Παναγούδα» καί σήμερα: «Καί ἡ ἴδια ἡ καλύβα του ἦταν μιά παρηγοριά καί μόνον ἡ σκιά του ἦταν καί εἶναι μιά παρηγοριά γιά τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, τόν πονεμένο, τόν βασανισμένο, τόν ἄρρωστο, τόν προβληματισμένο· Μιά εὐλογία Θεοῦ στίς μέρες μας[897]».

Ἤδη ἀπό τήν ἡμέρα τῆς ἀνακοίνωσης τῆς ὁσιακῆς του κοιμήσεως αὐτά τά δύο μέρη ἀπέκτησαν μιά καινούργια διάσταση, ὡς χειροπιαστά σημεῖα, πού ἐξασφαλίζουν τό σύνδεσμο μέ τόν ἀγαπημένο Γέροντα, ἐλλείψει πλέον τῆς ἕως τότε ὑφισταμένης δυνατότητας τῆς ἄμεσης πρόσωπο πρός πρόσωπο ἐπαφῆς.

Ἡ συρροή σ᾽ αὐτά ἀναρίθμητων προσκυνητῶν ὅλο καί μεγαλώνει, ἀποκτώντας στίς μέρες μας διαστάσεις πρωτόγνωρες γιά τό ἑλληνικό, ἀλλά καί τό παγκόσμιο Ἐκκλησιαστικό πλαίσιο[898]. Οἱ προσκυνηματικές ἐκδρομές ἔχουν εἴτε μοναδικό στόχο τήν ἐπίσκεψη κάποιου ἀπό αὐτούς τούς τόπους εἴτε τούς ἐντάσσουν σέ εὐρύτερο πρόγραμμα, μαζί μέ ἄλλα ἐκκλησιαστικά καί τουριστικά ἀξιοθέατα. Ἀποτελοῦν προσωπική, οἰκογενειακή ἤ ὁμαδική πρωτοβουλία. Μιά ἀνάλυση τῶν προσκυνηματικῶν ἐκδρομῶν τῶν τελευταίων χρόνων μᾶς ἐπιβεβαιώνει τήν ὕπαρξη καί τῶν τριῶν περιπτώσεων. Στή

---

[896] Σημειώνουμε ὅτι ἡ «Παναγούδα» ἀποτελεῖ μέχρι σήμερα ἕνα σημεῖο ἀναφορᾶς γιά τό Ἅγιον Ὄρος. Προσελκύει καθημερινά πολλούς προσκυνητές, πού ἐπιθυμοῦν νά ἐπισκεφθοῦν τόν τόπο ὅπου ἔζησε ὁ ἅγιος Παΐσιος τά τελευταῖα 14 χρόνια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του. Κάποιοι γιά νά ξαναζήσουν νοερά τίς στιγμές, πού ἀπήλαυσαν, ἔχοντας συντροφιά τή χαριτωμένη μορφή του, ὅταν ἀκόμη φοροῦσε τό πολύπαθο σῶμα του καί κάποιοι γιά νά γνωρίσουν τόν τόπο καί ὅλοι νά συνομιλήσουν μέ τούς ἐγκαταβιοῦντες ἐκεῖ δύο μαθητές τοῦ Ἁγίου, τόν Ἱερομόναχο Ἀρσένιο καί τόν Μοναχό Ἠσαΐα.

[897] Μανώλη Μελινοῦ. *Ἅγιον Ὄρος Παΐσιος. Σύν αὐτῷ Ἀθωνιτῶν Γερόντων Χορός.* Σειρά Πείρα Πατέρων 1, Ἐκδ. Μανώλης Μελινός, α΄ ἔκδοση 2000, σ. 216.

[898] Πληροφορίες γιά τήν παρουσία στή Σουρωτή ἑκατοντάδων προσκυνητῶν ἡμερησίως, στό ἄρθρο «Περισσότεροι ἀπό ἑξακόσιοι ἐπισκέπτες καθημερινά γιά τόν Ἅγιο Παΐσιο». Βλ. http://www.paraskhnio.gr/perissoteroi-apo-eksakosioi-episkept/.

συνέχεια, θά δώσουμε στοιχεῖα γιά τίς ἐκδρομές ὁμαδικοῦ χαρακτήρα, χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὅτι ὑποτιμοῦμε τή σημασία τῶν ἄλλων δύο, ἀλλά γι᾽ αὐτές ἡ συλλογή στοιχείων εἶναι δύσκολη.

Ἡ πηγή τῶν πληροφοριῶν μας εἶναι τό Internet. Τό διαδίκτυο εἶναι ὁ χῶρος ὅπου ἀναρτῶνται ἀνακοινώσεις καί πληροφορίες γιά τίς προγραμματιζόμενες ἐκδρομές. Ἐπίσης στό διαδίκτυο βρίσκουμε καί τίς ἐντυπώσεις τῶν προσκυνητῶν, μετά τήν πραγματοποίηση αὐτῶν τῶν πολύ ἀποτελεσματικῶν μέσων κατήχησης μικρῶν καί μεγάλων χριστιανῶν.

Ὅπως εἶναι φυσικό, ξεκινᾶμε μέ τίς ἐνοριακές ἐκδρομές. Ἐνορίες ἀπό ὅλη τήν Ἑλλάδα καί τό ἐξωτερικό διοργανώνουν τέτοιου εἴδους προσκυνηματικές ἐκδρομές, ἀποβλέποντας στήν ἐνίσχυση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος καί στήν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν στούς πιστούς, μέσῳ τῆς μιμήσεως τῶν «ἐπισκεπτομένων» ἁγίων. Νομίζουμε ὅτι δέ θά εἶναι ἄστοχο, νά παραθέσουμε στή θέση αὐτή ἕνα λόγο τοῦ ἁγίου Παϊσίου γιά τήν ὠφέλεια τῶν πιστῶν ἀπό τό θαυμαστό βίο τῶν ἁγίων, ὅπως μᾶς τόν διασώζει ὁ μακαριστός ὁσιολογιώτατος Ἁγιορείτης γέροντας Μωϋσῆς: «Τά συναξάρια δέν τά διαβάζουμε γιά ν᾽ ἀπελπιστοῦμε καί ν᾽ ἀπαισιοδοξήσουμε, ἀλλά γιά νά εὐφρανθοῦμε, νά ἐνισχυθοῦμε καί ν᾽ ἀποκτήσουμε τήν αἰσιοδοξία πού θά μᾶς βοηθήσει σ᾽ αὐτή τήν προσωπική μας ἀνάταση καί ἀνάσταση καί μεταμόρφωση! Ἐάν ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Στυλίτης ἔζησε σαράντα χρόνια στόν στύλο, ἐσύ κράτα σαράντα λεπτά τό θυμό σου, δηλαδή κάνε κάτι τό ἀντίστοιχο! Ἐάν αὐτοί οἱ ἄνθρωποι ἐγκατέλειψαν τούς γονεῖς, ἐγκατέλειψαν τ᾽ ἀδέλφια τους, τούς φίλους τους, τίς σπουδές τους, τίς λαμπρές ἐπιτυχίες πού πιθανόν θά μποροῦσαν νά ἔχουν, ἐγκατάλειψε κι ἐσύ ὅ,τι σέ διαχωρίζει ἀπό τό Θεό!»[899]. Ἔτσι, ἡ ἐκδρομή-προσκύνημα ἀποκτᾶ λειτουργικό, θά λέγαμε, χαρακτήρα καί ὄχι μόνον ἐνημερωτικό, δημιουργώντας καί τίς προϋποθέσεις μιᾶς κοινῆς πνευματικῆς πορείας τῶν ἐνοριτῶν.

Ἐνδεικτικά, ἀναφέρουμε τήν περίπτωση μιᾶς ἐνορίας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν, ἡ ὁποία στήν ἀνακοίνωσή της ἐνημερώνει ὡς ἑξῆς τούς ἐνορίτες της: «Ἡ Ἐνορία τῆς Ἁγίας Βαρβάρας θά πραγματοποιήσει διήμερη προσκυνηματική ἐκδρομή στόν γνωστό ἀνά τόν ὀρθόδοξο κόσμο νέον Ἅγιο τῆς Ἐκκλησίας ΠΑΪΣΙΟΝ τόν ἁγιορείτη, στή Σουρωτή Θεσσαλονίκης, καθώς καί σέ ἄλλα προσκυνήματα - Ἅγ. Δημήτριο, ὁσία Θεοδώρα, ἅγ. Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ – καί βυζαντινά μνημεῖα τῆς συμπρωτεύουσας. Ἡμερομηνία: 12-13 Ὀκτωβρίου»[900].

---

[899] Μανώλη Μελινοῦ, *Ἅγιον Ὄρος*, σ. 186.

[900] http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/355389

Παραθέτουμε καί τήν περίπτωση τῆς ἐνορίας Ἁγίου Νεκταρίου Βούλας, ἡ ὁποία, μετά τό πέρας τῆς ἐκδρομῆς (τό διήμερο Παρασκευή 26 καί Σάββατο 27 Σεπτεμβρίου 2014) τονίζει τόν κυριότερο σκοπό τῆς πρωτοβουλίας: «τήν πνευματική ὠφέλεια καί ἀνανέωση τῶν συμμετεχόντων»[901].

Σημειώνουμε ὅτι, ἐκτός ἀπό τίς ἐνορίες καί ἀνώτεροι φορεῖς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου ἀναλαμβάνουν τή διοργάνωση παρόμοιων πρωτοβουλιῶν, παιδαγωγικοῦ ἤ καί ἐπιβραβευτικοῦ χαρακτήρα. Ἡ δραστηριότητα ἐντάσσεται στήν προσπάθειά τους νά προσελκύσουν κυρίως τούς νέους, προσφέροντάς τους τά αὐθεντικά ὑποδείγματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Σ᾽ αὐτό τό πλαίσιο ἀναφέρουμε τήν Ἱερά Μητρόπολη Ξάνθης. Ὑπό τόν τίτλο: «Προσκυνηματική ἐκδρομή στελεχῶν τῶν κατασκηνώσεων τῆς Ἱ.Μ. Ξάνθης», παρουσιάζεται τό ἱστορικό τῆς ἐκδρομής πού πραγματοποιήθηκε κατά τήν Τρίτη 18 Αὐγούστου 2015 [902].

Παρόμοια περίπτωση ἄξια νά σημειωθεῖ, μᾶς φαίνεται, καί ἡ πρωτοβουλία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κίτρους, ἡ ὁποία στό προσκύνημά της ἐπικέντρωσε τήν προσοχή της στόν εὐλογημένο χῶρο τῆς Σουρωτῆς[903].

Ἀναφέρουμε ἐξαιρετικά καί τήν περίπτωση τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, τό ὁποῖο διά μέσου τῆς Μή Κυβερνητικῆς Ὀργάνωσης «Ρωμηοσύνη» διοργάνωσε «τήν 6η Προσκυνηματική ἐκδρομή του σέ: Ἱ.Μ. Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σουρωτή – Περίπλου Ἁγίου Ὄρους, Παναγία Ἱεροσολυμίτισσα – Γενισέα Ξάνθης – Παναγία Σουμελᾶ. Ἀναχώρηση: 8/04/11. Ἐπιστροφή: 11/04/11»[904].

Σημειώνουμε ἐπίσης καί τήν ἄφιξη ὁμάδων στή Σουρωτή ἀναρίθμητων ξένων προσκυνητῶν ἀπό ὅλες τίς ὀρθόδοξες χῶρες, καθώς καί ἀπό μή ὀρθόδοξες, τόσο στήν ἑορτή τοῦ Ἁγίου Παϊσίου (12 Ἰουλίου), ὅσο καί σέ καθημερινή βάση.

Γιά νά ὁλοκληρώσουμε τήν εἰκόνα τῆς συμμετοχῆς τῶν προσκυνητῶν στίς ἐν λόγῳ ἐκδρομές, πρέπει νά ἀναφερθοῦμε καί στά ἀνά τόν κόσμο τουριστικά πρακτορεία τά ὁποῖα ἐντάσσουν στό πρόγραμμά τους κυρίως τό Ἡσυχαστήριο τῆς Σουρωτῆς. Δέν πρέπει νά παραλείψουμε ἐπίσης τούς ἀναρίθμητους δημοτικούς, πολιτιστικούς καί ἄλλους «κοσμικούς» παράγοντες καί θεσμούς. Ἀπό τό πλῆθος τῶν παραδειγμάτων, ἐπιλέγουμε ἐνδεικτικά: τό Σύλλογο Φίλων καί Προσκυνητῶν Ἁγίου Ὄρους καί Ἱερῶν Μονῶν

901http://www.vimaorthodoxias.gr/mitropoleis/item/43991

902 http://poimin.gr/proskinimatiki-ekdromi-stelechon-ton-kataskinoseon-tis-m-xanthis-foto/

903 http://www.romfea.gr/ieres-mitropoleis/5633-proskunimatiki-ekdromi-stelexon-grafeiou-neotitas-im-kitrous

904 http://www.romiosini.org.gr/457226f0.el.aspx

Μητρόπολης Φλώρινας «Ὁ ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης», τό Σύλλογο Πολυτέκνων Ἀγρινίου, τόν Πολιτιστικό Σύλλογο Θεόπετρας, τήν Ἕνωση Ἀποστράτων Ἀξιωματικῶν Ἀεροπορίας, Παράρτημα Λαρίσης, τόν Ὀργανισμό Κοινωνικῆς Προστασίας καί Παιδείας Δήμου Κέρκυρας.

Τό ἐνδιαφέρον πού δείχνουν οἱ παραπάνω Σύλλογοι καθώς καί πολλοί ἄλλοι παρόμοιοι φορεῖς πρός τό πρόσωπο τοῦ ἁγίου Παϊσίου εἶναι ἀναμφισβήτητος καρπός τοῦ ἀθόρυβου ἀλλά καί τόσο ἀποτελεσματικοῦ περάσματός του στά ἑλληνικά ἐδάφη (στό Ἅγιον Ὄρος - μόνιμα καί σέ διάφορα ἄλλα μέρη - περιστασιακά), ὅπου φύτεψε φιλότιμο, αὐτοθυσία καί ἀπέραντη ἀγάπη. Εἶναι ἐπίσης καί καρπός τῶν διδαχῶν του, πού ἀφθόνως παρέχονται ἀπό βιβλία, ἐκπομπές καί ἄλλα μοντέρνα μέσα, τά ὁποῖα κινοῦν τούς ἐν λόγῳ φορεῖς νά ἀνταποκριθοῦν στίς πνευματικές ἀνάγκες τῶν μελῶν τους. Νομίζουμε ὅτι καί ἐδῶ, ἐκτός ἀπό τήν καλή πλευρά τῶν πραγμάτων, πάντα ὑπάρχει καί ὁ κίνδυνος ἐμπορικῆς ἐκμετάλευσης αὐτῶν τῶν πρωτοβουλιῶν ἀπό τούς διοργανωτές. Δέν ἀμφιβάλλουμε ὅμως, παρ᾿ ὅλα αὐτά, γιά τήν πνευματική ὠφέλεια τῶν συμμετεχόντων προσκυνητῶν, οἱ ὁποῖοι κατά χιλιάδες συρρέουν στούς μνημονευθέντες ἱερούς τόπους.

Τό σημαντικότερο γεγονός κάθε χρονιᾶς, πού σχετίζεται μέ τόν ἅγιο Παΐσιο, εἶναι ἡ Ἀγρυπνία ἡ ὁποία τελεῖται εἰς ἀνάμνησή του ἀπό τό 1994. Μετά τήν ἁγιοκατάταξή του (13 Ἰανουαρίου 2015) στό Ἡσυχαστήριο Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Σουρωτής στήν καθιερωμένη Ἀγρυπνία τῆς 11ης πρός τή 12η Ἰουλίου παραβρέθηκαν περίπου 150.000 χιλιάδες προσκυνητές, οἱ ὁποῖοι περίμεναν πολλές ὧρες στή σειρά γιά νά προσκυνήσουν τόν τάφο τοῦ ἐπισήμως πλέον ἀναγνωρισμένου ἁγίου[905]. Ἱεράρχες, μέ ἐπικεφαλῆς τόν Παναγιώτατον Οἰκουμενικόν Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖο, ἱερεῖς, μοναχοί, καθηγητές, ἀπόφοιτοι Θεολογίας καί ἁπλοί πιστοί ἑνώθηκαν πνευματικά στήν κοινή ὁμολογία τῆς ἁγιότητας τοῦ χαρισματούχου Ἁγιορείτου Μοναχοῦ. Οἱ περισσότεροι ἀπό αὐτούς ἔφεραν στή μνήμη τους καί συνάμα καί στήν ψυχή καί στό σῶμα τους τίς εὐεργεσίες, πού εἶχαν λάβει ἀπό αὐτόν ὅταν ἦταν ἐν ζωῇ, ἀλλά καί μετά τήν κοίμησή του[906].

[905] https://ierapostoli.wordpress.com/2015/07/12/150-000-orthodox_christians_saint-paisios-2015/.

[906] Γιά τό γεγονός αὐτό βασιζόμαστε στή μαρτυρία τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἱερομονάχου π. Ἀθανασίου τοῦ Σιμωνοπετρίτου, σύμφωνα μέ τήν ὁποία πολλοί ἀπό τούς εὐεργετηθέντες ἦταν παρόντες στήν Ἀγρυπνία: «Μόνο τὰ μετὰ τὴν κοίμησιν θαύματα ποὺ ἐπιτελεῖ ὁ μέγας καὶ ταπεινὸς Γέρων Παΐσιος καὶ τὰ ἔχουν καταγράψει οἱ ἀδελφὲς τῆς Μονῆς Σουρωτῆς ξεπερνοῦν τὶς πέντε χιλιάδες, ὅπως μὲ ἐβεβαίωσε ἡ σεβαστὴ Γερόντισσα Φιλοθέη». Βλ. Ἱερομονάχου Ἀθανασίου Σιμωνοπετρίτου, "Ἀπὸ τὴν γνωριμία μου μὲ τὸν μακαριστὸ Γέροντα Παΐσιο", στό *Ὁ Γέροντας Παΐσιος Ἁγιορείτης. Πρακτικά*, σ. 66.

Λόγῳ τοῦ σημαντικοῦ ρόλου, πού ἔχει σήμερα τό Ἱερό Ἡσυχαστήριο τῆς Σουρωτῆς γιά τήν Ὀρθοδοξία τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, θέλουμε νά προτείνουμε, ὡς ἀναγκαῖες ἐκ τῶν πραγμάτων δύο ἀλλαγές, πού χρειάζεται νά γίνουν στό χῶρο καί στό πρόγραμμά του, χωρίς νά θιγεῖ βεβαίως ή ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρα τῆς μοναχικῆς του πολιτείας.

Πρῶτον, ἐπειδή μετά τήν ἁγιοκατάταξή του, ὁ ἅγιος Παΐσιος ἀπέκτησε ἐπίσημα παγκόσμιο χαρακτήρα καί ἀνήκει σέ ὅλο τό πλήρωμα τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας[907], θεωροῦμε ἀναγκαία τήν ἐκταφή του καί τήν τοποθέτηση τῶν Ἱερῶν του Λειψάνων σέ προσβάσιμο τόπο, γιά νά τόν προσκυνοῦν καί οἱ ἀδελφές τῆς Μονῆς καί ὅλοι οἱ πιστοί, σύμφωνα μέ τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Μέ τήν ἐκταφή θά δοθεῖ ἡ δυνατότητα καί σέ ἄλλες Ἐκκλησιαστικές ἑνότητες (Μητροπόλεις, μοναστήρια, ἐνορίες) ἀπό τήν Ἑλλάδα καί ἀπό τό ἐξωτερικό νά κατέχουν ὡς εὐλογία τεμάχια ἀπό τά Λείψανά του, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τά Ἅγια Λείψανα τῶν ἄλλων ἁγίων. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τήν περίπτωση τοῦ μεγάλου Ἁγίου τοῦ 20ου αἰῶνος τοῦ ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, τοῦ ὁποίου τά Ἱερά Λείψανα διαμοιράστηκαν σέ ὅλο τόν κόσμο μετά τήν ἐκταφή του, στίς 3 Σεπτεμβρίου 1955, 33 χρόνια μετά τήν κοίμησή του. Τό γεγονός αὐτό, καθώς καί τό σκοπό του, μᾶς ἐπιβεβαιώνει τό Συναξάριον τῆς Ἀκολουθίας του: «Πλεῖστα δὲ μέρη καὶ πόλεις ἠξιώθησαν ἔχειν τμήματα ἐκ τῶν σεπτῶν τούτου Λειψάνων, πρός ἁγιασμὸν τῶν πιστῶν καὶ θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν»[908].

Δεύτερον, τό Ἡσυχαστήριο τῆς Σουρωτῆς, λόγῳ τῆς μοναχικῆς τάξεώς του, εἶναι ἀνοικτό γιά τόν κόσμο μόνον τέσσερις μέρες τήν βδομάδα. Ἔτσι ὅμως μεγάλος ἀριθμός προσκυνητῶν, πού προέρχονται ἀπό τό ἐξωτερικό, λόγῳ τοῦ προγράμματος τῆς ἐκδρομῆς, τό ὁποῖο πολλές φορές συμπεριλαμβάνει καί ἄλλες τοποθεσίες τῆς Ἑλλάδας, μή ἔχοντας τή δυνατότητα νά βρεθοῦν στή Σουρωτή τίς συγκεκριμένες μέρες, χάνουν τήν μοναδική εὐκαιρία νά προσκυνήσουν τόν ἅγιο πού τόσο εὐλαβοῦνται. Γνωρίζουμε ὅτι τό μοναχικό τυπικό τοῦ Ἡσυχαστηρίου προϋποθέτει συγκεκριμένο ὡράριο ἡσυχίας, γιά τά μοναχικά καθήκοντα, ἀλλά λόγῳ τοῦ θησαυροῦ, πού φυλλάσει ἀπέκτησε χαρακτήρα διεθνοῦς προσκυνήματος.

907 Ἤδη ἔχει ἀναγνωριστεῖ καί ἀπό διάφορες τοπικές Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες τόν συγκαταλέγουν στό ἑορτολόγιό τους. Βλ. π.χ. τήν περίπτωση τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας στό http://www.vimaorthodoxias.gr/agnea/item/61297.

908 «Ἀκολουθία τῆς Ἀνακομιδῆς τῶν Ἱερῶν Λειψάνων τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ», στό: Γερασίμου μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, *Ἀκολουθίαι καί Βίος ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ μετά Παρακλητικοῦ Κανόνος, Χαιρετισμῶν καί Ἐγκωμίων*, ἐπ. Ἀρχιμ. Συμεών Π. Κούτσα, Ἀθήνα, ἄ.χ., σ. 96.

Εἶναι μᾶλλον τό τίμημα πού καλεῖται μέ ἀγάπη νά δώσει γιά τή μεγάλη εὐλογία πού δέχτηκε φιλοξενώντας τά Ἱερά Λείψανα στό περιβόλι του. Νομίζουμε ὅτι μποροῦν νά βρεθοῦν λύσεις, πού νά πληροῦν τίς ἀνάγκες ὅλων, πρός κοινή πνευματική οἰκοδομή, μέ προσευχή, μέ διάκριση καί μέ φιλότιμο, πρυτανεύοντας ἡ αὐταπάρνηση καί ἡ ἀρχοντική ἀγάπη, πού ζητᾶ τό συμφέρον τοῦ ἄλλου, ὅπως ἀκριβῶς ἔπραττε ὁ θυσιαζόμενος *Γέροντας τῆς ἀγάπης*.

Ἐν κατακλείδι, πιστεύουμε ὅτι καί ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Παΐσιος δέν ἀπέκλειε τή δυνατότητα τῆς ἐκταφῆς του, ὡς φυσιολογική πράξη στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας: «Θά εὐχόμουν τά ὀστᾶ μου νά βγοῦν μαῦρα γιά νά πῆ ὁ κόσμος: "Αὐτός τέλος πάντων ἦταν ὁ Παΐσιος;". Ἔτσι δέν θά μᾶς τιμήσουν οἱ ἄνθρωποι», λέγει ὁ ἴδιος[909]. Ἐπίσης ἀναφέρουμε τή σχετικά πρόσφατη ἐμφάνιση τοῦ ἁγίου Παϊσίου σέ προσκυνητές τῆς Σουρωτῆς, στούς ὁποίους ἄνοιξε τίς πύλες μιά μέρα πού τό μοναστήρι ἦταν κλειστό. Τό μαρτυρούμενο γεγονός ἔχει συμβολικό χαρακτήρα καί μπορεῖ νά ἐκφράζει μιά ἔκδηλη πλέον ἐπιθυμία τοῦ ἁγίου νά εἶναι πιό προσβάσιμος στό λαό[910].

Συμπερασματικά θά λέγαμε ὅτι, ἡ ἐκταφή ἱκανοποιεῖ τίς ἀνάγκες καί ὅλων τῶν πιστῶν, ἀλλά καί τοῦ ἡσυχαστικοῦ προγράμματος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, καθώς ὁ ἅγιος διά τῶν Ἁγίων Λειψάνων του θά βρίσκεται στά πέρατα τῆς γῆς τεθησαυρισμένος καί ἔτσι περισσότεροι πιστοί θά τόν ἔχουν δίπλα τους.

Κεφ. Β΄. Ἁγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παϊσίου

1.1. Γενικευμένη ἀνεπίσημη ἀναγνώριση τῆς ἁγιότητάς του

Ἡ ἁγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο στίς 13 Ἰανουαρίου 2015 ἀποτελεῖ τό πιό πρόσφατο γεγονός στόν κανονικό τομέα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς Ὀρθοδοξίας. Πρόκειται γιά τή φυσιολογική συνέπεια μιᾶς πορείας πού ξεκινᾶ τό 1924, μέ τή γέννηση τοῦ ἁγίου καί ἐκτυλίσσεται γιά 70 χρόνια, ἔχοντας ὅλα τά

---

909 Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 398.

910 Πληροφορίες γιά τό ἀναφερόμενο θαῦμα, βλ. στό: http://www. pentapostagma. gr /2012/ 07/blog-post_7109.html.

χαρακτηριστικά μιᾶς ἁγίας ἐπίγειας ζωῆς, καί συνεχίζεται μετά τήν κοίμησή του, ἐπιβεβαιώνουσα τά προηγηθέντα ἁγιολογικά σημεῖα. Σύμφωνα μέ τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, «τρία θεωροῦνται τά μαρτυροῦντα τήν ἀληθῆ ἐν ἀνθρώποις ἁγιότητα˙ πρῶτον ὀρθοδοξία ἄμωμος, ἀρετῶν κατόρθωσις ἁπασῶν, ἐν αἷς ἕπεται ἡ περί τήν πίστην μέχρις αἵματος ἀντικατάστασις, καί τέλος ἡ παρά Θεοῦ ἐπίδειξις σημείων ὑπερφυῶν καί θαυμάτων»[911]. Στόν ἅγιο Παΐσιο πραγματοποιοῦνται καί οἱ τρεῖς προϋποθέσεις σέ μέγιστο βαθμό, γεγονός πού κάνει τό μαθητή του, Ἀθανάσιο Ρακοβαλῆ, νά τόν χαρακτηρίσει ὡς «Ὁ ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης ὁ Μέγας»[912] .

Κατά τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, «τήν ἀναγνώριση ἀποφασίζει πάντα ἡ κοινή συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. ὁ λαός τοῦ Κυρίου: οἱ κάτοικοι μιᾶς πόλεως, μιᾶς ἐπαρχίας, ἑνός χωριοῦ ἤ ἑνός μοναστηριοῦ, πού γνώριζαν καί ἀναγνώριζαν τίς ἀρετές, καί τήν ἁγιότητα, καί τήν πίστη, καί τά θαύματα τοῦ ἐναρέτως βιώσαντος καί κοιμηθέντος χριστιανοῦ»[913]. Σέ δεύτερη φάση ἔρχεται ἡ ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἤ ἄλλης αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐπικυρώνει τήν πίστη τοῦ λαοῦ, ἀναγνωρίζοντας τήν ἁγιότητά του καί κατατάσσοντάς τον στήν χορεία τῶν ἁγίων.

Γιά τή στάση τῶν ἁπανταχοῦ πιστῶν πρός τόν ἅγιο Παΐσιο ὑπάρχουν ἀναρίθμητες μαρτυρίες. Ὅποιος μιλοῦσε ἔστω καί μιά φορά μαζί του καταλάβαινε ὅτι πρόκειται περί ἁγίου ἀνθρώπου, προικισμένου μέ τά

---

911 Βλ. Νεκταρίου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, *Πρός τάς προσκομισθείσας θέσεις παρά τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διά Πέτρου τῶν αὐτῶν μαΐστορος περί τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα ἀντίρρησις. Τυπωθεῖσα νῦν πρῶτον ἐν τῇ σεβασμίᾳ πατριαρχικῇ καί αὐθεντικῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καί πρωτοκορυφαίων ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Τζετατζοΰϊα κατά τό αχπβ΄ ἔτος σωτήριον ἐν μηνί Ἰουλίῳ.* Ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας 1682, σ. 201 κ.ε., 209 κ.ε. Πρβλ. Π. Β. Πάσχου, *Ἅγιοι, φίλοι τοῦ Θεοῦ, Εἰσαγωγή στήν Ἁγιολογία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, 3η ἔκδ., Ὑμναγιολογικά Κείμενα καί Μελέτες - 2, Ἐκδόσεις Ἁρμός, ἄ.χ., σ. 128.

912 Βλ. τήν πίσω πλευρά τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Παϊσίου, ἔργο τοῦ μνημονευθέντος μαθητῆ.

913 Π. Β. Πάσχου, ὅ.π., σ. 128. Βλ. καί Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, "Ἡ ἀναγνώρισις τῶν Ἁγίων ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ" (1948), στό *Θεολογία* 19, 1948, σ. 18-52. Οἱ ἐνστάσεις μερικῶν, καμμιά φορά καί θεολόγων, πώς πρέπει νά περάσουν 100 χρόνια ἀπό τήν κοίμηση κάποιου γιά νά ἀναγνωριστεῖ ὡς Ἅγιος, δέν εὐσταθοῦν καί δείχνουν καί μιά ἀνεπαρκῆ γνώση τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά τήν περίπτωση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὁ ὁποῖος ἐννιά χρόνια μετά τήν κοίμησή του ἁγιογραφήθηκε μέ φωτοστέφανο στό Ναό τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας Μαυριώτισσας Καστοριᾶς (11 αἰ.). Αὐτό τό ὁποῖο ἐξυπηρετεῖ ὁ χρόνος μέχρι τήν ἐπίσημη ἁγιοκατάταξη εἶναι ἡ ὡρίμανση τῆς συνείδησης τοῦ λαοῦ, γιά τόν ὁποῖο ὁ Ἅγιος εἶναι Ἅγιος ἀκόμη καί πρίν ἀπό αὐτήν τήν ἁγιοκατάταξή του. Σέ συνέντευξη πού ἔδωσε ὁ Ἀθανάσιος Ρακοβαλῆς στόν γράφοντα στίς 13 Ἰανουαρίου 2015, ἡμέρα τῆς ἁγιοκατατάξεως τοῦ Γέροντος Παϊσίου, τονίστηκαν ἀκριβῶς τά παραπάνω, ὡς γνήσια ἔκφραση τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης. Βλ. https://www.youtube.com/watch?v=M3l9RcpizSM.

χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τά βιβλία, πού ἀναφέραμε στήν ἐργασία μας, ἀποπνέουν αὐτό τό γενικό κλίμα τῆς ἀναγνώρισης τῆς ἁγιότητάς του. Ἐξ ἄλλου αὐτό τό στοιχεῖο ἀποτελεῖ καί τό πρῶτο σημεῖο, πού ὠθεῖ τήν ἐπίσημη Ἐκκλησία ἀφοῦ ἐξετάσει μέ προσοχή τήν αὐθεντικότητα τῶν μαρτυριῶν αὐτῶν, νά ξεκινήσει τή διαδικασία γιά τήν ἁγιοκατάταξη. Ο Μητροπολίτης Φθιώτιδος ἀναφέρει π.χ., στίς 12 Ἰουλίου 2013: «Αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μὲ τὸν μακαριστὸ Γέροντα Παΐσιο τὸν Ἁγιορείτη δὲν ἔχει προηγούμενο στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Καὶ ὅταν ζοῦσε καὶ μετὰ τὴν ὁσιακὴ κοίμησή του ὁμόφωνα ἡ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας πιστεύει καὶ ἤδη τὸν θεωρεῖ ἅγιο. Στὴν Ἑλλάδα καὶ στὶς ὁμόδοξες χῶρες ὅλοι μιλοῦν γιὰ τὶς διδαχές του, γιὰ τὰ θαύματά του καὶ τὸ προορατικό του χάρισμα, μὲ τὸ ὁποῖο, ὡς οὐράνιο τηλεσκόπιο, ἐγνώριζε τὰ ἐσώτατα μέρη τῶν ψυχῶν καὶ στοὺς προσκυνητὲς προσέφερε τὸ φάρμακο τῆς σωτηρίας. (...) Κανένας πνευματικὸς δὲν προσέφερε τόσο μεγάλο ἔργο, ὅσο ὁ Γέροντας Παΐσιος. Κανένας γιατρὸς δὲν ἐθεράπευσε τόσους ἀσθενεῖς, ὅσους ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν Μοναχὸς Παΐσιος. Κανένας ποιμὴν δὲν ὁδήγησε τὸ λογικὸ ποίμνιο τόσο ἄξια στὸ δρόμο τῆς σωτηρίας, ὅσο ὁ ταπεινὸς αὐτὸς Ἁγιορείτης Μοναχός. Ἡ παρρησία του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει καὶ αὐτοὺς τοὺς μεγάλους ἁγίους. Ἡ παρουσία του στὴν ἐποχὴ μας ἦταν δῶρο Θεοῦ γιὰ τοὺς πονεμένους ἀνθρώπους. Ἡ συνείδηση τὴς Ἐκκλησίας τὸν πιστεύει ὡς ἕνα μεγάλο ἅγιο. Τὸ ὄνομά του ἔφθασε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἡ ἡμέρα τῆς ἁγιοκατατάξεώς του εἶναι πολὺ κοντά. Εἶναι πολὺ σημαντικὸ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, σὲ πρόσφατη ὁμιλία του στὴ Νίγδη τῆς Καππαδοκίας συγκαταρίθμησε τὸν Γέροντα Παΐσιο στοὺς ἁγίους της Καππαδοκίας. Ἡ ἡμέρα τῆς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως ἀπὸ τὴν Σεπτὴ Κορυφὴ τῆς Ὀρθοδοξίας τῆς ἁγιότητος τοῦ Γέροντος Παΐσιου θὰ εἶναι ἡμέρα θριάμβου τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς»[914].

[914] Νικολάου, Μητροπολίτου Φθιώτιδος, *Ὁ Ὅσιος Γέρων Παΐσιος*, στό http://paterikakeimena.blogspot.gr/2013/07/blog-post_12.html. Ὄντως, στίς 13 Ἰανουαρίου 2015, μέσα σέ ἐλάχιστη ὥρα μετά τήν ἀνακοίνωση τῆς ἀπόφασης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ εἴδηση μέσω τοῦ διαδικτύου διαδόθηκε μέ μεγάλη ταχύτητα. Τό χαρμόσυνο μήνυμα: «Ἀνακηρύχθηκε ἅγιος τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ὁ γέροντας *Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης» μεταφράστηκε σέ πάρα πολλές γλῶσσες, γιά τήν ἐνημέρωση τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Βλ. https://ierapostoli.wordpress.com/2015/01/13/the-ecumenical-patriarchate-recognized-as-a-saint-of-the-orthodox-church-elder-paisius-of-the-holy-mountain/. Πρβλ. http://www.comuniuneortodoxa.ro/cuviosul-paisie-aghioritul/clopotele-manastirii-suroti-anunta-canonizarea-cuviosului-paisie-aghioritul-video/*

1.2. Ἁγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παϊσίου

Ἡ μετά ἀπό 21 χρόνια ἀπό τήν ὁσιακή κοίμησή του, ἐπίσημη ἀναγνώριση τοῦ Γέροντος Παϊσιου ὡς ἁγίου, ἀποτελεῖ τήν ἐπισφράγιση τοῦ θελήματος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, τό ὁποῖο ἐπανειλημμένως ὅλο αὐτό τό χρονικό διάστημα ζητοῦσε τήν ἐκπλήρωση τῆς ἐπιθυμίας του[915]. Τό σχετικό Ἀνακοινωθέν τοῦ Πατριαρχείου ἀναφέρει: «Συνῆλθεν, ὑπό τήν προεδρίαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡ Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδος εἰς τήν τακτικήν συνεδρίαν αὐτῆς σήμερον, Τρίτην, 13ην Ἰανουαρίου 2015, πρός ἐξέτασιν τῶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἀναγεγραμμένων θεμάτων. Κατ᾽ αὐτήν, ἡ Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδος: α) ὁμοφώνως ἀποδεχθεῖσα εἰσήγησιν τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς ἀνέγραψεν εἰς τό Ἁγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τόν μοναχόν Παΐσιον Ἁγιορείτην καί β) προτάσει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου, διά ψήφων κανονικῶν ἐξελέξατο παμψηφεί τόν Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτην κ. Εἰρηναῖον Ἀβραμίδην, διακονοῦντα ἐν Παρισίοις, Βοηθόν Ἐπίσκοπον παρά τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Γαλλίας κυρίῳ Ἐμμανουήλ, ὑπό τόν τίτλον τῆς πάλαι ποτέ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Ρηγίου. Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 13ῃ Ἰανουαρίου 2015. Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου»[916].

Γιά νά πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐπίσημη ἁγιοκατάταξη, χρειάστηκε νά συγκεντρωθεῖ ἕνας εἰδικός φάκελος γνωμοδοτήσεως, ὁ ὁποῖος παραδόθηκε ἀπό τήν ὑπεύθυνη Κανονική Ἐπιτροπή στόν Παναγιώτατον Οἰκουμενικόν Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖο καί τήν παρ᾽ αὐτῷ Ἱερά Σύνοδο. Σημειώνουμε τόν σημαντικό ρόλο πού ἔπαιξε σ᾽ αὐτή τή διαδικασία ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἱερομόναχος Ἀθανάσιος Σιμωνοπετρίτης, Ὑμνογράφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔχει προσκομίσει, κατόπιν αἰτήσεώς μας, τά παραπάνω ἔγγραφα. Ἀπό αὐτά προκύπτουν πολλές καί σημαντικές πληροφορίες γιά τό πῶς ἀντιλαμβάνεται ἡ ἁγιότητα τοῦ Γέροντος Παϊσίου ἀπό τή σημερινή κοινωνία.

---

[915] Ἄν ὁ λαός δέν ἀναγνωρίζει ὡς ἅγιο κάποιο πρόσωπο, τότε δέν μποροῦν ἀπό μόνοι τους οἱ ἀνώτεροι φορεῖς τῆς Ἐκκλησίας νά προβοῦν στήν ἀναγνώρισή του. Ἀναφέρουμε, ὡς παράδειγμα, τήν περίπτωση τῆς προσπάθειας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα νά ἀνα-γνωριστεῖ, ὡς ἅγιος ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης καί ἱδρυτής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, κ. Γερμανός Δ', ἡ ὁποία ματαιώθηκε. Βλ. Π. Β. Πάσχου, ὅ.π., *σ. 130.*

[916] https://www.pemptousia.gr/2015/01/egine-i-agiokatataxi-tou-gerontos-paisiou/

Ὁ παραπάνω φάκελος περιέχει[917]:

1. Κατάλογον βιβλίων τοῦ Γέροντος Παϊσίου.
2. Κατάλογον τῶν ἐκδοθέντων Λόγων αὐτοῦ.
3. Κατάλογον βιογραφιῶν, μονογραφιῶν καὶ ἀνθολογιῶν περὶ τοῦ Γέροντος.
4. Κατάλογον τῶν ἐπισημανθεισῶν ἱερῶν εἰκόνων.
5. Κατάλογον βιβλίων ἀναφερομένων καὶ εἰς τὸν μακαριστὸν Γέροντος.
6. Κατάλογος περιοδικῶν, ἀφιερωμάτων, ἡμερολογίων, πρακτικῶν συνεδρίων μὲ ἀναφορὰν εἰς τὸν Γέροντος Παΐσιον.
7. Κατάλογος ἐπιστημονικῶν διατριβῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἐργασιῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γέροντος.
8. Κατάλογος ψηφιδωτῶν καὶ ἐκόνων τέμπλου ὡς καὶ ἑτέρων καλλιτεχνικῶν παραστάσεων τῆς μορφῆς τοῦ Γέροντος.
9. Ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν πρὸς τὸ Ἱ.Ἡσυχαστήριον καὶ λόγων ἐκφωνηθέντων εἰς αὐτό διαφόρων προσώπων ὡς καὶ ὁμιλιῶν Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων προστάντων εἰς τὴν ἐτήσιον ἀγρυπνίαν ἐπὶ τῷ ἐτησίως τελουμένῳ πανδήμῳ μνημοσύνῳ τοῦ Γέροντος.
10. Συναξάριον ἐν εἴδει συντόμου βιογραφίας τοῦ ἀοιδίμου Πατρός, συνταχθὲν ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος τοῦ Ἱ. Ἡσυχαστηρίου.
11. Χαρακτηριστικὸν ἀπόσπασμα ὁμιλίας τοῦ Σεβ. Φθιώτιδος κ. Νικολάου ἐκ τοῦ πρακτορείου ἐκκλ. εἰδήσεων ΡΟΜΦΑΙΑ.

Ἐντυπωσιάζει τό πλῆθος τῶν ἀναφερθέντων ὑλικῶν, τά ὁποῖα σχηματίζουν τήν εἰκόνα ἑνός μεγάλου καί σπανίου ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας, γιά τόν ὁποῖο μαρτυρεῖ, ἐκθειάζοντας, μεταξύ ἄλλων, καί ὁ ἄλλος ἀναγνωρισμένος πλέον καί αὐτός ὡς ἅγιος, ὁ ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης[918]. Ἐξ ἄλλου, ὅλη ἡ παροῦσα ἐργασία μας ἔχει σκοπό νά παρουσιάσει αὐτή τήν εὐρύτερη ἁγιοπατερική διάσταση τοῦ νεοφανοῦς Ἁγίου, ὁ ὁποῖος στολίζει τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ στό πέρασμά της ἀπό τή δεύτερη στήν τρίτη χιλιετία της ἐπί γῆς. Ἡ κατάταξή του στή χορεία τῶν ἁγίων εἶναι μιά αὐθεντική ἀπόδειξη τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ τόπου καί τῶν ἄλλων χαρακτηριστικῶν στοιχείων κάθε ἁγίου.

Ἱστορική μένει γιά πάντα ἡ πρώτη Ἀγρυπνία εἰς τήν μνήμη τοῦ ἁγίου Παϊσίου στή Σουρωτή, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε ἔξι μήνες μετά τήν ἐπίσημη ἀναγνώρισή του ὡς ἁγίου, στίς 11/12 Ἰουλίου 2015. Παρουσίᾳ τοῦ

---

[917] Ἀντιγράφουμε πιστά τό κείμενο πού μᾶς ἔστειλε ὁ Ἱερομόναχος Ἀθανάσιος Σιμωνοπετρίτης.

[918] «Τέτοιους ἁγίους (σάν τόν π. Παΐσιο) στέλνει ὁ Θεός στήν γῆ κάθε 400 χρόνια!!!...». Βλ. Ἀθανασίου Ρακοβαλῆ, *Ὁ Πατήρ Παΐσιος*, σ. 17.

Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, τοῦ τοπικοῦ Μητροπολίτου Κασσανδρείας, κ. Νικοδήμου, πολλῶν Ἀρχιερέων καί ἄλλων κληρικῶν ἀπό τήν Ἑλλάδα καί τό ἐξωτερικό, ἀντιπροσώπων κρατικῶν, στρατιωτικῶν καί ὑπολοίπων ἀρχῶν, καθηγητῶν Θεολογίας καί πλήθους λαοῦ, ἀναγνώστηκε ἡ Πράξη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ ὁποία ἀνακοινώνει τό χαρμόσυνο γεγονός τῆς ἁγιοκατάταξης τοῦ ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου. Λόγῳ τῆς μεγάλης σημασίας της, παραδίδουμε παρακάτω ὅλο τό κείμενο.

''Πατριαρχική καί Συνοδική Πρᾶξις Ἀναγραφῆς εἰς τό Ἁγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου.

«Καί ἔσται ὁ ἀνήρ, ὅν ἄν ἐκλέξηται Κύριος, οὗτος ἅγιος» (Ἀριθμ. ις 7)

Ὄρος τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀληθῶς• Ὄρος Ἅγιον καί κλῆρος τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου ὁ οὐρανογείτων Ἄθως• στάδιον πνευματικῶν ἀγώνων, τόπος ἀσκήσεως, μετανοίας καί προσευχῆς καί ἐργαστήριον ἁγιότητος τῶν ἐν αὐτῷ ἐνασκουμένων ἀνά τούς αἰῶνας ἀναριθμήτων ἀσκητῶν, μιγάδων καί μοναστῶν, ἀνωνύμων καί ἐπωνύμων• καύχημα καί στέφανος τῆς Μητρός Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπό τήν κανονικήν καί πνευματικήν δικαιοδοσίαν καί διαρκῆ ἐκκλησιαστικήν μέριμναν καί φροντίδα αὐτῆς• ἀλλά καί ἀέναος προσευχητική δέησις ὑπέρ τῆς Οἰκουμένης μυστικῶς ἀρδευομένης ὑπό τῶν ἀδιαλείπτως νυχθημερόν ἀναπεμπομένων ὑπό μοναστῶν εὐχῶν καί δεήσεων «ὑπέρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καί τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν» τῶν ὅπου γῆς Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἀλλά καί «ὑπέρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου καί εὐσταθείας τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν». Πλεῖστοι ὅσοι οἱ θεοφιλῶς ἀσκήσαντες καί τελειωθέντες, μετά τόν πρῶτον γνωστόν Ἅγιον Πέτρον τόν Ἀθωνίτην, ἐν αὐτῷ, οἵτινες ἀνεδείχθησαν σκεύη ἐκλεκτά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διά τῶν ἀσκητικῶν ἱδρώτων καί θεοφιλῶν καμάτων, κοσμηθέντες δέ διά ποικίλων ἐκτάκτων θείων χαρισμάτων ὡς τό τῆς προοράσεως, τῆς θαυματουργίας, τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, τῆς ἀπλανοῦς πνευματικῆς καθοδηγίας, τοῦ παρακλητικοῦ λόγου καί πλείστων ἄλλων, κοσμοῦντες νῦν τόν πολυάστερον οὐρανόν τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς Ὀρθοδόξου ἑορτολογίου καί γενόμενοι αἰώνιοι ὁδηγοί πρός τήν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν διαβεβαιώσαντος διά τοῦ ἀνθρώπου Αὐτοῦ τόν ἱερέα Ἠλεί καί διαχρονικῶς πάντα πιστεύοντα τῷ Νόμῳ Αὐτοῦ «τούς δοξάζοντάς με δοξάσω», ὡς ἐν τῇ βίβλῳ Α' τῶν Βασιλειῶν, κεφαλαίῳ β', στίχῳ λ' γέγραπται, ἡ καθ᾽ ἡμᾶς Μήτηρ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ

Μεγάλη Ἐκκλησία ἀρχῆθεν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ σωτηριώδους στρατείας αὐτῆς οὐκ ἐπαύσατο ἀναγνωρίζειν τοιαῦτα θεῖα καί ἅγια σκεύη τοῦ Πνεύματος, ἀγγέλους μᾶλλον εἰπεῖν ἤ ἀνθρώπους, δοξάσαντας τρόποις, λόγοις καί ἔργοις ποικίλοις τόν ἐπουράνιον Πατέρα, ὅθεν καί ἐδόξασε καί δοξάζει καί ἄχρι τέλους αἰώνων θέλει δοξάζειν αὐτούς ὡς ἐμπρέπει Ἁγίοις.

Παύλου δέ τοῦ Ἀποστόλου διακηρύττοντος ἐν τῇ πρός Ρωμαίους Ἐπιστολῇ αὐτοῦ, κεφαλαίῳ ε', στίχῳ κ'καί κα', «οὗ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ Χάρις» καί τῆς πραγματικότητος ταύτης ἀκαταπαύστως καί κατά τήν σύγχρονον ἐποχήν βιουμένης ὑπό τῆς Ἐκκλησίας διά τῆς ἀπειραρίθμου στρατιᾶς τῶν ἀναδεικνυομένων καθ᾽ ἑκάστην, γνωστῶν καί ἐν πολλοῖς ἀφανῶν, ὁσίων καί ἁγίων μορφῶν, διά τῆς ἄρσεως τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν σταυροῦ ἑπομένων τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ διά τοῦ σταυρικοῦ Αὐτοῦ θανάτου καταργήσαντι τόν τό κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου καί διά τῆς ἐνδόξου Αὐτοῦ Ἀναστάσεως δωρησαμένῳ τήν αἰώνιον ζωήν παντί τῷ βουλομένῳ, ἡμεῖς, διαπιστοῦντες τήν τοιαύτην ἀδιάκοπον θείαν εὐεργεσίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πίστεως ἡμῶν σύν τῷ Ἱερῷ Ψαλμωδῷ ἐκπληττόμενοι ἀναφωνοῦμεν «Τίς Θεός μέγας ὡς ὁ Θεός ἡμῶν; Σύ εἶ ὁ Θεός ὁ ποιῶν θαυμάσια» (Ψαλμός οδ', στ. ιδ'-ιε') καί «Μέγας εἶ, Κύριε, καί θαυμαστά τά ἔργα Σου καί οὐδείς λόγος ἐξαρκέσει πρός ὕμνον τῶν θαυμασίων Σου».

Τοιοῦτος γάρ συνεχιστής τῆς παραδόσεως ἁγιότητος καί κενωτικῆς προσφορᾶς τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἤθους καί τοῦ φρονήματος αὐτῆς, ἀνεδείχθη, μεταξύ πολλῶν ἄλλων ἀνωνύμων ἐν ὄρεσι καί ἀποκρήμνοις σπηλαίοις καί ὀπαῖς τῆς γῆς ἐνασκησαμένων καί τελειωθέντων ἁγιορειτῶν ἀσκητῶν, ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων θεοφόρος ἀσκητής καί πολυχαρισματικόν ὄργανον τῆς Παναγίας Τριάδος ὁ ἐκ τῆς Ἁγιοτόκου Καππαδοκίας μέν ἕλκων τήν κατά σάρκα καταγωγήν, ἐν δέ τῷ Περιβολίῳ τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου τόν μονήρη βίον ἀσκήσας ἐν ἀγῶσι καί ἐν δάκρυσι πολλοῖς ὁσιώτατος Μοναχός Παΐσιος, κατά κόσμον Ἀρσένιος Ἐζνεπίδης, δι᾽ ἐκτάκτων χαρισμάτων κοσμηθείς παρά Κυρίου, στῦλος ἀληθής καί παρακλήτωρ πιστῶν ἀναδειχθείς καί δοξάσας διά τοῦ θαυμαστοῦ βίου αὐτοῦ τόν Πατέρα ἡμῶν τόν ἐν οὐρανοῖς. Τοιαύτης εὐαγγελικῆς τελειότητος, σπουδῇ καί ἀρετῶν συντονίᾳ, ἠξιώθη μεμαρτυρημένως ὑπό τῆς ἀλανθάστου συνειδήσεως τῶν πιστῶν ὁ ἐκ χώρας Καππαδοκῶν μοναχός Παΐσιος, τοὐπίκλην Ἐζνεπίδης, διανύσας ἐπί ἥμισυ καί πλέον αἰῶνος τήν ἀσκητικήν καί ἐν πτωχείᾳ καί στερήσεσι τρίβον, τό μοναχικόν τριβώνιον περιβληθείς ἐν Ὄρει τῷ Ἁγίῳ• ἀντιταχθείς διά βίου παντός τῷ κοσμοκράτορι τοῦ αἰῶνος τούτου• μαρτυρήσας τήν καλήν ὁμολογίαν καί τήν ἀμώμητον Ὀρθόδοξον πίστιν κρατύνας• τήν Ἐκκλησίαν καί τήν δόξαν αὐτῆς

λαμπρύνας ὅτι «πῦλαι Ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»· ἀναλωθείς ἔργῳ ἐμπράκτῳ καί πράξει ἐλλόγῳ ἐν τῇ ὑπακοῇ τοῦ Χριστοῦ καί τῇ ἀγάπῃ πρός τόν Θεόν καί πρός τόν πλησίον. Οὗτος, ὁσιότητι καί ἁγιότητι βίου πολιτευθείς, τύπος τοῦ κατά Χριστόν πολιτεύματος καί ἀρετῆς ζῶσα εἰκών ἀποβάς, διδαχῇ πλήθους ὀρθοδόξων διδάσκαλος καί πνευματικός καθοδηγητής καταστάς, ἑαυτόν παρέστησε καί ἀνέδειξεν, εἰς ὑψηλά πνευματικά μέτρα ἀνελθών, σκεῦος τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τιμηθείς δέ παρά Θεοῦ διά τοῦ χαρίσματος ἰάσεως ἀσθενῶν καί πασχόντων.

Νῦν δέ όσημέραι πληθυνομένης τῆς ἐκ τοῦ τάφου τοῦ μακαριστοῦ ἀσκητοῦ ἐκχεομένης εὐλογίας καί ἐπιτελουμένων συνεχῶς θαυμαστῶν σημείων καί θεραπειῶν σωματικῶν καί ψυχικῶν νόσων, ἡ περιρρέουσα πίστις πάντων τῶν ἀπειραρίθμων Ὀρθοδόξων πιστῶν παρεκίνησε τήν ἡμετέραν Μετριότητα, ἀξιωθεῖσαν ὅπως ἰδίοις ὄμμασι καί αἰσθήσεσι γνωρίσῃ καί πνευματικῶς συνδεθῇ μετά τοῦ Μοναχοῦ Παϊσίου καί αὐτοψί διαπιστώσῃ τήν γενικήν ἐκκλησιαστικήν συνείδησιν περί τῆς ἁγιότητος τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου τοῦ Θεοῦ, μετ᾽ ἐπισταμένην μελέτην καί σχετικήν εἰσήγησιν τῆς Συνοδικῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς, ἵνα μετά τῶν περί ἡμᾶς Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καί ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν καί συλλειτουργῶν, Συνοδικῶς θεσπίσωμεν καί ὁρίσωμεν καί ἐν Ἁγίῳ διακελευσώμεθα Πνεύματι, ὅπως ἀπό τοῦ νῦν καί εἰς τό ἑξῆς εἰς αἰῶνα τόν ἅπαντα ὁ εἰρημένος ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω ἀσκητικῶς τήν πορείαν τοῦ βίου βαδίσας Μοναχός Παΐσιος συναριθμῆται τοῖς Ὁσίοις Πατρᾶσι καί Ἁγίοις τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐτησίαις ἱεροτελεστίαις τιμώμενος καί ὕμνοις ἐγκωμίων γεραιρόμενος τῇ ιβ′ τοῦ μηνός Ἰουλίου, καθ᾽ ἥν ἡμέραν τό πνεῦμα Αὐτοῦ τῷ Δικαιοκρίτῃ Κυρίῳ τῆς Ζωῆς εἰρηνικῶς παρέθετο.

Εἰς ἔνδειξιν δέ τούτου καί βεβαίωσιν ἐγένετο καί ἡ παροῦσα Πατριαρχική ἡμῶν καί Συνοδική Πρᾶξις, καταστρωθεῖσα μέν καί ὑπογραφεῖσα ἐν τῷδε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐν ἴσῳ δέ ἀπαραλλάκτῳ σταλεῖσα τῇ Ἱερᾷ Κοινότητι τοῦ Ἁγίου Ὄρους, πρός ἐπ᾽ ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν καί κατάθεσιν εἶτα ἐν τοῖς Ἀρχείοις αὐτῆς.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,βιε′, κατά μῆνα Ἰανουάριον ιβ′ ΕΠΙΝΕΜΗΣΕΩΣ Η′ "[919].

[919] Βλ. http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2048&tla=gr. Πρβλ. Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, *Πατριαρχική καί Συνοδική Πρᾶξις ἀναγραφῆς εἰς τό Ἁγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Παϊσιου τοῦ Ἁγιορείτου*, Θεοδρομία, σσ. 189-192.

Οἱ ἐνστάσεις μερικῶν ἀτόμων - κληρικῶν καί λαϊκῶν - ὅσον ἀφορᾶ τήν ἁγιοκατάταξη τοῦ Γέροντος Παϊσίου[920] δέν ἀλλάζουν σέ τίποτα τήν ἀξία καί τήν αὐθεντικότητά της. Ὁ χλευασμός τοῦ προσώπου τοῦ Γέροντος Παϊσίου, τόσο σέ προσωπικό ἐπίπεδο[921], ὅσο καί δημοσίως, διά μέσου τῶν συγχρόνων ΜΜΕ[922] δέ θίγει τή γνησιότητα τῆς ἁγίας του ζωῆς, οὔτε τῆς ἀναγνώρισής της. Ἀντιθέτως, ἐπιβεβαιώνει τή διαχρονική προσπάθεια τοῦ μισάνθρωπου διαβόλου, πού χρησιμοποιεῖ ὅλους τούς τρόπους πού διαθέτει, γιά νά πολεμᾶ τόν κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ ἄνθρωπο καί τήν Ἀλήθεια, δηλαδή τόν Ἴδιο τόν Θεό.

Ἐν κατακλείδι, θεωροῦμε τήν ἁγιοκατάταξη τοῦ περίφημου Ἁγίου, πού τό βίο καί τό ἔργο του ἐπιμεληθήκαμε στίς περίπου 300 σελίδες τῆς ἐργασίας μας, ὡς τό μεγαλύτερο δῶρο πού ἔδωσε πρόσφατα ὁ Θεός στό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, μέ πνευματικές καί ποιμαντικές διαστάσεις σέ μεγάλο βάθος χρόνου στή ζωή κάθε σημερινοῦ χριστιανοῦ καθώς καί τῶν ἑπομένων γενεῶν. Τό ἐλπιδοφόρο μήνυμα τοῦ ἁγίου Παϊσίου, τό ὁποῖο πηγάζει ἀπό τή βιωτή καί τή διδασκαλία του, στηρίζει ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη στούς δύσκολους καιρούς πού διανύουμε. Ἀρκεῖ ὁ βιαστικός ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας νά κάνει μιά στάση μπροστά στήν ἁγία προσωπικότητά του καί νά καθίσει νά τόν ἀφουγκραστεῖ, γιά νά ἐφοδιαστεῖ μέ τά ἀπαραίτητα πνευματικά ἐφόδια, πού ἄφθονα παρέχει ἡ διδαχή του καί νά προσπαθήσει νά τά ἐφαρμόσει, γιά νά πάει στόν Παράδεισο, κινούμενος ἀπό τό φιλότιμό του, «γιατί δέν θέλει νά πάη στήν κόλαση καί νά πληγώση τόν Εὐεργέτη του Χριστό», ὅπως συμβούλευε πάντα ὁ ἅγιος[923].

---

[920] Ἐνδεικτικά, βλ. Κωνσταντίνος Λ. Γεωργίτσης, *«Ἁγιοκατατάξεις» πονηρᾶς οἰκουμενιστικῆς σκοπιμότητος,* στό http://www.agioskosmas.gr/themata.asp?isue=76&artid=4781. Τό θέμα τῆς ἁγιοκατάταξης ἀπασχολεῖ πολύ κόσμο, τόσο πρίν τίς 13 Ἰανουαρίου 2015, ὅσο καί μετά. Ἀρνητικές ἀπόψεις παρουσιάζονται σέ διάφορα κείμενα ἤ καί σέ σχόλια στό διαδίκτυο, προκαλώντας τήν τεκμηρίωση τῶν θετικῶν ἀπόψεων ἀπό τούς ὑπόλοιπους χρῆστες. Βλ. π.χ., τά σχόλια πού προκάλεσε τό τιμητικό ἄρθρο τοῦ Γιώργου Θεοχάρη, *Σάν σήμερα πρίν ἀπό 20 χρόνια ἐκοιμήθη ὁ Ἁγιορείτης γέροντας Παΐσιος,* στό http://www.agioritikovima.gr/agnea/item/37507.

[921] Γνωρίζουμε ἄτομα, ἀκόμη καί μοναχούς τοῦ Ἁγίου Ὄρους (ζηλωτές), πού ἐκφράζονται ἀρνητικά γιά τόν ἅγιο Παΐσιο, μή δυνάμενοι νά ἀλλάξουν στάση οὔτε μετά τήν ἁγιοκατάταξή του, τήν ὁποία θεωροῦν εἴτε ἀνάρμοστη, εἴτε πολύ βιαστικά ἐφαρμοσμένη. Γιά τέτοιες περιπτώσεις βλ. καί Νικολάου Ζουρνατζόγλου, Μαρτυρίες προσκυνητῶν, σ. 144, Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος*, σ. 21, Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Διδαχές*, σ. 54. Γιά λανθασμένη θεώρηση τῶν ἀπόψεών του, βλ. Πρωτοπρεσβύτερος Ἄγγελος Ἀγγελακόπουλος, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος,* σ. 291.

[922] Βλ. http://www.aek365.com/a-430266/o-geronta-paisio-eixe-problepsei-to-penalti-tou-olumpiakou.htm. Πρβλ. καί τήν γνωστή ὑπόθεση "Γέροντας Παστίτσιος" στο https://el.wikipedia.org/wiki/.

[923] Βλ. Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, *Λόγοι Ε'*, σ. 258.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στίς 13 Ἰανουαρίου 2015, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἀναγνώρισε ἐπίσημα στήν χορεία τῶν ἁγίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τόν παγκοσμίως ἤδη γνωστό Γέροντα Παΐσιο τόν Ἁγιορείτη. Αὐτή ἡ πράξη χαιρετίστηκε μέ ἐνθουσιασμό ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο ἦταν ἤδη πεπεισμένο γιά τήν ἁγιότητά του ἀκόμη καί πρίν τήν ὁσιακή κοίμησή του (12 Ἰουλίου 1994).

Στή συνείδηση τῶν πιστῶν, ὁ Γέροντας, μέ τήν ἁγία ζωή του, ἀποτελεῖ στήριγμα καί βοηθό, καί ταυτόχρονα ὑπόδειγμα πρός μίμηση. Ἀπό πολλούς συγκρίνεται μέ διάφορους ἁγίους, πού διακρίθηκαν γιά τήν ἐνάρετη ζωή τους, γιά τούς μεγάλους ἀγῶνες τους στό χῶρο τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς καί γιά τήν ἄμεση ἐπικοινωνία τους μέ τό μαστιζόμενο ἀπό τά πολλά προβλήματα κόσμο.

Ἡ ἔρευνα πού μόλις πραγματοποιήσαμε ἐπιβεβαιώνει τήν πεποίθηση αὐτή, δείχνοντας μέ ἐπιστημονικό τρόπο ὅτι πρόκειται γιά ἕναν μεγάλο ἅγιο, πού ἀνακεφαλαιώνει ὅλους τούς ἁγίους τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μας. Μέ τήν ἁπλή, ἀλλά μέ βάθος θεολογίας θεόπνευστη, διδαχή του, καθώς καί μέ τή βιωτή του, ἀποδείχθηκε ἐξαιρετικό «σκεῦος ἐκλογῆς», τό ὁποῖο ἀναδεικνύεται ἀπό τό Θεό, γιά νά ὑποστηρίξει ὅλο τόν κόσμο, ἰδιαίτερα στούς δύσκολους καιρούς, ὅπως αὐτούς, πού διανύουμε σήμερα.

Τό πλῆθος τῶν τρόπων μέ τούς ὁποίους ὁ σύγχρονος ἅγιος γίνεται ὅλο καί πιό γνωστός – βιβλία, ἄρθρα, εἰκόνες, συνέδρια, ὁμιλίες, τηλεοπτικές καί ραδιοφωνικές ἐκπομπές, ἀναρτήσεις στό διαδίκτυο κ.λπ. – συμβάλλουν στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, μέσα σέ ἕνα κλίμα ζωντανῆς καί ὁμολογιακῆς πίστεως. Εἶναι ἀξιοσημείωτο τό γεγονός ὅτι, πολλές φορές οἱ ἐν λόγῳ ἐκδηλώσεις ἀποτελοῦν πρωτοβουλία τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ἡ προσπάθεια τῆς προβολῆς τῆς αὐθεντικῆς πνευματικότητας ἀπαλλάσσεται ἀπό πιθανή κατηγορία τῶν κακόβουλων περί κατασκευῆς, ἀπό τόν κλῆρο, ψεύτικων ἁγίων. Οἱ λίγοι διαφωνοῦντες – παρόντες ἄλλωστε στή ζωή πολλῶν ἁγίων - ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις καί δέν κάνουν κάτι ἄλλο παρά νά ἐπιβεβαιώνουν τήν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων.

Μέ τήν ἐλπίδα καί εὐχή στό μέλλον νά πληθύνουν οἱ παρόμοιες μελέτες καί πραγματεῖες στό χῶρο τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν, προσφέρουμε τήν παροῦσα ἐργασία ὡς ταπεινό ὀβολό μιᾶς καρδιᾶς πού ἔχει καεῖ γιά πάντα ἀπό τό πῦρ τῆς ἀγάπης τοῦ μεγάλου, μοναδικοῦ καί χωρίς ὅρια, ὁλοκληρωτικά δοσμένου σέ ὅλους μας ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΠΗΓΕΣ

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Λόγοι Α΄, Μέ πόνο καί ἀγάπη γιά τόν σύγχρονο ἄνθρωπο*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 1998.

- *Λόγοι Β΄, Πνευματική ἀφύπνιση*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 1999.

- *Λόγοι Γ΄, Πνευματικός ἀγώνας*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2001.

- *Λόγοι Δ΄, Οἰκογενειακή ζωή*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2008.

- *Λόγοι Ε΄, Πάθη καί ἀρετές*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010.

- *Λόγοι ΣΤ΄, Περί προσευχῆς*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2012.

- *Ἁγιορεῖται Πατέρες καί ἁγιορείτικα*, Ἔκδοση Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 14η ἀνατύπωση, 2010.

- *Ἐπιστολές*, Ἔκδοση 5η, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2000.

- *Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης*, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 2010.

- *Ὁ Γέρων Χατζη-Γεώργης ὁ Ἀθωνίτης, 1809-1886*, Ἔκδοση Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 11η ἀνατύπωση 2010.
- *Ὁ ἁγνός ἥρωας Στρατηγός Μακρυγιάννης*, στό «Πολύτεκνη Οἰκογένεια», ἀρ. φ. 29, Μάρτιος 1986.

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Ἡ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ, Ἀδελφότης Θεολόγων Ἡ «Ζωή», Ἔκδοσις 11η, Ἀθήνα 1989.

ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις περὶ διαφόρων κεφαλαίων ἐκ διαφόρων προσώπων*, PG, 89, 732 C - 733 D.

ΑΓΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ, *Συμβουλές γιά τό ἦθος τῶν ἀνθρώπων καί τήν ἐνάρετη ζωή, σέ 170 κεφάλαια*, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α΄, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, στ΄ ἔκδ. Θεσσαλονίκη 2004.

ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ, *Ἐπιστολή ΣΚΓ΄ πρός Εὐστάθιον τόν Σεβαστηνόν*, P.G. 32, 820 C - 833 C.

- *Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός*, PG 31, 329A- 353A.
- *Κατά μεθυόντων*, PG 31, 444C - 464 A.
- *Περὶ ἀσκήσεως, πῶς δεῖ κοσμεῖσθαι τὸν μοναχὸν*, PG 31, 648 C-652 D.
- *Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* 24, PG 32, 169 B - 173 C.

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, *Περὶ νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων πρὸς Ἱέριον*, PG 46, 161 A -192 C.

- *Εἰς τόν Ἐκκλησιαστήν τοῦ Σολομῶντος Ὁμιλία* Α΄, PG 44, 616 C-636 B καί *Ὁμιλία Γ΄, PG 44, 649B- 664.*
- *Περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως*, PG 46, 12 A - 160 C.

- *Ἆσμα Ἀσμάτων*, 5, PG 44, 857 B - 884 D καί 8, PG 44, 940 C - 952D.
- *Περί τοῦ Βίου Μωσέως*, PG 44, 297 B - 430 D.

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Ἐπιτάφιος Λόγος εἰς τόν Μέγαν Βασίλειον*, 43, PG 36, 493 A - 605 A.

- *Νικοβούλου πρός τόν υἱόν, 5ος Ὕμνος*, PG 37, 1521 A - 1541A.
- *Εἰς τὴν ἐν ταῖς νηστείαις σιωπήν*, PG 37, 1307A-1322A.
- *Περὶ τῶν καθ᾽ ἑαυτόν*, PG 37, 969A- 1017A.

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, *Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς καί περί ἱερωσύνης*, P. G. 35, 407 A - 514 C.

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, *Ὁμιλία Ι΄, Πρός τούς ἀκαίρως ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις ἐν ταῖς κατά τήν ἐκκλησίαν ἱεραῖς συνάξεσιν καί τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς τεσσαρακοστῆς*, PG151, 112 B - 124 D.

- *Ὑπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων*, PG 150, 1225 A - 1236 D.
- *Περί παθῶν καί ἀρετῶν καί περί τῶν τικτομένων ἐκ τῆς κατά νοῦν σχολῆς*, PG 150, 1043-1088.
- *Ὁμιλία 33η, Περί ἀρετῶν καί τῶν ἀντιθέτων ταύταις παθῶν· καί ὅτι κόσμος οὗ κοσμοκράτωρ ὁ διάβολός ἐστίν, οὐ τά κτίσματά ἐστι τοῦ Θεοῦ ἀλλ᾽ οἱ διά τῆς παραχωρήσεως τῶν κτισμάτων ὑποταγέντες αὐτῷ, PG 151, 412D- 424A.*

ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ, *Τά ἑκατόν «Γνωστικά Κεφάλαια»*, Κείμενον - Μετάφρασις-Σχόλια μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἅγιον Ὄρος Θεσσαλονίκη 1999.

ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ, *Ἔργα Ἀσκητικά*, Εἰσαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση-Σχόλια-Πίνακες. Ἐκδ. «ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ» Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρέας 1991.

ΑΒΒΑ ΗΣΑΙΑ, *27 κεφάλαια περί τηρήσεως τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α΄, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, στ΄ ἔκδ. Θεσσαλονίκη 2004.

ΑΓΙΟΥ ΗΣΥΧΙΟΥ, *Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια*, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν,

τόμ. Α', Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, στ' ἔκδ. Θεσσαλονίκη 2004.

ΑΓΙΟΥ ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ, *Ἅπαντα τὰ εὑρεθέντα ἀσκητικὰ*, Ἐπιμελείᾳ Ἱερομονάχου Ἰωακείμ Σπετσιέρη, Ἐκδ. Χ. Σπανός, Ἀθήνα, ἄ.χ.

- *Λόγος Ζ', Περί τάξεως τῶν ἀρχαρίων, καί καταστάσεως, καί τῶν ἀνηκόντων αὐτοῖς.*
- *Λόγος ΛΓ', Περὶ τοῦ τρόπου τῆς εὐχῆς.*
- *Λόγος ΛΣΤ', Περί τοῦ μή δεῖν χωρίς ἀνάγκης ἐπιθυμεῖν ἤ ἐπιζητεῖν σημεῖα τινά φανερά ἔχειν ἐν ταῖς χερσίν ἡμῶν.*

ΑΓΙΟΥ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ, *Περὶ ἱερωμένων αἰτίαν σκανδάλων γενομένων καὶ τοῖς ἐθνικοῖς*, PG 78, 793 D - 796 B.

- *Περὶ πρεσβυτέρου ὄντος καὶ καλουμένου νεωτερίζοντος τοῖς τρόποις*, PG 78, 805 A-B.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Περὶ μεθυόντων*, PG 96, 156 D - 165 D.

- *Περὶ ἀδικουμένων˙ ὅτι χρὴ βοηθεῖν αὐτοῖς*, PG 95, 1192 C - 1193 B.
- *Περὶ δοξολογίας Θεοῦ˙ καὶ ὅτι χρὴ δοξάζειν τὸν Θεόν, καὶ ὅτι τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζει ὁ Θεός*. PG 95, 1353 B - 1360 C.
- *Περὶ διαβόλου, ἤτοι Σατανᾶ καὶ δαιμόνων*, PG 95, 1405A- 1409C.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ, *100 παρηγορητικά κεφάλαια πρός τούς μοναχούς τῆς Ἰνδίας*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Κλίμαξ*, PG 88, 631- 1164.

- *Κλίμαξ*, Μετάφραση Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, 12η ἔκδοση, Ἱερά Μονή Παρακλήτου, Ὠρωπός Ἀττικῆς 1998.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Περὶ ἱερωσύνης*, PG 48, 623 *α*'- 692 *ιγ*'.

- *Εἰς τό κατά Ἰωάννην, Ὁμιλία Πστ'*, PG 59, 472.
- *Ὁμιλία εἰς τό «Χήρα καταλεγέσθω μή ἐλλάττων ἐτῶν ἑξήκοντα γεγοννῖα» καί περί παίδων ἀνατροφῆς, καί περί ἐλεημοσύνης.*

PG 51, 321-338.

- *Εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστήν*, Ὁμιλία Γ', 1, PG 59, 37 α'- 46 στ'.
- *Εἰς τούς ἀνδριάντας Ὁμιλία α', PG 49, 15 α'- 34 ιβ'.*
- *Εἰς Α' Κορινθίους Ὁμιλία 8η*, PG 61, 67 α'- 76 ε'.
- *Ὑπόμνημα εἰς τήν πρός Κολοσσαεῖς*, 8, PG 62, 351 α'- 360 ε'.
- *Κατά μεθυόντων καί εἰς τήν Ἀνάστασιν*, PG 50, 433 α'- 442 ε.
- *Ὑπόθεσις τῆς πρός Ρωμαίους ἐπιστολῆς*, PG. 60, 391-394.
- *Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴν πρώτην*, Ὁμιλία Ι', PG 62, 455 α'- 462 δ'.
- *Ὑπόμνημα εἰς τήν πρός Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολήν δευτέραν*, Ὁμιλία Α', PG 62, 468 α'- 472 β'.
- *Λόγος παραινετικός εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, Εἰς τήν Γένεσιν, Ὁμιλία ιζ'* , PG 53, 134 α' - 148 ι'.
- *Λόγος παραινετικός εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς Εἰς τήν Γένεσιν, Ὁμιλία κθ', PG 53, 260 α'-273 η'.*
- Ὁμιλία ΜΘ', *«Αὗται δὲ αἱ γενέσεις, φησίν, Ἰσαάκ τοῦ υἱοῦ Ἀβραάμ»*, P.G. 54, 443-447.
- *Εἰς τό δεῖν καί ἐν τῇ Πεντηκοστῇ καί ἀεί τῆς νηστείας μεμνῆσθαι, καί ὅτι οὐ παρουσία μόνον, ἀλλά καί μνήμη νηστείας ὠφελεῖ· καί περί τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καί ὅτι μετά τῶν ἄλλων οὐ μικρόν μέρος αὐτῆς ἡ φυσική τῶν γονέων περί τά ἔκγονα φιλία·καί ὅτι οὐ πατράσι μόνον, ἀλλά καί μητράσιν ἐπιτέτακται τά παιδία ῥυθμίζειν, καί πρός τῷ τέλει περί τῆς Ἄννης. Α'*, PG 54, 631- 643.

ΑΓΙΟΥ ΚΑΣΣΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΟΥ, *Περί τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας καί τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', στ΄ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.

- *Περί τόν ἐπίσκοπο Κάστορα περί τῶν ὀχτώ λογισμῶν τῆς κακίας*, 3,

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', στ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.

ΑΓΙΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ, *Παράφραση τῶν 50 λόγων τοῦ Ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου σέ 150 κεφάλαια*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

- *Περί τῆς πνευματικῆς τελειότητος*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- *Περί ἐλευθερίας τοῦ νοῦ*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ'ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Πρός Θαλάσσιον* 61, PG 90, 625 D - 645 C.

- *Λόγος Λ΄ (30), Περὶ μέθης*, PG 91, 881D-885B.
- *Λόγος ΛΒ΄(33), Περί φιλοπονίας*, PG 91, 889A- 892A.
- *Περί ἀγάπης ἑκατοντάς δευτέρα*, PG 90, 984 B - 1017 A καί *Δεύτερη ἑκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε'ἔκδοση, Ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- *Περί ἀγάπης τετάρτη κεφαλαίων ἑκατοντάς*, P.G. 90, 1048 B - 1073 A καί *Τετάρτη ἑκατοντάδα κεφαλαίων περί ἀγάπης*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε'ἔκδοση, Ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- *Τά 200 κεφάλαια περί τοῦ Πνευματικοῦ Νόμου*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.
- *Κεφάλια διάφορα θεολογικά τε καί οἰκονομικά, περί ἀρετῆς καί κακίας, ἑκατοντάς τρίτη*, P.G. 90, 1260 B - 1304 B καί *Διάφορα κεφάλαια περί Θεολογίας, Οἰκονομίας, ἀρετῆς καί κακίας.*

Τρίτη ἑκατοντάδα. Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε' ἔκδοση, Ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ, *Ἐπιστολή πρός τόν μονάζοντα Νικόλαο,* Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, *Περί ἐπιμελείας ψυχῆς*, Ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα 1999.

- *Χριστιανική Ἠθική*, Ἐκδ. Νεκτάριος Δ. Παναγόπουλος, Ἀθήνα 1992.

ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Πηδάλιον, εκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 2003.

ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Λόγος Ε', Περὶ μέθης,* PG 89, 1445C-1448D.

ΒΑΡΣΑΝΟΥΦΙΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ. *Κείμενα διακριτικά καί ἡσυχαστικά*, τομ. Γ', Ἐκδ. «Ἑτοιμασία» Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρέας, 1997.

ΕΥΑΓΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΚΟΥ, Κεφάλαια πρακτικά 53, PG 40, 1233 B.

- *Περί διακρίσεως παθῶν καί λογισμῶν*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α', ΣΤ' ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 2004.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ, *Περί πίστεως καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας,* Ὀγδοήκοντα, 3, 2, PG 42, 773 C - 832 D.

Ἀνακεφαλαίωσις, PG 42, 833 A - 885D.

ΟΣΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΔΕΣΣΗΣ, *Ἑκατό ψυχωφελῆ κεφάλαια*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β', Ε' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

ΟΣΙΟΥ ΘΕΟΛΗΠΤΟΥ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ, *Λόγος γιά τήν ἐν Χριστῷ ἐσωτερική ἐργασία καί τή μοναχική ζωή*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΟΥΔΗ, *Περί τῆς ἑνώσεως μέ τό Θεό*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Ε', Γ' ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 2002.

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΩΝ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΩΝ, *Μέθοδος καί κανόνας ἀκριβής γιά ὅσους διαλέγουν τήν ἡσυχαστική καί μοναστική ζωή*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Ε', Γ' ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 2002.

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΤΗΛΙΚΟΥΔΗ, *Περί ἡσυχαστικῆς τριβῆς*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Ε', Γ'ἔκδοση, Ἐκδ. Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 2002.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, *Στρωμματέων τῶν εἰς ὀκτώ λόγους, Λόγος Τέταρτος*, PG 8, 1213B- 1381B.

ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ, *Πρώτη ἑκατοντάδα πρακτικῶν κεφαλαίων*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.

- *Δεύτερη ἑκατοντάδα φυσικῶν κεφαλαίων περί καθάρσεως τοῦ νοῦ*. Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.
- *Τρίτη ἑκατοντάδα γνωστικῶν κεφαλαίων περί ἀγάπης καί τελειώσεως βίου*, Φιλοκαλία τόμ. Δ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.

ΟΣΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Βιβλίο πρῶτο, Περί τοῦ πένθους ὡς δεύτερης ἐντολῆς*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ'ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

- *Βιβλίο πρῶτο, Ἀπόρριψη τῆς ἀπογνώσεως*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.
- *Βιβλίο Πρῶτο, Διαφορά λογισμῶν καί προσβολῶν*, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ', Δ' ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς

Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

Λόγος περί τοῦ Ἀββᾶ Φιλήμονος, Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β΄, Ε΄ ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

Ἀκολουθίαι καί Βίος τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ, ἐπιμελεία Ἀρχιμ. Συμεών Π. Κούτσα, Ἀθήνα, ἄ.χ.

Ἀκολουθία τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος εἰς τόν Ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην, Ἅγιον Ὄρος, ἀνέκδοτη.

Τό Γεροντικόν ἤτοι ἀποφθέγματα Ἁγίων Πατέρων, Ἔκδοσις 3η, Ἐκδοτικός Οἶκος «Ἀστήρ» Ἀλ. & Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα, ἄ.χ.

Εὐεργετινός, τόμος 1ος, δίγλωση ἔκδοση, Ἱερά Μεγίστη Λαύρα Βατοπεδίου, Ἅγιον Ὄρος 2007.

Τό Μέγα Γεροντικόν, τόμ. Β΄, Ἔκδοση Ἱ. Ἡσυχαστηρίου «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου» Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2006.

Νέος Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Τόμος τέταρτος, Δεκέμβριος, Ἐκδ. Ἴνδικτος, Ἀθήναι 2005.

Νέος Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Τόμος ἕκτος, Φεβρουάριος, Ἐκδ. Ἴνδικτος, Ἀθήναι 2006.

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Α΄, ΣΤ΄ ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2004.

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Β΄, Ε΄ ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Γ΄, Δ΄ ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2006.

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Δ΄, Δ΄ ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2008.

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ. Ε΄, Γ΄ ἔκδοση, Ἐκδόσεις «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 2002.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΒΡΑΜΙΔΗ, Ἀθανασίου, *Ἡ ... Ὁμοιοπαθητική ὑπό τό πρίσμα τῆς Ἰατρικῆς Ἐπιστήμης*, Ἀθῆναι 1996.

ΑΓΓΕΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀγγέλου, Πρωτοπρεσβυτέρου, «Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ἔναντι τοῦ Οἰκουμενισμοῦ», στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ', Τευχ. 2, Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 2015.

ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, Σάββα, *Ἑρμηνευτική τῶν ἱερῶν κειμένων*, Ἀθήνα 1979.

ἈΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ἱερομονάχου, Σιμωνοπετρίτου, «Ἀπὸ τὴν γνωριμία μου μὲ τὸν μακαριστὸ Γέροντα Παΐσιο», στο *Ὁ Γέροντας Παΐσιος Ἁγιορείτης. Πρακτικά Διορθοδόξου Συνεδρίου Ἱεράς Μονής 15 Νοεμβρίου 2014*, Ἐπιμέλεια Ἱερομ. Ναθαναήλ Νεάκσου, Εκδ. Doxologia, Iasi, 2015, σσ. 53-66.

ΑΪΒΑΛΙΩΤΟΥ, Χριστίνα Δ.: *Τό πρόβλημα τῶν ἐξαρτημένων παιδιῶν καί ἡ ἀντιμετώπισή τους ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας*, Διπλωματική ἐργασία στά πλαίσια τοῦ προγράμματος μεταπτυχιακῶν σπουδῶν τοῦ Τομέα Δικαίου, Ὀργάνωσης, Ζωῆς καί Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας, στήν εἰδίκευση Παιδαγωγικά-Ποιμαντική Ψυχολογία, Σύμβουλος καθηγητής Χ. Βάντσος, Θεσσαλονίκη 2008.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ, Μοναχής, *Ὁ Ὅσιος Γέρων Πορφύριος. Ἡ ἀγαπῶσα καρδιά*, Ἐκδόσεις Ἐφραιμιᾶς, Ἱερά Γυναικεῖα Κοινοβιακή Μονή Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου Κονταριώτισσας Κατερίνης. Α.χ.

ΑΚΑΚΙΟΥ, Ἱερομονάχου Ἁγιορείτου, «Ἀπο τή γνωριμία μου μέ τό μακαριστό Γέροντα Παΐσιο, Γέροντας Παΐσιος, Ἄρωμα Ἁγιότητος», στό *ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ*, τεῦχ. 5, Ἀπρ. - Ἰουλ. 2001, σσ. 123-129.

ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, Αμίλκα, «Η *αναγνώρισις των Αγίων εν τη* Ορθοδόξω Εκκλησία» (1948), στό *Θεολογία*, 19, 1948.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, Ἀρχιμ. Ἀθανασίου, *Χειραγωγία στή μετάνοια. Πρακτικός ὁδηγός γιά τό Ἱερό Μυστήριο τῆς Ἐξομολογήσεως*, Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μονῆς Μεγάλου Μετεώρου, Ἅγια Μετέωρα, 2001.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Δημητρίου Ν., «Ἐπίσκεψις εἰς τόν Γέροντα Παΐσιον τήν 2αν Μαΐου 1990», στό *Ὀρθόδοξος Τύπος*, Λ΄. ἀρ. φ/ 893, 13 Ἰουλίου 1990, σ. 2.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ, «Συνομιλία μέ τόν π. Παΐσιο», στό *Ὅσιος Γρηγόριος*, 1995 (ἀναδημοσίευση στό περιοδ. *Διάλογος* τῆς Π.Ε.Γ., τεῦχ. 12 / Ἀπρ. - Ἰουν. 1998, σσ. 16-17).

ΒΑΝΤΣΟΥ, Χ., *Θέματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας*, Θεσσαλονίκη 1990.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἐλασσῶνος, «Δυσκολίαι τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν ἄσκησιν τῆς Ποιμαντικῆς της» (Εἰσήγησις κατά τήν ἐν Ἀθήναις Τακτική Συνεδρία τῆς Ι.Σ.Ι. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 3. 10. 2012), στό *Ἐκκλησία*, ἔτος ΠΘ΄, τεῦχος 9, Ὀκτώβριος 2012, Ἀθήνα, σσ. 571-574.

ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ, Μυρσίνη, *Ἀπό τήν ἐγώπολη στήν ἐσύπολη*, Ἐκδ. Ἄθως Παιδικά, Ἀθήνα 2008.

- *Ἀπό τήν ἐσύπολη στήν οὐρανούπολη*, Ἐκδ. Ἄθως Παιδικά, Ἀθήνα 2011.

ΒΙΤΑΛΗ, Μιλτιάδη Γ., *Ἡ ἐν Χριστῷ σαλή καί ὁ Ἅγιος Παΐσιος*, Ἐκδ. Ἀγαθός Λόγος, Ἀθήνα 2015.

VLAD, Monahia Siluana, *Scrisori către părinți*, Ed. Doxologia, Iași 2012.

ΒΛΙΑΓΚΟΦΤΗ, Μοναχοῦ Ἀρσενίου, «Ὁ ἅγιος Παΐσιος ὡς ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας καί πολέμιος τῆς πλάνης τῶν αἱρέσεων», στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ΄, Τεῦχος 2, 2015, σσ. 299-304.

ΓΕΩΡΓΑΚΗ, Δημητρίου Γ., «Παραινέσεις Ἁγιορείτου Γέροντος πρός γονεῖς», στό *Ὀρθόδοξος Τύπος*, Λ', ἀρ. φ. 899, 21 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 3.

GHEORGHE, Virgiliu, *Efectele televiziunii asupra minții umane*, Editura Evanghelismos, 2005.

ΓΚΙΚΑ, Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀθανασίου, *Τό πρόβλημα τῶν ναρκωτικῶν καί ἡ ἀντιμετώπισή του ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας (Συμβολή στήν Ποιμαντική)*, Διατριβή ἐπί διδακτορίᾳ, Θεσσαλονίκη 1993.

- Μαθήματα Ποιμαντικῆς, Ἐκδ. Γ. Δεδούση, Θεσσαλονίκη 1997.

ΓΟΥΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, Μαρίας, *Π. Παΐσιος. Ὁ Γέροντας τῆς ἀγάπης*, Ἐκδ. Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη, Ἀθήνα 2012.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗ, Γιάννη, «*Ἀπό τή σοφή διδασκαλία τοῦ π. Παϊσίου, Ἡ θεία δικαιοσύνη ὡς ὑπέρβαση τῆς Κοινωνικῆς*», στό *Χριστιανική*, 23/2/1995, σ. 9

ΔΕΛΗΜΠΑΣΗ, Ἀ., *Ἠθική*, ἐκδ. Ἀργύρου, Ἀθήνα 1968.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ, Πρωτοπρεσβυτέρου, Γεωργίου, *Αὐθεντικοί Ποιμένες της Εκκλησίας*, 2006.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ, Χρ. Γεωργίου, πρωτοπρεσβ., «*Γέρων Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης*», στό *ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ*, ἔτος ΜΘ/τεῦχ. 9, Σεπτ. 2003, σσ. 24-26.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Ε.Δ., *Μαθήματα κατηχητικῆς ἤ χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς*, Ἀθήνα 1988

ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ, Μοναχοῦ Διονυσιάτου, «*Ἀναμνήσεις ἀπό τόν π. Παΐσιο*», στό *Ἐφημερίς Χριστιανική*, ἀρ. φ. 467, 3.11.1994.

ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ, Μπόλκα, Ἀρχιμανδρίτου, "Ὁ π. Παΐσιος διδάσκαλος τοῦ φιλοτίμου ἐν τῇ πράξει", στο *Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Πρακτικά Διορθοδόξου Συνεδρίου Ἱεράς Μονής Νεάμτς - Ἱερά Μητρόπολη Μολδαβίας καί Μπουκοβίνας, 12-15 Νοεμβρίου 2014*, Ἐπιμέλεια Ἱερομ. Ναθαναήλ Νεάκσου, Εκδ. Doxologia, Iasi, 2015, σσ. 7-19.

ΖΑΛΙΔΗ, Ιωάννου, *Ποιμαντική τῆς οἰκογένειας κατά τόν Γέροντα Παΐσιο*, Μεταπτυχιακή ἐργασία στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ. Υπεύθυνος καθηγητής: π. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Θεσσαλονίκη 2009.

ΖΗΣΗ, Πρωτοπρεσβυτέρου Θεοδώρου, «Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου», στό *Πατερικά* 2, Εκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1997.

ΖΙΑΓΚΑ, Ἀ., «Ἡ οἰκογένεια καί τό σχολεῖο μπροστά στόν κίνδυνο πού διατρέχουν οἱ νέοι ἀπό τά ναρκωτικά», στό *Κοινωνία*, ΚΖ΄ (1984) 4.

ΖΟΥΡΝΑΤΖΟΓΛΟΥ, Νικολάου, *Μαρτυρίες προσκυνητῶν. Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης 1924-1994*, 5η ἔκδοση, Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009.

- *Μαρτυρίες προσκυνητῶν. Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης 1924-1994*, τ. Β΄, 2η ἔκδοση βελτιωμένη & ἐπηυξημένη, Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2013.

- *Κείμενα – Ἐπιστολές Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου 1924-1994*, Ἐκδόσεις Ἁγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2009.

Ι. Ν. ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ, "Τά μεγάλα λόγια ἔχουν ἀξία ὅταν λέγονται ἀπό μεγάλους ἀνθρώπους", στό *ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ*, τεῦχ. 9, Σεπτ. 2005, σσ. 14-19.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΛΕΜΕΣΟΥ, *Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Βίος - Διδασκαλία. Παρακλητικός Κανών*, ἄ.τ.χ.

ΙΕΡΟΝ ΗΣΥΧΑΣΤΗΡΙΟΝ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ», *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης*, Βασιλικά Θεσσαλονίκης 2015.

ΙΕΡΟΝ ΚΕΛΛΙΟΝ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΠΟΥΡΑΖΕΡΗ, ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ, *Ἡ εὐθύνη τῆς ἐπιλογῆς μας*, Ἐκδ. Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη, Θεσσαλονίκη 2009.

ΙΣΑΑΚ, Ἱερομονάχου, *Βίος Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*, Ἅγιον Ὄρος, 2004.

ΙΩΗΛ, Μητροπολίτου Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας, *Ἀκολουθία καί Παρακλητικός Κανών τοῦ Ὁσίου Πατρός Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*, α.τ.χ.

ΚΑΒΑΓΙΑ - ΠΙΠΕΡΑΚΗ, Ἀδαμαντίας, *Ἀσματική Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου Πατρός ἡμῶν Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*, Μήλεσι 2006.

ΚΑΡΑΜΑΝΙΔΟΥ, Ἄννα, «Τό περιεχόμενο τῶν Διδαχῶν τοῦ Παπουλάκου», στό *Πρακτικά τοῦ Α΄ Πανελληνίου Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου ἐν Κλειτορίᾳ τῇ 26η καί 27η τοῦ μηνός Σεπτεμβρίου 2009 μέ θέμα «Ὁ Ὅσιος Χριστόφορος ὁ Παπουλάκος» & Πρακτικά τῆς Α΄ Ἐπιστημονικῆς Ἡμερίδας ἐν Θήρᾳ τῇ Πέμπτῃ 23η τοῦ μηνός Ἰουλίου 2009 μέ θέμα «Ὁ Ὁσιώτατος μοναχός Χριστόφορος Παπουλάκος στή Θήρα καί στήν Ἄνδρο»*, Ἱ. Σκήτη Γαρηττοῦ 2010.

ΚΑΤΙΓΚΑ, Ἀθανασίου, *Τά δάκρυα τῆς μετανοίας. Οἱ ἐμπειρίες ἑνός ταξιτζῆ. Ἀληθινές ἱστορίες*, Θεσσαλονίκη 2013.

ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀνέστη, *Πάθη καί ἀρετές κατά τόν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ*, Ἐκδ. Δόμος Ο. Ε., 1982.

ΚΟΓΚΟΥΛΗ, Ἰ. Β., *Βασικά Θέματα τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης*, Θεσσαλονίκη

1983.

ΚΟΛΙΟΥ, Γ., *Γέρων Παΐσιος, Ἡ παιδαγωγική σκέψη του*, ἐκδ. Εν πλῷ, Ἀθήνα 2009.

ΚΟΤΣΩΝΗ, Ἰωαννικίου Ἀρχιμ., «*Μοναχός Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης*», στό *Ὀρθόδοξος Τύπος*, ΛΔ', ἀρ. φ. 1091, 2 Σεπτεμβρίου 1994, σ. 1.

- *Ἀθωνικόν Γεροντικόν*, Γ' ἔκδοση, Ἔκδοσις Ἱ. Ἡσυχαστήριον Ἁγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Κουφάλια Θεσσαλονίκης, 1999.

ΚΡΑΓΙΟΠΟΥΛΟΥ, Π. Συμεών, *Γονεῖς καί παιδιά. Θεολογική, πνευματική καί ψυχολογική θεώρηση*, Τόμος Α', Β' ἔκδοση, Πανόραμα Θεσσαλονίκης, 2004.

- *Τό μυστήριο τοῦ πόνου*, τομ. Α', Γ' ἔκδοση, Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2010.
- *Ὁ πόνος εἶναι εὐλογία*, Γυναικεῖο Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου», Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2015.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ, Δ., *Βυζαντινή φιλανθρωπία καί κοινωνική πρόνοια*, Ἑλληνική Ἔκδοση, Ἀθήνα 1983.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, Ἰω., «Μοναχός Γέρων Παΐσιος», στό *ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ*, τ. 354/Αὐγ. - Ὀκτ. 1994, σσ. 145-145.

ΛΕΚΚΟΥ, Εὐαγγέλου Π., *Ὅσιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης, Βίος καί Παρακλητικός Κανών*. Ἐκδ. Σαΐτης, Ἀθήνα.

ΛΟΗΣ, Παναγιώτης, «Ἐπιστολές», στό *Ὀρθόδοξος Τύπος*, ἀρ. φ. 1092, 9.9.94 καί ἀρ. φ. 1098, 21.10.1994.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ, Ἱερομονάχου Σιμωνοπετρίτου, *Νέος Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Διασκευή ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, Τομ. ΣΤ', Φεβρουάριος, Ἐκδ. Ἴνδικτος, Ἀθήνα 2006.

ΜΑΝΟΥ, Ἱερέως Γεωργίου, *Τό Τετράδιο τοῦ Γέροντος Παϊσίου. Κείμενα περί Μετανοίας καί Ἐξομολογήσεως*, Ἐκδ. Γ', Ἀμβούργο 2009.

ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ, Γεωργίου, *Παλαμικά*, Ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1998.

- *Χριστιανική Ἠθική. Ι. Εἰσαγωγή - Γενικές ἀρχές. Σύγχρονη προβληματική*, Δεύτερη ἔκδοση βελτιωμένη, Ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ- Θεσσαλονίκη 2009.

ΜΑΡΑΒΕΛΙΑ, Σ. Ε., «Ὁ κοιμηθείς π. Παΐσιος», στό *Πρωτᾶτον*, ἀρ. τχ. 49, Καρυές Ἁγίου Ὄρους, 1994, σσ. 373-375.

ΜΑΡΑΓΚΟΥ, Εἰρήνη, *Ὁ Ἅγιος Παΐσιος. Βιογραφία - Θαύματα & Θεραπεῖες. Προφητεῖες - Διδαχές*, Ἐκδ. Καλοκάθη, ἄ. τ. καί χ.

ΜΑΡΙΝΟΥ, Γιώργου Ζ., *Γονεῖς: ἡ εὐτυχία τοῦ παιδιοῦ σας βρίσκεται στά χέρια σας*, Ἑλληνικές Ἐκδόσεις, ἄ.τ. καί χ.

ΜΑΡΤΙΝ, Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικῆς ἡλικίας*, τόμος Β', Ιβ' ἔκδοση, Ἐκδ. Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 1998.

ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ἠλία, Ἀρχιμανδρίτου, *Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ὁ ἄνθρωπος*, 2η ἔκδοση, Ἐκδ. Ζωῆς, Ἀθήνα 1979.

ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ, Ἀνέστη, (ἐπ.) *Γερόντων: Πορφυρίου & Παϊσίου, Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων γιά τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν*, ἄ.ἐκδ., Ἀλεξανδρούπολη 2011.

- *Γερόντων Πορφυρίου(1906-1991) & Παϊσίου (1924-1994), Γιά νά σταθεῖ ἡ οἰκογένεια*, ἄ. ἐκδ. , Ἀλεξανδρούπολη 2011.

ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ, Ἀνέστη, ΦΡΑΓΓΕΛΑΚΗ, Παναγιώτη, *Γερόντων: Πορφυρίου & Παϊσίου, Δοκιμασίες - Ἀρρώστιες. Ψυχικά Νοσήματα - Καρκίνος - Ἀναπηρία. Ἡ ἀντιμετώπισή τους καί τό βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς, ἅ. ἐκδ.,* Ἀλεξανδρούπολη 2011.

- *†Γέρων Παΐσιος (1924-1994). Θαύματα & Θεραπεῖες. Ἐν Ζωῇ & μετά τήν Κοίμησή του,* ἅ. ἐκδ., Ἀλεξανδρούπολη 2011.

ΜΕΛΙΝΟΥ, Μανώλη, *Ἅγιον Ὄρος, Παΐσιος, Σύν αὐτῷ Ἀθωνιτῶν Χορός*, Σειρά: Πείρα Πατέρων 1, ἅ.ἐκδ., 2000.

ΜΕΛΙΣΣΑΡΗ, Ἀθανασίου Γ., *Παΐσιος. Ὀρθοδοξίας ἄνθος εὔοσμον*, Ἐκδόσεις Ἐπέκταση, Κατερίνη 2004.

- *Παϊσίου, Ρήματα Ζωῆς,* Ἐκδόσεις Ἐπέκταση, Κατερίνη 1997.

MIDDLETON, H., *Precious Vessels of the Holy Spirit. The Lives and Counsels of Contemporary Elders of Greece*, Protecting Veil Press, Θεσσαλονίκη 2003.

MIRCEA, Pr. Dr. Ioan, «A doua Venire a Domnului, Parusia», στό *Îndrumări Misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.

ΜΙΧΑΗΛ, Μοναχοῦ, "Ἡ ὑπακοή καί ἡ ἐκμετάλλευσή της", Σειρά Ἡ ἐπικηρυγμένη Ὀρθοδοξία 1, Ἀθήνα 1998.

- *Τό Μεγάλο Μυστικό τοῦ Γέροντα Παϊσίου,* 2002 .

ΜΩΥΣΕΩΣ Μοναχοῦ, "Γέροντος Παϊσίου ἀγαθή μνήμη", στό *Πρωτᾶτον*, ἀρ. τχ. 49, Καρυές Ἁγίου Ὄρους, 1994, σσ. 366-368.

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, *Πρός τάς προσκομισθείσας θέσεις παρά τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διά Πέτρου τῶν αὐτῶν μαΐστορος περί τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα ἀντίρρησις. Τυπωθεῖσα νῦν πρῶτον ἐν τῇ σεβασμίᾳ πατριαρχικῇ καί αὐθεντικῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καί πρωτοκορυφαίων ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Τζετατζούϊα κατά τό αχπβ΄ ἔτος σωτήριον ἐν μηνί Ἰουλίῳ.* Ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας 1682.

ΝΕΛΛΑ, Παναγιώτου, *Ζῶον Θεούμενον, Προοπτικές γιά μία ὀρθόδοξη κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου*, Ἀθήνα 1979.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς, «Στό καλυβάκι τοῦ π. Παϊσίου», στό *Πειραϊκή Ἐκκλησία*, 228 (2011).

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ, «Πατριαρχική και Συνοδική Πράξις αναγραφής εις το Αγιολόγιον της Ορθοδόξου Εκκλησίας του Οσίου Παισιου του Αγιορείτου», στό *Θεοδρομία*, Ἔτος ΙΖ', Τεῦχος 2, 2015.

ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Ἀρχιμ. Βασιλείου, *Οἱ ἀγῶνες τῶν Μοναχῶν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας*, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Ρωμαίας, Ρέθυμνο, 2008.

ΠΑΤΛΑΚΟΥΤΖΑ, Μάρθα, *ἅγιος Παΐσιοςό Ἁγιορείτης. Βιογραφία, Θαύματα, Προφητεῖες*, Ἐκδόσεις Ἔξη, Ἀθήνα 2015.

ΠΑΣΧΟΥ, Π. Β., «Άγιοι, φίλοι του Θεού, Εισαγωγή στην Αγιολογία της Ορθοδόξου Εκκλησίας», 3η έκδ., *Υμναγιολογικά Κείμενα και Μελέτες* - 2, Εκδόσεις Αρμός, α.τ.χ.

ΠΑΤΣΕ, Ἀγγ., *Ἅγιοι Γέροντες*, Ἐκδ. Κάδμος, ἄ.τ.χ.

PETRACHE, Pr. Dr. Constantin, «Asceza în familia ortodoxă azi», στό *Familia ortodoxă*, 23 (2010).

ΠΕΤΡΟΥ, Ἰωάννου Σ., *Κοινωνική θεωρία καί σύγχρονος πολιτισμός*, Θεσσαλονίκη 2005.

RADU, Pr. Prof. Dr. Dumitru, «*Sfintele Taine*», στο *Îndrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1986, σσ. 506-607.

ΡΑΚΟΒΑΛΗ, Ἀθανασίου, *Ὁ Πατήρ Παΐσιος μοῦ εἶπε…*, ἔκδοση 28η, Θεσσαλονίκη 2013.

- *Ταξίδι στή Θράκη μέ τόν Ὅσιο Παΐσιο*, Θεσσαλονίκη 2015.

RĂMUREANU, Pr. prof. dr. Ioan, ȘESAN, Pr. prof. dr. Milan, BODOGAE, Pr. prof. dr. Teodor, *Istoria Bisericească Universală*, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1987.

SANDEI, Mirela-Nicoleta, *Familia creștină în viziunea Cuviosului Paisie Aghioritul*. Lucrare de diplomă în cadrul Facultății de Teologie ”Andrei Șaguna” din Sibiu, secția Teologie Socială, Coordonator științific: Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, Sibiu 2008.

SCHMEMANN, A., *Γιά νά ζήσει ὁ κόσμος*, Ἀθήνα 1987.

SIDOREAC, Πρωτοπρεσβυτέρου Πέτρου, *Ἡ πνευματική τελείωση τοῦ ἀνθρώπου κατά τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης, Διπλωματική μεταπτυχιακή ἐργασία πού ὑποβλήθηκε στό Τμῆμα Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ.*, Θεσσαλονίκη 2007.

- «Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης, ἤτοι ἡ ὁδός ἀπό τή φωτογραφία στήν εἰκόνα», στο *Ὁ Γέροντας Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης. Πρακτικά Διορθοδόξου Συνεδρίου Ἱεράς Μονής Νεάμτς - Ἱερά Μητρόπολη Μολδαβίας καί Μπουκοβίνας, 12-15 Νοεμβρίου 2014*, Ἐπιμέλεια Ἱερομ. Ναθαναήλ Νεάκσου, Εκδ. Doxologia, Iasi, 2015, σσ. 130-140.

STĂNILOAE, D. , "Τό ἀνθρώπινο σῶμα", στό *Σύναξη*, τ. 4 (1982), σσ. 7-13.

ΣΩΤΗΡΧΟΣ, Π. Μ., *Γέρων Παΐσιος. Βίος, Διδαχές, Προφητεῖες, Θαύματα*, Β' ἔκδοση, Ἐκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 2009.

ΤΑΤΣΗ, Πρεσβυτέρου Διονυσίου Δ., *Ἀθωνικόν Ἡμερολόγιον (Διδαχές ἑνός Γέροντος)*, Ἐκδόσεις Ὀρθοδόξου Τύπου, Ἀθήνα 1988.

- *Ὁ Γέροντας Παΐσιος. Βιογραφικά στοιχεῖα-Διδαχές-Ἐπιστολές - Περιστατικά- Κείμενα, ἅ. Ἐκδ., 1995.*

- *Ὑπαίθριο Ἀρχονταρίκι. Καταγραφή Διδαχῶν τοῦ π. Παϊσίου, ἅ. Ἐκδ., 1993.*

- *Διηγήσεις γιά τόν Γέροντα Παΐσιο*, Β΄. ἔκδ, ἅ. Ἐκδ., 2009.

- *Ὁ Ἀσκητής τῆς Παναγούδας*, Ἐκδ. Μέλισσα, Ἀσπροβάλτα 1997.

- "Βιβλιοκρισία γιά τό βιβλίο τοῦ π. Παϊσίου, Ἐπιστολές", στό *Ὀρθόδοξος Τύπος*, ἀρ.φ. 1102, 18.11.1994.

- "Συνομιλία μέ ἕναν ἀββᾶ τοῦ Ἄθωνος", στό *Ὀρθόδοξος Τύπος*, ΚΒ΄, ἀρ. φ. 528, 29 Οκτωβρίου 1982.

ΤΣΑΜΗ, Δημητρίου Γ., *Μητερικόν*, τόμ. ΣΤ΄, Ἔκδοση Ἱ. Ἡσυχαστηρίου Τιμίου Προδρόμου Ἀκριτοχωρίου, Θεσσαλονίκη 1996.

- "Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατά Νικήταν Στηθᾶτον", στό *Ἀνάλεκτα Βλατάδων*, 11, Πατριαρχικόν Ἵδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1971.

ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗ, Δημητρίου Ἰ., *Ὀρθόδοξη Θεολογία καί Ζωή*, Θεσσαλονίκη 2005.

ΤΣΙΝΑΡΙΔΗ, Εὐσταθίου, *Ἄσκηση καί ἁγιότητα στόν βίο καί τό ἔργο τοῦ Γέροντος Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου*, Μεταπτυχιακή ἐργασία στή Θεολογική Σχολή τοῦ Α. Π. Θ., Σύμβουλος καθηγητής: Συμεών Πασχαλίδης, Θεσσαλονίκη 2010.

ΦΑΡΑΣΙΩΤΗ, Διονυσίου, *Οἱ γκουροῦ, ὁ νέος καί ὁ Γέροντας Παΐσιος*, Θεσσαλονίκη 2000.

FLOCA, Arhidiacon prof. dr. Ioan N., *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, ἄ. τ., 1991.

FRIEL, John C., FRIEL, Linda D., *Τά 7 λάθη πού κάνουν οἱ γονεῖς. Τό πιό χρήσιμο βιβλίο γι᾽ αὐτούς πού εἶναι ἤ θά γίνουν γονεῖς*, Μετάφραση ἀπό τά Ἀγγλικά: Δημήτρης Μήλας, Ἐκδόσεις Ἐνάλιος, Νέα Χαλκηδόνα 1999.

ΧΑΪΝΗ Ἰ. Θ., "Διδαχαί τοῦ μακαριστοῦ Γέροντος Παϊσίου", στό *Ὀρθόδοξος Τύπος*, 21/10/1994.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Ἱερομονάχου Ἁγιορείτου, *Ὁ γέρων Παΐσιος,* Ἅγιον Ὄρος, 1994.

- *Σκεῦος ἐκλογῆς (Γέρων Παΐσιος 1924-1994)*, τόμ. Β΄, Ἔκδοση Ἱεροῦ Γυναικείου Ἡσυχαστηρίου «Παναγία, ἡ Φοβερά Προστασία», 2013.

* «Ἀκολουθία τῆς Ἀνακομιδῆς τῶν Ἱερῶν Λειψάνων τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ», στό: Γερασίμου μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, *Ἀκολουθίαι καί Βίος ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ μετά Παρακλητικοῦ Κανόνος, Χαιρετισμῶν καί Ἐγκωμίων*, ἐπ. Ἀρχιμ. Συμεών Π. Κούτσα, Ἀθήνα, ἄ.χ.,

**Ἀπό τήν ἀσκητική καί ἡσυχαστική ἁγιορείτικη παράδοση*, ἄ.σ., Ἔκδοσις Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος» Μεταμόρφωση Χαλκιδικῆς, Ἅγιον Ὄρος 2011.

**Ἀσκητές μέσα στόν κόσμο, Α΄,* ἄ.σ., Ἔκδοσις Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος» Μεταμόρφωση Χαλκιδικῆς, Ἅγιον Ὄρος 2008.

*_Ἀσκητές μέσα στόν κόσμο, Β΄_, ἄ.σ., Ἔκδοσις Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος» Μεταμόρφωση Χαλκιδικῆς, Ἅγιον Ὄρος 2012.

* _Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, Διδαχές καί ἀλληλογραφία μετά ᾀσματικῆς Ἀκολουθίας_, Ἐπιμελείᾳ Γ. Α., Ἐκδόσεις Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, Μήλεσι 2007.

* «Γέροντος Παϊσίου Ἁγιορείτου, Χαριτωμένες διδαχές. Μέ παραβολές καί παραδείγματα», Σειρά: _Ὁσίων Θησαύρισμα 1_, 3η ἔκδοση, ἐπιμ. Σωτήριος Λυσίκατος, Ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 2004.

* _Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου_, _Βίος καί Λόγοι_, Γ΄ ἔκδοση, Ἱερά Μονή Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2009.

* _Γέρων Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης (1924-1994). Ὁ Ἀσυρματιστής τοῦ Στρατοῦ καί τοῦ Θεοῦ_, Ψηφιακός Δίσκος, ἔκδοση τοῦ Κέντρου Ἑνότητος καί Μελέτης-Προβολῆς τῶν Ἀξιῶν μας «Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη».

* _Ἕνας ἅγιος Γέροντας ὁ μακαριστός π. Ἰάκωβος,_ Ἔκδοση τῶν πατέρων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Δαβίδ Γέροντος, Ροβιές Εὐβοίας 1993.

* _Ἐπέτειος τοῦ Γέροντος Παϊσιου τοῦ Ἁγιορείτου (†12.7.1994)_ στό «Ἀκρόπολη Κρήνης», Τριμηνιαῖο περιοδικό τοῦ Ἱ. Ν. Ἁγίου Γεωργίου Κρήνης, ἔτ. 1ο, φυλ. 4ο, Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 2010.

* _Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου (ψαλλομένη τῇ 12η Ἰουλίου)_, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Βασιλικά Θεσσαλονίκης, 2015.

* _Ἱερόν Ἡσυχαστήριον «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»_, ἄ. ἐκδ., Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2010.

* _«Νηπτικοί Πατέρες τοῦ εἰκοστοῦ καί εἰκοστοῦ πρώτου αἰῶνος»_, συλλογή εἰκόνων, ἔκδοση τῆς Ἱεράς Βατοπαιδινῆς Κοινοβιακῆς Σκήτης τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου καί Μεγάλου Ἀντωνίου Ἁγίου Ὄρους, ἄ.χ.

* *Ὁ Γέροντας Παΐσιος. Ὡς νέος καί βοηθώντας νέους*. Ἐκδ. Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη, Θεσσαλονίκη 2010.

**Οἱ Ἀσκητικοί Λόγοι Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου*, μετάφραση Ἱεροδιδασκάλου Καλλινίκου Παντοκρατορινοῦ, Ἐκδ. Ἀπόστολος Βαρνάβας, Ἀθήνα 1976.

* *Ὁ ἱερεύς Νικόλαος Κογιώνης (1928-2006). Μιά φωτισμένη καί ἁγιασμένη ἱεραποστολική μορφή τῶν ἡμερῶν μας*, Γ΄ ἔκδοση, Ἐκδ. Ὀρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2009.

* *Ὁ Ὅσιος Παΐσιος (Μαρτυρίες - Περιστατικά - Διδαχές)*, Ἑνωμένη Ρωμηοσύνη, Σειρά Ὀρθόδοξο βίωμα 3, Θεσσαλονίκη 2015.

* *Οἱ γέροντες καί τά παιδιά. Ἡ διαπαιδαγώγηση τῶν νέων σύμφωνα μέ τούς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας*, Ἀνθολόγηση Γ. Σ., Ἐκδ. Σπηλιώτη, Ἀθήνα 1998.

* *Παρακλητικός Κανών εἰς τόν Ὅσιον Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην* τοῦ Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2015.

* *Χαιρετισμοί εἰς τόν Γέροντα Παΐσιον τόν Ἁγιορείτην*, Ἀθήνα 2012.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

Ἀπό τά ἀνέκδοτα θαύματα τοῦ Ἁγίου Γέροντος Παϊσίου, στό http://ahdoni.blogspot.gr/2011/07/1994.html (25. 04. 2017)

Acatistul Cuviosului Părintelui nostru Paisie Aghioritul, στό http://www.

biserica-mihai-viteazul.ro/ro/index/rugaciu/ac- cuv.paisie.htm. (10. 08. 2016)

Διεθνές Συνέδριο γιά τόν Γέροντα Παΐσιο τόν Ἁγιορείτη στή Ρουμανία στό http://www.enromiosini.gr/arthrografia/ (30. 11. 2014)

ΘΕΟΧΑΡΗ, Γιώργου, *Σαν σήμερα πριν από 20 χρόνια εκοιμήθη ο Αγιορείτης γέροντας Παΐσιος, στο* http://www.vimaorthodoxias.gr/agnea/item/37507 *(28.09. 2014)*

Huis Clos et la question des autres: L'enfer intersubjectif, στό *http://la-philosophie.com/enfer-autres-sartre (15. 03. 2016)*

Hobbes et l'homme-loup: une anthropologie fondée sur la guerre, στό http://la- philosophie.com/ homme-loup-pour-homme-hobbes (15. 03. 2016)

ΓΕΩΡΓΙΤΣΗ, Κωνσταντίνου Λ., *«Ἁγιοκατατάξεις» πονηρᾶς οἰκουμενιστικῆς σκοπιμότητος*, στό http://www.agioskosmas.gr/themata.asp?isue=76&artid=4781 (10.02.2017)

ΜΑΚΡΗ, Στυλιανοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου, Δρος Θ., *Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Παϊσίου τοῦ Νέου, τοῦ Ἁγιορείτου*, στό https://agioskosmasoaitolos.files.wordpress.com/2015/01/ (10.05.2016)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Μιτροπολίτου Φθιώτιδος, *Ο Όσιος Γέρων Παισιος*, στο http://paterikakeimena.blogspot.gr/2013/07/blog-post_12.html (24. 06. 2015)

Miracles et guerisons, http://www.heiliger-geist paisios.de/app/download/6544336/ Miracles+et+Guerisons.pdf (23. 05. 2015)

Padre Paisios del Monte Athos, στό https://it.wikipedia.org/wiki/Padre_Paisios_del_Monte_Athos (10.02.2017)

Posthumous Miracles of St. Paisios the Athonite, http://full-of-grace-and- truth. blogspot.gr/2009/07/posthumous-miracles-of-elder-paisios.html (03.03. 2015)

Μεγάλο Συνέδριο γιά τόν Γέροντα Παΐσιο στή Ρουμανία - Βράβευση τοῦ καθηγητῆ Γ. Μαντζαρίδη στό http://www.agioritikovima.gr/agnea/item/48631 (23. 03. 2016)

Чудеса старца Паисия Святогорца, στό http://www.agionoros.ru/docs/578.html (04.04. 2015)

Старец Паисий Святогорец. Документальный фильм στό https://www.youtube.com/watch?v=Qb28f3WGyBQ (25. 10. 2016)

Ὁ Ἅγιος Παΐσιος, Ρωσσική ταινία, στό https://www.youtube.com/watch?v=l4ZkCp8MYd4 (26.09. 2016)

Viata Cuviosului Paisie Aghioritul - Partea I - Film rusesc subtitrat στό https://www.youtube.com/watch?v=lLUYP8N5XjU (21. 02. 2016)

Saint Paisios Athonite - Russian Film - English Subtitles στό https://www.youtube.com/watch?v=htluet5iKvA&index=3&list=PL dWXl9r5ROuXUigTBDBE5rl87Im7ATj5p (21.02. 2016)

Aziz Paisios - Rus yapımı Film - Elder Paisios Turkish Subtitles στό https://www.youtube.com/watch?v=8pfSYaU-q8w&feature=iv&src_ vid=htluet5iKv A&annotation_ id=annotation_900947415 (21. 02. 2016)

https://el.wikipedia.org/wiki/ (27.03. 2016)

http://www.enromiosini.gr/deltia/ (13. 04. 2015)

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Elder+Paisi os+ (20.05. 2016)

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=paisie+aghioritul (20.05. 2016)

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Cuviosul+Paisie+Aghioritul (20.05. 2016)

https://www.google.gr/?gfe_rd=cr&ei=g_1kU4z5JePc8gfTz4HQDw#q=Sfantul+Paisie+Aghioritul (20.05. 2016)

https://www.google.gr/ (20.05. 2016)

http://www.vimaorthodoxias.gr/mitropoleis/item/43991 (29. 11. 2016)

www.archdiocese.gr/diaconia/skopoi.html (20. 05. 2016)

www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/pastoral/avramidis_narkotika2.htlm (14.06. 2015)

http://www.agioritikovima.gr/agnea/item/37507 (23. 04. 2016)

http://www.agioritikovima.gr/arxeio/biblia/item/67997 (23. 04. 2016)

http://www.agioritikovima.gr/mitropoleis/item/74367 (12.05. 2016)

http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2016/01/20.html (30. 04. 2016)

http://thriskeftika.blogspot.gr/2015/11/blog-post_99.html (23. 04. 2016)

http://www.dogma.gr/ellada/i-patra-timise-ton-agio-paisio-ton-agioreiti/13089/ (26. 05. 2017)

https://www.youtube.com/watch?v=htluet5iKvA&index=3&list=PLdWXl9r5ROuXUigTBDBE5rl87Im7ATj5p

https://www.youtube.com/watch?v=2ahIcMCBpbY (12. 03. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=XPL3uGqxDHI (12. 03. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=Uc7Vaan53fA (12. 03. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=rDSPJke5ESg (12. 03. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=IQiMkAhRJlc (12. 03. 2016)

http://www.yupiii.gr/gossip/c77438/Hashtag/H_ereyna_gia_toys_sygxronoys_Ag.html (03. 02. 2017)

http://www.imfth.gr/news_events/agrypnia-gia-ton-geronta-paisio-ton-agioreiti-telesthike-ston-iero-nao-agioy-georgioy (20. 09. 2014)

http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2012/09/blog-post_1647.html (28.09. 2015)

http://www.comuniuneortodoxa.ro/cuviosul-paisie-aghioritul/emisiuni-radiofonice-despre-cuviosul-paisie-aghioritul/ (20.07. 2016)

http://www.comuniuneortodoxa.ro/cuviosul-paisie-aghioritul/clopotele-manastirii-suroti-anunta-canonizarea-cuviosului-paisie-aghioritul-video/ (23. 06. 2015)

https://ierapostoli. wordpress.com/2015/01/13/the-ecumenical-patriarchate-recognized-as-a-saint-of-the-orthodox-church-elder-paisius-of-the-holy-mountain/ (24. 02. 2015)

https://www.youtube.com/watch?v=x7JQEYgHXsA (26. 11. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=G8i1CnZTdTs (26. 11. 2016)

http://www.alithiafm.gr/newsflashes/newsflash/osios-paisios-agioreites-koitaxte-bre-paidia-poios-einai-pio-konta-sten-ekklesia-poios-agonizetai-gi-auten-kai-gia-ten-patrida-kai-poios-ekhei-zoe-sumphone-mauta-pou-leei-ayton-na-psephizete.html (22. 11. 2016)

https://youtu.be/N3RdFr_0Aww (23.11. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=VEKAIbbTTuU (23.11. 2016)

http://www.acheloostv.gr/online/index.php/culture/10788 (12. 01. 2017)

https://www.pemptousia.gr/2015/01/egine-i-agiokatataxi-tou-gerontos-paisiou/ (22. 11. 2016)

http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2048&tla=gr (14. 02. 2017)

https://www.youtube.com/watch?v=M3l9RcpizSM (12. 01. 2017)

www.doxologia.ro (29.05. 2017)

www.pravmir.ru (29.05. 2017)

http://www.enromiosini.gr/arthrografia (28.11. 2016)

http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2014/07/blog-post_623.html (22. 11. 2016)

http://www.agioritikovima.gr/mitropoleis/item/74367 (11. 09. 2016)

https://ierapostoli.wordpress.com/2015/07/12/150-000-orthodox_christians_saint-paisios-2015/ (30. 03. 2016)

http://www.romfea.gr/ieres-mitropoleis/5633-proskunimatiki-ekdromi-stelexon-grafeiou-neotitas-im-kitrous (11. 04. 2017)

http://www.vimaorthodoxias.gr/agnea/item/61297 (12. 06. 2016)

http://www.pravmir.ru/tag/starec-paisij-svyatogorec/ (11. 06. 2016)

http://www. pentapostagma. gr /2012/ 07/blog-post_7109.html (22. 02. 2015)

http://o-nekros.blogspot.gr/2014/10/blog-post_75.html (22. 02. 2015)

http://www.aek365.com/a-430266/o-geronta-paisio-eixe-problepsei-to-penalti-tou-olumpiakou.htm (01. 12. 2015)

http://www.agioritikovima.gr/didaches/geronta-paisiou (24.04. 2016)

http://www.romiosini.org.gr/457226f0.el.aspx (22. 04. 2017)

http://www.paraskhnio.gr/perissoteroi-apo-eksakosioi-episkept/ (26. 07. 2016)

http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/355389 (04. 04. 2016)

http://www.orthodoxia-ellhnismos.gr/2013/11/blog-post_3.html (30. 05. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=QuQhPkApWZo (23. 11. 2016)

http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2012/09/blog-post_1647.html

https://www.youtube.com/watch?v=DfWLJJSwt-Uστο (23. 11. 2016)

https://youtu.be/N3RdFr_0Aww (23. 11. 2016)

http://tvxs.gr/news/ellada/agios-anakiryxthike-o-gerontas-paisios (23. 12. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=Dt1UqG2wIP4 (23. 11. 2016)

http://poimin.gr/proskinimatiki-ekdromi-stelechon-ton-kataskinoseon-tis-m-xanthis-foto/ (15. 05. 2016)

http://agiosgerontaspaisios.blogspot.gr/2016/01/center-tv.html (12. 02. 2017)

https://www.youtube.com/watch?v=ZtxVZT9-9eo (04. 06. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=Qb28f3WGyBQ (04. 06. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=l4ZkCp8MYd4 (04. 06. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=lLUYP8N5XjU (04. 06. 2016)

https://www.youtube.com/watch?v=lqN1_9ucco8 (04. 06. 2016)

http://www.roumortodox.org/ (25. 09. 2016)

http://www.orthodoxeeinheit.de/ (25. 09. 2016)

http://www.orthodoxpath.org/ (25. 09. 2016)

http://www.koinoniaorthodoxias.org/ (25. 09. 2016)

http://www.comuniuneortodoxa.ro/ (25. 09. 2016)

http://www.orthodhoksiaebashkuar.al/ (25. 09. 2016)

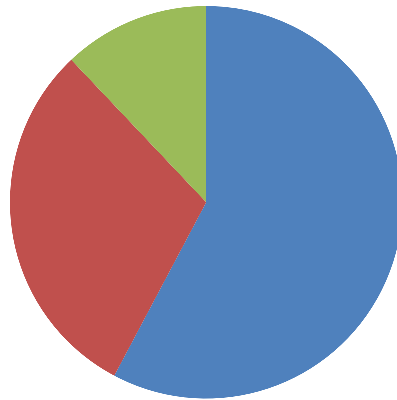
http://www.pravoslavnekrestanstvo.sk/ (25. 09. 2016)

http://www.ortodokslartoplulugu.org/ (25. 09. 2016)

http://www.orthodoxkyanq.org/ (25. 09. 2016)

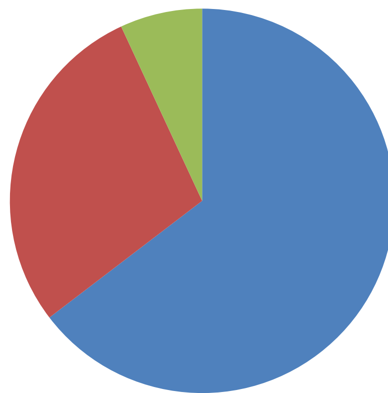
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α' - ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Λόγοι Α΄, Μέ πόνο καί ἀγάπη γιά τό σύγχρονο ἄνθρωπο

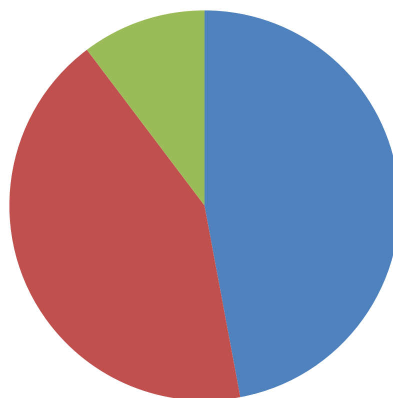
- Ἀναφορές καί παραπομπές στήν Ἁγία Γραφή (67 φορές)
- Ἀναφορές Ἁγίων καί παραπομπές στούς Ἁγίους Πατέρες (35 φορές)
- Ἀναφορές καί παραπομπές σέ διάφορα Ἐκκλησιαστικά βιβλία (14 φορές)

Λόγοι Β΄, Πνευματική ἀφύπνιση

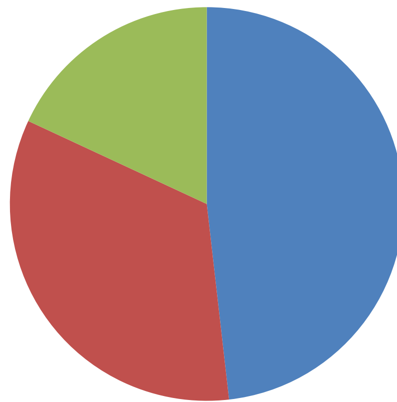
- Ἀναφορές και παραπομπές στήν Ἁγία Γραφή (84 φορες)
- Ἀναφορές Ἁγίων καί παραπομπές στούς Ἁγίους Πατέρες (37 φορές)
- Ἀναφορές καί παραπομπές σέ διάφορα Ἐκκλησιαστικά βιβλία (9 φορές)

Λόγοι Γ΄, Πνευματικός ἀγῶνας

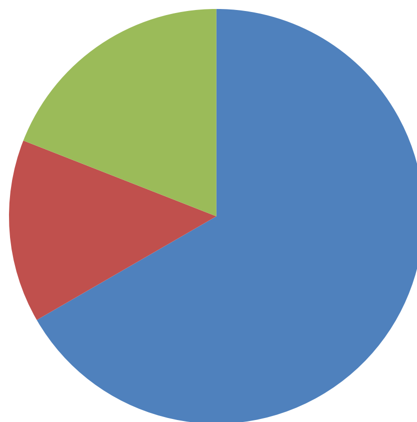
- Ἀναφορές καί παραπομπές στήν Ἁγία Γραφή (32 φορές)
- Ἀναφορές Ἁγίων καί παραπομπές στούς Ἁγίους Πατέρες (29 φορές)
- Ἀναφορές καί παραπομπές σέ διάφορα Ἐκκλησιαστικά βιβλία (7 φορές)

Λόγοι Δ΄, Οἰκογενειακή ζωή

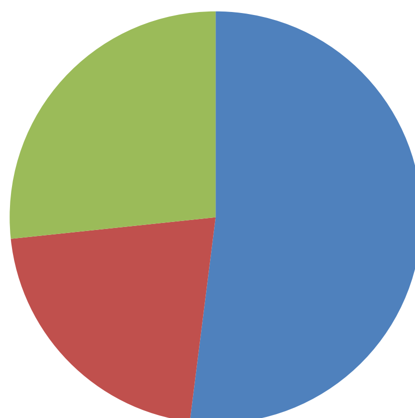
- Ἀναφορές καί παραπομπές στήν Ἁγία Γραφή (40 φορές)
- Ἀναφορές Ἁγίων καί παραπομπές στούς Ἁγίους Πατέρες (28 φορές)
- Ἀναφορές καί παραπομπές σέ διάφορα Ἐκκλησιαστικά βιβλία (15 φορές)

Λόγοι Ε΄, Πάθη καί ἀρετές

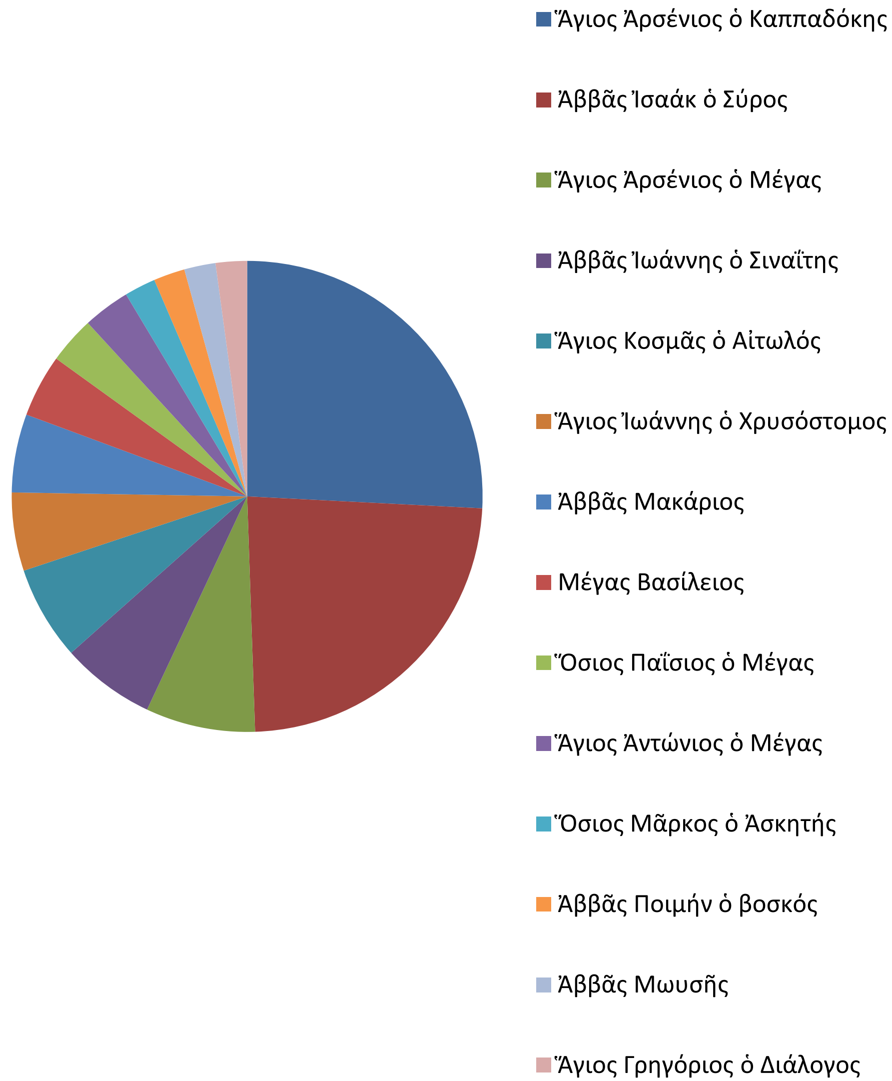

- Ἀναφορές καί παραπομπές στήν Ἁγία Γραφή (84 φορές)
- Ἀναφορές Ἁγίων καί παραπομπές στούς Ἁγίους Πατέρες (18 φορές)
- Ἀναφορές καί παραπομπές σέ διάφορα Ἐκκλησιαστικά βιβλία (24 φορές)

Λόγοι ΣΤ΄, Περί προσευχῆς

- Ἀναφορές καί παραπομπές στήν Ἁγία Γραφή (39 φορές)
- Ἀναφορές Ἁγίων καί παραπομπές στούς Ἁγίους Πατέρες (16 φορές)
- Ἀναφορές καί παραπομπές σε διάφορα Ἐκκλησιαστικά βιβλία (20 φορές)

Παραπομπές στούς Ἁγίους Πατέρες.
Συνολική κατάσταση τῶν ἕξι τόμων
τῆς Σουρωτῆς
Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Καππαδόκης
Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος
Ἅγιος Ἀρσένιος ὁ Μέγας
Ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης
Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός
Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος
Ἀββᾶς Μακάριος
Μέγας Βασίλειος
Ὅσιος Παΐσιος ὁ Μέγας
Ἅγιος Ἀντώνιος ὁ Μέγας
Ὅσιος Μᾶρκος ὁ Ἀσκητής
Ἀββᾶς Ποιμήν ὁ βοσκός
Ἀββᾶς Μωυσῆς
Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β' - ΑΦΙΣΕΣ

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

PROTOIERIA
III CAPITALĂ
L.T.C.O.R.

ORGANIZEAZĂ
CONFERINȚA :

SF. CUVIOS
PAISIE AGHIORITUL
-MĂRTURIA UNUI UCENIC-

"Nu este cu putință să vină dragostea lui Hristos în noi, dacă nu ne scoatem pe noi inșine din dragostea noastră"

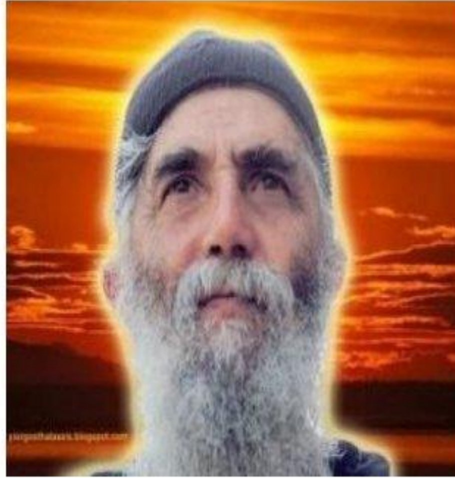
INVITAȚI : ATHANASIE RAKOVALIS
(GRECIA)
PR.DRD. PETRU SIDOREAC

JOI 05 MARTIE 2015, ORA 18^{30}
AULA MAGNA A FACULTĂȚII DE DREPT

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΣΟΓΑΙΑΣ & ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΗΣ

ΚΑΛΕΣΜΑ ΤΗΣ ΕΝΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΠΑΝΤΟΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΡΑΦΗΝΑΣ

& ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗΣ

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΙΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

Πέμπτη 11 Ιουνίου 6:00μ.μ.

ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΟΣΙΟ 6:00μ.μ

ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΑΙΝΙΑΣ 6:45μ.μ.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ 7:20μ.μ.

ομιλητης:ΠΡΩΤ.ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΔΡ.Θ.

Η εκδήλωση πραγματοποιείται υπό την ευλογία του **Σεβ. Ποιμενάρχου μας κ. Νικολάου**

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Η ΕΝΩΜΕΝΗ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ
ΣΑΣ ΚΑΛΕΙ
ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΧΤΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑ:

"ΑΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΙ"

ΟΜΙΛΗΤΕΣ:

ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ
Κ.Κ. ΚΟΣΜΑΣ

ΠΑΝΟΣΙΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ Ι. Μ. ΠΑΤΡΩΝ
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΤΣΙΤΣΙΒΟΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΑΒΒΑΤΟ, 23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2016

ΩΡΑ: 18:30

ΣΤΗ ΔΙΑΚΙΔΕΙΟ ΣΧΟΛΗ ΛΑΟΥ ΠΑΤΡΩΝ (ΚΑΝΑΡΗ 58)

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗ

ΕΝΩΜΕΝΗ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ

ΕΝΩΣΗ ΘΕΟΛΟΓΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ

ΕΚΔΗΛΩΣΗ

ΑΓΙΟΣ ΠΑΙΣΙΟΣ
Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ

ΣΑΒΒΑΤΟ 20 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2016

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ ΤΡΙΩΔΙΟΥ (ΤΕΛΩΝΟΥ ΚΑΙ ΦΑΡΙΣΑΙΟΥ) 5:00 - 6:00 μ.μ.

ΟΜΙΛΙΑ 6:00 - 7:00 μ.μ.

"Στὴν ἐκδήλωση θὰ ἀποδοθοῦν ὕμνοι ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Παϊσίου"

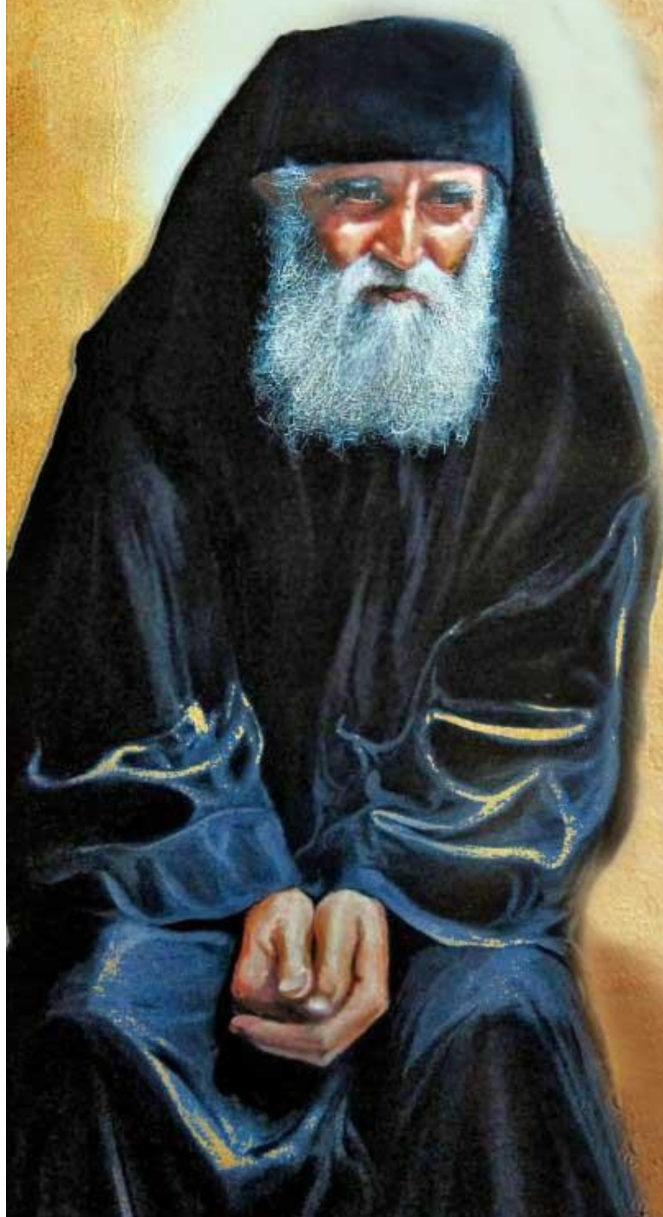
ΟΜΙΛΗΤΗΣ:

π. ΑΡΣΕΝΙΟΣ ΒΛΙΑΓΚΟΦΤΗΣ,
διδάκτωρ θεολογίας καὶ πτυχιοῦχος φιλοσοφίας ΑΠΘ

ΣΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ
Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ
ΑΜΠΕΛΩΝΑ ΛΑΡΙΣΗΣ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗ

«ΒΙΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΓΕΡΟΝΤΑ ΠΑΪΣΙΟ»

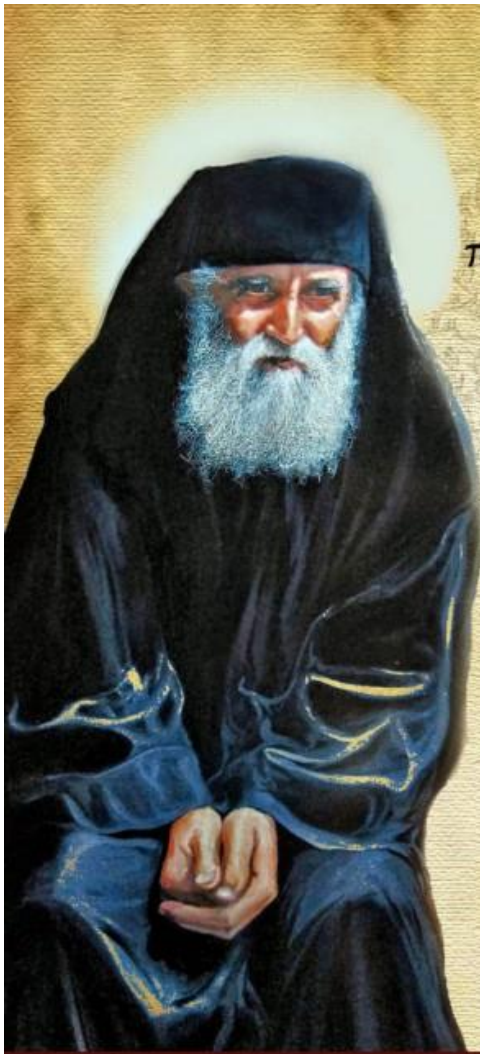
Κυριακή 28 Φεβρουαρίου
2016 καί ὥρα 18:30
θά πραγματοποιηθεῖ
ἐκδήλωση
πρός τιμήν
τοῦ Ὁσίου Παϊσίου
στή Στρατιωτική Λέσχη
Θεσσαλονίκης

Ὁμιλητές:
- κ. Γ. Μαντζαρίδης
(Ὁμότιμος καθηγητής
Θεολογικῆς σχολῆς ΑΠΘ)

«Ὁ Ὅσιος Παΐσιος, ἕνας παγκόσμιος ἄνθρωπος»

- κ. Βασίλειος Σαρρῆς
(Διδάκτωρ φιλόλογος,
λυκειάρχης)

«Ὁ Ὅσιος Παΐσιος ὡς παρηγορητής & ἐμψυχωτής»

Ἐκδήλωση

πρὸς τιμὴν τοῦ Ὁσίου Παϊσίου

"ΒΙΩΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΓΕΡΟΝΤΑ ΠΑΪΣΙΟ"

Ομιλητές:

Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης
Αἰτωλίας και Ἀκαρνανίας
κ.κ. Κοσμᾶς

Ἱερομόναχος
π.Ἀρσένιος
Ἱερά Μονή Μολυβδοσκεπάστου

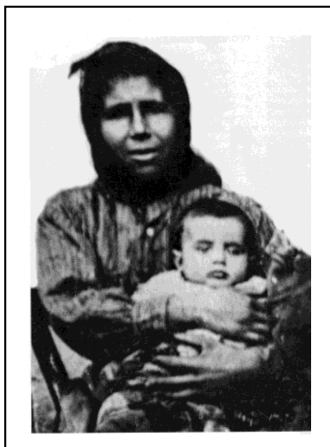
ΑΓΡΙΝΙΟ
ΣΑΒΒΑΤΟ 5 ΜΑΡΤΙΟΥ 2016
καὶ ὥρα 18:00
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΕΙΟ ΜΕΓΑΡΟ - ΓΕΑ

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΕΝΩΜΕΝΗ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ

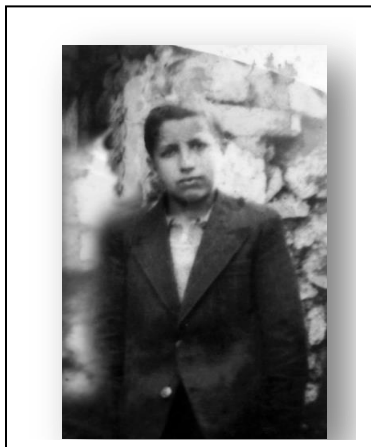

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄ - ΕΙΚΟΝΕΣ

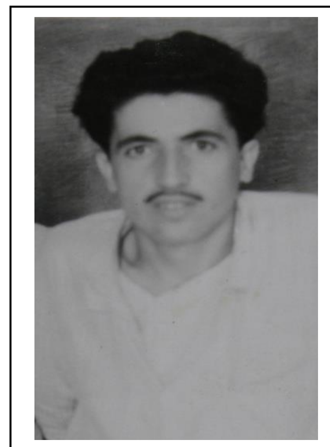
Φωτογραφίες τοῦ Ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου (Εἰκόνες 1-9)

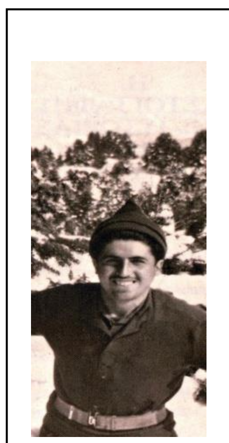
Εἰκ. 1

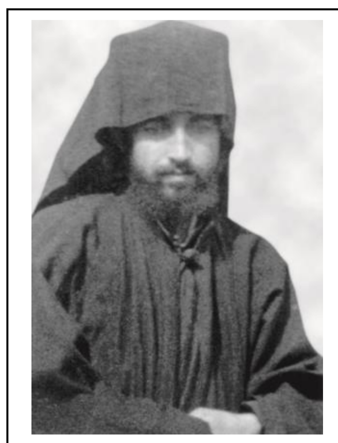
Εἰκ. 2

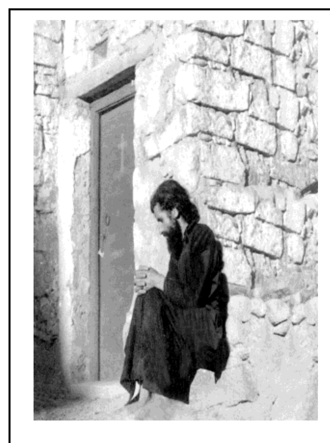
Εἰκ. 3

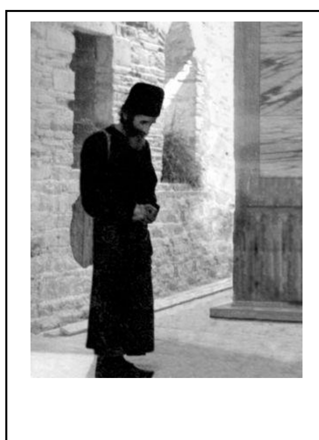
Εἰκ. 4

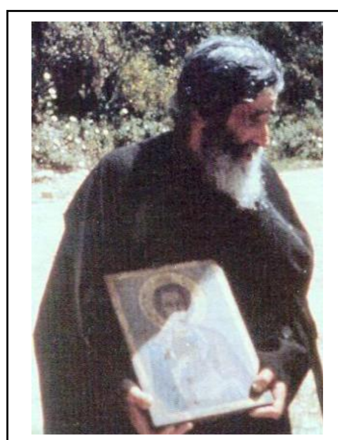
Εἰκ. 5

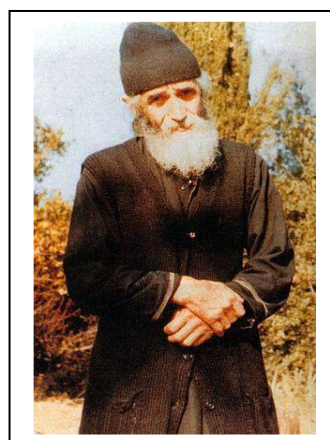
Εἰκ. 6

Εἰκ. 7

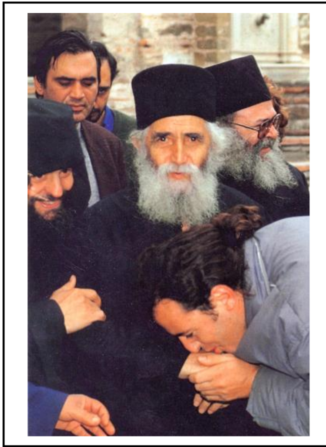

Εἰκ. 8

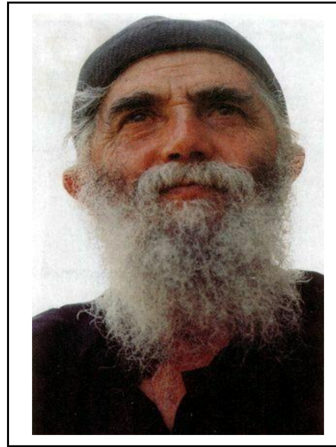

Εἰκ. 9

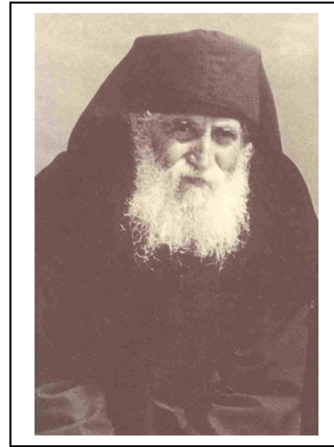
Φωτογραφίες τοῦ Ἁγίου Παϊσίου τοῦ Ἁγιορείτου (Εἰκόνες 10-16)

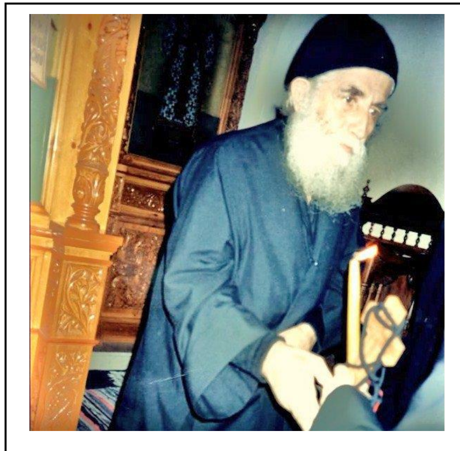
Εἰκ. 10

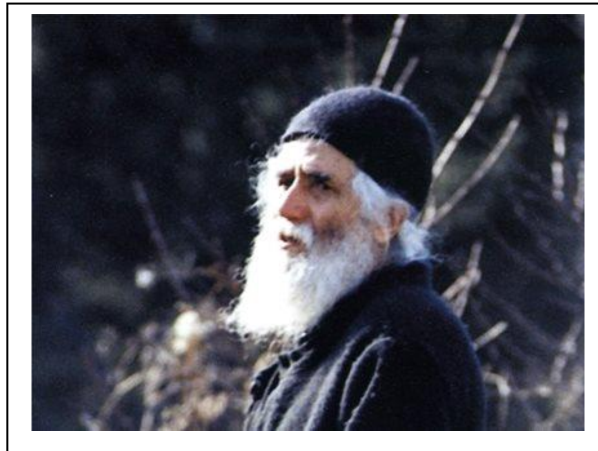
Εἰκ. 11

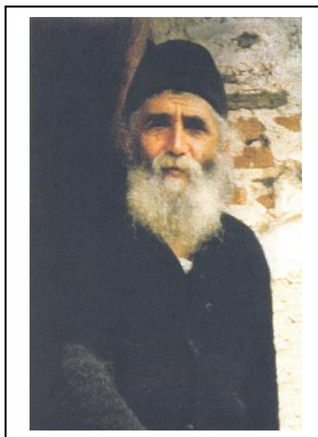
Εἰκ. 12

Εἰκ. 13

Εἰκ. 14

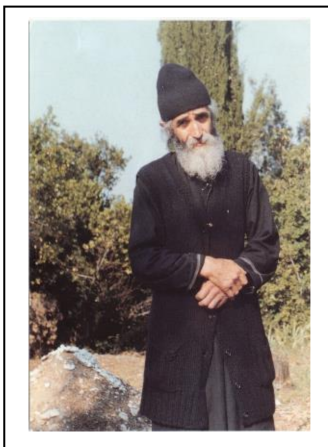

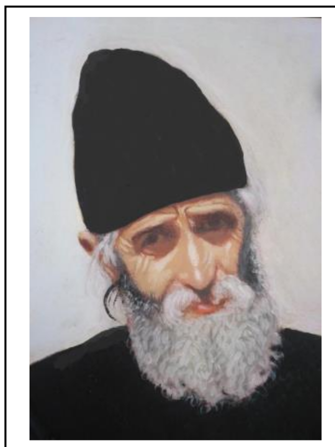
Εἰκ. 15

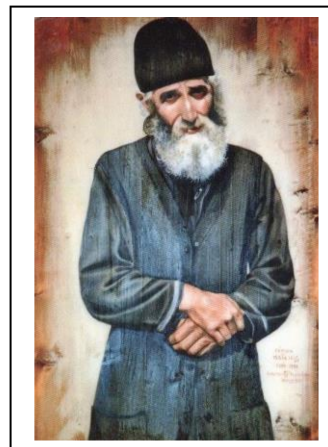

Εἰκ. 16

Εἰκόνες 17-25

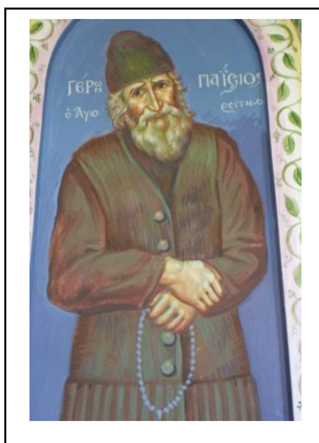

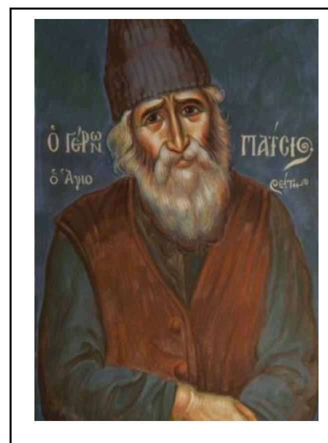
Εἰκ. 17

Εἰκ. 18

Εἰκ. 19

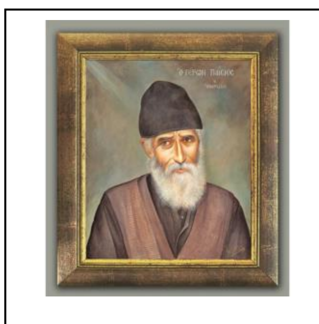

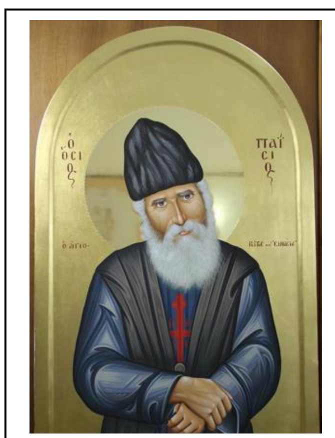
Εἰκ. 20

Εἰκ. 21

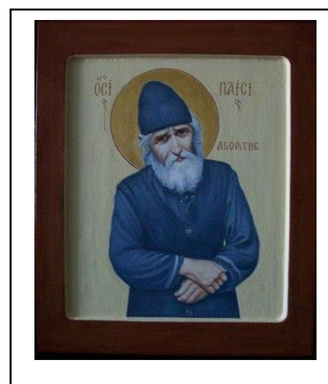
Εἰκ. 22

Εἰκ. 23

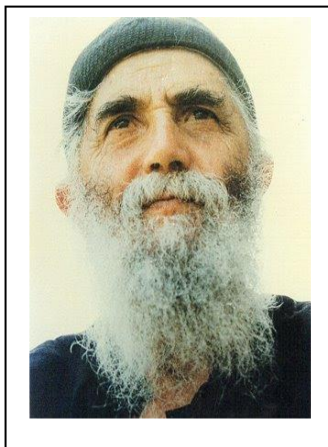

Εἰκ. 24

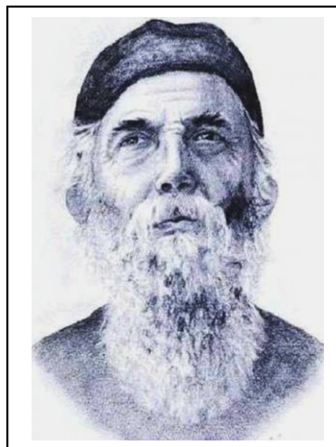

Εἰκ. 25

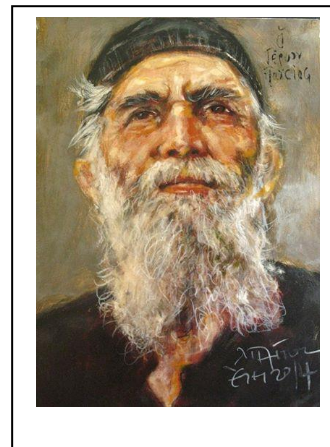
Εἰκόνες 26 - 33

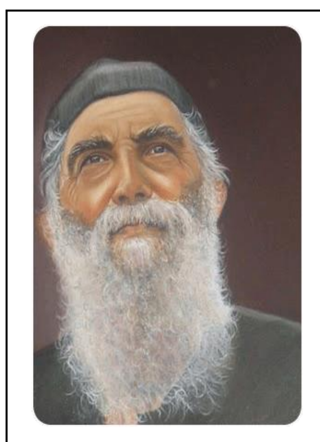
Εἰκ. 26

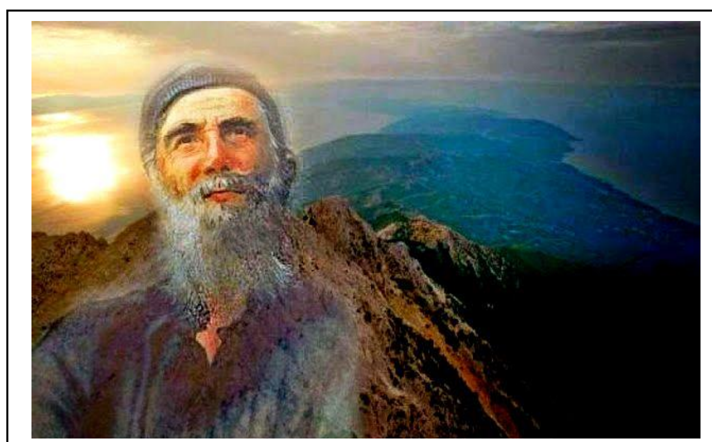
Εἰκ. 27

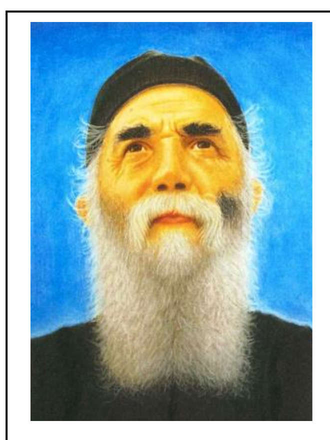
Εἰκ. 28

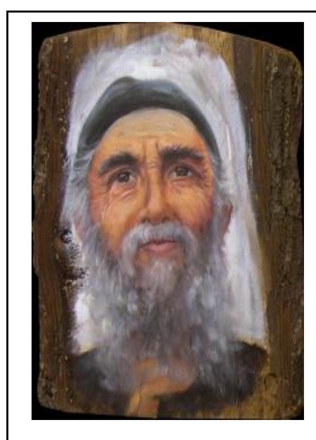
Εἰκ. 29

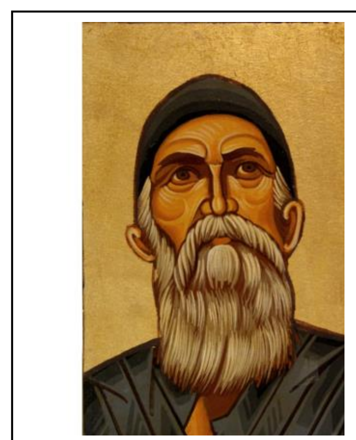
Εἰκ. 30

Εἰκ. 31

Εἰκ. 32

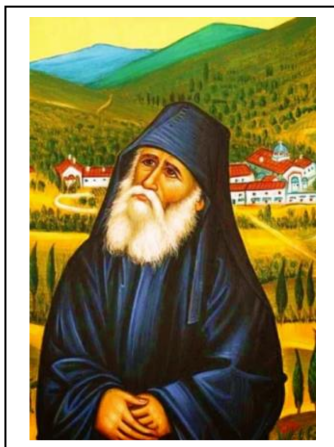

Εἰκ. 33

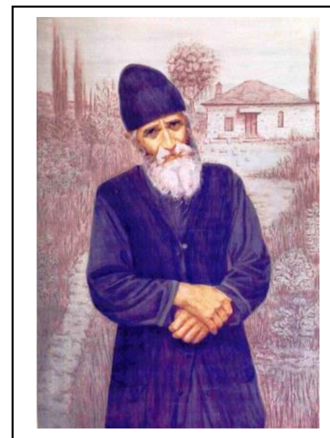
Εἰκόνες 34 - 41

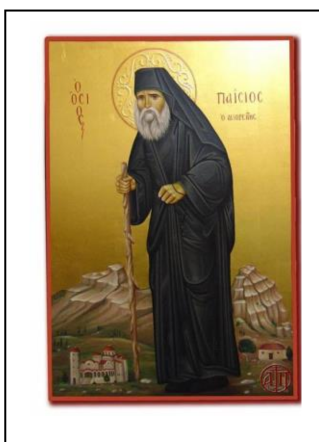
Εἰκ. 34

Εἰκ. 35

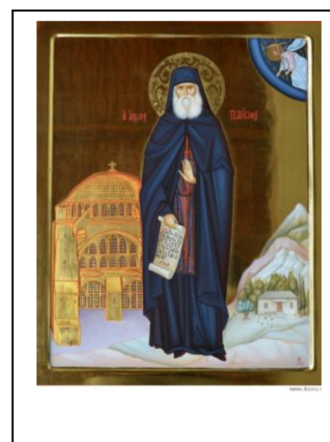
Εἰκ. 36

Εἰκ. 37

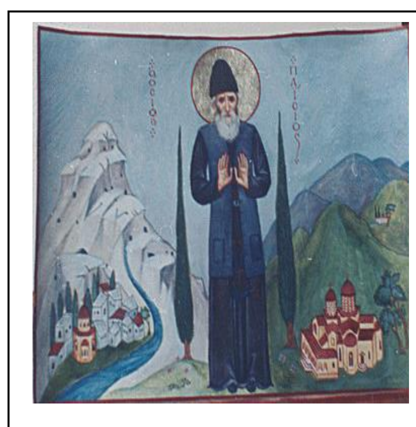
Εἰκ. 38

Εἰκ. 39

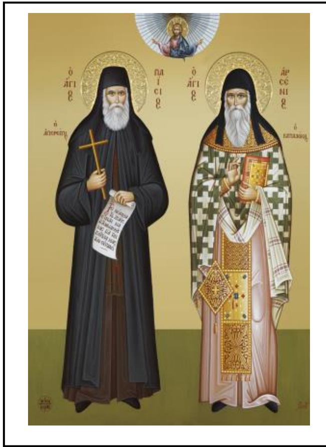

Εἰκ. 40

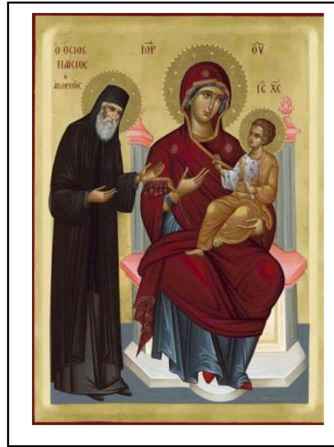

Εἰκ. 41

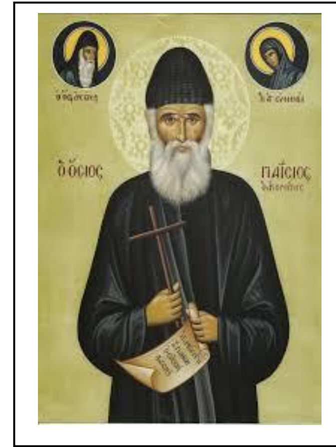
Εἰκόνες 42 - 50

Εἰκ. 42

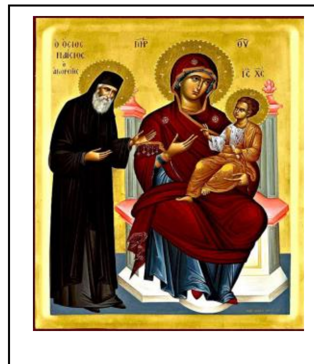
Εἰκ. 43

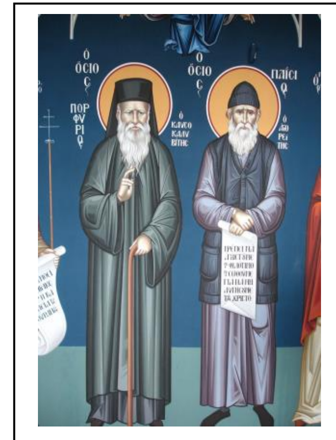
Εἰκ. 44

Εἰκ. 45

Εἰκ. 46

Εἰκ. 47

Εἰκ. 48

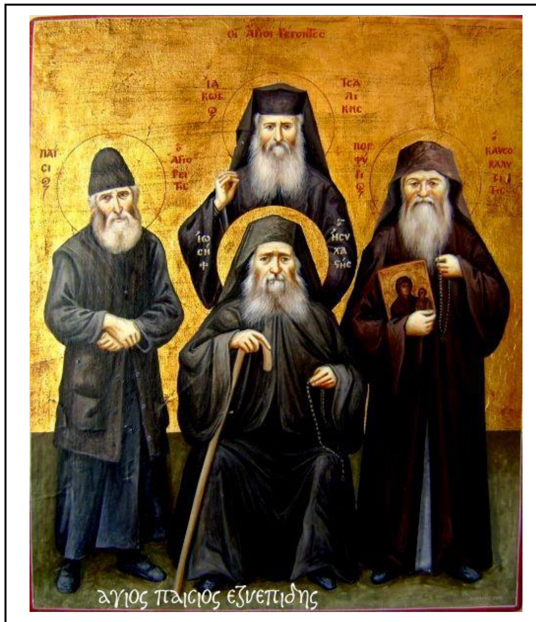

Εἰκ. 49

Εἰκ. 50

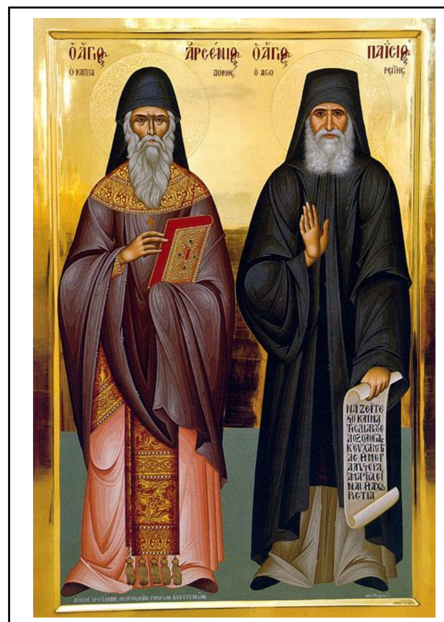
Εἰκόνες 51 - 55

Εἰκ. 51

Εἰκ. 52

Εἰκ. 53

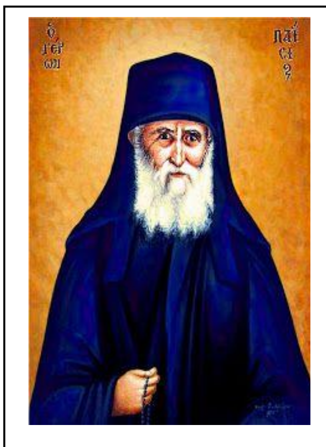

Εἰκ. 54

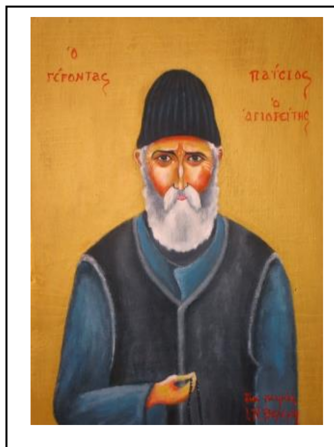

Εἰκ. 55

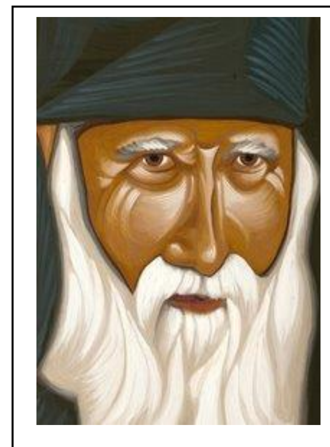
Εἰκόνες 56 - 64

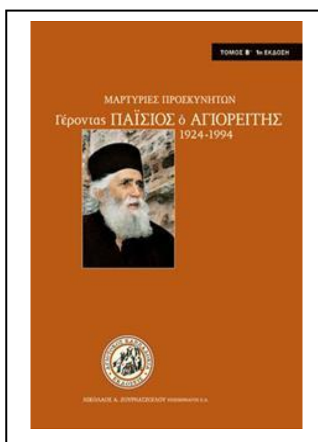
Εἰκ. 56

Εἰκ. 57

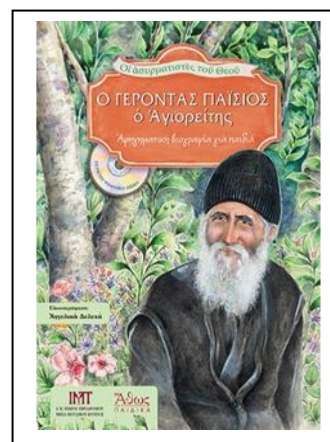
Εἰκ. 58

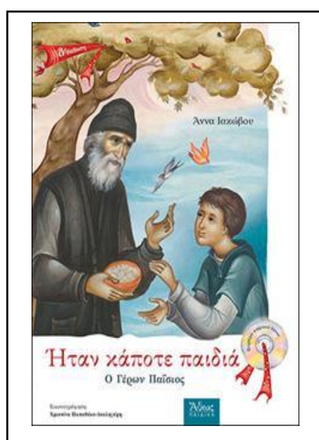
Εἰκ. 59

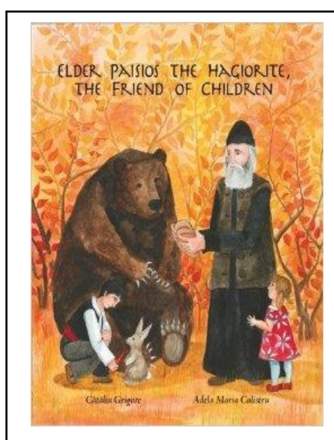
Εἰκ. 60

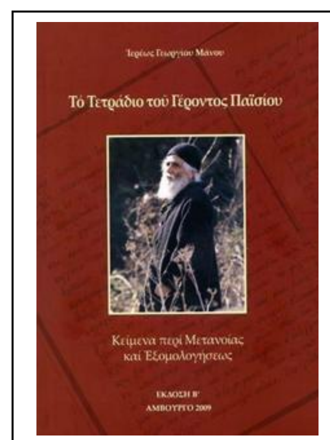
Εἰκ. 61

Εἰκ. 62

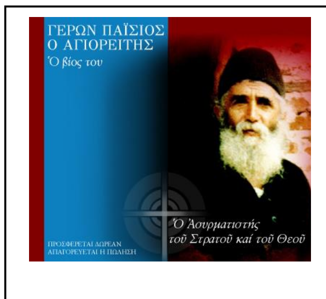

Εἰκ. 63

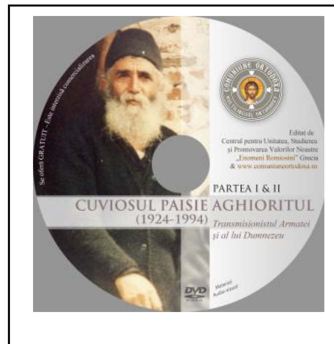

Εἰκ. 64

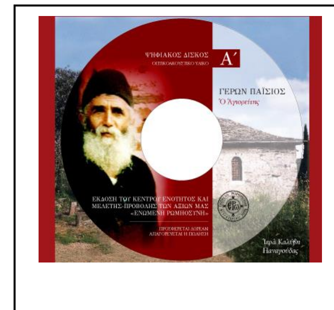
Εἰκόνες 65 - 74

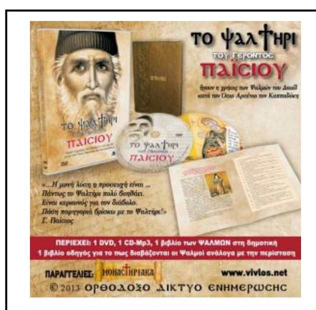
Εἰκ. 66

Εἰκ. 67

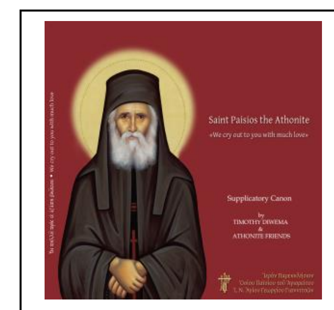
Εἰκ. 68

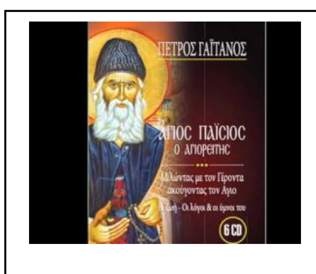
Εἰκ. 69

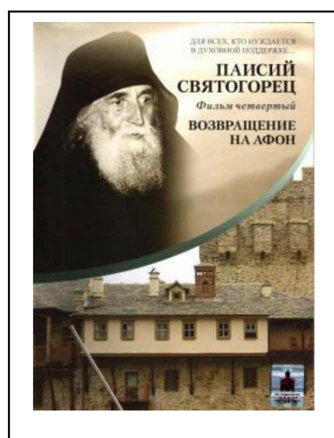
Εἰκ. 70

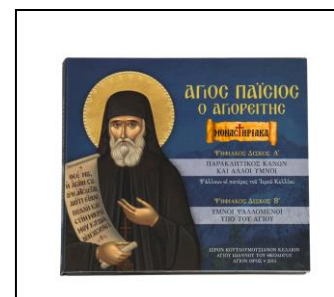
Εἰκ. 71

Εἰκ. 72

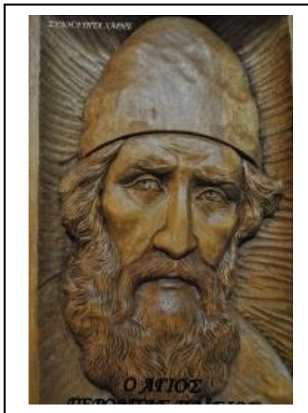

Εἰκ. 73

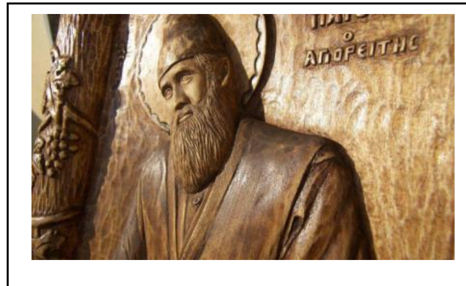

Εἰκ. 74

Εἰκόνες 75 - 85

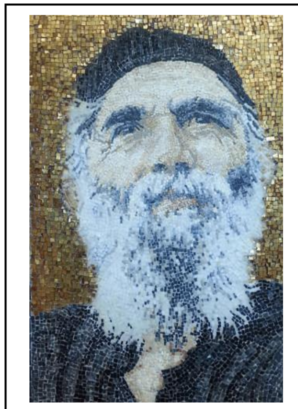
Εἰκ. 76

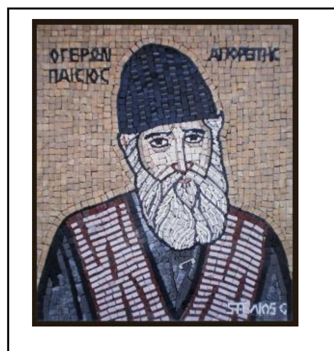
Εἰκ. 77

Εἰκ. 78

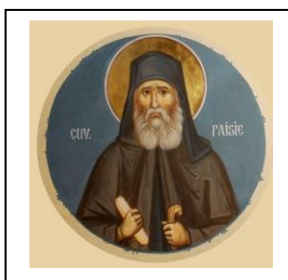
Εἰκ. 79

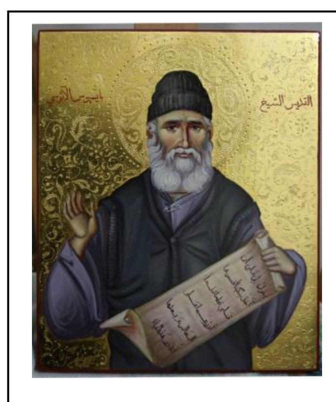
Εἰκ. 80

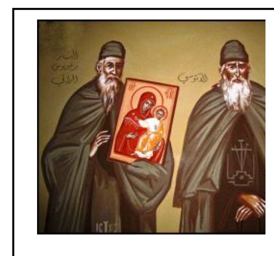
Εἰκ. 81

Εἰκ. 82

Εἰκ. 83

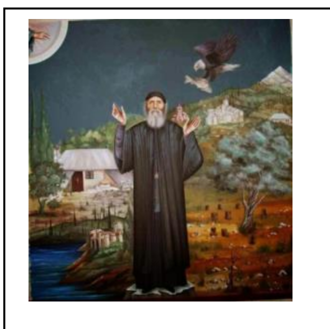

Εἰκ. 84

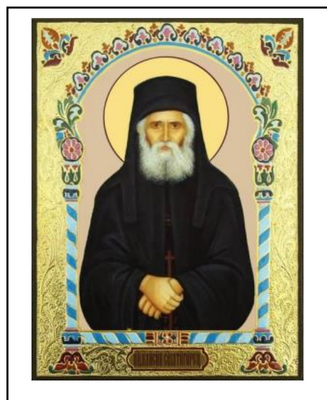

Εἰκ. 85

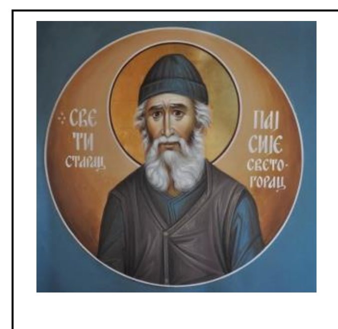
Εἰκόνες 86 - 94

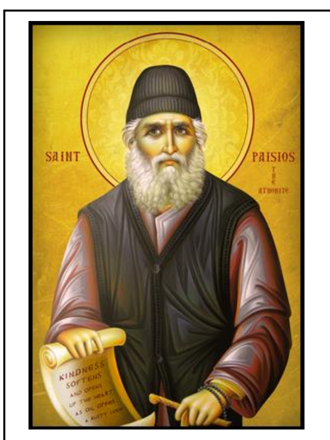
Εἰκ. 86

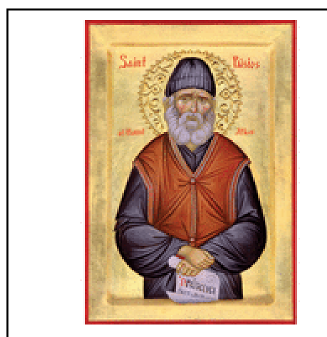
Εἰκ. 87

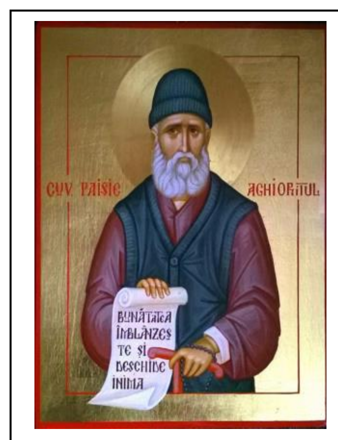
Εἰκ. 88

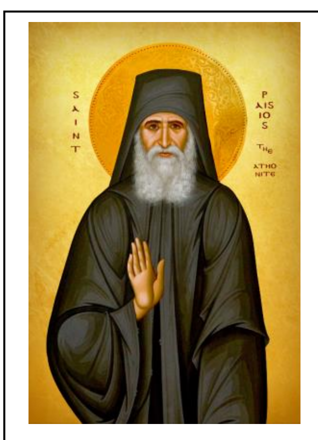
Εἰκ. 89

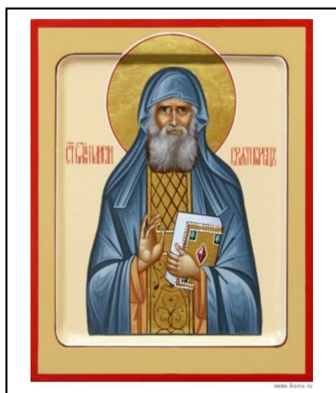
Εἰκ. 90

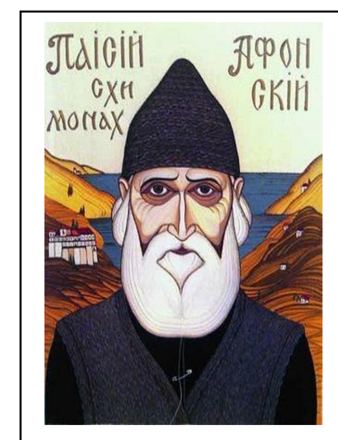
Εἰκ. 91

Εἰκ. 92

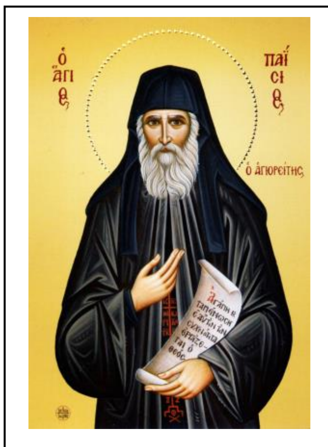

Εἰκ. 93

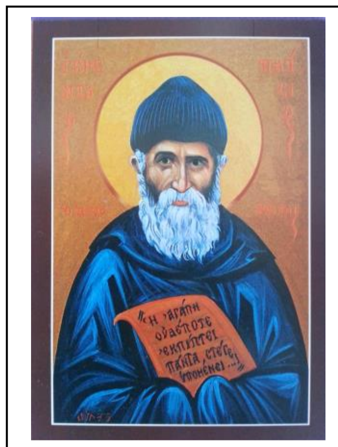

Εἰκ. 94

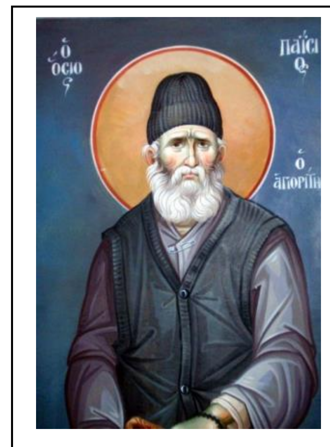
Εἰκόνες 95 - 103

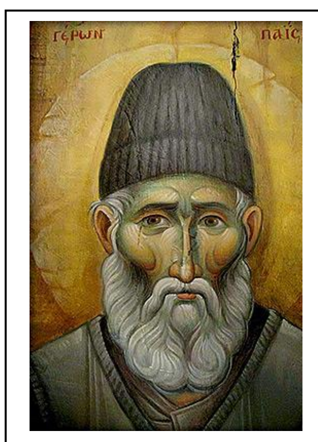
Εἰκ. 95

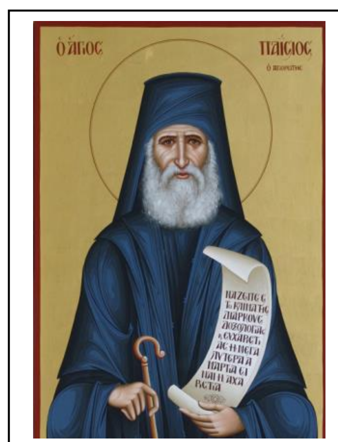
Εἰκ. 96

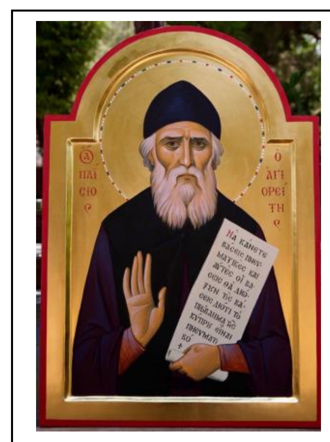
Εἰκ. 97

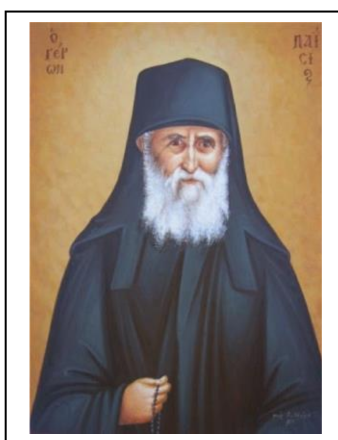
Εἰκ. 98

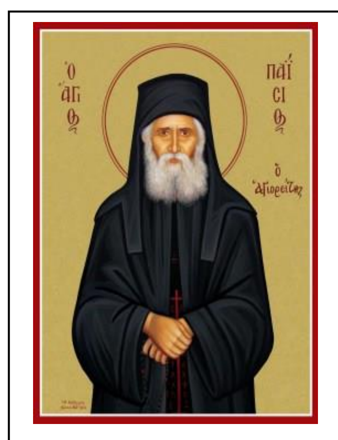
Εἰκ. 99

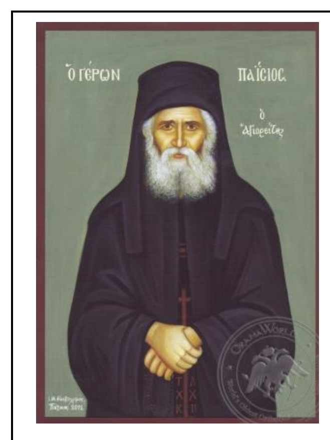
Εἰκ. 100

Εἰκ. 101

Εἰκ. 102

Εἰκ. 103